EBS Gümnaasiumi õppekava on kinnitatud
koolipidaja poolt, kehtestatud direktori
28. august 2026. a käskkirjaga nr 12-4/12

EBS GÜMNAASIUMI ÕPPEKAVA

EBS Gümnaasiumi (edaspidi „Kooli“) õppekava on kehtestatud Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määruse nr 2 „Gümnaasiumi riikliku õppekava“ (edaspidi „Gümnaasiumi riiklik õppekava“) § 19 lõike 4 alusel.

ÜLDSÄTTED

Kooli õppekava on kooli õppe ja kasvatustegevuse alusdokument, mis on koostatud riiklike õppekavade alusel, milles on eelkõige välja toodud kooli eripärast tulenevad valikud riiklike õppekavade raames. Küsimustes, mis ei ole kooli õppekavas sätestatud, lähtutakse Gümnaasiumi riiklikust õppekavast.

Kooli õppekava koostamisel on lähtutud põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest, riiklikest õppekavadest, haridus- ja teadusministri 12. oktoobril 2011. a määrusest nr 62 „Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord“.

Kooli õppekava on väljundipõhine õppekava, milles kõrgeim õpiväljund on omandatud üldpädevused, so suutlikkus asjatundlikult, loovalt, ettevõtlikult, vastutustundlikult looduse ja ühiskonna suhtes ja paindlikult toimida teatud tegevusalal või -valdkonnas, perekonnas, tööl, avalikus elus, kultuurikandjana. Üldpädevused on kirjeldatud gümnaasiumi riikliku õppekava § 4 lõikes 3. Üldpädevused on valdkonna- ja aineülesed ja nende kujunemise tagamine õpilastel on kõigi koolis tegutsevate isikute ühine eesmärk.

Väljundipõhises õppes on rõhuasetus õpilaste poolt õppimise kaudu õppeprotsessi lõpuks omandatavate õpitulemuste/pädevuste omandamisel ja nende hindamisel. Õpilastel lastakse demonstreerida õpitulemuste/pädevuste omandatust võimalikult erinevates olukordades tulenevalt õpitulemuse väljundverbist ja antakse soorituste kohta tagasisidet tuues välja õpilase tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning andes soovitusi edaspidisteks tegevusteks, mis toetavad õpitulemuse/pädevuse omandamist. Kooli õppekavas esitatud õppesisule pühendatakse arvestatav hulk aega, lähenedes õppesisule mitmekesiselt nii, et õpilased õpivad õpitut kasutama erinevates situatsioonides.

Kooli õppekava koosneb üldosast, ainekavadest ja lisadest.

Sisukord

EBS GÜMNAASIUMI ÕPPEKAVA 1
ÜLDSÄTTED 1
KOOLI ÕPPEKAVA ÜLDOSA 6
1. KOOLI VÄÄRTUSED JA ERIPÄRA 6
2. KOOLI ÕPPE JA KASVATUSEESMÄRGID. 6
3. ÕPPEKORRALDUS 8
3.1. Õppesuundade kirjeldused ja tunnijaotusplaanid. Kohustuslike kursuste ja kooli pakutavate valikkursuste ning valikõppeainete kirjeldused 9
3.2. Valikkursuste valimise põhimõtted 14
3.3. Läbivad teemad ja nende käsitlemise põhimõtted 14
3.4. Õppimise põhimõtted 16
3.5. Õppeainete vahelise lõimingu põhimõtted 16
3.6. Ülekooliliste ja koolidevaheliste projektide kavandamise põhimõtted 17
4. KOOLI ÕPPEKAVA VÄLISE ÕPPIMISE VÕI TEGEVUSE ARVESTAMINE KOOLIS ÕPETATAVA OSANA 19
5. ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISETÖÖ KORD EBS GÜMNAASIUMIS 21
6. HINDAMISE KORRALDUS EBS GÜMNAASIUMIS 21
7. ÕPILASTE JUHENDAMISE JA HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE ÕPPEKORRALDUSE PÕHIMÕTTED, TUGITEENUSTE RAKENDAMISE KORD 21
8. INDIVIDUAALSE ÕPPEKAVA KOOSTAMINE VÕI MUU TUGISÜSTEEMI MÄÄRAMINE ÕPILASELE, ET AIDATA OMANDADA NÕUTAVAD TEADMISED JA OSKUSED 22
9. ÕPINGUTE ALUSTAMISE TINGIMUSED JA KORD 23
10. ÕPPEETAPPIDE JA KOOLI LÕPETAMISE NÕUDED 24
11. KARJÄÄRIÕPPE, SH KARJÄÄRIINFO JA NÕUSTAMISE KORRALDAMINE 25
12. ÕPILASTE JA ÕPILASTE SEADUSLIKE ESINDAJATE TEAVITAMISE JA NÕUSTAMISE KORRALDUS 26
13. ÕPETAJATE KOOSTÖÖ JA TÖÖ PLANEERIMISE PÕHIMÕTTED 26
14. KOOLI ÕPPEKAVA UUENDAMISE JA TÄIENDAMISE KORD 27
LISAD 29
LISA 1. AINEVALDKOND „KEEL JA KIRJANDUS“ 29
1. Üldalused 29
2. Ainekavad 34
2.1. Eesti keel 34
2.2. Kirjandus 48

LISA 2. AINEVALDKOND „VÕÕRKEELED“ – INGLISE KEEL (B2/C1 TASEMEL VÕÕRKEEL), VENE KEEL (B1 TASEMEL VÕÕRKEEL), HISPAANIA KEEL (B1 TASEMEL VÕÕRKEEL), EESTI KEEL TEISE KEELENA 63
1. Üldalused 63
2. Ainekavad 67
2.3.1. Inglise keel 68
2.3.2 Vene keel 93
2.3.3. Hispaania keel 124
LISA 3. AINEVALDKOND „MATEMAATIKA“ - KITSAS MATEMAATIKA, LAI MATEMAATIKA. 139
1. Üldalused 139
2. Ainekavad 144
2.1. Kitsas matemaatika 146
2.2. Lai matemaatika 167
LISA 4. AINEVALDKOND „LOODUSAINED“ – BIOLOOGIA, FÜÜSIKA, GEOGRAAFIA, KEEMIA. VALIKKURSUS: LOODUSTEADUSED, TEHNOLOOGIA JA ÜHISKOND 188
1. Üldalused 188
2. Ainekavad 202
2.1. Bioloogia 202
2.2. Füüsika 213
2.3. Geograafia 220
2.4. Keemia 230
3. Ainevaldkondade ülesed valikkursused 237
3.1. Valikkursus „Loodusteadused, tehnoloogia ja ühiskond“ 237
LISA 5. AINEVALDKOND „SOTSIAALAINED“ - AJALUGU, INIMESEÕPETUS, ÜHISKONNAÕPETUS. VALIKKURSUSED: EUROOPA ÕPINGUD, PÕHJAMAADE KULTUURILUGU, IDAMAADE KULTUURILUGU, PSÜHHOLOOGIA. 243
1. Üldalused 243
2. Ainekavad 248
2.1. Ajalugu 248
2.2. Inimeseõpetus 266
2.3. Ühiskonnaõpetus 271
3. Sotsiaalainete valdkonna valikained 276
3.1. Valikkursus “Euroopa õpingud” 276
3.2. Valikkursus “Põhjamaade kultuurilugu“ 278
3.3. Valikkursus “Idamaade kultuurilugu” 280
3.4. Valikkursus „Psühholoogia“ 281
LISA 6. AINEVALDKOND „KUNSTIAINED“ – MUUSIKA, KUNST 286

1. Üldalused 286
2. Ainekavad 298
2.1. Kunst 298
2.2. Muusika 305
LISA 7. AINEVALDKOND „KEHALINE KASVATUS“ 309
1. Üldalused 309
2. Ainekavad 314
2.1. Liikumispädevust kujundav õppeaine (Liikumisõpetus) 314
3. Ainevaldkond „Kehaline kasvatus“ valikkursused 316
3.1. Valikkursus „Kehalised võimed ja liikumisoskused“ 316
3.2. Valikkursus „Liikumine välistingimustes“ 317
3.3. Valikkursus „Matkamine looduses“ 319
LISA 8. VALIKÕPPEAINE „INFORMAATIKA“ 322
1. Üldalused 322
2. Informaatika valikkursuste kavad 325
2.1. Arvuti kasutamine uurimistöös 325
2.2. Valikkursus „Programmeerimine“ 328
2.3. Valikkursus „Tarkvaraarendus“ 329
2.4. Valikkursus „Kasutajakeskne disain ja prototüüpimine“ 330
2.5. Valikkursus „Tarkvara analüüs ja testimine“ 330
2.6. Valikkursus „Digiteenused“ 331
2.7. Valikkursus „Küberkaitse“ 332
LISA 9 MAJANDUS- JA ETTEVÕTLUSÕPE VALIKKURSUSED - MAJANDUSÕPETUS, ETTEVÕTLUSÕPETUS, RAHANDUS JA FINANTSVAHENDUS, TURUNDUS JA JUHTIMINE, E-ÄRI ALUSED JA DIGITEENUSED 334
1. Üldalused 334
2. Kursuste kavad 339
2.1. Kursus „Majandusalused” 339
2.2. Kursus „Ettevõtlusõpetus” 341
2.3. Kursus "Rahandus ja finantsvahendus" 343
2.4. Kursus "Turundus ja juhtimine" 344
2.5. Kursus „E-äri alused ja digiteenused“ 346
LISA 10. FILOSOOFIA VALIKKURSUSED: SISSEJUHATUS FILOSOOFILISSE MÕTLEMISSE, TÄNAPÄEVA FILOSOOFILISED KÜSIMUSED 348
1. Üldalused 348
2. Kursuste kavad 351
LISA 11. VALIKÕPPEAINE „USUNDIÕPETUS“ 357

1. Üldalused 357
2. Kursuste kavad 360
2.1. Kursus „Eesti usuline maastik“ 360
2.2. Kursus „Inimene ja religioon“ 362
LISA 12. RIIGIKAITSEÕPETUS 366
1. Üldalused 366
2. Kursuste kavad 368
2.1. Kursus „Riigikaitse“ 368
2.2. Kursus „Praktiline õpe välilaagris“ 374
LISA 13. VALIKÕPPEAINE „KARJÄÄRIÕPETUS“ 376
1. Üldalused 376
2. Kursuse kava „Karjääri planeerimine“ 379
LISA 14. VALIKÕPPEAINE „UURIMISTÖÖ ALUSED“ 381
1. Üldalused 381
2. Kursuse kava 384
2.1. Uurimistöö alused 384
LISA 15. ÕPPEKAVA LÄBIVATE TEEMADE EESMÄRGID, OODATAVAD TULEMUSED JA KÄSITLEMINE 386
1. Läbiv teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ 386
2. Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ 386
3. Läbiv teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ 387
4. Läbiv teema „Kultuuriline identiteet“ 388
5. Läbiv teema „Teabekeskkond ja meediakasutus“ 389
6. Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon“ 389
7. Läbiv teema „Tervis ja ohutus“ 390
8. Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus“ 391
LISA 16. EBS GÜMNAASIUMI KODUKORD 393
LISA 17. EBS GÜMNAASIUMI HINDAMISJUHEND (EBS Gümnaasiumi kodukord lisa 1.) 411
LISA 18. ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ ETTEVALMISTAMISE NING HINDAMISE TINGIMUSED JA KORD EBS GÜMNAASIUMIS 417

KOOLI ÕPPEKAVA ÜLDOSA

1. KOOLI VÄÄRTUSED JA ERIPÄRA

Väärtused

Kõik koolitöötajad lähtuvad oma tegevuses gümnaasiumi riikliku õppekava § 2 lõikes 3 sätestatud üldinimlikest ja ühiskondlikest alusväärtustest, milleks on ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus.

Eripära

Õppetöö kavandamisel ja korraldamisel keskendutakse eelkõige tugeva majandusõppe ja praktilise ettevõtluse õppe läbiviimisele nii eesti kui ka inglise keeles. Olles tugeva ettevõtlus- ja majandussuunitlusega gümnaasium, peame oluliseks, et õpilane omandab gümnaasiumi jooksul lisaks aineteadmistele ka mõttelaadi, mis innustaks ning motiveeriks õpilasel iseseisvalt uusi ideid arendama ning sihikindlalt oma eesmärkide poole liikuma. Õpetajate roll koolis ei ole pelgalt ainetundide läbi viimine, vaid noorte inimeste suunamine, kujundamine, toetamine ja ettevalmistamine nende edasiseks eluteeks. Lähtuvalt kooli eripärast on EBS Gümnaasiumi põhiväärtustena määratletud vabadus ja vastutus, loovus ja ettevõtlikkus ning hoolivus.

2. KOOLI ÕPPE JA KASVATUSEESMÄRGID.

EBS Gümnaasium on erakool, mille peamine eesmärk on anda tänapäeva nõuetele vastavat konkurentsivõimelist üldharidust, st haridust, mis loob eeldused:

- õpingute jätkamiseks nii Eestis ja Välismaal;
- konkurentsivõimeks tööturul, st teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut ning olla ennastjuhtiva õppija ja kodanikuna motiveeritud elukestvaks õppeks ja enesetäiendamiseks.

Lõpetades kooli on õpilane omandanud üld-, kooliastme- ja ainevaldkonna-pädevused

Õppe- ja kasvatuse aineüleseks eesmärgiks on gümnaasiumi riikliku õppekava § 4 lõikes 3 esitatud üldpädevuste ja gümnaasiumi riikliku õppekava ainevaldkonnakavades esitatud valdkonnapädevuste kujunemine, arvestades Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2006. a soovituses, „Võtmepädevuste kohta elukestvas õppes“, sätestatut.

Lõpetades kooli on õpilane saavutanud riiklikes õppekavades esitatud õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetamisel saavutatavad õpitulemused on kooskõlas kvalifikatsiooni-raamistiku 4. tasemel kirjeldatud üldnõuetega: õpilasel, kes lõpetab gümnaasiumi, on ainevaldkonna- ja õppesuunaalased laiaulatuslikud faktilised ja teoreetilised teadmised, õppesuunaalased kognitiivsed ja praktilised oskused konkreetsetele probleemidele lahenduse leidmiseks ning suutlikkus juhtida ise oma õppimist vastavalt juhtnööridele olukordades, mida saab tavaliselt ette näha, kuid mis võivad muutuda, juhendada kaaslaste tavatööd, võtta mõningane vastutus õppimise hindamise ja edendamise eest.

Kool toetab iga õpilase individuaalset arengut

Kool aitab kaasa õpilaste kasvamisele loovateks, mitmekülgseteks isiksusteks, kes suudavad ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus. Õppija vajadustest ja võimetest lähtuv õpe toetab iga õppija eneseteostust ja toimetulekut eri rollides ning kujunemist demokraatliku ühiskonna vastutustundlikuks ja algatusvõimeliseks liikmeks. Õppijast lähtuv õpe on edukas, kui õppijad on ennastjuhtivad ning saavad valida oma huvidest ja võimetest lähtuva õpitee, mida ei takista barjäärid haridusmaastikul. Gümnaasiumi õpilastele on loodud tingimused, et õpilased omandaksid teadmised, oskused ja väärtushoiakud, mis võimaldavad jätkata tõrgeteta õpiteed.

Õpilased valmistatakse ette toimimiseks loova, mitmekülgse, sotsiaalselt küpse, usaldusväärse ning oma eesmärke teadvustava ja saavutada oskava isiksusena erinevates eluvaldkondades: partnerina isiklikus elus, oma kultuuri kandja ja edendajana, tööturul erinevates ametites ja rollides ning oma ühiskonna ja looduskeskkonna jätkusuutlikkuse eest vastutava kodanikuna.

Gümnaasiumi õpilane, kes on läbinud kooli õppekava omab iseseisvust, tal on kujunenud oma maailmapilt, adekvaatne enesehinnang, iseseisva õppimise ja koostööoskus, ta on teadlik enda võimekusest ja vastutab oma õppimise eest ning kujundab teadlikult oma õpiteed, et omandada teadmised, oskused ja hoiakud, mis aitavad elus toime tulla ja eesmärke ellu viia, õpilasel on välja kujunenud kodanikuoskused, -aktiivsus ja -vastutus. Õpetuses ning kasvatuses pööratakse erilist tähelepanu eesti keele õppele, kuna tulenevalt gümnaasiumi riikliku õppekava § 3 lõikest 5 seisab Eesti kool eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise ja arengu eest. Õpetamine ja kasvatamine lähtub humanismi ja demokraatia põhimõtetest, austusest inimese ja seaduse vastu.

Kooli peamiseks ülesandeks on õpilase arengu toetamine õppe- ja kasvatusprotsessi kaudu. Koolis luuakse positiivne, väärtustest lähtuv ja õppimist soodustav vaimselt ja füüsiliselt turvaline ning liikumist soodustava arengukeskkond, kus õpilased ja õpetajad teevad koostööd ühiste eesmärkide saavutamiseks. Osalemist eriilmelistes projektides, olümpiaadidel, konkurssidel, võistlustel käsitletakse õppe-ja kasvatustöö lahutamatu osana. Osavõtt nimetatud tegevustest on õpilastele vabatahtlik ja toimub vastavalt projekti, olümpiaadi, võistluse või konkursi juhendile ja korrale. Nimetatud tegevust

kordineerib juhtkonna poolt kinnitatud pedagoog või õppetoolijuht. Kool toetab igati projektides, olümpiaadides, konkurssidel jm õpilase enesearendamise ja ühtlasi kooli esindamisega seotud tegevust ning osutab igakülgset kaasabi vastavalt võimalustele ja vajadustele.

3. ÕPPEKORRALDUS

1. Õppeaasta koosneb õppe- ja eksamiperioodist ning koolivaheaegadest. Õppeaasta algab esimesel septembrikuu nädalal nii, et õppeperioodi jääks vähemalt 175 õppepäeva kuni õppeperioodi lõpuni 31. augustil.
2. Õppetöö võib toimuda nii statsionaarses kui osaliselt mittestatsionaarses õppevormis ja hübriidõppes.
3. Õppeperioodi arvestusühikud on õppetund, õppepäev, õppenädal, kursus ja periood.
4. Õppe- ja eksamiperioodi kinnitab igaks õppeaastaks Kooli Nõukogu.
5. EBS Gümnaasiumi õpe on jaotatud 5 võrdseks perioodiks, mis sisaldavad 7 nädalat õppetööd (kokku 35 õppenädalat). Statsionaarses õppes on vähemalt 96 kursust ning ühes õppenädalas on kuni viis õppepäeva.
6. Perioodide, vaheaegade, kooli -ja üleminekueksamite ajad fikseeritakse kooli aastakalendris.
7. Õppetundide arv ja nende järjekord õppepäevas määratakse kooli direktori poolt kinnitatud tunniplaanis. Igal perioodil väljastatakse uus tunniplaan. Perioodi- ja tunniplaani koostamisel jälgitakse ainetevahelist integratsiooni ja ainete omavahelist loogilist järjestust, mis omalt poolt aitab kaasa õppeprotsessi ja õppeainete ladusamale omandamisele.
8. Iga perioodi lõpus koostatakse perioodi õpitulemuste analüüs.
9. EBS Gümnaasiumi tunnid algavad kell 9.00. Õppetunni pikkus on 45 minutit, vahetunni pikkus 10 minutit, söögivahetunni pikkus minimaalselt 30 minutit. Olenevalt õppe spetsiifilistest vajadustest (kunsti-, keele-, muusikaõpe, sport, praktikumid, kontrolltööd ja arvestused) võib tundide kestus muutuda, võimalikud on paaris- ja kolmiktunnid.
10. Õppetunnid toimuvad koolis ja/või väljaspool kooli. Õppimine võib toimuda reaalses ja/või virtuaalses keskkonnas nii rühmatööna kui iseseisvalt.
11. EBS Gümnaasiumis rakendatakse perioodõpet, st et toimub õppeainete perioodiline keskendatud õpe. Õppeaasta jaguneb viieks võrdseks perioodiks, õppekava on liigendatud 35-tunnisteks kursusteks, igal perioodil õpitakse 6-9 õppeainet. Iga kursuse lõpus pannakse välja kursuse kokkuvõttev hinne.

3.1. Õppesuundade kirjeldused ja tunnijaotusplaanid. Kohustuslike kursuste ja kooli pakutavate valikkursuste ning valikõppeainete kirjeldused

Kooli õppekavas on esitatud järgmiste kursuste ainekavad:

- Keel ja kirjandus: eesti keel, kirjandus (LISA 1)
- Võõrkeeled: inglise keel (B2 tasemel võõrkeel), vene keel (B1 tasemel võõrkeel), hispaania keel (B1 tasemel võõrkeel) (LISA 2)
- Matemaatika: kitsas matemaatika, lai matemaatika (LISA 3)
- Loodusained: bioloogia, füüsika, geograafia, keemia. Valikkursused: loodusteadused, tehnoloogia ja ühiskond (LISA 4)
- Sotsiaalained: ajalugu, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus. Valikkursused: Euroopa õpingud, Põhjamaade kultuurilugu, Idamaade kultuurilugu, psühholoogia (LISA 5)
- Kunstiained: muusika, kunst (LISA 6)
- Kehaline kasvatus: liikumisõpetus, kehalised võimed ja liikumisoskused**,** liikumine välistingimustes, matkamine looduses (LISA 7)
- Valikõppeaine informaatika (LISA 8)
- Majandus- ja ettevõtlusõpe valikkursused: majandusõpetus, ettevõtlusõpetus, rahandus ja finantsvahendus, turundus ja juhtimine (LISA 9)
- Filosoofia valikkursused: sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse, tänapäeva filosoofilised küsimused (LISA 10)
- Valikõppeaine usundiõpetus – inimene ja religiooni, Eesti usuline maastik (LISA 11);
- Valikõppeaine riigikaitseõpetus – riigikaitse, praktiline õpe välilaagris (LISA 12);
- Valikõppeaine karjääriõpetus (LISA 13)
- Valikõppeaine uurimistöö alused (LISA 14)

Kooli õppekava toetavaks õppeaineks on klassijuhatajatund, mis toimub igale klassile üks kord nädalas.

Kogu kooli prioriteediks on tugev majandus- ja ettevõtlussuund. Õppesuunad erinevad ennekõike õppekeele ja valikainete poolest. Vastavalt kooli põhimäärusele on õppekeelteks eesti keel ja inglise keel. Ettevõtluse ja digitehnoloogia klassis toimub kogu õpe eesti keeles, Ettevõtluse ja Euroopa kultuuriloo klassis suures osas eesti keeles, osaliselt inglise keeles ning Ettevõtluse ja Rahvusvahelise kommunikatsiooni klassis õpitakse suures osas inglise keeles. Omale sobiva õppesuuna (ja koos sellega ka valikkursused) valib õpilane gümnaasiumisse astumisel.

Ettevõtlus digiajastul

Ettevõtlus digiajastul õppesuund annab teadmised ärist, ettevõtlusest ja digimaailmast. Õppesuund keskendub sellele, kuidas sünnivad ideed, teenused ja brändid digiajastul. Õpilased arendavad loovmõtlemist, ettevõtlikkust ning digipädevusi läbi

praktiliste projektide, meedia- ja sisuloome, disainmõtlemise ning kaasaegsete digikeskkondade kasutamise. Õpitakse, kuidas ideid, tooteid ja väärtusi digikanalites selgelt ja mõjusalt edasi anda. Suund sobib noortele, keda huvitab ettevõtlus ja tulevikutrendid ning kes soovivad end arendada juhtimise, turunduse ja rahanduse valdkonnas. Lisaks riiklikule õppekavale läbitakse ettevõtluse ja digiajastuga seotud teemad: jätkusuutlik ettevõtlus, majandusalused ja ringmajandus, rahandus ja finantsvahendus, turundus ja e-kommunikatsioon, digiturundus ja meediasuhtlus digiajastul, andmetöötlus ja arvuti kasutamine uurimistöös, e-äri alused ja digiteenused, karjääriõpetus. Sellel suunal õpitakse eesti keeles, kuid inglise keele tunde ja teemasid on rohkem, kui riiklikus õppekavas ette nähtud. Valida saab kitsa ja laia matemaatika vahel.

Tunnijaotusplaanis (vaata tabel lk. 11) kajastuvad riikliku õppekava kohustuslikud kursused (RÕK) ja kooli valitud kohustuslikud kursused (K), kokku vähemalt 96 kursust kogu gümnaasiumi vältel.

Ettevõtlus ja Euroopa kultuurilugu

Ettevõtlus ja Euroopa õppesuunaga klassis omandavad õpilased täiendavalt ettevõtlusega seotud kursuseid ja saavad laiendatud teadmisi sotsiaalainetes ja võõrkeeltes. Süvitsi õpitakse erinevate maade kultuuriloolisi aspekte ja eripärasid. Välja on töötatud euroopaõpingute programm. Euroopa suuna kursuste hulka kuuluvad traditsioonilised õppekäigud Euroopa linnadesse- reisisihtkohtadena on välja töötatud kultuuri- ja õppeprogrammid Londonisse, Berliini ja Prahasse. Õppetöö toimub osaliselt inglise keeles. Ettevõtlus ja Euroopa klassis saab õppida ainult kitsast matemaatikat.

Tunnijaotusplaanis (vaata tabel lk. 12) kajastuvad riikliku õppekava kohustuslikud kursused (RÕK) ja kooli valitud kohustuslikud kursused (K), kokku vähemalt 96 kursust kogu gümnaasiumi vältel.

Ettevõtlus ja rahvusvaheline kommunikatsioon

Ettevõtlus ja rahvusvahelise kommunikatsiooni klassis omandavad õpilased täiendavalt ettevõtlusega seotud kursuseid ja saavad süvendatud teadmisi inglise keelest, suur osa kogu õppest toimub inglise keeles. Rahvusvahelises klassis saab õppida nii kitsast kui ka laia matemaatikat. Õpetajateks ja juhendajateks võivad olla teise keele- ja kultuuriruumi esindajad, mistõttu on igapäevaseks töökeeleks inglise keel. Oma ala professionaalidest õpetajad kasutavad tundides rahvusvaheliselt tunnustatud õpetamismetoodikat.

Tunnijaotusplaanis (vaata tabel lk. 13) kajastuvad riikliku õppekava kohustuslikud kursused (RÕK) ja kooli valitud kohustuslikud kursused (K), kokku vähemalt 96 kursust kogu gümnaasiumi vältel.

Ettevõtlus digiajastul (õpe toimub eesti keeles)												
Õppeaine	**10. klass**			**11. klass**			**12. klass**			**KOKKU**		
	RÕK	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**
Eesti keel	2	1	3	2	1	3	2	2	4	6	4	**10**
Kirjandus	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
Inglise keel	2	3	5	2	3	5	1	3	4	5	9	**14**
B-võõrkeel	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
Matemaatika (lai)	5		5	5		5	4	1	5	14	1	**15**
Geograafia	2		2	1		1				3		**3**
Bioloogia	1		1	2		2	1		1	4		**4**
Keemia	2		2	1		1				3		**3**
Füüsika	2		2	2		2	1		1	5		**5**
Ajalugu	2		2	2		2	2		2	6		**6**
Ühiskonnaõpetus							2		2	2		**2**
Inimeseõpetus	1		1							1		**1**
Muusika	1		1	1		1	1		1	3		**3**
Kunst	2		2							2		**2**
Kehaline kasvatus	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
Filosoofia					1	1		1	1		2	**2**
Uurimistöö alused					1	1					1	**1**
Majandusalused		1	1								1	**1**
Ettevõtlus ja ringmajandus		1	1								1	**1**
Valikkursused (minimaalselt 8 kursust)												**8**
Arvuti kasutamine uurimistöös		1	1								1	**1**
Rahandus ja finantsvahendus					1	1					1	**1**
Turundus ja e-kommunikatsioon					1	1					1	**1**
Õpilasfirmad ja ESP					1	1					1	**1**
Karjääriõpetus					1	1					1	**1**
E-äri alused ja digiteenused					1	1					1	**1**
Riigikaitse				1		1				1		**1**
B-võõrkeel		1	1		1	1		1	1		3	**3**
Õpilase koormus kokku			**35**			**36**			**26(+1)**			**97(+1)**

Ettevõtlus ja Euroopa kultuurilugu. Inglise keeles toimuvad ained on märgitud oranzi taustaga. Lisaks toimub igal õppeaastal üks õppereis Euroopa linnadesse.												
Õppeaine	**10. klass**			**11. klass**			**12. klass**			**KOKKU**		
	RÕK	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**
Eesti keel	2	1	3	2	1	3	2	2	4	6	4	**10**
Kirjandus	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
English	2	3	5	2	2	4	1	3	4	5	8	**13**
B-Võõrkeel	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
Matemaatika (kitsas)	3	2	5	3	2	5	2	2	4	8	6	**14**
Matemaatika (lai)	5		5	5		5	4	1	5	14	1	**15**
Geography	2		2	1		1				3		**3**
Bioloogia	1		1	2		2	1		1	4		**4**
Keemia	2		2	1		1				3		**3**
Füüsika	2		2	2		2	1		1	5		**5**
History	2		2	2		2	2		2	6		**6**
Civics							2		2	2		**2**
Inimeseõpetus	1		1							1		**1**
Muusika	1		1	1		1	1		1	3		**3**
Kunst	2		2							2		**2**
Kehaline kasvatus	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
Majandusalused		1	1								1	**1**
Uurimistöö alused					1	1					1	**1**
Valikkursused (minimaalselt 8 kursust)												**8**
Arvuti kasutamine uurimistöös		1	1								1	**1**
Filosoofia					1	1		1	1		2	**2**
Ettevõtlus ja ringmajandus		1	1								1	**1**
Rahandus ja finantsvahendus					1	1					1	**1**
Turundus ja juhtimine					1	1					1	**1**
Õpilasfirmad ja ESP					1	1					1	**1**
Karjääriõpetus					1	1					1	**1**
Põhjamaade kultuuri- ja majanduslugu					1	1					1	**1**
Business English					1	1					1	**1**
Euroopa õpingud		1	1								1	**1**
Riigikaitse				1		1				1		**1**
B- võõrkeel		1	1		1	1		1	1		3	**3**
Õpilase koormus kokku			**36**			**36**			**26(+1)**			**98(+1)**

Ettevõtlus ja rahvusvaheline kommunikatsioon (õpe toimub suures osas inglise keeles)												
Õppeaine	**10. klass**			**11. klass**			**12. klass**			**KOKKU**		
	RÕK	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**	**RÕK**	**K**	**kokku**
Eesti keel	2	1	3	2	1	3	2	2	4	6	4	**10**
Literature (1. year)	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
English	2	3	5	2	1	4	1	3	4	5	8	**13**
B - võõrkeel	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
Matemaatika (kitsas)	3	2	5	3	2	5	2	2	4	8	6	**14**
Matemaatika (lai)	5		5	5		5	4	1	5	14	1	**15**
Geography	2		2	1		1				3		**3**
Bioloogia	1		1	2		2	1		1	4		**4**
Keemia	2		2	1		1				3		**3**
Füüsika	2		2	2		2	1		1	5		**5**
History	2		2	2		2	2		2	6		**6**
Civics							2		2	2		**2**
Perekonnaõpetus	1		1							1		**1**
Muusika	1		1	1		1	1		1	3		**3**
Art	2		2							2		**2**
Uurimistöö alused					1	1					1	**1**
Kehaline kasvatus	2		2	2		2	1	1	2	5	1	**6**
Valikkursused (minimaalselt 8 kursust)												**8**
Philosophy					1	1		1	1		2	**2**
Arvuti kasutamine uurimistöös		1	1								1	**1**
Economics		1	1								1	**1**
Ettevõtlus		1	1								1	**1**
Finance and investing					1	1					1	**1**
Marketing and management					1	1					1	**1**
Õpilasfirmad ja ESP					1	1					1	**1**
Intercultural communication					1	1					1	**1**
Karjääriõpetus					1	1					1	**1**
Business English					1	1					1	**1**
Nordic Studies					1	1					1	**1**
Riigikaitse				1		1				1		**1**
B - võõrkeel		1	1		1	1		1	1		3	**3**
Õpilase koormus kokku			**35**			**37**			**26(+1)**			**98(+1)**

3.2. Valikkursuste valimise põhimõtted

Valikkursused on valitud lähtuvalt kooli õppesuunast ja turu nõudlusest, arvestades õpilaste ja nende seaduslike esindajate soove. Sobivad valikkursused valib õpilane gümnaasiumisse astumisel, valides enda eelistustele vastava suuna.

Individuaalne valikkursuste valimine toimub õppeaasta alguses kahe esimese nädala jooksul. Gümnaasiumi poolt pakutud valikkursuste õpe korraldatakse vähemalt 12 soovija olemasolul. Lisaks on igal õpilasel soovi korral võimalik valida omale lisakursuseid EBS ülikooli poolt pakutavate võõrkeelte ja majandusalaste kursuste hulgast.

3.3. Läbivad teemad ja nende käsitlemise põhimõtted

Valdkonnasisesed ja õppeainete lõimingu võimalused teiste ainevaldkondadega on kirjeldatud riikliku õppekava ainevaldkonna kavades. Õpetaja arvestab nende võimalustega õppetöö planeerimisel ja läbiviimisel.

Läbivate teemade käsitlemiseks ja koordineerimiseks teevad EBS Gümnaasiumi õpetajad koostööd nii omavahel kui ka õpilaste ja nende seaduslike esindajatega ning teiste organisatsioonidega ning kogu koolikorraldus ja keskkond aitavad kaasa õppe lõimumisele üldpädevuste ja läbivate teemadega.

Läbivad teemad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade lõimingu vahendiks ning neid arvestatakse koolikeskkonna kujundamisel. Läbivad teemad on aineülesed ja ühiskonnas tähtsustatud ning võimaldavad luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust, toetades õpilase suutlikkust oma teadmisi erinevates olukordades rakendada.

Õpetuses ja kasvatuses käsitletavad läbivad teemad on:

elukestev õpe ja karjääri planeerimine – taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvas õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema mõistlikke kutsevalikuid. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet ning oskust iseseisvalt leida ja analüüsida oma arengu vajadustest tulenevat infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan.

keskkond ja jätkusuutlik areng – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele. Kujundatakse valmisolekut tegelda 2 keskkonnakaitseküsimustega kriitiliselt mõtleva kodanikuna nii isiklikul, ühiskondlikul kui ka ülemaailmsel tasandil ning rakendada loodussäästlikke ja jätkusuutlikke tegutsemis- ning majandamisviise.

kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele. Peamine on eesmärk kujundada õpilastes vajalikke praktilisi oskusi kohalikul ja riigi tasandil otsustamiseks ning majanduselus osalemiseks.

kultuuriline identiteet – taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis. Õppeprotsess toetab jätkuvalt omakultuuri väärtustamist, huvi ja eelarvamustevaba ning teadlikku suhtumist teistesse kultuuridesse, et suurendada ühiskonna sidusust

teabekeskkond – taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskkonda, suudab kriitiliselt analüüsida ja kasutada meediamaailma sisu ja allikaid, austab intellektuaalset omandit, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärke ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskkonnas. Õpilane on kursis avalikus ruumis tegutsemise reeglitega ning taunib nende rikkumist. Ta mõistab meediamajanduse rolli ühiskonnas, tutvub globaliseerumise mõjudega meedia sisule ja inimeste meediakasutus-harjumustele.

tehnoloogia ja innovatsioon – taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvas tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas. Õpilased on teadlikud uute tehnoloogiate arengusuundadest, võimalustest, ohtudest ja kasutusviisidest ning rakendavad tehnoloogiat eesmärgipäraselt eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks;

tervis ja ohutus – taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning osalema tervist edendava keskkonna kujundamises;

väärtused ja kõlblus – taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Läbivate teemade õpe realiseerub eelkõige:

- õppekeskkonna korralduses – Kooli õppekeskkonna kujundamisel arvestatakse ruumikvaliteedi põhimõtetega ning tagatakse õppijatele ja töötajatele vaimselt ja

füüsiliselt turvaline ning tervist ja heaolu toetav keskkond mis arvestab läbivate teemade sisu ja eesmärke.

- aineõppes – läbivatest teemadest lähtudes tuuakse aineõppesse sobivad teemakäsitlused, näited ja meetodid, viiakse koos läbi aineteüleseid, klassidevahelisi ja ülekoolilisi projekte. Õppeainete roll läbiva teema õppes on lähtuvalt õppeaine taotlustest ja õppesisust erinev, olenevalt sellest, kui tihe on ainevaldkonna seos läbiva teemaga;
- läbivatest teemadest lähtuvas või õppeaineid lõimivas uurimus- või praktilises töös, mida tehakse kas iseseisvalt või rühmatööna;
- valikainete valikul – valikained toetavad läbivate teemade taotlusi;
- korraldades võimaluse korral koostöös kooli pidaja, erinevate asutuste ja ettevõtete, teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega klassivälist õppetegevust ja huviringide tegevust ning osaledes maakondlikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes projektides.

3.4. Õppimise põhimõtted

EBS Gümnaasium lähtub uuest õpikäsitusest, mis seab esiplaanile järgmised aluspõhimõtted:

1. konstruktivistlik lähenemine – õppijad omandavad aktiivselt teadmisi ning arendavad ja konstrueerivad arusaamu, toetudes iseenda varasematele kogemustele. Õppijatele lähenetakse individuaalselt ja passiivse õppe asemel eelistatakse õppes osalemise aktiivsust.
2. koostöine õpe – tegutsetakse ühise eesmärgi nimel ning oskusi ja teadmisi õpitakse nii üksteiselt kui ka õpetajalt. Õppetöös kasutatakse ka ülesandeid, mille lahendamiseks on vaja koostööd teha; probleemilahendusi, milleni ei saa jõuda iseseisvalt.
3. autonoomia – liigutakse tasapisi nii õpetaja kui ka õpilase suurema otsustusõiguse ja tegevusvabaduse suunas, millega luuakse alus ennastjuhtivale õppimisele.

3.5. Õppeainete vahelise lõimingu põhimõtted

Õppetegevus ja selle tulemused kujundatakse tervikuks lõimingu kaudu. Lõiming toetab õpilaste üld- ja valdkonnapädevuste kujunemist. Õppe lõimimine saavutatakse erinevate ainevaldkondade õppeainete ühisosa järgimisel, õppeainete, koolisiseste projektide ja läbivate teemade ühiste rõhuasetuste, õppeülesannete ning –viiside abil. Lõimingu saavutamiseks korraldatakse koolis õpet ja kujundatakse õppekeskkonda ning õpetajate koostööd viisil, mis võimaldab aineülest käsitust: täpsustades pädevusi, seades õppe-eesmärke ning määrates erinevate õppeainete ühiseid probleeme ja mõistestikku. Selle tõhusamaks teostamiseks korraldatakse koolis õpetajatele kooli siseseid koolituspäevi (vähemalt 3 korda õppeaasta jooksul, sisekoolituste kuupäevad kinnitatakse iga õppeaasta algul õppenõukogus).

Lõimingu eesmärgiks on pakkuda õpilastele motiveeritud õppimist, seostada teadmisi õpilasest ja tema huvidest lähtuvalt ning soodustada sellega õpilase aktiivsust. Lõimingu üheks väljundiks on klassi- ja koolivälised üritused, mida kavandatakse kooli üldtööplaanis. Üldtööplaanis kinnitatud tegevused arutatakse läbi õppetoolide koosolekutel ning planeeritakse koostööd erinevate aineõpetajatega. Regulaarselt otsitakse uusi võimalusi, planeeritakse ja jälgitakse koostöö tulemuslikkust juhtimismeeskonna koosolekutel.

Koolis õpitava seostamine reaalse eluga muudab õppimise tähenduslikumaks ja tulemuslikumaks. Näiteks toimuvad teatri- ja kino ühiskülastused, mille järel käsitletakse sotsiaalseid teemasid läbi erinevate ainevaldkondade ja koostöös erinevate õpetajatega (eesti keel, kirjandus, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus). Ringmajandusega seotud teemad on läbivad keemia, füüsika, bioloogia ja geograafiatundides.

Oluline on oskus ühe õppeaine tundides saadud teadmisi ja oskusi teise aine tundi üle kanda. Kaasaegne õpikäsitus rõhutab, et oluline on õppija aktiivsus, toetada tuleb õppija arengut, õppima õppimist, analüüsioskust, kriitilist mõtlemist, loovust ja ettevõtlikkust, kirjaliku ja suulise eneseväljendamise ja koostööoskust.

Reaalainete õppimisel on oluline, et õpilane saab õppida vastavalt oma võimetele ja tasemele, arendada loogilist, matemaatilist mõtlemisoskust ning veenduda, et matemaatikal on seosed tegeliku eluga. Tähtis on, et õpilased saavad arendada oma tehnilist taiplikkust läbi jõukohase ja huvitava praktilise tegevuse ning valdkonna spetsialistid näitavad noortele seoseid koolis omandatava ja reaalse maailma vahel.

Majandusõpetusel on tihe integratsioon teiste õppeainetega, tuginedes matemaatika-, geograafia- ja ajalooteadmistele ning toetades ühiskonna- ja inimeseõpetuse õppimist. Majandusõppes on kõige olulisem teooria sidumine tegeliku eluga. Traditsiooniline loeng jätab õpilase passiivseks ja tähelepanu hajub. Vaja on rohkem diskussiooni, rohkem loovülesandeid, et õpilastel oleks võimalus aktiivselt analüüsida, kriitiliselt mõelda, õppida hinnangut ja tagasisidet andma. Hea võimalus on kontaktide loomine ärimaailmaga suhtlemiseks, ettevõtjate kaasamine loengusse külalisena või ärimentorina, kes osalevad diskussioonis. Päevasündmused loovad uusi teemasid, ajakirjanduses ilmuvad artiklid ja neid käsitletakse õppeprotsessis. Õpilased külastavad ettevõtteid, analüüsivad ja lahendavad rühmatööna ülesandeid, probleeme seoses reaalse eluga. Noori õhutatakse ise välja pakkuma ideid ja aidatakse koolivälise projektide elluviimisel, näiteks oma tulevase ettevõtte loomisel.

3.6. Ülekooliliste ja koolidevaheliste projektide kavandamise põhimõtted

EBS Gümnaasiumi õppetöös on olulisel kohal koostöö ettevõtjatega, EBS kogukonna liikmetega (vilistlased, üliõpilased, õppejõud). EBS Gümnaasiumi eesmärk on teha koostööd ettevõtetega ning kaasata ettevõtjaid aktiivselt osalema õppeprotsessis. Olulisel kohal on koostöö erialaliitudega, kes on valmis toetama elukestva õppe strateegiat ning ettevõtlust.

Ülekoolilistele loengutele ja üritustele kaasatakse erinevate valdkondade töötajaid nii era-, avalikust kui kolmandast sektorist. Eesmärk on näidata noortele õppimise olulisust ja võimalikku seost nende tulevase karjääriga. Tihedam koostöö erialaliitudega ja vilistlaskonnaga aitab aktiviseerida spetsialistide ja ettevõtlike inimeste kaasamist õppetöösse.

Koostöös Erasmus+ parnerkoolidega, kus õpetatakse süvendatult majandust, toimuvad kohtumised ja ühised loengud, kus õpilased valmistavad ette majandusteemali projekte ning diskuteerivad erinevatel päevakajalistel teemadel.

Üldpädevuste kujundamiseks ja õppekeskkonna mitmekesistamiseks on koolis kavandatud järgmised tegevused, mis kirjeldatakse konkreetsemalt kooli üldtööplaanis.

Kool kavandab ja viib läbi järgmisi tegevusi:

1. Õppe-eesmärgilised projektid: ainekesksed ja ainetevahelised projektid ning õppekäigud, mis toetavad ainevaldkonnaüleste pädevuste kujunemist, sh viktoriinid ja võistlused. Taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvas õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsustega, sealhulgas tegema mõistlikke kutsevalikuid. Koolis viiakse läbi karjäärivaliku loenguid ja külalistunde, õppekäike, töövarjupäevi ning tehakse koostööd erinevate partnerite ja huvigruppidega, sealhulgas ettevõtjate ja vilistlastega.
2. Ülekoolilised loengud, mis kavandatakse iga õppeaasta algul kooli üldtööplaanis. Koolis viiakse läbi erinevaid teemaloenguid, õpilasvõistlusi ja tehakse praktilisi töid. Samuti osalevad õpetajad ja õpilased erinevates rahvusvahelistes projektides, mis kätkevad ettevõtluse, majanduse ja digipädevuste temaatikat.
3. Traditsioonilised ülekoolilised üritused, millega taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonna liikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele. Õpilaste algatusel ja õpilasesinduse eestvedamisel korraldatakse erinevaid projekte. Ühised ettevõtmised toimuvad koostöös EBS üliõpilasesindusega.
4. Kooli ja kalendritähtpäevaga seotud üritused, millega taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimese kujunemisel. Toimuvad aktused, õpetajate päeva tähistamisega seotud üritused jms. Õpilasi suunatakse regulaarselt kultuurisündmustele, kirjutatakse referaate ja retsensioone.
5. Õppereisid äriettevõtetesse ja kohtumised ettevõtjatega. Ettevõtluse ja Euroopa kultuuriloo õppesuunal toimuvad iga-aastased õppereisidel Euroopa erinevatesse linnadesse.

4. KOOLI ÕPPEKAVA VÄLISE ÕPPIMISE VÕI TEGEVUSE ARVESTAMINE KOOLIS ÕPETATAVA OSANA

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §17 lõike 4 kohaselt võib õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul õpilase seadusliku esindaja ja direktori või direktori volitatud pedagoogi kokkuleppel kool arvestada kooli õppekava välist õppimist või tegevust, sealhulgas õpinguid mõnes teises üldhariduskoolis koolis õpetatava osana, tingimusel, et see võimaldab õpilasel saavutada kooli või individuaalse õppekavaga määratletud õpitulemusi.

Kooli õppekava välist õppimist või tegevust arvestatakse koolis õpetatava osana juhul, kui õpilane on avaldanud selleks soovi ning on aru saada, millise õppimise põhjal on seda tehtud ja milliste õpitulemuste saavutamisel on kooli õppekava välist õppimist või tegevust arvestatud. Keskne põhimõte on, et lähtutakse õpitu sisust ja õpitulemustest, mitte sellest, kelle juures ja kus õpilane õppis või tegevusi sooritas. Koolil on õigus nõuda täiendavaid materjale, kui tõendusmaterjal pole piisav. Täiendavat materjali ei küsita selle kohta, kes õpetas või kus õppis. Täiendav materjali vajadus on seotud sellega, et paremini mõista, kas taotletavad õpitulemused on omandatud. Väljundipõhises õppes ei ole keskne küsimus selles, kuidas ja kus mingi pädevus või õpitulemus omandati, vaid pigem selles, kas see pädevus või õpitulemus on olemas ja kuidas selle olemasolu on võimalik hinnata. Kooli õppekava välist õppimist või tegevust ei hinnata mitte kogemuse, vaid sellest toimunud õppimise põhjal. Õpitu peab kokku sobima nende õpitulemustega, mille saavutamist taotletakse. Kindlasti peab õpitu olema määratletav ka tasemega. Gümnaasiumis arvestatakse samal haridustasemel või kõrgemal tasemel omandatut. Gümnaasiumis ei arvestata põhikooli tasemel omandatud õpitulemusi. On oluline, et mujal õpitu oleks sisuliselt sobiv õppekavaga, mille järgi õpilane koolis õpib.

Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamine kooli õppekava osana võimaldab suurendada õpilaste, sealhulgas erivajadustega õpilaste hariduslikku mobiilsust ning avardada võimalusi kooliväliseks õppeks. Mujal õppimine annab paindlikuma võimaluse hariduse omandamiseks ja annab andekamatele õpilastele võimaluse ennast teostada. Kooli õppekavavälise õppe või tegevuse arvestamisel loetakse tulemused samaväärseks õppekava läbimisel saavutatud õpitulemustega.
Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamine kooli õppekava osana on protsess, mis koosneb järgmistest etappidest: taotleja nõustamine, taotluse koostamine ja esitamine direktorile, taotluse hindamine, direktori otsus, (vajadusel) otsuse vaidlustamine ja vaidemenetlus.

Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamisel kooli õppekava osana võivad võimalikud äraütlemised olla seotud:

1. tähtajalise aegumisega
2. sisulise aegumisega

3. teisel (madalamal) õppetasemel läbitud õppe mitte arvestamisega – gümnaasiumiastmel ei arvestata neid õpinguid, mis on läbitud põhikooli tasemel.

Samuti ei arvestata kooli õppekavaväliseid õpinguid või tegevusi seoses kooli lõpetamisega (koolieksami sooritamisel, õpilasuurimuse või praktilise töö sooritamisel). Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamiseks moodustab direktor taotluse hindamise komisjoni, mis koosneb pedagoogilisest personalist ning mille ülesanne on selgitada, kas kooli õppekavavälised õpingud või tegevused on võimaldanud nõutud õpitulemuste omandamist ning kas õpingute või tegevuste käigus omandatu on ajakohane. Hindamisse kaasatakse vähemalt kaks õpetajat, kes tunnevad terviklikult ja põhjalikult õppekava, kellel on kõrgelt arenenud empaatia- ja üldistusvõime, kes aktsepteerivad, et õppimine võib toimuda ka väljaspool kooli ja õppekava, kes tunnevad kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamise erinevaid hindamise vahendeid ja nende kasutamise võimalusi.

Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamisel tagatakse kvaliteet selle kaudu, et uuritakse õpilase esitatud õpitulemuste omandatuse tõendamist võimaldavaid materjale ning nende vastavust nende õpitulemustega, mille arvestamist taotletakse. Tüüpiliseks on küsida tõendusmaterjaliks õpitu kirjalikku refleksiooni või analüüsi, dokumenteeritud tõendusmaterjali ja vajadusel teha ka õpilasega vestlus. Hindamisel eristatakse otseseid ja kaudseid tõendeid. Kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamise hindamine toetub vaid tõendusmaterjalidele.

Tõendusmaterjalideks võivad olla primaarsed tõendusmaterjalid (töönäidised, kirjutatud projektid, uurimistööd, artiklid, kavandid, projekti ja/või uurimistöö aruanded jm, mis otseselt tõestavad taotleja pädevusi või õpitulemusi), sekundaarsed tõendusmaterjalid (õpisoorituste tõend või hinneteleht, juhendaja või kogenuma kolleegi hinnang, õppeaine kava, kus on kirjas õppeaine/kursuse eesmärgid, õpitulemused, sisu lühikirjeldus, maht tundides, tõendus tegevuste sooritamise kohta) või narratiivsed tõendusmaterjalid (igasugused oma õppimise ning tegevuse analüütilised käsitlused, kus taotleja seostab õpitut taotletava õppeaine õpitulemustega, taotleja kogemuse-alane refleksioon). Tavaliselt on tõendusmaterjalid omavahel kombineeritud.

Hindamiskomisjonil on õigus nõuda täiendavaid tõendusmaterjale, kui esitatud tõendusmaterjalidest ei ole piisav õpitulemuse omandatuse tõendamiseks.

Õpilasel või piiratud teovõimega õpilase puhul õpilase seaduslikul esindajal tuleb esitada direktorile avaldus kooli õppekavaväliste õpingute või tegevuste arvestamise taotlemiseks. Koos taotlusega esitatakse ka vastav tõendusmaterjal. Tõendusmaterjal võib olla vormistatud õpimapina. Enne taotluse esitamist toimub õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul õpilase seadusliku esindaja nõustamine taotluse esitamise ja nõutavate tõendusmaterjalide vormistamise ja esitamise kohta. Nõustamist viib läbi kooli õppealajuhataja.

5. ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISETÖÖ KORD EBS GÜMNAASIUMIS

EBS Gümnaasiumi Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord on toodud lisas (LISA 18).

6. HINDAMISE KORRALDUS EBS GÜMNAASIUMIS

Hindamine toimub EBS Gümnaasiumi hindamisjuhendi alusel, mis toetub haridusministri määrusega kehtestatud riiklikule hindamisjuhendile (v.t. LISA 17 EBS Gümnaasiumi hindamisjuhend).

7. ÕPILASTE JUHENDAMISE JA HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE ÕPPEKORRALDUSE PÕHIMÕTTED, TUGITEENUSTE RAKENDAMISE KORD

Haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamisel lähtutakse kaasava õppe põhimõtetest, mille kohaselt üldjuhul õpib haridusliku erivajadusega õpilane tavaklassis. Direktor määrab haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija (edaspidi „Koordineerija“), kelle ülesandeks on haridusliku erivajadusega õpilase õppe ja arengu toetamiseks vajaliku koostöö korraldamine tugispetsialistide ja õpetajate vahel ning andekate õpilaste korral kaasatakse koostöösse ka andeka õpilase juhendaja.

Koordineerija toetab ja juhendab õpetajat haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel ning teeb õpetajale, õpilase seaduslikule esindajale ja direktorile ettepanekuid edaspidiseks pedagoogiliseks tööks, koolis pakutavate õpilase arengut toetavate meetmete rakendamiseks või täiendavate uuringute läbiviimiseks, tehes selleks koostööd õpetajate ja tugispetsialistidega.

Direktori või koordineerija otsusel võib haridusliku erivajadusega õpilasele rakendada põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 48 sätestatud järgmisi meetmeid, mille rakendamise eeldusena ei ole ette nähtud nõustamiskomisjoni soovitust:

- tugispetsialisti teenus (EBS Gümnaasiumist ja/või väljastpoolt),
- individuaalse õppekava rakendamine,
- täiendav tasuta konsultatsioon aineõpetajalt vähemalt ühe tunni ulatuses nädalas ning tasulised konsultatsioonid vastavalt pooltevahelisele kokkuleppele,
- järeltööd vastavalt kodukorrale,
- tasulised tugikursused.

Kui õpilase hariduslik erivajadus tuleneb tema andekusest, tagatakse talle individuaalse õppekava rakendamine ning vajaduse korral täiendav juhendamine aineõpetajate poolt või teiste vastava valdkonna spetsialistide poolt haridusprogrammide või teiste haridusasutuste kaudu.

Meetme rakendamise perioodil jälgivad õpilasega tegelevad õpetajad ja tugispetsialistid õpilase arengut ja toimetulekut.

Meetmete rakendamise tulemuslikkuse hindamiseks kirjeldavad kõik meetme rakendamisel osalenud õpetajad ja tugispetsialistid vähemalt kord õppeaastas õpilase arengut ja toimetulekut ning esitavad omapoolsed soovitused.

Meetmete rakendamise perioodi lõpul hindab koordineerija koostöös õpetajate ja tugispetsialistidega meetme tulemuslikkust ning teeb ettepanekud õpilase seaduslikule esindajale ja vajaduse korral kooli direktorile edasisteks tegevusteks: meetme rakendamise lõpetamine; meetme rakendamise jätkamine samal või tõhustatud viisil; meetme vahetamine või muu meetme lisamine; täiendavate uuringute teostamine, eriarsti, erispetsialisti või nõustamiskomisjoni poole pöördumise soovitamine.

Erivajaduste väljaselgitamine toimub kindlate põhimõtete järgi:

- Koolis käimise kohustuse täitmine, õpiedukuse jälgimine, mida teostab läbi e-kooli tugisüsteemi õppealajuhataja koostöös klassijuhatajatega
- Arenguvestlused klassijuhataja eestvedamisel
- Õpetajate tähelepanekud
- Vestlused õpilaste seaduslike esindajatega
- Tugisüsteemi koordinaator informeerib vajadusel iganädalaselt klassijuhatajat ja võtab ühendust koduga ning toetab õpilase, aineõpetaja, klassijuhataja ja kodu koostööd

Haridusliku erivajaduse tuvastamiseks läbiviidud pedagoogilis-psühholoogilise hindamise tulemused, õpetajate täiendavad tähelepanekud ja soovitused õpilase tugevate ja arendamist vajavate külgede kohta, kooli tugispetsialistide soovitused, testimiste ja uuringute tulemused ning nõustamiskomisjoni soovitused õppe korraldamiseks ja sellest tulenevalt õpilasele rakendatud meetmed dokumenteeritakse haridusliku erivajadusega õpilase arengu ja toimetuleku jälgimiseks koostatud individuaalse arengu jälgimise kaardil. Individuaalse arengu jälgimise kaardi koostamise ja täitmise eest vastutavad isikud koolis määrab direktor.

8. INDIVIDUAALSE ÕPPEKAVA KOOSTAMINE VÕI MUU TUGISÜSTEEMI MÄÄRAMINE ÕPILASELE, ET AIDATA OMANDADA NÕUTAVAD TEADMISED JA OSKUSED

Kui õpilane ei ole tervislikel, ühiskondlikel vm põhjustel suutnud selleks ettenähtud ajal ja mahus omandada mõnel kursusel ettenähtud õpitulemusi, siis võib kool õppenõukogu otsusega määrata õpilasele vastavas aines individuaalse tugikursuse.
Juhul kui õpilasel on mahajäämus suurem (nt õpilane, kes tuleb teisest riigist või teisest koolist), siis kokkuleppel õpilase ja tema seadusliku esindajaga koostab kool õpilasele individuaalse õppekava. Individuaalsele õppekava täitmist koordineerib klassijuhataja ja hindab õppenõukogu.

9. ÕPINGUTE ALUSTAMISE TINGIMUSED JA KORD

Kooli sisseastumist taotleb õpilane täites selleks elektroonse taotlusvormi. Seejärel saadetakse vastu täpsemad juhised, milles on täpsustatud sisseastumise protseduuride toimumise aeg ja koht. Vastuvõtt EBS Gümnaasiumisse toimub vastuvõtukatsete ja/või põhikooli lõpetamise tulemuste alusel.

Kooli 10. klassi kandideerimise eeldusteks on:
• vähemalt rahuldavad hinded põhikooli lõputunnistusel;
• põhikooli lõpueksamite (eesti keel, matemaatika ja valikeksam) tulemused on vähemalt 50% sh: õppesuunale Ettevõtlus ja rahvusvaheline kommunikatsioon kandideerijal on 9. klassi klassitunnistusel inglise keele hinne “5”;
• eesti keele oskus vähemalt B1 tasemel.

9. klassi lõputunnistuse hinnete ja eksamitulemuste põhjal moodustub esialgne pingerida, mille alusel kutsutakse õpilasi vestlusele. Koos sisseastumisavaldusega esitab kooli astuda sooviv õpilane infosüsteemi kaudu motivatsioonikirja, mille pikkus on üks A4 lehekülg.

Motivatsioonikirjas õpilane:
• analüüsib ennast õppijana ja kirjeldab, kuidas tema isikuomadused toetavad gümnaasiumis edukat hakkama saamist;
• selgitab oma isiklikke eesmärke, huvisid ja saavutusi ning nende seost EBS Gümnaasiumi põhiväärtustega;
• põhjendab kooli valikut;
• kirjeldab milline on tema varasem seos ettevõtlusega ning kas tal on olnud varasemat kokkupuudet EBS-ga;
• selgitab oodatavaid väljakutseid ja võimalusi, mida EBS Gümnaasiumis õppimine talle võiks pakkuda.

Motivatsioonikirja ei hinnata, see on koolipoolne lisatingimus vestluse pingeritta pääsemiseks. Õppesuunal Ettevõtlus ja rahvusvaheline kommunikatsioon toimuvad vestlused inglise keeles. Motivatsioonikiri tuleb koostada eesti keeles.

Vastuvõtu raames on koolil õigus korraldada ka testid matemaatikas ja/või eesti keeles ja/või inglise keeles

Põhikooli õpitulemuste ja/või sisseastumise testi alusel kutsutakse õpilane vestlusele, mille raames täpsustakse õpilase õpimotivatsioon ning arenguhuvi ja selgitatakse välja väärtusruumi vastastikune sobivus.

Kandideerimisel edukaks osutunud õpilaskandidaat või tema seaduslik esindaja kinnitab sisseastumise infosüsteemis gümnaasiumis õppima asumise kolme tööpäeva jooksul. Kui kooli vastuvõtmise ettepaneku saanud õpilaskandidaat või tema seaduslik esindaja ei

kinnita ettepanekut ettenähtud perioodi jooksul, tehakse ettepanek paremusjärjestuses järgmisele vastuvõtutingimused täitnud õpilaskandidaadile.

Kui koolil jääb täitmata õpilaskohti avab kool sisseastumise infosüsteemis vabadele õppekohtadele täiendava vastuvõtu vahetult peale esimese vastuvõtu tulemuste avalikustamist. Lisavastuvõtu raames on koolil õigus korraldada ka testid matemaatikas ja/või eesti keeles ja/või inglise keeles.

11. ja 12. klassi võetakse väljaspoolt Kooli õpilasi vabade õpilaskohtade olemasolul, hinnates õpilaskandidaadi varasemate õppesoorituste vastavust Kooli õppekavale, Kooli direktori otsusega. Koolil on õigus paluda õpilaskandidaadil täita täiendavaid ülesandeid, et selgitada välja huvi ja võimekust kohaneda kooli õppekavaga. Otsus Kooli vastuvõtmise kohta tehakse õpilasele teatavaks hiljemalt 1 kuu jooksul pärast vastuvõtukatsete sooritamist.

Kooli vastuvõtmisel sõlmib kooli pidaja või tema poolt volitatud isik õpilase ja õpilase seadusliku esindajaga lepingu, kus on määratletud vastastikused kohustused ja õigused, õppemaksu suurus ja selle tasumise kord, õppemaksu muutmise tingimused jne. Õpilepingu lahutamatuks lisaks on õppekava üldosa (v.a ainekavad).

10. ÕPPEETAPPIDE JA KOOLI LÕPETAMISE NÕUDED

1. Õpilase järgmisse klassi üleviimise otsustab õppenõukogu hiljemalt õppeaasta viimasel õppenõukogul.
2. Järgmisse klassi üleviimiseks peavad olema kõik õppeaasta jooksul läbitud kursused ja üleminekueksamid sooritatud vähemalt hindele „rahuldav".
3. Ülemineku eksamid toimuvad eesti keeles, inglise keeles ja matemaatikas.
4. Kui õpilane või õpilase seaduslik esindaja soovib vahetada kooli, esitab õpilase seaduslik esindaja oma soovi Kooli direktorile kirjalikult. Seadusliku esindaja taotlust menetleb õppenõukogu hiljemalt ühe nädala jooksul ja arvab õpilase õpilasnimekirjast välja.
5. Gümnaasiumi lõputunnistuse annab Kool õpilasele:
   5.1. kelle kooliastmehinded on vähemalt rahuldavad või valikkursuste puhul rahuldavad või arvestatud;
   5.2. kes on sooritanud õppeaine kohustuslikule mahule vastavad eesti keele või eesti keele teise keelena*, matemaatika ja võõrkeele (inglise keeles) riigieksamid;
   5.3. kes on sooritanud vähemalt rahuldavale tulemusele gümnaasiumi koolieksami;
   5.4. kes on sooritanud gümnaasiumi jooksul õpilasuurimuse või praktilise töö

* Õpilased, kes on gümnaasiumis õppinud eesti keelt teise keelena, õpilased, kes on lõpetanud põhikooli vene või muu õppekeelega koolis või klassis ja on asunud õppima eesti õppekeelega gümnaasiumisse või gümnaasiumiklassi, ning õpilased, kes on vene või muu õppekeelega gümnaasiumist või gümnaasiumiklassist asunud õppima eesti

õppekeelega gümnaasiumisse või gümnaasiumiklassi, võivad valida, kas sooritavad eesti keele või eesti keele teise keelena riigieksami

1. Kooli lõpetajale väljastab Kool, võlgnevuste puudumisel, lõputunnistuse. Vahepealsel perioodil on õpilasel õigus saada õpilasraamatust pitsati ja allkirjaga kinnitatud väljavõte.
2. Juhul kui õpilasel või tema seaduslikul esindajal on Kooli ees võlgnevusi on Koolil õigus pidada kinni lõpetaja lõputunnistuse või õpilasraamatu väljavõtte kätte andmine kuni võlgnevus Kooli ees on tasutud.

11. KARJÄÄRIÕPPE, SH KARJÄÄRIINFO JA NÕUSTAMISE KORRALDAMINE

Koolis toimub karjääriõpe läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemise kaudu õpetajate poolt. Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ sisu ja eesmärke arvestatakse kooli õpikeskkonna kujundamisel. Sellest lähtudes tuuakse aineõppesse sobivad teemakäsitlused, näited ja meetodid, viiakse koos läbi aineteüleseid, klassidevahelisi ja ülekoolilisi projekte. Tunnivälise tegevuse käigus saavad õpilased projekti- ja kutsepäevade, õppekäikude jms raames toetust karjääriotsuste ja eneseteostuse planeerimiseks.

EBS Ülikooli karjäärikeskuse spetsialistidega erinevaid nõustamis- ja infotunde. Õpilastel on võimalik osaleda töövarjupäeval või lühiajalisel praktikal kohalikes ettevõtetes ja organisatsioonides. Õpilastele tutvustatakse edasisi õppimisvõimalusi nii kodu- kui välismaal. Kooli õppekavas on karjääriõpetuse kursus.

Karjääriõpetuse õpetaja on abiks õpilastele, et:
1. toetada nende osalemist erinevates noorteprojektides ja –programmides ning rahvusvahelises suhtluses;
2. olla õpilase usaldus- ja kontaktisikuks suhetes täiskasvanute maailmaga;
3. vahendada õpilastele vajalikku informatsiooni vabaajategevuse ja kutsesuunitluse alal;
4. toetada õpilasi eluaegse õppe põhimõtte väärtustamisel.

Karjääriõppe hulka kuulub ka karjääri- ja tööteemalise kirjanduse soovitamine ning kataloogide tutvustamine edasiõppimise või õppekavavälise õppimise võimaluste kohta. Karjääriõpet toetab veebilehekülg aadressil – www.rajaleidja.ee
Karjääriteenuste kättesaadavus tagatakse:
1. ainetundides läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemisel;
2. valikkursuste kaudu (eelkõige majandus- ja ettevõtlusõpe);
3. ürituste kaudu (töövarjupäev, õpilasfirma);
4. edasiõppimist tutvustavate õppepäevade kaudu nii koolis kui väljapool kooli; arenguvestlustel.

Koolis korraldatakse õpilaste ja nende seaduslike esindajate teavitamist edasiõppimisvõimalustest ja tööturu üldistest suundumustest ning tagatakse õpilastele karjääriteenuste (karjääriõpe, -info või – nõustamine) kättesaadavus.

12. ÕPILASTE JA ÕPILASTE SEADUSLIKE ESINDAJATE TEAVITAMISE JA NÕUSTAMISE KORRALDUS

Õpilaste ja nende seaduslike esindajate teavitamine toimub kooli kodukorras sätestatud korra kohaselt (LISA 16).

Klassi- või aineõpetajad jälgivad õpilase arengut ja toimetulekut koolis ning vajaduse korral kohandavad õpet vastavalt õpilase vajadustele. Õpilase võimete ja annete kõrgeimale võimalikule tasemele arendamiseks selgitatakse koolis välja õpilase individuaalsed õpivajadused, valitakse sobivad õppemeetodid ning korraldatakse diferentseeritud õpet. Kool tagab õpilasele, kellel tekib ajutine mahajäämus eeldatavate õpitulemuste saavutamisel, täiendava pedagoogilise juhendamise väljaspool õppetunde (konsultatsioonid, õpiabikursus, tugiõppekursus).

Koolis nõustatakse vajaduse korral õpilase seaduslikku esindajat õpilase arengu toetamises ja kodus õppimises. Arenguvestlused õpilasega (ja soovi korral tema seadusliku esindajaga) vähemalt üks kord aastas. Iga nädalased klassijuhatajatunnid õpilaste nõustamiseks ja koolielu puudutava info edastamiseks.

Koolis on tagatud õpilasele ning tema seaduslikule esindajale teabe kättesaadavus õppe ja kasvatuse korralduse kohta ning juhendamine ja nõustamine õppetööd käsitlevates küsimustes. Peamised õppeteemad, vajalikud õppevahendid, hindamise korraldus ja planeeritavad üritused tehakse õpilasele teatavaks iga kursuse alguses (lisaks ka iganädalastes klassijuhataja tundides).

Õpilase õppetöös osalemise ja õpitulemustega saab õpilase seaduslik esindaja olla kursis e-kooli kaudu. Vajadusel saab lisainformatsiooni klassijuhatajalt.

13. ÕPETAJATE KOOSTÖÖ JA TÖÖ PLANEERIMISE PÕHIMÕTTED

Õpetajate koostöö eesmärgiks on õppekavas kirjeldatud taotletavate õpitulemusteni / pädevusteni jõudmine õppe- ja kasvatustegevuse kaudu.

Õpetaja töö planeerimine toimub kooli õppekava alusel lähtudes gümnaasiumi riiklikus õppekavas sätestatud üldistest põhimõtetest õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisele ja korraldamisele. Väljundipõhises õppes on õpetaja pädevuses otsustada, mil määral ta soovib enda tegevust kavandades seda kirjeldada taasesitatavas vormis. Iga kursuse alguses esitab õpetaja õpilastele algava kursuse ainekaardi (ainekaardi vorm on

kõigile õpetajatele koolisiseselt kättesaadav ja see kinnitatakse iga õppeaasta alguses õppenõukogus). Ainekaardil on kirjas järgmised teemad: Õppeaine nimetus / ainevaldkond; kursuse pealkiri, klass, kursuse toimumise aeg, õpetaja nimi, - kontaktandmed ja konsultatsiooni aeg, kasutatav õppekirjandus, õpitulemused, käsitletavad alateemad ning kuidas täpselt kujuneb kursuse hinne.

Õpilasele õpiväljundite omandamiseks etteantud ajahulk on määratletud õigusaktidega, tunnijaotusplaaniga. Tavapäraselt on õpilase õppetöö koormus on kuni 8 tundi päevas.

Tööd kavandades peab õpetaja teadvustama, et kunagi ei ole nii palju aega, et õpilane võiks selgeks õppida kõik, mida õpetaja tahab talle õpetada. Reaalses elus tuleb teha kompromisse ja leida kesktee olemasoleva aja ja soovitud tulemuste vahel. Sageli tuleb koolis õpiväljundite saavutamiseks sisustada õpiväljund mõistlikult, lähtudes õpiväljundi sõnastusest, muuta hindamist ja õpetamist, sest asjakohatult sisustatud õpiväljundi sõnastuse korral osutuvad õpiväljundid olemasoleva ajaressursiga saavutamatuteks ja aega õppetööks reeglina kusagilt juurde võtta ei saa.

Väljundipõhises õppes toimub õppeprotsessi kavandamine selliselt, et esmalt määratletakse eesmärgid, mida õppimise ja õpetamise kaudu soovitakse saavutada, seejärel kavandatakse, kuidas eesmärkide saavutatust hinnata ja alles seejärel konkretiseeritakse õppesisu ja – meetodid.

EBS Gümnaasiumis toimub õpetajate koostöö õppetoolide kaudu. Koolis on kaks õppetooli: reaalainete õppetool ja humanitaarainete õppetool. Ainekavade arenduse eest vastutavad õppetoolide juhid ning tööprotsessi kaasatakse kõik aineõpetajad.

Juhtkonna muudatusettepanekud jõuavad õpetajateni õppetooli juhtide vahendusel ning neid arutatakse õppetoolide koosolekutel. Õpetajate esitatud muudatusettepanekuid arutatakse õppetoolide juhtide ja laiendatud juhtkonna (juhtimismeeskonna) koosolekul.

Õppetoolide juhid koostavad koostöös aineõpetajatega õppetoolide töökavad. Töökava on dokument, mille alusel planeeritakse teemade käsitlemine ja ainetevaheline lõiming.

Klassijuhataja töökava koostamise aluseks on kooli üldtööplaan, õppe- ja kasvatustöö üldeesmärgid ja konkreetse klassi kasvatuslikud vajadused. Klassijuhatajate töökavasid kontrollib ja tagasisidestab õppealajuhataja.

14. KOOLI ÕPPEKAVA UUENDAMISE JA TÄIENDAMISE KORD

Kooli õppekava muutmise algatamine

Kooli õppekava uuendamine või täiendamine toimub algatustaotluse alusel, mis tuleb esitada direktorile kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis koos ettepanekute ja põhjendustega. Kooli õppekava uuendamist ja täiendamist võib taotleda iga Kooli õpilane õpilasesinduse kaudu või koolitöötaja. Direktor otsustab õppekava uuendamise või täiendamise vajaduse. Kui kooli õppekava uuendamise või täiendamise vajadus on tingitud muudatustest õigusaktides, siis algatab kooli õppekava muutmise direktor.

Kooli õppekava muudatuste ettevalmistamine
Kui direktor on otsustanud kooli õppekava uuendamise ja täiendamise vajaduse, siis kutsub direktor kokku töörühma, lähtudes gümnaasiumi riikliku õppekava § 19 lõikes 3 esitatud sättest, kes valmistab ette kooli õppekava muudatused. Kooli õppekava muudatused vormistatakse kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõuna. Kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõu peab olema kooskõlas kehtiva õigusega.

Kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõu esitamine enne selle kehtestamist arvamuse saamiseks kooli nõukogule, õppenõukogule, õpilasesindusele.

Direktor esitab kooli õppekava uuendamise või täiendamise eelnõu enne selle kehtestamist arvamuse andmiseks õpilasesindusele ja õppenõukogule. Arvamuse küsimisel lähtub direktor kooli asjaajamiskorras sätestatud korrast.

Direktor vaatab nõukogu, õpilasesinduse ja õppenõukogu arvamused läbi. Kui nõukogu, õpilasesindus või õppenõukogu on leidnud, et kavandatavad õppekava muudatused on vastuolus kehtiva õigusega, siis kutsub direktor kokku töörühma, kes viib kooli õppekava muudatused vastavusse kehtiva õigusega.

Kooli õppekava kinnitamine
Tulenevalt erakooli seadusest §11 lõige 2 kinnitab õppekava kooli pidaja. Tulevavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 17 on kooli õppekava kehtestajaks direktor. Kooskõlas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 71 lõikega, toimub kooli õppekava kehtestamine käskkirjaga. Kui kooli pidaja jätab kooli õppekava või selle muudatused kinnitamata, siis algab kooli õppekava uuendamise või täiendamise protsess algusest peale.

Kooli õppekava muudatuste avalikustamine
Kool avalikustab, tulenevalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 69 lõikes 1 sätestatud nõudest, kooli õppekava koos muudatustega kooli veebilehel. Kooli õppekava muudatused esitatakse kooli õppekava terviktekstis, näidates ära õppekava muutused viitega direktori käskkirja numbrile ja kuupäevale, millega õppekava muudeti. Samuti märgitakse muudatuse viite juurde muudatuse jõustumise kuupäev.

LISAD

LISA 1. AINEVALDKOND „KEEL JA KIRJANDUS“

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk EBS Gümnaasiumis on kujundada õpilastes keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada keelt ja kirjandust rahvusliku ning maailmakultuuri osana. Keele- ja kirjanduspädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt. Keele- ja kirjanduspädevus tähendab oskust eri liiki tekste mõista, luua, analüüsida ja kriitiliselt hinnata. Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks omandab õpilane järgmised valdkonnapädevused:

1. väärtustab keelt ja kirjandust kui (rahvus)kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendajat ning mõtlemis- ja tunnetusvahendit, teadvustab keelt identiteedi osana, väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
2. toimib keeleteadlikult, väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses, märkab ja arvestab keeles toimuvaid muutusi;
3. mõistab, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste ning eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit;
4. arendab oma loovvõimeid, kirjutab ja esitab eri tüüpi ning eri žanris tekste, kasutab tekstiloomes sobivaid ja asjakohaseid alustekste;
5. mõistab keele ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuuriväärtust ning tähtsust iseenda arengus;
6. väärtustab lugemist, suunab oma lugemust, oskab ise valida kirjandusteoseid jm lugemisvara, arendab lugedes oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on eesti keel ja kirjandus. Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:

1) **eesti keel** – 10 kursust, mis jagunevad järgmiselt: 6 riiklikku kursust: „Teksti keel ja stiil“, „Praktiline eesti keel I“, „Meedia ja mõjutamine“, „Praktiline eesti keel II“, „Praktiline eesti keel III“, „Keel ja ühiskond“;

4 kooli õppekava valikkursust: „Tekstiõpetus“, „Argumenteerimine kirjalikus ja suulises tekstis“, „Kõne ja väitlus“, „Eesti keele riigieksami ettevalmistuskursus“;

2) **kirjandus** – 6 kursust, mis jagunevad järgmiselt: 5 riiklikku kursust: „Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus”, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“, „Kirjandus ja ühiskond“; 1 kooli õppekava valikkursus „Eesti kirjandus ja ajalugu“.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Gümnaasiumi keele- ja kirjandusõpetust ühendab eesmärk tundma õppida, osata ja vallata loomulikku keelt, mis on mõtete ja tunnete vahendaja, kultuurilise, riikliku ja iseenda identiteedi kandja ning rahvuskultuuri vundament. Keeleoskus kõnes ja kirjas on inimese mõtlemis- ja tundevõime kujunemise, intellektuaalse arengu ja sotsialiseerumise alus. Keele ja kirjanduspädevus aitab õpilasel eetilisi norme, olusid ja partnerit arvestades suhelda, motiveeritult ja ennastjuhtivalt õppida ning tegutseda. Eesti keele valdamine Eestis on hariduslik vajadus, mis on eduka ja jätkusuutliku õppimise eeldus kõikides õppeainetes. Ainevaldkonnasisese lõimingu põhialus gümnaasiumis on tekstikeskne keele- ja kirjandusõpetus, kus tekstikäsitlus hõlmab erinevaid tekste ja tekstitoiminguid. Tekstide kaudu õppides täieneb õpilase tekstikogemus, kujuneb žanri- ja kontekstitunnetus. Tekstitoimingud hõlmavad tekstide funktsionaalset lugemist, nende üle arutlemist ja kriitilist hindamist, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemist ja analüüsi, nende praktilist rakendamist tekstiloomes ning trükitud ja digitaalsete keeleressursside kasutamist. Keele- ja kirjandusõpetusse lõimitakse audiovisuaalseid väljendusviise (pilt, film, video jm).

Keeleõppes (10 kursust) lõimitakse mitmekülgsed keeleteadmised praktilise keeleoskusega. Keeleteadmisi täiendavad kursused kajastavad ühiskonna ja kultuuri toimimist, inimestevahelist suhtlemist nii kõnes kui ka kirjas, meediavaldkonna funktsioneerimist ja mõju. Keeleõppes valib õpetaja ühiskondlikult olulised autentsed tekstitüübid ja -liigid, mis peegeldavad suhtlustavasid ja -olukordi. Oskust tekste funktsionaalselt lugeda, neid mõista ja luua arendatakse lõimitud aine- ja tekstiõpetuse kaudu, mis seotakse praktilise eesti keele kursustel ortoloogia, grammatika ja leksika õpetamisega. Praktilised keelekursused on keskendatud õpilase suhtlus- ja väljendusoskuse arendamisele, eri liiki tekstide loomisele nii suulises kui ka kirjalikus vormis, vajaliku teabe hankimisele ja kasutamisele. Õigekirja- ja õigekeelsusteemasid korratakse kõigi kursuste vältel. Kooli valikkursused võimaldavad süvendatud tekstiõpet, arendavad kriitilist mõtlemist ning suulist ja kirjalikku argumenteerimisoskust. Lisaks on valikkursuste eesmärk toetada õpilaste ettevalmistust eesti keele riigieksamiks. Keelekursuste õppesisu võib ka teisiti liigendada ja kursusi paralleelselt õpetada.

Kirjandusõppes (6 kursust) soodustatakse teksti- ja lugejakeskse lähenemise kaudu õpilase kirjandushuvi, arendatakse tema lugejavõimeid, mõtte- ja tundemaailma, kujundatakse eetilisi tõekspidamisi ja esteetilisi hoiakuid, pööratakse tähelepanu teksti kui terviku mõistmisele, selle analüüsimisele ja tõlgendamisele, vaadeldakse sõnakunsti poeetikat ja kujundikeele olemust, edendatakse väljendusoskust nii kõnes kui ka kirjas. Teksti- ja lugejakeskset kirjanduskäsitlust täiendab kirjanduslooline lähenemisviis, mis asetab teosed loomisaja ühiskondlik-kultuurilisse konteksti ning avab nende esteetilisi erijooni. Ilukirjandustekstide lugemise ja uurimise eesmärk gümnaasiumis on avardada õpilase elu- ja kultuurikogemust, rikastada tema keeletunnetust, pakkuda inspiratsiooni ning toetada isiksuslikku arengut.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Ainevaldkonnas toetatakse üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi vastavalt EBS Gümnaasiumi eripärale ja kooli õppekavas sätestatule. Keele ja kirjanduse valdkonna ained lõimuvad valdkonnaüleselt mõlema õppeainetega ja toetavad pädevuste saavutamist teistes ainevaldkondades. Keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ja toimetulekuks nii isiklikus kui ka avalikus elus. Kõikide valdkondade õppeained arendavad keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara tundmist ja rakendamist, tekstimõistmist ja -loomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus kujuneb välja eesti keele õppimisele lisaks kõigi õppeainete õppimise tulemusel. Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi ja läbivaid teemasid. Üldpädevusteni jõutakse eri allikatest teavet hankides ja seda kriitiliselt hinnates, eri liiki tekste lugedes ja analüüsides, nende üle arutledes ja väideldes, erilaadseid tekste funktsionaalselt koostades ja kirjutades. Keele- ja kirjandusõpetuse eriosa on edendada tekstidega süva- ja metatasandil töötamise kaudu õpilaste tekstiteadlikkust. Üldpädevuste kujundamisel kasutatakse erinevaid koostöövorme, õppemeetodeid ja -keskkondi, sh digivahendeid ja -võtteid, veebi- ja e-õppekeskkondi, analüüsitakse ja lahendatakse elulisi probleemolukordi ja väärtuskonflikte, arvestatakse õpilaste isikupära ja andelaadi.

Läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine toetab tema suutlikkust oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades rakendada, väärtusnorme, -hoiakuid ja -hinnanguid kujundada ning võimaldab luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust. Läbivad teemad kui ühiskonnas tähtsustatud aineteülesed valdkonnad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade vahelise lõimingu vahendiks. Läbivate teemade käsitlemist toetavad projekt- ja probleemõpe, uurimis- ja loovtegevused, lugemis-, kirjutamis- ja suhtlusülesanded ning mitmekülgne info- ja digikirjaoskus.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, gümnaasiumi sihiseadest, gümnaasiumi lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
3. toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;

4. rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;
5. arvestatakse õpilaste individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
6. taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
7. tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega, seostatakse õpitavat igapäevaelu, jätkuõpingute ja tulevase tööeluga;
8. loetakse ja käsitletakse eri tüüpi ja liiki tekste ea- ja jõukohasuse, valikulisuse ja huvidele vastavuse põhimõttel ning ühise identiteedi kujundamise eesmärgil;
9. kujundatakse õpilase keeleteadlikkust, metakeele valdamist, suhtlus- ja väljendusoskust, keeleressursside ja -allikate teadliku kasutamise oskust;
10. kasutatakse digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, arendatakse info-, meedia- ja digikirjaoskust;
11. arendatakse eri liigis ning žanris ilukirjandustekstide, sh tervikteoste avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamis- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist;
12. tegeldakse tekstiloome ja -esitlusega ning omaloomingulise kirjutamisega, kasutatakse selleks ka digivahendeid ja veebikeskkondi.

Õppesisu käsitlemisel ja õppetegevuse kavandamisel teeb aineõpetaja koostöös õpilastega valiku arvestusega, et üld- ja valdkonnapädevused ning kursuste õpitulemused oleksid saavutatavad. Keele- ja kirjandusõpetuses välditakse ühekülgseid õppemeetodeid, viiakse läbi nii teadmist, mõistmist, rakendamist, analüüsi, hindamist kui ka loomist toetavaid õppetegevusi ja -ülesandeid.

1.6. Hindamine

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks ja ennastjuhtiva õppija kujundamiseks. Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavuses ainealasete teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Hoiakute hindamisel (nt mõistab, kujundab, tähtsustab, väärtustab) antakse õpilasele suunavaid ja toetavaid sõnalisi hinnanguid. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel, õppeteema lõppedes kui ka kursuse lõpus. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid. Kokkuvõtva hindamise kõrval rakendatakse õppeprotsessi käigus kujundavat hindamist, kus õpilasele antakse suulist ja kirjalikku sõnalist tagasisidet tema ainealaste tulemuste, tugevate külgede ja puuduste kohta ning innustatakse ja suunatakse teda edasisel õppimisel. Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi, et ta saaks analüüsida oma õpitegevust ja tagasisidestada kaasõpilaste sooritusi.

Eesti keele õppimisel gümnaasiumiastmes hinnatakse õpilase

1. suulist ja kirjalikku suhtlust, s.o väljendusoskust,
2. eri liiki tekstide, sealhulgas teadus-, meedia- ja tarbetekstide vastuvõttu, s.o analüüsi, mõistmist ja kriitilist hindamist,
3. eri tüüpi ja liiki tekstide loomist, sh arutlevat tekstikirjutust,
4. keeleteadmisi, sealhulgas oskust teha sobivaid ja põhjendatud keelevalikuid enda loodud tekstides.

Kirjanduse õppimisel hinnatakse

1. tervikteoste ja tekstikatkendite lugemist ning esitamist,
2. kirjandustekstide analüüsi, tõlgendamist ja mõistmist,
3. ilukirjandusliku keelekasutuse eripära mõistmist ja valdamist,
4. kirjandusteadmisi, sh kirjandusmõistete kasutamist ja kirjandusloolise konteksti tundmist.

Eesti keele ja kirjanduse õpitulemuste kontrolli ja hindamise vormid on mitmekesised. Need võivad hõlmata suulisi ja kirjalikke tegevusi, ühe- ja mitmeotstarbelisi sooritusi, nagu individuaalsed, paaris- ja rühmatööd, rakenduslikud testid ja harjutused, ainealased kontrolltööd, analüüsi- ja tõlgendusülesanded, lugemispäeviku pidamine ja õpimapi koostamine. Hindamiseks võib kasutada veel mitmesugused oskusi edendavad sooritusülesanded, nagu avalik esinemine, luule-, proosa- ja draamateksti esitamine, eri žanris tekstide kirjutamine (kõne, arvamus, päevik, arvustus jm), arutleva kirjandi (essee) kirjutamine, uurimusliku teksti kirjutamine, projekti koostamine ja elluviimine, multimodaalse ettekande loomine ja esitlemine. Lugemiskontrollis ei piirduta vaid sisu meenutavate faktiküsimustega, vaid eelistatakse arutlusele suunavaid analüüsi- ja tõlgendusküsimusi, mõttevahetust teksti väärtuste ja sõnumi üle.

Kirjanduse hindamisel (nt loovtöödes ja tekstitõlgendustes) pole alati võimalik täpselt määratleda teadmiste ja oskuste standardit, mistõttu hindamise skaala on siin võrdlemisi paindlik. Hinnates õpilaste omaloomingulisi töid, võib tunnustada idee ja teostuse originaalsust, iseseisvust, üldistavust või muud vaatenurka. Kirjaliku arutluse (essee) puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade veenvust, argumentide ja näidete seostatust, teksti ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust. Kõikides kirjalikes töödes parandab aineõpetaja keelevead, kuid arvestab hindamisel sooritusevääritusi vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätteist, hindamise nõuded ja korraldus on täpsustatud kooli õppekava üldosas, hindamisjuhendis ja vastavate kursuste ainekaartides.

1.7. Õppekeskkond

Kool koostöös aineõpetajatega korraldab keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpet:

1. viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu;
2. ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, et arendada info-, meedia- ja digikirjaoskust;
3. ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks inventari ümber paigutada (nt rühmatööd, õppemängud, draamaõppe ülesanded);
4. väljaspool kooliruume, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesistavaid õppevorme (nt projekt-, õues- ja reisiõpe) ja -tegevusi (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse, raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkurssidest, valdkondlikud teemapäevad ja -nädalad).

Pädevuste peamiste komponentide – teadmiste, oskuste ja hoiakute kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob sobiva õppekeskkonna ja toetab väärtuskasvatust, ning koolil, kus normide, väärtuste, rituaalide, sümbolite ja lugude kaudu edendatakse omanäolist EBS Gümnaasiumi koolikultuuri.

2. Ainekavad

2.1. Eesti keel

2.1.1. Õppeaine kirjeldus

Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks valdkonnaks: keeleteadmisteks ja praktiliseks keeleoskuseks. Eesti keele kursustega püütakse tekitada õpilastes huvi eesti filoloogia vastu laiemalt ning anda neile baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi, samas suunatakse õpilasi väärtustama eesti keelt.

Õppeaines käsitletakse põhjalikult keele funktsioone ühiskonnas, keele toimimist märgisüsteemina, eesti keele ehitust ja iseärasusi, eesti murdeid ning kirjakeele kujunemislugu. Lähemalt vaadeldakse keele varieerumist, eristatakse kirja- ja kõnekeelt, eri allkeeli ja slängi ning nende kasutusvaldkondi. Käsitletakse ka eesti keele arendamise küsimusi ja Eesti keelepoliitikat. Keele ja ühiskonna suhete mõistmine aitab aru saada keelest kui infovahetussüsteemist ning kesksest identiteedi väljendajast.

Süsteemne ülevaade antakse meediast ja mõjutamisest. Käsitletakse reaalsuse konstrueerimist meedia vahendusel ning kuidas ja mis keelevahenditega luuakse samast nähtusest erinevaid käsitlusi. Ühtlasi selgitatakse ajakirjanduseetikat. Käsitletakse reklaami ja selle mõjutamisvõtteid, elektroonilist meediat ja selles tekkinud uusi suhtlusvõimalusi ning nendega seotud ohte. Meediaõpetusega kujundatakse kriitilist meediatarbijat.

Süvendatult vaadeldakse teksti keele ja stiili küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide kirjutamise võtteid, nende keele- ja stiilierinevusi ning nõudeid eri tekstiliikide keelele, vaadeldakse sõnavara kihistusi ja tähendusnüansse. Süstemaatiline ülevaade antakse põhilistest stiilivigadest.

Praktiline eesti keele oskus tähendab keele valdamist lugemisel, vastuvõetu vahendamisel, kirjutamisel, kõnelemisel ja kuulamisel. Lugemisoskuse arendamise avaram eesmärk on kujundada kriitilist teabekasutajat ja mõtlevat inimest, kes suudab mõista ja analüüsida erinevaid tekste, eristada tekstis olulist vähemolulisest ning sõnastada oma mõtted selgelt. Kirjutamisoskust arendatakse erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomise kaudu, õpetades viitama, tsiteerima, refereerima ning kirjutama nii alustekstide põhjal kui ka vabalt oma argumentidele ja näidetele toetudes. Kirjutamispädevuse eeldus on pidev kirjutamispraktika, mis tagab hea õigekirja- ja ladusa sõnastusoskuse, mitmekülgse lausestuse ning selge sõnumiga teksti. Kõnelemisoskus tähendab nii oskust esineda kui ka valida suhtluseesmärgist, -olukorrast ja -partnerist lähtuvalt sobiv toon ja stiil. Kuulamisoskuse arendamise eesmärk on mõista vestluspartnerit ja esinejat, tunda suulistes meediakanalites ära faktiinfo ja arvamus ning mõjutamine ja manipuleerimine; olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ning vastuväiteid.

Kõikide keeleõpetuse põhioskuste keskmes on (tervik)tekstid ja tekstikorpused ning nendega seotud tekstitoimingud. Suhtluspädevuse tagab võimalikult eripalgeline tekstivalik, mida käsitletakse põhjalikult: vaadeldakse tekstide sotsiaalset konteksti ja eesmärki, leitakse ühis- ja erijooni, hinnatakse mõjuvust, rolli ja vastukaja ühiskonnas, pööratakse tähelepanu õigekeelsusele, leksikale ja grammatikale. Keelesüsteemi kirjeldamise asemel keskendutakse keele uurimisele autentsetes tekstides.

Gümnaasiumis läbitakse kümme eesti keele kursust.

Kursusel „Keel ja ühiskond“ vaadeldakse keelesugulust soome-ugri ja Euroopa keelte vahel, eesti keele struktuuri ja muutumist ajas, kirjakeele staatust ja ajalugu, erinevaid allkeeli ja nende kasutusvaldkondi, suulise keele eripära, koha- ja sotsiaalmurdeid ning keeleetiketti. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida ja praktikas rakendada.

Kursusel „Praktiline eesti keel I“ arendatakse nii suulist kui ka kirjalikku väljendusoskust, kasutades erinevaid stiilivõtteid ja keelendeid, sest nii kujundatakse oskust suhelda eri keskkondades eetiliselt ja konteksti arvestades. Samuti õpitakse kasutama eri teabeallikaid ja hindama nende usaldusväärsust. Tekstide koostamisel tuleb osata kasutada korrektset kirjakeelt ja järgida teadlikult õpitud keelereegleid.

Valikkursus „Tekstiõpetus“ tegeleb süvendatult erinevate tekstide analüüsiga. Kursuse jooksul analüüsitakse ja koostatakse erinevaid tekste, lähtudes nende tüüpidest ja liikidest. Arendatakse ka suulist eneseväljendusoskust. Lisaks korratakse õppeaasta jooksul õpitud õigekeelsusreegleid ning valmistatakse õpilasi ette 10. klassi üleminekueksamiks.

Kursusel „Praktiline eesti keel II“ arendatakse lisaks keelereeglite omandamisele nii esinemis kui ka kirjutamisoskust, keskendutakse tekstide kriitilisele hindamisele ning praktiseeritakse kokkuvõtte, referaadi, arvamuse, arvustuse ja essee kirjutamist.

Arutlevate tekstide kirjutamisel järgitakse teksti loogilise ülesehituse, argumentide sõnastamise, põhjenduste ja seoste loomise ning näidete esitamise põhimõtteid.

Kursusel „Meedia ja mõjutamine“ keskendutakse infoühiskonnast arusaamisele, arendatakse eri liiki tekstide mõistmise, fakti ja arvamuse eristamise oskust. Tähtis on osata hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Samas arendatakse ka oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Valikkursusel „Argumenteerimine suulises ja kirjalikus tekstis“ keskendutakse asjaliku argumentatsiooni eristamisele demagoogiast ja mõjutusvõtete tuvastamisele. Käsitletakse mainekujunduse ning reklaami erinevusi/sarnasusi ning nende rakendamise võimalusi ettevõtluses. Kursusel tehakse erinevaid riigieksami tüüpi lugemis- ja kirjutamisülesandeid, et õpilased oskaksid luua asjalikku argumentatsiooni ning vältida demagoogiavõtteid.

Kursusel „Praktiline eesti keel III“ keskendutakse suhtlemisoskuse arendamisele, eri liiki tekstide vastuvõtule ja loomisele, sh arutluse, kokkuvõtte ja lühiuurimuse kirjutamisele ning õigekeelsusküsimuste kordamisele.

Kursusel „Teksti keel ja stiil“ arendatakse põhjalikult žanriteadlikkust, käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi nii grammatikas kui ka sõnavaras, selgitatakse kirjutamise võtteid ja tavasid eri tekstiliikide näitel. Antakse süstemaatiline ülevaade suhtlusolukorra teguritest ning suunatakse kirjutama erinevatel eesmärkidel, varieerima ja analüüsima enda tekstides tehtud keelevalikuid ning võrdlema erinevaid tekste.

Valikkursusel „Kõne ja väitlus“ õpitakse erinevate kõneliikide tunnuseid ning tehakse suulise eneseväljenduse harjutusi. Kursusel keskendutakse kõige rohkem väitluskõne loomisele ja esitamisele. Õpitakse looma ja eristama vastuargumenti ning ümberlüket. Arendatakse diskussiooni jälgimise ning asjakohaste küsimuste esitamise oskust.

Valikkursusel „Eesti keele riigieksami ettevalmistuskursus“ valmistatakse õpilasi ette gümnaasiumi riigieksamiks. Kursusel korratakse gümnaasiumi jooksul läbitud õigekeelsusteemasid ning tehakse erinevaid riigieksami lugemis- ja kirjutamis-ülesannetega seotud harjutusi.

2.1.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. mõistab eesti keele rolli rahvusliku, riikliku ja individuaalse identiteedi kujundamisel;
2. mõistab keele tähendust ühiskonnas, tajub keele ajaloolist kujunemist ja varieerumist, väärtustab keeleoskust, arendab seda lugedes ja kirjutades;
3. loeb, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste, tunneb tekstide mõjutusvahendeid, kasutab sihipäraselt ja eetiliselt teabeallikaid;

4. väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide kohaselt, kasutab keeleallikaid ja andmekogusid;
5. koostab etapiviisilise kirjutamisprotsessi käigus eri liiki tekste, teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi ning teeb teadlikke keelevalikuid;
6. analüüsib oma kirjutamisoskust ja kasutab seejuures metakeelt.

2.1.3. Kursuste õpitulemused ja õpitulemuste saavutamist toetav õppesisu

Õpitulemused

Kursus „Keel ja ühiskond“

Õpilane:

1. analüüsib keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas ning suhtluses;
2. kirjeldab eesti keele eripära, suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti;
3. selgitab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
4. tunneb eesti keeleallikaid ja korpusi ning kasutab neid eesmärgistatult;
5. kirjeldab eesti kirjakeele kujunemislugu;
6. nimetab eesti keele arenduse peamisi suundi ja põhimõtteid;
7. selgitab keelemuutuste olemust;
8. analüüsib ajastuomaseid keelenähtusi;
9. kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Õppesisu

Keel kui märgisüsteem: märgisüsteemi mõiste, märgi liigid, ikoon, indeks ja sümbol, Saussure’i ja Peirce’i märgikäsitlus, märgisüsteemi tunnused.

Keel ja ühiskond: keele funktsioonid, keele roll suhtluses ja ühiskonnas, keele kommunikatiivne, suhete loomise, mõtlemise, emotsioonide väljendamise, identiteeti loov ja maagiline funktsioon.

Keel ja tähendus: tähenduste muutumise üldised, keelesisesed ja ühiskondlikud seaduspärad.

Eesti keele allkeeled: funktsionaalsed, piirkondlikud ja sotsiaalsed allkeeled.

Eesti keele eripära: käändsõnade tunnused, tegumood, isikuline ja umbisikuline tegumood, astmevaheldus.

Eesti keel ja teised keeled. Eesti keel soome-ugri keelena. Maailma keeled. Andmebaasid keelte võrdlemiseks (nt Grambank, Ethnologue, WALS). Põliskeeled, keelte hääbumine ja “elustamine”

Eesti kirjakeele kujunemine: suuline ja kirjalik keeleajalugu, kirjakeele kujunemise etapid, tekstikatkendite vanuse määramine.

Keeletüpoloogia ja maailma keeled: keeleuniversaalid, universaalsed tendentsid, analüütilised, sünteetilised ja polüsünteetilised keeled, maailma keeled ja keelkonnad.

Keelekorraldus: eesti keele korraldamine, keelekorralduse põhimõtted, eesti keele arenduse suunad.

Mitmekeelsus: Eesti kui mitmekultuuriline ja mitmekeelne maa, mitmekeelsuse mõisted, keeleline tolerantsus.

Eesti keele kasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia, terminoloogia

Keel ja tähendus: tähenduste muutumise üldised, keelesisesed ja ühiskondlikud seaduspärad.

Õigekiri ja kirjakeeleoskus: nimisõnade, omadussõnade ja tegusõnade kokku- ja lahkukirjutamine, rind- ja põimlause.

Kursus „Praktiline eesti keel I“
Õpitulemused

Õpilane:
1. kirjeldab ja selgitab tekstide stiilierinevusi;
2. väljendab ennast selgelt ja asjakohaselt nii suulises kui ka kirjalikus tekstis;
3. kaitseb argumenteeritult oma seisukohti, arutleb ja annab hinnanguid;
4. konspekteerib suulist esitust ja loetud teksti;
5. kasutab erinevaid keeleallikaid ja teabekeskkondi;
6. edastab eri allikaist leitud infot, hindab teabe usaldusväärsust;
7. selgitab keelendite tähendusvarjundeid;
8. koostab eri liiki tekste, sh arvustuse, referaadi ja essee;
9. järgib õpitud keelereegleid, põhjendab oma keelevalikuid;
10. arendab loetu toel oma sõnavara, lause- ja tekstimoodustusoskust.

Õppesisu

Tekstide stiilierinevused ja keeleline väljendusrikkus eri tekstides: stiilivahendite kasutamine, tekstide stiililise eripära märkamine ja hindamine.

Suuline ja kirjalik eneseväljendus: selge ja asjakohane eneseväljendus suulises ja kirjalikus tekstis, mõtete, tunnete ja hinnangute väljendamine.

Arutlev tekst ja argumenteerimine: argumenteeritud teksti loomise võtted, seisukoha kaitsmine, arutlemine ja hinnangute andmine, kirjandi ülesehitus, sissejuhatus, teemaarendus ja kokkuvõte, arvustuse koostamine, argumentide sõnastamine ja võrdlemine.

Konspekteerimine, kokkuvõtte ja referaadi koostamine: suulise esituse ja loetud teksti konspekteerimine, kokkuvõtte ja lühireferaadi koostamine, olulise ja ebaolulise eristamine, märksõnade kirjutamine.

Keeleallikad ja teabekeskkonnad: ÕS-i kasutamine, keeleallikate eesmärgipärane kasutamine, infootsing eri allikatest, teabe usaldusväärsuse hindamine, tehisaru kasutamine teksti otsimisel, võrdlemisel ja toimetamisel.

Keelendite tähendusvarjundid ja sõnavaraarendus: keelendite tähendusvarjundid, keeleliste valikute põhjendamine, süstemaatiline sõnavaraarendus, sõnavara kinnistamine loetu toel, sobiva sõnavara kasutamine eri tekstides.

Tarbetekstid: avaldus, seletuskiri, sponsorlustaotlus, e-kiri.

Jooniste tõlgendamine: graafikud ja tabelid, andmete lugemine, võrdlemine ja tõlgendamine, jooniste põhjal järelduste tegemine.

Õigekiri ja õigekeelsus: suur ja väike algustäht, pealkiri, arvsõnade õigekiri ja käänamine.

Valikkursus „Tekstiõpetus“
Õpitulemused

Õpilane:
1. tunneb erinevaid tekstitüüpe, oskab neid ise koostada;
2. oskab kuuldu loetu põhjal arutleda argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;
3. oskab ühe alusteksti põhjal koostada referaati ja kokkuvõtet, vältides plagiaati;
4. tunneb põhilisi elektroonilise infootsingu võimalusi ning kasutab neis leiduvat infot omatekstides;
5. oskab kasutada elektroonilisi ja paberil sõnaraamatuid;
6. on kinnistanud ja parandanud oma eneseväljendust nii kõnes kui ka kirjas;
7. kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Õppesisu

Tekstiliigid ja tekstitüübid: tarbetekst, teabetekst, ilukirjanduslik tekst, ajakirjanduslik tekst, arutlev, kirjeldav ja jutustav tekst, tekstiliikide ja tekstitüüpide eristamine, tekstiliikide tunnused, tekstinäidete võrdlemine ja põhjendamine.

Tekstiloome ja eneseväljendus: erinevate tekstiliikide koostamine, selge ja asjakohane eneseväljendus suulises ja kirjalikus vormis, seisukohtade sõnastamine ja põhjendamine.

Arutlev tekst ja argumenteerimine: argumenteeritud teksti loomise võtted, arutlemine kuuldu ja loetu põhjal, seisukohtade kaitsmine suuliselt ja kirjalikult, arutleva teksti ülesehitus, argumentide sõnastamine, võrdlemine ja põhjendamine. TI-Hüppe rakenduse abil argumentide sõnastamine.

Referaat, kokkuvõte ja plagiaadi vältimine: referaadi ja kokkuvõtte koostamine alusteksti põhjal, refereering, tsitaat, plagiaadi vältimine.

Kõneõpetus: kõneliigid, kõne ülesehitus, eetos, paatos ja logos, veenmiskõne, suuline esinemine.

Keeleallikad ja infootsing: ÕS-i ja teiste elektrooniliste infootsingu võimaluste kasutamine, elektrooniliste ja paberil sõnaraamatute kasutamine

Lugemine ja tekstianalüüs: riigieksami tüüpi lugemisülesanded, tekstianalüüs, tekstis olulise info leidmine, küsimustele vastamine, tsitaatide kasutamine ja tõlgendamine.
Õigekiri ja kirjakeeleoskus: lisand, üte, kiil, otsekõne, tsitaat, refereering,

Üleminekueksamiks kordamine: õppeaasta jooksul läbitud grammatikateemade kordamine, argumendi sõnastamine, teksti põhjal küsimusele vastamine.

Kursus „Praktiline eesti keel II“
Õpitulemused

Õpilane:
1. edastab oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid nii isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses;
2. argumenteerib selgelt ja veenvalt, kaitseb oma seisukohti aruteludes;
3. kuulab avalikku esinemist ning esitab ettekandjale küsimusi;
4. kasutab erinevaid teabeotsingu strateegiaid;
5. loeb ja hindab kriitiliselt eri liiki meedia- ja tarbetekste;
6. teeb eri allikatest pärineva info ja arutluskäikude põhjal kokkuvõtte;
7. kirjutab uudise, arvamusloo ja arvustuse, koostab koosoleku memo;
8. kirjutab mitme allika põhjal referaadi, kasutab viitamissüsteeme ja väldib plagiaati;
9. kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust;
10. leiab loetud tekstidest huvitavaid sõnu ja väljendeid;
11. selgitab ja põhjendab teksti autori keelevalikuid.

Õppesisu

Tekstiloome ja eneseväljendus: tunnete, mõtete ja hinnangute väljendamine isiklikus, avalikus ja ametlikus suhtluses, argumenteeritud eneseväljendus, seisukohtade põhjendamine, suuline väitlus

Argumenteerimine ja mõjutamine: väite, näite, selgituse ja järelduse kasutamine, argumendi struktuur, ratsionaalsed, emotsionaalsed ja eetilised argumendid, veenmine ja mõjutamine, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine.

Meediatekstid ja tekstianalüüs: meediatekstide kriitiline analüüsimine, pressiteade, arvamuslugu, retsensioon, tekstide võrdlemine, tsiteerimine, refereerimine, seisukohtade võrdlemine, teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine.

Tarbetekstid: päevakord, protokoll, memo, tarbetekstide ülesehitus ja vormistamine.

Referaat, kokkuvõte ja plagiaadi vältimine: kokkuvõtte koostamine, refereerimine, referatiivne kirjutamine, viitamissüsteemid, refereering, plagiaadi vältimine.

Keeleallikad ja infootsing: ÕS-i kasutamine, erinevad teabeotsingustrateegiad, elektroonilised infoallikad, info leidmine ja kontrollimine, teksti toimetamine erinevate allikate abil, tehisaru kasutamine teksti loomisel ja toimetamisel.

Õigekiri ja kirjakeeleoskus: tsitaatsõna, võõrnimi, võõrsõna, tsitaatsõna ja võõrnime käänamine, võõrnime- ja tsitaatsõnatuletised, lühendid, tsitaatsõnaga moodustatud liitsõnad.

Sõnavaraarendus ja keelekasutus: süstemaatiline sõnavaraarendus, sõnade tähendusvarjundid, autori keelevalikute põhjendamine, nominaalstiil.

Praktilised tööd: leiutise projekti koostamine, leiutise kirjelduse kirjutamine, joonise loomine käsitsi, arvutiprogrammiga või tehisaru abil.

Kursus „Meedia ja mõjutamine“
Õpitulemused

Õpilane:

1. tunneb tänapäevast teabekeskkonda ja selle arengut kujundavaid protsesse, selgitab kommunikatsiooni olemust ja toimumise tingimusi;
2. leiab meediatekstist argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted, selgitab teksti autori eesmärke ning motiive;
3. eristab fakti arvamusest ja usaldusväärset infot küsitavast, kontrollib infoühiku sisu tõesust, sealhulgas tõlgitud info tähendusvälja muutumist;
4. analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
5. tunneb meediakanaleid, analüüsib nende erijooni, iseloomustab erinevaid meediažanre;
6. analüüsib vahetu ja vahendatud kommunikatsiooni erinevusi ja osalejate taotlusi;
7. hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda, libauudised ja müüdiloome;
8. väljendab oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta ning valib selleks sobivad keelevahendid;

9. analüüsib kriitiliselt oma meediakäitumist, sh sotsiaalmeedias, ja kohandab seda vastavalt olukorrale;
10. leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti, eristab privaatset ja avalikku informatsiooni;
11. kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Õppesisu

Meedia ja kommunikatsioon: meedia roll infoühiskonnas, meedia kui neljas võim, kommunikatsioonimudel, vahetu ja vahendatud kommunikatsioon, kommunikatsiooni osapooled ja eesmärgid, info edastamine ja vastuvõtt, privaatne ja avalik suhtlus, sotsiaalmeedia mõju.

Meediakanalid ja meediažanrid: meediakanalid, uudis, arvamuslugu, reportaaž, intervjuu, uuriv ajakirjandus, reklaam, tabloid ja kvaliteetleht, meediažanrite tunnused ja võrdlemine.

Meediatekstide analüüs: mõjutamisvõtted, hinnangulised sõnad, stereotüübid, propaganda, valeuudised, müüdiloome, audiovisuaalne mõjutamine, teksti ja pildi koosmõju, reklaami eesmärgid ja mõju, reklaamiseadus, teksti eesmärgi ja autori motiivide analüüsimine.

Info usaldusväärsus ja allikakriitika: fakti ja arvamuse eristamine, info tõesuse kontrollimine, allika usaldusväärsus, meediakanali eesmärk, autoripositsioon, tõlgitud info tähendusvälja muutumine, tõlkeskandaalid, erinevate tõlgenduste võrdlemine.

Arutlemine ja seisukoha väljendamine: arvamuslugu, päevakommentaar, argumenteerimine, oma seisukoha põhjendamine, avalik esinemine, kuuldu ja loetu tõlgendamine, eetiliste, emotsionaalsete ja ratsionaalsete argumentide kasutamine.

Teksti eesmärk ja intertekstuaalsus: teksti eesmärk, kontekst, vihjed teistele tekstidele avaliku ja privaatse informatsiooni eristamine.

Õigekiri ja kirjakeeleoskus: rindlause, põimlause, lauselühendiga lause, lauseliikide eristamine, e-etteütluse vigade analüüs.

Sõnavara ja keelekasutus meedias: neutraalne ja hinnanguline sõnakasutus, uudise keel, meediaterminoloogia, autori keelevalikute põhjendamine.

Praktilised tööd: sotsiaalse reklaami loomine tehisaru abil

Valikkursus „Argumenteerimine suulises ja kirjalikus tekstis“
Õpitulemused

Õpilane:

1. teab ja tunneb mõjutamise põhivõtteid, eristab demagoogiavõtted asjalikust argumentatsioonist ja veenmisest;
2. tajub teksti autori eesmärke ning motiive; leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti seostuvate tekstide kontekstis; eristab fakti arvamusest ning usaldusväärset infot küsitavast;
3. tunneb meediatekstis ära argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted;
4. analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
5. oskab väljendada oma seisukohta loetu ja kuuldu kohta ning valida selleks sobivaid keelevahendeid;
6. kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Õppesisu

Demagoogia ja mõjutamisvõtted: demagoogia mõiste, demagoogiavõtted, asjaliku argumentatsiooni ja demagoogia eristamine, mõjutamisvõtted poliitreklaamis, propaganda, sõjapropaganda, manipulatsioonivõtted, argumentatsiooni tuvastamine meediatekstides.

Argumenteerimine ja seisukoha väljendamine: argumenteeritud tekst, seisukoha põhjendamine, teksti sidusus ja lõigu ülesehitus (väide, näide, selgitus ja järeldus), autori seisukoha tõlgendamine, oma seisukoha võrdlemine lugemisteksti autori omaga, arutlev kirjand, päevakajaliste teemade analüüsimine.

Lugemisülesanne ja tekstianalüüs: riigieksami ja üleminekueksami tüüpi lugemisülesanded, populaarteaduslik tekst, publitsistika, ilukirjanduslik tekst, arvamuslugu, kahe teksti võrdlemine, iroonia ja kujundliku keelekasutuse analüüsimine.

Meedia, suhtekorraldus ja mainekujundus: suhtekorraldus, mainekujundus, poliitiline reklaam, reklaami eesmärgid, meedia mõju ühiskonnale, propaganda ja reklaami seosed.

Info usaldusväärsus ja allikakriitika: fakti ja arvamuse eristamine, usaldusväärse ja küsitava info eristamine, autori eesmärkide ja motiivide analüüsimine, tekstide tõlgendamine kontekstis, viidete ja vihjete leidmine teistele tekstidele.

Keeleallikad ja tehisaru: ÕS-i kasutamine, TI-Hüppe rakenduse kasutamine tagasiside saamiseks, tehisaru abil argumenteeritud teksti hindamine, tehisaru loodud tagasiside kriitiline analüüsimine.

Üleminekueksamiks kordamine: riigieksami kirjandi ja lugemisülesande kordamine, tüüpvead.
Õigekiri ja kirjakeeleoskus: õigekeelsusvigade parandamine, grammatikavigade analüüs, õigekirja ja stiili kordamine.

Kursus „Praktiline eesti keel III“
Õpitulemused

Õpilane:

1. kasutab keelt vastavalt suhtluseesmärgile ja -kontekstile;
2. argumenteerib ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;
3. koostab levinumaid meediatekste, sh kommentaari ja arvamusloo;
4. kirjutab mitme alusteksti põhjal kindlal eesmärgil kokkuvõtte või resümee;
5. koostab erinevate alustekstide põhjal kindlasse suhtlusolukorda sobiva arutleva teksti;
6. kasutab eri allikatest leitud infot oma tekstides;
7. parandab ja kinnistab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust;
8. saab aru keeruka struktuuriga tekstidest;
9. loeb erinevaid tekste, arendab oma kirjaoskust ja rikastab sõnavara.

Õppesisu

Lugemisülesanne ja tekstianalüüs: riigieksami tüüpi lugemisülesanded, lugemisülesande tasandid, küsimuste sõnastamine, tekstide tõlgendamine, tsitaatide kasutamine, keeruka struktuuriga tekstide mõistmine, keeruka kujundliku väljenduse mõistmine.

Teadustekst ja referatiivne kirjutamine: teadusteksti tunnused, teadusteksti ja mitteteadusliku teksti võrdlemine, teadustekstide võrdlemine, refereerimine, viitamine, mitme alusteksti (sh teadusteksti) põhjal referatiivse ülevaate kirjutamine.

Tekstiloome ja argumenteerimine: arutlev tekst, seisukoha väljendamine ja põhjendamine, erinevate alustekstide põhjal arutleva teksti koostamine, tekstide seostamine, argumenteerimine suulises ja kirjalikus vormis.

Tarbetekstid ja projektikirjeldus: projektikirjeldus, projekti eesmärk ja ülesehitus, projekti keelekasutus, projekti tugevuste ja nõrkuste hindamine, projektikonkursi tingimused.

Keeleallikad, infootsing ja tehisaru: teabeotsingu oskuste tõhustamine, teadusartiklite otsimine ja valimine, eri allikate kasutamine omatekstides, tehisaru kasutamine teadustekstide mõistmisel ja analüüsimisel.

Suuline tekst ja konspekteerimine: keeruka struktuuriga suulise teksti konspekteerimine, loengu kuulamine ja kokkuvõtte tegemine, olulise info eristamine.

Sõnavaraarendus ja keelekasutus: keeruka (teadus)sõnavara ja kujundliku keele mõistmine, sõnavara rikastamine, käsitletavate teemadega seotud sõnavara, teksti sidusus ja sidususlausete kasutamine.

Meediatekstide loomine: päevakommentaari sõnastamine

Õigekiri ja kirjakeeleoskus: kokku- ja lahkukirjutamine (muutumatud sõnad, käändsõnad ja tegusõnad), ÕS-i kasutamine.

Kodukohaga seotud näited: kodupiirkonna ühiskondlike ja sotsiaalsete kitsaskohtade sõnastamine projektikirjelduses

Kursus „Teksti keel ja stiil“
Õpitulemused

Õpilane:

1. analüüsib ja võrdleb keele erinevaid kasutusvaldkondi ja tekstide stiilierinevusi;
2. valib keelelisi ja vormilisi väljendusvahendeid suhtlusolukorra ning kõneaine põhjal, järgib stiili- ja etiketinorme;
3. väljendub selgelt ja korrektselt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses;
4. analüüsib tekstide sisu, eesmärke, konteksti, ülesehitust, grammatikat, sõnavara ja stiili;
5. tunneb tekstis ära keelelise mõjutamise viise ja vahendeid, hindab tekstidest leitud teavet kriitiliselt ja kasutab seda sihipäraselt;
6. koostab eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste, sh kõne, kokkuvõtte ja lühiuurimuse;
7. loob alustekstide põhjal uusi tekste, refereerib ja tsiteerib, kasutab viitamissüsteeme, väldib plagiaati;
8. loeb ja analüüsib ainevaldkonna teadustekste, eristab teaduskeele tunnuseid ja põhjendab teadustekstide keelelisi valikuid;
9. korrigeerib ja redigeerib oma teksti, kasutab otstarbekalt keeleallikaid ja teabekeskkondi, teeb teadlikke keelevalikuid;
10. kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Õppesisu

Stiil ja stilistika: stiilierinevused, funktsionaalstiilid, ametlik, publitsistlik, teadus- ja ilukirjandusstiil, stiili üldnõuded, stiilivärving, stiilivead, vulgaarsed keelendid, keele erinevad kasutusvaldkonna, suulise ja kirjaliku suhtluse erinevused, lühikõne koostamine**.**

Tekstiloome ja arutlev kirjutamine: arutlev tekst, protsessikirjand, kirjandi ülesehitus, kirjandi eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem ja põhiidee, kontekst, väide ja näide, arutlusvõtted, teksti sidusus, kirjandi kava ja mustand, oma teksti toimetamine ja parandamine.

Lugemisülesanne ja tekstianalüüs: ühe ja mitme tekstiga lugemisülesanded, teksti eesmärgi ja konteksti analüüsimine, tekstide võrdlemine, kokkuvõtte kirjutamine, iroonia ja kujundliku keelekasutuse tõlgendamine, teadustekstide ja ilukirjanduslike tekstide analüüs, tekstikatkendite põhjal küsimustele vastamine ja argumenteerimine.

Teadustekst ja viitamine: teadusteksti tunnused, teaduskeel, refereerimine ja tsiteerimine, viitamissüsteemid, plagiaadi vältimine. uurimisandmete võrdlemine, analüüsimine, üldistamine ja järeldamine, vormistamine, lühiuurimuse koostamine.

Sõnavara ja keelekasutus: sõnade tähendus ja stiilijooned, oma sõnavara rikastamise võimalused, kujundlik ja loov keelekasutus, teadlikud keelevalikud,

Keeleallikad ja teabekeskkonnad: ÕS-i kasutamine, keeleallikate ja teabekeskkondade kasutamine teksti parandamisel ja toimetamisel, tehisaru loodud õppematerjalide kasutamine ja analüüsimine.

Õigekiri ja kirjakeeleoskus: segaliitlause, rindlause, põimlause, kiillause, lauselühend, koondlause, tüüpvigade analüüs, õigekirja kordamine.

Valikkursus „Kõne ja väitlus“
Õpitulemused

Õpilane:
1. tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, kõne liike ning avalikule esinemisele esitatavaid nõudmisi;
2. argumenteerib veenvalt ja oskab kaitsta oma seisukohti;
3. moodustab ja esitab teemakohaseid küsimusi;
4. koostab ning esitab eri liiki kõnesid (olmekõne, akadeemiline ja veenmiskõne);
5. teeb ettekande näitvahenditega;
6. jälgib tolerantselt ja kriitiliselt diskussiooni ning annab tagasisidet.
7. kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Õppesisu

Väitlemine ja argumenteerimine: väitluse ja vaidluse erinevus, väitlusargumendi ülesehitus, väide, seletus, tõestus ja järeldus, väitlusväide, ümberlüke, demagoogiavõtted, argumentide tugevuse hindamine, seisukohtade kaitsmine, väitluskõne, väitlusformaat ja väitluse hindamiskriteeriumid.

Avalik esinemine ja kõneõpetus: avaliku esinemise nõuded, olmekõne, informeeriv kõne, väitluskõne, kõne ülesehitus, teemakohaste küsimuste moodustamine ja esitamine, näitvahenditega esinemine, suuline argumenteerimine ja tagasiside andmine.

Diskussioon ja tagasiside: diskussiooni jälgimine ja analüüsimine, väitlusmärkmete tegemine, protokollimine, argumentide võrdlemine, kaasõpilaste seisukohtade hindamine, kriitiline ja tolerantne tagasiside.

Meedia ja mõjutamine väitluses: demagoogia, poliitiline retoorika, meediadebattide analüüsimine, propaganda ja manipulatsioonivõtete äratundmine, meediatekstides kasutatud argumentatsiooni hindamine.

Lugemisülesanne ja tekstianalüüs: riigieksami ja proovieksami tüüpi lugemisülesanded, tekstide analüüsimine, argumentide ja seisukohtade tõlgendamine, eksami tüüpvigade analüüs.

Keeleallikad ja tehisaru: tehisaru kasutamine väitluse kaasuse koostamisel ja argumentide arendamisel, keeleallikate kasutamine vigade parandamisel ja tekstide analüüsimisel.

Õigekiri ja kirjakeeleoskus: proovieksamite õigekirjavigade parandamine, personaalsed grammatikavead, oma õigekeelsusvigade analüüs ja parandamine, kokku- ja lahkukirjutamise ning kirjavahemärkide kordamine.

Valikkursus „Eesti keele riigieksami ettevalmistuskursus“
Õpitulemused

Õpilane:
1. väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide järgi;
2. valib suhtluskanaleid ning väljendusvahendeid, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilistest kaalutlustest;
3. oskab tekstide loomiseks leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada eri laadi teabeallikaid;
4. teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, oskab luua ning analüüsida eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
5. analüüsib ja hindab kriitiliselt avalikke tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendeid;
6. teab tüüpilisi eesti keele riigieksami vigu ning oskab neid vältida;
7. oskab kasutada keeleinfo allikaid.

Õppesisu

Riigieksami lugemisülesanne ja tekstianalüüs: riigieksami tüüpi lugemisülesanded, küsimuste sõnastamine, väite ja tekstinäite ühendamine, keeruka struktuuriga tekstide mõistmine, tekstide analüüsimine ja tõlgendamine, peamõtte sõnastamine, vastuste vormistamine, tekstide võrdlemine, valimine, ilukirjanduslike, publitsistlike ja teadustekstide lugemine.

Kirjand ja arutlev kirjutamine: kirjandi kirjutamine, kirjandi mustand ja puhtand, lõigu ülesehitus, näitest lähtuvalt arutleva lõigu kirjutamine, teema ja probleemi mõistmine, näidete kasutamine, kaasõpilaste tekstidele tagasiside andmine, kaaskiri.

Keeleallikad ja teabekeskkonnad: ÕS-i kasutamine, keeleinfo allikate kasutamine, õigekirjareeglite kontrollimine ÕS-i abil, teabeallikate kasutamine tekstide loomisel ja parandamisel.

Tekstiloome ja suhtlus: suhtluskanalite ja väljendusvahendite valimine, eri liiki tekstide loomine, tekstide toimetamine ja redigeerimine, tekstide eesmärgipärane ja üldkirjakeele normidele vastav sõnastamine, funktsionaalsete, eetiliste ja esteetiliste keelevalikute tegemine.

Kirjandi teemaplokid: globaliseerumine, keskkonnaprobleemid, digiprügi, eestlase

identiteet, tehisaru mõju ühiskonnale ja haridusele, päevakajaliste tekstide analüüsimine (avalike tekstide kriitiline hindamine, mõjutusvahendite tuvastamine).

Õigekiri ja kirjakeeleoskus: riigieksami tüüpvigade analüüs, õigekirja kordamine, rindlause sidesõnade, lauselühendi, tsitaatsõna, võõrnime, võõrsõna, poolitamise, tsiteerimise jm kordamine, loetelu vormistamine, e-etteütluse vigade analüüs.

2.2. Kirjandus

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Kirjandus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, milles õpilane kujundab oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab suhtluskultuuri ja väljendusoskust, teadvustab kultuuri eripära ja mitmekesisust ning mõtestab ühiskonna- ja kultuurinähtusi sügavamalt. Kirjandus kui õppeaine suunab õpilast mõistma ja väärtustama nii varasema kui ka praeguse aja kultuuri ning panustama ka ise kultuuri tarbimisse ja loomisse.

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses toetub õpilane põhikooli kirjandustundides omandatule. Lugemis- ja tekstitoimingud on jätkuvalt kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Teoseid käsitledes keskendutakse lugeja kaasaloovale rollile, tõstetakse esile tema seisukohti ja hinnanguid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge. Lugeja vastuvõtuvõimet arendades, eri žanris tervikteoseid ja tekstikatkendeid analüüsides ning tõlgendades õpib õpilane tajuma elulisi olukordi ja taustu, lahkama aktuaalseid teemasid ja probleeme ning märkama vaatepunktide erinevust arvamuste ja hoiakute kujunemisel. Lugeja vaatepunkti rõhutavat teosekäsitlust täiendab kirjandusteadusliku sihiseadega tekstikeskne lähenemisviis, kus metakeele kaudu keskendutakse teose sisemiste seaduspärasuste avastamisele. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundikeelel, siis omandab õpilane lugedes oskuse hinnata ja mõista ilukirjanduse poeetikat selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses.

Diakroonilise, s.o kirjandusloolise käsitluse kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, žanrile ja teemale keskenduv käsitlus, või ka lähenemisviis, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstiväliste taustade, ülevaadete ja seosteni. Tekstivälist konteksti uurides mõistab õpilane mitmesuguste keele-, ajaloo- ja kultuuriteadmiste olulisust teose kui terviku mõistmisel. Kultuuriloolise tausta kujundamisel märkab õpilane seoseid teiste õppeainetega, nagu ajaloo, inimese- ja ühiskonnaõpetuse, geograafia, muusika, kunsti ja filosoofiaga ning väärtustab kirjandust kultuuriruumi olulise osana.

Õppeaine põhisisu on kirjandusteoste lugemine ja käsitlemine, mis arendab esteetilist tunnetust, ent soodustab ka rahvuskultuurilise teadvuse ja eneseteadvuse arengut. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele ning teksti analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kirjandus võimaldab õpilasel teadvustada oma mina ja ainulaadsust muutuvas maailmas ning soodustab elueesmärkide teadlikku valikut.

Kirjanduse käsitlemine gümnaasiumis on suunatud eelkõige sellele, et arendada lugejateadvust ning isiksuslikku – vastutavat ja emotsionaalset suhet kirjandusega.

Kohustuslikud riiklikud kirjanduskursused („Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ II, „Kirjandus ja ühiskond“) ja kooli valikkursus „Eesti kirjandus ja ajalugu“ võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursused pakuvad ainesiseseid ja -väliseid lõiminguvõimalusi, nende järgnevus eeldab ja kasutab varem õpitut. Kursuse sees võib õppesisu järjekorda vajaduse korral muuta, lõhkumata seejuures selle sisulist tervikut ja vertikaalset aineloogikat. Kirjandusteoste võrdlev käsitlus, sh eesti ja maailmakirjanduse kõrvutamine on lähenemisviis, mis võimaldab esile tuua teostevahelisi haakumisi ja põrkumisi näiteks voolu, stiili, žanri, teema, sündmustiku, karakterikujutuse või mis tahes muul tasandil.

Kursuste „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I–II käigus saab õpilane ettekujutuse maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Esimene kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini ja teine realismist postmodernismini. Kursused toetavad õpilase kultuuriteadvuse ja süsteemsemate kirjandusteadmiste kujunemist. Erinevalt teistest gümnaasiumi kirjanduskursustest on kirjandusloo kursused üles ehitatud kronoloogilisel põhimõttel, mis ei tähenda seda, et võrdse põhjalikkusega peaks käsitlema kõiki ajastuid. Nagu teistegi kirjanduskursuste puhul jääb õpetajale vabadus valida, millistele teostele, žanritele, vooludele ja ajastutele rohkem keskenduda. Kursused arendavad oskust mõista kirjandusteost mingi ajastu, voolu või žanri kontekstis. Oluliseks oskuseks on märgata tunnuseid, poeetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada. Kursustel õpitu aitab näha põhjuslikke seoseid ajaloolise kultuurisituatsiooni ja sellel ajal sündinud loomingu vahel. Õpilasel on kergem mõista kirjandusvoolude tekkepõhjusi, erinevusi ja arengut, kui need on esitatud kronoloogilises järgnevuses ja võimaldavad omavahelist võrdlemist. Teoste käsitlemine kirjandusloolises järgnevuses võimaldab õpilasel paremini tajuda kirjandust protsessina, mitte üksikute kirjandusteoste jadana. Ajaloolisi kirjandužanre tänapäevaste näidetega kõrvutades saab leida põnevaid seoseid.

Valikkursus „Eesti kirjandus ja ajalugu“ käsitleb eesti kirjanduse erinevaid etappe ning seob seda Eesti ajalooga. „Eesti kirjanduse“ kursuse kaudu on võimalik eesti kirjanduse arengut jälgida ning võrrelda seda erinevate maailmakirjanduse vooludega.

Kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“ täiendab valikkursust „Eesti kirjandus ja ajalugu“, keskendudes identiteediloomele, eeskätt sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujutamisele eesti kirjanduse näitel. Kursus aitab õpilasel mõista kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, ühtlasi näidata, kuidas identiteedid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad. Kursuse fookuses on rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad ja probleemid nii ajaloo kui ka tänapäeva vaatenurgast. Laiemalt käsitletakse mitmesuguseid rahvuskultuurilisi identiteete, mille tuumväärtused avanevad

kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu. Teoste valik suunab õpilast lugema Eesti autorite loomingut ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara.

„Pärimus ja kirjandus“ kaudu mõistab õpilane kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja. Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele. Kursuse käigus teadvustab õpilane tänapäeva kirjanduse seoseid näiteks antiikmüütide ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga. Euroopa kultuuri mõistmiseks on möödapääsmatu tunda ka piiblilugusid, mis väärivad praeguses maailmas rohkem teadvustamist.

Kursus „Kirjandus ja ühiskond“ võimaldab õpilasel kirjanduse kaudu paremini mõista ümbritsevat maailma, inimese ja ühiskonna suhteid, aga ka kirjanduse laiemat ühiskondlikku tähendust ja olulisust maailmas toimuvate muutuste märkamisel, teadvustamisel, mõtestamisel ja kujundamisel. Kursus, mis hõlmab olulisi kirjandus- ja mõttevoole ning ühiskonna ja kultuuriga seotud praktikaid, põhineb peamiselt 20. ja 21. sajandi kirjandusel, sest ühiskondlikud muutused on olnud neil ajajärkudel kõige suuremad ning nende tähtsus murranguline. Kursus võimaldab kirjanduse kaudu analüüsida nii mineviku kui ka tänapäeva ühiskonna probleeme. Kursus ei eelda kronoloogilist lähenemist, vaid võimaldab rakendada kontsentrilist teemaõpet ning eesti ja maailmakirjanduse võrdlevat käsitlemist.

Igal kursusel loeb õpilane läbi kolm kuni neli tervikteost eesti keeles, võimekamad õpilased rohkem. Lugemisvara valikul arvestatakse eesti ja maailmakirjanduse, klassikalise ja tänapäeva kirjanduse ning eri žanre esindavate luule-, proosa- ja draamateoste tasakaalustatud proportsioone ning nais- ja meesautorite esindatust. Kohustuslike tervikteoste valiku teeb õpetaja, arvestades nii EBS Gümnaasiumi eripära kui ka õpilaste huvisid ja võimeid. Valitud lugemistekstid võimaldavad käsitleda kursuste õppesisu ja saavutada õpitulemused ning toetavad üld- ja valdkonnapädevuste kujundamist. Ülejäänud autorite loomingut tutvustatakse kas ülevaatlikult või lühemaid tekstinäiteid käsitledes.

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses innustatakse õpilast lugema suuremat vaimset pingutust nõudvaid tekste, mis aitavad arendada tema lugejaoskusi, rikastada mõttemaailma, avardada tunnetusvälja ja kujundada kirjanduslikku maitsemeelt. Lugemisvõimeid arendades ja väärtkirjandust (sh tüvitekste ja klassikateoseid) tundma õppides eristab õpilane kirjandusvoole ja -žanre, omandab nende analüüsiks vajaliku mõistevaramu ning suudab käsitletud teosed paigutada ajastunähtuste ja mõttevoolude konteksti. Kirjandusmõistete tundmine on omakorda vajalik selleks, et tekste analüüsida ja kirjandusruumis orienteeruda.

Selleks et hoida kultuuri järjepidevust ning kujundada põlvkondlikku ja rahvuslikku ühisteadvust, on gümnaasiumis oluline lugeda ja ühiselt käsitleda eesti kirjanduse

klassikuid ja tüvitekste, teiste hulgas A. H. Tammsaare „Tõde ja õigust“ (I osa), A. Gailiti ja J. Krossi loomingut, katkendeid F. R. Kreutzwaldi „Kalevipojast“, samuti B. Alveri, P.-E. Rummo, J. Kaplinski, J. Viidingu ja D. Kareva luulet.

Erinevate kirjanduskursuste lugemisvara interpreteerides mõistab õpilane kirjanduse rolli inimese, rahvuse ja ühiskonna arengu peegeldajana ning väärtustab lugemist elukestva eneseharimisviisina. Lugemiskogemust jagades harjub õpilane väärtustama seda kui vaimset naudingut ja rahuldust pakkuvat suhtlustava. Õpilane leiab endale huvipakkuvat lugemisvara, kasutades erinevaid otsinguvõimalusi (e-kataloogid, lugemisblogid, foorumid, taskuhäälingud), tunneb kirjandusteose vastuvõtu spetsiifika sõltuvust raamatu tehnoloogilisest vormist (trüki-, audio- ja e-raamat) ja valib endale sobiva.

Kirjandustundides tegeldakse ka aime- ja teadustekstidega (nt esseed, arvustused, uurimused), mis on seotud eelkõige kirjanduse ning kirjanike ja teiste kultuurilooliselt tähenduslike isikutega. Kirjanduskriitiliste ja -looliste tekstide kaudu avatakse kirjanikke mõjutanud asjaolusid ning tekitatakse huvi inimese isiksusliku arengu ja kultuuriloo vastu, ühtlasi õpitakse kriitika toel tundma teose kirjanduslikku ja ajaloolist konteksti ning mõistma sügavamalt teose poeetilist aegruumi.

Kirjandusõpetuse oluline osa on mitmekülgne tekstiloome, sh eri tüüpi (nt arutlus, kirjeldus) ning žanri tekstide kirjutamine (nt kiri, kõne, essee, dialoog). Lugemiskogemuse jagamine, oma mõtete ja tunnete verbaalne väljendamine loob eelduse isiklikumaks suhteks kirjandusega ja kogu õppeprotsessiga ning pakub õpilasele võimaluse olla isikupärane ja loov. Loominguline eneseväljendus kirjanduse õppimisel hõlmab suhtlemist ka veebikeskkondades, info hankimist ja kriitilist hindamist, digitaalse sisu loomist (nt esitlus, veebiartikkel, lühifilm), selle muutmist ja taasesitamist.

Kirjandusõpetuse kaudu suunatakse õpilast mõistma kunstiliikide vahelisi seoseid, avastama viise, kuidas kirjanduslikke süžeesid, karaktereid, teemasid ja motiive kasutatakse ning teatris, filmis, muusikas ja kujutavas kunstis edasi arendatakse. Kirjandus lõimub eeskätt keeleõpetusega, aga ka kõikide teiste õppeainetega ning toetab õppesisu ja õpitulemuste kaudu õppekava üld- ja valdkonnapädevuste kujundamist ning läbivate teemade käsitlemist. Kirjandusõpetuse õpitulemuste saavutamist toetavad kirjandusteostel põhinevad mängufilmid ja kirjanike elulugudest ajendatud dokumentaalfilmid, samuti kirjandusteemalised audio- ja videomaterjalid veebikeskkondades, sh raadio- ja telesaated.

Kirjandustundide õppetegevused on mitmekesised, nende kaudu arendatakse erinevaid oskusi, kus õpilane arutleb, analüüsib, seostab ja võrdleb, rakendab teadmisi ja oskusi praktikas, mõtleb ja tegutseb loovalt. Kirjandusõpetust toetavad erinevad õppevormid (nt uurimuslik, projekt- ja reisiõpe) ja -tegevused (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse ja raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkurssidest, teemapäevade korraldamine). Õpitulemustes pööratakse tähelepanu kirjanduse multifunktsionaalsusele ning kirjandusliku suhtluse mitmesuunalisusele.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist, rahvus- ja maailmakultuurilist tähtsust ning selle rolli individuaalse ja kollektiivse identiteedi kujundamisel;
2. arendab ja rakendab oma loovvõimeid, koostab eri laadis ja žanris tekste, väljendab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult, lähtudes eesmärgist, situatsioonist ja kontekstist;
3. tunneb mitmekülgsemalt ja sügavamalt kirjandusteose poeetikat, tekstianalüüsi ja -tõlgenduse eri võimalusi, avab kirjanduse põhiliikide suhteid ja vorme;
4. mõistab kirjanduskeele kujundlikkust selle mitmetähenduslikkuses, kujundab kirjanduse kaudu oma esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, seostab kirjandust teiste kunstiliikide ja eluvaldkondadega;
5. loeb eri laadis ja žanris eesti ja maailmakirjandusteoseid, analüüsib ja tõlgendab neid eri vaatenurkadest, näeb kirjandustekstide kaudu maailma ja iseenda mõistmise võimalusi.

2.2.3. Kursuste õpitulemused ja õpitulemuste saavutamist toetav õppesisu

Kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“

Õpitulemused

Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi;
2. selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust antiikkirjandusest romantismini ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga;
3. leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;
4. eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisviise, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
5. kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle;
6. analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
7. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Antiikkirjandus: antiikmütoloogia (antiikjumalad ja müüdid), antiiktragöödia (katarsis, *deus ex machina*, aja- ja kohaühtsus, Sophoklese „Kuningas Oidipus“) ja antiikkomöödia (Aristophanese “Lysistrate”), Homerose eeposed „Ilias“ ja „Odüsseia“, Vergiliuse „Aeneis“,

Keskaja kirjandus: keskaja kirjanduse üldiseloomustus, rüütlikirjandus, keskaja eepika, liturgiline ja poolliturgiline draama, miraakel, narrimäng, „Aadama mäng“, keskaja kirjanduse seosed ühiskonna ja religiooniga.

Renessansikirjandus: renessansi kujunemine ja tunnused, Giovanni Boccaccio looming, „Dekameron“, Dante „Jumalik komöödia“, Shakespeare'i looming, „Romeo ja Julia“, „Hamlet“, inimese ja maailma kujutamine renessansis.

Barokk ja klassitsism: baroki ja klassitsismi tunnused, Molière'i looming, „Kodanlasest aadlimees“, komöödia ja moraal, *commedia dell'arte*.

Kirjandusvoolude võrdlemine: barokk *vs* renessanss *vs* klassitsism *vs* valgustus.

Valgustus ja romantism: valgustuskirjanduse tunnused, Voltaire'i „Candide“ ja „Mikromegas“, romantismi kujunemine ja tunnused, Goethe „Noore Wertheri kannatused“, romantiline luule, romantiline kangelane, tunnete ja mõistuse vastandus, ideaali ja tegelikkuse konflikt.

Kirjandusžanrid ja poeetika: eepika, lüürika ja dramaatika, tragöödia, komöödia, eepos, romaan, novell, poeem, sonett, kirjanduslike kujundite ja väljendusvahendite analüüsimine.

Tekstianalüüs ja kirjanduse tõlgendamine: tekstikatkendite ja tervikteoste analüüsimine, kirjandusteoste võrdlemine, teemade, probleemide ja väärtushinnangute tõlgendamine, kirjanduse seostamine ajaloolise ja kultuurilise kontekstiga, kirjandustegelaste ja motiivide analüüsimine, kirjanduslik kohus.

Kodukohaga seotud näited: õppekäik Kadrioru Kunstimuuseumi (muuseumitund “Antiikkirjandus ja skulptuurikunst”)

Kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“
Õpitulemused

Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi;
2. selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust realismist kuni 21. sajandi kirjanduseni ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga;
3. leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;
4. eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisviise, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
5. kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle;
6. analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;

7. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine realismist kuni postmodernismini, 19. sajandi II poolest kuni 21. sajandi alguseni. Kirjandusteose seosed ajastu kultuuri ja ajalooga, kirjandužanrite vormi- ja sisutunnused.

Realismi kujunemine ja tunnused maailmakirjanduses (Charles Dickens, Honore de Balzac, Fjodor Dostojevski, Lev Tolstoi). Realismi edasiarendused. Naturalism (Émile Zola). Estetism (Oscar Wilde). Naiskirjanikud 19. sajandil (õed Brönted, Jane Austen).

Modernistlikud suundumused luules. Avangardistlik luule (futurism, ekspressionism, dadaism, sürrealism, imažism; Vladimir Majakovski, Anna Ahmatova, Thomas Stearns Eliot).

Modernistlikud suundumused proosas. Süvapsühholoogiline romaan (James Joyce, Virginia Woolf, William Faulkner). Kadunud põlvkond ja sõjaromaan (Ernest Hemingway, Erich Maria Remarque, F. Scott Fitzgerald).

Postmodernistlik romaan (Umberto Eco, Vladimir Nabokov).
Mõisted: ajalooline romaan, avangard, dadaism, eksistentsialism, ekspressionism, estetism, futurism, imažism, impressionism, kujunemisromaan, modernism, omaelulooline romaan, postmodernism, (süva)psühholoogiline romaan, sümbolism, sürrealism

Kursus „Eesti kirjandus ja ajalugu“
Õpitulemused

Õpilane:
1. teab eesti kirjandusloo tähtsamaid arengujooni, keskseid autoreid ja teoseid;
2. on lugenud katkendeid eesti kirjanike teostest ning vähemalt kolme teost tervikuna;
3. mõistab kirjandustekstide sisu ja eesmärki ning autori ideid, taotlusi ja seisukohti;
4. kirjeldab teksti põhjal tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende omavahelisi suhteid, võrdleb ja vastandab tegelasi, annab neile hinnanguid, otsib nende käitumisele alternatiivi ning võrdleb iseennast mõne tegelasega;
5. seostab loetut nii võrdlevalt kui ka eristavalt tänapäeva eluolu ja nähtustega ning iseenda ja üldinimlike probleemidega; suudab teha üldistusi ja kokkuvõtteid ning kujundab oma arvamuse;
6. oskab resümeerida ja kommenteerida loetud teosekatkendeid kirjalikult, arutleda erinevate seisukohtade ja peamiste teemade üle;
7. mõistab lugedes paremini eestikeelset ilukirjandusteksti ning suudab eesti keeles väljendada oma kirjandusalaseid seisukohti;
8. oskab eesti kirjandusajalugu kõrvutada Eesti ajalooga;
9. oskab analüüsida Eesti ajaloo mõju eesti kirjandusele ja vastupidi.

Õppesisu

Rahvuskirjanduse tähendus ning kirjandus kui rahvusliku identiteedi, ajaloolise mälu ja kultuurilise järjepidevuse kandja. Rahva meel ja lugu kirjanduses. Sarja „Eesti mõttelugu“ tähendus Eesti kultuuris ja mõtteloos ning selle käsitlemine EBS Gümnaasiumi koolikultuuri ja humanitaarhariduse olulise osana. Eesti mõtlejate ja kultuurikandjate ideed ning nende seos ajastu ja ühiskonnaga. Kristjan Jaak Peterson kui rahvusliku eneseteadvuse ja eestikeelse kultuuriruumi üks alusepanijaid.

Friedrich Reinhold Kreutzwaldi „Kalevipoja“ kultuuriline mõju ja tähendus rahvusliku identiteedi kujunemisel. Teksti käsitletakse kursuses „Pärimus ja kirjandus“. Lydia Koidula looming ning rahvusliku identiteedi kujundamine. Rahvusliku ärkamisaja kultuurimärgid ja kirjanduse seosed ühiskondlike protsessidega. Laulupidu kui rahvusliku kultuuri ja kirjanduse kandja.

Eurooplaseks saamine ja kultuuriline moderniseerumine. Gustav Suitsu ja rühmituse „Noor-Eesti“ ideed. Euroopa kultuurimõjude tähendus eesti kirjanduse arengus. Juhan Liivi looming: eestlaseks olemise valu ja ilu, inimese sisemaailm ning rahvuslik tundlikkus. Eduard Vilde looming ja realism XIX sajandi lõpu ühiskondlike muutuste kujutajana. Ideoloogiate, ühiskondlike muutuste ja kirjanduse seosed.

Anton Hansen Tammsaare looming ning romaan „Tõde ja õigus“ I osa. Teose ajalooline ja ühiskondlik taust. „Tõde ja õigus“ kui arenguromaan ja psühholoogiline romaan. Tegelaste maailmavaated, väärtused ja konfliktid. Inimese, töö, usu, õiguse ja tõe probleemid. „Tõde ja õigus“ II osa ning moodsate aegade, haritlaskonna ja kultuuriliste muutuste kujutamine. Johannes Üksi kui alternatiivkirjanik.

August Gailiti looming Eesti Vabariigi ajal ja kultuuriolustiku muutumine. Ühe romaani lähivaatlus. Romaan „Üle rahutu vee“ ning paguluse, kodukaotuse ja identiteedi probleemid. Pagulaskirjandus ja ajaloolise trauma kajastamine eesti kirjanduses.
Kursuse jooksul käsitletakse eesti kirjanduse tüvitekste ja klassikateoseid, sealhulgas Anton Hansen Tammsaare romaani „Tõde ja õigus“ I ja II osa. Õpilased loevad tervikteoseid ja tekstikatkendeid, analüüsivad tegelaskujusid, konflikte, jutustaja vaatepunkti, sümboleid, motiive, kompositsiooni ja ajastukujutust ning seostavad kirjandusteoseid Eesti ajaloo ja kultuurilooga. Õpilased analüüsivad tegelaste iseloomu, käitumismotiive ja omavahelisi suhteid, hindavad nende valikuid ning võrdlevad kirjanduses kujutatud olukordi ja tegelasi iseenda kogemuste ning tänapäeva ühiskonnaga.

Õpilased kirjutavad kirjandusalaseid arutlusi, võrdlusi ja lühianalüüse, esitavad suulisi tõlgendusi ning võrdlevad kirjanduses kujutatud ajaloolisi sündmusi ajalooallikate ja ühiskondliku tegelikkusega. Tähelepanu pööratakse kirjandusmõistete kasutamisele ning kirjandusteksti ajaloolise, kultuurilise ja ühiskondliku konteksti mõistmisele.

Õppesisu käsitlemisel ja teoste valikul säilib õpetajal professionaalne autonoomia teha valikuid, mis võimaldavad saavutada kursuse õpitulemusi ning arvestavad õpilaste huvide, võimekuse ja kultuurilise kontekstiga. Kõigi nimetatud autorite ja teoste käsitlemine täismahus ei ole kohustuslik.

Mõisted: rahvuskirjandus, ajalooromaan, arenguromaan, psühholoogiline romaan, realism, modernism, pagulaskirjandus, kirjandusvool, jutustaja, motiiv, sümbol, konflikt, karakter, kompositsioon, ajastukujutus, kultuurimälu.

Kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“
Õpitulemused

Õpilane:
1. loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe luulekogu, vahendab oma lugemisja kultuurikogemust nii rühmaaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
2. analüüsib ja tõlgendab erinevate identiteedivormide kujutamist eri ajajärkude kirjandusteostes, kirjutab loetud teostele tuginedes arutluse;
3. kirjeldab ja võrdleb kirjandusteostele tuginedes eestlase kultuurimälu ja väärtusmaailma muutumist eri ajajärkudel;
4. arutleb loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes ühiskondlike ja kultuuriliste teemade, probleemide ja sündmuste üle ning toob nende kohta tekstist näiteid;
5. analüüsib ja tõlgendab loetud proosa- ja draamateoste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid ja -kõnet, sündmustikku ja kompositsiooni;
6. analüüsib ja mõtestab luuletuste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab lüürilist aegruumi ja vaatepunkti, seostab kujundiloomet, meetrikat ja stroofikat sisuga, kirjeldab luuletuste meeleolu ning avab nende tähendusi;
7. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjandus identiteedi andja ja kandjana. Kirjanduse roll inimese enesemõtestamise, rahvusliku identiteedi, kultuurilise järjepidevuse ja väärtusmaailma kujundamisel. Eesti kirjanduse tüvitekstid ning nende mõju eestlase kultuurimälule ja identiteeditajule. Eesti kirjanduse seosed Euroopa kultuuri- ja mõttelooga. Kirjaniku positsioon Eesti ühiskonnas eri ajastutel ning kirjanduse roll ühiskondlike ja kultuuriliste muutuste peegeldajana.

Eesti Vabariigi aegne kultuuriline enesemääratlus. Eesti luule 1920.–1930. aastatel. Arbujad ning luule eetiline ja esteetiline ideaal. Betti Alveri ja Heiti Talviku looming. Isikliku, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujutamine luules. Käsitletakse ka luuletuse vormi, rütmi, stroofikat ja kujundikeelt ning nende seost tähenduse ja meeleoluga.

Analüüsitakse lüürilist aegruumi, vaatepunkti ning nende seost kujundikeele ja meeleolu loomisega. Baltisaksa kirjandus (Werner Bergengruen).

Nõukogude perioodi kirjandus ja kultuuriline vastupanu. Stalinistlik ajajärk ning kirjanduse ideoloogiline surve. Sulaaeg, tsensuur ja vaimne vastupanu. Kirjanduse roll rahvusliku identiteedi ja kultuurimälu säilitajana nõukogude ajal. Uku Masingu roll eesti mõtteloo, keele, kultuuri ja identiteedi kujundamisel.

Jaan Krossi looming ning inimese ja ajaloo suhe. Lähivaatlus „Kolmandad mäed“: ajalugu, vastutus ja eneseleidmine. Kultuurivastupanu ja moraalsed valikud. Juhan Viidingu poeetiline maailmapilt ning isiklik protest. Paul-Eerik Rummo looming: nooruse hääl, ühiskondlik mäss ja vaimne vabadus. Jaan Kaplinski looming: vaimsus, esteetika ja sisemaailm. Hando Runneli looming ning eesti keele, rahvusliku järjepidevuse ja kultuurilise eneseteadvuse hoidmine. Eesti pagulasluule ja kultuuriline järjepidevus (nt Karl Ristikivi, Gert Helbemäe). Kollektiivsete identiteetide kajastused kirjanduses. Murdekeelne kirjandus ja paigaidentiteet. Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana. Paigaidentiteet minevikus ja tänapäeval, eestlase muutunud elukeskkond ja loodussuhe. Looduslüürika (nt Ernst Enno). Ökokriitilise mõtteviisi väljendused tänapäeva kirjanduses (nt Hasso Krull). Draama ja poeetika (Jaan Tätte). Draamatekstide käsitlemisel analüüsitakse tegelaskõnet, konflikti, lavalise tegevuse eripära ja dialoogi rolli tähenduse loomisel.

Eesti kirjanduse seosed Euroopa ja maailmakirjandusega. Eesti kirjanduse arengusuundade, kirjandusvoolude ja teemade võrdlemine maailmakirjanduse vastavate nähtustega.

Eesti filmilugu ja kirjanduse seosed filmiga. Näited eesti kirjandusteoste ekraniseeringutest ning nende mõju kultuurimälule ja identiteeditajule. (nt „Viimne Reliikvia“, „Tõde ja õigus“, „Nimed marmortahvlil“, „November“)

Kursuse jooksul analüüsitakse proosa-, draama- ja luuletekstide sisu ning vormivõtete seoseid. Käsitletakse teemat, motiive, kompositsiooni, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid, kujundikeelt, meetrikat, stroofikat ja stiili ning nende tähendust teose tõlgendamisel. Õpilased võrdlevad eri ajastute tekstides kujutatud identiteete, väärtushoiakuid ja ühiskondlikke probleeme ning seostavad neid tänapäeva kultuurilise ja ühiskondliku olukorraga.

Õpilased loevad vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe luulekogu,. Õpilased kirjutavad kirjandusalaseid arutlusi, võrdlusi ja lühianalüüse, esitavad suulisi tõlgendusi ning võrdlevad kirjanduses kujutatud ajaloolisi sündmusi ajalooallikate ja ühiskondliku tegelikkusega. Tähelepanu pööratakse kirjandusmõistete kasutamisele ning kirjandusteksti ajaloolise, kultuurilise ja ühiskondliku konteksti mõistmisele. Aruteludes ja kirjalikes töödes kasutatakse väidete põhjendamiseks tekstinäiteid ja tsitaate.

Mõisted: identiteet, kultuurimälu, rahvuskirjandus, traumakirjandus, mälukirjandus, pagulaskirjandus, realism, modernism, arbujad, kirjandusvool, jutustaja, motiiv, sümbol, kompositsioon, lüüriline aegruum, stroofika, meetrika, kujundikeel, ekraniseering, murdeluule, subkultuur, reisikiri.

Õppesisu käsitlemisel ja teoste valikul säilib õpetajal professionaalne autonoomia teha valikuid, mis võimaldavad saavutada kursuse õpitulemusi ning arvestavad õpilaste huvide, võimekuse ja kultuurilise kontekstiga. Kõigi nimetatud autorite ja teoste käsitlemine täismahus ei ole kohustuslik.

Kursus „Pärimus ja kirjandus“
Õpitulemused

Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste;
2. analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi;
3. mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal;
4. nimetab müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpseid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
5. analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ning esteetilistest väärtustest lähtuvalt;
6. kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpseid tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus;
7. analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
8. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Pärimus ja folkloor: pärandi funktsioonid ühiskonnas, etnofuturism (Sinijärv, Contra, Kivisildnik, Sadu ("Mihklipäev"), Curly Stringsi ja Nublu („**Olge terved, tütrekesed!**“), pärimuse kogemine, kogumine ja säilitamine, rahvaluule olemus, põhiliigid ja žanrid. Folkloor internetis ja avalikus ruumis. Müüdid tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas. Intertekstuaalsus. Argimütoloogia. Muinasjutt kirjanduses (Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“, Paulo Coelho „Alkeemik”).

Müüdi olemus ja liigid: müütiline aeg ja ruum. Eri rahvaste loomis- ja hävingumüüte (hindude veedad, juutide vana testament, pelasgide, kreeklaste ja eestlaste loomismüüdid). Antiikmüütide tõlgendused (Oscar Wilde „Dorian Gray portree”, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver”). Arhetüüpsed müüdimotiivid. Arhetüüpseid tegelasi müütidest

(Odysseus, Achilleus, Sisyphos, Oidipus). Antiikmüüdid teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film („Simpsonid“), teater).

Piibel kui Euroopa kultuuri tüvitekst: piiblilood („Aadam ja Eeva“, „Noa ja veeuputus“, „Paabeli torn“, „Kümme käsku“, „Ülemlaul“, valitud katkendid Jeesuse elust (Luuka evangeelium) ja nende tõlgendused („Aadama mäng“, Dante Alighieri „Jumalik komöödia“, Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita”, Anton Hansen Tammsaare „Juudit”). Piiblimotiivid luules (nt Johann Wolfgang Goethe, Marie Under, Betti Alver, Ernst Enno, Karl Ristikivi, Uku Masing, Doris Kareva). Vana ja uue testamendi tegelasi. Piiblilood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film („Briani elu“, „Kristuse kannatused“), teater, arhitektuur).

Arhetüüp kirjanduses: arhetüüpsed teemad, süžeed ja rändmotiivid (Joseph Campbelli „kangelase teekond“). Kirjandusteoste arhetüüpseid tegelasi (Miguel de Cervantes „Don Quijote”, William Shakespeare „Hamlet”, Bram Stoker „Dracula”, August Gailit „Toomas Nipernaadi“). Arhetüüpsed lood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur).

Eepos: keskaegsed kangelaseeposed. Kangelase arhetüüp. Islandi eepika. Iiri saagad. Põhjamaade müüte. Villy Sørensen „Ragnarok. Jumalate lugu”. Rahvuseepos „Kalevipoeg” kui tüvitekst. Rahvuseepose sünnilugu, tegelased ja motiivistik. „Kalevipoja“ tegelaskujud ja motiivid kirjanduses (nt Kalju Lepik, Kalev Kesküla, Olavi Ruitlane, Contra, Kivisildnik, Friedebert Tuglas, Enn Vetemaa, Kerttu Rakke, Kristian Kirsfeldt), teistes kultuurivaldkondades (nt koomiks, kujutav kunst, muusika, teater) ja avalikus ruumis (nt reklaam, meemid, poliitika, tänavakunst).

Eestlaste mütoloogiline maailmapilt: (nt Friedrich Robert Faehlmann, Matthias Johann Eisen, Lennart Meri, Hasso Krull, Valdur Mikita). Mütoloogilised narratiivid ja tegelased eesti folklooris ja kirjanduses (nt August Kitzberg „Libahunt“, Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan”, Andrus Kivirähk „Rehepapp”, Friedebert Tuglas „Maailma lõpus”. Müütilisi tegelasi (nt vanapagan, libahunt, kratt). Paroodia: rahvusmütoloogia kõverpeeglis (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu”). Eesti mütoloogiline maailmapilt teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Mütoloogiline mõõde eri žanrites: Maagiline realism (Jorge Luis Borgese novelle, Haruki Murakami „Elevant haihtub”, Mehis Heinsaare „Artur Sandmani lugu“, „Vanameeste näppaja“ vm, Madis Aesma „Pastor ja kurat“). Moondumismüüdid (Franz Kafka „Metamorfoos”). Õuduskirjandus (Edgar Allan Poe). Lüüriline luule (nt Hanneleele Kaldmaa, Joosep Vesselov).

Mõisted: allusioon, arhetüüp, eepos, folkloor, intertekstuaalsus, maagiline realism, mütoloogia, müüt, paroodia, pärimus, saaga, tüvitekst, õuduskirjandus.

Kursus „Kirjandus ja ühiskond“
Õpitulemused

Õpilane:

1. loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luulekogu, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
2. arutleb kirjanduse ja ühiskonna omavaheliste suhete üle, nimetab kirjandusteose loomet ja vastuvõttu mõjutavaid tegureid ja toob nende kohta näiteid;
3. iseloomustab põhjalikumalt vähemalt kahe autori loomingut, määrab nende teoste koha ajastus, voolus või rahvuskirjanduses;
4. toob loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes näiteid ajastu ja inimese kujutamisest, arutleb teoses käsitletud ühiskondlike probleemide ja väärtuste üle;
5. analüüsib kirjandusteost mõne 20. või 21. sajandi mõtte- või kirjandusvoolu kontekstis, leiab tekstist iseloomulikke tunnuseid ja näiteid;
6. eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisviise, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
7. kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjanduse positsioon ja funktsioon ühiskonnas. Kirjanduse avaldumine avalikus ruumis ja meedias. Kirjaniku staatus ja selle muutumine.

- Kuidas mõista ja mõtestada ühiskonda kirjanduse kaudu?
- Kuidas kirjandus on mõjutanud ühiskondlikke protsesse, kirjanikke ja lugejaid eri aegadel?
- Milline on kirjaniku loomingu suhe oma ajastuga, mil viisil on tema looming avaldanud mõju ühiskonnale?
- Millised ühiskondlikud tegurid on mõjutanud kirjandusteoste loomet ja vastuvõttu?
- Kuidas mõjutab kirjandusteose saatust ühiskonna ootus, üldine haridustase ja lugeja kirjanduslik maitse?
- Milline on kirjaniku koht oma ajas, voolu, žanri või rahvuskirjanduse kontekstis ning kuidas see on ajas muutunud?

Kirjandus mõttevoolude mõjuväljas. Psühhoanalüüsi mõju kirjandusele (teadvuse vool, sürrealism, nt James Joyce „Ulysses“, Kafka „Protsess“, Virginia Woolf „Tuletorni juurde“). Eksistentsialism (Jean-Paul Sartre, Albert Camus „Võõras”). Feminism ja naisvaatepunkt kirjanduses (Virginia Woolf). Postkolonialistlik mõtteviis.

- Kuidas on kirjandust mõjutanud möödunud ja praeguse sajandi mõttevoolud (nt psühhoanalüüs, ökokriitika, feminism, postkolonialism, postmodernism)?
- Millisena on kujutanud inimese eksistentsi eksistentsialistlik kirjandus?

- Kuidas on kirjandust mõjutanud kultuurilised erinevused (nt rass, klass, sugu, religioon, tavad, identiteet)?

Poliitilise tegelikkuse mõju kirjandusele. Kirjandus ja ideoloogia. Kirjandus totalitaarsetes ja demokraatlikes ühiskondades. Tsensuur. Autori positsioon ühiskonnas. Dissidentlus, keelatud ja tõrjutud autorid. Kirjandusteoste varjatud sõnumid, alltekst. Pagulaskirjandus.

- Mil viisil on poliitika (võim, tsensuur) ja ideoloogia mõjutanud kirjandust ning takistanud loomevabadust?
- Mille poolest erineb kirjandus- ja kultuurielu demokraatlikus ja totalitaarses ühiskonnas?
- Millised olid nõukogudeaegses kirjanduses tõrjutud autorid ja keelatud teemad?
- Milliseid kirjandusžanre ja poeetilisi võtteid kasutasid kirjanikud varjatud sõnumite edastamiseks?
- Mis iseloomustab pagulaskirjandust?
- Kuidas on kirjandus peegeldanud indiviidi või eri põlvkondade valikuid ja positsiooni poliitiliste muutuste keerises?
- Milliseid vastuhakunarratiive ja ühiskondliku ebaõigluse reaktsioone kirjandusteostes kujutatakse?

Kirjandus ühiskondlike protsesside peegeldajana. Võimu ja vaimu probleemistik kirjanduses. Inimese valikud ja positsioon poliitiliste muutuste keerises (Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita").

- Mil viisil kirjandus resoneerub ühiskondlike olude ja probleemidega, eri ajaperioodide inimeste, ideede ja hoiakutega?
- Millised kirjandusžanrid võimendavad ühiskondlikke probleeme ja sotsiaalseid konflikte?
- Milliste üldinimlike, ühiskondlike ja kultuuriliste alusväärtuste üle autorid oma teostes reflekteerivad?
- Kuidas on kirjandust mõjutanud ühiskonnas omaks võetud eetilised ja esteetilised väärtushinnangud?
- Kuidas avaldub praeguse ja varasema aja proosa-, draama- ja luuleteostes ühiskonnakriitika ja sotsiaalne teravapilgulisus?
- Milliseid näiteid võib leida kirjandusteostest inimese ja ühiskonna suhete kohta?

Kirjandus võrgustunud ja üleilmastunud kultuuris. Tänapäeva ühiskonna probleemid kirjanduses (nt võõrandumine ja individualism, tarbimiskultuur, kliimakriis, vaimne tervis, kooli- ja perevägivald, seksuaalne identiteet; Lionel Shriver „Me peame rääkima Kevinist", Chuck Palahniuk „Kaklusklubi", David Mitchell „Pilveatlas"). Transgressiivne kirjandus (Bret Easton Ellis „Ameerika psühhopaat").

- Millised tänapäeva ühiskonna teemad on kajastamist leidnud kirjandusteostes?
- Millised teemad on tõrjutud, keelatud või tabud (nt transgressiivne kirjandus)?
- Millist mõju on kirjandusele avaldanud tehnoloogia? Kuidas kirjandus peegeldab inimese ja tehnoloogia suhteid?

- Kuidas on kirjandus muutunud võrgustunud ja üleilmastunud kultuuris? Kuidas avaldub kirjandusteostes multikultuursus?

Kirjandus ja tulevikuühiskonnad. Utoopia ja düstoopia (Aldous Huxley „Hea uus ilm“, Ray Bradbury „451^0 Fahrenheiti“, George Orwell „1984“, M. Atwood, Dave Eggers „Ring“, Suzanne Collins „Näljamängud”). Postapokalüptiline kirjandus. Alternatiivajalugu. Teadusulme.

- Millistele arengutele, konfliktidele ja ohtudele juhivad tähelepanu ulmekirjandus ja selle eri žanrid?
- Miks võib pidada tänapäeva teadusulmet (nt düstoopiaid) realismilähedaseks žanriks?
- Millisena kujutatakse kirjandusteostes postapokalüptilisi maailmu? Miks võib neid hävingulugusid nimetada hoiatuslikeks?
- Miks on ellujäämisnarratiivid olulised ka 21. sajandil? Milliseid nüüdismaailma kriise kujutatakse teadusulmes?
- Milliste väärtuste kriisi või puudumist rõhutatakse düstoopiates, mida idealiseeritakse utoopiates?

Mõisted: ajalooline romaan, allegooria, alltekst, düstoopia, eksistentsialism, feminism, ideoloogia, interdistsiplinaarsus, iroonia, katastroofiromaan, kirjanduskriitika, kirjandusteadus, modernism, postapokalüptiline kirjandus, postkolonialism, postmodernism, psühhoanalüüs, satiir, sotsialistlik realism, teadusulme, teadvuse vool, transgressiivne kirjandus, tsensuur, utoopia, ökokriitika.

LISA 2. AINEVALDKOND „VÕÕRKEELED“ – INGLISE KEEL (B2/C1 TASEMEL VÕÕRKEEL), VENE KEEL (B1 TASEMEL VÕÕRKEEL), HISPAANIA KEEL (B1 TASEMEL VÕÕRKEEL), EESTI KEEL TEISE KEELENA

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Võõrkeeleõppe tulemusena kujuneb õpilastel eakohane võõrkeelepädevus vähemalt kahes võõrkeeles, mis tähendab, et õpilane:

1) mõistab ja vahendab võõrkeeles esitatut;
2) suhtleb eesmärgipäraselt ja olukohaselt nii kõnes kui ka kirjas;
3) loob ja esitab nii suuliselt kui ka kirjalikult eri liiki tekste;
4) tunneb õpitavat keelt kõnelevate piirkondade/kogukondade kultuuri;
5) mõistab oma kultuuri ja teiste kultuuride sarnasusi ja erinevusi ning väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
6) väärtustab võõrkeelte oskust ja on motiveeritud keeli õppima;
7) kasutab võõrkeelseid veebikeskkondi, teadvustades nende võimalikke ohte;
8) omandab edasiseks keelte õppimiseks vajalikud oskused ja kohandab need enda vajadustele vastavaks.

1.2. Ainevaldkonna õppeained ja maht

EBS Gümnaasiumis õpitakse kohustuslikke võõrkeeli B1- või C1-keeleoskustasemel. Kooli õppekava kohaselt on õpitavateks võõrkeelteks inglise, hispaania ja vene keel. Õpperühmi moodustades arvestatakse õpilaste keeleoskuse taset ja soove ning kooli võimalusi.

C1-keeleoskustasemega võõrkeeleks on inglise keel, mida õpilane varasemate õpingute tulemusena valdab kõrgemal keeleoskustasemel (nt B1 põhikooli lõpus) ning milles õpilase eesmärk on jõuda C1-keeleoskustasemele, sõltumata sellest, kas õpitav keel oli põhikoolis A- või B võõrkeel või on õpilane seda keelt õppinud väljaspool kooli.

B1-keeleoskustasemega võõrkeeleks on vene või hispaania keel, mille õppimine algab madalamalt keeleoskustasemelt või nullist ja milles õpilase eesmärk on jõuda B1-keeleoskustasemele.

Õppeainete kohustuslike kursuste mahud on:

1) B1-keeleoskustasemega võõrkeeles 6 kursust,
2) C1-keeleoskustasemega võõrkeeles 10 kursust.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Võõrkeelte ainevaldkonna eesmärk on tagada, et õpilastel kujuneks eri keeltes välja suutlikkus mõista, väljendada ja tõlgendada kontseptsioone, mõtteid, tundeid, fakte ja arvamusi nii suuliselt kui ka kirjalikult (kuulamine, rääkimine, lugemine ja kirjutamine)

mitmesugustes ühiskondlikes ja kultuurisituatsioonides, lähtudes enda vajadustest ja soovidest.

Võõrkeeleoskus hõlmab suutlikkust mõista kõnet, algatada, jätkata ja lõpetada vestlusi ning lugeda, mõista ja koostada tekste eri tasemetel ja eri keeltes lähtuvalt isiklikest vajadustest.

Mitmekeelsus loob aluse mitmekultuurilise maailma mõistmisele ja väärtustamisele ning laiendab erinevate keelevahendite abil õpilase eneseväljendusvõimalusi. Võõrkeelte õppimine arendab süsteemset mõtlemist. Keeleõppe eesmärk on suurendada inimese keelepagasit, kus ühe võõrkeele oskus ja sellealased teadmised toetatavad teis(t)e võõrkeel(t)e omandamist.

Võõrkeelte õppes lähtutakse Euroopa keeleõppe raamdokumendi põhimõtetest ning selle sõsarväljaandes kirjeldatud keeleoskustasemetest. Kõigi võõrkeelte õpitulemusi on raamdokumendile toetudes kirjeldatud ühtsetel alustel. Raamdokumendi põhimõtete rakendamine õppes võimaldab arvestada õppija eripära, lubab erineva edasijõudmisega õpilastel seada endale jõukohaseid õpieesmärke ning anda tagasisidet saavutatu kohta, toetades õpimotivatsiooni ning iseseisva õppija kujunemist. Keeleõpe ei piirdu teatud keeleoskustaseme saavutamisega mingiks hetkeks. Tähtis on toetada õpilaste motivatsiooni, suunata neid oma oskusi arendama, pakkuda tuge enesekindluse arengule ning võimaldada neile keelekogemusi ka väljaspool kooli, mis kõik loob eelduse elukestvaks õppeks. Keeleõpe on pidev protsess, kus edasimineku tagab ainult järjepidevus.

Võõrkeelte lõiming teiste õppeainetega ning õppimist soodustava õppekeskkonna loomine toetavad suhtluspädevuse omandamise kõrval ka teiste üldpädevuste saavutamist. Õppijad arendavad oskust võrrelda oma keelt ja kultuuri teistega, mõista ja väärtustada nende eripära, olla sallivad ning vältida eelarvamuslikku suhtumist võõrapärasesse. Teiste kultuuride tundmine aitab teadlikumalt tajuda oma keele ja kultuuri spetsiifikat.

Võõrkeeleõpe eeldab avatud ja paindlikku metoodilist käsitust, et kohandada õpet õpilase vajaduste järgi. Õpilaskeskse võõrkeeleõppe tähtsamad põhimõtted on:

1) õppija aktiivne osalus õppes, tema teadlik ja loov võõrkeele kasutamine;
2) õppija vastutus oma õppeprotsessi juhtimise ja õpitulemuste eest;
3) keeleõppes kasutatava materjali sisu autentsus ning vastavus õpilase vajadustele ja huvidele;
4) erinevate suhtluspädevust arendavate õppemeetodite kasutamine;
5) õpetaja kui õpilase koostööpartner ja nõustaja mitmekeelsuse pädevuse arendamisel;
6) vigade käsitlemine õppimise loomuliku osana, nende parandamine vastavalt õppeeesmärgile.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Võõrkeelte õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja - hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel.

Võõrkeeleõpetuse kaudu saab toetada teadmiste omandamist teistes ainevaldkondades ning ainetevaheliste seoste teadvustamist. Eriti hästi sobivad selleks lõimitud aine- ja keeleõppe (LAK-õppe) kursused.

Ainevaldkonnas toetatakse üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi vastavalt kooli eripärale. Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

1.5. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õpet kavandades ja korraldades:

1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, gümnaasiumi sihiseadest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, gümnaasiumi lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega, toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
3) võimaldatakse õppida üksi ning koos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et õpilased kujuneksid aktiivseiks ning iseseisvaiks õppijaiks;
4) arvestatakse õpilaste individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse selleks diferentseeritud sisu ja raskusastmega ning sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5) hoitakse tähelepanu all motivatsiooni ja huvi säilimist ning kasvatamist, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
6) kasutatakse autentset keelematerjali ning nüüdisaegset õppekirjandust, sh digimaterjale ja - vahendeid;
7) mitmekesistatakse nii füüsilist kui digiõppekeskkonda mh virtuaalsuhtlusvõrgustikega, võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppesisu sätestatakse kooli valdkonnakavas, valiku teeb võõrkeeleõpetaja koostöös õppijatega arvestusega, et see toetab õpitulemuste, üldpädevuste ja valdkonnapädevuse ning ainepädevuste saavutamist.

1.6. Hindamise põhimõtted

Õpitulemuste hindamise eesmärk on toetada õpilase arengut, innustada õpilast sihikindlalt õppima, suunata tema enesehinnangu kujunemist, hoida huvi võõrkeelte õppimise vastu ning luua niiviisi alus elukestvale võõrkeeleõppele. Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest.

Rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Sõnaline hinnang sisaldab juhiseid edasiseks, annab tagasisidet lisaks õpitulemuste saavutatusele väärtushinnangute ja -hoiakute ning õpioskuste saavutamise kohta ning suunab ennast analüüsima, võttes vajaduse korral abiks nt Euroopa keelemapi või õpimapi.

Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide täitmist kui riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Hindamisel lähtutakse EBS gümnaasiumi hindamisjuhendist ja riikliku õppekava üldosa sätetest.

1.7. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Kool korraldab õppe:

1) viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse kõiki õpilase pingutusi ja õpiedu;
2) soovitatavalt ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks (nt rühmatööd, õppemängud) inventari ümber paigutada;
3) ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale;
4) kasutades ka kooliväliste füüsiliste ja digiõppekeskkondade võimalusi, nt muuseumid, näitused, teater, kino, kontserdid, õpilasvahetus, õppereisid, kohtumised õpitavat keelt emakeelena kõnelejatega jne, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesistavaid õppevorme (nt projekt- ja reisiõpe) ja -tegevusi.

2. Ainekavad

2.1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumis õpitakse võõrkeelt tasemepõhiselt. Õppes kasutatakse kommunikatiivse keeleõppe põhimõtteid ning aktiivõppemeetodeid. Rõhk on interaktiivsel õppimisel ja õpitava keele kasutamisel. Rakendatakse paaris- ja rühmatööd, toetatakse võõrkeelse suhtlus- ja esinemisoskuse väljakujunemist, nt väitlused, referaadid, uurimistööd, esitlused, sh multimeedia, suhtlusportaalid, blogid jne. Õpilasi ergutatakse kasutama keelt ka teiste ainete õppimisel ja väljaspool kooli.

Gümnaasiumi keeletunnis suheldakse õpitavas võõrkeeles. Teemasid käsitledes peetakse silmas kursuse keeletaset, õpilaste huve ning teemade päevakohasust. Sõnavara ja grammatika omandatakse keelt kontekstis eesmärgipäraselt kasutades ning gümnaasiumi lõpuks jõutakse keelereeglite teadliku rakendamiseni. Kultuuriteadlikkuse kujundamisel juhitakse õpilase tähelepanu emakeeles ja õpitavas võõrkeeles suhtlemise erinevustele ning neid erinevusi selgitavatele kultuurinähtustele. Õppes on endiselt oluline õpioskuste arendamine, mis toetab edasisi võõrkeeleõpinguid ning paneb aluse elukestvale õppele.

2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

B1-sihttasemega võõrkeel	**C1-sihttasemega võõrkeel**
Gümnaasiumilõpetaja on omandanud võõrkeeleoskuse B1-tasemel, mis tähendab, et ta:	Gümnaasiumilõpetaja on omandanud võõrkeeleoskuse C1-tasemel, mis tähendab, et ta:
1) saab kuulates aru erinevat tüüpi autentsete tekstide põhisisust ja tuleb igapäevases suhtluses enamasti toime; 2) osaleb ettevalmistuseta suulises vestluses, kui kõneaine on tuttav; väljendab mõtteid võrdlemisi ladusalt, kuid üldsõnaliselt; 3) mõistab lugedes igapäevaelu käsitlevaid faktipõhiseid ja lihtsaid kirjandustekste; 4) kirjutab seotud teksti reaalsest või kujuteldavast sündmusest; 5) kasutab võõrkeelseid teatmeallikaid (tõlkesõnaraamatut, internetti) vajaliku info otsimiseks ka teistes valdkondades; 6) kasutab õpitavat keelt, et tarbida kultuuri (kirjandust, muusikat, filmikunsti, meediat);	1) mõistab pingutuseta ka abstraktsetel ja tundmatutel teemadel kuuldut (film, pikem vestlus, vaidlus, jne); hindab kriitiliselt kuuldu sisu ning tõstatatud probleeme; mõistmist võivad raskendada haruldased idioomid, võõras aktsent või släng/murdekeel. 2) loeb kriitiliselt pikki keerukaid erineva registri ja esitluslaadiga tekste, tunneb ära autori hoiakud, suhtumise ja varjatult väljendatud mõtted. Stiilinüanssidest, idiomaatikast ja teksti keerukatest üksikasjadest arusaamine võib nõuda kõrvalist abi (sõnastik, nõuanne, jne). 3) väljendab ennast ladusalt ja spontaanselt, saavutab suhtluseesmärgi; rääkides kasutab tõhusalt prosoodilisi vahendeid (rõhku, intonatsiooni, rütmi) ja järgib õpitava keele maa kultuuri- ja

7) käitub erinevates olukordades vastava kultuuri suhtlusnormide kohaselt; 8) seab eesmärke ja hindab nende saavutatuse taset ning valib ja vajaduse korral muudab oma õpistrateegiaid; 9) kasutab võõrkeeleõppes omandatud teadmisi ja oskusi teiste õppeainete omandamisel ja vastupidi.	žanrinorme; avaldab raskusteta ja täpselt oma mõtteid ning arvamusi erinevatel teemadel; keelekasutus on paindlik ja loominguline, sõnavara on rikkalik, võib esineda üksikuid vigu sõnade semantilistes seostes, rektsiooni-struktuurides (ühildumine, eessõnad) ja sõnajärjes. 4) kirjutab loogiliselt üles ehitatud kirjeldavaid, jutustavaid ja arutlevaid tekste, mis tekitavad huvi ning mida on hea lugeda. Koostab põhjaliku ülevaate mitmest kirjalikust allikast saadud teabe põhjal, toimetab kirjalikke tekste. Võib esineda juhuslikke õigekirja- ja interpunktsioonivigu.

2.3.1. Inglise keel

Inglise keele kursusi läbitakse vastavalt õppesuunale erinevalt.

Kursus	**klass**		
„Inimesed ja keskkond“ (B2.1)	10.digi	10.eur	
„Reisimine ja puhkused; Festivalid ja pidustused“ (B2.1)	10.digi	10.eur	
„Kuritegevus ja tehnoloogia“ (B2.1)	10.digi	10.eur	
„Sport ja fitness; Ekstreemsed ilmastikunähtused ja looduskatastroofid“ (B2.1)	10.digi	10.eur	
Üleminekukursus (B2.1 - B2.2)	10.digi	10.eur	
„Töö; Reisimine ja ostlemine“ (B2.2)	11.digi	11.eur	10.i
„Maailm; Tujud ja emotsioonid“ (B2.2)	11.digi	11.eur	10.i
„Kunst; Toit ja tervis“ (B2.2)	11.digi	11.eur	10.i
„Tsivilisatsioonid ja teadus; Haridus“ (B2.2)	11.digi	11.eur	10.i
Üleminekukursus (B2.2 - C1)	11.digi	11.eur	10.i
Valikkursus *Business English** (B2.2 - C1)		11.eur	11.i
"Inimene ja tehnoloogia" (C1)	12.digi	12.eur	11.i
"Haridus, töö ja heaolu" (C1)	12.digi	12.eur	11.i
"Ühiskond, keskkond ja tarbimine" (C1)	12.digi	12.eur	11.i
"Loodus, kultuur ja loominguline eneseväljendus" (C1)	12.digi	12.eur	11.i
"Meedia, ühiskond ja kriitiline mõtlemine" (C1)			11.i
"Suhtlemine ja kommunikatsioon; Haridus ja keel" (C2)			12.i
"Meedia ja reklaam; Transport ja tulevikuliikuvus" (C2)			12.i
"Tervis ja meditsiin; Meelelahutus ja kultuur" (C2)			12.i
"Sport; Ühiskond ja globaalprobleemid" (C2)			12.i

*Kursus läbitakse lõimituna teiste 11. klassi kursustega

Kursus „Inimesed ja keskkond“ (B2.1)

Õpitulemused

1. Kasutab ja mõistab inimeste välimuse, iseloomu, töö, igapäevarutiiniide, iseenda ja teiste tutvustamiseks, isikliku informatsiooni andmiseks ja küsimiseks ning piltide kirjeldamiseks vajalikku sõnavara.
2. Väljendab, mis on talle meeldiv ning ebameeldiv.
3. Suudab kuulates tuvastada konkreetset infot, ette aimata salvestise sisu, tuvastada rõhulisi silpe ning neid jäljendada.
4. Moodustab tegusõnadest ja nimisõnadest omadussõnu, kasutab oleviku ajavorme.
5. Kasutab oleviku aegu, sh *already, always, yet, never, for, since*
6. Kirjutab mitteametlikus stiilis e-kirja.
7. Kasutab ja mõistab keskkonna, looduse, nendega seotud probleemide ja lahenduste üle arutlemiseks vajalikku sõnavara; erinevate loomaliikide kirjeldamiseks ning võrdlemiseks vajalikku sõnavara.
8. Kasutab grammatilisi konstruktsioone (*must, have to, ought to, should, mustn’t, don’t, don’t have to, needn’t; future clauses; time clauses)*.
9. Teeb ettepanekuid, otsuseid; väljendab nõustumist ning erimeelsust.
10. Kasutab ajamääruslauseid, tuleviku ajavorme ning moodustab tegusõnadest nimisõnu.
11. Kirjutab essee, pakkudes probleemile lahendusi, kasutades tuumlauseid ja tugilauseid.
12. Koostab ja esitab internetiotsingu põhjal ettekande kas keskkonna ja loodusega seotud teemal või inimesest, kes on talle eeskujuks.

Õppesisu

- Inimeste välimust, iseloomu, ametit ja igapäevarutiini kirjeldav sõnavara. Enda ja teiste tutvustamine, isikliku informatsiooni küsimine ja jagamine. Piltide kirjeldamine ja võrdlemine.
- Meeldimuste ja ebameeldimuste väljendamine erinevates suhtlusolukordades.
- Kuulamisülesanded konkreetse informatsiooni leidmiseks, kuuldu sisu ennustamiseks ning rõhuliste silpide äratundmiseks ja häälduse jäljendamiseks.
- Sõnamoodustus: omadussõnade moodustamine tegusõnadest ja nimisõnadest.
- Oleviku ajavormide kasutamine (*Present Simple, Present Continuous, Present Perfect*) ning sagedasemad ajamäärused ja väljendid: *already, always, yet, never, for, since*.
- Mitteametliku e-kirja kirjutamine ja vormistamine.
- Keskkonna, looduse ja keskkonnaprobleemidega seotud sõnavara; probleemide ja võimalike lahenduste arutamine. Loomaliikide kirjeldamine ja võrdlemine.
- Modaalverbide ja grammatiliste konstruktsioonide kasutamine: *must, have to, ought to, should, mustn’t, don’t have to, needn’t*.
- Tulevikku ja aega väljendavad laused (*future clauses, time clauses*).
- Ettepanekute tegemine, otsuste väljendamine, nõustumise ja erimeelsuse väljendamine.
- Sõnamoodustus: nimisõnade moodustamine tegusõnadest.

- Probleemilahendusliku essee kirjutamine, kasutades tuumlauseid ja tugilauseid.
- Info otsimine internetist ning selle põhjal suulise ettekande koostamine ja esitamine.
- Ettekande koostamine, struktureerimine ja esitamine. Õpilane koostab ettekande kas keskkonna-, loodus- või loomateemalise probleemi kohta või inimesest, keda ta peab enda eeskujuks.
- Suulise esinemise oskuste arendamine ning esitluse toetamiseks sobivate abimaterjalide kasutamine.

Kursus „Reisimine ja puhkused; Festivalid ja pidustused“ (B2.1)

Õpitulemused

1. Kasutab puhkuse eri vormide, transpordivahendite, hotelliteenuste, reisiprobleemide, reisikogemuste ja piltide kirjeldamiseks ning nendest arutlemiseks vajalikku sõnavara.
2. Väljendab rahulolu, kaastunnet, üllatust; kirjeldab piltidel kujutatud situatsioone ning võrdleb neid.
3. Teeb tekstist kokkuvõtte, kirjutab reisikogemusest ning soovitab vabalt valitud sihtkohta, keskendudes mineviku ajavormidele, omadussõnadele ja määrsõnadele.
4. Kasutab mineviku ajavorme, sh *used to/would*.
5. Arvab loetava teksti sisu, tuvastab lõigu sisu ja leiab tekstist konkreetset infot.
6. Kirjutab tekstist kokkuvõtte, kirjutab festivali või pidustust kirjeldava teksti.
7. Kasutab festivalide, pidustuste, tunnete kirjeldamiseks ning nendest arutlemiseks vajalikku sõnavara.
8. Kasutab grammatilisi konstruktsioone, nagu *relatives; defining & non defining relative clauses; comparatives & superlatives*.
9. Suudab kuuldu põhjal välja tuua nii peaideed kui konkreetseid infokilde.
10. Koostab ja esitab ettekande reisipaketist, tutvustades sihtkohta, majutust, tegevusi ja transpordivõimalusi ning kasutades rikkalikku kirjeldavat sõnavara; seob esitlusse vähemalt ühe kohaliku festivali või pidustuse.

Õppesisu

- Reisimise ja puhkusega seotud sõnavara: puhkuse eri vormid, transpordivahendid, majutus, hotelliteenused, reisiprobleemid ja reisikogemused.
- Piltide kirjeldamine ja võrdlemine ning reisidega seotud olukordade üle arutlemine.
- Rahulolu, kaastunde, üllatuse ja teiste tunnete väljendamine erinevates suhtlusolukordades.
- Mineviku ajavormide kasutamine (*Past Simple*, *Past Continuous, Present Perfect*) ning konstruktsioonide *used to* ja *would* kasutamine harjumuste ja minevikus toimunud tegevuste kirjeldamisel.
- Omadus- ja määrsõnade kasutamine kogemuste, inimeste, paikade ja sündmuste kirjeldamisel.
- Võrdlusastmete kasutamine (*comparatives, superlatives)*.
- Relatiivlausete kasutamine (*defining* ja *non-defining relative clauses*).

- Lugemisoskuse arendamine: teksti sisu ennustamine, lõikude põhisisu määramine ning konkreetse informatsiooni leidmine tekstist.
- Kuulamisoskuse arendamine: peaidee ja konkreetsete infokildude mõistmine kuuldud tekstis.
- Reisikogemuse kirjeldamine kirjalikus vormis, reisikirja ja sihtkoha soovituse koostamine.
- Tekstist kokkuvõtte kirjutamine.
- Festivalide, pidustuste ja kultuurisündmustega seotud sõnavara kasutamine ning nende kirjeldamine ja võrdlemine.
- Festivali või pidustust kirjeldava teksti kirjutamine.
- Oma arvamuse avaldamine ja põhjendamine reisimise, kultuurisündmuste ja kogemuste teemal.
- Ettekande koostamine ja esitamine reisipaketi teemal: sihtkoha, majutuse, tegevuste, transpordivõimaluste ning kohalike festivalide ja pidustuste tutvustamine, kasutades mitmekesist kirjeldavat sõnavara.

Kursus „Kuritegevus ja tehnoloogia“ (B2.1)

Õpitulemused

1. Kasutab kuritegevusest ja õigusrikkumisest rääkimiseks ja nende üle arutlemiseks vajalikku sõnavara.
2. Moodustab lauseid, kasutades grammatilisi vorme *(passive, causative*, *clauses of result)*.
3. Toob välja lõigu peaidee ja teksti konkreetsemad infokillud.
4. Kasutab eriolukorrast teatamiseks ja selle kirjeldamiseks, abi palumiseks ning abi andmiseks vajalikku sõnavara.
5. Kirjutab ametlikus stiilis raporti, kasutades siduvaid, vastandavaid ning järelduslikke sidesõnu.
6. Kasutab tehnoloogia ja internetiga seotud sõnavara ja analüüsib, arutleb nende eeliste ning negatiivsete külgede üle.
7. Kasutab grammatilisi konstruktsioone, et väljendada soove ja kahetsusi (*wish/if only)*, kasutab tingimuslauseid ja põhjuslikke sidesõnu *(clauses of purpose),*
8. Kirjeldab, võrdleb, arutleb ning spekuleerib piltidel kujutatud olukordade üle.
9. Tunneb kuulates ära nii erinevaid konkreetseid infokilde kui ka üldist helisalvestise mõtet.
10. Kirjutab poolt- ja vastuargumentidega essee.
11. Esitab ettekande kuritegevuse või tehnoloogia teemal, mis sisaldab õpitud sõnavara ning grammatilisi konstruktsioone.

Õppesisu

- Kuritegevuse ja õigusrikkumistega seotud sõnavara kasutamine ning kuritegevuse põhjuste ja tagajärgede üle arutlemine.
- Eriolukordade, õnnetuste ja ohuolukordade kirjeldamine; abi küsimiseks ja abi andmiseks vajalike väljendite kasutamine.

- Tehnoloogia, interneti ja digikeskkonnaga seotud sõnavara kasutamine; tehnoloogia eeliste, puuduste ja võimalike ohtude analüüsimine ning arutlemine.
- Piltidel kujutatud olukordade kirjeldamine, võrdlemine, analüüsimine ja nende üle spekuleerimine.
- Passiivi (*passive*), *causative*-konstruktsioonide ja tagajärjelausete (c*lauses of result*) kasutamine.
- Tingimuslausete ning soovide ja kahetsuse väljendamise konstruktsioonide (w*ish, if only*) kasutamine.
- Eesmärki väljendavate lausete ja põhjuslike sidesõnade kasutamine (c*lauses of purpose*).
- Siduvate, vastandavate ja järelduslike sidesõnade kasutamine suulises ja kirjalikus eneseväljenduses.
- Lugemisoskuse arendamine: lõigu peaidee määramine ning konkreetse informatsiooni leidmine tekstist.
- Kuulamisoskuse arendamine: üldise mõtte ja konkreetsete infokildude mõistmine kuuldud tekstis.
- Ametlikus stiilis raporti kirjutamine.
- Poolt- ja vastuargumentidega essee kirjutamine, argumentide põhjendamine ja näidete toomine.
- Oma arvamuse avaldamine ja põhjendamine ühiskonna, turvalisuse, tehnoloogia ja internetikasutuse teemadel.

Kursus „Sport ja fitness; Ekstreemsed ilmastikunähtused ja loodus-katastroofid“ (B2.1)

Õpitulemused

1. Kasutab spordi, spordiväljakute ja areenide, varustuse, tervislike eluviiside ja vormis olekuga seotud sõnavara.
2. Aimab teksti sisu võtmesõnade põhjal, leiab tekstist konkreetsed infokillud, teeb tekstist kokkuvõtte oma märkmete põhjal ning analüüsib tekste.
3. Küsib arvamust, väljendab positiivset/negatiivset arvamust, edastab uudiseid, väljendab üllatust.
4. Moodustab omadus- ja nimisõnadest tegusõnu.
5. Tunneb ära tekstis olevad sidesõnad, kasutab neid ideede sidususel ja kirjutab arvamusesee.
6. Tunneb ära helisalvestisel olevad konkreetsemad infokillud ja üldise mõtte.
7. Moodustab lauseid kasutades grammatilisi konstruktsioone, nagu *infinitive/-ing* ning nende ajavormid; väljendab eelistusi, kasutades *would prefer/would rather/had better*.
8. Kasutab looduse, loomade, looduskatastroofide ning ilma kirjeldamiseks ning probleemidest rääkimiseks vajalikku sõnavara.
9. Kirjeldab piltidel kujutatud olukordade sarnasusi ning erinevusi.
10. Kirjeldab looduskatastroofi, selle tekkimist ning tagajärgi ettekande vormis.
11. Kirjutab loo, kasutades rikkalikku, kirjeldavat sõnavara.

12. Kasutab grammatilisi konstruktsioone, nagu *reported speech (statements, questions, commands); say – tell, reporting verbs; reporting modal verbs*.

Õppesisu

- Spordi, spordialade, spordiväljakute ja areenide, spordivarustuse ning tervislike eluviisidega seotud sõnavara kasutamine.
- Vormisoleku, tervise ja liikumisharrastuste teemal arvamuse avaldamine ja arutlemine.
- Looduse, loomade, ilmastiku ja looduskatastroofidega seotud sõnavara kasutamine ning keskkonna ja loodusnähtustega seotud probleemide käsitlemine.
- Piltidel kujutatud olukordade kirjeldamine ja võrdlemine, sarnasuste ja erinevuste väljatoomine.
- Arvamuse küsimine ja väljendamine, positiivse ja negatiivse suhtumise väljendamine, uudiste edastamine ning üllatuse väljendamine erinevates suhtlusolukordades.
- Sõnamoodustus: tegusõnade moodustamine omadus- ja nimisõnadest.
- Infinitiivi ja *-ing*-vormi ning nende ajavormide kasutamine.
- Eelistuste ja soovituste väljendamine konstruktsioonidega *would prefer, would rather* ja *had better*.
- Kaudse kõne kasutamine (*reported speech*): väited, küsimused ja käsklused; *say* ja *tell* kasutamine; *reporting verbs* ning modaalverbide kasutamine kaudses kõnes.
- Sidesõnade äratundmine ja kasutamine teksti sidususe loomisel.
- Lugemisoskuse arendamine: teksti sisu ennustamine võtmesõnade põhjal, konkreetse informatsiooni leidmine, märkmete tegemine, kokkuvõtte koostamine ja tekstide analüüsimine.
- Kuulamisoskuse arendamine: üldise mõtte ja konkreetsete infokildude mõistmine kuuldud tekstis.
- Arvamusessee kirjutamine, kasutades sidusaid argumente ja sobivaid sidesõnu.
- Rikkaliku kirjeldava sõnavara kasutamine loovkirjutamises ja jutustava teksti koostamisel.
- Ettekande koostamine ja esitamine looduskatastroofi teemal, käsitledes selle tekkepõhjuseid, mõju ja tagajärgi.
- Info otsimine ja valimine erinevatest allikatest kirjalike ja suuliste tööde koostamiseks.

Kursus (B2.1-B2.2) Üleminekukursus.

Üleminekueksamiks, mis on B2.2 tasemel, ettevalmistav kursus, kus õpitulemused ja õppesisu on teemadeülesed ning keskendutakse eelkõige lugemis-, keelekasutus- ja kuulamisstrateegiatele. Kursuse eesmärk on õpilastele pakkuda B2.2 tasemel tekste, kuulamisharjutusi ning keelekasutuse harjutusi.

Õpitulemused

1. mõistab erinevat tüüpi kirjalike ja suuliste tekstide põhiideid, detaile, seisukohti ja eesmärke;

2. kasutab lugemisstrateegiaid (ennustamine, skaneerimine, süvalugemine, kontekstist tähenduse tuletamine) erinevate tekstide mõistmiseks;
3. leiab tekstidest vajalikku teavet, eristab fakte arvamustest ning tuvastab autori hoiakuid ja veenmisvõtteid;
4. tunneb ära parafraseeringuid, sünonüüme ja teksti sidusust loovaid keelelisi vahendeid;
5. kasutab keelekasutusülesannetes sobivaid grammatilisi ja leksikaalseid struktuure;
6. rakendab erinevaid strateegiaid lünkharjutuste, sõnamoodustuse, lausete teisendamise ja valikvastustega ülesannete lahendamisel;
7. mõistab kuulatud tekstide üldist mõtet, peamisi ideid ja spetsiifilist informatsiooni;
8. kasutab kuulamisülesannetes võtmesõnade, konteksti ja parafraseeringute äratundmise strateegiaid;
9. analüüsib ülesannete tüüpe ning valib nende lahendamiseks sobiva strateegia;
10. kasutab eksamiülesannete lahendamisel aja planeerimise ja enesekontrolli võtteid;
11. põhjendab oma vastuseid, tuginedes tekstis või helisalvestises esitatud informatsioonile;
12. hindab kriitiliselt oma keeleoskust ning rakendab parandamis- ja kontrollivõtteid vigade vähendamiseks.

Õppesisu

Lugemisoskuse arendamine (*Reading*)

- Lugemisstrateegiad: *skimming* (üldise mõtte leidmine), *scanning* (konkreetse info otsimine), süvalugemine ja kontekstist tähenduse tuletamine.
- Teksti sisu ennustamine pealkirjade, võtmesõnade ja konteksti põhjal.
- Faktide, arvamuste, autori seisukohtade ja veenmisvõtete eristamine.
- Parafraseeringute, sünonüümide ja ümberütlemiste äratundmine.
- Erinevate tekstiliikide (artiklid, arvamuslood, ülevaated, intervjuud, esseed) analüüsimine.
- Mitme teksti võrdlemine ja tekstidevaheliste seoste leidmine.
- *Gapped text* ülesannete lahendamine, kasutades viitesõnu, ajamarkereid ja siduvaid väljendeid.
- *Multiple matching* ülesannete lahendamine parafraseeringute ja võtmeideede alusel.
- Vastuste põhjendamine tekstist leitud tõendusmaterjaliga.

Keelekasutuse arendamine (*Use of English*)

- *Open Cloze* ülesannete lahendamine, lähtudes grammatilisest ja tekstilisest kontekstist.
- Funktsioonisõnade kasutamine: artiklid, asesõnad, eessõnad, sidendid, abiverbid ja relatiivpronoomenid.
- Kollokatsioonide, fraaside ja püsiühendite kasutamine.
- Sõnamoodustus: nimi-, omadus-, määr- ja tegusõnade moodustamine ning negatiivsed eesliited.

- Lausete teisendamine (*Key Word Transformations*), säilitades algse tähenduse.
- Grammatiliste struktuuride kordamine ja rakendamine erinevates kontekstides.
- Keelevigade analüüsimine ja parandamine.
- Vastuste kontrollimise ja vigade ennetamise strateegiad.

Kuulamisoskuse arendamine (*Listening*)

- Kuuldu sisu ennustamine küsimuste põhjal.
- Üldise mõtte, põhiteema ja detailse informatsiooni mõistmine.
- Sünonüümide, parafraseeringute ja ümberütlemiste äratundmine helisalvestistes.
- Kõnelejate arvamuste, hoiakute ja emotsioonide tuvastamine.
- Kontrastsete väljendite (nt *but, however, although*) mõju mõistmine sõnumi tähendusele.
- Mitme kõneleja vahelise nõustumise ja mittenõustumise tuvastamine.
- Esmase ja korduva kuulamise erinevate eesmärkide teadvustamine: esimene kuulamine üldmõtte leidmiseks, teine kuulamine vastuste kontrollimiseks ja täpsustamiseks.
- Eksami kuulamisosa tüüpiliste lõksude ja eksitavate vastusevariantide analüüsimine.

Eksamistrateegiad

- Ülesannete lahendamise järjekorra planeerimine.
- Aja efektiivne kasutamine eksami eri osades.
- Võtmesõnade märkimine ja küsimuste analüüsimine enne vastamist.
- Parimate võimalike oletuste tegemine olukorras, kus vastus ei ole täielikult kindel.
- Vastuste kontrollimine ning eneseparandamise strateegiate kasutamine.
- Eksamiformaadiga tutvumine ja erinevate ülesandetüüpide regulaarne harjutamine.

Kursus „Töö; Reisimine ja ostlemine“ (B2.2)

Õpitulemused

1. Kasutab erinevate ametite, tööde, raha, elustiilide, iseloomuomaduste, harjumuste ning igapäevarutiinide, tööpäeva ja tulevikuplaanide kirjeldamiseks ja võrdlemiseks vajalikku sõnavara.
2. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(present tenses, future tenses, time clauses, relative, relative clauses)*
3. Kasutab erinevate reisikogemuste, raha, ostlemise, suveniiride kirjeldamiseks ning nende üle arutlemiseks vajalikku sõnavara.
4. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(past tenses; used to – would – be/get; clauses of result, articles, order of adjectives, adverbs, gradable/non gradable adjectives)*

5. Kirjutab tööavalduse, kasutades ametlikku kirjastiili; parandab vigu kirjatükis.
6. Leiab tekstidest konkreetse teabe ja spetsiifilised infokillud.
7. Eristab helisalvestist kuulates konkreetset teavet üldisest.
8. Teeb valikuid ja annab soovitusi.
9. Kirjutab ajurünnaku tulemusel tehtud ideede põhjal rikkalike kirjeldustega jutustava loo.
10. Kasutab oleviku, tuleviku ning mineviku aegu, tagajärgmääruslauseid, *relative clauses*.

Õppesisu

- Ametite, tööelu, tööülesannete ja tööpäevaga seotud sõnavara kasutamine.
- Raha, elustiilide, harjumuste, iseloomuomaduste ja igapäevarutiinide kirjeldamine ning võrdlemine.
- Tulevikuplaanide, eesmärkide ja karjäärivalikute üle arutlemine.
- Reisimise, reisikogemuste, ostlemise, raha kasutamise ja suveniiridega seotud sõnavara kasutamine.
- Arvamuse avaldamine, valikute tegemine ja soovituste andmine erinevates suhtlusolukordades.
- Oleviku-, mineviku- ja tuleviku ajavormide kasutamine.
- Ajalausete ja tagajärgmääruslausete kasutamine (*time clauses, clauses of result*).
- Relatiivlausete (r*elative clauses*) kasutamine.
- Konstruktsioonide *used to, would* ja *be/get used to* kasutamine harjumuste ja muutuste kirjeldamisel.
- Artiklite, omadussõnade järjekorra ning määrsõnade kasutamine.
- Astmeliste ja mitteastmeliste omadussõnade kasutamine (*gradable/non-gradable adjectives*).
- Lugemisoskuse arendamine: konkreetse teabe ja detailse informatsiooni leidmine tekstidest.
- Kuulamisoskuse arendamine: üldise mõtte ja konkreetse informatsiooni eristamine helisalvestistes.
- Ametlikus stiilis tööavalduse kirjutamine ja vormistamine.
- Keeleliste ja õigekirjavigade märkamine ning parandamine kirjalikes tekstides.
- Ajurünnaku käigus ideede kogumine ja nende põhjal jutustava loo kirjutamine, kasutades rikkalikku kirjeldavat sõnavara.
- Info korrastamine ja sidusa teksti loomine kirjalikus ja suulises eneseväljenduses.

Kursus „Maailm; Tujud ja emotsioonid“ (B2.2)

Õpitulemused

1. Kasutab keskkonna- ja sotsiaalsete probleemide, ilma, looduskatastroofide kirjeldamiseks ja nende üle arutlemiseks vajalikku sõnavara.
2. Kasutab grammatilist konstruktsiooni kaudne kõne.
3. Loeb teksti konkreetse teabe saamiseks ning suudab eristada seda üldisest mõttest.
4. Eristab kuulates konkreetset teavet üldisest.
5. Võrdleb piltidel olevaid olukordi/probleeme ning vastandab neid.
6. Kirjutab essee, pakkudes probleemile lahendusi, kus kasutab teksti sidususeks vastavaid määruslauseid.

7. Kogub täpset teavet internetist, analüüsib seda ning teeb kokkuvõtte.
8. Kasutab inimese tunnete, kehakeele, eluetappide, meeleolude, hobide, ajaviitetegevuste üle arutlemiseks vajalikku sõnavara.
9. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(modals; invinitive/-ing; tenses of the infinitive/-ing; make deductions)*
10. Väljendab isiklikku arvamust, põhjendavad seda.
11. Kirjutab arvamusessee, kasutades sobivaid sidesõnu.

Õppesisu

- Keskkonna-, sotsiaalsete probleemide, ilma ja looduskatastroofidega seotud sõnavara kasutamine ning nende üle arutlemine.
- Inimese tunnete, kehakeele, meeleolude, eluetappide, hobide ja vaba aja tegevustega seotud sõnavara kasutamine.
- Isikliku arvamuse avaldamine, põhjendamine ja kaitsmine.
- Piltidel kujutatud olukordade ja probleemide kirjeldamine, võrdlemine ning vastandamine.
- Kaudse kõne (*reported speech*), modaalverbide, järelduste väljendamise (*making deductions)* ning infinitiivi ja *ing*-vormi kasutamine.
- Teksti sidusust loovate sidesõnade ja määruslausete kasutamine.
- Lugemis- ja kuulamisoskuse arendamine: üldise mõtte ja konkreetse informatsiooni mõistmine.
- Internetiallikatest teabe otsimine, analüüsimine ja kokkuvõtete koostamine.
- Probleemilahendusliku essee ja arvamusessee kirjutamine, kasutades põhjendatud argumente ja sobivaid sidusvahendeid.
- Teabe sünteesimine ning esitamine suulises ja kirjalikus vormis.

Kursus „Kunst; Toit ja tervis“ (B2.2)

Õpitulemused

1. Kasutab kunsti, filmi, muusika, TV, raadio, meedia ja raamatutega seotud sõnavara.
2. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(passive, causative, reflective/emphatic pronouns)*
3. Arutleb sotsiaalmeedia kasvava tähtsuse üle muude väljaannete hulgas.
4. Kirjutab filmi- või raamatuarvustuse.
5. Kuulab helisalvestiselt konkreetset teavet/sisu.
6. Võrdleb ja vastandab fotodel olevaid olukordi/inimesi/tausta/detaile.
7. Kasutab haiguste, õnnetuste, vigastuste, toidu, toitumise ja terviseprobleemide teemadel arutlemiseks, nende kirjeldamiseks ning nendest rääkimiseks vajalikku sõnavara.
8. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(conditionals, mixed conditionals; wishes)*
9. Loeb tekste konkreetse teabe saamiseks.
10. Kirjutab poolt- ja vastuargumentidega essee.

Õppesisu

- Kunsti, filmi, muusika, televisiooni, raadio, meedia ja kirjandusega seotud sõnavara kasutamine ning nende üle arutlemine.

- Sotsiaalmeedia rolli ja mõju analüüsimine ning võrdlemine traditsiooniliste meediakanalitega.
- Haiguste, õnnetuste, vigastuste, toitumise ja terviseprobleemidega seotud sõnavara kasutamine.
- Fotodel kujutatud olukordade, inimeste ja detailide kirjeldamine, võrdlemine ning vastandamine.
- Passiivi (*passive*), *causative*-konstruktsioonide ning enesekohaste ja rõhutavate asesõnade (*reflexive/emphatic pronouns*) kasutamine.
- Tingimuslausete (*conditionals, mixed conditionals*) ja soovide väljendamise konstruktsioonide (*wishes*) kasutamine.
- Lugemis- ja kuulamisoskuse arendamine: konkreetse informatsiooni leidmine ja mõistmine.
- Filmi- või raamatuarvustuse kirjutamine.
- Poolt- ja vastuargumentidega essee kirjutamine, kasutades põhjendatud argumente ja näiteid.
- Arvamuste avaldamine ja põhjendamine meedia, kultuuri ja tervise teemadel.

Kursus „Tsivilisatsioonid ja teadus; Haridus“ (B2.2)

Õpitulemused

1. Kasutab müstiliste nähtuste, UFO-de, ehitiste, kosmose ja iidsete tsivilisatsioonide võrdlemisel, nendest arutlemisel vajaminevat sõnavara.
2. Võrdleb inimesi, kultuuriväärtuslikke kohti, asju, tuues välja nende sarnasused ja erisused.
3. Kasutab siduvaid sidesõnu (*not only...but also, barely, scarcely (ever)...when),* vastandavaid sidesõnu (*however*, *nevertheless*, *while/whereas, in spite of/despite + the fact that + clause),* ja viisimäärust alustavaid sidesõnu *(as, how, (in) the way (that))* ning otstarbemääruslauseid alustavaid sidesõnu (*in order + to/so as to + infinitiiv, with a view to + -ing)*.
4. Kuulab ja leiab helisalvestiselt konkreetse teabe/infokillu.
5. Kasutab erinevate riikide hariduse, kooliainete, koolielu teemadel arutlemiseks ja nende võrdlemiseks vajaminevat sõnavara.
6. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(modal verbs can/was able to – could/will/would – shall; make deductions/assumptions)*
7. Võrdleb fotodel olevaid olukordi, teemasid, detaile ning toob välja nende erinevused ning sarnasused.
8. Loeb teksti konkreetse teabe saamiseks.
9. Kirjutab raporti ja arvamusessee.

Õppesisu

- Müstiliste nähtuste, UFO-de, kosmose, iidsete tsivilisatsioonide ja kultuuriväärtuslike paikadega seotud sõnavara kasutamine ning nende üle arutlemine.
- Haridussüsteemide, koolielu ja õppeainetega seotud sõnavara kasutamine ning eri riikide hariduse võrdlemine.

- Inimeste, paikade, esemete ja fotodel kujutatud olukordade kirjeldamine, võrdlemine ning sarnasuste ja erinevuste väljatoomine.
- Siduvate, vastandavate, viisi- ja eesmärki väljendavate sidesõnade kasutamine teksti sidususe loomisel.
- Modaalverbide kasutamine võimekuse, võimalikkuse, oletuste ja järelduste väljendamisel (c*an, could, be able to, will, would, shall; deductions and assumptions*).
- Lugemis- ja kuulamisoskuse arendamine: konkreetse informatsiooni leidmine ja mõistmine.
- Arvamuste avaldamine, põhjendamine ja võrdlemine erinevatel teemadel.
- Raporti ja arvamusessee kirjutamine, kasutades sobivat ülesehitust, argumente ja sidusvahendeid.
- Teabe analüüsimine ning esitamine suulises ja kirjalikus vormis.

Kursus (B2.2-C1) Üleminekukursus.

Üleminekueksamiks, mis on C1 tasemel, ettevalmistav kursus, kus õpitulemused ja õppesisu on teemadeülesed ning keskendutakse eelkõige lugemis-, keelekasutus- ja kuulamisstrateegiatele. Kursuse eesmärk on õpilastele pakkuda C1 tasemel tekste, kuulamisharjutusi ning keelekasutuse harjutusi. Kursusel kasutatakse vastavalt õppija keeleoskuse tasemele ka B2+ taseme materjale. Vajadus selgitatakse välja kontrolltööde tulemuste ning jooksvate tunnitööde vältel.

Õpitulemused

1. mõistab erinevat tüüpi kirjalike ja suuliste tekstide põhiideid, detaile, seisukohti ja eesmärke;
2. kasutab lugemisstrateegiaid (ennustamine, skaneerimine, süvalugemine, kontekstist tähenduse tuletamine) erinevate tekstide mõistmiseks;
3. leiab tekstidest vajalikku teavet, eristab fakte arvamustest ning tuvastab autori hoiakuid ja veenmisvõtteid;
4. tunneb ära parafraseeringuid, sünonüüme ja teksti sidusust loovaid keelelisi vahendeid;
5. kasutab keelekasutusülesannetes sobivaid grammatilisi ja leksikaalseid struktuure;
6. rakendab erinevaid strateegiaid lünkharjutuste, sõnamoodustuse, lausete teisendamise ja valikvastustega ülesannete lahendamisel;
7. mõistab kuulatud tekstide üldist mõtet, peamisi ideid ja spetsiifilist informatsiooni;
8. kasutab kuulamisülesannetes võtmesõnade, konteksti ja parafraseeringute äratundmise strateegiaid;
9. analüüsib ülesannete tüüpe ning valib nende lahendamiseks sobiva strateegia;
10. kasutab eksamiülesannete lahendamisel aja planeerimise ja enesekontrolli võtteid;
11. põhjendab oma vastuseid, tuginedes tekstis või helisalvestises esitatud informatsioonile;
12. hindab kriitiliselt oma keeleoskust ning rakendab parandamis- ja kontrollivõtteid vigade vähendamiseks.

Õppesisu

Lugemisoskuse arendamine

- Lugemisstrateegiad: *skimming* (üldise mõtte leidmine), *scanning* (konkreetse info otsimine), süvalugemine ja kontekstist tähenduse tuletamine.
- Teksti sisu ennustamine pealkirjade, võtmesõnade ja konteksti põhjal.
- Faktide, arvamuste, autori seisukohtade ja veenmisvõtete eristamine.
- Parafraseeringute, sünonüümide ja ümberütlemiste äratundmine.
- Erinevate tekstiliikide (artiklid, arvamuslood, ülevaated, intervjuud, esseed) analüüsimine.
- Mitme teksti võrdlemine ja tekstidevaheliste seoste leidmine.
- *Gapped text* ülesannete lahendamine, kasutades viitesõnu, ajamarkereid ja siduvaid väljendeid.
- *Multiple matching* ülesannete lahendamine parafraseeringute ja võtmeideede alusel.
- Vastuste põhjendamine tekstist leitud tõendusmaterjaliga.

Keelekasutuse arendamine

- *Open Cloze* ülesannete lahendamine, lähtudes grammatilisest ja tekstilisest kontekstist.
- Funktsioonisõnade kasutamine: artiklid, asesõnad, eessõnad, sidendid, abiverbid ja relatiivpronoomenid.
- Kollokatsioonide, fraaside ja püsiühendite kasutamine.
- Sõnamoodustus: nimi-, omadus-, määr- ja tegusõnade moodustamine ning negatiivsed eesliited.
- Lausete teisendamine (*Key Word Transformations*), säilitades algse tähenduse.
- Grammatiliste struktuuride kordamine ja rakendamine erinevates kontekstides.
- Keelevigade analüüsimine ja parandamine.
- Vastuste kontrollimise ja vigade ennetamise strateegiad.

Kuulamisoskuse arendamine

- Kuuldu sisu ennustamine küsimuste põhjal.
- Üldise mõtte, põhiteema ja detailse informatsiooni mõistmine.
- Sünonüümide, parafraseeringute ja ümberütlemiste äratundmine helisalvestistes.
- Kõnelejate arvamuste, hoiakute ja emotsioonide tuvastamine.
- Kontrastsete väljendite (nt *but, however, although*) mõju mõistmine sõnumi tähendusele.
- Mitme kõneleja vahelise nõustumise ja mittenõustumise tuvastamine.
- Esmase ja korduva kuulamise erinevate eesmärkide teadvustamine: esimene kuulamine üldmõtte leidmiseks, teine kuulamine vastuste kontrollimiseks ja täpsustamiseks.
- Eksami kuulamisosa tüüpiliste lõksude ja eksitavate vastusevariantide analüüsimine.

Eksamistrateegiad

- Ülesannete lahendamise järjekorra planeerimine.
- Aja efektiivne kasutamine eksami eri osades.
- Võtmesõnade märkimine ja küsimuste analüüsimine enne vastamist.
- Parimate võimalike oletuste tegemine olukorras, kus vastus ei ole täielikult kindel.
- Vastuste kontrollimine ning eneseparandamise strateegiate kasutamine.
- Eksamiformaadiga tutvumine ja erinevate ülesandetüüpide regulaarne harjutamine.

Kursus „Inimene ja tehnoloogia“ (C1)

Õpitulemused

1. Kasutab pereelu, suhete, isiksuse ja isikuomaduste, harjumuste, rutiinide kirjeldamiseks ja nendest arutlemiseks vajalikku sõnavara.
2. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(present & past tenses; stative verbs; used to – would- be/get used to)*
3. Kirjutab mitteametliku kirja/e-kirja, milles esitab oma arvamuse ja teeb ettepanekuid.
4. Tuvastab kirjades/e-kirjades ära sobiva mitteametliku stiili.
5. Kasutab tehnoloogia ja selle arengu ning bioonika/robootikaga seotud sõnavara.
6. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(future tenses; degrees of certainty; it – there)*
7. Arutleb piltidel olevate sündmuste/olukordade üle, nende erinevusi ning sarnasusi võrreldes.
8. Loeb tekste ja kuulab helisalvestisi ning tuvastab nendes konkreetse teabe.
9. Kirjutab ettepaneku, kus kasutab sobivaid sidesõnu.

Õppesisu

- Pereelu, suhete, isiksuse, iseloomuomaduste, harjumuste ja igapäevarutiinidega seotud sõnavara kasutamine ning nende teemade üle arutlemine.
- Tehnoloogia, tehnoloogia arengu, bioonika ja robootikaga seotud sõnavara kasutamine ning nende mõju analüüsimine igapäevaelule ja tulevikule.
- Piltidel kujutatud inimeste, sündmuste ja olukordade kirjeldamine, võrdlemine ning sarnasuste ja erinevuste väljatoomine.
- Oleviku- ja minevikuajavormide, seisundiverbide (stative verbs) ning konstruktsioonide used to, would ja be/get used to kasutamine.
- Tulevikuajavormide, kindluse astme väljendamise (degrees of certainty) ning konstruktsioonide it ja there kasutamine.
- Mitteametliku kirja ja e-kirja ülesehitus, keelekasutus ja stiil; arvamuse avaldamine ning ettepanekute tegemine kirjalikus suhtluses.
- Ettepaneku (proposal) kirjutamine, kasutades sobivaid sidusvahendeid ja sidesõnu.

- Lugemis- ja kuulamisoskuse arendamine: konkreetse informatsiooni leidmine ja mõistmine erinevates tekstides ja helisalvestistes.
- Mitteametliku stiili tunnuste äratundmine ja kasutamine suulises ning kirjalikus suhtluses.
- Arvamuste avaldamine, põhjendamine ja ettepanekute tegemine erinevates suhtlusolukordades.

Kursus „Haridus, töö ja heaolu“ (C1)

Õpitulemused

1. Kasutab haridusest, kutseõppest, töökohtadest ning nende kõigega seotud probleemidest arutlemiseks vajalikku sõnavara.
2. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(infinitiive/-ing, intensifiers)*
3. Loeb tekste ja kuulab helisalvestisi ning tuvastab nendes konkreetse teabe.
4. Kirjutab poolametlikke/ametlikke kirju ja e-kirju.
5. Tunneb ära sobiva poolametliku ja ametliku stiili.
6. Kasutab terviseprobleemide, vigastuste, vormis oleku ja spordiga seotud sõnavara.
7. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(modals of past & present; deductions; phrases expressing modality)*
8. Arutleb võimaluste ning viiside üle kuidas püsida terve ning hoida vormi ning põhjendab neid.
9. Teeb tekstidest kokkuvõtteid ning oskab neid parafraseerida.
10. Tuvastab tekstis oleva konkreetse infokillu ning teksti üldise mõtte.
11. Tuvastab helisalvestiselt konkreetse teabe ning kuuleb ära autori suhtumise, arvamuse ning üldise mõtte.

Õppesisu

- Hariduse, kutseõppe, töömaailma ja karjäärivalikutega seotud sõnavara kasutamine ning nende teemadega seotud probleemide üle arutlemine.
- Tervise, vigastuste, sportimise, kehalise aktiivsuse ja vormisolekuga seotud sõnavara kasutamine.
- Tervislike eluviiside, heaolu ja füüsilise vormi säilitamise võimaluste üle arutlemine ning oma seisukohtade põhjendamine.
- Infinitiivi ja -ing-vormi ning nende kasutusjuhtude rakendamine.
- Tugevdavate väljendite (intensifiers), modaalverbide ning modaalsust väljendavate fraaside kasutamine; oletuste ja järelduste tegemine mineviku ja oleviku sündmuste kohta.
- Poolametliku ja ametliku stiili tunnuste äratundmine ning kasutamine kirjalikus suhtluses.
- Poolametlike ja ametlike kirjade ning e-kirjade kirjutamine ja vormistamine.
- Lugemisoskuse arendamine: konkreetse informatsiooni ja teksti üldise mõtte leidmine ning mõistmine.

- Kuulamisoskuse arendamine: konkreetse teabe, üldise sõnumi ning kõneleja arvamuse ja hoiaku mõistmine.
- Tekstide kokkuvõtmine ja parafraseerimine, säilitades algse tähenduse.
- Teabe analüüsimine, sünteesimine ja esitamine suulises ning kirjalikus vormis.

Kursus „Ühiskond, keskkond ja tarbimine„ (C1)

Õpitulemused

1. Kasutab kaasaegsete sotsiaalsete probleemide, kuritegevuse, õiguskaitse, karistuse, looduse, geograafia ja keskkonnaprobleemide teemadel arutlemiseks vajalikku sõnavara.
2. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(passive, causative, personal-impersonal structures, reflective – emphatic pronouns)*
3. Tuvastab helisalvestistelt nii üldist mõtet kui konkreetseid infokilde.
4. Kirjutab kommentaari/vastuse ajaleheartiklile.
5. Kirjutab aruande.
6. Loeb ning tuvastab teksti sidususe ning ühtsuse.
7. Kasutab kaudset kõnet kõikides ajavormides, küsimustes, käskudes jne.
8. Kasutab ostlemise, reklaami, raha, säästmise ning väljaminekutega seotud sõnavara.
9. Kasutab grammatilisi konstruktsioone *(conditionals/mixed conditionals; wishes/unreal past; phrases with hypothetical meaning)*.
10. Suudab tekstidest tuvastada autori suhtumise, arvamuse ning leiab konkreetsed infokillud.
11. Uurib allikaid ning kirjutab tulemuste põhjal raporti.
12. Kirjutab poolt- ning vastuargumentidega essee.

Õppesisu

- Kaasaegsete sotsiaalsete probleemide, kuritegevuse, õiguskaitse, karistuste, looduse, geograafia ja keskkonnaprobleemidega seotud sõnavara kasutamine ning nende teemade üle arutlemine.
- Ostlemise, reklaami, raha, säästmise ja tarbimisega seotud sõnavara kasutamine.
- Passiivi, causative-konstruktsioonide, isikuliste ja umbisikuliste väljendite ning enesekohaste ja rõhutavate asesõnade kasutamine.
- Kaudse kõne kasutamine väidete, küsimuste, käskude ja erinevate ajavormide edasiandmisel.
- Tingimuslausete, segatingimuslausete, wishes/unreal past konstruktsioonide ning hüpoteetilist tähendust väljendavate fraaside kasutamine.
- Lugemisoskuse arendamine: teksti sidususe ja ülesehituse analüüsimine, konkreetse informatsiooni leidmine ning autori arvamuse ja hoiaku tuvastamine.
- Kuulamisoskuse arendamine: üldise mõtte, detailse informatsiooni ning kõneleja suhtumise mõistmine.
- Kommentaari või vastuse kirjutamine ajaleheartiklile.
- Aruande ja raporti kirjutamine, tuginedes kogutud teabele ja allikate analüüsile.

- Poolt- ja vastuargumentidega essee kirjutamine, kasutades põhjendatud argumente ja sobivaid sidusvahendeid.
- Teabe otsimine, hindamine, sünteesimine ja esitamine suulises ning kirjalikus vormis.

Kursus „Loodus, Kultuur ja Loominguline Eneseväljendus“ (C1)

Õpiväljundid

1. arutleb looduse, õuetegevuste ning inimese ja keskkonna vaheliste seoste üle;
2. kirjeldab ja võrdleb erinevaid maastikke ning geograafilisi eripärasid;
3. analüüsib ekstreemseid ilmastikunähtusi ja loodusnähtusi;
4. võrdleb ja vastandab pilte ning põhjendab oma arvamust;
5. arutleb erinevate kunstiliikide ja kultuurivormide üle;
6. tutvustab oma lemmikfilme, -raamatuid ja -muusikastiile;
7. väljendab ennast rõhutavate keelestruktuuride abil;
8. esitab ja arendab ideid kirjaliku sisendi põhjal;
9. vahendab teiste inimeste ütlusi ja seisukohti;
10. loeb tekste, keskendudes sidususele, loogilisele ülesehitusele ja konkreetse teabe leidmisele;
11. kuulab tekste eesmärgiga leida nii üldmõtet kui ka spetsiifilist informatsiooni ning mõista kõneleja hoiakuid ja arvamusi;
12. kasutab ideede kogumise ja arendamise strateegiaid;
13. loob eri tüüpi loov- ja tarbetekste.

Õppesisu

- Looduse, keskkonna, õuetegevuste ja matkamisvõimaluste käsitlemine ning nende seostamine inimeste eluviisi ja heaoluga. Erinevate maastike, geograafiliste objektide, ilmastikunähtuste ja loodusprotsesside kirjeldamine, võrdlemine ja analüüsimine. Arutelud keskkonnateemadel ning ekstreemsete loodusnähtuste mõjust inimesele ja ühiskonnale.
- Kunsti, kirjanduse, filmi, muusika ja teiste kultuurivormide käsitlemine ning nende rolli analüüsimine ühiskonnas ja indiviidi elus. Kultuurisündmuste tutvustamine ja hindamine ning oma kultuuriliste huvide ja eelistuste väljendamine.
- Lugemisoskuse arendamine autentsete loodus-, keskkonna- ja kultuuriteemaliste tekstide abil, keskendudes teksti sidususe, loogilise ülesehituse ja põhiideede mõistmisele. Konkreetse teabe, seisukohtade, argumentide ja oluliste detailide leidmine ning nende põhjal järelduste tegemine.
- Kuulamisoskuse arendamine erinevate autentsete kuulamistekstide, saadete, intervjuude ja ettekannete kaudu, keskendudes üldmõtte, olulise teabe, kõneleja arvamuse, hoiaku ja eesmärgi mõistmisele.
- Suulise väljendusoskuse arendamine looduse, keskkonna, kunsti ja kultuuriga seotud teemadel. Piltide kirjeldamine, võrdlemine ja vastandamine, oma kogemuste, huvide ja eelistuste tutvustamine ning seisukohtade põhjendamine. Teemakohaste ideede arendamine kirjaliku või visuaalse sisendi põhjal.
- Kirjutamisoskuse arendamine erinevate tekstiliikide kaudu, sealhulgas mitteametliku e-kirja, jutustava teksti, lühijutu ja arvustuse kirjutamine. Kunsti- või

kultuurisündmusi tutvustavate reklaam- ja teavitustekstide koostamine ning loovkirjutamise oskuste arendamine.

- Kaudse kõne ja rõhutavate keelestruktuuride kasutamine suulises ja kirjalikus eneseväljenduses. Arvamuste väljendamine ja põhjendamine ning teiste seisukohtade vahendamine. Looduse, keskkonna, kunsti ja kultuuriga seotud sõnavara laiendamine ning ideede kavandamise ja tekstiloome strateegiate rakendamine.
- C1-taseme keeleoskuse arendamine autentsete materjalide abil, keskendudes keerukamate tekstide mõistmisele, täpsele eneseväljendusele ning kõrgema taseme lugemis-, kuulamis-, kirjutamis- ja rääkimisoskuse kujundamisele.

Kursus „Meedia, ühiskond ja kriitiline mõtlemine“ (C1)

Õpitulemused

1. arutleb meedia rolli üle tänapäeva ühiskonnas;
2. analüüsib ajakirjanduse, uudiste ja erinevate meediakanalite mõju avalikule arvamusele;
3. hindab kriitiliselt uudisallikate usaldusväärsust ning tuvastab kallutatust meedias;
4. arutleb reklaami eesmärkide, meetodite ja mõju üle erinevates meediakanalites;
5. kirjeldab ja analüüsib uudiste vahendamise viise;
6. käsitleb ajaloolisi sündmusi ning nende mõju tänapäeva ühiskonnale;
7. arutleb sotsiaalsete probleemide, rassismi, vanuselise diskrimineerimise, inimõiguste, globaliseerumise ja poliitika teemadel;
8. väljendab ja põhjendab oma seisukohti vastuolulistel ühiskondlikel teemadel;
9. esitab alternatiivseid vaatenurki ja kaalub erinevaid argumente;
10. peab kuni viieminutilisi monolooge etteantud teemadel;
11. loeb ja analüüsib erinevat tüüpi tekste, mõistes autori hoiakut, eesmärki, arvamust ja varjatud tähendusi;
12. kuulab autentseid tekste, mõistes üldmõtet, detaile, arvamusi ja järeldusi;
13. kirjutab arvamus- ja arutlevaid tekste ning argumenteerib tasakaalustatult;
14. koostab vormikohase kirja ajalehe või väljaande toimetajale.

Õppesisu

- Meedia, ajakirjanduse ja uudiste roll ühiskonnas; erinevate meediakanalite võrdlemine ning uudiste vahendamise ja kujundamise viiside analüüsimine. Arutelud meedia usaldusväärsuse, kallutatuse, valeinfo ja reklaami mõju teemadel. Meedia- ja ühiskonnateemaliste autentsete tekstide lugemine ning kuulamine, keskendudes üldmõtte, detailide, arvamuste, hoiakute ja järelduste mõistmisele.

- Ajalooliste sündmuste ja nende mõju käsitlemine tänapäeva ühiskonnas. Erinevate seisukohtade analüüsimine ning ajalooliste ja ühiskondlike protsesside seostamine tänapäevaste probleemidega.
- Sotsiaalsete probleemide, inimõiguste, rassismi, vanuselise diskrimineerimise, globaliseerumise ja poliitika teemade käsitlemine. Vastuoluliste küsimuste arutamine, argumentide hindamine ning erinevate vaatenurkade võrdlemine ja põhjendamine.
- Suulise väljendusoskuse arendamine arutelude, väitluste ja kuni viieminutiliste monoloogide kaudu. Oma seisukohtade põhjendamine, arvamuste kaitsmine, alternatiivsete vaadete esitamine ning argumenteeritud suhtlemine erinevates ühiskondlikes ja meediateemalistes olukordades.
- Kirjutamisoskuse arendamine eri tekstiliikide kaudu, sealhulgas arvamus- ja arutlevad esseed ning kirjad ajalehe või väljaande toimetajale. Tasakaalustatud argumentatsiooni koostamine, eri seisukohtade võrdlemine ja põhjendatud järelduste sõnastamine.
- Lugemisoskuse arendamine autentsete meedia-, ajaloo- ja ühiskonnateemaliste tekstide abil, keskendudes autori hoiaku, eesmärgi, arvamuse, näidete, põhjenduste ja varjatud tähenduste mõistmisele.
- Kuulamisoskuse arendamine uudiste, intervjuude, arutelude ja ettekannete põhjal, pöörates tähelepanu üldmõttele, spetsiifilisele teabele, kõneleja suhtumisele, arvamusele ja järeldustele.
- Meedia, ühiskonna, poliitika, inimõiguste ja globaliseerumisega seotud sõnavara ning argumenteerimiseks vajalike keeleliste vahendite kasutamine. Kriitilise mõtlemise, analüüsioskuse ja akadeemilise keelekasutuse arendamine C2-tasemel.

Valikkursus äriinglise keel (*Business English*)

Kursus läbitakse lõimituna teiste 11. klassi kursustega

Õpitulemused

1. suhtleb ladusalt ja asjakohaselt töö- ja ärikeskkonnas;
2. osaleb aktiivselt koosolekutel, esitlustel ja tööalastes aruteludes;
3. väljendab oma mõtteid veenvalt ja argumenteeritult professionaalses suhtluses;
4. arvestab rahvusvahelises suhtluses kultuuriliste ja sotsiaalsete eripäradega;
5. arutleb ettevõtete toimimise, organisatsioonikultuuri ja töökeskkonna teemadel;
6. analüüsib ettevõtte kasvu, arengustrateegiaid ja juhtimisega seotud küsimusi;
7. kasutab ettevõtluse, turunduse, müügi, rahanduse ja logistika alast sõnavara;
8. selgitab erinevate ärisuhtluse vormide eesmärke ja kasutusvõimalusi;
9. arutleb reklaami, müügitöö ja turu-uuringute rolli üle ettevõtluses;
10. käsitleb raha, investeeringute, majanduse ja globaliseerumisega seotud teemasid;
11. võrdleb erinevaid õigussüsteeme ning analüüsib nende mõju rahvusvahelisele ettevõtlusele;
12. selgitab intellektuaalomandi kaitse põhimõtteid ning nende tähtsust ettevõtluses;
13. arutleb ettevõtete ühinemiste, omandamiste, ärivaidluste ja arbitraaži üle;

14. analüüsib küberkuritegevuse, pettuste ja ärieetika küsimusi;
15. loeb ja analüüsib ettevõtlus- ja majandusteemalisi tekste;
16. koostab eri tüüpi äri- ja ametialaseid tekste;
17. peab tööalaseid vestlusi, esitlusi ja läbirääkimisi inglise keeles.

Õppesisu

- Ettevõtete tegevuse, organisatsioonikultuuri, juhtimise ja töökeskkonna käsitlemine. Arutelud tööelu, juhtimisoskuste, ettevõtte väärtuste ning organisatsiooni arengu üle. Tööintervjuude, töötajaküsitluste ja erinevate tööalaste suhtlusolukordade harjutamine.

- Ettevõtte kasvu ja arengustrateegiate analüüsimine, sealhulgas turu-uuringud, investeerimisotsused, tootearendus ja rahvusvahelistumine. Arutelud ettevõtte konkurentsivõime, innovatsiooni ja globaliseerumise teemadel.

- Ärisuhtluse erinevate vormide kasutamine, sealhulgas ettevõttesisene suhtlus, suhtlus klientide ja partneritega, ametlik ning mitteametlik kirjavahetus, suhtlus meediaga ja digitaalsed suhtluskanalid. Kultuuridevahelise suhtluse iseärasuste ja rahvusvahelise ärisuhtluse tavade käsitlemine.

- Turunduse, reklaami ja müügitöö põhimõtete käsitlemine. Reklaami rolli ja mõju analüüsimine traditsioonilistes ja digitaalsetes meediakanalites. Müügikõnede, tooteesitluste ja turundusstrateegiate koostamine ning analüüsimine.

- Raha, rahanduse, investeeringute, majandusnähtuste ja ettevõtte finantsjuhtimisega seotud teemade käsitlemine. Finantsülevaadete ja majandusanalüüside mõistmine ning nende üle arutlemine.

- Logistika, tarneahelate ja e-kaubanduse toimimise analüüsimine. Ettevõtete hankeprotsesside, tellimuste haldamise ning rahvusvahelise kaubandusega seotud küsimuste käsitlemine.

- Äriõiguse, rahvusvaheliste õigussüsteemide, ärivaidluste ja arbitraaži põhimõtetega tutvumine. Intellektuaalomandi kaitse tähtsuse analüüsimine ning ettevõtete ühinemiste ja omandamistega seotud küsimuste käsitlemine.

- Küberkuritegevuse, pettuste, ärieetika ja ettevõtte sotsiaalse vastutusega seotud probleemide analüüsimine. Keskkonna-, majandus- ja ühiskonnaprobleemide mõju hindamine ettevõtlusele.

- Lugemisoskuse arendamine autentsete ettevõtlus-, majandus- ja juhtimisteemaliste tekstide kaudu. Erialase informatsiooni, põhiargumentide, autori seisukohtade ja järelduste analüüsimine ning kriitiline hindamine.

- Suulise väljendusoskuse arendamine tööintervjuude, läbirääkimiste, koosolekute, esitluste ja probleemilahendusülesannete kaudu. Arvamuste põhjendamine, ettepanekute tegemine, äriliste otsuste kaitsmine ning erinevates ametialastes ja sotsiaalsetes olukordades suhtlemine.

- Kirjutamisoskuse arendamine ärikirjade, pressiteadete, müügiaruannete, ettevõtte aruannete, kaebekirjade, vastuskirjade, ettepanekute ja muude

ametialaste dokumentide koostamise kaudu. Selge, täpse ja eesmärgipärase ärikeele kasutamine erinevates suhtlusolukordades.

- Äri-, majandus- ja juhtimisalase sõnavara ning professionaalse suhtluse keeleliste vahendite omandamine. C1-tasemele vastava suulise ja kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamine rahvusvahelises töö- ja ettevõtluskontekstis.

Kursus „Suhtlemine ja kommunikatsioon; Haridus ja keel„ (C2)

Õpitulemused

1. kasutab erinevate suhtlusvormide, kehakeele, enesepresentatsiooni ja suhtlusstiilide kirjeldamiseks ning nende üle arutlemiseks vajalikku sõnavara;
2. väljendab ja põhjendab oma arvamust esseedes, kirjades ja artiklites;
3. palub vestluspartneril teavet konfidentsiaalsena hoida ning kinnitab ise diskreetsuse säilitamist;
4. spekuleerib, hindab erinevaid võimalusi ning pakub alternatiive;
5. mõistab tekstides autori arvamust, eesmärki, tooni, viiteid ja kaudseid tähendusi;
6. eristab kuulates üldist mõtet, konkreetset teavet, arvamusi ja järeldusi.
7. kasutab erinevate haridustasemete ja haridussüsteemide kirjeldamiseks ning võrdlemiseks vajalikku sõnavara;
8. arutleb e-raamatute ja trükiraamatute eeliste ja puuduste üle;
9. arutleb keele arengu ja muutumise üle;
10. teeb kirjades ja esseedes ettepanekuid ning annab soovitusi;
11. osaleb vastuoluliste teemade üle peetavates väitlustes, esitades ja põhjendades oma seisukohti;
12. sekkub arutellu või vestlusse taktitundeliselt ja suhtlusolukorrale sobivalt.

Õppesisu

- Suhtlemise, kehakeele, enesepresentatsiooni ja suhtlusstiilidega seotud sõnavara.
- Püsiühendite, idioomide ning fraasiverbide *act* ja *break* kasutamine.
- Lugemisoskuse arendamine: sisu, arvamuse, eesmärgi, tooni, viidete ja kaudsete tähenduste mõistmine.
- Mitmetähenduslike sõnade kasutamine, asjakohase teabe valimine ja tekstide kokkuvõtmine.
- Kuulamisoskuse arendamine: üldise mõtte, detailse informatsiooni, arvamuse ja järelduste mõistmine.
- Telefonivestlused, uudiste edastamine, spekuleerimine, võimaluste hindamine ja alternatiivide pakkumine.
- Arvamuse väljendamine erinevat liiki kirjalikes tekstides.
- Hariduse, haridustasemete, õppimise ja keele arenguga seotud sõnavara; fraasiverbid *come* ja *call*.
- Lugemisoskuse arendamine: sisu, arvamuse, hoiaku, eesmärgi, kaudse tähenduse ja teksti ülesehituse mõistmine.
- Tingimuslausete kasutamine (*zero, first, second* ja *third conditional*).

- Mitmetähenduslikud sõnad ja parafraseerimine.
- Kuulamisoskuse arendamine: arvamuse, üldise mõtte, detailse teabe ja järelduste mõistmine.
- Arvamuste väljendamine ja põhjendamine, ettepanekute ja soovituste tegemine ning väitlemine.
- Kirja ja essee kirjutamine.

Kursus „Meedia ja reklaam; Transport ja tulevikuliikuvus“ (C2)

Õpitulemused

1. kasutab erinevate uudismeedia liikide kirjeldamiseks ja nende üle arutlemiseks vajalikku sõnavara;
2. eristab valeuudiseid faktipõhisest uudisteabest ning hindab meediaallikate usaldusväärsust;
3. analüüsib erinevaid reklaamivõtteid ja -strateegiaid;
4. kirjutab kirju ajakirjandusele ja ametiasutustele;
5. esitab kirjalikult tasakaalustatud argumentatsiooni, käsitledes teemat erinevatest vaatenurkadest;
6. mõistab tekstides ja helisalvestistes autori või kõneleja hoiakut, arvamust, tooni ja kaudseid tähendusi.
7. kasutab erinevate transpordiliikide ja nendega seotud tehnoloogia kirjeldamiseks vajalikku sõnavara;
8. arutleb tulevikutranspordi ja tehnoloogiliste arengute üle;
9. analüüsib transpordi mõju keskkonnale ning pakub võimalusi selle vähendamiseks;
10. leiab kirjalikest ja suulistest tekstidest konkreetset teavet ning mõistab autori või kõneleja hoiakut ja kaudseid tähendusi;
11. kirjutab kirjeldavaid ja jutustavaid artikleid;
12. esitab sidusa ja sisuka kuni viieminutilise monoloogi;
13. annab erinevates suhtlusolukordades nõu ja juhiseid.

Õppesisu

- Ajakirjanduse, meedia ja reklaamiga seotud sõnavara; fraasiverbid *do* ja *drive*.
- Meediaallikate usaldusväärsuse, valeuudiste ja faktipõhise informatsiooni analüüsimine.
- Lugemisoskuse arendamine: sisu, detailide, hoiaku, arvamuse, tooni, kaudse tähenduse ja teksti ülesehituse mõistmine.
- Passiivi kasutamine, kokkuvõtete koostamine ja etteantud sõnapiiranguga kirjutamine.
- Kuulamisoskuse arendamine: arvamuse, üldise mõtte, detailse teabe ja järelduste mõistmine.
- Tele- ja voogedastusprogrammide ning sotsiaalmeedia kui uudisteabe allika üle arutlemine.
- Ametliku kirja ja tasakaalustatud argumentatsiooniga essee kirjutamine.
- Transpordiliikide ja transporditehnoloogiaga seotud sõnavara; fraasiverbid *get* ja *fall*.

- Tulevikutranspordi ning selle keskkonnamõju käsitlemine.
- Lugemisoskuse arendamine: hoiaku, järelduste, kaudse tähenduse, detailide, sisu, arvamuse ja tooni mõistmine.
- Inversiooni kasutamine, avatud küsimused, korduvate ja seostuvate ideede tuvastamine ning kokkuvõtete kirjutamine.
- Kuulamisoskuse arendamine: arvamuse, üldise mõtte, detailse teabe ja järelduste mõistmine.
- Nõuannete ja juhiste andmine erinevates olukordades.
- Kirjeldava artikli ja jutustava teksti kirjutamine.

Kursus „Tervis ja meditsiin; Meelelahutus ja kultuur“ (C2)

Õpitulemused

1. kasutab tänapäevaste terviseprobleemide, tervisliku toitumise, dieetide, meditsiini ja meditsiinitehnoloogia üle arutlemiseks vajalikku sõnavara;
2. analüüsib tervisetrende ning meditsiini ja tehnoloogia arengut;
3. kirjutab hindavaid ja ettepanekuid sisaldavaid raporteid;
4. teeb tekstidest sisukaid ja täpseid kokkuvõtteid;
5. teeb otsuseid ning väljendab ja põhjendab oma arvamust;
6. kasutab sobivaid väljendeid kohtumiste kokkuleppimiseks, tühistamiseks ja ümberkorraldamiseks.
7. kasutab meelelahutuse, muusika, kunsti, kultuurisündmuste ja esinemispaikadega seotud sõnavara;
8. arutleb erinevate muusika- ja kunstiliikide ning meelelahutustööstuse üle;
9. analüüsib meelelahutustööstuses kasutatavaid reklaami- ja turundusvõtteid;
10. hindab filme, telesarju, raamatuid, muusikat, restorane ja tooteid ning põhjendab oma hinnanguid;
11. kirjutab erinevat liiki arvustusi;
12. koostab ja esitab filmi, raamatu, kontserti või muud kultuurisündmust tutvustava ja soovitava esitluse.

Õppesisu

- Tervise, haiguste, meditsiini, liikumise ja tervisliku toitumisega seotud sõnavara; fraasiverbid *hold* ja *keep*.
- Lugemisoskuse arendamine: sisu, detailide, kaudsete tähenduste ja viidete mõistmine ning semantilise täpsuse märkamine.
- Kaudse kõne kasutamine ja ajavormide kordamine.
- Kuulamisoskuse arendamine: arvamuse, konkreetse teabe, üldise mõtte ja järelduste mõistmine.
- Otsuste tegemine ning arvamuste väljendamine ja põhjendamine.
- Kohtumiste kokkuleppimine, tühistamine ja ümberkorraldamine.
- Hindava raporti ning järeldustes ettepanekuid sisaldava raporti kirjutamine.
- Muusika, kunsti, meelelahutuse, kultuurisündmuste ja esinemispaikadega seotud sõnavara; fraasiverbid *make* ja *look*.

- Lugemisoskuse arendamine: detailide, kaudse tähenduse, sisu, arvamuse ja järelduste mõistmine.
- Gerundiumi ja infinitiivi kasutamine, sõnateisendused, püsiühendid ja metafoorid.
- Kuulamisoskuse arendamine: konkreetse teabe, arvamuse, üldise mõtte, detailide ja järelduste mõistmine.
- Filmide, raamatute ja muusika kirjeldamine, võrdlemine, hindamine ning soovituste andmine.
- Filmi-, telesarja-, raamatu-, restorani- ja tootearvustuste kirjutamine.
- Veenva kultuuriteemalise esitluse koostamine ja esitamine.

Kursus „Sport; Ühiskond ja globaalprobleemid“ (C2)

Õpitulemused

1. kasutab erinevate spordialade, spordirajatiste ja -varustusega seotud sõnavara;
2. võrdleb harrastus-, võistlus- ja profisporti ning arutleb nende eripärade üle;
3. analüüsib spordiga seotud majanduslikke ja ühiskondlikke küsimusi, sh sportlaste töötasusid, piletihindu ja reklaami;
4. koostab raporteid ja ettepanekuid;
5. kirjutab arutlevat esseed ja sporditeemalist artiklit;
6. vahetab arvamusi, teeb ennustusi, põhjendab ja kaitseb oma seisukohti ning osaleb otsuste tegemisel;
7. koostab spordimeeskonna või sporditoote reklaami.
8. kasutab aktuaalsete sotsiaalsete probleemide, inimõiguste ja globaliseerumise üle arutlemiseks vajalikku sõnavara;
9. analüüsib üksikisiku ja riigi vastutust ühiskondlike probleemide lahendamisel;
10. võrdleb ja hindab erinevaid võimalikke lahendusi ühiskondlikele probleemidele;
11. esitab enda jaoks olulisel ühiskondlikul teemal sidusa ja argumenteeritud kuni viieminutilise kõne;
12. kirjutab poolt- ja vastuargumentidega esseed;
13. kirjutab tööavaldusi ja kaebekirju;
14. väljendab kõhklust, argumenteerib keerukatel teemadel ning põhjendab oma seisukohti;
15. loob ühiskondliku sõnumiga plakati või muu visuaalse teavitusmaterjali.

Õppesisu

- Spordialade, spordivarustuse ja -rajatistega seotud sõnavara; fraasiverbid *put* ja *run*.
- Lugemisoskuse arendamine: sisu, detailide, hoiaku, arvamuse, tooni, eesmärgi ja viidete mõistmine.
- Relatiivlausete kasutamine, avatud lünkülesanded (*open cloze*), sõnamoodustus ja detailse teabe leidmine.
- Kuulamisoskuse arendamine: arvamuse, konkreetse teabe, üldise mõtte, detailide ja järelduste mõistmine.
- Arvamuste vahetamine, ennustamine, seisukoha kaitsmine ja ühiste otsuste tegemine.

- Ettepanekute, raportite ja sporditeemaliste artiklite kirjutamine.
- Reklaami koostamine spordimeeskonnale või sporditootega tegelevale ettevõttele.
- Sotsiaalsete probleemide, inimõiguste ja globaliseerumisega seotud sõnavara; fraasiverbid *see* ja *settle*.
- Lugemisoskuse arendamine: hoiaku, eesmärgi, sisu, arvamuse, näitlikustamise ja kaudsete tähenduste mõistmine.
- Tulevikuajavormide kasutamine, mitmetähenduslikud sõnad ning ebaolulise informatsiooni eristamine olulisest.
- Kuulamisoskuse arendamine: arvamuse, konkreetse teabe, üldise mõtte, detailide ja järelduste mõistmine.
- Keerukate ühiskondlike küsimuste eeliste ja puuduste analüüsimine, kõhkluse väljendamine ning pikema monoloogi esitamine.
- Poolt- ja vastuargumentidega esseede ning ühiskondlikke probleeme käsitlevate arvamus- ja lugejakirjade kirjutamine.
- Ühiskondliku sõnumiga visuaalse materjali koostamine.

Täiendavad õppematerjalid ja tegevused

12. klassi kursuste jooksul loevad õpilased tervikuna kaks ingliskeelset ilukirjandusteost: Timur Vermesi “Look Who's Back” ja Jon Krakaueri “Into the Wild". 12. ettevõtluse ja rahvusvahelise kommunikatsiooni õpilased loevad lisaks valitud peatükke Sergei Dovlatovi teosest “The Compromise”. Teosed jaotatakse lugemisperioodideks ning loetu mõistmist kontrollitakse vaheülesannete ja testidega.

Pärast teoste "Look Who's Back" ja "Into the Wild" lugemist lugemist kirjutab õpilane **reflekteeriva essee**, milles seostab teose sündmusi, tegelasi ja teemasid etteantud küsimusega ning põhjendab oma tõlgendusi ja isiklikke seisukohti.

Õppesisu hõlmab:

- mahukama ingliskeelse ilukirjandusteose iseseisvat lugemist;
- teose sündmuste, tegelaste, teemade ja kesksete probleemide analüüsimist;
- teose tõlgendamist ja oma seisukohtade põhjendamist;
- kirjandusteose seostamist laiemate ühiskondlike, kultuuriliste ja eetiliste küsimustega;
- reflekteeriva ja argumenteeritud essee kirjutamist.

Cambridge'i ja riigieksamiks valmistumine

12. klassi kursuste jooksul lõimitakse õppetöösse Cambridge'i inglise keele eksami ja riigieksami ülesandetüüpe ning eksamistrateegiaid. Eksamite lähenedes suureneb eksamiformaadis ülesannete osakaal.

Õppesisu hõlmab:

- lugemis-, kuulamis-, keelekasutus-, kirjutamis- ja rääkimisülesannete lahendamise strateegiaid;
- erinevate eksamiülesannete tüübi, eesmärgi ja nõuete analüüsimist;
- aja planeerimise ja vastuste kontrollimise strateegiaid;
- eksamiformaadis lugemis-, kuulamis-, keelekasutus-, kirjutamis- ja rääkimisülesannete regulaarset harjutamist;
- proovieksamite ja eksamiosade läbiviimist;
- oma soorituse analüüsimist, vigade parandamist ning individuaalsete arenguvajaduste määratlemist;
- tervikliku proovieksami sooritamist enne lõpueksamit.

Õppetöös kasutatakse kursuse põhiõppematerjalide kõrval kooli eksamiettevalmistusmaterjale ning vajaduse korral täiendavaid autentseid ja C2-tasemele sobivaid õppematerjale.

2.3.2 Vene keel
I Kursus
Õpitulemused

1. **Kasutab ja mõistab igapäevast suhtlust ning arutleb erinevatel teemadel vene keeles:**
   - Oskab kasutada nii ametlikke kui ka mitteametlikke tutvumisväljendeid ning moodustada üleskutseid, kasutades väljendit *давай*.
   - Tunneb vene keele tunnis kehtivaid etiketi reegleid ja oskab moodustada isanimesid vastavalt vene keele reeglitele.
   - Kirjeldab oma klassi ja koolielu, nimetab erinevaid õppeaineid (täppis- ja humanitaarained).
   - Kirjeldab oma perekonda ja lähedasi inimesi ning nende iseloomujooni, oskab kasutada vastavaid fraseologisme; suudab samuti kirjeldada inimese välimust, riideid ja aksessuaare, toetudes piltidele.
   - Kirjeldab ilma Eestis ja oma lemmikaastaaega.
   - Arutleb rahaga seotud teemade üle, väljendab arvamust raha rolli kohta ühiskonnas ning arutleb tulude ja kulude üle.

2. **Arendab ja rakendab vene keele grammatikateadmisi:**
   - Pöörab tegusõnu (sh enesekohaseid tegusõnu) mineviku, oleviku ja tuleviku vormides ning modaalseid tegusõnu nii olevikus kui ka minevikus. Moodustab tegusõnade käskiva kõneviisi vorme ja kasutab korrektselt tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoode.
   - Kasutab õigesti isikulisi asesõnu, sealhulgas omastavaid asesõnu ja asesõna свой. Rakendab näitavaid asesõnu (*этот, эта, это, эти*) ning käänab neid õigesti.

- Käänab erinevast soost ainsuse nimisõnu ja omadussõnu. Kasutab vene keele omadussõnade lühivorme ning moodustab omadussõna ja määrsõna keskvõrde vorme. Moodustab nimisõnu omadussõnadest, kasutades *-ость* lõppu.
- Rakendab korrektselt eessõna *по* koos Dative (Дательный падеж) käändega (nt *по математике*) ning kasutab õigesti eessõna *через* ja tagasõna *назад*.
- Kasutab õigesti käänamatuid võõrsõnu ja vene liitsõnu.

3. **Tegeleb heategevusliku projektiga**: Osaleb rühmatöös heategevusliku projekti arendamisel ja elluviimisel ning seda esitleda. Arendab enda meeskonnatöö oskusi.
4. **Mõistab ja kirjeldab kultuurilisi ning ajaloolisi objekte, sündmusi ja traditsioone, samuti riikide tuntud võtmeisikuid**: Arutleb eesti jõulude ja vene nääride üle. Tutvub vene kultuuri ja teaduse tegelastega ning väljendab oma arvamust nende teemade üle lihtsamas vormis. Oskab tutvustada vene tähestiku ajalugu.
5. **Suudab leida ja analüüsida infot kuuldu põhjal**: Tuvastab kuulates konkreetset infot, ennustab salvestise sisu ja jäljendab tuttavaid sõnu ja väljendeid.
6. **Lugemis-, kirjutamis- ja tõlkeoskuste arendamine**: Arendab lugemis-, suulist ja kirjalikku tõlkimisoskust. Kirjutab annotatsiooni vaadatud filmi põhjal ning koostab kirjandeid teemadel "Parim sõber", “Minu portree” ja "Minu esimene raha ja töökogemus".
7. **Esitab ettekandeid ja kirjutab kirjandeid erinevatel teemadel**: Teeb internetiotsingu abil ettekandeid kahel läbival teemal omal valikul ning kirjutab mitteametlikus stiilis e-kirja eesti ilma kotha.

Õppesisu

Igapäevane suhtlus ja eneseväljendus

Ainekursuse teemad hõlmavad ametlikke ja mitteametlikke tutvumisväljendeid, igapäevaseid suhtlusolukordi ning üleskutsete moodustamist konstruktsiooniga *давай*. Kursusesse kuuluvad kooli ja koolieluga seotud teemad: klass, kooliruumid, tunnid, õpetajad, õppesuundad, õppeedukus, võimed ning erinevad õppeained, sealhulgas täppis- ja humanitaarained. Tähelepanu pööratakse vene keele tunnis kasutatavatele etiketi- ja viisakusväljenditele.

Teemadering sisaldab perekonna, sugulaste, sõprade ja lähedaste inimestega seotud sõnavara ning vanemate ja laste omavahelisi suhteid, lapsepõlve ja kasvatust. Iseloomu kirjeldamisel kasutatakse iseloomujoontega seotud sõnavara ja fraseologisme.
Ainesisus on inimese välimuse, näokuju, näojoonte, riiete ja aksessuaaride kirjeldamine ning piltide põhjal suuliste ja kirjalike kirjelduste koostamine. Samuti kuuluvad kursuse teemade hulka ilm, aastaajad ja Eesti kliima, sealhulgas lemmikaastaaeg ja ilmastikuga seotud tegevused.
Kursuses käsitletavad ühiskondlikud teemad on raha, taskuraha, tulud ja kulud ning raha roll ühiskonnas. Lisaks kuuluvad õppesisusse heategevus ja vabatahtlik tegevus ning heategevusliku projekti kavandamine, läbiviimine ja esitlemine.

Keeleteadmised ja grammatika

Grammatikateemade hulka kuuluvad tegusõnade pööramine olevikus, minevikus ja tulevikus, sealhulgas enesekohased tegusõnad. Õppesisu sisaldab modaalseid tegusõnu, käskivat kõneviisi ning tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoode.
Keeleteadmiste osas kuuluvad õppesisusse isikulised, omastavad ja näitavad asesõnad, sealhulgas asesõna *свой* ning asesõnade *этот, эта, это,* эти käänamine. Grammatikasisu hõlmab erinevast soost nimisõnade ja omadussõnade käänamist ainsuses ning omadussõnade lühivorme.

Kursuse grammatikasisus on omadus- ja määrsõnade keskvõrre, nimisõnade moodustamine omadussõnadest lõpu *-ость* abil, eessõna *по* kasutamine koos daativi käändega, eessõna *через* ning tagasõna *назад* kasutamine. Lisaks sisaldab õppesisu vene liitsõnu ja käänamatuid võõrsõnu.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus
Kultuuriteemad hõlmavad vene kultuuri, ajaloo ja teaduse tuntud tegelasi, tähtpäevi, traditsioone ja tavasid. Võrdluses on eesti jõulud ja vene näärid ning nende tähistamise traditsioonid. Õppesisusse kuuluvad vene tähestiku ajalugu ja isanime moodustamise põhimõtted.

Kuulamis-, lugemis- ja infootsinguoskused
Kuulamisülesanded sisaldavad konkreetse info leidmist, teksti sisu ennustamist, tuttavate sõnade ja väljendite äratundmist ning hääldus ja intonatsiooni jäljendamist.
Lugemisoskuse arendamisel on kesksel kohal tekstide põhisisu mõistmine, lõikude sisu määramine ning konkreetse info leidmine tekstidest. Infootsinguoskuste arendamiseks kasutatakse internetiallikaid ja teemakohaseid tekste.

Kirjutamine ja tõlkimine
Kirjutamisteemade hulka kuuluvad kirjandid teemadel „Parim sõber“, „Minu portree“ ja „Minu esimene raha ja töökogemus“. Õppesisu sisaldab mitteametliku e-kirja kirjutamist Eesti ilma kohta ning annotatsiooni koostamist vaadatud filmi põhjal.
Kursusesse kuuluvad suuline ja kirjalik tõlkimine, arvamusavalduste koostamine ning lihtsamate ettekannete ja esitluste koostamine internetiallikate põhjal.

Praktilised tööd

- Dialoogide ja rollimängude koostamine ja esitamine igapäevaste suhtlusolukordade põhjal.
- Enese, klassi, kooli ja pereliikmete suuline ja kirjalik kirjeldamine.
- Inimese välimuse kirjeldamine piltide põhjal.
- Ilmateate koostamine ja esitamine.
- Raha kasutamise ja kulude planeerimise teemalised arutelud.
- Heategevusliku projekti kavandamine, läbiviimine ja esitlemine rühmatööna.
- Eesti ja vene tähtpäevade võrdlemine.
- Kuulamisülesanded konkreetse info leidmiseks.
- Internetiallikate põhjal ettekande koostamine ja esitamine.

- Kirjandite, e-kirjade ja filmiannotatsiooni kirjutamine.
- Lugemis- ja tõlkeülesannete lahendamine.

Kodukohaga seotud näited

- Kodukoha kooli ja koolielu kirjeldamine vene keeles.
- Eesti ilma ja aastaaegade kirjeldamine oma kodukoha näitel.
- Kodukoha traditsioonide ja tähtpäevade võrdlemine vene kultuuritraditsioonidega.
- Kodukoha heategevusürituste või kogukondlike ettevõtmiste tutvustamine.
- Kodukoha tuntud paikade või sündmuste kirjeldamine lihtsas vene keeles.
- Kodukoha igapäevaelu ja huvitegevuse tutvustamine.

II Kursus
Õpitulemused

1. **Kasutab ja mõistab igapäevast suhtlust ning arutleb erinevatel teemadel vene keeles:**
   - Arutleb linna ja maapiirkonna plusside ja miinuste üle ning oskab tutvustada Eestit kui metsade ja järvede maad. Toob välja 10 fakti Tallinna ajaloost ja tutvustab linna vaatamisväärsusi. Oskab seletada teed.
   - Kirjeldab maitsvat ja kasulikku toitu ning oskab lugeda menüüd ja retsepte. Kirjeldab oma igapäevarutiini, hobisid ja harrastusi, kasutades sobivat sõnavara. Vestleb teatrist, kinost ja muusikast, väljendades oma eelistusi ja arvamusi.
   - Räägib enesetundest ja tervislikust eluviisist, kirjeldab mõningaid haigusi ja sümptomeid ning oskab pidada lihtsamaid meditsiinilisi dialooge.
   - Arutleb vene lihavõtete traditsioonide üle ja nimetab erinevaid usundeid.
   - Räägib ekskursioonist Peterburi ja kasutab reisimise ning transpordiga seotud sõnavara. Oskab nimetada erinevaid riike vene keeles ja kirjeldab Moskvat kui Venemaa pealinna.
   - Räägib õppeaasta lõpus refleksioonist ja eksamitest ning jagab oma suvepuhkuse plaane.

2. **Arendab ja rakendab vene keele grammatikateadmisi:**
   - Kasutab eituse väljendamiseks sõnu *нет*, *не* ja *ни*. Rakendab Genetive käände (Родительный падеж) korrektset kasutust eituse kontekstis ja käänab ainsuse omadussõnu ja nimisõnu Genetive'is. Kasutab Genetive käändes numbreid nimisõnadega ja mõistab selle funktsiooni numbriliste väljendite puhul. Rakendab Genetive käände mitmuse vorme nimisõnadel ja nende kasutust sõnadega *мало, много, несколько*.
   - Käänab erinevast soost ainsuse ja mitmuse nimisõnu ja omadussõnu. Kasutab õigesti ees-, perekonna- ning isanime käänamist. Kasutab õigesti eessõnu (*без, в, для, за, к, на, о*) vastavalt nende funktsioonidele.
   - Kasutab õigesti tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoode. Moodustab ja rakendab tegusõnade käskiva kõneviisi vorme. Eristab ühesuunalisi ja mitmesuunalisi liiklusverbe, pöörab neid olevikus ja minevikus. Rakendab eesliiteid (*по-, в-, вы-, при-, у-, пере-*) liiklusverbidega.
   - Kasutab tegusõna *болеть* erinevates sisulistes ja käänalistes kontekstides.
   - Kasutab määrsõnu, mis näitavad asukohta ja suunda (*здесь-сюда, там-туда*) õigesti. Rakendab modaalsete sõnade (*можно, нельзя, нужно, надо, следует, стоит, придётся*) korrektset kasutust erinevates olukordades. Tunneb venekeelseid nimisõnu, mida kasutatakse ainult ainsuses või ainult mitmuses.

3. **Etendab dialooge läbitud teemadel:** Etendab dialoogi teemal “Arsti juures”, harjutades meditsiinilise sõnavara kasutamist ja terviseprobleemide kirjeldamist.

4. **Mõistab ja kirjeldab kultuurilisi ning ajaloolisi objekte, sündmusi ja traditsioone, samuti riikide tuntud võtmeisikuid:** Kirjeldab Aleksander Nevski katedraali ja

Aleksander Nevski rolli selles, samuti vene teatri ja balletiga seotud fakte. Võrdleb vene lihavõttete tavasid eesti lihavõttete traditsioonidega. Tutvub Peterburi ajaloo ja Moskva vaatamisväärsustega ning oskab neid kirjeldada.

5. **Suudab leida ja analüüsida infot kuuldu põhjal:** Tuvastab kuulamise käigus konkreetset infot, ennustab salvestise sisu ning jäljendab tuttavaid sõnu ja väljendeid.

6. **Arendab lugemis-, kirjutamis- ja tõlkeoskusi:** Arendab lugemis-, suulist ja kirjalikku tõlkimisoskust. Koostab ametliku kirja tööandjale ja analüüsib töökuulutusi.

7. **Esitab ettekandeid ja kirjutab kirjandeid erinevatel teemadel:** Kirjutab kirjandi teemal "Mulle meeldib elada linnas (maal)". Koostab vene keelt kõnelevatele inimestele turismibüroo reklaamteksti, milles kirjeldab erinevaid Eestimaa marsruute erinevate sihtrühmade jaoks. Teeb ettekande Eestimaa vaatamisväärsustest ja kirjutab reklaamteksti eesti rahvustoidu restoranile. Kirjutab retsensiooni viimasele etendusele või filmile, mida on vaadanud.

Õppesisu

Igapäevane suhtlus ja eneseväljendus
Ainekursuse teemad hõlmavad linna- ja maaelu võrdlemist, nende eeliseid ja puudusi ning Eesti tutvustamist metsade ja järvede maana. Õppesisusse kuuluvad Tallinna ajalugu, linna tähtsamad vaatamisväärsused ning tee juhatamisega seotud suhtlusolukorrad.

Teemadering sisaldab toidu, tervisliku eluviisi ja igapäevarutiiniga seotud sõnavara. Kursusesse kuuluvad menüüde ja retseptide lugemine, maitsva ja kasuliku toidu kirjeldamine ning hobide ja harrastustega seotud suhtlusolukorrad.
Ainesisus on teatri, kino ja muusika teemad, sealhulgas kultuurisündmuste kirjeldamine, arvamuse avaldamine ja eelistuste põhjendamine. Lisaks hõlmab kursus tervise, enesetunde, haiguste ja sümptomitega seotud sõnavara ning suhtlusolukordi arsti juures. Kursuse teemade hulka kuuluvad vene lihavõtete traditsioonid, erinevad usundid ning reisimise ja transpordiga seotud sõnavara. Õppesisu sisaldab ekskursiooni Peterburi, Moskva kui Venemaa pealinna ning erinevate riikide nimetusi vene keeles. Õppeaasta lõpu teemadena kuuluvad kursusesse refleksioon, eksamid ja suvepuhkuse plaanid.

Keeleteadmised ja grammatika
Grammatikasisu hõlmab eituse väljendamist sõnadega *нет*, *не* ja *ни* ning Genetive'i käände kasutamist eituse kontekstis. Kursusesse kuuluvad ainsuse omadus- ja nimisõnade käänamine Genetive'is, Genetive'i kasutamine koos arvude ja numbriliste väljenditega ning nimisõnade mitmuse Genetive'i vormid sõnadega *мало, много ja несколько*.

Keeleteadmiste hulka kuuluvad erinevast soost ainsuse ja mitmuse nimisõnade ning omadussõnade käänamine, ees-, perekonna- ja isanime käänamine ning eessõnade *без, в, для, за, к, на* ja *о* kasutamine vastavalt nende funktsioonidele.

Kursuse grammatikateemad sisaldavad tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoode ning käskiva kõneviisi vormide moodustamist. Õppesisus on ühesuunalised ja mitmesuunalised liiklusverbid, nende pööramine olevikus ja minevikus ning eesliidete *по-, в-, вы-, при-, у- ja пере-* kasutamine liiklusverbidega.

Ainesisus on tegusõna *болеть* kasutamine erinevates sisulistes ja käänalistes kontekstides. Grammatikateemade hulka kuuluvad ka asukohta ja suunda näitavad määrsõnad (*здесь–сюда, там–туда*), modaalsed sõnad (*можно, нельзя, нужно, надо, следует, стоит, придётся*) ning nimisõnad, mida kasutatakse ainult ainsuses või ainult mitmuses.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus
Kultuuriteemad hõlmavad Aleksander Nevski katedraali, Aleksander Nevski rolli ajaloos ning vene teatri ja balletiga seotud fakte. Võrdluses on vene ja eesti lihavõttetraditsioonid ning nende tähistamise kombed. Õppesisusse kuuluvad Peterburi ajalugu, Moskva vaatamisväärsused ning Venemaa kultuurilise ja ajaloolise pärandiga seotud teemad.

Kuulamis-, lugemis- ja infootsinguoskused
Kuulamisülesanded sisaldavad konkreetse info leidmist, teksti sisu ennustamist ning tuttavate sõnade ja väljendite äratundmist ja jäljendamist. Lugemisoskuse arendamisel keskendutakse menüüde, retseptide, töökuulutuste, reklaamtekstide ja teemakohaste tekstide mõistmisele ning olulise info leidmisele. Infootsinguoskuste arendamiseks kasutatakse internetiallikaid ja erinevaid autentseid tekste.

Kirjutamine ja tõlkimine
Kirjutamisteemade hulka kuuluvad kirjand teemal „Mulle meeldib elada linnas (maal)“, ametliku kirja koostamine tööandjale ning töökuulutuste analüüsimine. Õppesisu sisaldab turismibüroo reklaamteksti koostamist vene keelt kõnelevatele inimestele, Eestimaa marsruutide kirjeldamist erinevatele sihtrühmadele ning reklaamteksti kirjutamist eesti rahvustoidu restoranile. Kursusesse kuuluvad retsensiooni kirjutamine vaadatud etenduse või filmi põhjal, suuline ja kirjalik tõlkimine ning ettekannete koostamine Eestimaa vaatamisväärsustest.

Praktilised tööd

- Linna ja maaelu võrdlevate arutelude ja dialoogide koostamine.
- Tallinna vaatamisväärsuste tutvustamine ja tee juhatamise harjutamine.
- Menüüde ja retseptide lugemine ning tervisliku toidu kirjeldamine.
- Igapäevarutiini, hobide ja harrastuste kirjeldamine.
- Dialoogi etendamine teemal „Arsti juures“.
- Vene ja eesti lihavõttetraditsioonide võrdlemine.

- Reisimise ja transpordiga seotud rollimängud.
- Turismireklaami ja marsruutide koostamine Eestimaa kohta.
- Ettekande koostamine Eestimaa vaatamisväärsustest.
- Ametliku kirja kirjutamine tööandjale ja töökuulutuste analüüsimine.
- Retsensiooni kirjutamine vaadatud filmi või etenduse põhjal.
- Kuulamisülesanded konkreetse info leidmiseks.
- Lugemis- ja tõlkeülesannete lahendamine.

Kodukohaga seotud näited

- Kodukoha linna või maapiirkonna kirjeldamine vene keeles.
- Kodukoha vaatamisväärsuste ja ajalooliste paikade tutvustamine.
- Tee juhatamine kodukoha näitel.
- Kodukoha kohvikute, restoranide või rahvustoitude kirjeldamine.
- Kodukoha kultuurisündmuste, teatrite või kinode tutvustamine.
- Kodukoha tervisespordi- ja vaba aja veetmise võimaluste kirjeldamine.
- Kodukoha turismimarsruudi või reklaamteksti koostamine vene keeles.

III Kursus
Õpitulemused

1. Kasutab ja mõistab igapäevast suhtlust ning arutleb erinevatel teemadel vene keeles:

- Arutleb uue õppeaasta alguse üle, kirjeldab oma päevakava ja nädalakava, oskab öelda kella aega. Räägib õppeedukusest, õppeainetest ja hinnetest, kasutades sobivat sõnavara.
- Analüüsib internetikeskkonna eeliseid ja puudusi, tutvub vene keele õppimise kasulike allikate ja kodulehtedega, arutleb informatsiooni üledoosi üle digiajastul. Analüüsib säästlikku eluviisi, soodustusi ja liigseid kulutusi, meedia ja reklaami mõju inimese käitumisele ja ühiskonnale.
- Kirjeldab erinevaid ilukirjanduse žanre, räägib lugemisest ja raamatukogust, kasutades vastavat sõnavara.
- Kirjeldab sügise ilmastikku piltide järgi, räägib Eesti loodusest ja loodusesäästlikust käitumisest.
- Arutleb Eesti ja Venemaa pühade üle, tutvub erinevate usundite ja nende traditsioonidega. Räägib jõuludest, kingituste valikust ja jõulukaartidest, väljendab, millised kingitused meeldivad ja millised mitte ning miks. Kirjeldab vene jõulude pühade traditsioone ja tavasid. Kirjeldab Moskva vaatamisväärsusi. Nimetab Euroopa riike, nende elanikke ja keeli.
- Räägib oma kodust ja selle asukohast, kirjeldab mööblit ja interjööri, tutvustab, kuidas kodu peegeldab elaniku iseloomu. Kirjeldab erinevaid tube piltide järgi ja arutleb maja või korteri disainimise üle.

2. Arendab ja rakendab vene keele grammatikateadmisi:

- Kasutab järgarvsõnu Genetive käändes ning sõnu *четверть* ja *половина*, samuti eessõnu *без* ja *в* koos vastavate käänetega, et väljendada kellaaega. Käänab erinevast soost ainsuse ja mitmuse nimisõnu ja omadussõnu. Rakendab enesekohase asesõna *себя* käänamist. Õpib järgarvsõnade käänamist erinevates käänetes. Kasutab eessõnu *у, около, рядом с, между, в* koos õigete käänetega asukoha väljendamisel. Kasutab tegusõna *хотеться* koos Dative käändega, et väljendada soove ja vajadusi.
- Moodustab omadusõnade keskvõrde ja ülivõrde vorme. Moodustab omadussõnu nimisõnadest, kasutades järelliidet *-ск-* (nt *Эстония - эстон**ск**ий*).
- Pöörab tegusõnu mineviku, oleviku ja tuleviku vormides ning moodustab käskiva ja tingiva kõneviisi vorme vorme. Eristab tegusõnade *учить, учиться, изучать* sisulist ja käänelist kasutust.
- Kasutab erinevaid küsisõnu (nt *кто, что, когда, где, как*) õigesti vastavalt kontekstile.

3. Etendab rollimänge läbitud teemal:
Etendab maakleri tööd loovtöö raames: koostab müüdava kinnisvara kirjelduse ja harjutab maakleri tööks vajalikku keelelist väljendusoskust. Kasutab asjakohast sõnavara ja veenvaid kõneviise.

4. Mõistab ja kirjeldab kultuurilisi ning ajaloolisi objekte, sündmusi ja traditsioone, samuti riikide tuntud võtmeisikuid:
Tutvub Vladimir Dali ja tema vene keele sõnaraamatuga. Kirjeldab Moskva vaatamisväärsusi. Arutleb Eesti ja Venemaa riigipühade üle ning võrdleb jõulupühade traditsioone Venemaal ja Eestis.

5. Suudab leida ja analüüsida infot kuuldu põhjal:
Tuvastab kuulamise käigus konkreetset infot, ennustab salvestise sisu ning jäljendab tuttavaid sõnu ja väljendeid. Suudab analüüsida kuuldu konteksti ja seoseid.

6. Lugemis-, kirjutamis- ja tõlkeoskuste arendamine:
Arendab lugemis-, suulist ja kirjalikku tõlkimisoskust. Kirjutab sõbrale e-kirja vabas vormis Eestimaa ilusatest kohtadest ja annab soovitusi nende külastamiseks, samuti kirjeldab Eestis tähistatavaid pühi, näiteks Jaanipäeva. Koostab ametlikke ja mitteametlikke õnnitlusi.

7. Esitab ettekandeid ja kirjutab kirjandeid erinevatel teemadel:
Kirjutab artikli kooliajalehte teemal “Milleks kaasaegsel inimesel on vaja ... (keemiat, bioloogiat vms)”, analüüsides valitud aine olulisust oma ja ühiskonna elus. Koostab kirjandi teemal „Internett minu elus“ ning kirjutab annotatsiooni viimasele loetud raamatule, toetudes etteantud küsimustele ja väljendades oma arvamust raamatu kohta. Kirjutab reklaamteksti oma klassi või kooli kohta ja loob sobiva slogani.

Õppesisu

Igapäevane suhtlus ja eneseväljendus
Ainekursuse teemad hõlmavad uue õppeaasta algust, päevakava ja nädalakava kirjeldamist, kellaaja ütlemist ning koolieluga seotud sõnavara, sealhulgas õppeained, õppeedukus ja hinded.

Teemadering sisaldab internetikeskkonna eeliseid ja puudusi, digiajastu infoküllust, vene keele õppimiseks sobivaid veebikeskkondi ning meedia ja reklaami mõju inimese käitumisele ja ühiskonnale. Õppesisusse kuuluvad säästlik eluviis, soodustused, tarbimine ja liigsed kulutused.

Kursusesse kuuluvad ilukirjanduse žanrid, lugemise ja raamatukoguga seotud sõnavara ning arvamuse avaldamine loetud teoste kohta. Ainesisus on sügisene ilmastik, Eesti loodus ja loodussäästlik käitumine.

Kultuuri- ja suhtlusteemade hulka kuuluvad Eesti ja Venemaa pühad, erinevad usundid ja nende traditsioonid, jõulud, kingitused ja jõulukaardid ning vene jõulutraditsioonid. Õppesisu sisaldab Moskva vaatamisväärsusi ning Euroopa riikide, rahvuste ja keelte nimetusi.

Kursuse teemad hõlmavad kodu ja selle asukoha kirjeldamist, mööblit, interjööri, erinevaid tube ning kodu seost inimese iseloomuga. Teemadering sisaldab ka maja või korteri kujundamisega seotud sõnavara ja arvamusavaldusi.

Keeleteadmised ja grammatika
Grammatikasisu hõlmab järgarvsõnade kasutamist Genetive'i käändes ning sõnade *четверть* ja *половина* kasutamist kellaaja väljendamisel. Kursusesse kuuluvad eessõnade без ja в kasutamine koos vastavate käänetega.

Keeleteadmiste hulka kuuluvad erinevast soost ainsuse ja mitmuse nimisõnade ning omadussõnade käänamine, enesekohase asesõna *себя* käänamine ning järgarvsõnade käänamine erinevates käänetes.

Õppesisus on eessõnade *у, около, рядом с, между* ja *в* kasutamine asukoha väljendamisel ning tegusõna *хотеться* kasutamine koos Daativi käändega soovide ja vajaduste väljendamiseks.

Grammatikateemad sisaldavad omadussõnade keskvõrde ja ülivõrde moodustamist ning omadussõnade tuletamist nimisõnadest järelliite *-ск-* abil. Kursusesse kuuluvad tegusõnade pööramine olevikus, minevikus ja tulevikus, käskiva ja tingiva kõneviisi vormid ning tegusõnade *учить, учиться* ja *изучать* kasutuserinevused.
Keeleteadmiste osas kuuluvad õppesisusse erinevad küsisõnad ja nende kasutamine vastavalt kontekstile.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus

Kultuuriteemad hõlmavad Vladimir Dali ja tema vene keele sõnaraamatut, Moskva vaatamisväärsusi ning Eesti ja Venemaa riigipühi. Võrdluses on Eesti ja Venemaa jõulutraditsioonid ning erinevate usundite kombed ja tavad.
Kuulamis-, lugemis- ja infootsinguoskused

Kuulamisülesanded sisaldavad konkreetse info leidmist, salvestise sisu ennustamist, tuttavate sõnade ja väljendite äratundmist ning kuuldu konteksti ja seoste analüüsimist.
Lugemisoskuse arendamisel keskendutakse teemakohaste tekstide, reklaamide, artiklite ja ilukirjanduslike tekstide mõistmisele ning olulise info leidmisele. Infootsinguoskuste arendamiseks kasutatakse internetiallikaid ja erinevaid digikeskkondi.

Kirjutamine ja tõlkimine
Kirjutamisteemade hulka kuuluvad sõbrale kirjutatud e-kiri Eestimaa ilusatest paikadest ja nende külastamise soovitustest ning Eestis tähistatavate pühade, sealhulgas jaanipäeva kirjeldamine. Õppesisu sisaldab ametlike ja mitteametlike õnnitluste koostamist.

Kursusesse kuuluvad artikli kirjutamine kooliajalehele teemal „Milleks kaasaegsel inimesel on vaja …“, kirjand teemal „Internett minu elus“, annotatsiooni koostamine viimati loetud raamatu põhjal ning reklaamteksti ja slogani loomine oma klassi või kooli kohta.

Õppesisu sisaldab suulist ja kirjalikku tõlkimist, arvamusavalduste koostamist ning ettekannete ja esitluste loomist erinevatel teemadel.

Praktilised tööd

- Päeva- ja nädalakava kirjeldamine ning kellaaja ütlemise harjutamine.
- Arutelud interneti, reklaami ja digiajastu mõjude üle.
- Ilukirjanduslike tekstide ja raamatuannotatsioonide koostamine.
- Eesti looduse ja sügisese ilmastiku kirjeldamine piltide põhjal.
- Eesti ja Venemaa pühade ning jõulutraditsioonide võrdlemine.
- Moskva vaatamisväärsuste tutvustamine.
- Kodu, interjööri ja mööbli kirjeldamine.
- Rollimäng „Maakler“, sealhulgas kinnisvarakuulutuse koostamine ja esitlemine.
- E-kirjade, õnnitluste, artiklite ja reklaamtekstide kirjutamine.
- Kuulamisülesanded konkreetse info leidmiseks ja konteksti analüüsimiseks.
- Lugemis- ja tõlkeülesannete lahendamine.
- Ettekannete koostamine ja esitamine erinevatel teemadel.

Kodukohaga seotud näited

- Kodukoha koolielu ja päevakava kirjeldamine vene keeles.
- Kodukoha looduse ja aastaaegade kirjeldamine.
- Kodukoha pühade ja traditsioonide võrdlemine vene traditsioonidega.
- Kodukoha vaatamisväärsuste ja huviväärsete paikade tutvustamine.
- Kodukoha elukeskkonna, kodude ja interjööride kirjeldamine.

- Kodukoha reklaamteksti või slogani koostamine.
- Kodukoha loodushoiu ja säästliku eluviisi näidete tutvustamine.

IV Kursus
Õpitulemused

1. Kasutab ja mõistab igapäevast suhtlust ning arutleb erinevatel teemadel vene keeles:

- Arutleb tervisliku eluviisi ja spordi teemal, räägib erinevatest spordialadest, arutleb professionaalse spordi plusside ja miinuste üle ning väljendab oma seisukohti füüsilise ja vaimse tervise vahelise seose kohta.
- Arutleb kunsti üle ja väljendab oma arvamust kunsti tähtsuse kohta, kirjeldab näitusi, teatreid ja kontserte ning analüüsib kunsti rolli inimese elus ja ühiskonnas.
- Tutvub Maslenitsa ehk võinädala traditsioonidega Venemaal, kirjeldab pildil toimuvat sündmust ja mõistab vene pannkoogi retsepti.
- Väljendab eelistusi toitumise osas, arutleb tervisliku toitumise harjumuste ja roogade valiku üle kohvikutes ja restoranides.
- Kirjeldab noorte subkultuure, arutleb enda kuuluvuse üle mõnda subkultuuri, eristab noorte välimuse põhjal nende subkultuuri ning väljendab oma arvamust noorte subkultuuride tekkimise põhjuste kohta.
- Analüüsib miimikat ja emotsioone ning räägib miimika ja emotsioonide tähtsusest inimestevahelises suhtluses ja erinevates kultuurides.
- Arutleb, kuidas muuta elu lõbusaks ja huvitavaks, pakub välja ideid ning lahendusi igapäevase elu mitmekesistamiseks.
- Arendab lojaalsust ja mõistmist, analüüsides inimeste erinevaid arvamusi ja hinnanguid.
- Analüüsib looduskaitse tähtsust kaasaegses ühiskonnas, sealhulgas arutleb “Teeme ära” aktsiooni ning rohepöörde väärtuslike ideede üle.
- Räägib Eesti rollist Euroopa Liidus ja analüüsib Euroopa Liidu tähtsust maailma poliitikas. Arutleb Euroopa päeva tähistamise üle.
- Kirjeldab enda eksamite perioodi, jagab nõu stressi vältimiseks enne eksameid ja eksamite ajal, räägib ebausu tavadest, mis on seotud eksamite ärategemisega.
- Räägib tulevase suvepuhkuse plaanidest: arutleb, kuidas veeta suve kasulikult, näiteks osaledes keelelaagrites ning muudes harivates tegevustes.

2. Arendab ja rakendab vene keele grammatikateadmisi:

Kasutab ja käänab isikulise tegumoe oleviku partitsiipi ehk v-kesksõna (nt *читающий*), isikulise tegumoe mineviku partitsiipi ehk nud-kesksõna (nt *читавший*), umbisikulise tegumoe oleviku partitsiipi, ehk tav-kesksõna (nt *читаемый*) ja umbisikulise tegumoe mineviku partitsiipi, ehk tud-kesksõna (nt *прочитанный*).

- Moodustab omadussõnade ja kesksõnade lühivorme ning kasutab neid õigesti lausetes. Moodustab ja rakendab määrsõnade keskvõrde vorme (nt *лучше, быстрее*).

- Käänab erinevast soost ja arvust nimisõnu, omadussõnu ning isikulisi asesõnu õigesti. Käänab arvsõnu ning rakendab õiget kuupäevade ja aastaarvude käänamist lausetes (nt *первого января*, *в 2024 году*).
- Pöörab tegusõnu mineviku, oleviku ja tuleviku vormides, sealhulgas kasutab õigesti liiklusverbe (*идти, ехать* jne). Rakendab tegusõnade käskivat kõneviisi, andes korraldusi ja soovitusi (nt *иди, делай*). Kasutab õigesti umbisikulist tegumoodi nii olevikus kui ka minevikus (nt *делается, сделано*). Rakendab tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoode vastavalt tegevuse kestvusele ja lõppenud seisundile.

3. Osaleb projektitöös:
Koostab rühmatööna koolisöökla menüü, kus igaks nädalapäevaks pakutakse maitsvat ja tervislikku toitu. Esitleb menüüd ja põhjendab oma valikuid, kasutades asjakohast toitumise ja tervisliku eluviisi sõnavara.

4. Mõistab ja kirjeldab kultuurilisi ning ajaloolisi objekte, sündmusi ja traditsioone, samuti riikide tuntud võtmeisikuid:
Kirjeldab Maslenitsa ehk võinädala tähistamist ja selle tähtsust vene kultuuris. Arutleb Aleksander Puškini sünnipäeva tähistamise üle kuuendal juunil ning tutvub Puškini eluloo ja loomingu tähtsusega vene kirjanduses. Uurib ja võrdleb vene ja eesti kõnekäände ning analüüsib nende tähendusi ja kasutusvõimalusi. Tutvub Euroopa päeva tähistamise traditsioonidega Eestis. Kirjeldab eksamitega seotud ebausu tavasid Venemaal ning arutleb nende mõju üle eksamiperioodil. Uurib Lev Tolstoi mõisa ja muuseumi "Jasnaja Poljana" ajalugu ning rolli Venemaa kultuuripärandis.

5. Suudab leida ja analüüsida infot kuuldu põhjal:
Tuvastab kuulamise käigus olulist infot ja ennustab salvestise sisu, kasutades varasemat sõnavara ja väljendeid. Jäljendab kuuldu põhjal tuttavaid fraase ja väljendeid, suudab analüüsida kuuldu sisu ja seoseid.

6. Lugemis-, kirjutamis- ja tõlkeoskuste arendamine:
Arendab lugemis-, suulist ja kirjalikku tõlkimisoskust. Eristab erinevate keelelaagrite kuulutuste sisu ja põhjendab oma valikut laagri kasuks. Kirjutab ametliku kirja keelelaagrisse, küsides täiendavat infot programmi ja tingimuste kohta.

7. Esitab ettekandeid ja kirjutab kirjandeid erinevatel teemadel:
Koostab ja kirjutab kuulutuse tulevase etenduse või kontserdi kohta ning esitab seda klassikaaslastele, kasutades sobivat reklaamisõnavara. Teeb ettekande Eestis kasutatavate žestide kohta ning arutleb žestide tähtsuse üle erinevates kultuurides. Kirjutab kirjandi oma autoriteetidest, analüüsides nende rolli oma elus ja arengus. Esitleb ettekannet ühe Euroopa Liidu riigi kohta, tuues esile selle kultuuri, poliitika ja ajalooga seotud fakte.

Õppesisu

Igapäevane suhtlus ja eneseväljendus
Ainekursuse teemad hõlmavad tervislikku eluviisi, sporti ja erinevaid spordialasid. Õppesisusse kuuluvad professionaalse spordi eelised ja puudused, füüsilise ja vaimse tervise seosed ning tervisliku eluviisiga seotud sõnavara.

Teemadering sisaldab kunsti, näituste, teatrite ja kontsertidega seotud sõnavara ning arvamuse avaldamist kunsti tähtsuse ja mõju kohta inimesele ning ühiskonnale. Kursusesse kuuluvad kultuurisündmuste kirjeldamine ja analüüsimine.

Ainesisus on Maslenitsa ehk võinädala traditsioonid Venemaal, vene pannkoogi retsept ning pildil kujutatud sündmuste kirjeldamine. Kursuse teemade hulka kuuluvad tervislik toitumine, toitumisharjumused ning roogade valik kohvikutes ja restoranides.

Õppesisu sisaldab noorte subkultuure, nende tekkepõhjuseid, noorte välimuse ja käitumise iseärasusi ning subkultuuridesse kuulumisega seotud arvamusi. Teemadering hõlmab miimikat, emotsioone ja nende rolli inimestevahelises suhtluses ning erinevates kultuurides.

Kursuses käsitletavad ühiskondlikud teemad on elu mitmekesistamine, inimeste erinevad arvamused ja hinnangud, lojaalsus ning mõistmine. Lisaks kuuluvad õppesisusse looduskaitse, “Teeme ära” aktsioon, rohepööre ning keskkonnateadlik käitumine.

Ainekursuse teemad hõlmavad Eesti rolli Euroopa Liidus, Euroopa Liidu tähtsust maailma poliitikas ning Euroopa päeva tähistamist. Õppesisusse kuuluvad eksamiperiood, stressi vältimine enne eksameid ja eksamite ajal, eksamitega seotud ebausu tavad ning suvepuhkuse ja keelelaagritega seotud plaanid.

Keeleteadmised ja grammatika
Grammatikasisu hõlmab isikulise tegumoe oleviku ja mineviku partitsiipi ehk v- ja nud-kesksõna ning umbisikulise tegumoe oleviku ja mineviku partitsiipi ehk tav- ja tud-kesksõna kasutamist ja käänamist.

Keeleteadmiste hulka kuuluvad omadussõnade ja kesksõnade lühivormid ning määrsõnade keskvõrde vormid. Kursuse grammatikateemad sisaldavad erinevast soost ja arvust nimisõnade, omadussõnade, isikuliste asesõnade ja arvsõnade käänamist ning kuupäevade ja aastaarvude korrektset kasutamist lausetes.

Õppesisusse kuuluvad tegusõnade pööramine olevikus, minevikus ja tulevikus, liiklusverbide kasutamine, käskiva kõneviisi vormid ning umbisikulise tegumoe kasutamine olevikus ja minevikus. Grammatikateemade hulka kuuluvad ka tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoed.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus
Kultuuriteemad hõlmavad Maslenitsa ehk võinädala tähistamist ja selle tähtsust vene kultuuris. Õppesisus on Aleksander Puškini sünnipäeva tähistamine, Puškini elu ja looming ning tema roll vene kirjanduses.

Teemadering sisaldab vene ja eesti kõnekäände, nende tähendusi ja kasutusvõimalusi. Kursusesse kuuluvad Euroopa päeva tähistamise traditsioonid Eestis, eksamitega seotud ebausu kombed Venemaal ning Lev Tolstoi mõisa ja muuseumi „Jasnaja Poljana“ ajalugu ja kultuuriline tähtsus.

Kuulamis-, lugemis- ja infootsinguoskused
Kuulamisülesanded sisaldavad olulise info leidmist, salvestise sisu ennustamist ning tuttavate fraaside ja väljendite äratundmist ja jäljendamist. Õppesisu hõlmab kuuldu sisu, konteksti ja seoste analüüsimist.

Lugemisoskuse arendamisel keskendutakse reklaamide, kuulutuste, artiklite ja teemakohaste tekstide mõistmisele ning olulise info leidmisele. Infootsinguoskuste arendamiseks kasutatakse erinevaid internetiallikaid ja autentseid tekste.

Kirjutamine ja tõlkimine
Kirjutamisteemade hulka kuuluvad keelelaagrite kuulutuste võrdlemine ja analüüsimine ning ametliku kirja kirjutamine keelelaagrisse lisainfo küsimiseks.

Õppesisu sisaldab kuulutuse koostamist tulevase etenduse või kontserdi kohta, kirjandi kirjutamist autoriteetidest ning reklaamisõnavara kasutamist erinevates tekstides. Kursusesse kuuluvad ettekanded žestidest ja nende tähendusest erinevates kultuurides ning Euroopa Liidu riikide kultuuri, poliitika ja ajaloo tutvustamine. Ainesisus on suuline ja kirjalik tõlkimine, arvamusavalduste koostamine ning ettekannete ja esitluste loomine erinevatel teemadel.

Praktilised tööd

- Arutelud tervisliku eluviisi, spordi ja professionaalse spordi teemadel.
- Koolisöökla nädalamenüü koostamine ja esitlemine rühmatööna.
- Kunsti, näituste, teatri ja kontsertide kirjeldamine ning analüüsimine.
- Vene pannkoogi retsepti lugemine ja Maslenitsa traditsioonide tutvustamine.
- Rollimängud kohvikus või restoranis.
- Noorte subkultuuride kirjeldamine ja võrdlemine.
- Miimika ja emotsioonidega seotud suhtlusülesanded.
- Arutelud looduskaitse, rohepöörde ja „Teeme ära” teemadel.
- Euroopa Liidu teemaliste ettekannete koostamine ja esitamine.
- Eksamistressi ja eksamitega seotud ebausu tavade arutelu.
- Keelelaagrite kuulutuste analüüsimine ja ametliku kirja kirjutamine.
- Kuulutuste, reklaamtekstide ja kirjandite kirjutamine.
- Kuulamis-, lugemis- ja tõlkeülesannete lahendamine.

Kodukohaga seotud näited

- Kodukoha spordi- ja tervisevõimaluste tutvustamine vene keeles.
- Kodukoha kultuurisündmuste, teatrite või kontsertide kirjeldamine.
- Kodukoha kohvikute või restoranide menüüde kirjeldamine.
- Kodukoha keskkonnakaitse ja heakorraalgatuste tutvustamine.
- Euroopa päeva või teiste tähtpäevade tähistamise kirjeldamine oma kodukohas.
- Kodukoha noorte huvitegevuse ja subkultuuride kirjeldamine.
- Kodukoha suveürituste, laagrite või vaba aja veetmise võimaluste tutvustamine.

V Kursus
Õpitulemused

1. Kasutab ja mõistab igapäevast suhtlust ning arutleb erinevatel teemadel vene keeles:

- Arutleb oma viimasest õppeaastast gümnaasiumis, kirjeldab kooli korda ja nõudeid õpilastele ja õpetajatele. Kirjeldab, millised omadused iseloomustavad head õpilast ja head õpetajat ning arutleb nende erinevuste üle.
- Räägib oma tulevikuplaanidest, tutvub erinevate kõrgkoolide ja nende teaduskondadega Eestis ning arutleb edasiõppimise üle nii kodumaal kui välismaal. Väljendab oma mõtteid tulevase elukutse ja eriala valiku kohta ning uurib tudengielu peamisi aspekte. Koostab vene keeles CV ja tutvustab elukestva arengu olulisust karjääris.
- Kirjeldab oma suguvõsa ja juuri, jagab oma pere ajalugu, väärtusi ja traditsioone. Kirjeldab peresiseseid suhteid, sealhulgas konflikte, ning pakub ideid nende lahendamiseks, andes ka kaaslastele nõu.
- Kirjeldab erinevaid välimuse tüüpe ja arutleb, kuidas iseloom võib väljenduda inimese välimuses. Kirjeldab pereliikmete välimust piltide järgi ja arutleb esmamulje tähtsuse üle.
- Arutleb moe ja stiili üle, uurib, kuidas luua oma stiili ning kuidas valida riietust ja aksessuaare erinevateks situatsioonideks.
- Räägib vaba aja veetmise võimalustest, hobidest ja annete arendamisest. Kirjeldab oma huvialasid ja arutleb, kuidas vaba aeg aitab kaasa isiklikule arengule.
- Kirjeldab erinevaid muuseume ja teatreid Eestis ja Venemaal, analüüsib kino ja muusika kui kunsti ning toob välja erinevate filmide žanrid ja muusika stiile ning oma kino- ja muusikaeelistused. Väljendab oma arvamust, nõusolekut või mittenõusolekut ja emotsioone seoses kino- ja muusikaelamustega.
- Räägib reisimisest kui hobist, kirjeldab reisi korraldamise ja eesmärkide olulisust. Tutvub erinevate riikide kultuuridega ning arutleb ohutute ja ohtlike reiside üle. Nimetab vene keeles kõige populaarsemad turismisihtkohad maailmas ning kasutab sobivat sõnavara erinevate transpordiliikide kirjeldamiseks.
- Arutleb uue aasta ja jõulude tähistamise üle, kirjeldab peolaua traditsioone ja oskab jagada õnnitlusi erinevateks pühadeks.

2. Arendab ja rakendab vene keele grammatikateadmisi:

- Kasutab väljendit *жаль* koos tegusõnade lõpetamata teguviisiga, et väljendada kahetsust ja kahetsusväärseid olukordi. Rakendab modaalset väljendit *должен/может быть* koos Instrumental käändega (Творительный падеж) kohustuste ja võimaluste väljendamisel. Kasutab eessõna *при* koos Dative käändega (Дательный падеж), et väljendada tingimusi ja olukordi kontekstis (nt *при возможности*). Rakendab väljendit *быть похожим* koos eessõna *на* ja Accusative käändega (Винительный падеж), et väljendada sarnasusi (nt *Он похож на отца*).
- Kasutab järgarvsõnu Genetive käändes, samuti sõnu *четверть* ja *половина*, ning eessõnu *без* ja *в* koos vastavate käänetega, et väljendada kellaaega (nt *без четверти три*). Käänab korrektselt erinevast soost ja arvust nimisõnu, omadussõnu, isikulisi asesõnu, arvsõnu ja järgarvsõnu vastavalt kontekstile. Rakendab arvsõnade käänamist ning kasutab õigeid vorme kuupäevade ja aastaarvude väljendamiseks.
- Moodustab omadussõnade kesk- ja ülivõrde vorme, samuti omadussõnade lühivorme (nt *красивый – красивее – самый красивый; он красив*). Moodustab määrsõnu omadussõnadest, kasutades õigeid lõppe (nt *тихий – тихо*).
- Kasutab õigesti tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoode vastavalt kontekstile, arendades oskust eristada tegevuse lõpetatust ja lõpetamatust. Pöörab tegusõnu, sealhulgas liiklusverbe, mineviku, oleviku ja tuleviku vormides. Rakendab tegusõnade rektsiooni, arvestades kontekstipõhiseid muutusi sõnajärgsetes käänetes. Kasutab liiklusverbe ülekantud tähenduses, laiendades nende semantilist kasutust. Moodustab ja kasutab tegusõnade käskiva kõneviisi vorme erinevates olukordades, arvestades viisakusastmeid ja suhtlusolukordi.

3. Osaleb loovtöös läbitud teemal:

Meeskonnatöö raames koostab teavet valitud reisiriigi kohta, sealhulgas planeerib marsruudi ja koordineerib ajakava. Kasutab asjakohast reisi- ja kultuuriteemalist sõnavara. Esitab reisikava valitud klassikaaslastele, tutvustades marsruudi peamisi vaatamisväärsusi ja pakkudes kasulikke nõuandeid riigi kultuuri ja traditsioonide kohta.

4. Mõistab ja kirjeldab kultuurilisi ning ajaloolisi objekte, sündmusi ja traditsioone, samuti riikide tuntud võtmeisikuid:

Tutvub Tsarskoje Selo lütseumi ajalooga ja arutleb selle tähtsuse üle Venemaa haridus- ja kultuurielus. Kirjeldab Tugendite päeva tähistamist Venemaal, arutledes selle tähenduse ja traditsioonide üle. Tutvub Pavel Tretjakovi elulooga ja tema panusega Tretjakovi galerii loomisse ning kunstikultuuri arendamisse. Arutleb Vene draama teatri arengust Eestis ja Venemaal, analüüsides teatri rolli ühiskonnas. Vaatleb ja analüüsib Andrei Tarkovski filmiklassikat „Andrei Rubljov“, sealhulgas filmi kultuurilist ja ajaloolist tähendust. Õpib tundma vene ikoone ja nende sümboolikat ning arutleb nende rolli üle Venemaa kultuuriloos.

5. Suudab leida ja analüüsida infot kuuldu põhjal:

Tuvastab kuulamise käigus konkreetset infot, kasutades kuulamistehnikaid, mis aitavad ennustada salvestise sisu. Jäljendab kuulmise põhjal tuttavaid sõnu ja väljendeid ning oskab analüüsida kuuldu seoseid ja konteksti.

6. Lugemis-, kirjutamis- ja tõlkeoskuste arendamine:
Arendab lugemisoskust ja tõlkimisoskust erinevatel teemadel, sealhulgas kultuuriliste ja ajalooliste tekstide põhjal. Koostab õnnitluskaardi, arendades oma suulist ja kirjalikku eneseväljendusoskust ametlikes ja mitteametlikes kontekstides.

7. Esitab ettekandeid ja kirjutab kirjandeid erinevatel teemadel:
Kirjutab kirjandit oma pereliikmetest ja nende iseloomujoontest, analüüsides perekonnasiseseid suhteid ning pakkudes lahendusi võimalikele konfliktidele. Kirjutab kirjandit hobist või harrastusest, arutledes selle kasulikkuse üle nii isiklikus kui ka ühiskondlikus kontekstis. Kirjutab annotatsiooni ühele eesti näidendile, analüüsides selle sisu ja tähendust ning tutvustades seda klassikaaslastele.

Õppesisu

Igapäevane suhtlus ja eneseväljendus
Ainekursuse teemad hõlmavad gümnaasiumi viimast õppeaastat, kooli korda, õpilaste ja õpetajate õigusi ning kohustusi. Õppesisusse kuuluvad hea õpilase ja hea õpetaja omadused ning nende võrdlemine.

Teemadering sisaldab tulevikuplaane, edasiõppimisvõimalusi Eestis ja välismaal, kõrgkoole, teaduskondi, erialasid ja tudengielu. Kursusesse kuuluvad tulevase elukutse valik, karjääriplaneerimine, elukestev areng ning CV koostamine vene keeles.

Ainesisus on suguvõsa, perekonna ajaloo, väärtuste ja traditsioonide kirjeldamine ning peresiseste suhete ja konfliktide analüüsimine. Kursuse teemade hulka kuuluvad nõu andmine ja probleemidele lahenduste pakkumine.

Õppesisu sisaldab inimese välimuse kirjeldamist, välimuse ja iseloomu seoste analüüsimist ning esmamulje tähtsuse üle arutlemist. Teemadering hõlmab moodi, stiili, riietust ja aksessuaare erinevates suhtlusolukordades.

Kursusesse kuuluvad vaba aja veetmise võimalused, hobid, annete arendamine ja huvialade mõju isiklikule arengule. Ainekursuse teemad hõlmavad muuseume, teatreid, kino- ja muusikakultuuri Eestis ja Venemaal, filmide žanre, muusikastiile ning kino- ja muusikaeelistuste väljendamist.

Õppesisu sisaldab reisimist kui hobi, reiside planeerimist, turvalist ja ohtlikku reisimist, maailma populaarsemaid turismisihtkohti ning erinevate transpordiliikidega seotud sõnavara. Kursuse teemade hulka kuuluvad ka uue aasta ja jõulude tähistamine, peolaua traditsioonid ja pühadega seotud õnnitlused.

Keeleteadmised ja grammatika
Grammatikasisu hõlmab väljendi *жаль* kasutamist koos lõpetamata teguviisiga ning modaalsete väljendite *должен/может быть* kasutamist koos Instrumental'i käändega. Õppesisusse kuulub eessõna при kasutamine koos Dative'i käändega ning väljendi *быть похожим* kasutamine koos eessõna *на* ja Accusative'i käändega.

Keeleteadmiste hulka kuuluvad järgarvsõnade kasutamine Genetive'i käändes, sõnad *четверть* ja *половина* ning eessõnade *без* ja в kasutamine kellaaja väljendamisel. Kursuse grammatikateemad sisaldavad nimisõnade, omadussõnade, isikuliste asesõnade, arvsõnade ja järgarvsõnade käänamist ning kuupäevade ja aastaarvude korrektset kasutamist.

Õppesisu sisaldab omadussõnade kesk- ja ülivõrde vorme, omadussõnade lühivorme ning määrsõnade moodustamist omadussõnadest. Grammatikateemade hulka kuuluvad tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoed, tegusõnade pööramine olevikus, minevikus ja tulevikus ning liiklusverbide kasutamine otseses ja ülekantud tähenduses. Kursusesse kuuluvad tegusõnade rektsioon, käskiva kõneviisi vormid ning viisakusastmete arvestamine erinevates suhtlusolukordades.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus
Kultuuriteemad hõlmavad Tsarskoje Selo lütseumi ajalugu ja selle tähtsust Venemaa haridus- ja kultuurielus. Õppesisusse kuuluvad Tugendite päeva tähistamine Venemaal ning selle traditsioonid.

Teemadering sisaldab Pavel Tretjakovi elu ja tegevust, Tretjakovi galerii loomist ning selle tähtsust vene kunstikultuuris. Kursuses käsitletakse vene draamateatri arengut Eestis ja Venemaal ning teatri rolli ühiskonnas.

Ainesisus on Andrei Tarkovski filmi „Andrei Rubljov" kultuuriline ja ajalooline tähendus, vene ikoonid ja nende sümboolika ning nende roll Venemaa kultuuriloos.

Kuulamis-, lugemis- ja infootsinguoskused
Kuulamisülesanded sisaldavad konkreetse info leidmist, salvestise sisu ennustamist ning tuttavate sõnade ja väljendite äratundmist ja jäljendamist. Õppesisu hõlmab kuuldu konteksti ja seoste analüüsimist erinevates suhtlusolukordades.

Lugemisoskuse arendamisel keskendutakse kultuuriliste, ajalooliste ja teemakohaste tekstide mõistmisele ning olulise info leidmisele. Infootsinguoskuste arendamiseks kasutatakse erinevaid internetiallikaid ja autentseid tekste.

Kirjutamine ja tõlkimine
Kirjutamisteemade hulka kuuluvad õnnitluskaartide koostamine ametlikes ja mitteametlikes olukordades, kirjandid pereliikmetest, nende iseloomujoontest ja perekonnasuhetest ning konfliktide lahendamise võimalustest.

Õppesisu sisaldab kirjandit hobist või harrastusest, annotatsiooni koostamist eesti näidendi põhjal ning oma arvamuse väljendamist loetud või vaadatud teoste kohta. Kursusesse kuuluvad suuline ja kirjalik tõlkimine, arvamusavalduste koostamine ning ettekannete ja esitluste loomine erinevatel teemadel.

Praktilised tööd

- Arutelud gümnaasiumi viimase õppeaasta, kooli korra ning õpetaja ja õpilase rolli üle.
- CV koostamine vene keeles.
- Kõrgkoolide ja erialade kohta info otsimine ning tutvustamine.
- Perekonna ajaloo ja sugupuu tutvustamine.
- Välimuse ja stiili kirjeldamine piltide põhjal.
- Rollimängud nõu andmise ja konfliktide lahendamise teemadel.
- Muuseumide, teatrite, filmide ja muusika tutvustamine ning analüüsimine.
- Reisikava ja marsruudi koostamine rühmatööna.
- Populaarsete turismisihtkohtade tutvustamine.
- Pühadega seotud õnnitluste ja õnnitluskaartide koostamine.
- Ettekanded kultuuri- ja ajalootegelaste kohta.
- Kuulamisülesanded konkreetse info leidmiseks ja konteksti analüüsimiseks.
- Lugemis- ja tõlkeülesannete lahendamine.
- Kirjandite ja annotatsioonide kirjutamine.

Kodukohaga seotud näited

- Kodukoha kooli ja õppimisvõimaluste tutvustamine vene keeles.
- Kodukoha kõrgkoolide või edasiõppimisvõimaluste kirjeldamine.
- Kodukoha perekondlike traditsioonide ja tähtpäevade tutvustamine.
- Kodukoha muuseumide, teatrite või kultuurisündmuste kirjeldamine.
- Kodukoha vaba aja veetmise võimaluste ja huvitegevuse tutvustamine.
- Kodukoha turismiobjektide ja vaatamisväärsuste kirjeldamine.
- Kodukoha jõulu- ja uusaastatraditsioonide tutvustamine.

Valikkursus “VI Kursus”
Õpitulemused

1. Kasutab ja mõistab igapäevast suhtlust ning arutleb erinevatel teemadel vene keeles:

- Oskab rääkida viisa vormistamisest, reisi planeerimisest, transpordi valikust, piletite ostmise protsessist erinevates transpordijaamades, ööbimiskoha broneerimisest ja piiri ületamisest Venemaale reisimise eesmärgil. Kirjeldab erinevaid turismimarsruute Venemaal, sealhulgas Kuldse Ringiga seotud linnade ajalugu ja vaatamisväärsusi.
- Oskab lugeda erinevaid turismibüroode reisipakkumisi ja valida nendest endale sobivat, kirjeldab linna teenuseid, hotellitoa omadusi ja mööblit piltide järgi, samuti

orienteerumist võõras linnas ja teejuhatust. Kasutab vene keeles toidumenüüsid ja kirjeldab vene rahvustoite, samuti suhtleb vene poodides ja kasutab vene valuuta sõnu. Õpib tundma ja räägib tuntud vene suveniiridest ja kultuurilistest objektidest, sealhulgas Nobeli laureaatide vene kirjanikest. Kasutab vene fraseologisme.

- Räägib gümnaasiumi lõpueksamitest ja nendeks valmistumisest, tutipäeva tähistamisest Eestis, oma gümnaasiumis õppimise mälestustest ja muljetest, samuti tuleviku plaanidest. Arutleb viimase koolikella ja vabaduse tähtsuse üle inimese elus.

2. Arendab ja rakendab vene keele grammatikateadmisi:

- Pöörab tegusõnu (sh liiklusverbe) mineviku, oleviku ja tuleviku vormides. Kasutab liiklusverbe koos erinevate eesliidete (*в-, вы-, при-, у-, под-, от-, пере-, про-, до-, за-, с-, об-*) ja vastavate eessõnadega (*в, до, к, на, напротив, около, от, перед, с, через*). Rakendab korrektselt tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoode ning kasutab tegusõnade rektsiooni õigesti. Moodustab õigesti tegusõnade käskiva kõneviisi ja kasutab seda sobivates olukordades.
- Moodustab ja käänab isikulise tegumoe oleviku partitsiibi (v-kesksõna, nt *читающий*), mineviku partitsiibi (nud-kesksõna, nt *читавший*) ning umbisikulise tegumoe oleviku partitsiibi (tav-kesksõna, nt *читаемый*) ja mineviku partitsiibi (tud-kesksõna, nt *прочитанный*).
- Moodustab gerundiive tegusõnadest (nt *читать → читая, прочитать → прочитав*), rakendades neid korrektselt lauses vastavalt tegevuse aspektile.
- Kasutab kohta näitavaid eessõnu (*справа от, слева от, в углу, посередине, за, перед, над, под*) koos erinevate käänetega. Käänab õigesti erinevast soost ja arvust nimisõnu, omadussõnu, isikulisi asesõnu, arvsõnu ja järgarvsõnu vastavalt kontekstile ja lauseehitusele.
- Kasutab erinevaid küsisõnu õigesti ja vastavalt kontekstile.
- Koostab liitlauseid sidesõnadega *кто, что, который* ja rakendab õigesti liitlausete grammatika reegleid.

3. Mõistab ja kirjeldab kultuurilisi ning ajaloolisi objekte, sündmusi ja traditsioone, samuti riikide tuntud võtmeisikuid:

Tutvub Kuldse ringi linnade ajalooga ja oskab rääkida Uglitši Kremli ajaloost. Arutleb legendaarse restorani «Яръ» ajaloo ja menüü üle, samuti kuulsast poest „Елисеевский“ ja selle rollist Venemaa kultuuriloos. Tunneb ja kirjeldab kuulsaid vene suveniire, näiteks matrjoška. Arutleb vene kultuuri ajaloo üle Eestis, sealhulgas vana usuliste kogukonna ja Jüri Lotmani tegevuse üle Tartu Ülikoolis. Tutvub Nobeli laureaatidest vene kirjanike eluloo ja tähtsusega. Võrdleb kooli lõpetamise traditsioone Eestis ja Venemaal, keskendudes sündmustele nagu viimane koolikell.

4. Suudab leida ja analüüsida infot kuuldu põhjal:

Oskab tuvastada kuulates konkreetset infot, teha järeldusi salvestise sisu kohta ning imiteerida kuuldu põhjal tuttavaid sõnu ja väljendeid. Analüüsib kuuldu põhjal kuuldud konteksti ja infot, kasutades ära oma vene keele oskust.

5. Lugemis-, kirjutamis- ja tõlkeoskuste arendamine:

Arendab lugemis-, suulist ja kirjalikku tõlkimisoskust, keskendudes ametlikule keelele läbi reisiviisa taotluse täitmise, migratsioonikaardi ja tollideklaratsiooni vormistamise Venemaa piiri ületamiseks. Koostab e-kirja vanematele, kus kirjeldab oma hotellituba ja võrdleb seda oma ideaalse hotellitoaga.

6. Esitab ettekandeid ja kirjutab kirjandeid erinevatel teemadel:
Kirjutab kirjandit teemal „Millist inimest pean kultuurseks“, analüüsides kultuurse inimese omadusi ja käitumist. Kirjutab kirjandit teemal „Minu kõige eredam gümnaasiumi mälestus“, kus väljendab oma isiklikke tundeid ja mõtteid kooliaastate kohta.

Õppesisu

Igapäevane suhtlus ja eneseväljendus
Ainekursuse teemad hõlmavad viisa vormistamist, reisi planeerimist, transpordivahendite valikut, piletite ostmist erinevates transpordijaamades, ööbimiskoha broneerimist ning piiriületusega seotud suhtlusolukordi Venemaale reisimisel.

Õppesisusse kuuluvad Venemaa turismimarsruudid, Kuldse Ringi linnade ajalugu ja vaatamisväärsused ning reisimisega seotud sõnavara. Teemadering sisaldab turismibüroode reisipakkumiste lugemist ja analüüsimist, linna teenuseid, hotellitubade kirjeldamist, mööbli ja interjööri kirjeldamist ning orienteerumist võõras linnas ja tee juhatamist.

Kursusesse kuuluvad vene toidumenüüd, vene rahvustoidud, suhtlus vene poodides ning vene valuutaga seotud sõnavara. Ainesisus on vene suveniirid, kultuurilised objektid ning Nobeli laureaatidest vene kirjanikud. Õppesisu sisaldab vene fraseologismide kasutamist erinevates suhtlusolukordades.

Teemade hulka kuuluvad gümnaasiumi lõpueksamid, eksamiteks valmistumine, tutipäeva tähistamine Eestis, viimase koolikella traditsioonid ning gümnaasiumiaegsete mälestuste ja tulevikuplaanide kirjeldamine. Kursuses käsitletakse vabaduse tähendust inimese elus.

Keeleteadmised ja grammatika
Grammatikasisu hõlmab tegusõnade, sealhulgas liiklusverbide pööramist mineviku, oleviku ja tuleviku vormides. Õppesisusse kuuluvad liiklusverbid koos eesliidetega *в-, вы-, при-, у-, под-, от-, пере-, про-, до-, за-, с-, об-* ning nende kasutamine koos eessõnadega *в, до, к, на, напротив, около, от, перед, с* ja *через*.

Keeleteadmiste hulka kuuluvad tegusõnade lõpetatud ja lõpetamata tegumoed, tegusõnade rektsioon ning käskiva kõneviisi moodustamine ja kasutamine erinevates suhtlusolukordades.

Kursuse grammatikateemad sisaldavad isikulise tegumoe oleviku ja mineviku partitsiipi ehk v- ja nud-kesksõna ning umbisikulise tegumoe oleviku ja mineviku partitsiipi ehk tav- ja tud-kesksõna moodustamist ja käänamist.

Õppesisus on gerundiivide moodustamine tegusõnadest ning nende kasutamine vastavalt tegevuse aspektile. Grammatikateemade hulka kuuluvad kohta näitavad eessõnad (*справа от, слева от, в углу, посередине, за, перед, над, под*) koos erinevate käänetega.

Ainesisus on nimisõnade, omadussõnade, isikuliste asesõnade, arvsõnade ja järgarvsõnade käänamine ning küsisõnade kasutamine vastavalt kontekstile. Kursusesse kuuluvad liitlaused sidesõnadega *кто, что* ja *который* ning liitlausete grammatika reeglid.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus
Kultuuriteemad hõlmavad Kuldse Ringi linnade ajalugu ja Uglitši Kremli ajaloolist tähtsust. Õppesisusse kuuluvad restorani „Яръ“ ajalugu ja menüü ning poe „Елисеевский“ roll Venemaa kultuuriloos.

Teemadering sisaldab vene suveniire, sealhulgas matrjoškat, vene kultuuri ajaloo arengut Eestis, vanausuliste kogukonda ning Jüri Lotmani tegevust Tartu Ülikoolis.

Kursuses käsitletakse Nobeli laureaatidest vene kirjanike elu ja loomingut ning võrreldakse kooli lõpetamise traditsioone Eestis ja Venemaal, keskendudes viimase koolikella tähistamisele.

Kuulamis-, lugemis- ja infootsinguoskused
Kuulamisülesanded sisaldavad konkreetse info leidmist, salvestise sisu põhjal järelduste tegemist ning tuttavate sõnade ja väljendite jäljendamist. Õppesisu hõlmab kuuldu konteksti ja info analüüsimist erinevates suhtlusolukordades.

Lugemisoskuse arendamisel keskendutakse reisipakkumiste, ametlike dokumentide, reklaamide ja teemakohaste tekstide mõistmisele ning olulise info leidmisele. Infootsinguoskuste arendamiseks kasutatakse erinevaid internetiallikaid ja autentseid tekste.

Kirjutamine ja tõlkimine
Kirjutamisteemade hulka kuuluvad reisiviisa taotluse, migratsioonikaardi ja tollideklaratsiooni täitmine ning ametliku keele kasutamine reisimisega seotud dokumentides.

Õppesisu sisaldab e-kirja kirjutamist vanematele hotellitoa kirjeldamise ja ideaalse hotellitoaga võrdlemise teemal. Kursusesse kuuluvad kirjandid teemadel „Millist inimest pean kultuurseks“ ja „Minu kõige eredam gümnaasiumi mälestus“.

Ainesisus on suuline ja kirjalik tõlkimine, arvamusavalduste koostamine ning erinevate teemade põhjal ettekannete ja kirjalike tööde loomine.

Praktilised tööd

- Reisi planeerimise ja reisimarsruudi koostamise ülesanded.
- Rollimängud transpordijaamades, hotellis ja piiriületusel.
- Reisipakkumiste lugemine ja võrdlemine.
- Tee juhatamise ja linnas orienteerumise harjutused.
- Vene rahvustoitude ja menüüde kirjeldamine.
- Vene suveniiride ja kultuuriliste objektide tutvustamine.
- Arutelud gümnaasiumi lõpueksamite ja tulevikuplaanide teemal.
- Viisaankeedi, migratsioonikaardi ja tollideklaratsiooni täitmine.
- E-kirjade ja kirjandite kirjutamine.
- Kuulamisülesanded konkreetse info leidmiseks ja järelduste tegemiseks.
- Lugemis- ja tõlkeülesannete lahendamine.
- Ettekannete koostamine Venemaa linnade ja vaatamisväärsuste kohta.

Kodukohaga seotud näited

- Kodukoha turismiobjektide ja vaatamisväärsuste tutvustamine vene keeles.
- Kodukoha transpordi- ja majutusvõimaluste kirjeldamine.
- Tee juhatamine kodukoha näitel.
- Kodukoha restoranide, kohvikute või rahvustoitude tutvustamine.
- Kodukoha kultuurisündmuste ja muuseumide kirjeldamine.
- Kodukoha kooli lõpetamise traditsioonide võrdlemine Venemaa traditsioonidega.
- Kodukoha reisimarsruudi või turismireklaami koostamine.

Valikkursus „vene keele grammatika A.2-B.1 süvaõpe“

Käesolev kursus on suunatud õppijatele, kes on omandanud algtasemel vene keele grammatika (A1-A2) ja soovivad edasi liikuda iseseisva keelekasutaja tasemele (B1). Programmis keskendutakse vene keele grammatiliste struktuuride põhjalikule ja süstemaatilisele õppele, pakkudes intensiivset praktilist lähenemist. Õppijatele antakse individuaalset juhendamist ja tagasisidet, et arendada sügavamat arusaamist keerukatest grammatilistest teemadest ning valmistuda edasiseks keelekasutuseks akadeemilises või professionaalses kontekstis.

Kursuse eesmärk on anda õppijatele:

- **Sügav arusaam vene keele grammatika kesksetest struktuuridest,** sealhulgas keerulisematest verbivormidest, käänetesüsteemist ning nende rakendamisest erinevates kontekstides.
- **Tugev analüütiline võime grammatika mõistmiseks ja rakendamiseks,** et õppija suudaks eristada ja kasutada õigeid vorme nii kõnes kui kirjas.

Kursuse keskmes on järgmised süvagrammatika teemad:

1. **Verbide aspektid ja aspektipaarid:** Süvitsi käsitletakse kestva (*несовершенный вид*) ja lõpetatud tegevuse infinitiivi (*совершенный вид*) ning nende kasutusreegleid, pöörates tähelepanu aspektipaaride semantilisele eristamisele ja kontekstuaalsetele kasutusviisidele. Erilist rõhku pannakse aspektivalikule erinevates ajavormides, k.a. liiklusverbidel.
2. **Käänetesüsteemi keerukus:** Käänete mitmetahuline kasutamine, sealhulgas Accusative (*Винительный падеж*) ja Genetive (*Родительный падеж*) käänete kasutamine erinevate nimisõnade ja omadussõnadega ainsuses ja mitmuses. Süvaõpe hõlmab käänete kasutamist eessõnadega ning rektsiooniliste verbidega, et mõista käänete vaheldumist ja kontekstuaalseid muutusi.
3. **Süntaktilised konstruktsioonid:** Eesmärgiks on õppida keerukamaid lauseehitusi ja nende korrektset kasutamist. Põhjalikult käsitletakse keerulisemate süntaktiliste struktuuride, nagu tingimuslause, põhjuse-tagajärje suhet väljendavatest lausetest ja kaudse kõneviisi kasutamist.
4. **Eessõnad ja nende tähendus:** Kursus keskendub erinevate eessõnade keerulistele tähendustasanditele ja nende kasutamisele koos käänetega. Läbitakse ka mitmetähenduslike eessõnade funktsioonid ning nende roll erinevates grammatilistes konstruktsioonides.

Õpitulemused:

Kursuse lõppedes õppija:

1. Verbide aspektide ja ajavormide kasutamine

- oskab eristada ja kasutada kestva (*несовершенный вид*) ja lõpetatud tegevuse infinitiivi (*совершенный вид*) nii minevikus, olevikus kui tulevikus vastavalt kontekstile, k.a. liiklusverbidega.
- omandab oskuse moodustada ja kasutada aspektipaare ning rakendada neid korrektselt erinevates suhtlussituatsioonides (nt tegevuste lõplikkus, korduvus või kestvus) nii igapäevases kui ka formaalses keeles.

2. Käänete süsteemi süvitsi mõistmine

- omandab võime eristada ja õigesti rakendada erinevaid käänete vorme (Именительный падеж, Родительный падеж, Дательный падеж jne) nii nimisõnade kui ka omadussõnade puhul ainsuses ja mitmuses.
- suudab tuvastada ja rakendada käänete kasutamise reegleid koos erinevate eessõnadega, arvestades semantilisi ja kontekstuaalseid nüansse.
- mõistab käänete vaheldumist ja erandeid erinevate rektsiooniliste verbidega ning oskab käänetega adekvaatselt väljendada keerulisemaid suhteid ja olukordi.

3. Süntaktiliste konstruktsioonide korrektne rakendamine

- omandab oskuse moodustada ja kasutada keerukamaid süntaktilisi konstruktsioone, sealhulgas tingimuslaused, kaudset kõneviisi, põhjuse-tagajärje suhet väljendavad laused.

- suudab analüüsida ja toota erinevaid lausekonstruktsioone nii suulises kui ka kirjalikus vormis, tagades grammatiliselt korrektse ja selge väljendusviisi.
- oskab liita kokku ja siduda erinevaid lihtlauseid (*сложносочиненные предложения*) ning keerulisemaid liitlauseid (*сложноподчиненные предложения*), et väljendada nüansirohkemaid mõtteid ja keerulisi suhteid (nt põhjus-tagajärg seosed, võrdlused, erisused).

4. Eessõnade ja nende kasutuse nüansirikkus

- suudab eristada ja kasutada mitmesuguseid eessõnu (/tagasõnu) vastavalt nende tähendusnüanssidele ning õigeid käänete vorme, mida eessõnad nõuavad.
- omandab võime määratleda eessõnade rolli ja tähendust erinevates kontekstides (ruumilised, ajalised, eesmärgipärased ja abstraktsed seosed).
- oskab korrektse käänte ja eessõnade kombinatsiooni abil selgelt ja täpselt väljendada asukohti, suundi, aega ja tingimusi.

5. Iseseisva grammatikaalase analüüsi võime

- suudab iseseisvalt analüüsida oma keelekasutust, tuvastada grammatilisi vigu ning neid parandada, tuginedes süvendatud teadmistele ja oskustele.
- suudab kriitiliselt hinnata keelekasutust erinevates situatsioonides (nt vestlus, kirjalikud tekstid) ja kohandada oma grammatilist väljendusviisi vastavalt kommunikatiivsele vajadusele.
- oskab rakendada erinevaid õpitud grammatikareegleid loovalt ja paindlikult, olles samal ajal võimeline põhjendama oma valikuid grammatiliste printsiipide alusel.

6. Vene keele kasutamine iseseisva keelekasutaja tasemel

- suudab pärast kursuse läbimist enesekindlalt ja grammatiliselt õigesti suhelda igapäevastes ja formaalsetes situatsioonides, kasutades keerukamaid grammatilisi konstruktsioone ja väljendeid.
- omandab võime kirjutada ja rääkida B1 tasemel, väljendades nii konkreetseid kui abstraktseid mõtteid ning rakendades õppitud grammatikaoskusi sujuvalt ja täpselt.
- suudab oma grammatilisi teadmisi kohandada erinevates kontekstides, sealhulgas ametlikes ja professionaalsetes keskkondades, tagades keele korrektse ja asjakohase kasutamise.

Valikkursus „Vene keele teatripõhine kursus (A.2-B.1)”

Vene keele teatripõhine kursus (A.2-B.1) on loodud keeleõppijatele, kes soovivad oma keeleoskust arendada loomingulise ja praktilise lähenemise kaudu, kasutades teatrikunsti kui vahendit keeleõppeks. Kursus ühendab vene keele õppimise teatrikunsti ja näitlejatehnikatega, pakkudes osalejatele võimalust praktiseerida keelt intensiivselt ja kontekstipõhiselt. Kursuse käigus kasutatakse draama- ja teatrivõtteid, et süvendada keeleoskust, arendada eneseväljendusvõimet ning täiustada häädlust, sõnavara ja grammatikat.

Kursuse eesmärk on:

- Arendada vene keele kõne- ja kuulamisoskust loomulikus ja elulises kontekstis, kasutades rollimänge, improvisatsiooni ja näitlemistehnikaid.
- Tugevdada õppijate suutlikkust vene keeles enesekindlalt ja emotsionaalselt väljenduda, samal ajal parandades keelelist täpsust ja väljendusoskust.
- Edendada kultuurilist mõistmist ja tundlikkust, käsitledes kursuse raames klassikalisi ja kaasaegseid vene kirjandusteoseid, dialooge ja lavastusi.

Kursuse sisu keskendub järgmistele teemadele ja oskustele:

1. **Draama ja keele ühendamine:** Õppijad osalevad näitlemisharjutustes, mille eesmärk on arendada keelelist eneseväljendusoskust. Harjutused keskenduvad keele sujuvusele, intonatsioonile, kehakeelele ja häälduse.
2. **Rollimäng ja improvisatsioon:** Kursuse käigus omandatakse keeleoskusi erinevates kommunikatiivsetes olukordades, mängides läbi erinevaid stsenaariumeid, kus õppijad võtavad endale rolle. See võimaldab neil katsetada ja kinnistada uusi sõnu ja väljendeid loomulikus suhtlusolukorras.
3. **Tekstianalüüs ja dialoogide esitamine:** Õppijad loevad ja analüüsivad vene kirjanduslikke tekste (sh näidendeid, lühilugusid, sketše, anekdoote, luuletusi, laule vms) ning valmistavad ette ja esitavad dialooge. Erilist tähelepanu pööratakse intonatsiooni, häälduse ja rütmi ja keelekasutuse nüanssidele.
4. **Hääldus ja diktsiooni täiustamine:** Kursusel kasutatakse häälduse ja diktsiooni harjutusi, mis aitavad õppijatel parandada vene keele foneetilist täpsust. Rõhk on õige intonatsiooni, häälduse ja rütmi omandamisel, mis on oluline loomuliku kõneoskuse arendamisel.
5. **Kultuuriline ja kontekstuaalne keeleõpe:** Kursuse raames tutvutakse vene kultuuriliste ja ajalooliste kontekstidega läbi draamatekstide ja lavastuste (sh näidendite, lühilugude, sketšide, anekdootide, luuletuste, laulude vms). Õppijad arendavad kultuurilist tundlikkust ja oskust tõlgendada vene keele kultuurispetsiifilisi tähendusi.

Õpitulemused:

Kursuse lõppedes õppija:

1. Vene keeles enesekindel ja sujuv suhtlemine

- omandab oskuse suhelda vene keeles enesekindlalt ja loomulikult, väljendades end sujuvalt erinevates kommunikatiivsetes olukordades.
- suudab osaleda spontaanseid vastuseid nõudvates dialoogides ja reageerida erinevatele suhtlusolukordadele kiiresti ja sobivalt.
- parandab enda suhtlusoskust nii igapäevases vestluses kui ka keerukamates sotsiaalsetes ja kultuurilistes kontekstides.

2. Keerulisemate vene keele intonatsiooni ja rütmi kasutamine

- omandab oskuse rakendada erinevaid intonatsioonimustreid ja rütmilisi struktuure vastavalt kontekstile, rääkides vene keeles loomulikult ja emotsionaalselt.

- suudab väljendada oma mõtteid ja tundeid sobiva intonatsiooni ja kõnerütmi abil, muutes suhtluse elavaks ja autentseks.

3. Vene keele hääldus ja diktsiooni täiustamine

- arendab oma häädlust, keskendudes keerulisemate vene keele helide ja häälikukombinatsioonide korrektsele artikuleerimisele.
- omandab oskuse selgelt ja täpselt hääldada erinevaid vene keele sõnu ja fraase, vähendades aktsenti ja parandades foneetilist täpsust.
- suudab teadlikult kasutada hääldus ja diktsiooni tehnikaid, mis aitavad endal rääkida vene keeles arusaadavalt ja selgelt erinevates suhtlussituatsioonides.

4. Vene draamatekstide ja dialoogide analüüsimine ning tõlgendamine

- arendab võime analüüsida vene keele tekste, sealhulgas näidendeid, dialooge, lühilugusid, sketše, anekdoote, luuletusi, laule vms, tuues esile nende keelelisi ja stilistilisi eripärasid.
- suudab mõista ja tõlgendada kirjanduslikke ja draamatekste (sh näidendeid, lühilugusid, sketše, anekdoote, luuletusi, laule vms), osates leida nende sügavamad tähendused ja kultuurilised kontekstid.
- Parandab oma suutlikkust valmistada ette ja esitada keerukamaid dialooge, kasutades õpitud keelelisi struktuure ja teatraalseid võtteid, et luua elavaid ja tähendusrikkaid etteasteid.

5. Improvisatsiooni ja rollimängu oskuste arendamine

- suudab osaleda improvisatsioonilistes tegevustes, arendades võimet loovalt reageerida ootamatutele keelelistele ja situatsioonilistele väljakutsetele.
- omandab oskuse kehastada erinevaid rolle, arendades oma võimet esitada dialooge ja mängida läbi keerukamaid sotsiaalseid ja emotsionaalseid stsenaariumeid.
- suudab rakendada keelelisi ja dramaturgilisi tehnikaid, et luua usutavaid ja dünaamilisi suhtlusmomente nii laval kui ka igapäevaelus.

6. Kultuurilise ja ajaloolise teadlikkuse tõstmine

- omandab sügavama arusaama vene kultuurist ja ajaloost, tutvudes klassikaliste ja kaasaegsete vene näidendite ja tekstidega.
- oskab siduda keeleõpet ja kultuurilisi teadmisi, mõistes vene keele kultuurispetsiifilisi väljendusviise ja tähendusi ning kohandades neid oma suhtlusstiili.
- suudab arutleda vene kultuuriliste ja ajalooliste teemade üle, väljendades oma mõtteid selgelt ja keeleliselt korrektse sõnavaraga.

7. Paranenud koostöö- ja esinemisoskused

- arendab oma koostööoskusi, osaledes grupitöös ja teatraalsetes harjutustes, mis nõuavad ühiste eesmärkide nimel töötamist ja aktiivset panustamist.
- suudab enesekindlalt esineda grupi ees, kasutades õppitud teatrivõtteid, et edastada vene keeles loovaid ja köitvaid esitlusi ning näitemänge.

- arendab oma võimet tegutseda meeskonnas ja toetada kaasõppijate edusamme, kasutades grupidünaamikat õppeprotsessi rikastamiseks.

8. Vene keele kasutamine loomingulistes ja mitmekesistes kontekstides

- omandab suutlikkuse kasutada vene keelt loomulikes ja mitmekesistes kontekstides, sealhulgas kultuurilistes ja kunstilistes väljundites nagu näitemängud ja esitlused.
- suudab rakendada oma keeleoskust loominguliselt, luues uusi ja innovaatilisi väljendusviise erinevates draamaprojektides ja ettekannetes.
- parandab oma suutlikkust kasutada vene keelt erinevates suhtlusstiilides, olgu see siis ametlik, mitteametlik, emotsionaalne või neutraalne, sõltuvalt kommunikatiivse olukorra nõuetest.

Valikkursus "Vene keele lugemispõhine kursus (A.2-B.1)"

Vene keele lugemispõhine kursus (A2-B1) on suunatud õppijatele, kes soovivad arendada oma lugemisoskust ja kirjaliku keele mõistmist. Kursuse aluseks on mitmesugused vene kirjandustekstid ja autentsed materjalid, pakkudes võimalust tutvuda nii vene kui maailma kirjanduse, ajakirjanduse ja kultuuriga. Läbi tekstide lugemise, analüüsimise ja tõlgendamise arendatakse keelelist täpsust, sõnavara ja grammatikat. Kursus sobib neile, kes soovivad parandada oma lugemisoskust ning süvendada teadmisi vene kirjandusest ja kultuurist.

Kursuse eesmärk on:

- Arendada õppijate vene keele lugemisoskust, sealhulgas keerukamate tekstide mõistmist ja kriitilist analüüsi.
- Suurendada sõnavara, eriti seoses erinevate tekstiliikidega (ilukirjandus, mitte-ilukirjandus, ajakirjandus, teadustekstid jne), ning õpetada strateegiaid tundmatu sõnavara tõlgendamiseks ja mõistmiseks.
- Süvendada õppijate arusaamist vene keele grammatilistest ja stiililistest struktuuridest, arendades samal ajal suutlikkust kirjutada ja väljendada end täpsemalt kirjalikus vormis.

Kursus hõlmab järgmisi teemasid ja oskusi:

1. **Vene keele ilukirjanduslikud tekstid:** Läbitakse valitud vene kohandatud kirjandusteosed, keskendudes nende keelelisele ja stiililisele analüüsile. Õppijad omandavad oskuse mõista sügavamal tasemel kohandatud kirjanduslike tekstide sisu, narratiivistruktuuri ja keelelisi nüansse.
2. **Ajakirjanduse ja dokumentaaltekstide lugemine:** Õppijad loevad ja analüüsivad ajalehtede ja ajakirjade artikleid, samuti dokumentaaltekste, mis aitavad neil mõista vene kaasaegseid ühiskondlikke ja kultuurilisi kontekste.
3. **Tekstide grammatika ja stiili analüüs:** Kursuse käigus keskendutakse lugemise kaudu grammatilistele konstruktsioonidele ja stiilivõtetele, mis on eri tüüpi tekstides esindatud.

4. **Sõnavara laiendamine ja süstematiseerimine:** Lugemisprotsessi kaudu omandavad õppijad uue sõnavara, sh keerulisemad väljendid ja terminid, mis on seotud eri valdkondade ja žanridega.
5. **Tõlgendamine ja tekstianalüüs:** Õppijad arendavad võimet analüüsida ja tõlgendada vene tekste, pöörates tähelepanu nende sisule, keelelisele ülesehitusele ja kontekstuaalsetele tähendustele. Arutatakse tekstide kultuurilisi ja ajaloolisi aspekte, et süvendada keelelist ja kultuurilist teadlikkust.

Õpitulemused:

Kursuse lõppedes õppija:

1. Keerukamate vene keele tekstide mõistmine ja tõlgendamine
- omandab võime lugeda ja mõista erineva raskusastmega vene keele tekste, sealhulgas ilukirjandust, ajakirjandust ja teaduslikke tekste.
- suudab tuvastada ja analüüsida teksti struktuuri, sisu ja autori kavatsusi, mõistes nii peamisi ideid kui ka varjatud tähendusi.
- omandab oskuse kriitiliselt tõlgendada tekstide kultuurilisi ja ajaloolisi kontekste, tuues esile olulised tähenduskihid ja autoripositsiooni.

2. Sõnavara laiendamine ja tundmatute sõnade mõistmine konteksti kaudu
- arendab oma sõnavara erinevates valdkondades ja žanrites, laiendades nii igapäevast kui ka spetsiifilisemat sõnavara (nt kirjandus, meedia, teadus).
- suudab tundmatuid sõnu ja fraase konteksti kaudu tõlgendada ning rakendada uusi sõnu ja väljendeid loovalt ning täpselt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses.
- omandab oskuse süsteemselt täiendada ja korrastada oma vene keele sõnavara, kasutades tõhusaid strateegiaid sõnade meeldejätmiseks ja kordamiseks.

3. Grammatiliste ja stilistiliste struktuuride süvendatud mõistmine
- omandab võime tuvastada ja analüüsida erinevaid grammatilisi konstruktsioone, mida kasutatakse kirjanduslikes ja mitte-ilukirjanduslikes tekstides.
- suudab aru saada keerukamatest vene keele grammatilistest struktuuridest, sealhulgas keerulistest lausekonstruktsioonidest, verbivormidest, aspektidest ning käändesüsteemi kasutusest.
- arendab oskust eristada erinevaid stiilivõtteid ja mõista, kuidas keeleline stiil mõjutab teksti tähendust ja esteetikat.

4. Kultuurilise ja ajaloolise tausta mõistmine tekstides
- arendab oma teadlikkust vene kultuurist, ajaloost ja traditsioonidest, mis aitavad mõista kirjanduslikke ja ajakirjanduslikke tekste konteksti ja sisuliste allhoovuste kaudu.
- suudab tekstide lugemisel arvestada laiemat kultuurilist ja sotsiaalset konteksti, mis mõjutab autori sõnumit ja tekstide sisu.

- omandab võime arutada tekstide kaudu esilekerkivaid kultuurilisi ja ajaloolisi küsimusi, arendades vene keele kasutamist kriitilise ja kultuuriliselt teadliku suhtluse vahendina.

5. Tekstide kriitiline analüüs ja tõlgendamine

- suudab analüüsida ja tõlgendada erinevat tüüpi vene tekste, sealhulgas kirjandust, ajakirjandust ja erialatekste, tuues välja nende sisu ja keeleliste vahendite funktsiooni.
- omandab oskuse koostada vene keeles tekstide põhjal kriitilisi analüüse ja kirjeldada teksti autoripositsiooni, narratiivi ning selle mõju lugejale.
- arendab iseseisvaid seisukohti ja teeb järeldusi, tuginedes tekstide sisule ja keelelistele väljendusvahenditele.

6. Iseseisvate lugemisoskuste arendamine ja õppimisstrateegiate kasutamine

- omandab oskuse iseseisvalt lugeda ja analüüsida erinevat tüüpi vene tekste, rakendades oma teadmisi grammatika, sõnavara ja stiili kohta.
- suudab kasutada erinevaid lugemisstrateegiaid (nt skaneerimine, detailne lugemine, ennustamine (sisu äraarvamine) ja varasemate teadmiste aktiveerimine, selgitamine, kokkuvõtte tegemine, ebaolulise eraldamine ja tekstikriitilisus, küsimuste koostamine, tagasiminek), et tekste kiiremini ja tõhusamalt mõista.
- omandab oskuse struktureerida oma lugemisprotsessi, seades eesmärke ja reflekteerides oma edusamme, et süstemaatiliselt arendada oma keeleoskust.

7. Paranenud kirjalik väljendusoskus vene keeles

- arendab suutlikkust kirjutada selgelt ja korrektselt vene keeles, rakendades tekstide kaudu omandatud grammatilisi ja stilistilisi teadmisi.
- omandab oskuse luua selgeid ja loogiliselt üles ehitatud kirjalikke tekste keerulisemate keelekonstruktsioonide ning sõnavara abil.
- suudab väljendada oma mõtteid täpselt ja veenvalt, arvestades teksti eesmärki ja sihtrühma, ning kasutada õpitud keeleliste väljendusvahendite rikkust loovalt ja tõhusalt.

8. Süvendatud teadlikkus vene kirjandusest ja meediast

- arendab laiemat ja sügavamalt läbimõeldud arusaama vene kirjandusest, ajakirjandusest ja teistest tekstiliikidest, suutes neid konteksti paigutada ning nende kohta põhjendatult arutleda.
- omandab võime mõista ja võrrelda erinevate autorite stiile ja temaatikaid, tuues esile tekstide kunstilisi ja ideoloogilisi kihte.
- suudab reflekteerida loetud tekstide sisu ja kultuuriliste tähenduste üle, arendades oskust analüüsida nende konteksti ja seoseid laiema vene kultuuriruumi ning ajalooliste protsessidega.

2.3.3. Hispaania keel

I Kursus

Õppesisu

Teema 1: Hääldus ja baasväljendid *(Pronunciación y expresiones básicas)*

- Hispaania keele tähestik, häälduseeglid ja intonatsioon.
- Tervitused ja hüvastijätt *(¡Hola! , ¡ Adiós!)*
- Viisakusväljendid (*Por favor, Gracias)*

Teema 2 : Enesetutvustus *(Presentación personal)*

- Isikuandmed ja lihtsad küsimused- vastused: nimi, vanus, päritolu, elukoht.
- Oma kaaslase tutvustamine: nimi, päritolu

Teema 3 : Arvud, aeg ja ümbrus *(Números, tiempo y entorno)*

- Arvud 0 – 100
- Nädalapäevad, kuud ja aastaajad.
- Värvid

Teema 4: Restoranis ja kohvikus *(En el restaurante y la cafetería)*

- Toidusõnavara: söögid ja joogid.
- Toidu ja joogi tellimine baaris, kohvikus või restoranis ning arve maksmine.
- Toiduvalmistamise sõnavara

Keeleteadmised ja grammatika *(Conocimientos lingüísticos y gramática)*

- Isikulised asesõnad *(yo, tú, él, ella ...)*
- Baastegusõnade *SER* (olema, eksisteerima) *ESTAR* (olema, asuma)*TENER* (omama)pööramine
- Määrava *(el, la, los, las)* ja umbmäärase *(un, una, unos, unas*) artikli kasutamine
- Nimi- ja omadussõnade ainsuse ja mitmuse moodustamine.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus (*Cultura e interculturalidad)*

- Esmased teadmised hispaania keele kultuuriruumist.
- Nime ja perekonnanime moodustamise eripärad ja traditsioonid hispaania kultuuriruumis (kaks perekonnanime).Hellitus- ja hüüdnimede kasutamine.
- Tervitamine ja viisakusväljendite kultuurilised reeglid ja tavad.
- Tutvumine hispaania keelt kõnelevate riikide mõttemaailmaga.
- Toitumistavad ja söömisharjumused Hispaanias. TAPAS ´e kultuur.
- Hispaania kohvikute ja baaride eripärad nind sealsed sotsiaalsed normid.

Praktilised tööd *(Trabajos prácticos)*

1. **Suuline dialoog "Tutvumine ja tervitamine** » - Paaristöö, kus õpilased tervitavad ja tutvustavad üksteist, küsivad nime, vanust, päritolu ja elukohta ning kasutavad viisakusväljendeid.
2. **Avastame Hispaania nimesid!**
   a) Harjutame, kuidas hispaania kultuuris eesnimesid ja kahte perekonnanime kombineeritakse ja võrdleme seda eesti nimesüsteemiga.
   b) Minu uus hispaaniakeelne identiteet: Iga õpilane valib endale hispaaniapärase eesnime, (millest tuletab ka hellitus/hüüdnime), kaks perekonnanime ja esitleb end hispaanlase või ladina-ameeriklasena, kasutades oma uut nime ja päritolu.
3. **Rollimäng "Kohvikus ja restoranis"** Klassiruumi kohvikuks muutmine. Söökide-jookide tellimine, menüü lugemine, hindade uurimine ning arve küsimine. Kelneri ja

kliendi rollide vahetamine, et harjutada mõlema osapoole suhtlust ja erinevaid situatsioone.

4. **Videoprojekt: "Minu lemmikretsept**": Individuaalne või paaristöö, kus õpilased filmivad ja monteerivad lühikese kokandusvideo. Videos tutvustatakse hispaania keeles oma lemmikrooga, vajalikke koostisosi ja selle valmistamise etappe, kasutades õpitud toidu- ja toiduvalmistamise sõnavara. Valminud videod vaadatakse ühiselt tunnis, kus ülejäänud õpilased hindavad kaasõpilaste töid ning annavad neile hispaania keeles (või vastavalt keeleoskuse tasemele) konstruktiivset ja toetavat tagasisidet.
5. **Paaristöö: Numbrid, aastaajad ja värvid**
   Sünnipäevad ja aastaajad: Õppijad harjutavad kordamööda oma sünnipäeva(kuupäev ja kuu) ütlemist ning selgitavad, millisesse aastaaega ja mis värvidessse nende sünnikuu looduse poolest kuulub. See arendab kuulamis- ja arusaamisoskust.
6. **Matemaatiline etteütlus (Liitmine ja lahutamine) :** Üks õpilane ütleb eelnevalt paberile kirjutatud liitmis- ja lahutamistehteid ning teine kirjutab kuulmise järgi vastused üles. Seejärel rollid vahetuvad. Selle ülesandega harjutatakse numbrite õigekirja, hääldust ja arusaamisoskust.
7. **Numbrimäng: Tagurpidi numbrid:** Mängitakse paaris.
   Üks mängija ütleb numbri (0-100) ja teine vastab sellele tagurpidi. Mäng on mõeldud kuulamise ja kiire mõtlemise harjutamiseks.
   Näide: Kui esimene ütleb 68, siis teine vastab 86

Kodukohaga seotud õppeülesanded (*Tareas didácticas sobre el entorno local)*

- **Elukoha ja õppeasutuse kirjeldamine:** Kuidas kasutada tegusõnu SER ja ESTAR enda päritolu, elukoha ja kooli nimetamisel.
- **Võrdlus: Eesti ja Hispaania nimesüsteemid.** Arutelu kultuurilistest erinevustest nimede panemisel.
- **Kohalikud maitsed kohvikus**: Rollimäng, kus kirjeldatakse hispaania keeles kohalikke roogasid ja jooke, või "Eesti kohviku/restorani" menüü koostamine hispaania keeles.
  ¤ praktiline näide : Koolikohviku menú

Õpitulemused

1. Saab aru igapäevastest väljenditest ja lühikestest lausetest.
2. Kasutab õpitud väljendeid ja lühilauseid oma vajaduste väljendamiseks.
3. Suudab esitada ja vastata lihtsatele küsimustele enda kohta. Näiteks : nimi, vanus, päritolu, elukoht.
4. On selgeks õppinud baassõnavara: tervitamine ja hüvastijätt; numbrid, kuud ja aastaajad; värvid; söögid ja joogid.
5. On omandanud esmased teadmised õpitava keele kultuuriruumist (nimi ja perekonnanime moodustamine hispaania kultuuriruumis, tervitamine ja viisakusväljendite kasutamine) ning on tutvunud hispaania keelt kõnelevate riikide mõttemaailmaga.
6. Oskab kasutada kursuse jooksul omandatud sõnavara järgnevates igapäevastes olukordades: enda ja oma sõprade tutvustamine; restoranis, kohvikus ja baaris söögi

ja joogi tellimine ning arve maksmine. Oskab kasutada toiduvalmistamise sõnavara, ning rääkida oma lemmiktoidu valmistamise etappidest.
7. Suudab lugeda ja kirjutada lihtsaid tekste, mis sisaldavad tuttavaid sõnu ja fraase.
8. On omandanud algteadmised grammatikas: kasutab õigesti isikulisi asesõnu, oskab pöörata tegusõnu SER(olema, eksisteerima) ja ESTAR (olema, asuma) ja TENER (omama) ning omab esmateadmisi määrava ja umbmäärase artikli kasutamise kohta ning oskab moodustada nimi- ja omadussõna mitmust.
9. On selgeks õppinud hispaania keele häälduseeglid.

II Kursus
Õppesisu

Teema 1: Laiendatud enesetutvustus, ametid ja *hobid* *(Presentación personal, profesiones y pasatiempos)*
- Isikuandmete süvendatud esitlemine: nimi, vanus, rahvus, päritolu, perekonnaseis ja elukoht.
- Erinevad ametid, töökohad ning nendega seotud igapäevased tegevused.
- Vaba aeg, huvid, spordialad ja lemmiktegevused (meelelahutus.)

Teema 2 : Kool, sõbrad ja igapäevane elukeskkond *(La escuela, amigos y entorno diario)*
- Oma kooli ja õpikeskkonna kirjeldamine ning igapäevaste koolitegevuste edastamine.
- Sõpradest ja kaaslastest rääkimine.
- Juhiste, palvete ja lihtsate käskluste andmine ning mõistmine igapäevastes suhtlussituatsioonides.

Teema 3: Perekond, elustiil ja tekstide analüüs (*Familia, estilo de vida y análisis de textos)*
- Pereliikmete kirjeldamine ja erinevad perekonnasuhted.
- Erinevad eluviisid ning igapäevased harjumused ja rutiinid.
- Lihtsamate tekstide lugemine ja tõlkimine ning videotest arusaamine ja neist kokkuvõtete tegemine.

Keeleteadmised ja grammatika *(Conocimientos lingüísticos y gramática)*
- Omastava käände *(pronombres y adjetivos posesivos)* kasutamine hispaania keeles.
- Määrsõnade *(adverbios*) moodustamine ja kasutamine lausetes.
- Reeglipärased tegusõnad *(verbos regulares*) ja nende pööramine olevikus *(presente de indicativo)*
- Tegusõnade *(SER, ESTAR, TENER)* süvendatud ja praktiline kasutamine erinevates kontekstides.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus *(Cultura e interculturalidad)*
- Keelelised ja kultuurilised erinevused Hispaania ning Ladina- Ameerika riikide vahel.
- Hispaania perekondlikud traditsioonid ja elustiil.
- Hispaania kuninglik perekond.

Praktilised tööd *(Trabajos prácticos)*

1. **Suuline dialoog "Uued tuttavad ja elukutsed":** Paaristöö, kus õpilased mängivad läbi situatsiooni, kus kohtuvad erinevatest rahvustest ja ametitest inimesed. Küsitakse ja vastatakse nime, vanuse, päritolu, õpingute ja hobide kohta.

2. **Rollimäng „Juhenda mind“** : Õpilased töötavad paarides, kus üks peab andma hispaania keeles selgeid juhiseid või palveid(nt. klassiruumi reeglid või tegevusjuhendid) nind teine peab neile reageerima või neid täitma.
3. **Teksti ja videoanalüüsi töötuba**: Õpilastele antakse lühike hispaaniakeelne tekst või kultuuriteemaline video (nt. Hispaania kuninglik pere või baarikultuuri kohta). Õpilased loevad/ vaatavad seda ning koostavad iseseisvalt või paarides hispaaniakeelse lühikokkuvõtte.
4. **Lühiesitlused“ Minu vaba aeg ja sõbrad“** : Iga õpilane valmistab ette ja kannab ette lühikese suulise esitluse (või dialoogi) etteantud teemal, kasutades õpitud grammatikat ja sõnavara.
5. **Rollimäng „Teleintervjuu stuudios“ .** Paaristöö, kus üks õpilane kehastab telekanali ajakirjanikku/intervjueerijat ja teine on kutsutud saatekülaline. Saatekülaline valib ise teema (lemmiktegevus või hobi) millest lähemalt rääkida. Intervjuu esitatakse peast ja dialoog viiakse läbi stuudiopubliku formaadis. Ülejäänud klass moodustab stuudiopubliku, kes elab intervjuule kaasa (reageerib kuuldule) ning esitab intervjuu lõpus külalisele või/ja ajakirjanikule hispaaniakeelseid lisaküsimusi.

Kodukohaga seotud õppeülesanded (*Tareas didácticas sobre el entorno local*)

- **Paaristöö: Minu kooli ja sõpruskonna ülevaade** Õpilased kannavad ette lühikese esitluse oma koolist, kirjeldades sealseid tegevusi, oma sõpru, õppeaineid ja õpetajaid, kasutades korrektselt verbide SER ESTAR ja TENER erisusi.
- **Minu kodukoha keelelised eripärad:** Õpilane uurib ja jagab näiteid sellest, kuidas räägitakse tema kodukohas või milliseid piirkondlikke sõnu, väljendeid või häälduserisusi kasutavad tema vanemad või vanavanemad (nt. Saaremaa, Võrumaa, Ida – Virumaa või muude piirkondade eripärad).

Õpitulemused

1. Oskab ennast esitleda ja vastata küsimustele enda kohta. Näiteks: nimi, rahvus, vanus, perekonnaseis, amet, hobid.
2. On võimeline suhtlema igapäevastes olukordades: oskab tervitada, hüvasti jätta, tänada ja vabandada, küsida ja anda juhiseid, rääkida oma koolist, sõpradest, erinevatest ametitest ja vabaaja lemmiktegevustest.
3. On omandanud kursuse jooksul läbi võetud sõnavara: perekond, perekonnaseis, ametid, erinevad eluviisid, igapäeva tegevused, vaba aeg, spordialad ja meelelahutus.
4. Oskab lugeda ja tõlkida lihtsamaid tekste, saab aru lihtsamatest videotest ja suudab koostada kokkuvõtteid tekstide ja videote põhjal.
5. Omab teadmisi hispaania kultuurist (toitumistavad Hispaanias, hispaania baaride eripära, keelelised erinevused Hispaanias ja Ladina- Ameerika riikides, perekond ja elustiil, Hispaania kuninglik perekond)
6. On omandanud grammatika teemad: omastava käände kasutamine hispaania keeles, määrsõnad, reeglipärased tegusõnad ja nende pööramine, tegusõnade SER, ESTAR, TENER kasutamine.
7. On suuteline mistahes kursuse jooksul läbivõetud teema põhjal vestlema ja etteantud teemal lühiesitluse tegema.

III Kursus
Õppesisu

Teema 1 : Kooliargipäev, plaanide tegemine ning kellaajad ja nende kasutamine *(Rutina escolar, planes futuros , las horas y su uso)*

- Õppeaasta algus, koolielu ja õppeained, hinnetest rääkimine.
- Tunniplaan, koolipäeva struktuur ja igapäevaste tegevuste ajaline planeerimine.
- Kellaajad ja nende kasutamine: kellaaja küsimine ja teatamine, erinevate päevaosade (hommik, pärastlõuna, õhtu, öö) eristamine ning ajaväljendite (¿ Qué hora es? ja ¿A qué hora ....?) korrektne kasutamine igapäevases suhtluses.

Teema 2: Isiku füüsiline ja iseloomu kirjeldamine ja huvialad (*Descripción física, del carácter y pasatiempos)*

- Inimese välimuse ja füüsiliste omaduste kirjeldamine.
- Iseloomuomaduste , isiksuse ja karakteri kirjeldamine.
- Huvialad, vaba aja tegevused ja isiklikud eelistused.

Teema 3: Riigid, kultuurid ja keeled *(Países, culturas y lenguas)*

- Erinevate riikide ja kultuuride kirjeldamine ning võrdlemine: asukoht, pealinnad, keeled, kultuurilised eripärad ja traditsioonid.

Teema 4 : Kokkulepete sõlmimine, välja kutsumine, kutsega nõustumine ja sellest loobumine *(Hacer planes, invitar a salir, aceptar y rechazar invitaciones y dar excusas)*

- Sõbra või tuttava kutsumine välja üritusele või ühistele tegevustele.
- Kutsega nõustumine, kokkulepete sõlmimine ja koha täpsustamine.
- Kutsest viisakas loobumine, keeldumine ja vabandavate põhjuste või selgituste andmine.

Keeleteadmised ja grammatika *(Conocimientos lingüísticos y gramática)*

- Viisakusväljendid ja funktsionaalsed fraasid kutsumiseks, keeldumiseks ja vabandamiseks(näit.: *¿ Te apetec salir...? Lo siento, pero ... No puedo, porque ...)*
- Tegusõnade QUERER (tahtma, soovima) ja modaalverbide kasutamine kavatsuste väljendamisel.
- Omadussõnade ühildumine ja kasutamine isikuomaduste ning välimuse kirjeldamisel.
- Tegusõnade SER (püsivad omadused, iseloom) TENER (füüsilised jooned, nt. silmad, juuksed) sihipärane kasutamine isikukirjelduses.
- Erinevad kasulikud väljendid ja idioomid tegusõnadega HACER (tegema), GUSTAR (meeldima) ja IR (minema, käima, sõitma)
- Ebareeglipärased tegusõnad ja nende pööramine.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus *(Cultura e interculturalidad)*

- Hispaania keele sõnavara ja sõnade päritolu ning keeleline mitmekesisus Hispaanias ja Ladina- Ameerika riikides.
- Hispaania keelt kõnelevate riikide asukoht maailmakaardil ja nende pealinnad.
- Kellaajad, elutempo ja ajakäsitlus kultuurikontekstis. Hispaania ja Ladina- Ameerika igapäevase elutempo, hilisemate söögiaegade ning ajataju ja punktuaalsuse eripärad võrrelduna Eesti kultuuriruumi ja harjumustega.

Praktilised tööd *(Trabajos prácticos)*

1. **Telefonikõne või vestlus sotsiaalmeedias – plaanide tegemine ja kokkulepped**- Paaristöö, kus õpilased viivad läbi telefonivestluse või simuleerivad otsesuhtlust sotsiaalmeedias , et planeerida ühist üritust või kohtumist (nt. kinno, teatrisse või välja sööma minemist), rakendades õpitud sõnavara ja grammatikat. Vestluse käigus tuleb kokku leppida täpne kohtumisaeg ja koht.
2. **Paaristöö/esitlus“ Minu eriline kaaslane“**: Õpilased kirjeldavad üksteisele või klassile oma pereliiget, sõpra või kaaslast, tuues esile tema iseloomujooned, füüsilise välimuse ja harrastused (mille väljendamiseks kasutatakse verbi GUSTAR laiendatud vorme). Esitlust võivad illustreerida fotod kirjeldatavast isikust. Pärast ettekannet saavad kaasõpilased kuvatud fotode ja/või kuuldu põhjal esitada esinejale täpsustavaid küsimusi , harjutades dialoogi ja spontaanset reageerimist.
3. **Rollimäng: „ Lähme välja! - Kutse ja viisakas keeldumine“**
   Paaristöö, kus üks õpilane helistab või pöördub kaaslase poole ja kutsub teda välja. Teine õpilane peab esimesel korral kutse viisakalt tagasi lükkama, leidma loogilise põhjuse või vabanduse ning pakkuma omakorda välja uue, alternatiivse kellaaja või kohtumispaiga, milles nad lõpuks koos kokkuleppele jõuavad.

Kodukohaga seotud õppeülesanded *(Tareas didácticas sobre el entorno local)*

- **Kultuuriline rännak maailmakaardil – Minu kodukohast hispaaniakeelsetesse pealinnadesse:**
  Õpilane valib ühe hispaaniakeelse riigi ja selle pealinna ning märgib kaardil ära selle asukoha ja kauguse oma kodukohast Eestis. Ta koostab lühikese fantaasiaplaani või kutse seal asuvale sõbrale ühiseks kohtumiseks, määrates kindlaks sihtkoha geograafilised ja kultuurilised eripärad.

Õpitulemused

1. Kasutab ja mõistab igapäeva suhtlust erinevatel teemadel:
- Arutleb õppeaasta alguse üle, räägib õppeainetest, tunniplaanist, hinnetest, kellaaegadest, plaanide tegemisest, kasutades sobivat sõnavara.
- Oskab kirjeldada oma pereliiget, kaaslast/sõpra (välimus, iseloom ja hobid)
- Suudab kirjeldada ja võrrelda erinevaid riike ja kultuure, lähtudes riigi asukohast, selle pealinnast, keelest, kultuurilistest eripäradest ja tavadest.
2. On omandanud kursuse jooksul läbivõetud sõnavara ja oskab seda nii kirjalikult kui suulises kõnes kasutada.
3. Oskab planeerida kohtumisi, sõlmida kokkuleppeid ning vajadusel viisakalt keelduda ja vabandada.
4. On omandanud grammatika teemad: omadussõnade ühildumine, ebareeglipäraste tegusõnade pööramine ja kasutamine, erinevad väljendid tegusõnaga HACER (tegema) GUSTAR (meeldima) ja IR (minema, käima, sõitma).
5. Oskab kaasa rääkida ja arutleda hispaania kultuuri teemadel: hispaania keele sõnade päritolu ja keele mitmekesisus Hispaanias ja Ladina- Ameerika riikides ning teadvustab erinevusi hispaania ja eesti kultuuride vahel.

IV Kursus
Õppesisu

Teema 1: Linn, linnaruum ja kodukoha kirjeldamine *(La ciudad, el entorno urbano y la descripción de mi barrio)*

- Linnaga seotud sõnavara**:** transport, linnaosad, avalikud hooned, tänavad ja orienteerumine linnas.
- Kodukoha kirjeldamine: oma kodulinna, - koha või linnaosa kirjeldamine, tuues välja selle plussid ja miinused.
- Eestimaa tutvustamine : vaatamisväärsuste soovitamine hispaaniakeelsetele külalistele; ülevaade .Eesti kultuurist, tavadest, toidust ja inimestest.

Teema 2: Reisimine, majutus ja *reisiolukorrad* *(Viajes, alojamiento y situaciones turísticas)*

- Transpordivahendid ja reisimiseks vajalik baassõnavara.
- Hotelliteenused, hotelli vastuvõtus suhtlemine ja sisseregistreerimine.
- Suhtlus – ja reisisituatsioonid: taksos, autot rentides, apteegis, turul, ostlemas ning ootamatute reisiprobleemide kirjeldamine.

Teema 3: Poed, ostlemine ja raha *(Tiendas, compras y vocabulario financiero)*

- Poetüübid ja kaubandus: erinevad kauplused ja ärid.
- Ostlemine ja klienditeenindus: dialoogid müüja ja ostja vahel: suuruste, värvide ning eelistuste küsimine ja väljendamine.
- Rahaga seonduv sõnavara: hindade küsimine, sularahas või kaardiga maksmine, allahindlused ja vahetusraha.

Teema 4: Puhkus, vaba aeg ja loodus *(Vacaciones, ocio y naturaleza)*

- Puhkuse teemadel arutlemine, erinevate puhkusevariantide väljapakkumine ning nende plusside ja miinuste analüüs.
- Looduse, ümbritseva keskkonna, loomade ning ilmastiku kirjeldamiseks vajalik sõnavara.

Keeleteadmised ja grammatika *(Conocimientos lingüísticos y gramática)*

- Koha- eessõnade ja asukohaväljendite õppimine ja praktiline kasutamine linnast ning asutuste paiknemisest rääkimisel.
- Lähituleviku konstruktsiooni IR + A + INFINITIVO kasutamine kirjalikus ja suulises eneseväljenduses.
- Kestva oleviku moodustamine ja kasutamine (ESTAR + GERUNDIO).
- Kohustuse ja vajaduste väljendamine grammatiliste konstruktsioonide TENER QUE + INFINITIVO abil
- Tegusõnade SER ja ESTAR eristamine ning eksistentsiaalse verbivormi HAY (HABER) kasutamine.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus *(Cultura e interculturalidad)*

Hispaania kultuurile omased nähtused ja traditsioonid:

- SIESTA ja selle praktiline mõju ärikultuurile: Pärastlõunase puhkuse traditsioon, tööpäeva jagunemine kaheks osaks ning selle mõju väikekaupluste lahtiolekuaegadele, võrreldуna suurte kaubanduskeskuste ja turismipiirkondade poodidega, mis on avatud terve päev.

- CHIRINGUITO : Rannabaaride kultuur ja sotsiaalne roll suvisel puhkuseperioodil.

Turgude kultuur ja kohalik kaubandus

- Traditsioonilised ja ajaloolised turud nagu Madriidi MERCADO DE LA CEBADA ning kuulsad kirbuturud (mercadillos), nagu el RASTRO Madriidis.
- Kuulsad hispaania moebrändid: Desigual, Camper, Paco Rabanne, Loewe jne.
- Kultuuridevaheline võrdlus: Eesti ja hispaaniakeelse keskkonna elutempo, ostuharjumuste ning teeninduskultuuri võrdlev analüüs.

Praktilised tööd *(Trabajos prácticos)*

1. **Klassitöö ja esitlusprojekt: „Minu kooli tutvustus väliskülalisele“**
   Klassitöö, kus õpilased(paarides) tutvustavad Eestit külastavale hispaaniakeelsele inimesele(või Hispaaniast pärit vahetusõpilasele) oma kooli. Kooli korrused, klassiruumid, söökla, raamatukogu ja muud ruumid on paaride vahel ära jaotatud. Iga paar peab talle määratud piirkonda või korrust detailselt tutvustama, kasutades kohustuslikult koha -eessõnu ja eelmis(t)el kursus(t)el õpitud kooliteemalist sõnavara. Pärast iga paari esitlust esitab külaline esinejatele nende teema piires täpsustavaid küsimusi, millele õpilased peavad spontaalselt vastama.
2. **Situatsioonimängude ring „Reisija ellujäämiskursus“.** Dialoogid hotelli vastuvõtus, autorendis, taksos ja apteegis, kasutades konstruktsiooni TENER QUE+ INFINITIVO.
3. **Rollimäng ja situatsioonidialoog „Poes ja turul“**
   Reaalsete ostusituatsioonide lavastamine riidepoes, toidupoes, turul või apteegis, harjutades hindade jms. küsimist ning kasutades rahaga seotud sõnavara.
4. **Loovtöö ja rühmaarutelu „Ideaalne puhkus – plussid ja miinused“** Erinevate puhkusevariantide analüüs ja esitlus.
5. **Pildianalüüs ja jutustamisvõistlus „Iga pilt räägib loo“.**
   Loova jutu koostamine looduse ja reisiteemadel etteantud piltide põhjal.

Kodukohaga seotud õppeülesanded *(Tareas prácticas sobre el entorno local)*

Minu kodukoha asutused ja poed: Õpilane koostab ülevaate oma kodukoha või linnaosa peamistest poodidest, turgudest ja avalikest asutustest. Ta kirjeldab hispaania keeles, kus need hooned asuvad (kasutades koha- eessõnu) ning milliseid igapäevaseid teenuseid sealt saab. Õpilane toob välja kohaliku elukeskkonna plussid ja miinused.

Õpitulemused

1. Tunneb reisimiseks vajalikku sõnavara: transpordivahendid, hotelliteenused ja reisiprobleemide kirjeldamine.
2. Oskab rääkida oma kodulinnast/kodukohast, kirjeldades selle plusse ja miinuseid.
3. Kirjeldab piltidel kujutatud olukordi ja oskab ka ise lugu kirjutada, kasutades antud teemale vajalikku sõnavara.
4. Oskab vestelda ja küsimusi esitada hotelli vastuvõtus, taksos, autot rentides, apteegis ja muudes reisisituatsioonides.
5. Arutleb puhkuse teemadel, pakub välja ideid erinevat tüüpi puhkuse veetmiseks, mainides nende plusse ja miinuseid.
6. Oskab soovitada hispaania keelt kõnelevatele Eestit külastavatele inimestele Eestimaa vaatamisväärsusi, on võimeline rääkima lühidalt eesti kultuurist, tavadest ja eesti inimestest. Oskab võrrelda erinevaid rahvaid ja kultuure.

7. Oskab kasutada konstruktsiooni IR + A + INFINITIVO (lähituleviku kirjeldamiseks.),kestvat olevikku (ESTAR + GERUNDIO) ning grammatilist konstruktsiooni TENER QUE + INFINITIVO ja väljendeid tegusõnaga VENIR. Lisaks SER ja ESTAR kasutamisele, valdab tegusõna HAY(HABER) kasutamist.
8. Suudab selgitada järgnevaid hispaania kultuurile omaseid teemasid: SIESTA, CHIRINGUITO, TIRAR DE LAS OREJAS

V Kursus
Õppesisu

Fookus: Minevikuajad (Tiempos pasados)

Teema 1: Minu hiljutised tegevused, uued kogemused ja elamused *(Mis actividades recientes, nuevas experiencias y vivencias)*

- Päeva, nädala, kuu ja käesoleva aasta sündmused: hiljutiste tegevuste meenutamine ning rääkimine sellest, mida kasulikku, põnevat või erakordset on sel nädalal või aastal tehtud.
- Elukogemused ja saavutused: oma senise elu olulisemate kogemuste jagamine(tegevused, mida on elus juba tehtud või mida ei ole veel kunagi proovitud)
- Kultuuriline laiendus – noorte seas populaarsed festivalid ja meedia : hiljuti vaadatud hispaaniakeelsete filmide, seriaalide, kuulatud muusika või loetud veebipostituste analüüsimine ning nendest saadud elamuste jagamine.

Teema 2: Minu mälestused ja lapsepõlv (*Mis recuerdos y mi infancia)*

- Minu endine mina (5-10 aastat tagasi vs täna): Milline olid välimuselt, mis muusikat kuulasid, kuidas on eelistused ajaga muutunud jms.
- Lapsepõlveharjumused ja elutingimused : lapsepõlvemängud, kooliaeg, toonased igapäevategevused ja sõbrad. Milline oli kodu ja elukeskkond varem.

Teema 3: Minu viimane puhkus ja konkreetsed elusündmused *(Mis últimas vacaciones y eventos específicios del pasado)*

- Minu viimane reis välismaale : reisi täpne kronoloogia (kasutades lihtminevikku - pretérito indefinido)
- Tähtsad ajaloolised või isiklikud daatumid**:** konkreetsed lõppenud sündmused elus(sündisin aastal ..., läksin kooli aastal ...)

Keeleteadmised ja grammatika *(Conocimientos lingúísticos y gramática)*

- Teema 1 : **Täisminevik** *(Pretérito perfecto*) ja ajamäärused *(hoy, esta semana, este mes, este año, nunca, todavía no, ya)*
- Teema 2 : **Kestev(kirjeldav) minevik** *(Pretérito imperfecto)* harjumuste, korduvate tegevuste ja tausta kirjeldamisel kasutatav minevikuaeg.
- Teema 3: **Lihtminevik** (*Pretérito indefinido**)*** ja ajamäärused *(ayer, la semana pasada, el mes pasado, el año pasado)*. Konkreetsete, lõppenud tegevuste kirjeldamisel kasutatav ajavorm.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus*(Cultura e interculturalidad)*

- Kultuuridevahelised erinevused ja viisakusreeglid: kuidas suhelda hispaaniakeelses keskkonnas , et vältida kultuurishokki.

- Noortekultuuri ja ikoonide kujunemine: kuidas sündisid hispaaniakeelse maailma kuulsad popkultuuri nähtused, muusikastiilid või seriaalid (nt *La Casa de Papel* edulugu või tuntud artistide karjääri algus*),* kasutades minevikuaegu nende kujunemise kirjeldamiseks.
- Minu kultuurikogemus: noorte isiklikud kogemused ja tähelepanekud kokkupuudetest teiste kultuuridega (nt. välismaa sõbrad, reisimuljed, kultuurilised üllatused).

Praktilised tööd *(Trabajos prácticos)*

1. **Teema 1 praktiline töö: Intervjuu ja kogemuste edetabel**
   „Minu põnev nädal/aasta"/ „Minu elu parimad kogemused"
   Õpilased küsitlevad paaris üksteist, kasutades *Pretérito Perfecto* aega, uurides mida põnevat on kaaslane sel nädalal või aastal teinud ja mis on tema elu kõige lahedamad kogemused. Tulemustest tehakse klassis lühike kokkuvõte.
2. **Teema 2 praktiline töö: Loovprojekt ja esitlus: „Mina täna vs. 5 aastat tagasi" :** Õpilased koostavad visuaalse esitluse, kasutades kestvat minevikku*(imperfecto),* kirjeldades oma välimust, muusikaeelistusi ja hobisid viis aastat tagasi ning võrdlevad seda kesk- ja ülivõrde abil oma praeguse minaga.
3. **Teema 3 praktiline töö: „Minu reisi tipphetked"**
   Õpilased loovad visuaalse esitluse (nt. Powerpoint, Canva vms.) kuhu nad lisavad pildid oma viimasest reisist või puhkusest ja selle tipphetketest, kasutades lihtminevikku *(pretérito indefinido)*.
4. **Interaktiivne foorum või esitlus"Minu suurim kultuurishokk või üllatus"**
   Õpilased jutustavad või loovad ühe lühikese digitaalse esitluse, kus nad analüüsivad ühte põnevat kultuurilist erinevust Eesti ja mõne hispaaniakeelse maa vahel või jagavad oma reaalset kogemust.

Kodukohaga seotud õppeülesanded *(Tareas didácticas sobre el entorno local)*

Minu kodukoha ja pere lood läbi kolme aja:

- Õpilane kirjeldab, mida ta on sel nädalal oma kodukohas teinud või milliseid uusi kohti külastanud *(pretérito perfecto)*.
- Ta uurib oma (vana)vanematelt , milline oli elu ja elukeskkond tema kodukohas paarkümmend aastat tagasi *(imperfecto)*.
- Ta meenutab ja märgib üles ühe konkreetse, minevikus toimunud sündmuse oma kodukohas (nt. „Eelmisel aastal avati siin uus spordikeskus" *(pretérito indefinido)*.

Õpitulemused

1. Tuleb vähese vaevaga toime lihtsas igapäevasuhtluses, osates jagada oma viimaseid uudiseid ja elamusi.
2. Oskab kasutada täisminevikku (*pretérito perfecto),* et rääkida tänase päeva, käesoleva nädala/aasta tegevustest ja elukogemustest.
3. Oskab kestva mineviku *(pretérito imperfecto*) abil kirjeldada oma lapsepõlve, endisi harjumusi, välimust ja eelistusi (nt. 5-10 aastat tagasi) nind võrrelda neid praegusega.
4. Saab lihtmineviku *(pretérito indefinido)* abil reastada ja jutustada konkreetseid, lõppenud minevikusündmusi, nagu oma viimase reisi kronoloogiat või tähtsaid eludaatumeid.

5. On motiveeritud mõistma eakohaseid hispaaniakeelseid tekste, noorteblogisid või laule, kasutades tundmatute sõnade mõistmiseks konteksti abi.
6. Kasutab lausetes korrektselt omadussõnade kesk- ja ülivõrret.

VI Kursus
Õppesisu

Teema 1: Tervis ja heaolu, arsti juures käimine *(Salud y bienestar, en la consulta del médico)*

- Kehaosad, sümptomid ja kaebused: oma enesetunde, valu ja haigussümptomite kirjeldamine.
- Arsti juures ja apteegis: toimetulek meditsiinilistes situatsioonides- tervisemurede ja sümptomite kirjeldamine arstile, arsti korraldustest ning retseptidest arusaamine ning apteegis ravimite küsimine.
- Nõuannete andmine: terviseprobleemidele lahenduste pakkumine ning soovituste jagamine sõpradele või lähedastele.

Teema 2: Toitumine ja tervislikud eluviisid *(Alimentación y vida sana)*

- Tasakaalustatud toitumine ja vaimne tervis : tervislikud eluharjumused, uni, stressiga toimetulek ja spordi roll noore inimese elus.
- Kultuuriline aspekt: Hispaania ja Vahemeremaade toitumisharjumuste *(dieta mediterránea)* võrdlemine eesti noorte harjumustega.

Teema 3: Keskkonnaprobleemid ja meie tulevik *(Problemas medioambientales y nuestro futuro)*

- Globaalsed ja kohalikud keskkonnamured: kliimamuutused, prügi, taaskasutus ja säästev eluviis.
- Minu panus ja unistuste maailm : arutlemine selle üle, mida võiks või saaks teha planeedi päästmiseks ja millises maailmas me tahaksime elada.

Teema 4: Modernne meedia, trendid ja digimaailm (Medios modernos, tendencias y el mundo digital)

- Sotsiaalmeedia mõju ja netisõltuvus.
- Minu eelistused popkultuuris: kaasaegsed seriaalid, taskuhäälingud, tehnoloogiatrendid ja tehisintellekti roll igapäevaelus.

Keeleteadmised ja grammatika *(Conocimientos lingüísticos y gramática)*

- Käskiv kõneviis *(Imperativo afirmativo y negativo):*
  jaatava ja eitava käsu moodustamine(kasutusel arsti soovitustes, retseptides, keskkonnaüleskutsetes jne.)
- Tingiv kõneviis *(Condicional simple):*
  nõuannete, viisakate palvete ja unistuste väljendamine.
- Sihitise asesõnade kooskasutus *(OD + OI):*
  otsese ja kaudse sihitise asesõna kasutamine ühes lauses.
- Tulevikuaeg *(Futuro simple):*
  ennustuste ja tulevikuplaanide tegemine.

Kultuur ja kultuuridevaheline suhtlus *(Cultura e interculturalidad)*

- Erinevused suhtlemisstiilis ja elutempos: hispaaniakeelse maailma avatum ja emotsionaalsem suhtlusstiil võrreldes eestlastega. Kuidas hoida häid suhteid ja mõista kultuuride erinevusi.
- Ajatunnetus ja igapäevarütm: kuulus fenomen *mañana* (ajaline paindlikkus), Hispaania hilised söögiajad ja traditsiooniline lõunapaus *(siesta)* ning selle mõju igapäevaelule ja heaolule.
- Noorte virtuaalne kultuur: kuidas suhtlevad ja milliseid väljendeid, emotikone ja slängi kasutavad hispaaniakeelsed noored sotsiaalmeedias.

Praktilised tööd *(Trabajos prácticos)*

1. **Rollimäng ja video "Arsti visiit ja apteegis"**
   Paaristöö, kus õpilased lavastavad elulise situatsiooni (arst/apteeker ja patsient. Patisent kirjeldab oma sümptomeid nind arst annb talle käskivas kõneviisis *(imperativo*) korraldusi ja tingivas kõneviisis *(condicional*) elustiilialaseid nõuandeid.
2. **Sotsiaalmeedia kampaania või plakat "Tervislikud eluviisid":** Õpilased loovad visuaalse infograafiku või sotsiaalmeedia postituste seeria, kus jagavad noortele suunatud eitavaid ja jaatavaid käske ning soovitusi, et edendada tervislikku eluviisi.
3. **Kultuuridevaheline võrdlusprojekt"Ellujäämisjuhend hispaaniakeelses maailmas":** Õpilased loovad lühikese juhendi või postituse eesti noorele, kes läheb Hispaaniasse või Ladina- Ameerikasse õppima või reisima. Nad kirjeldavad tingivat ja käskivat kõneviisi kasutades, milliseid kultuurilisi erinevusi tuleb silmas pidada elutempos, ajatunnetuses ja igapäevases suhtluses (nt. "Hispaanias sööd sa õhtust palju hiljem kui Eestis", " Ära solvu, kui keegi hilineb- see on tavaline")

Kodukohaga seotud õppeülesanded *(Tareas didácticas sobre el entorno local)*

Elutempo ja harjumuste võrdlus minu kodukohas: Õpilane analüüsib oma kodukoha igapäevast rütmi (kuidas inimesed suhtlevad, millal poed sulgevad, millal on tänavad tühjad jne.)ja võrdleb seda hispaaniakeelsete maade rütmiga, tuues välja, milliseid tervislikke või stressivabu harjumusi (nt. pikemad lõunapausid või rahulikum elutempo) võiks tema kodukohas rohkem olla (*condicional*)

Õpitulemused

1. Suudab iseseisvalt ja vähese vaevaga toime tulla praktilistes hädaolukordades, näiteks arsti juures, apteegis või teenindusasutuses.
2. Oskab anda nõu, juhiseid, käske ja keelde, kasutades korrektselt jaatavat ja eitavat käskivat kõneviisi ning tingivat kõneviisi.
3. Oskab ladusalt rääkida tervisest, toitumisest, spordist ja oma igapäevastest tervislikest harjumustest.
4. Suudab avaldada arvamust ja teha lihtsaid prognoose tuleviku, tehnoloogiatrendide ja keskkonnaprobleemide teemadel, kasutades tulevikuaega.
5. Kasutab lausetes teadlikult ja õigesti otsese ja kaudse sihitise asesõnu, sealhulgas nende kooskasutust *(me lo, se lo jne.)*

6. Mõistab eakohaseid autentseid hispaaniakeelseid tekste (noorteblogid, artiklid, sotsiaalmeedia postitused, videod) ja suudab neist olulise info eraldada.
7. Suudab edukalt osaleda kultuuridevahelises suhtluses, mõistes ja austades hispaaniakeelsete maade erinevat elutempot, ajatunnetust ja suhtlemisnorme ning oskab neid võrrelda Eesti tavadega.

Valikkursus „Hispaania keele vestluskursus B1 tasemele“

Kursuse eesmärk ja sihtgrupp

Kursuse põhirõhk on hispaaniakeelse kõne ja selle mõistmise arendamisel ning grammatikareeglite kinnistamisel. Sõnavara ja ka grammatikat õpitakse ainult rääkides ja kuulates. Tunnis räägitakse ainult hispaania keeles.
Iga õppetund on jagatud kaheks suuremaks osaks:
1) arutelu/ väitlus mõnel teemal, mille puhul õpilane tunneb soovi/vajadust oma arvamust väljendada.
2) interaktiivne harjutus, kus mängitakse läbi igapäevaelus ja koolis/tööl ettetulevaid situatsioone. Iga tunni lõpus annab õpetaja koju lugemiseks ja õppimiseks artikli/teksti ja sõnavara järgmise tunni aruteluteemal.

Kursuse lõpus teeb iga õpilane vabalt valitud teemal lühiettekande, millele järgneb arutelu. Kursusel saavad osaleda õpilased, kes on hispaania keelt varem õppinud, kuid ei tunne end rääkides kindlalt ja soovivad saada juurde rääkimisjulgust ning kinnistada grammatikareegleid keelt praktikas kasutades.

Õppe eesmärk:
Omandada hispaania keele rääkimisoskus B1 tasemel, mis võimaldab kõnekeelega hispaaniakeelses keskkonnas hakkama saada.

Teemad:
- Erinevad päevakajalised teemad, mis leiavad kajastamist nii eesti kui rahvusvahelises ajakirjanduses.
- Interneti ja sotsiaalmeedia mõju: võimalused ja ohud
- Poliitika roll inimese elus.
- Tehnoloogia areng - selle kasu inimkonnale ja potentsiaalsed ohud.
- Erinevad rahvused. Kultuurikonfliktid.
- Erinevad perekonnamudelid eri kultuurides, minevikus ja tänapäeval.
- Naise ja mehe erinevad rollid perekonnas ja ühiskonnas.
- Kunstielamus: teatris, näitusel, kinos või kontserdil.
- Tulevikuplaanid ja unistused.
- Toitumistavad eri kultuurides.
- Hobid ja vabaaja veetmise viisid. Puhkuse veetmise viisid. Aktiivne ja passiivne puhkus.
- Töö- ja pereelu ühildumine.

+ kursuse jooksul spontaanselt tekkinud teemad

Õpitulemused:

Kursuse edukalt läbinud õppija :

- Oskab vestelda paljudel igapäevaelu ja tööd puudutavatel teemadel, saab hispaania keeles suheldes hakkama ka ootamatutes olukordades.
- Saab aru põhilisest infost selges tavakõnes tuttaval teemal: töö, kool, vaba aeg, päevakajalised teemad jne; saab aru raadio/podcasti- või telesaadete põhisisust.
- Oskab kirjeldada kogemusi, sündmusi, unistusi ja kavatsusi. Oskab esitada oma vaateid, lühidalt põhjendada ning selgitada oma seisukohti ja plaane, oskab, ehkki veel vigu tehes ja mõnikord sõnu otsides, osaleda argumenteeritud väitluses. Oskab edasi anda jutu, raamatu ja filmi sisu.
- Saab aru tekstidest, mis koosnevad sagedamini esinevatest või oma töö või huvialadega seotud sõnadest; suudab mõista ajaleheartiklite põhisisu ning seda kokkuvõtvalt edastada.

Õppemeetodid:

Põhiliselt kasutatakse kommunikatiivõppemeetodeid nagu dialoogid, rollimängud, grupi- ja paaristöö, väitlus jms.

Valikkursus „Hispaania ärikeele kursus B.1- B.2 tasemele“

Kursuse eesmärk ja sisu

Kursuse eesmärgiks on aidata orienteeruda igapäevases tööalases suhtlemises, ärialases sõnavaras ning arendada suulise ja kirjaliku väljanduse oskust. Hispaania keele ärikursuse fookuses on suuline ärikeel, telefonikõned ja ärikirjad.

Tähelepanu all on on igapäevane äritegevusega seotud funktsionaalne keel: vest- luse algatamine ja lõpetamine, viisakus- ja käibefraasid, oma soovide ja vajaduste selgitamine, küsimuste esitamine, saadud infole reageerimine, kuuldud info kinnistamine. Koostöövormid on rühmatöö ja paaristöö, lisaks individuaalsed esitlused.

Teemad

- Töö ja töökohad. Ametid. Töötamise viisid. Tööeetika.
- Tööintervjuu
- Oskused ja kvalifikatsioon. Töötasu ja sissetulekud.
- Finants- ja raamatupidamisvaldkond. Müük ja kulud.
- Probleemid tööl ja nende lahendused.
- Tootmine ja teenused.
- Aeg ja aja valdamine. Juhtimine ja juhtimisstiilid.
- Suuline ja kirjalik ametialane suhtlus: telefonivestlustes vajalikud väljendid.
- Kirjalik ametialane suhtlus – e- kirjad.
- Koosolekud. Arvamuste avaldamine ja nende põhendamine. Arutelu tehnikad.
- Tooteesitlus

Õpitulemused

- Mõistab ja oskab kasutada kõnes ja kirjas hispaania keelset terminoloogiat läbitud teemade piires;
- Mõistab ja oskab kokku võtta ärialaseid tekste, artikleid, dialooge, kõnesid ja intervjuusid läbitud teemade piires;
- Räägib telefonis ärialastel teemadel ning loeb ja vastab äriteemalistele meilidele, kasutades sobivat sõnavara, stiili ja formaati;
- Tunneb tähtsamat finantsalast sõnavara;
- Tutvustab oma ettevõtet ja tooteid, oskab neid esitleda;
- Kõneleb koosolekutel ja ärikohtumistel.

Valikkursus „ Hispaania keele grammatika süvaõpe A. 2-B.1 tasemele“

Kursuse eesmärk ja sisu

Kursus on suunatud õppijale, kes on omandanud algatasemel hispaania keele grammatika (A1- A2) ja soovib edasi liikuda iseseisva keelekasutaja tasemele (B1). Kursusel keskendutakse hispaania keele struktuuride põhjalikule ja süsteemsele õppele, pakkudes intensiivset praktilist lähenemist. Kursuse eesmärk on anda õppijale tugev analüütiline võime grammatika mõistmiseks ja rakendamiseks, et õppija suudaks eristada ja kasutada õigeid vorme nii kõnes kui kirjas.

Teemad:
- Nimisõnade, artiklite, omadussõnade, tegusõnade konstruktsioonide ja määruste koht lauses, isikulised asesõnad ja nende vormid.
- Enesekohased tegusõnad ja isikuliste tegusõnade kasutamise erinevused
- Mineviku ajavormid (pretérito perfecto, pretérito indefinido, pretérito imperfecto) ja neile omased ajamäärused, tuleviku ajavorm (futuro simple)
- Käskiv kõneviis jaatavas ja eitavas vormis (imperativo afirmativo y negativo)
- Isikulised asesõnad kaudse ja otsese sihitise vormis (pronombres personales de complemento directo e indirecto),
- Subjunktiivi olevik (presente de subjuntivo) tegusõnavormid ja kasutamine.

Õpitulemused:

- Suudab pärast kursus läbimist enesekindlalt ja grammatiliselt õigesti suhelda igapäevastes ja formaalsetes situatsioonides, kasutades keerukamaid grammatilisi konstruktsioone ja väljendeid.
- Omandab võime kirjutada ja rääkida B1 tasemel, väljendades nii konkreetseid kui abstraktseid mõtteid ning rakendades õpitud grammatikaoskusi sujuvalt ja täpselt.
- Suudab oma grammatilisi teadmisi kohandada erinevates kontekstides, sealhulgas ametlikes ja professionaalsetes keskkondades, tagades keele korrektse ja asjakohase kasutamise.

LISA 3. AINEVALDKOND „MATEMAATIKA“ - KITSAS MATEMAATIKA, LAI MATEMAATIKA

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Matemaatikaõpetuse eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes eakohane matemaatikapädevus, mis annab vahendid ja mõõdikud meid ümbritseva maailma uurimiseks ja kirjeldamiseks. Matemaatikapädevus hõlmab nii matemaatika sisemise loogika kui ka sotsiaalse, kultuurilise ja isikliku rolli mõistmist ja väärtustamist. Kõik see on seotud igapäevaeluliste ja teaduslike probleemide lahendamisega ning eeldab probleemilahendamise põhioskuste saavutamist.
Matemaatika õpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks kujuneks välja vastutustundlik ja ennastjuhtiv õppija, kes:

1. arutleb ja argumenteerib loogiliselt;
2. leiab probleemile matemaatilise lahendustee ja matemaatika vahendid selle lahendamiseks;
3. modelleerib probleemi matemaatiliselt, st tõlgib probleemi matemaatika keelde;
4. kasutab probleemide lahendamisel ja saadud tulemuste esitlemisel erinevaid matemaatilisi esitusviise ja abivahendeid;
5. kasutab oskuslikult matemaatika sümboolikat ja keelt;
6. suhtleb matemaatilistel teemadel, selgitab esitatud lahendusi; tõlgendab saadud tulemusi, andes neile ka oma hinnangu.

1.2. Ainevaldkonna õppeaine arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on kitsas matemaatika ja lai matemaatika, mille kohustuslikud ja valikkursused on järgmised:

Kitsas matemaatika – 14 kursust: „Põhikooli matemaatika kursuse kordamine“, „Arvuhulgad. Avaldised.“, „Võrrandid ja võrratused. Trigonomeetrilised avaldised.“, „Kolmnurga lahendamine (trigonomeetria). Vektor tasandil.“, „Joone võrrand. Kordamine“, „Tõenäosus ja statistika“, „Funktsioonid I“, „Funktsioonid II. Eksponent- ja logaritmvõrrand. Trigonomeetriline võrrand. Aritmeetiline ja geomeetriline jada“, „Funktsioonid III. Funktsiooni tuletis ja selle rakendusi“, „Kordamine: erinevate reaaleluliste probleemülesannete lahendamine (10. ja 11. klassi teemad)“
„Planimeetria. Integraal“, „Kordamine: erinevate reaaleluliste probleemülesannete lahendamine“, „Stereomeetria“, „Kordamine, ettevalmistus riigieksamiks“

Lai matemaatika – 14 kohustuslikku kursust: „Avaldised ja arvuhulgad“; „Võrrandid ja võrrandisüsteemid“; „Võrratused. Trigonomeetria I“; „Trigonomeetria II“; „Vektor tasandil. Joone võrrand“; „Tõenäosus, statistika“; „Funktsioonid. Arvjadad“; „Eksponent- ja logaritmfunktsioon“; „Trigonomeetrilised funktsioonid“; „Funktsiooni piirväärtus ja tuletis“; „Tuletise rakendused“; „Integraal. Planimeetria“; „Sirge ja tasand ruumis“; „Stereomeetria“; „Matemaatika rakendused, reaalsete protsesside uurimine“.

Lisaks kohustuslikele kursustele pakub kool laia matemaatikat õppivatele õpilastele valikkursuse, “Riigieksami ettevalmistuskursus”, mis lõimib matemaatikaõpetust teiste valdkondadega ja/või pakuvad süvenemist võimaldavaid teemakäsitlusi.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Matemaatikaõpetuse peamine eesmärk on matemaatikapädevuse kujundamine.
Matemaatika valdkond koosneb kahest ainest – kitsast ja laiast matemaatikast. Üldjuhul teeb õpilane kitsa ja laia matemaatika vahel valiku gümnaasiumisse õppima asudes või vastavalt kooli õppekavas seatud korrale.

Lai matemaatika ja kitsas matemaatika erinevad nii sisu kui ka käsitluslaadi poolest.
Laias matemaatikas käsitletakse mõisteid ja meetodeid, mida on vaja matemaatikateaduse olemusest arusaamiseks. Rakendusülesannete lahendamise kõrval on tähtsal kohal tõestamine ja põhjendamine. Kitsa matemaatika õpetamise eesmärk on matemaatika rakenduste vaatlemine, et kirjeldada inimest ümbritsevat maailma teaduslikult ning tagada elus toimetulek. Nii kitsa kui ka laia matemaatika eesmärgi saavutamiseks vajalik keskkond luuakse matemaatika mõistete, sümbolite, omaduste ja seoste, reeglite ja protseduuride käsitlemise ning intuitsioonil ja loogilisel arutelul põhinevate mõttekäikude esitamise kaudu.

Nii kitsas kui ka lai matemaatika annavad õpilasele vahendid ja oskused rakendada vajalikke matemaatilisi meetodeid teistes õppeainetes. Õpilased, keda matemaatika rohkem huvitab, võivad kasutada valikainete õpiaega, üleriigilisi süvaõppevorme ja individuaalõpet. Gümnaasiumi riikliku õppekava lisades 8–15 esitatud valikkursusi võib lisada nii kitsale kui ka laiale matemaatikale.

Kitsa matemaatika järgi õppinud õpilastel on õigus üle minna laiale matemaatikale ja laia matemaatika järgi õppinud õpilastel kitsale matemaatikale.

Ülemineku tingimused:
Õpilane esitab avalduse, millega valib 10. klassi alguses, kas ta soovib õppida kitsast või laia matemaatikat. 11. klassi alguses on õpilasel võimalik soovi korral minna üle kitsa matemaatika kursuselt laia matemaatika kursusele, esitades koolile vastava avalduse ja sooritades 2 lisakursust. Laia matemaatika järgi õppinud õpilane saab üle minna kitsale matemaatikale avalduse alusel hiljemalt 12. klassi alguses. Üleminek kitsalt matemaatikalt laiale ja vastupidi on võimalik erandkorras ka hiljem kokkuleppel kooliga individuaalse õppekava alusel.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Matemaatika õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate

õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.
Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
3. taotletakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
4. luuakse võimalus rakendada teatud aja tagant e-õppepäevi või -nädalaid;
5. arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
6. võimaldatakse nii individuaalset kui ka koos teistega õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
7. õpilasi kaasatakse õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
8. kavandatakse aeg õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning enesereflekssiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;
9. rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgselt, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;

10. rakendatakse ja kasutatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, -materjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga.

Õppetegevuse kavandamisel on õpetajal professionaalne õigus valida koostöös õpilastega käsitletavat õppesisu, lähtudes õpilaste eelnevatest teadmistest ja oskustest ning arvestusega, et taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud ning üld- ja valdkonnapädevused kujundatud.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks. Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste ja kirjalike hinnangute kui ka numbriliste hinnetena.

Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.

Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta.

Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kursuse kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid.

Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mis üldjuhul ei mõjuta tööle antavat hinnangut ja hinnet.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme, et veenduda õpitulemuste saavutamises. Selleks et paremini aru saada õpilastel tekkinud raskustest, õpilünkadest või lahendusideedest, saab hindamismeetodina kasutada näiteks tagasiside testi nii paberil kui ka virtuaalses keskkonnas, kontrolltööd, intervjuud, diagnostilist testi, päevikupidamist, õpilaste kirjutist, valjusti mõtlemist (läbirääkimine), ülesannete lahenduste esitlust jmt. Nimetatud meetodite põhjal saab õpilasele anda õppeteema kohta jooksvat tagasisidet aine ning ainevaldkonna teadmiste ja oskuste ning õpilase hoiakute ja väärtuste kohta.

Kokkuvõtva hindamismeetodina sobib kirjaliku kontrolltöö või testi kõrvale ka intervjuu vormis teadmiste ja oskuste kontroll.

Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest.

Õpet kavandades ning sellest tulenevalt ka hinnates võetakse aluseks tunnetuslikud protsessid:

1. faktide, protseduuride ja mõistete teadmine (meenutamine, äratundmine, info leidmine, arvutamine, mõõtmine, klassifitseerimine/järjestamine jmt);
2. teadmiste rakendamise oskus (meetodite valimine, matemaatilise info eri viisidel esitamine, modelleerimine, rutiinsete ülesannete lahendamine jmt);
3. arutlemisoskus (põhjendamine, analüüs, süntees, üldistamine, tulemuste hindamine jmt).

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

1.7. Õppekeskkond

Õpilast toetava õppekeskkonna kujundamise aluseks on õppekava üldosas sätestatud sotsiaalse, vaimse ja füüsilise õppekeskkonna kujundamise põhimõtted.
Matemaatika õpetamisel luuakse õpilastele õppimist väärtustav keskkond, et tekiks positiivne suhtumine õppimisse. Õpilastele tagatakse jõukohased ülesanded ja eduvõimalus. Õpilastes arendatakse uskumust, et oma võimekuse arendamiseks tuleb pingutada ning ebaõnnestumise korral tuleb rohkem harjutada või kasutada teistsuguseid strateegiaid.

Õppekeskkond luuakse selline, kus iga õpilane saab maksimaalselt areneda, arvestades tema individuaalsust ja potentsiaali, oskusi ja huve. Vaimselt ja emotsionaalselt toetavale õppekeskkonnale on omane:

1. vastastikune lugupidamine, üksteise aktsepteerimine ja abivalmidus;
2. ühised selged eesmärgid, kus nii õpetaja kui ka õpilased teavad, miks ning millisel eesmärgil midagi tehakse, ja on huvitatud nende eesmärkide saavutamisest;
3. toetav õhkkond, kus nii õpetajal kui ka õpilasel on lubatud katsetada, eksida ja oma vigu tunnistada; tunnustatakse ideede ja arvamuste paljusust;
4. jagatud vastutus, st õpetaja vastutab keskkonna ja õpitingimuste loomise eest ja õpilased õppimise eest.

Oluline on suunata õpilasi mõtlema teadmiste suhtelisuse üle, et õpilased teadvustaksid õppimist kui teadmiste konstrueerimist, mitte kui faktide päheõppimist.
Kool võimaldab:

1. õpet lisaks klassiruumile (kus on tahvel ja tahvlile joonestamise vahendid) korraldada ka mujal, nt kooliõues, arvutiklassis, looduses, muuseumides, teaduskeskustes, keskkonnahariduskeskustes, ettevõtetes, asutustes ja virtuaalses õppekeskkonnas;
2. vajaduse korral kasutada klassis internetiühendusega IKT vahendeid ning esitlustehnikat, tasandiliste ja ruumiliste kujundite komplekte ning taskuarvutite komplekti.

2. Ainekavad

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud – Kitsas matemaatika

Õpilane:

1. kasutab õpitud rutiinseid matemaatilisi argumente (teoreemid, valemid, meetodid) ja esitab lihtsamaid arvutustel põhinevaid põhjendusi ja loogilisi järeldusi;
2. esitab igapäevateadmistel põhinevaid loogilisi argumente ja teeb lihtsamaid mitmesammulisi loogilisi järeldusi;
3. leiab lihtsamale matemaatikaülesandele sobiva lahendustee sarnaste õpitud strateegiate seast;
4. leiab lahendustee ja matemaatilised vahendid lihtsamate 1–2sammulist lahendusstrateegiat nõudvate probleemide (ka mittematemaatiliste) lahendamiseks;
5. tunneb ära matemaatikas õpitud mudelite abil lahenduvad reaalelulised probleemid ning esitab tuttava reaalelulise situatsiooni matemaatilise mudeli (1–2 sammu);
6. tõlgendab ja hindab saadud matemaatilist tulemust vastavas kontekstis;
7. valmistab ja kasutab matemaatika standardseid esitusvahendeid nii eluliste situatsioonide kirjeldamisel kui ka teistes õppeainetes;

8. valib sobiva esitusviisi ning tõlgendab või muudab antud esitusi arukalt;
9. sooritab elementaarseid lahendus- ja teisenduskäike, kasutades matemaatilisi sümboleid ja valemeid ning digitaalseid ja mittedigitaalseid abivahendeid;
10. sooritab õpitud formaalseid matemaatilisi protseduure ja käsitleb matemaatilisi objekte tuttavas kontekstis;
11. leiab matemaatilise sisuga lühitekstidest vajalikku informatsiooni, kusjuures informatsiooni paigutus tekstis vastab üldjoontes selle matemaatilise töötlemise sammude järjekorrale;
12. suudab arusaadavalt selgitada mitmeetapilisi arutlusi ja lahendusteid ning saadud tulemust;
13. mõistab teiste isikute esitatud matemaatilise sisuga tekste.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud – Lai matemaatika

Õpilane:

1. kasutab lisaks õpitud rutiinsetele matemaatilistele argumentidele (teoreemid, valemid, meetodid) ka rangeid matemaatilisi põhjendusi ja tõestusi ning esitab neid, arutledes seejuures loogiliselt ja loovalt;
2. esitab igapäevateadmistel põhinevaid loogilisi argumente, teeb lihtsamaid mitmesammulisi loogilisi järeldusi ja hindab erinevate argumentide tõesust ja kehtivusvaldkondi;
3. leiab lihtsamale matemaatikaülesandele sobiva lahendustee sarnaste õpitud strateegiate seast ning analüüsib ühe ja sama ülesande erinevaid võimalikke lahendusteid, vastavaid matemaatilisi protseduure, saadud tulemuse kontrollimise viise ja kasutatud abivahendite kasutuspiire ning -võimalusi;
4. leiab lahendustee ja matemaatilised vahendid mitmeastmelist lahendusstrateegiat nõudva kompleksse probleemi lahendamiseks. Seejuures kasutab ta loovalt samm-sammulist järelduselt järeldusele liikumist, hüpoteeside püstitamist, põhjendamist ja ümberlükkamist;
5. tunneb ära matemaatikas õpitud mudelite abil lahenduvad reaalelu probleemid, esitab tuttava reaalelulise situatsiooni matemaatilise mudeli (1–2 sammu);
6. tõlgendab ja hindab saadud matemaatilist tulemust vastavas kontekstis ning kohandab õpitud matemaatilist mudelit loovalt vastavalt muutunud tingimustele;
7. modelleerib kompleksset reaalelulist situatsiooni, määrates selleks vajalikud muutujad ja neile püstitatud tingimused ning valmistab ja kasutab matemaatika standardseid esitusvahendeid nii eluliste situatsioonide kirjeldamisel kui ka teistes õppeainetes;
8. hindab erinevaid esitusvahendeid eesmärgipäraselt ja probleemile vastavalt, käib asjakohaselt ja arusaadavalt ümber mitteusaldatavate/-sobivate esitusvormidega ja arendab kasutatavaid esitusvahendeid probleemile vastavalt;
9. sooritab elementaarseid lahendus- ja teisenduskäike, kasutades matemaatilisi sümboleid ja valemeid ning digitaalseid ja mittedigitaalseid abivahendeid;

10. esitab sisukalt ja täielikult probleemi mitmeetapilise lahendustee või argumentatsiooni (ka digitaalselt) ja käsitleb matemaatilisi objekte tuttavas kontekstis;
11. mõistab teiste isikute esitatud matemaatilise sisuga tekste ning leiab matemaatilise sisuga tekstidest vajalikku informatsiooni, kusjuures informatsiooni paigutus tekstis ei pea tingimata vastama selle matemaatilise töötlemise sammude järjekorrale;
12. suudab arusaadavalt selgitada mitmeetapilisi arutlusi ja lahendusteid ning saadud tulemust;
13. võrdleb, hindab ja vajaduse korral korrigeerib teiste inimeste suulisi ja kirjalikke matemaatilise sisuga tekste.

2.1. Kitsas matemaatika

2.1.1. Gümnaasiumi matemaatika kitsa kursuse õppe kirjeldus

Matemaatikaõpetuse peamine eesmärk on matemaatikapädevuse kujundamine. Kitsa matemaatika õpetamise eesmärk on matemaatika rakenduste vaatlemine, et kirjeldada inimest ümbritsevat maailma teaduslikult ning tagada elus toimetulek. Kitsa matemaatika eesmärgi saavutamiseks vajalik keskkond luuakse matemaatika mõistete, sümbolite, omaduste ja seoste, reeglite ja protseduuride käsitlemise ning intuitsioonil ja loogilisel arutelul põhinevate mõttekäikude esitamise kaudu.

Gümnaasiumi matemaatika kitsa kursuse õppe korraldamisel tuleb lähtutakse järgmistest ainekavas märgitud põhiseisukohtadest

1. Kitsa matemaatika eesmärk on õpetada aru saama matemaatika keeles esitatud teabest, kasutada matemaatikat igapäevaelus esinevates olukordades, tagades sellega sotsiaalse toimetuleku.
2. Kitsa kava järgi õpetatakse kirjeldavalt ja näitlikustavalt, matemaatiliste väidete põhjendamine toetub intuitsioonile ning analoogiale. Olulisel kohal on rakendusülesanded ja IKT tarkvara kasutamine.

Matemaatika õpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks kujuneks välja vastutustundlik ja ennastjuhtiv õppija, kes:

1. arutleb ja argumenteerib loogiliselt;
2. leiab probleemile matemaatilise lahendustee ja matemaatika vahendid selle lahendamiseks;
3. modelleerib probleemi matemaatiliselt, st tõlgib probleemi matemaatika keelde;
4. kasutab probleemide lahendamisel ja saadud tulemuste esitlemisel erinevaid matemaatilisi esitusviise ja abivahendeid;
5. kasutab oskuslikult matemaatika sümboolikat ja keelt;
6. suhtleb matemaatilistel teemadel, selgitab esitatud lahendusi; tõlgendab saadud tulemusi, andes neile ka oma hinnangu.

2.1.2. Kitsa matemaatika kursuste õppesisu, õpitulemused ja lõiming

I kursus: „Põhikooli matemaatika kursuse kordamine. Erinevate reaaleluliste probleemülesannete lahendamine, kasutades põhikoolis õpitut“

Õppesisu ja põhimõisted

Üldistavad kokkuvõtted, terviku kujundamine põhikoolimatemaatikast, seoste rõhutamine teiste õppeainetega.

Õpitulemused

Õpilane:

1. arvutab ratsionaalarvudega peast, kirjalikult ja taskuarvutil;
2. teisendab lihtsamaid ratsionaalavaldisi;
3. lahendab lineaar- ja ruutvõrrandeid, lihtsamaid murdvõrrandeid ja kahe tundmatuga lineaarvõrrandisüsteeme;
4. lahendab lineaarvõrratusi;
5. joonestab graagikuid nii lineaarfunktsioonidele kui ka ruutfunktsioonidele;
6. lahendab täisnurkseid kolmurki;
7. lahendab protsentülesandeid.

II kursus – Arvuhulgad. Avaldised.

Teema ARVUHULGAD

Õppesisu ja põhimõisted

Arvuhulgad: naturaalarvude hulk N, täisarvude hulk Z, ratsionaalarvude hulk Q, irratsionaalarvude hulk I ja reaalarvude hulk R. Reaalarvude piirkonnad arvteljel. Arvu absoluutväärtus.

Õpitulemused

Õpilane:

1. leiab hulkade ühendi, ühisosa ja antud hulga osahulga;
2. eristab arvuhulki ***N; Z; Q; I*** ja ***R***, selgitab nende kuuluvusseoseid;
3. märgib arvteljel reaalarvude piirkondi;

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- oskab nimetada, mis arvuhulka konkreetne arv kuulub;
- oskab reaalarve järjestada ja arvteljel kujutada;
- oskab kujutada etteantud reaalarvude piirkonda (lõik, vahemik, poollõik, lõpmatu vahemik, lõpmatu poollõik) arvteljel ning arvteljel kujutatud piirkonna põhjal välja kirjutada tundmatut rahuldavaid tingimusi (ettevalmistus võrratuste lahendamiseks);
- kordab tehteid ratsionaalarvudega, leiab arvu absoluutväärtuse;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Läbivad teemad: tehnoloogia ja innovatsioon (digivahendite kasutamine); elukestev õpe ja karjääri kujundamine (abstraktse ja loogilise mõtlemise areng); kultuuriline identiteet (matemaatika ajalugu); väärtus ja kõlblus (süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine).

Teema AVALDISED
Õppesisu ja põhimõisted

Ratsionaalavaldised. Arvu n-es juur. Astme mõiste üldistamine: täisarvulise ja ratsionaalarvulise astendajaga aste. Arvu juure esitamine ratsionaalarvulise astendajaga astmena. Tehted astmetega ja võrdsete juurijatega juurtega.

Õpitulemused

Õpilane:

1. sooritab tehteid astmete ja juurtega (teine kuni neljas juur), teisendades viimased ratsionaalarvulise astendajaga astmeteks;
2. teisendab lihtsamaid (kaks tehet ja sulud) ratsionaal- ja irratsionaalavaldisi;

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- kordab tehteid astmetega. Negatiivse astendajaga aste. Arvu -es juur. Murrulise astendajaga aste;
- oskab ratsionaalarvulise astendajaga astme teisendada juureks ja vastupidi; leiab vähemalt taskuarvutiga mis tahes arvu astme;
- oskab tehteid ratsionaalarvulise astendajaga astmetega. Teeb lihtsamaid tehteid võrdsete juurijatega juurtega (teine kuni neljas juur), kasutades valemeid ja
- lihtsustab ratsionaal- ja irratsionaalavaldisi.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainete lõimimise huvides on vaja korrata arvu standardkuju koos mõningate standardkujul antud arvudega tehtavate korrutamis- ja jagamistehete näidetega. Leida see aeg, et lugeda õpilastega ka pikema tekstiga ülesandeid. Ei peagi neid lahendama, vaid lugeda, mida õigupoolest öeldakse/küsitakse.

III kursus – Võrrandid ja võrratused. Trigonomeetria
Teema VÕRRANDID JA VÕRRATUSED
Õppesisu ja põhimõisted

Võrdus, võrrand, samasus. Lineaar-, ruut- ja murdvõrrandi lahendamine. Võrratuse mõiste ja omadused. Lineaar- ja ruutvõrratuste lahendamine. Lihtsamate, sealhulgas tegelikkusest tulenevate, tekstülesannete lahendamine võrranditega. Võrrandite, võrratuste, võrrandi- ja võrratusesüsteemide lahendamine. Võrrandite, võrratuste,

võrrandi- ja võrratusesüsteemide lahendhulkade leidmine ja kontrollimine digivahendite abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. eristab võrdust, samasust, võrrandit ja võrratust;
2. lahendab ühe tundmatuga lineaar- ja ruutvõrrandeid ning -võrratusi, samuti lihtsamaid murdvõrrandeid (maksimaalselt 2 murdu) ning ühe tundmatuga lineaarvõrratuste süsteeme
3. lahendab lihtsamaid reaalelulise kontekstiga probleeme võrrandite ja võrrandisüsteemide abil.

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- oskab lahendada elulisi protsentülesandeid (hinnamuutus protsentides, mingi aine sisaldus protsentides);
- lahendab lihtsamaid elulisi tekstülesandeid, mis taanduvad kas lineaar-, ruut- või murdvõrrandi, lineaarvõrrandisüsteemi, lineaar- või ruutvõrratuse, või lineaarvõrratussüsteemi lahendamisele.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Leida see aeg, et lugeda õpilastega ka pikema tekstiga ülesandeid. Ei peagi neid lahendama, vaid lugeda, mida õigupoolest öeldakse/küsitakse. Suurepärane võimalus õpipädevust kujundada ja arendada.

Füüsika. Liikumisülesanded.

Keemia. Aine sisaldus protsentides.

Teema NURGA MÕISTE ÜLDISTAMINE. TRIGONOMEETRILISED FUNKTSIOONID JA AVALDISED

Õppesisu ja põhimõisted

Nurga mõiste üldistamine, radiaanmõõt.

Täiendusnurga valemid $sin\alpha = \cos(90° - \alpha)$; $cos\alpha = \sin(90° - \alpha)$; $\tan\alpha = \frac{1}{\tan(90°-\alpha)}$.

Mis tahes nurga trigonomeetrilised funktsioonid $(\sin\alpha, \cos\alpha, \tan\alpha)$ ja nende väärtused nurkade 0°, 30°, 45°, 60°, 90°, 180°, 270°, 360° korral.

Taandamisvalemid

$\sin(\alpha + k \cdot 360°) = \sin\alpha$; $cos(\alpha + k \cdot 360°) = \cos\alpha$; $tan(\alpha + k \cdot 360°) = \tan\alpha$;

Negatiivse nurga trigonomeetrilised funktsioonid

$\sin(-\alpha) = -\sin\alpha$;

$\cos(-\alpha) = \cos\alpha$

$\tan(-\alpha) = -\tan\alpha$

Funktsioonide $y = \sin x$, $y = \cos x$ ja $y = \tan x$ graafikute tundmine.

Trigonomeetria põhiseoste $sin^2\alpha + cos^2\alpha = 1$ ja $\tan\alpha = \frac{\sin\alpha}{\cos\alpha}$ teadmine ja rakendamine.

Õpitulemused

Õpilane:

1. teisendab kraadimõõdus antud nurga radiaanmõõtu ja vastupidi;
2. defineerib mis tahes nurga siinuse, koosinuse ja tangensi;
3. loeb trigonomeetriliste funktsioonide graafikuid;
4. teisendab lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldisi valemitekogu abil (rakenduvad maksimaalselt 3 erinevat trigonomeetrilist seost);

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- saab aru mõistetest *alghaar*, *lõpphaar*, *positiivne nurk* ja *negatiivne nurk* ning oskab koordinaatteljestikus joonestada mis tahes suurusega nurka;
- oskab määrata, mis veerandi nurgaga on tegemist;
- teisendab kraade radiaanideks ja vastupidi;
- saab aru, et mis tahes nurga siinuse, koosinuse ja tangensi väärtusi leitakse lõpphaaral asuva punkti järgi;
- oskab taskuarvutiga leida nurga trigonomeetriliste funktsioonide väärtusi ja vastupidi;
- saab aru õppesisus esitatud valemite tähendusest, vaadeldes trigonomeetriliste funktsioonide graafikuid;
- teeb vahet funktsioonide ja graafikutel;
- oskab trigonomeetriliste funktsioonide graafikutelt leida etteantud vahemikus määramispiirkonna ja muutumispiirkonna, etteantud argumendile vastavaid funktsiooni väärtusi, etteantud funktsiooni väärtustele vastavaid nurki, nullkohti, positiivsus- ja negatiivsuspiirkondi ning perioodilisust;
- oskab lihtsustada lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldisi, kasutades ainult kahte (vt õppesisu) trigonomeetria põhiseost.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Korratakse põhikoolis õpitut, mis võimaldab luua seoseid eelnevalt õpitu ja uue materjali vahel. Õpilane konstrueerib trigonomeetriliste funktsioonide graafikuid IKT vahendite abil, sellega oma õppimist ja tööd tõhustades (Õppekava läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon").

Lõiminguvõimalused: füüsika (võnkumine, graafikute lugemine); geograafia (nurk, mõõtmine, võrdlemine); joonestamine (tasapinnalised kujundid).

IV kursus – Kolmnurga lahendamine (trigonomeetria). Vektor tasandil.
Teema SIINUS- JA KOOSINUSTEREEM. RINGJOON
Õppesisu ja põhimõisted

Siinus- ja koosinusteoreemi kasutamine. Kolmnurga pindala valemid, nende kasutamine hulknurga pindala arvutamisel. Kolmnurga lahendamine. Ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala arvutamine. Rakendusliku sisuga ülesannete lahendamine.

Õpitulemused

Õpilane:

1. rakendab trigonomeetriat, siinus- ja koosinusteoreemi ning kolmnurga pindala valemeid kolmnurga lahendamisel;
2. leiab rööpküliku ja hulknurga pindala, tükeldades need sobivalt kolmnurkadeks;
3. arvutab ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ja ringi sektori kui ringi osa pindala;
4. lahendab lihtsamaid reaalelulise kontekstiga planimeetria probleeme.

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- oskab arvutada kolmnurga puuduvaid külgi ja nurki;
- oskab arvutada kolmnurga, rööpküliku ja rombi pindala;
- oskab tükeldada hulknurga sobivateks kujunditeks, et arvutada hulknurga pindala.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Korratakse põhikoolis õpitut, mis võimaldab luua seoseid eelnevalt õpitu ja uue materjali vahel. Teema võimaldab õpilasel endal leida ümbritsevast keskkonnast õpitud valemitele ja seostele rakendusi (joonestamine, programmeerimine, ajalugu, geograafia).

Teema VEKTORID
Õppesisu ja põhimõisted

Punkti asukoha kirjeldamine tasandil. Kahe punkti vahelise kauguse leidmine. Lõigu keskpunkt. Vektori mõiste ja tähistus. Vektorite võrdsus. Nullvektor, ühikvektor, vastandvektor. Seotud vektor. Vabavektor. Jõu kujutamine vektorina. Vektori koordinaadid. Vektori pikkus. Vektori korrutamine arvuga. Vektorite liitmine ning lahutamine (geomeetriliselt ja koordinaatkujul). Kahe vektori vahelise nurga leidmine. Kahe vektori skalaarkorrutis, selle rakendusi. Vektorite kollineaarsus ja ristseis.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab vektori mõistet, leiab vektori koordinaadid ja kahe punkti vahelise kauguse tasandil;
2. liidab ja lahutab vektoreid ning korrutab vektorit arvuga nii geomeetriliselt kui ka koordinaatkujul;
3. leiab vektorite skalaarkorrutise, rakendab vektorite ristseisu ja kollineaarsuse tunnuseid geomeetria probleemide lahendamisel

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- joonestab koordinaatteljestiku vektoreid etteantud koordinaatidega ja algus- või lõpp-punktiga;
- arvutab vektori, tema algus- või lõpp-punkti koordinaadi kahe ülejäänu kaudu;
- leiab vektori pikkuse tema koordinaatide või otspunktide järgi;
- kasutab vektori pikkust kahe punkti vahelise kauguse arvutamiseks;
- oskab esitada etteantud vektorit kahe vektori summana;
- oskab kontrollida, kas vektorid on kollineaarsed/risti;
- leiab puuduva koordinaadi, et vektorid oleksid kollineaarsed/risti;
- arvutab kahe vektori skalaarkorrutise koordinaatkujul;
- arvutab kahe ühest ja samast punktist lähtuva vektori vahelise nurga.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Vektorite skalaarkorrutise mõistet käsitledes on mõistlik rõhutada ainult seda, et tulemuseks on füüsikast tuttav mõiste *töö* (jõuvektori ja nihkevektori skalaarkorrutis). Vektori esitamisene etteantud sihiga komponentideks (võib osutuda vajalikuks füüsikas). Põhikooli teemadest võib korrata kogu geomeetria osa: erinevad kujundid, mis on antud piiravate joonte võrranditega või koordinaattasandil punktide ja vektoritega, nende omadused ning ümbermõõdu ja pindala leidmise eeskiri. Kursus võimaldab rohkesti seoseid geograafiaga ning reaalsete situatsioonidega, kus etteantud maatükke võib esitada koordinaattasandil. Füüsikas vaadeldakse erinevate jõudude koosmõju (nt tuul paadi- või õhusõidul) ja töö arvutamist. Võimalus ettevõtlikkuspädevuse ja digipädevuse arendamiseks.

Läbivad teemad: tehnoloogia ja innovatsioon (digivahendite kasutamine); elukestev õpe ja karjääri kujundamine (abstraktse ja loogilise mõtlemise areng); kultuuriline identiteet (matemaatika ajalugu); väärtus ja kõlblus (süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine).

V kursus – Joone võrrand. Kordamine
Teema JOONE VÕRRAND
Õppesisu ja põhimõisted

Sirge tõusunurk. Sirge võrrand. Sirge võrrandi koostamine (tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga, punkti ja tõusuga). Kahe sirge vastastikused asendid tasandil. Nurk kahe sirge vahel. Kahe sirge lõikepunkti leidmine, arvutades ja digivahendite abil. Ringjoone võrrand. Ringjoone ja sirge lõikepunktide leidmine, arvutades ja digivahendite abil. Parabooli võrrand. Parabooli ja sirge lõikepunktide leidmine, arvutades ja digivahendite abil. Sirgete, paraboolide ja ringjoonte joonestamine paberil ja digivahendite abil. Rakendusliku sisuga ülesannete lahendamine.

Õpitulemused

Õpilane:

1. koostab sirge võrrandi, kui sirge on määratud punkti ja tõusuga, tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga, kontrollib tehtut arvutis
2. määrab võrranditega antud sirgete vastastikused asendid tasandil, kontrollib tehtut tarkvaraliste lahenduste abil
3. koostab ringjoone võrrandi keskpunkti ja raadiuse järgi;
4. leiab kahe joone lõikepunktid (üks joontest on sirge) nii paberil kui ka tarkvaraliste lahenduste abil
5. tunneb sirget, ringjoont ja parabooli ning nende võrrandeid,
6. joonestab sirgeid, ringjooni ja paraboole nende võrrandite järgi nii paberil kui ka arvutis;
7. kasutab vektoreid ja joone võrrandeid geomeetriaprobleemide lahendamisel, kontrollides saadud tulemuste õigsust tarkvaraliste lahenduste abil

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- koostab järgmiste algandmete põhjal sirge võrrandi:

  a) tõus ja algordinaat;

  b) kaks punkti;

  c) punkt ja tõus/tõusunurk;

  d) punkt ja paralleelsus mingi teise sirgega;

  e) punkt ja ristseis mingi teise sirgega.
- leiab sirge lõikepunkti vajaliku koordinaatteljega.
- määrab kahe antud võrrandi põhjal sirgete vastastikuse asendi. Lõikuvate sirgete korral leiab lõikepunkti;
- joonestab võrranditega antud sirgeid ja suudab silma järgi hinnata ning arvutada (ükskõik mis meetodil) sirgetevahelise nurga;
- oskab algandmete järgi kirjutada välja ringjoone võrrandi;

- leiab ringjoone võrrandi järgi tema keskpunkti ja raadiuse;
- saab etteantud võrrandi järgi aru, mis joonega on tegu. Teab ja leiab võrranditest piisavalt palju infot, et vastav joon joonestada.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Kursusesisene ja kursustevaheline lõiming on seotud peaasjalikult 3. kursusega, millest kasutatakse võrrandite ja võrrandisüsteemide lahendamist joonte lõikepunkte leides, ning 4. kursusega (trigonomeetria), kust meenutatakse ja kasutatakse alternatiivvariandina siinus- ja koosinusteoreemi rakendus-ülesandeid lahendades ning sirgete ja vektorite vahelisi nurki leides. Samuti on võimalik rakendada mistahes nurga trigonomeetriliste funktsioonide leidmise oskust, kui nurga lõpphaaral võetav punkt asub teatud võrrandiga etteantud sirgel. Paraboole tutvustades võib mainida ka parabooli fookust ning sellest tulenevaid rakendusi: paraboolantennid ja mikrofonid, autolaternad, taskulambid, lumelauad, päikesegrill, parabooli kujuga ehitised. Temaatilist materjali iseseisvalt otsides areneb IKT vahendite ning otsingusüsteemide kasutamise oskus.

Teema KORDAMINE

Eesmärgid:

1. tunda ära matemaatikas õpitud mudelite abil lahenduvad reaalelulised probleemid ning esitab tuttava reaalelulise situatsiooni matemaatilise mudeli;
2. tõlgendada ja hinnata saadud matemaatilist tulemust vastavas kontekstis.

Õppesisu ja põhimõisted

Üldistavad kokkuvõtted, terviku kujundamine koolimatemaatikast, seoste rõhutamine teiste õppeainetega.

Õpitulemused

Õpilane:

leiab ülesandele erinevaid lahendusteid; tunneb probleemülesande lahendamise üldist skeemi; näitab üles initsiatiivi lahendada kodus ja koolis ilmnevaid matemaatilist laadi probleeme;

näeb seoseid erinevate matemaatiliste mõistete vahel, loob neist süsteemi;

koostab ja rakendab sobivaid matemaatilisi mudeleid erinevate eluvaldkondade ülesandeid lahendades;

Kursuse lõpus õpilane:

1. lahendab ühe tundmatuga lineaar-, ruut- ja lihtsamaid murdvõrrandeid ning nendeks taanduvaid võrrandeid;

2. sooritab tehteid astmete ja juurtega, teisendades viimased ratsionaalarvulise astendajaga astmeteks;
3. teisendab lihtsamaid ratsionaal- ja juuravaldisi;
4. lahendab lineaar- ja ruutvõrratusi ning ühe tundmatuga lineaarvõrratuste süsteeme;
5. teisendab lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldisi;
6. rakendab kolmnurga pindala valemeid, siinus- ja koosinusteoreemi;
7. lahendab kolmnurki, arvutab kolmnurga, rööpküliku ja hulknurga pindala, arvutab ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala;
8. liidab ja lahutab vektoreid ning korrutab vektorit arvuga nii geomeetriliselt kui ka koordinaatkujul;
9. leiab vektorite skalaarkorrutise, rakendab vektorite ristseisu ja kollineaarsuse tunnuseid;
10. tunneb sirget, ringjoont ja parabooli ning nende võrrandeid, teab sirgete vastastikuseid asendeid tasandil;
11. koostab sirge võrrandi, kui sirge on määratud punkti ja tõusuga, tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga;
12. määrab sirgete vastastikused asendid tasandil;
13. koostab ringjoone võrrandi keskpunkti ja raadiuse järgi;
14. joonestab sirgeid, ringjooni ja paraboole nende võrrandite järgi;
15. leiab kahe joone lõikepunktid (üks joontest on sirge);
16. skitseerib ainekavaga fikseeritud funktsioonide graafikuid;
17. suudab orienteeruda erinevates seni õpitud teemades, läheneda loovalt erinevetesse ülesannetesse, püstitada probleeme ja leida neile sobivad matemaatilised lahendused.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Erinevate 10. klassis õpitud teemade sidumine erinevate reaaleluliste probleemülesannete lahendamiseks.

VI kursus: Tõenäosus ja statistika
Teema TÕENÄOSUS
Õppesisu ja põhimõisted

Sündmus. Sündmuste liigid. Klassikaline tõenäosus. Suhteline sagedus, statistiline tõenäosus. Geomeetriline tõenäosus. Faktoriaal. Permutatsioonid. Kombinatsioonid. Sündmuste korrutis. Sõltumatute sündmuste korrutise tõenäosus. Sündmuste summa. Välistavate sündmuste summa tõenäosus.

Õpitulemused

Õpilane:

1. eristab juhuslikku, kindlat ja võimatut sündmust;

2. teab sündmuse tõenäosuse mõistet ning oskab leida soodsate ja kõigi võimaluste arvu (loendamine, kombinatoorika);
3. arvutab sündmuse tõenäosust ja rakendab seda lihtsamaid elulisi ülesandeid lahendades;

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- teeb etteantud loendis vahet juhuslikul, võimatul ja kindlal sündmusel;
- oskab sõnastada etteantud sündmuse vastandsündmuse;
- otsustab, millal kasutada permutatsioone ja millal kombinatsioone;
- oskab leida taskuarvutiga permutatsioonide ja kombinatsioonide arvu;
- teab klassikalise/geomeetrilise tõenäosuse mõistet ning oskab selgitada nende kasutamise eeskirja;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Õppekava läbivad teemad „Tervis ja ohutus", „Väärtus ja kõlblus" ja teised valdkonnad, kus õpilane saab analüüsida ning juhuslikke protsesse kirjeldada reaalses olukorras. Lõiminguvõimalused: füüsika, keemia, bioloogia (katsete õnnestumise tõenäosus).

Teema STATISTIKA
Õppesisu ja põhimõisted

Diskreetne juhuslik suurus, selle jaotusseadus. Normaaljaotus (kirjeldavalt). Üldkogum ja valim. Andmete kogumine ja nende süstematiseerimine. Jaotuspolügoon ja arvkarakteristikud (keskväärtus, mood, mediaan, standardhälve). Statistilise andmestiku analüüsimine ühe tunnuse järgi. Uurimisküsimus. Korrelatsioonikordaja.

Õpitulemused

Õpilane:

1. teab juhusliku suuruse jaotuse olemust ning arvkarakteristikute tähendust, kirjeldab ja visualiseerib jaotust histogrammi ning jaotusfunktsiooni abil;
2. teab valimi ja üldkogumi mõistet, mõistab statistilise otsustuse usaldatavuse tähendust, teab valimi koostamise ja andmete kogumise reegleid ja oskab andmeid süstematiseerida ning visualiseerida;
3. kirjeldab juhuslikku suurust arvkarakteristikute ja diagrammide abil ning teeb nendest järeldusi uuritava nähtuse kohta;
4. püstitab uurimisküsimuse, kogub andmestiku ja analüüsib seda IKT abil statistiliste vahenditega;
5. visualiseerib IKT abil kahe juhusliku suuruse vahelist sõltuvust ja hindab seose iseloomu ning tugevust intuitiivselt ja korrelatsioonikordaja (seose tugevuse karakteristiku) abil;
6. analüüsib andmestiku kogumise ja statistiliste otsustega seotud vigu

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- leiab etteantud andmete järgi keskväärtuse, moodi, mediaani ja standardhälbe. Need karakteristikud leiab õpilane arvutil mõnd sobivat tarkvara kasutades, n-ö käsitsi ei arvutata;
- kogub andmestiku ehk teeb andmetöötluse projekti, mis realiseeritakse IKT vahenditega (soovitatavalt koostöös mõne teise õppeainega).

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Selles kursuses saab lõimida peaaegu kõiki ainevaldkondi ja reaalseid situatsioone, kasutades vastavasisulisi andmestikke ning arvutades võimalike sündmuste (statistilist) tõenäosust.

Kursuse lõpus rühmatöö projekt - andmete kogumine, töötlemine ja tulemuste esitamine IKT abil. 1. loosime grupid (kahe-kolmeliikmelised grupid), 2. õpilased valivad ise omale teema (vähemalt 2 tunnust; peavad olema mõõdetavad) Näiteks: Koolinoorte uneharjumuste ja õpitulemuste seos või ilm ja meeleolu.

VII kursus: Funktsioonid I
Teema FUNKTSIOONID
Õppesisu ja põhimõisted

Funktsioonid $y = ax + b, \quad y = ax^2 + bx + c, \quad y = \frac{a}{x}$ (kordavalt). Funktsiooni mõiste ja üldtähis. Funktsiooni esitusviisid. Funktsiooni määramis- ja muutumispiirkond. Paaris- ja paaritu funktsioon. Funktsiooni nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkond. Funktsiooni kasvamine ja kahanemine. Funktsiooni ekstreemumkohtade ja -punktide leidmine. Funktsiooni ekstreemumid. Funktsioonid $y = ax^n \quad (n = 1, 2, -1, -2)$ ja $y = \log_a x$. Arvu logaritmi mõiste. Korrutise, jagatise ja astme logaritm. Logaritmimine ning potentseerimine (mahus, mis võimaldab lahendada lihtsamaid eksponent- ja logaritmvõrrandeid). Pöördfunktsioon.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab funktsiooni mõistet ja üldtähist ning funktsiooni käigu uurimisega seonduvaid mõisteid;
2. skitseerib ainekavaga fikseeritud funktsioonide graafikuid (paberil ning arvutil) ja kirjeldab funktsiooni graafiku järgi funktsiooni peamisi omadusi;

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- tunneb funktsiooni üldist mõistet kui seost, milles iga sõltumatu muutuja väärtusele vastab üks kindel sõltuva muutuja väärtus;
- oskab lugeda funktsiooni graafikult määramis- ja muutumispiirkonda;
- leiab valemiga esitatud funktsiooni määramispiirkonna;

- oskab graafiku põhjal öelda, kas funktsioon on paaris paaritu või mitte kumbki;
- oskab funktsiooni graafiku põhjal funktsiooni uurida;
- leiab ainekavale vastavate funktsioonide nullkohti, positiivsus- ja negatiivsuspiirkondi.

3. teab, et eksponent- ja logaritmfunktsioon on teineteise pöördfunktsioonid;
4. teab arvu logaritmi mõistet ja selle omadusi ning logaritmib ja potentseerib lihtsamaid avaldisi;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainesisene lõiming: funktsiooni määramispiirkonna leidmine seotakse võrratuste lahendamisega.

VIII kursus: Funktsioonid II
Teema LIHTSAMAD EKSPONENT-, LOGARITM- JA TRIGONOMEETRILISED VÕRRANDID.
Õppesisu ja põhimõisted

Lihtsamad eksponent- ja logaritmvõrrandid. Liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine. Näiteid mudelite kohta, milles esineb e^{ax}. Mõisted $\arcsin m$, $\arccos m$ ja $\arctan m$. Lahendab lihtsamaid trigonomeetrilisi põhivõrrandeid graafiku järgi etteantud lõigul.

Õpitulemused

Õpilane:

1. lahendab lihtsamaid eksponent- ja logaritmvõrrandeid astme ning logaritmi definitsiooni ja logaritmi omaduste vahetu rakendamise teel;
2. saab aru liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise olemusest ning lahendab selle järgi lihtsamaid reaalsusega seotud ülesandeid;
3. lahendab graafiku järgi trigonomeetrilisi põhivõrrandeid etteantud lõigul.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Lõiming: majandus, pangandus (liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine). Eksponent- ja logaritmfunktsiooni rakendused rahvastikuteaduses, füüsikas, bioloogias, geograafias, rahanduses ja muudes eluvaldkondades. Liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise rakendamine majanduses, panganduses.

Läbivad teemad: tehnoloogia ja innovatsioon (digivahendite kasutamine); tervis ja ohutus (erinevate graafikute vaatlemine vastavate andmestike kohta); kodanikualgatus ja ettevõtlikkus (demograafia, majandus ja pangandus – liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine); elukestev õpe ja karjääri kujundamine (abstraktse ja loogilise mõtlemise areng); kultuuriline identiteet (matemaatika ajalugu); väärtus ja kõlblus (süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine);

teabekeskkond ja meediakasutus (erinevate andmete leidmine eksponent- ja logaritmfunktsioonide rakendustele erinevates eluvaldkondades).

Teema JADAD
Õppesisu ja põhimõisted

Arvjada mõiste. Jada üldliige. Aritmeetiline jada, selle üldliikme ja summa valem. Geomeetriline jada, selle üldliikme ja summa valem.

Õpitulemused

Õpilane:

1. saab aru arvjada ning aritmeetilise ja geomeetrilise jada mõistest;
2. rakendab aritmeetilise ja geomeetrilise jada üldliikme ning *n* esimese liikme summa valemit, lahendades lihtsamaid elulisi ülesandeid;

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- eristab aritmeetilist ja geomeetrilist jada;
- leiab aritmeetilise jada vahe ja geomeetrilise jada teguri;
- koostab aritmeetilise ja geomeetrilise jada üldliikme valemid;
- leiab üldliikme valemi järgi antud järjekorranumbriga jada liikme;
- leiab aritmeetilise ja geomeetrilise jada *n* esimese liikme summa.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Õppekava läbiv teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlus" ja majandusteemad (liitintress kui geomeetriline jada, püramiidskeem, võrkturundus).

Lõiminguvõimalused: füüsika ja bioloogia (keha liikumine, pooldumine) kunst (Kochi lumehelves või Kochi täht) majandusmatemaatika

IX kursus: Funktsioonid III
Teema FUNKTSIOONI TULETIS JA SELLE RAKENDUSI
Õppesisu ja põhimõisted

Funktsioonide $y = x^n$, $(n \in Z)$, $y = e^x$ $y = \ln x$ tuletised. Funktsioonide summa, vahe, korrutise ja jagatise tuletised. Funktsiooni teine tuletis. Puutuja võrrand. Funktsiooni kasvamise ja kahanemise uurimine ning ekstreemumite leidmine tuletise järgi. Ekstreemumülesanne.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab funktsiooni tuletise mõistet, funktsiooni graafiku puutuja mõistet ning funktsiooni tuletise geomeetrilist tähendust;
2. leiab funktsioonide tuletisi, kasutades etteantud elementaarfunktsioonide tuletiste tabelit;
3. koostab funktsiooni graafiku puutuja võrrandi antud puutepunktis;
4. selgitab funktsiooni kasvamise ja kahanemise seost funktsiooni tuletisega, funktsiooni ekstreemumi mõistet ning ekstreemumi leidmist;
5. leiab ainekavas määratud funktsioonide nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkonnad, kasvamis- ja kahanemisvahemikud, maksimum- ja miinimumpunktid ning skitseerib nende järgi funktsiooni graafiku;
6. lahendab lihtsamaid ekstreemumülesandeid.

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- leiab ainekavas loetletud funktsioonide tuletisi;
- oskab leida funktsiooni tuletise väärtust kohal a : $f'(x)$;
- oskab leida funktsiooni teist tuletist;
- oskab leida funktsiooni teise tuletise väärtust kohal a : $f''(x)$;
- koostab puutuja võrrandi:

  antud punktis;

  antud kohal;

  puutepunkti abstsissi järgi.
- uurib täielikult lineaarfunktsiooni ning ruutfunktsiooni.
- lahendab lihtsamad ekstreemumülesanded.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Kuigi ainekavas on nimetatud üksnes funktsiooni tuletise geomeetrilist tähendust, on ainete lõimimise huvides mõistlik eraldi tähelepanu juhtida funktsiooni tuletise füüsikalisele tähendusele. Õpilaste üldist silmaringi laiendaks majandusteaduses laialdaselt kasutatava marginaali kui sisuliselt tuletisfunktsiooni mõiste lühitutvustus.

X kursus: Kordamine: erinevate reaaleluliste probleemülesannete lahendamine (10. ja 11. klassi teemad) (1)

Eesmärgid:

1. tunda ära matemaatikas õpitud mudelite abil lahenduvad reaalelulised probleemid ning esitab tuttava reaalelulise situatsiooni matemaatilise mudeli;
2. tõlgendada ja hinnata saadud matemaatilist tulemust vastavas kontekstis.

Õppesisu ja põhimõisted

Üldistavad kokkuvõtted, terviku kujundamine koolimatemaatikast, seoste rõhutamine teiste õppeainetega.

Õpitulemused

Õpilane:
leiab ülesandele erinevaid lahendusteid; tunneb probleemülesande lahendamise üldist skeemi; näitab üles initsiatiivi lahendada kodus ja koolis ilmnevaid matemaatilist laadi probleeme;

näeb seoseid erinevate matemaatiliste mõistete vahel, loob neist süsteemi;

koostab ja rakendab sobivaid matemaatilisi mudeleid erinevate eluvaldkondade ülesandeid lahendades;

1. lahendab ühe tundmatuga lineaar-, ruut- ja lihtsamaid murdvõrrandeid ning nendeks taanduvaid võrrandeid;
2. sooritab tehteid astmete ja juurtega, teisendades viimased ratsionaalarvulise astendajaga astmeteks;
3. teisendab lihtsamaid ratsionaal- ja juuravaldisi;
4. lahendab lineaar- ja ruutvõrratusi ning ühe tundmatuga lineaarvõrratuste süsteeme;
5. teisendab lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldisi;
6. rakendab kolmnurga pindala valemeid, siinus- ja koosinusteoreemi;
7. lahendab kolmnurki, arvutab kolmnurga, rööpküliku ja hulknurga pindala, arvutab ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala;
8. liidab ja lahutab vektoreid ning korrutab vektorit arvuga nii geomeetriliselt kui ka koordinaatkujul;
9. leiab vektorite skalaarkorrutise, rakendab vektorite ristseisu ja kollineaarsuse tunnuseid;
10. tunneb sirget, ringjoont ja parabooli ning nende võrrandeid, teab sirgete vastastikuseid asendeid tasandil;
11. koostab sirge võrrandi, kui sirge on määratud punkti ja tõusuga, tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga;
12. määrab sirgete vastastikused asendid tasandil;
13. koostab ringjoone võrrandi keskpunkti ja raadiuse järgi;
14. joonestab sirgeid, ringjooni ja paraboole nende võrrandite järgi;
15. leiab kahe joone lõikepunktid (üks joontest on sirge);
16. skitseerib ainekavaga fikseeritud funktsioonide graafikuid;
17. teab arvu logaritmi mõistet ja selle omadusi ning logaritmib ja potentseerib lihtsamaid avaldisi;
18. lahendab lihtsamaid eksponent- ja logaritmvõrrandeid astme ning logaritmi definitsiooni vahetu rakendamise teel;
19. lahendab ülesandeid liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise kohta;
20. lahendab aritmeetilise ja geomeetrilise jada ülesandeid;
21. leiab funktsioonide tuletisi;
22. koostab funktsiooni graafiku puutuja võrrandi antud puutepunktis;

23. leiab ainekavas määratud funktsioonide nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkonnad, kasvamis- ja kahanemisvahemikud, maksimum- ja miinimumpunktid ning skitseerib nende järgi funktsiooni graafiku;
24. Suudab orienteeruda erinevates seni õpitud teemades, läheneda loovalt erinevetesse ülesannetesse, püstitada probleeme ja leida neile sobivad matemaatilised lahendused.

XI kursus: TASANDILISED KUJUNDID. INTEGRAAL
Teema TASANDILISED KUJUNDID
Õppesisu ja põhimõisted

Kolmnurgad, nelinurgad, korrapärased hulknurgad, ringjoon ja ring. Nende kujundite omadused, elementide vahelised (kolmnurga mediaanid, kesklõik, kõrgused; puutepunkti tõmmatud ringi (ringjoone) puutuja ja raadiuse vastastikune asend; piirdenurga ja kesknurga vaheline seos, rööpküliku diagonaalid), seosed, ümbermõõdud ja pindalad rakendusliku sisuga ülesannetes.

Õpitulemused

Õpilane:

1. tunneb ainekavas nimetatud geomeetrilisi kujundeid ja selgitab nende põhiomadusi;

Geomeetriliste kujundite **täpsustused**:

- Kolmnurk: mediaan, kõrgus, kesklõik; nende omadused.
- Rööpkülik, romb, ristkülik, ruut; nende omadused.
- Trapets, selle liigid ja omadused.
- Ringjoon ja ring, kaar, sektor, puutuja. Piirdenurk, kesknurk.
- Korrapärased hulknurgad: siseringjoon, ümberringjoon.

2. kasutab elulisi ülesandeid lahendades õpitud geomeetria ja trigonomeetria mõisteid ning põhiseoseid;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Geomeetriaga on võimalik seostada mitmeid kodukoha tuntumaid objekte, nt hooneid, nende põhiplaane erinevate objektide asukohaga, määratud kujundit kaardil, tänavate võrgustikku, aga näiteks ka Bermuda kolmnurka, mis võimaldab omakorda kas või korraks luua seose kunstiga, geograafiaga ning kultuuriga. Maatükid, detailplaneeringud, paigutus- ja tükeldamisülesanded seonduvad geograafiaga ning reaalse eluga. Kunstiõpetuses kasutatakse mitmesuguseid erinevaid kujundeid eri kunstivooludes ning arvutatakse värvikulu erinevate pindade värvimisel. Programmeerimiskeeltes kasutatakse kokkuleppeliselt geomeetrilisi kujundeid plokkskeeme kirja pannes. Kuna

geomeetria ülesanded on tihedalt seotud funktsionaalse lugemisega, siis tuleb seda jätkuvalt harjutada.

Läbivad teemad: tehnoloogia ja innovatsioon (digivahendite kasutamine); elukestev õpe ja karjääri kujundamine (abstraktse ja loogilise mõtlemise areng); kultuuriline identiteet (matemaatika ajalugu); väärtus ja kõlblus (süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine).

Teema INTEGRAAL
Õppesisu ja põhimõisted

Algfunktsioon ja määramata integraal. Määratud integraal. Newtoni-Leibnizi valem. Kõvertrapets, selle pindala. Lihtsamate funktsioonide integreerimine. Tasandilise kujundi pindala arvutamine määratud integraali alusel. Rakendusülesanded.

Õpitulemused

Õpilane:

1. tunneb algfunktsiooni mõistet ja leiab määramata integraale polünoomidest;

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- oskab leida määramata integraale hulkliikmetest;
- oskab integreerida avaldisi, mis on lihtsate võtetega teisendatavad hulkliikmeteks (sulgude avamine, murru lugeja tegurdamine ja seejärel avaldise taandamine);

2. tunneb ära kõvertrapetsi ning rakendab määratud integraali arvutades Newtoni-Leibnizi valemit;

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- tunneb pildi järgi ära kõvertrapetsi või joonestab kõvertrapetsi etteantud joonte võrrandite järgi.

3. arvutab määratud integraali järgi tasandilise kujundi pindala.

Oskuste ja teadmiste **täpsustused**:

- Ülesande tekst peab sel juhul sisaldama mõistet *kõvertrapets*.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Maatükid, detailplaneeringud, paigutus- ja tükeldamisülesanded seonduvad geograafiaga ning reaalse eluga. Kuna geomeetria ülesanded on tihedalt seotud funktsionaalse lugemisega, siis tuleb seda jätkuvalt harjutada.

Läbivad teemad: tehnoloogia ja innovatsioon (digivahendite kasutamine); elukestev õpe ja karjääri kujundamine (abstraktse ja loogilise mõtlemise areng); kultuuriline identiteet (matemaatika ajalugu); väärtus ja kõlblus (süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine).

XII kursus KORDAMINE: ERINEVATE REAALELULISTE PROBLEEMÜLESANNETE LAHENDAMINE (2)

Gümnaasiumi matemaatika kursuse kordamine. Üldistavad kokkuvõtted, terviku kujundamine koolimatemaatikast, seoste rõhutamine teiste õppeainetega.

Kursuse lõpus õpilane:

1. oskab arvutada peast, kirjalikult või arvutusvahendite abil, oskab kriitiliselt hinnata arvutustulemusi;
2. oskab teisendada algebralisi avaldisi;
3. oskab lahendada ainekavaga fikseeritud võrrandeid ja võrrandisüsteeme ning võrratusi ja võrratussüsteeme;
4. oskab kasutada õpitud mõõtühikuid ja seoseid nende vahel;
5. tunneb ainekavaga fikseeritud ruumilisi kujundeid, oskab neid ja nende tasandilisi lõikeid joonisel kujutada;
6. oskab arvutada ainekavaga fikseeritud kehade pindala ja ruumala ning kehade tasandilist lõigete pindala;
7. tunneb ainekavaga fikseeritud trigonomeetrilisi seoseid, oskab neid rakendada avaldiste lihtsustamisel, geomeetria ja stereomeetria ülesannete lahendamisel;
8. tunneb ainekavaga fikseeritud funktsionaalseid seoseid ja oskab neid kasutada;
9. tunneb ainekavaga fikseeritud funktsioonide graafikuid;
10. oskab kirjeldada graafikuga esitatud funktsiooni omadusi;
11. oskab uurida lihtsamaid tundmatuid funktsioone;
12. tunneb ainekavaga määratud tõenäosusteooria ja matemaatilise statistika mõisteid;
13. oskab rakendada tõenäosusteoorias õpitut ülesannete ja reaalsuse probleemide lahendamisel;
14. oskab koostada tabeleid ja diagramme ning neid analüüsida;
15. oskab kasutada arvutusvahendeid, käsiraamatuid, teatmeteoseid, tabeleid, kaasaegseid infotehnoloogiavahendeid;
16. oskab esemeid ja nähtusi klassifitseerida ühe või mitme tunnuse põhjal;
17. saab aru defineerimise vajalikkusest ja oskab ainekavaga fikseeritud mõisteid defineerida;
18. oskab liikuda mõttekäikudes üldiselt üksikule ja vastupidi;
19. saab aru väidete tõestamise vajalikkusest ja oskab teoreeme teadmiste piires tõestada;
20. oskab esitada matemaatiliste sümbolite keeles väljendatud teksti tavakeeles;
21. oskab matemaatiliselt kirjeldada ülesannetes esitatud situatsioone ja probleeme ning neid lahendada;
22. oskab prognoosida ja analüüsida lahendustulemusi;
23. oskab kasutada matemaatilisi teadmisi teistes õppeainetes ja igapäevaelus;
24. mõistab matemaatikat kui inimkultuuri osa ja saab aru matemaatika rollist tsivilisatsiooni arengus.

XIII kursus: STEREOMEETRIA
Teema STEREOMEETRIA
Õppesisu ja põhimõisted

Ristkoordinaadid ruumis. Punkti koordinaadid. Kahe punkti vaheline kaugus. Kahe sirge vastastikused asendid ruumis. Nurk kahe sirge vahel. Sirge ja tasandi vastastikused asendid ruumis. Sirge ja tasandi vaheline nurk. Sirge ja tasandi ristseisu tunnus. Kahe tasandi vastastikused asendid ruumis. Kahe tasandi vaheline nurk. Prisma ja püramiid. Püstprisma ning korrapärase püramiidi täispindala ja ruumala. Silinder, koonus ja kera, nende täispindala ning ruumala. Näiteid ruumiliste kujundite lõikamise kohta tasandiga. Praktilise sisuga ülesanded hulktahukate (püstprisma ja püramiid) ning pöördkehade kohta.

Õpitulemused

Õpilane:

1. kirjeldab punkti asukohta ruumis koordinaatide abil ning sirgete ja tasandite võimalikke vastastikuseid asendeid ruumis (võrranditeta käsitlus);
2. selgitab ja rakendab kahe sirge, sirge ja tasandi ning kahe tasandi vahelise nurga mõistet (võrranditeta käsitlus);
3. tunneb ainekavas nimetatud tahk- ja pöördkehi ning nende omadusi;
4. kujutab tasandil ruumilisi kujundeid ning nende lihtsamaid lõikeid tasandiga (näiteks telglõige ja ühe tahuga paralleelne lõige);
5. arvutab ainekavas nõutud kehade joonelemendid, pindala ja ruumala;
6. rakendab lihtsamaid ruumilisi probleeme lahendades trigonomeetria-, planimeetria- ja stereomeetriateadmisi.

Oskuste ja teadmiste **täpsustused** - õpilane:

- oskab õppesisus märgitud vastavaid nurki näidata reaalsel mudelil ning loeb neid etteantud jooniselt.
- oskab leida / näidata joonelemente: külgserv, põhiserv, kõrgus, apoteem, põhja diagonaal, prisma diagonaal;
- oskab leida / näidata tahke ja lõikeid: külgtahk, põhitahk, ristlõige, diagonaallõige, telglõige, suurring;
- lahendab ülesandeid arvuliste andmetega (avaldamisülesandeid ei tehta) ja ülesandeid, milles lõikeid kasutades piirdutakse telg- ja diagonaallõikega.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Lõiminguvõimalused: füüsika (massi ja ruumala vaheline seos, tihedus) kehaline kasvatus (kuul, pall, koonus) kunst (värvimine, värvikulu) ajalugu (Egiptuse püramiidid) terviseõpetus (toidupüramiid) Võimalus ettevõtlikkuspädevuse ja digipädevuse arendamiseks.

XIV kursus KORDAMINE: ERINEVATE REAALELULISTE PROBLEEMÜLESANNETE LAHENDAMINE (3)
Eesmärgid:

1. tunda ära matemaatikas õpitud mudelite abil lahenduvad reaalelulised probleemid ning esitab tuttava reaalelulise situatsiooni matemaatilise mudeli;
2. tõlgendada ja hinnata saadud matemaatilist tulemust vastavas kontekstis.

Õppesisu ja põhimõisted

Gümnaasiumi matemaatika kursuse kordamine. Üldistavad kokkuvõtted, terviku kujundamine koolimatemaatikast, seoste rõhutamine teiste õppeainetega.Üldistavad kokkuvõtted, terviku kujundamine koolimatemaatikast, seoste rõhutamine teiste õppeainetega.

Õpitulemused

Õpilane

leiab ülesandele erinevaid lahendusteid; tunneb probleemülesande lahendamise üldist skeemi; näitab üles initsiatiivi lahendada kodus ja koolis ilmnevaid matemaatilist laadi probleeme;

näeb seoseid erinevate matemaatiliste mõistete vahel, loob neist süsteemi;

koostab ja rakendab sobivaid matemaatilisi mudeleid erinevate eluvaldkondade ülesandeid lahendades;

1. oskab arvutada peast, kirjalikult või arvutusvahendite abil, oskab kriitiliselt hinnata arvutustulemusi;
2. oskab teisendada algebralisi avaldisi;
3. oskab lahendada ainekavaga fikseeritud võrrandeid ja võrrandisüsteeme ning võrratusi ja võrratussüsteeme;
4. oskab kasutada õpitud mõõtühikuid ja seoseid nende vahel;
5. tunneb ainekavaga fikseeritud ruumilisi kujundeid, oskab neid ja nende tasandilisi lõikeid joonisel kujutada;
6. oskab arvutada ainekavaga fikseeritud kehade pindala ja ruumala ning kehade tasandilist lõigete pindala;
7. tunneb ainekavaga fikseeritud trigonomeetrilisi seoseid, oskab neid rakendada avaldiste lihtsustamisel, geomeetria ja stereomeetria ülesannete lahendamisel;
8. tunneb ainekavaga fikseeritud funktsionaalseid seoseid ja oskab neid kasutada;
9. tunneb ainekavaga fikseeritud funktsioonide graafikuid;
10. oskab kirjeldada graafikuga esitatud funktsiooni omadusi;
11. oskab uurida lihtsamaid tundmatuid funktsioone;
12. tunneb ainekavaga määratud tõenäosusteooria ja matemaatilise statistika mõisteid;

13. oskab rakendada tõenäosusteoorias õpitut ülesannete ja reaalsuse probleemide lahendamisel;
14. oskab koostada tabeleid ja diagramme ning neid analüüsida;
15. oskab kasutada arvutusvahendeid, käsiraamatuid, teatmeteoseid, tabeleid, kaasaegseid infotehnoloogiavahendeid;
16. oskab esemeid ja nähtusi klassifitseerida ühe või mitme tunnuse põhjal;
17. saab aru defineerimise vajalikkusest ja oskab ainekavaga fikseeritud mõisteid defineerida;
18. oskab liikuda mõttekäikudes üldiselt üksikule ja vastupidi;
19. saab aru väidete tõestamise vajalikkusest ja oskab teoreeme teadmiste piires tõestada;
20. oskab esitada matemaatiliste sümbolite keeles väljendatud teksti tavakeeles;
21. oskab matemaatiliselt kirjeldada ülesannetes esitatud situatsioone ja probleeme ning neid lahendada;
22. oskab prognoosida ja analüüsida lahendustulemusi;
23. oskab kasutada matemaatilisi teadmisi teistes õppeainetes ja igapäevaelus;
24. mõistab matemaatikat kui inimkultuuri osa ja saab aru matemaatika rollist tsivilisatsiooni arengus.

2.2. Lai matemaatika

2.2.1. Gümnaasiumi matemaatika laia kursuse õppe kirjeldus

Matemaatikaõpetuse peamine eesmärk on matemaatikapädevuse kujundamine. Laias matemaatikas käsitletakse mõisteid ja meetodeid, mida on vaja matemaatikateaduse olemusest arusaamiseks. Rakendusülesannete lahendamise kõrval on tähtsal kohal tõestamine ja põhjendamine. Laia matemaatika eesmärgi saavutamiseks vajalik keskkond luuakse matemaatika mõistete, sümbolite, omaduste ja seoste, reeglite ja protseduuride käsitlemise ning intuitsioonil ja loogilisel arutelul põhinevate mõttekäikude esitamise kaudu. Lai matemaatika annab õpilasele vahendid ja oskused rakendada vajalikke matemaatilisi meetodeid teistes õppeainetes.

Gümnaasiumi matemaatika laia kursuse õppe korraldamisel tuleb lähtuda järgmistest ainekavas märgitud põhiseisukohtadest

- Lai matemaatika annab ettekujutuse matemaatika tähendusest ühiskonna arengus ning selle rakendamisest igapäevaelus, tehnoloogias, majanduses, loodus- ja täppisteadustes ning muudes ühiskonnaelu valdkondades. Selle tagamiseks lahendatakse rakendusülesandeid, kasutades vastavat IKT tarkvara. Tähtsal kohal on tõestamine ja põhjendamine.

- Laias matemaatikas käsitletakse mõisteid ja meetodeid, mida on vaja matemaatikateaduse olemusest arusaamiseks. Selleks vajalik keskkond luuakse matemaatika mõistete, sümbolite, omaduste ja seoste, reeglite ja protseduuride käsitlemise ning intuitsioonil ja loogilisel arutelul põhinevate mõttekäikude esitamise kaudu.

Matemaatika õpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks kujuneks välja vastutustundlik ja ennastjuhtiv õppija, kes:

- arutleb ja argumenteerib loogiliselt;
- leiab probleemile matemaatilise lahendustee ja matemaatika vahendid selle lahendamiseks;
- modelleerib probleemi matemaatiliselt, st tõlgib probleemi matemaatika keelde;
- kasutab probleemide lahendamisel ja saadud tulemuste esitlemisel erinevaid matemaatilisi esitusviise ja abivahendeid;
- kasutab oskuslikult matemaatika sümboolikat ja keelt;
- suhtleb matemaatilistel teemadel, selgitab esitatud lahendusi; tõlgendab saadud tulemusi, andes neile ka oma hinnangu.

2.2.2. Õppeaine kirjeldus

Lai matemaatika annab ettekujutuse matemaatika tähendusest ühiskonna arengus ning selle rakendamisest igapäevaelus, tehnoloogias, majanduses, loodus- ja täppisteadustes ning muudes ühiskonnaelu valdkondades. Selle tagamiseks lahendatakse rakendusülesandeid ja kasutatakse vastavat IKT tarkvara. Tähtsal kohal on tõestamine ja põhjendamine.

2.2.3. Laia matemaatika kursuste õppesisu, õpitulemused ja lõiming

I kursus „Avaldised ja arvuhulgad“
Teema ARVUHULGAD
Õppesisu ja põhimõisted

Hulk, hulga element, osahulk, tühi hulk, hulkade ühend ja ühisosa. Naturaalarvude hulk N, täisarvude hulk Z, ratsionaalarvude hulk Q, irratsionaalarvude hulk I, reaalarvude hulk R, nende omadused ja kuuluvusseosed. Reaalarvude piirkonnad arvteljel.

Õpitulemused

Õpilane:

1. leiab hulkade ühendi, ühisosa ja antud hulga osahulga;
2. selgitab naturaalarvude hulga N, täisarvude hulga Z, ratsionaalarvude hulga Q, irratsionaalarvude hulga I ja reaalarvude hulga R omadusi ja nende hulkade kuuluvusseoseid,
3. märgib arvteljel reaalarvude piirkondi;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Arvu standardkuju, arvu 10 astmed - füüsika, keemia. Protsentülesannete lahendamine seob keemia, füüsika, bioloogia, geograafia, majandusõpetuse jne matemaatikaga.

Teema AVALDISED
Õppesisu ja põhimõisted

Astme mõiste üldistamine. Arvu juur. Juurte omadused. Arvu juure esitamine ratsionaalarvulise astendajaga astmena ja vastupidi. Tehted astmete ja võrdsete juurijatega juurtega. Rühmitamisvõte. Irratsionaalsuse kaotamine nimetajast. Ratsionaal- ja irratsionaalavaldiste lihtsustamine (kaks tehet ja sulud). Reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad arvutuste ja avaldiste teisenduste abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. esitab arvu juure ratsionaalarvulise astendajaga astmena ja vastupidi;
2. sooritab tehteid astmete ning võrdsete juurijatega juurtega;
3. teisendab lihtsamaid ratsionaal- ja irratsionaalavaldisi (kaks tehet ja sulud);
4. näeb ja lahendab arvutuste ja teisenduste abil lahenduvaid reaalelulisi ja teaduslikke probleeme (sh protsentülesanded), tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi;
5. koostab reaalelulist probleemi esitava avaldise ning kasutab vajadusel tehisintellekti probleemi mõistmise ja lahendusidee leidmise abivahendina tõlgendades ja esitledes lõpptulemust kriitiliselt.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainesisene lõiming põhikoolis omandatud algebra teadmistega. Valemitest muutujate avaldamine.

II kursus „Võrrandid ja võrrandisüsteemid“
Teema VÕRRANDID JA VÕRRANDISÜSTEEMID
Õppesisu ja põhimõisted

Võrdus, võrrand, samasus, võrrandi lahend. Võrrandite samaväärsus, samasusteisendused. Lineaar-, ruut-, murd- ja juurvõrrandid (kuni kaks juurt) ning nendeks taanduvad võrrandid. Üht absoluutväärtust sisaldav võrrand. Õpilane saab aru, et leidub võrrandeid, millel lahendid puuduvad või mille lahendiks on kõik reaalarvud. Võrrandisüsteemid. Kahe- ja kolmerealine determinant. Ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad võrrandite/võrrandisüsteemide abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab võrduse, samasuse ja võrrandi, võrrandi lahendi, võrrandi- ja võrratusesüsteemi lahendi ning lahendihulga mõistet;
2. selgitab võrrandite ning nende süsteemide lahendamisel rakendatavaid samasusteisendusi;

3. lahendab ühe tundmatuga lineaar-, ruut-, murd- ja lihtsamaid juurvõrrandeid (kaks juurt) ning nendeks taanduvaid võrrandeid;
4. lahendab lihtsamaid üht absoluutväärtust sisaldavaid võrrandeid ja võrrandisüsteeme;
5. tunneb ära õpitud võrrandite/võrrandisüsteemide abil lahenduvad reaalelulised/teaduslikud probleemid;
6. leiab või koostab sobiva võrrandi/võrrandisüsteemi probleemi lahendamiseks;
7. lahendab ainealase või reaalelulise probleemi võrrandite ja/või võrrandisüsteemide abil ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemust;
8. kasutab tehisintellekti võrrandi või võrrandisüsteemi koostamise ideede leidmiseks, kuid valib ise sobiva matemaatilise mudeli, lahendab selle ning kontrollib lahendi sobivust algse probleemi kontekstis.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Lõiming on teiste ainetega ülesannete tekstide kaudu. Näiteks: füüsika – liikumisülesanded, keemia - aine sisaldus protsentides.Oluline kursus kõigile ainetele, kus kasutatakse võrrandite koostamist ja lahendamist.

III kursus „Võrratused. Trigonomeetria I“
Teema VÕRRATUSED JA VÕRRATUSESÜSTEEMID
Õppesisu ja põhimõisted

Võrratus ja selle omadused. Võrratuste samaväärsus. Range ja mitterange võrratus. Lineaarvõrratused. Ruutvõrratus. Intervallmeetod. Murdvõrratus. Ahelvõrratus. Võrratusesüsteemid. Võrratusesüsteemide samaväärsus. Võrratuse ja võrratusesüsteemi lahendihulk, selle esitamine arvteljel. Lihtsamate tekstülesannete lahendamine võrratuste abil.

Õpitulemused

Õpilane:
1. selgitab võrratuse omadusi, võrratuse ja võrratusesüsteemi lahendihulga mõistet ning kirjeldab vastavaid lahendihulki arvteljel;
2. selgitab võrratuste ning nende süsteemide lahendamisel rakendatavaid samasusteisendusi;
3. lahendab lineaar-, ruut- ja murdvõrratusi ning lihtsamaid võrratusesüsteeme;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Bioloogia, inimeseõpetus. Toitumistabelid, kalorite arv toiduainetes, vitamiinide ja mineraalainete vajadus (vähemalt, mitte rohkem kui, ...).

Teema TRIGONOMEETRIA I
Õppesisu ja põhimõisted

Teravnurga siinus, koosinus ja tangens ja nende väärtuste järgi nurga suuruse leidmine. Täiendusnurga trigonomeetrilised funktsioonid. Trigonomeetrilised põhiseosed täisnurkses kolmnurgas. Trigonomeetriliste avaldiste lihtsustamine. Täisnurkse kolmnurga lahendamine.
Reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad täisnurkse kolmnurga geomeetria abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. kasutab lihtsustamisülesannetes trigonomeetria põhiseoseid ja täiendusnurga trigonomeetrilisi funktsioone;
2. leiab digivahendite abil teravnurga trigonomeetriliste funktsioonide väärtused ning nende väärtuste järgi nurga suuruse;
3. lahendab täisnurkse kolmnurga;
4. tunneb ära probleemid, mis on lahendatavad täisnurkse kolmnurga geomeetria abil. Tõlgib need matemaatika keelde ning lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi;
5. kasutab tehisintellekti ja/või digivahendeid võrratuste lahendihulkade ning trigonomeetriliste seoste visualiseerimiseks, kirjeldab ning põhjendab tulemust iseseisvalt.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainesisene lõiming
Sellel kursusel kasutatakse palju põhikoolis õpitut. See võimaldab õpilaste teadmisi ühtlustada ja õppimises tekkinud lünki täita. Samas on selle kursuse materjal väga oluline järgmiste kursuste õppimisel. III kursus on eelduskursus kõigile järgmistele kursustele.
Lõiming teiste ainetega
Geograafia. Mõõtmine looduses, kaudne mõõtmine, võrdlemine.

Läbivad teemad

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Abstraktse ja loogilise mõtlemise areng.
Kultuuriline identiteet. Matemaatika ajalugu, Pythagoras ja Eukleides.
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Õuesõppetunnid, rühmatöö ja paaristöö, koostööoskuste arendamine.
Tervis ja ohutus. Õppekäikude ja õuesõppetundide turvalisus, tervislik toitumine (toiduratsioon, kalorsus, vitamiinid ja mineraalained).
Väärtus ja kõlblus. Süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine.
Tehnoloogia ja innovatsioon . Digivahendite kasutamine õppetöös.
Teabekeskkond ja meediakasutus. Erinevate andmete otsimine.

IV kursus „Trigonomeetria II“
Õppesisu ja põhimõisted

Nurga mõiste üldistamine. Nurga kraadi- ja radiaanmõõt. Ringjoone kaare pikkus, ringi sektori pindala. Mis tahes nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Nurkade 0°, 30°, 45°, 60°, 90°, 180°, 270°, 360° siinuse, koosinuse ja tangensi täpsed väärtused. Ühe ja sama nurga trigonomeetriliste funktsioonide vahelised seosed. Taandamisvalemid. Negatiivse ja täispöördest suurema nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Kahe nurga summa ja vahe trigonomeetrilised funktsioonid. Kahekordse nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Trigonomeetrilised avaldised. Kolmnurga pindala valemid. Siinus- ja koosinusteoreem. Kolmnurga lahendamine. Ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad kolmnurga ja ringi kohta õpitut rakendades.

Õpitulemused

Õpilane:

1. teisendab kraadimõõdus antud nurga radiaanmõõdus olevaks nurgaks ja vastupidi;
2. arvutab ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala;
3. defineerib mis tahes nurga siinuse, koosinuse ja tangensi; tuletab ning teab siinuse, koosinuse ja tangensi vahelisi seoseid;
4. tuletab nurkade 0°, 30°, 45°, 60°, 90°, 180°, 270°, 360° siinuse, koosinuse ja tangensi täpsed väärtused; rakendab taandamisvalemeid, negatiivse ja täispöördest suurema nurga valemeid;
5. kasutab digivahendeid trigonomeetriliste funktsioonide väärtuste ning nende väärtuste järgi nurga suuruse leidmisel;
6. tuletab kahe nurga summa ja vahe valemid ning kahekordse nurga siinuse, koosinuse ja tangensi valemid;
7. teisendab lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldisi valemikogu abil;
8. tõestab siinus- ja koosinusteoreemi, lahendab mistahes kolmnurga ning arvutab selle pindala;
9. tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad kolmnurga ja ringi kohta õpitut rakendades. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi;
10. kasutab tehisintellekti trigonomeetriliste seoste, valemite ja lahendusstrateegiate võrdlemiseks ning hindab, kas pakutud lahendus tugineb korrektsetele taandamisvalemitele, teoreemidele ja nurgaühikutele;
11. koostab või analüüsib tehisintellekti abil reaalelulise kolmnurga või ringiga seotud mudelit, lahendab selle matemaatiliselt ning esitab tulemuse koos põhjendusega, milliseid eeldusi mudelis kasutati.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Lõiminguna saame selles kursuses näited perioodiliste funktsioonide kohta, millele on rakendusi füüsikas. Need võimaldavad tegelda algebraga ning õppida tõestamist ja loogilist järeldamist.

V kursus „Vektor tasandil. Joone võrrand“
Teema VEKTOR TASANDIL
Õppesisu ja põhimõisted

Kahe punkti vaheline kaugus. Lõigu keskpunkti koordinaadid. Vektori mõiste ja tähistamine. Nullvektor, ühikvektor, vastandvektor. Vektorite võrdsus. Vektori koordinaadid. Vektori pikkus. Vektorite liitmine ja lahutamine. Vektori korrutamine arvuga. Kahe vektori vaheline nurk. Vektorite kollineaarsus. Kahe vektori skalaarkorrutis. Vektorite ristseis. Ülesannete lahendamine vektorite abil ja tulemuste kontrollimine digiseadmetega.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab mõisteid vektor, ühik-, null- ja vastandvektor, vektori koordinaadid, kahe vektori vaheline nurk;
2. liidab ja lahutab vektoreid ning korrutab vektorit arvuga nii geomeetriliselt kui ka koordinaatkujul;
3. leiab vektori pikkuse, lõigu keskpunkti koordinaadid, kahe vektori skalaarkorrutise ning rakendab neid geomeetriaprobleemide lahendamisel;
4. kasutab vektorite ristseisu ja kollineaarsuse tunnuseid geomeetriaprobleemide lahendamisel;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainesisene lõiming

Põhikooli matemaatika teemadest saab korrata kogu geomeetria osa: erinevad kujundid, mis on antud piiravate joonte võrranditega või koordinaattasandil punktide ja vektoritega, nende omadused ning ümbermõõdu ja pindala leidmise eeskiri.

Lõiming teiste ainetega

Füüsika. Vektorite skalaarkorrutise tulemuseks on töö (jõuvektori ja nihkevektori skalaarkorrutis). Vektori esitamine etteantud sihiga komponentideks. Vektor kui nihe, asukoha muutuse kirjeldus. Skalaarid ja vektorid. Vektorite kasutamine dünaamika visualiseerimisel nii tasandil kui ka ruumis. Erinevate jõudude koosmõju (nt tuul paadi- või õhusõidul).

Geograafia. Kursus võimaldab rohkesti seoseid geograafiaga ning reaalsete situatsioonidega, kus etteantud maatükke võib esitada koordinaattasandil. Geograafiliste koordinaatide kasutamise eripära (nt lennunduses).

Teema SIRGE VÕRRANDID
Õppesisu ja põhimõisted

Sirge sihivektor, algordinaat, tõus. Sirge võrrandi koostamine. Sirge üldvõrrand. Kahe sirge vastastikused asendid tasandil. Nurk kahe sirge vahel. Ringjoone, parabooli, hüperbooli võrrandi koostamine. Kahe joone lõikepunkti leidmine. Sirge, parabooli, hüperbooli ja ringjoone joonestamine. Ülesannete lahendamine ja tulemuste kontrollimine digivahenditega.

Õpitulemused

Õpilane:

5. koostab sirge võrrandi (kui sirge on määratud punkti ja sihivektoriga, punkti ja tõusuga, tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga) ning teisendab selle üldvõrrandiks, kontrollib tehtud arvutis;
6. määrab kahe sirge vastastikuse asendi tasandil, lõikuvate sirgete korral leiab sirgete lõikepunkti ja sirgete vahelise nurga, kontrollib tehtut arvutis;
7. koostab hüperbooli, parabooli ja ringjoone võrrandi; joonestab ainekavas esitatud jooni nende võrrandite järgi nii paberil kui ka arvutis; leiab kahe joone lõikepunktid, kontrollib tehtut arvutis;
8. kasutab tehisintellekti ja digivahendeid sirgete, vektorite ja ringjoone graafiliste esituste uurimiseks, kontrollides arvutuste ja jooniste vastavust võrranditele.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainesisene lõiming
Ainesisene lõiming on seotud põhiliselt 1. kursusega, millest kasutatakse võrrandite ja võrrandisüsteemide lahendamist joonte lõikepunkte leides, ning 2. kursusega (trigonomeetria), millest kasutatakse alternatiivvariandina siinus- ja koosinusteoreemi rakendusülesandeid lahendades ning sirgete ja vektorite vahelisi nurki leides. Samuti on võimalik rakendada mis tahes nurga trigonomeetriliste funktsioonide leidmise oskust, kui nurga lõpphaaral võetav punkt asub teatud võrrandiga etteantud sirgel.

Paraboole tutvustades võib mainida ka parabooli fookust ning sellest tulenevaid rakendusi: paraboolantennid ja mikrofonid, autolaternad, taskulambid, lumelauad, päikesegrill, parabooli kujuga ehitised. Temaatilist materjali iseseisvalt otsides areneb digipädevus.

Lõiming teiste ainetega
Füüsika. Punktmassi asukoht tasandil.
Kunstiõpetus . Visualiseerides toetutakse joonte kasutamisele kujutavas kunstis esteetilise kasvatuse eesmärgil.

Läbivad teemad

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Abstraktse ja loogilise mõtlemise areng. Kultuuriline identiteet. Esteetiline kasvatus. Kunst (erinevad jooned). Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Rühmatöö ja paaristöö, koostööoskuste arendamine. Väärtus ja kõlblus. Süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Digivahendite kasutamine õppetöös lahendusideede läbimängimiseks või enesekontrolliks. Võimalus oma teadmisi vektoritest, nende kujutamisest ning omadustest üle kanda 2D- ja 3D-rakendustes töötamiseks. Teabekeskkond ja meediakasutus. Erinevate andmete otsimine.

VI kursus „Tõenäosus, statistika“

Teema TÕENÄOSUS

Õppesisu ja põhimõisted

Faktoriaal. Permutatsioonid, kombinatsioonid ja variatsioonid. Juhuslik sündmus, kindel ja võimatu sündmus. Suhteline sagedus, statistiline tõenäosus. Klassikaline tõenäosus. Geomeetriline tõenäosus. Sõltuvad ja sõltumatud sündmused. Välistavad ja mittevälistavad sündmused. Liitmis- ja korrutamislause.

Õpitulemused

Õpilane:

1. eristab juhuslikku, kindlat ja võimatut sündmust; selgitab sündmuse tõenäosuse mõistet ja omadusi;
2. selgitab permutatsioonide, kombinatsioonide ja variatsioonide tähendust ning leiab nende arvu;
3. selgitab sõltuvate ja sõltumatute sündmuste korrutise ning välistavate ja mittevälistavate sündmuste summa tähendust, arvutab reaalse eluga seotud sündmuste tõenäosusi;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Õpetaja saab kursusesse lõimida peaaegu kõiki ainevaldkondi ning reaalseid situatsioone vastavasisuliste andmestike kasutamisega ja võimalike sündmuste (statistilise) tõenäosuste arvutamisega, nt keskkond ja jätkusuutlik areng, tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus.

Teema MATEMAATILINE STATISTIKA

Õppesisu ja põhimõisted

Diskreetne juhuslik suurus, selle jaotuse esitamine tabelina ja jaotushulknurgana. Pidev juhuslik suurus ja selle jaotuse esitamine graafikuna. Juhusliku suuruse arvkarakteristikud: keskväärtus, mood, mediaan, dispersioon,

standardhälve. Binoomjaotus. Normaaljaotus. Üldkogum ja valim. Andmete kogumine ja süstematiseerimine. Variatsioonrida. Sagedustabel. Jaotustabel. Sektordiagramm, histogramm, tulpdiagramm. Statistilise andmestiku analüüsimine ühe tunnuse järgi: valimi peamised arvkarakteristikud (keskväärtuse mediaan, standardhälve) ja nende tõlgendamine. Statistilised otsustused keskväärtuse usaldusvahemiku näitel, usaldusnivoo, usaldusvahemik. Korrelatsiooniväli (hajuvusdiagramm). Lineaarne korrelatsioonikordaja ja andmete lähendamine sirge abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab juhusliku suuruse jaotuse olemust ning juhusliku suuruse arvkarakteristikute (keskväärtus, mood, mediaan, standardhälve) tähendust; kirjeldab binoom- ja normaaljaotust;
2. selgitab valimi ja üldkogumi mõisteid ning andmete süstematiseerimise ja statistilise otsustuse usaldatavuse tähendust; teab valimi koostamise põhimõtteid;
3. arvutab juhusliku suuruse jaotuse arvkarakteristikuid ning teeb nende alusel järeldusi jaotuse või uuritava probleemi kohta;
4. selgitab valimist hinnatud arvkarakteristiku usalduspiirkonna mõistet, leiab jaotusfunktsiooni abil üldkogumi keskväärtuse usalduspiirkonna;
5. koostab IKT vahendite abil tabeleid ja graafikuid andmete ja jaotuse visualiseerimiseks;
6. visualiseerib IKT vahendite abil kahe juhusliku suuruse hajuvusdiagrammi, kirjeldab sõltuvuse tugevust korrelatsioonikordaja abil;
7. püstitab uurimisküsimuse, kogub vajaliku andmestiku, analüüsib seda statistiliste vahenditega IKT abil ja hindab võimalikke statistiliste otsustustega seotud vigu.
8. kasutab tehisintellekti andmestiku esialgseks uurimiseks ja kirjeldamiseks, visualiseerimisideede leidmiseks või uurimisküsimuse täpsustamiseks;
9. hindab kriitiliselt tehisintellekti abil tehtud statistilisi järeldusi, pöörates tähelepanu valimi esinduslikkusele, korrelatsiooni ja põhjuslikkuse eristamisele, otsustustega seotud vigadele ning andmete võimalikele kallutatustele.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Õpetaja saab kursusesse lõimida peagu kõiki ainevaldkondi ning reaalseid situatsioone vastavasisuliste andmestike kasutamisega ja võimalike sündmuste (statistilise) tõenäosuste arvutamisega, nt keskkond ja jätkusuutlik areng, tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus.

VII kursus „Funktsioonid. Arvjadad“
Teema FUNKTSIOONID
Õppesisu ja põhimõisted

Muutuv suurus. Funktsiooni mõiste ja üldtähis. Sõltuv ja sõltumatu muutuja, argument, funktsiooni väärtus. Funktsiooni esitusviisid. Funktsiooni määramis- ja muutumispiirkond. Paaris- ja paaritu funktsioon ning nende graafikute sümmeetria omadused. Funktsiooni nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkond. Funktsiooni kasvamine ja kahanemine. Funktsiooni ekstreemumkoht, ekstreemum, ekstreemumpunkt. Astmefunktsioonide graafikute joonestamine nii paberil kui ka digivahendiga.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab funktsiooni mõistet ja üldtähist ning funktsiooni uurimisega seonduvaid mõisteid;
2. kirjeldab graafiliselt esitatud funktsiooni omadusi; skitseerib graafikuid ning joonestab neid nii paberil kui ka arvutis;
3. leiab valemiga esitatud funktsiooni määramispiirkonna, nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkonna nii algebraliselt kui ka arvutis ja/või tehisintellekti abiga; kontrollib, kas funktsioon on paaris või paaritu ja analüüsib arvutipõhiselt nende graafikute sümmeetria omadusi;
4. kirjeldab funktsiooni $y = f(x)$ graafiku seost funktsioonide $y = f(x) + a$, $y = f(x + a)$, $y = f(ax)$ ja $y = a\,f(x)$ graafikutega, visualiseerib vastavaid seoseid arvutis konkreetsete näidetega;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Selles kursuses kasutatakse palju põhikoolis ja gümnaasiumi 3. kursusel õpitut. See võimaldab õpilaste teadmisi ühtlustada ja õppimises tekkinud lünki täita. Funktsiooni omaduste tundmine on väga tähtis järgmisi kursusi õppides.
Funktsiooni graafikult andmete lugemine on tänapäeval järjest tähtsam kuna on suurenenud digivahendite kasutamine. Seda peavad oskama nii arstid kui ka ehitajad.

Teema ARVJADAD
Õppesisu ja põhimõisted

Arvjada, jada üldliige. Aritmeetiline jada, selle omadused. Geomeetriline jada, selle omadused. Aritmeetilise jada üldliikme valem ning esimese liikme summa valem. Geomeetrilise jada üldliikme valem ning esimese liikme summa valem. Hääbuv geomeetriline jada, selle summa. Arvjada piirväärtus. Piirväärtuse arvutamine. Arv piirväärtusena. Ringjoone pikkus ja ringi pindala piirväärtusena, arv. Ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahenduvad aritmeetilise ja geomeetrilise jada abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab arvjada, aritmeetilise ja geomeetrilise jada ning hääbuva geomeetrilise jada mõistet;
2. selgitab aritmeetilise ja geomeetrilise jada üldliikme valemeid ning tuletab nende jadade n esimese liikme summa valemid ning hääbuva geomeetrilise jada summa valemi;
3. selgitab jada piirväärtuse olemust ning arvutab piirväärtuse; teab arvude π ja e tähendust;
4. tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis lahenduvad aritmeetilise ja geomeetrilise jada abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi;
5. kasutab tehisintellekti reaalelulise jada või funktsiooni mudeli sõnastamise toetajana ning hindab, kas mudel kirjeldab olukorda sobivalt.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ajalugu. Arv. Elukestev õpe ja karjäär. Abstraktse ja loogilise mõtlemise areng.
Kultuuriline identiteet. Matemaatika ajalugu, Archimedes ja Euler.
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Rühmatöö ja paaristöö, koostööoskuste arendamine.
Väärtus ja kõlblus. Süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine

VIII kursus „Eksponent- ja logaritmfunktsioon“
Teema LIITPROTSENDILINE KASVAMINE JA KAHANEMINE
Õppesisu ja põhimõisted

Liitprotsent. Liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine. Reaalelulised ja probleemülesanded.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise olemust;
2. lahendab reaalelulisi liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise probleeme, hindab kriitiliselt saadud tulemusi;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Lõiming teiste ainetega
Teema võimaldab lahendada ülesandeid erinevatest valdkondadest. Mõned näited.
Pangandus (hoiused, tähtajalised hoiused jm), investeerimine, laenud, kiirlaenud. Intressimäär ja intress.
Bioloogia – biomassi kasvamine, nakkushaiguste levik, raku pooldumine jms.

Ühiskonnaõpetusõpetus – inimeste arv Maal, elanikkonna kasv ja kahanemine, linnastumine jms.
Geograafia - metsamassi muutumine jms.
Ajalugu – vanad ülesanded nt Mesopotaamia savitahvlitel.

Teema EKSPONENT- ja LOGARITMFUNKTSIOON
Õppesisu ja põhimõisted

Eksponentfunktsioon, selle graafik ja omadused. Arvu logaritm, kümnendlogaritm, naturaallogaritm. Korrutise, jagatise ja astme logaritm. Logaritmimine ja potentseerimine. Üleminek logaritmi ühelt aluselt teisele. Logaritmfunktsioon, selle graafik ja omadused. Eksponent- ja logaritmfunktsiooni pöördfunktsiooni leidmine. Eksponent- ja logaritmvõrrand, nende lahendamine. Eksponent- ja logaritmvõrratus, nende lahendamine. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide kirjeldamine ja lahendamine eksponentsiaalsete ja/või logaritmiliste mudelite abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. kirjeldab eksponentfunktsiooni, sh funktsiooni $y = ex$ omadusi;
2. selgitab arvu logaritmi mõistet ja selle omadusi; logaritmib ning potentseerib lihtsamaid avaldisi, vahetab logaritmi alust;
3. kirjeldab logaritmfunktsiooni ja selle omadusi;
4. oskab leida eksponent- ja logaritmfunktsiooni pöördfunktsiooni;
5. joonestab paberil ja tarkvaraliste lahenduste abil eksponent- ja logaritmfunktsiooni graafikuid ning loeb graafikult funktsioonide omadusi;
6. lahendab lihtsamaid eksponent- ja logaritmvõrrandeid ning -võrratusi ($\log_a f(x)$ suurem/väiksem kui $\log_a g(x)$);
7. tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on kirjeldatavad ja lahendatavad eksponentsiaalsete ja/või logaritmiliste mudelite abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi;
8. kasutab tehisintellekti eksponentsiaalse või logaritmilise mudeli loomiseks ja loodud mudeli hindamiseks reaalelulises olukorras, näiteks kasvu, kahanemise, intressi või skaalaülesannete korral, ning kontrollib mudeli sobivust arvutuste ja graafiku abil.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainesisene lõiming
Funktsiooni määramispiirkonna leidmine seotakse võrratuste lahendamisega.
Lõiming teiste ainetega
Eksponent- ja logaritmfunktsiooni rakendused rahvastikuteaduses, füüsikas, bioloogias, geograafias, rahanduses ja muudes eluvaldkondades. Liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise rakendamine majanduses, panganduses.

Läbivad teemad

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Abstraktse ja loogilise mõtlemise areng. Kultuuriline identiteet. Matemaatika ajalugu, J. Kepler, J. Napier, H. Briggs. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Rühmatöö ja paaristöö, koostööoskuste arendamine. Demograafia, majandus ja pangandus – liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine.

Väärtus ja kõlblus. Süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine.

Tehnoloogia ja innovatsioon . Digivahendite kasutamine õppetöös.

Teabekeskkond ja meediakasutus. Erinevate andmete leidmine eksponent- ja logaritmfunktsioonide rakendustele erinevates eluvaldkondades.

Tervis ja ohutus. Nakkushaiguste leviku uurimine liitprotsendilise kasvamise mudeli järgi erinevate graafikute vaatlemine vastavate andmestike kohta.

IX kursus „Trigonomeetrilised funktsioonid. Funktsiooni piirväärtus ja tuletis“

Teema TRIGONOMEETRILISED FUNKTSIOONID

Õppesisu ja põhimõisted

Funktsiooni perioodilisus ja periood. Siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni graafik ning omadused. Mõisted arcsinm,arccosm,arctanm. Trigonomeetriliste võrrandite erilahendite leidmine etteantud piirkonnas, kasutades üldlahendi valemit või funktsiooni graafikut. Graafikute joonestamine paberil ja digiseadmes.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab funktsiooni perioodilisuse mõistet ning leiab siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni perioodi;
2. joonestab nii paberil kui ka tarkvaraliste lahenduste abil siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni graafikuid ning loeb graafikutelt nende funktsioonide omadusi;
3. leiab algebraliselt lihtsamate trigonomeetriliste võrrandite erilahendid etteantud piirkonnas, kasutades üldlahendi valemit või funktsiooni graafikut;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Selles kursuses kasutatakse palju 10. klassis õpitut. See võimaldab õpilaste teadmisi ühtlustada ja õppimises tekkinud lünki täita. Samaaegu on selle kursuse materjal väga tähtis järgmise kursuse õppimisel. Perioodilist funktsiooni kasutatakse teisteski ainetes (füüsikas, bioloogias jne).

Teema FUNKTSIOONI PIIRVÄÄRTUS JA TULETIS

Õppesisu ja põhimõisted

Funktsiooni piirväärtus ja pidevus. Argumendi muut ja funktsiooni muut. Hetkkiirus. Funktsiooni graafiku puutuja tõus. Funktsiooni tuletis. Funktsiooni tuletise

geomeetriline tähendus. Funktsioonide summa ja vahe tuletis. Kahe funktsiooni korrutise tuletis. Astmefunktsiooni tuletis. Kahe funktsiooni jagatise tuletis. Funktsiooni teine tuletis. Liitfunktsioon ja selle tuletise leidmine. Trigonomeetriliste funktsioonide tuletis. Eksponent- ja logaritmfunktsiooni tuletis.

Õpitulemused

Õpilane:
1. selgitab funktsiooni piirväärtuse ja tuletise mõistet ning tuletise füüsikalist ja geomeetrilist tähendust;
2. esitab liitfunktsiooni lihtsamate funktsioonide kaudu;
3. rakendab funktsioonide summa, vahe, korrutise ja jagatise tuletise leidmise eeskirja, leiab funktsiooni esimese ja teise tuletise ning liitfunktsiooni tuletise, kasutades etteantud tuletiste tabelit;
4. kasutab tehisintellekti ja tarkvaralisi lahendusi perioodiliste protsesside (näiteks võnkumise) modelleerimiseks trigonomeetriliste funktsioonidega ning tõlgendab mudeli parameetreid.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainesisene lõiming planimeetriaga ja stereomeetriaga. Õpilaste silmaringi laiendaks majandusteaduses kasutatava marginaali kui sisuliselt tuletisfunktsiooni mõiste lühitutvustus.

X kursus „Tuletise rakendused“
Teema TULETISE RAKENDUSED
Õppesisu ja põhimõisted

Puutuja tõus. Joone puutuja võrrand. Hetkkiirus ja kiirendus. Funktsiooni kasvamis- ja kahanemisvahemikud; funktsiooni ekstreemum, ekstreemumkoht, ekstreemumpunkt; ekstreemumi olemasolu tarvilik ja piisav tingimus. Funktsiooni suurim ja vähim väärtus lõigul. Funktsiooni graafiku kumerus- ja nõgususvahemikud, käänupunkt. Funktsiooni uurimine tuletise abil. Funktsiooni graafiku skitseerimine funktsiooni omaduste põhjal ja selle kontrollimine digivahenditega. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide kirjeldamine ja lahendamine õpitud funktsioonide abil (sh ekstreemumülesanded).

Õpitulemused

Õpilane:
1. koostab funktsiooni graafiku puutuja võrrandi etteantud kohal, kontrollib saadut tarkvaraliste lahenduste abil;
2. selgitab funktsiooni kasvamise ja kahanemise seost funktsiooni tuletise märgiga, funktsiooni ekstreemumi mõistet ning ekstreemumi leidmist;

3. leiab funktsiooni kasvamis- ja kahanemisvahemikud, ekstreemumid, funktsiooni graafiku kumerus- ja nõgususvahemikud ning käänupunkti, kontrollib saadut tarkvaraliste lahenduste abil;
4. uurib ainekavas etteantud funktsioone täielikult ja skitseerib funktsiooni leitud omaduste põhjal selle graafiku, kontrollib saadut tarkvaraliste lahenduste abil (sh kasutades tehisintellekti);
5. leiab funktsiooni suurima ja vähima väärtuse etteantud lõigul;
6. tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on kirjeldatavad ja lahendatavad õpitud funktsioonide kui mudelite uurimise abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab, hindab ja esitleb saadud tulemusi, sh kasutades ka tehisintellekti.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ressursside säästev kasutamine (optimaalsete lahenduste otsimine ekstreemumülesandeid lahendades); reaalse eluga seotud majandus-ülesannete lahendamine; ainesisene lõiming planimeetriaga ja stereomeetriaga.

XI kursus „Integraal. Planimeetria“
Teema INTEGRAAL
Õppesisu ja põhimõisted

Algfunktsioon. Määramata integraal ja selle omadused. Põhiintegraalide tabel. Kõvertrapets. Määratud integraal ja selle omadused. Newtoni-Leibnizi valem. Tasandilise kujundi pindala ja pöördkeha ruumala arvutamine integraaliga.

Õpitulemused

Õpilane:
1. selgitab algfunktsiooni mõistet ning leiab lihtsamate funktsioonide määramata integraale põhiintegraalide tabeli ja integraali omaduste järgi;
2. selgitab kõvertrapetsi mõistet ning rakendab määratud integraali leides Newtoni-Leibnizi valemit;
3. arvutab määratud integraali abil kõvertrapetsi pindala, mitmest osast koosneva pinnatüki ja kahe kõveraga piiratud pinnatüki pindala ning lihtsama pöördkeha ruumala;

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ainesisene lõiming
Kujundi pindala arvutamisel integraaliga on vaja teha joonis (saab korrata funktsioonide graafikuid), lõikepunktide leidmiseks tuleb lahendada võrrandisüsteeme. Enne integreerimist tuleb avaldisi lihtsustada.

Lõiming teiste ainetega
Füüsika – integraali kasutamine töö arvutamiseks.

Teema PLANIMEETRIA
Õppesisu ja põhimõisted

Meetrilised seosed täisnurkses kolmnurgas. Hulknurk, selle liigid. Kumera hulknurga sisenurkade summa. Hulknurkade sarnasus. Sarnaste hulknurkade ümbermõõtude suhe ja pindalade suhe. Hulknurga sise- ja ümberringjoon. Rööpkülik, selle liigid ja omadused. Trapets, selle liigid. Trapetsi kesklõik, selle omadused. Kesknurk ja piirdenurk. Thalese teoreem. Ringjoone lõikaja ning puutuja. Kõõl- ja puutujahulknurk. Kolmnurga pindala. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide lahendamine tasandigeomeetria abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab geomeetriliste kujundite ja nende elementide omadusi, kujutab vastavaid kujundeid joonisel; uurib IKT vahendite ja tehisintellekti abil geomeetriliste kujundite omadusi ning kujutab vastavaid kujundeid joonisel;
2. lahendab planimeetria arvutusülesandeid ja lihtsamaid tõestusülesandeid;
3. tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on lahendatavad tasandigeomeetrias õpitud kujundite omadustega. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi;
4. hindab tehisintellekti loodud geomeetrilise või integraalülesande lahendust, kontrollides joonise, valemite, integraali piiride ja tulemuse ühikute vastavust ülesande sisule.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Geomeetriaga on võimalik seostada mitmeid objekte, nt hooneid, nende põhiplaane erinevate objektide asukohaga, määratud kujundit kaardil, tänavate võrgustikku, aga näiteks ka Bermuda kolmnurka, mis võimaldab omakorda luua seose kunstiga, geograafiaga ning kultuuriga.
Maatükid, detailplaneeringud, paigutus- ja tükeldamisülesanded seonduvad geograafiaga ning reaalse eluga.
Kunstiõpetuses kasutatakse mitmesuguseid erinevaid kujundeid eri kunstivooludes ning arvutatakse värvikulu erinevate pindade värvimisel.
Programmeerimiskeeltes kasutatakse kokkuleppeliselt geomeetrilisi kujundeid plokkskeeme kirja pannes.
Kuna geomeetriaülesanded on tihedalt seotud funktsionaalse lugemisega, siis tuleb seda jätkuvalt harjutada.

Läbivad teemad kursuse vältel

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine. Abstraktse ja loogilise mõtlemise areng. Kultuuriline identiteet. Matemaatika ajalugu, B. Riemann, A. L. Cauchy, G. W. Leibnitz, I. Newton.
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Rühmatöö ja paaristöö, koostööoskuste arendamine. Väärtus ja kõlblus. Süstemaatilisuse, püsivuse, täpsuse, korrektsuse ja kohusetunde arendamine.
Tehnoloogia ja innovatsioon . Digivahendite kasutamine õppetöös.
Teabekeskkond ja meediakasutus. Erinevate andmete otsimine projektitöö läbiviimiseks ja eluliste ülesannete koostamiseks.

XII kursus „Sirge ja tasand ruumis“
Teema SIRGE JA TASAND RUUMIS
Õppesisu ja põhimõisted

Ristkoordinaadid ruumis. Punkti koordinaadid ruumis. Kahe punkti vaheline kaugus. Punkti kohavektor ja vektori koordinaadid ruumis. Vektori pikkus. Lineaartehted vektoritega. Vektorite skalaarkorrutis. Kahe vektori vaheline nurk. Vektorite kollineaarsus ja komplanaarsus. Kahetahuline nurk. Kahe sirge, sirge ja tasandi, kahe tasandi vastastikused asendid ning nendevaheline nurk stereomeetria ülesannetes. Kiivsirged. Kolme ristsirge teoreem. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide lahendamine ruumigeomeetria abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. kirjeldab ja määrab punkti asukoha ruumis koordinaatide abil;
2. selgitab ja rakendab ruumivektori mõistet, lineaartehteid vektoritega, vektorite kollineaarsuse ja komplanaarsuse tunnuseid ning vektorite skalaarkorrutist;
3. kirjeldab sirge ja tasandi vastastikuseid asendeid;
4. arvutab kahe punkti vahelise kauguse, vektori pikkuse ning kahe vektori vahelise nurga;
5. määrab kahe sirge, sirge ja tasandi, kahe tasandi vastastikuse asendi ning arvutab nendevahelise nurga stereomeetria ülesannetes;
6. tunneb ära ainealased ja -välised probleemid, mis on lahendatavad ruumigeomeetrias õpitud seoste abil. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi;
7. kasutab tehisintellekti ruumigeomeetrilise olukorra kirjeldamiseks ja visualiseerimise ideede leidmiseks ning hindab tehisintellekti pakutud ruumigeomeetrilist lahendust.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Lõiming keele ja kirjandusega (tekstist arusaamise ja eneseväljendusoskuse arendamine), sotsiaalainetega (hüpoteesi püstitamine ja tõestamine), füüsikaga (punkt ja vektor ruumis).
Läbivatest teemadest lõiming elukestva õppe ja karjääri planeerimisega (abstraktse ja loogilise mõtlemise areng), kodanikualgatuse ja ettevõtlikkusega (rühmatöö kasutamine), tehnoloogia ja innovatsiooniga (digivahendite kasutamine näitlikustamiseks), väärtuste ja kõlblusega (õpilane arendab endas püsivust, täpsust, korrektsust jne).

XIII kursus „Stereomeetria“
Teema STEREOMEETRIA
Õppesisu ja põhimõisted

Hulktahukas. Korrapärased hulktahukad. Prisma ja püramiid, nende pindala ja ruumala. Pöördkehad. Silinder, koonus ja kera, nende pindala ja ruumala. Silindri, koonuse ja kera pindala ning ruumala valemite tuletamine. Hulktahukate ja pöördkehade lõiked tasandiga. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide lahendamine ruumigeomeetria abil.

Õpitulemused

Õpilane:

1. omab süsteemset ettekujutust hulktahukate ja pöördkehade liikidest, tuletab nende pindala ja ruumala arvutamise valemeid;
2. kujutab joonisel prismat, püramiidi, silindrit, koonust ja kera ning nende lihtsamaid lõikeid tasandiga käsitsi ning kaustades IKT vahendeid ja tehisintellekti;
3. arvutab kehade pindala ja ruumala ning nende kehade ja tasandi lõike pindala;
4. tunneb ära ainealased ja reaalelulised probleemid, mis on mudeldatavad ruumigeomeetrias õpitud kujunditega ja nende omadustega. Tõlgib need matemaatika keelde, lahendab matemaatiliselt ning tõlgendab ja esitleb saadud tulemusi;
5. hindab tehisintellekti abil koostatud ruumigeomeetrilise mudeli sobivust reaalelulise probleemi kirjeldamiseks, tuues välja mudeli eeldused, piirangud ja tulemuse tõlgenduse.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Ajalugu. Püramiidid.
Füüsika. Massi ja ruumala vaheline seos.
Kehaline kasvatus. Kuul, pall, koonus.
Kunst. Värvikulu.
Muusika. Tuulekell, triangel.

XIV kursus „Matemaatika rakendused, reaalsete protsesside uurimine“
Teema MATEMAATIKA RAKENDUSED, REAALSETE PROTSESSIDE UURIMINE
Õppesisu ja põhimõisted

Matemaatilise mudeli tähendus, nähtuse modelleerimise etapid, mudeli headuse ja rakendatavuse hindamine. Ainealaste ja reaaleluliste probleemide lahendamine matemaatiliste mudelite abil, kasutades kõigi eelnevate kursuste teemasid. Tulemuste kontrollimine digivahenditega.

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab matemaatilise modelleerimise ning selle protseduuride üldist olemust;
2. tunneb lihtsamate mudelite koostamiseks vajalikke meetodeid ja funktsioone;
3. kasutab mõningaid loodus- ja majandusteaduse olulisemaid mudeleid ning meetodeid;
4. lahendab tekstülesandeid sobivalt valitud strateegia abil;
5. märkab reaalse maailma valdkondade mõningaid matemaatikamudelitega kirjeldatavaid seaduspärasusi ja seoseid;
6. koostab kergesti modelleeritavate reaalsuse nähtuste matemaatilisi mudeleid ning kasutab neid tegelikkuse uurimiseks;
7. kasutab IKT vahendeid ja tehisintellekti ainealaseid ja -väliseid probleeme lahendades (sh uurimisküsimuse täpsustamiseks, võimalike mudelite võrdlemiseks, andmete esmaseks tõlgendamiseks ja tulemuste esitlemiseks).
8. hindab kriitiliselt tehisintellekti loodud või soovitatud matemaatilist mudelit, kontrollides selle eeldusi, kasutatud andmeid, piiranguid, prognooside usaldusväärsust ning sobivust tegelikkuse uurimiseks.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Sellel kursusel seotakse nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis õpitud oskused. Siin on võimalik õpilaste teadmisi ühtlustada ja õppimises tekkinud lünki täita. Lõiming teiste ainetega saavutatakse ülesannete temaatikaga ning loodavate mudelitega.

XV kursus „Riigieksami ettevalmistuskursus“
Õppesisu

Üldistavad kokkuvõtted, terviku kujundamine koolimatemaatikast, seoste rõhutamine teiste õppeainetega.

Õpitulemused

Õpilane:

1. kasutab lisaks õpitud rutiinsetele matemaatilistele argumentidele (teoreemid, valemid, meetodid) ka rangeid matemaatilisi põhjendusi ja tõestusi ning esitab neid, arutledes seejuures loogiliselt ja loovalt;
2. esitab igapäevateadmistel põhinevaid loogilisi argumente, teeb lihtsamaid mitmesammulisi loogilisi järeldusi ja hindab erinevate argumentide tõesust ja kehtivusvaldkondi;
3. leiab lihtsamale matemaatikaülesandele sobiva lahendustee sarnaste õpitud strateegiate seast ning analüüsib ühe ja sama ülesande erinevaid võimalikke lahendusteid, vastavaid matemaatilisi protseduure, saadud tulemuse kontrollimise viise ja kasutatud abivahendite kasutuspiire ning -võimalusi;
4. leiab lahendustee ja matemaatilised vahendid mitmeastmelist lahendusstrateegiat nõudva kompleksse probleemi lahendamiseks. Seejuures kasutab ta loovalt samm-sammulist järelduselt järeldusele liikumist, hüpoteeside püstitamist, põhjendamist ja ümberlükkamist;
5. tunneb ära matemaatikas õpitud mudelite abil lahenduvad reaalelu probleemid, esitab tuttava reaalelulise situatsiooni matemaatilise mudeli (1–2 sammu);
6. tõlgendab ja hindab saadud matemaatilist tulemust vastavas kontekstis ning kohandab õpitud matemaatilist mudelit loovalt vastavalt muutunud tingimustele;
7. modelleerib kompleksset reaalelulist situatsiooni, määrates selleks vajalikud muutujad ja neile püstitatud tingimused ning valmistab ja kasutab matemaatika standardseid esitusvahendeid nii eluliste situatsioonide kirjeldamisel kui ka teistes õppeainetes;
8. hindab erinevaid esitusvahendeid eesmärgipäraselt ja probleemile vastavalt, käib asjakohaselt ja arusaadavalt ümber mitteusaldatavate/-sobivate esitusvormidega ja arendab kasutatavaid esitusvahendeid probleemile vastavalt;
9. sooritab elementaarseid lahendus- ja teisenduskäike, kasutades matemaatilisi sümboleid ja valemeid ning digitaalseid ja mittedigitaalseid abivahendeid;
10. esitab sisukalt ja täielikult probleemi mitmeetapilise lahendustee või argumentatsiooni (ka digitaalselt) ja käsitleb matemaatilisi objekte tuttavas kontekstis;
11. mõistab teiste isikute esitatud matemaatilise sisuga tekste ning leiab matemaatilise sisuga tekstidest vajalikku informatsiooni, kusjuures informatsiooni paigutus tekstis ei pea tingimata vastama selle matemaatilise töötlemise sammude järjekorrale;
12. suudab arusaadavalt selgitada mitmeetapilisi arutlusi ja lahendusteid ning saadud tulemust;
13. võrdleb, hindab ja vajaduse korral korrigeerib teiste inimeste suulisi ja kirjalikke matemaatilise sisuga tekste.

Üldpädevuste toetamine, lõiming

Antud kursusesse on lõimitud kogu varasemalt õpitu matemaatikas.

LISA 4. AINEVALDKOND „LOODUSAINED“ – BIOLOOGIA, FÜÜSIKA, GEOGRAAFIA, KEEMIA. VALIKKURSUS: LOODUSTEADUSED, TEHNOLOOGIA JA ÜHISKOND

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Loodusainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilaste loodusteaduslikku pädevust, et kujuneks vastutustundlik ja ennastjuhtiv õpilane, kes:

1) huvitub keskkonnast ja selle uurimisest, mõistab loodusteaduste omavahelisi seoseid;
2) kasutab loodusainetes omandatud teadmisi ja oskusi keskkonna objektide, nähtuste ja nendevaheliste põhjuse-tagajärje seoste selgitamiseks ning analüüsimiseks mikro-, makro- ja megatasandil, kasutades loodus- ja täppisteadustele omast keelt ning mudeleid;
3) sõnastab uurimisküsimusi ja hüpoteese, kavandab ja korraldab loodusteadusuuringuid, analüüsib ja tõlgendab tulemusi ning teeb kehtivaid järeldusi ja ennustusi;
4) lahendab probleeme ja langetab igapäevaeluga seotud põhjendatud otsuseid, rakendades süsteemseid loodusteaduslikke teadmisi ning kasutades loovat ja kriitilist mõtlemist;
5) leiab erinevatest allikatest infot loodusteaduste ja tehnoloogia kohta, hindab seda kriitiliselt; kasutab õppimiseks, andmekogumiseks ning koostööks erinevaid meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
6) mõistab teaduse olemust, olulisust ja piiranguid, loodusteaduste ja tehnoloogia seoseid ning riske;
7) väärtustab elurikkust ja jätkusuutlikku arengut, käitub turvaliselt, järgib tervislikke eluviise ning on ühiskondlikult aktiivse hoiakuga;
8) teab loodusteaduste ning tehnoloogiaga seotud karjäärivõimalusi, on motiveeritud elukestvaks õppeks.

1.2. Ainevaldkonda kuuluvate õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on bioloogia, füüsika, geograafia ja keemia. Kohustuslikud kursused õppeaineti on järgmised:

1) bioloogia 4 kursust: „Rakud ja organismid“, „Molekulaarsed protsessid“, „Pärilikkus ja evolutsioon“, „Inimene ja keskkond“;
2) füüsika 5 kursust: „Füüsika meetod. Kinemaatika“, „Dünaamika“, „Elektromagnetism“, „Energia“, „Mikro- ja megamaailma füüsika“;
3) geograafia 3 kursust, sealhulgas loodusgeograafias 2 kursust: „Maa kui süsteem“, „Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid“, inimgeograafias 1 kursus: „Rahvastik ja majandus“;
4) keemia 3 kursust: „Keemia alused“, „Anorgaanilised ained“, „Orgaanilised ained“.

Kohustuslike kursuste kõrval on kooli õppekavas kirjeldatud valikkursusi, mis lõimivad loodusainete õpetust teiste valdkondadega ja/või pakuvad süvenemist võimaldavaid teemakäsitlusi.
Valikkursused on valitud gümnaasiumi riikliku õppekava lisades 8–15 esitatud kursuste hulgast.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Loodusteadusliku pädevuse all mõistetakse loodusteaduslikke teadmisi, uurimis- ja probleemi lahendamise oskusi ning jätkusuutlikku arengut väärtustavaid hoiakuid. See aitab märgata igapäevaelu probleeme ning langetada arukaid ja põhjendatud otsuseid, kasutades loodusteaduslikke teadmisi ja oskusi. Lisaks isiklikus elus hakkamasaamisele võimaldab loodusteaduslik pädevus eneseteostust tööl, sest tööjõuturul kasvab järjest vajadus loodusteaduste ja tehnoloogia valdkonnas töötavate loovate, kriitiliselt mõtlevate ning oma teadmisi ja oskusi pidevalt täiendavate inimeste järele.

Loodusteadusliku pädevuse tuumaks on loodusteaduslik maailmapilt, teaduslik mõtlemisviis ning seda väärtustav suhtumine, mida iseloomustab uudishimu ümbritsevate nähtuste vastu, avatud, kuid kriitiline mõtlemine ning järjekindel pürgimine tõenduspõhiste ja erapooletute teadmiste poole.

Kontseptuaalne arusaamine ainest kujuneb siis, kui uued teadmised seotakse olemasolevate teadmiste ja kogemustega ning teistes loodusainetes õpituga. Olulisel kohal on arusaama kujunemine nähtuste põhjuse-tagajärje seostest ning maailma kirjeldamine eri tasandeil (mikro-, makro-, mega- ning sümboltasandil). Tähtis on õpitut üldistada ning kanda üle uude konteksti, millele aitavad kaasa loodusteaduslikud mudelid. Mudelite all mõistetakse füüsilisi objekte, jooniseid, kaarte, mõistekaarte, matemaatilisi kujutusviise, analoogiaid ning arvutisimulatsioone. Mudelid aitavad loodusteaduslikke objekte ja nähtusi mõista, uurida ja selgitada ning teha objektide ja süsteemide käitumise kohta järeldusi ning ennustusi. Õpilased koostavad ise mudeleid ning analüüsivad mudelite piiranguid.

Loodusvaldkonna ainete õppimine aitab õpilastel mõista teaduse ja teaduslike teadmiste olemust. See tähendab eelkõige, et teaduslikud teadmised on tõenduspõhised ning täpsemate ja kaalukamate uurimistulemuste ilmnemisel ümberlükatavad – need asjaolud eristavad teaduslikke teadmisi isiklikest, religioossetest, poliitilistest vm tõekspidamistest. Õpilased peaksid mõistma, et teaduslike seisukohtade muutumine ei näita mitte teaduse nõrkust, vaid et teadus on avatud sotsiaalne süsteem, milles ülemaailmne teadlaste kogukond püüdleb maailma järjest täpsema ja objektiivsema kirjeldamise poole. Vaja on aru saada teaduse piirangutest, mis tähendab, et tehtud järeldused kehtivad üksnes korraldatud uurimuse kontekstis. Tulemuste kontekstist väljarebimine ehk liigne üldistamine või lihtsustamine võib viia mittekehtivate järeldusteni. Samuti tuleks kujundada õpilastes arusaama, et teadus ja tehnoloogia ei saa anda kunagi lõplikke vastuseid ühiskonnas esinevatele probleemidele. Kuigi need on

oluline sisend sotsiaalsete ning poliitiliste otsuste langetamisel, tuleb viimaste käigus arvesse võtta mitut ning sageli vastuolulist asjaolu.

Loodusvaldkonna kõigis aineis arendatakse õpilaste uurimisoskusi, mis hõlmavad objektide ning nähtuste vaatlemist, probleemide määratlemist, taustinfo kogumist ja analüüsimist, uurimisküsimuste ja hüpoteeside sõnastamist, katsete kavandamist ning tegemist, usaldusväärsete andmete kogumist, nende analüüsi, tõlgendamist ja kehtivate järelduste sõnastamist. Uurimisoskuste omandamise üldisem eesmärk on nende kasutamine igapäevaelus, aidates õpilastel teha isiklikus elus arukaid ning kaalutletud otsuseid.

Loodusainete tundides arendatakse õpilaste suhtlusoskusi. Infoühiskonnas on järjest olulisemad loodusteaduste kohta info otsimise, sellest arusaamise ning tõlgendamise oskused.

Sotsiaalmeedia ja alternatiivsete infoallikate järjest suureneva kasutuse tingimustes tuleb õpilastel aidata eristada usaldusväärset ning tõenduspõhist infot kellegi isiklikust arvamusest või teabest, mis on mõjutatud majanduslikust või poliitilisest kasusaamisest. Õpilaste eneseväljendusoskused arenevad uurimistulemuste, projektitööde vm suulise esitlemise ja kirjaliku teksti loomise kaudu. Samuti arenevad nende argumenteerimisoskused, st oskus arutleda probleemide üle, põhjendada oma pakutud lahendusi, lähtudes loodusteaduslikest, sotsiaalsetest, majanduslikest, eetilistest jm vaatenurkadest ning tuginedes tõendusmaterjalile ja/või loogikale.

Loodusainete tundides on tähtsal kohal väärtuste mõtestamine, nende üle arutlemine, nende põhjendamine või õigustamine, lähtudes nii õpilase isiklikust kui ka teiste vaatenurgast ning õppides arvestama eri seisukohti. Vaja on kujundada mõistmine, et ühiskond saab jätkusuutlikult areneda ainult siis, kui kõik me panustame elurikkuse säilimisse ja elamisväärsesse elukeskkonda. Kujundatakse õpilaste arusaama akadeemilisest aususest, mida muuhulgas aitab tagada korrektne viitamine.

Selleks, et õpilased sooviksid jätkata õpinguid loodusteaduste ja tehnoloogia erialadel, peaksid nad teadma nende erialade mitmekesisust ja eripära. Olulisel kohal on õpilaste arusaamise kujundamine sellest, milliseid isiklikke eesmärke tuleks tal õppides seada, et ta saaks valitud erialal pärast gümnaasiumi lõpetamist edasi õppida.

Loodusainete omavahelise lõiminguga kujuneb õpilastel arusaam loodus- ja tehiskeskkonnast kui terviksüsteemist ning iga loodusaine osast selles tervikus. Loodusaineid lõimitakse kolmel tasandil: loodusteadusliku pädevuse kujundamise, kattuva õppesisu ehk temaatilise lõimumise ning kooli õppekava ja loodusainete õpetajate koostöö kaudu.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

1.4.1. Õppeainete kaudu kujundatavate üldpädevuste arengu toetamine.

Üldpädevused on teadmiste, oskuste ja hoiakute kogumid, mida on vaja inimese igakülgseks toimimiseks elus – neid ei omandataks ühe aine kaudu, vaid need kujundatakse läbivalt erinevates ainekursustes. Loodusvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut teadlikult ja mõtestatult erinevate ainekursuste raames , kuid eriti sügavalt matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast pädevust. Uurimuslik õpe on loodusainetes kõige tõhusam meetod, mis arendab üheaegselt matemaatilist probleemilahendamist, uurimuslikku pädevust ja algoritmilist mõtlemist. Lisaks kujundab loodusainetes kasutatav rühmatöö, refleksioon ja eetiliste dilemmade käsitlemine sotsiaalset pädevust, õpipädevust, suhtluspädevust, kultuuri- ja väärtuspädevust ning enesemääratlus-pädevust.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus

See on suutlikkus kasutada matemaatikale ja loodusteadustele omast keelt, sümboleid, meetodeid ja mudeleid, lahendades erinevaid ülesandeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades; mõista loodusteaduste ja tehnoloogia tähtsust ning mõju igapäevaelule, loodusele ja ühiskonnale. See üldpädevus koosneb kolmest üksteist täiendavast dimensioonist:

- **Matemaatiline probleemilahendamine:** oskus tuvastada ja lahendada reaalelulist situatsiooni matemaatiliselt – alates probleemi leidmisest kontekstist kuni tulemuste tõlgendamiseni.
- **Uurimuslik pädevus:** võime otsida seaduspärasusi, püstitada hüpoteese ja kontrollida neid andmetele tuginevalt. See moodustab loodusteadustealase üldpädevuse tuuma. Loodusainete tunnid pakuvad ideaalse keskkonna uurimusliku pädevuse arendamiseks kasutades uurimusliku õppe mudelit, mis on oluliselt tõhusam kui traditsiooniline õpetamine
- **Algoritmiline mõtlemine:** võime lahendada probleeme samm-sammuliselt, eristades olulisi detaile, rakendades loogikat ja üldistades lahendusi teistele sarnastele probleemidele.

Õpipädevus loodusainete kaudu

Loodusainete tunnid on oma protsessuaalse iseloomu tõttu erakordselt head õpipädevuse arendamiseks. Õpipädevus hõlmab kognitiivseid ja metakognitiivseid õpioskusi ning motivatsiooni. Loodusainetel on õpipädevuse arendamisel mitu eelist:

- **Katsetamine ja avastamine:** õpilased kasutavad aktiivselt kognitiivseid strateegiaid (info organiseerimine, analüüsimine, sünteesimine).
- **Hüpoteeside kontrollimine:** arendab metakognitiivset monitoorimisoskust – õpilane peab jälgima oma mõttekäiku ja kohandama seda vastavalt tulemustele.

- **Rühmatöö praktikumides:** arendab kaaslastelt õppimise oskust ja abi küsimise strateegiaid.
- **"Tean – tahan teada – sain teada":** enne bioloogia, keemia või füüsika uue teema käsitlemist aktiveeritakse varasemad teadmised, seatakse õpieesmärk ja hiljem reflekteeritakse omandatut.
- **Uurimistöö refleksioon:** pärast laboritööd reflekteeritakse süsteemselt: kirjeldatakse, mis toimus; analüüsitakse, mis läks hästi; sünteesitakse, mida see tähendab laiemas plaanis.

Suhtluspädevus loodusainete kaudu

Loodusained pakuvad loomulikke võimalusi suhtluspädevuse kujundamiseks, eriti uurimistulemuste kirjaliku esitamise ning kaaslastele selgitamise kaudu uurimuslikus õppes. Õpilane peab otsustama, kuidas esitada tulemusi – tekstina, skeemina, tabelina või diagrammina; kuidas rõhutada olulisemat; millist sõnavara ja visualiseerimist kasutada.

- **Aruteluetapp uurimuslikus õppes:** õpilased kommunikeerivad oma järeldused, annavad tagasisidet kaasõpilastele ja reflekteerivad õpikogemust ühiselt.
- **Teaduslike tekstide lugemine:** loodusained nõuavad erikeele mõistmist ja kasutamist – sümbolite, mõistete ja erialaterminoloogia valdamist.
- **Protsessikeskne kirjutamine:** uurimistöö koostamine loodusainetes arendab kirjaliku suhtluse oskust – küsimuse püstitamisest kuni tulemuste esitamiseni.

Kultuuri- ja väärtuspädevus loodusainete kaudu

Loodusainetes saab arendada kultuuri- ja väärtuspädevust, mis hõlmab teadmisi ja hoiakuid looduse ning ühiskonna suhete kohta.

- **Loodusliku mitmekesisuse väärtustamine:** bioloogia ja geograafia kursused loovad loomulikke võimalusi arutleda looduse väärtuse üle ning arendada positiivset hoiakut keskkonna suhtes.
- **Teaduse eetiline mõõde:** keemia, bioloogia ja füüsika teemad (GMO, kliima, tuumaenergia) võimaldavad arutleda teaduse eetiliste piirangute üle ning arendada kaalutletud otsustamisoskust.
- **Vastutustundlik teadus ja innovatsioon (RRI):** uurimuslike ülesannete raames saab arutleda tulemuste rakendatavuse, tagajärgede ning eetiliste aspektide üle – see on otseselt sisse kirjutatud uurimusliku pädevuse hindamismudelisse.
- **Üldinimlike väärtuste käsitlemine:** loodusainetes on loomulik käsitleda austust looduse vastu, hoolivust ja kestlikkust kui käitumuslikke väärtusi.

Sotsiaalne pädevus loodusainete kaudu

Loodusainete praktilised tööd ja rühmauurimused loovad head eeldused sotsiaalse pädevuse kujundamiseks.

- **Rühmatöö praktikumides:** laboripraktikumid nõuavad tõhusat koostööd – ülesannete jaotamist, üksteise toetamist ja ühise tulemuse saavutamist. Rühmatööde abil saab õpilasi suunata ühiselt probleeme lahendama, jagama vastutust ja andma kaasõpilastele konstruktiivset tagasisidet.
- **Aruteluoskus:** uurimusliku õppe aruteluetapp nõuab aktiivselt kuulamist, oma seisukohtade põhjendamist ja teiste argumentide arvestamist.
- **Erinevate vaatenurkade arvestamine:** loodusteaduslike probleemide (nt kliimamuutuste) käsitlemisel saab arendada empaatiat erinevate ühiskonnagruppide vaatenurkade mõistmiseks.

Enesemääratluspädevus loodusainete kaudu

Loodusainete tunnid pakuvad loomulikke struktuure enesemääratluspädevuse kujundamiseks. Õppekäigud ja väljasõidud loodusesse arendavad enesevaatlusoskust. Uurimuslikus õppes kogevad õpilased ebaõnnestumist ja edu ning õpivad sellest adekvaatselt tagasisidet koguma. Pikaajalise uurimistöö koostamise protsess nõuab enesemotivatsiooni, eesmärgipüstitust ja oma arenguga arvestamist. Iga uurimusliku töö järel toimuv refleksioon ("Mida ma enda kohta õppisin?") toetab eneseteadvuse arengut.

1.4.2. Läbivate teemade käsitlemine loodusainetes

Gümnaasiumi õppekava näeb ette kaheksa läbivat teemat, mis on aineteülesed ja ühiskonnas tähtsustatud. Läbivad teemad ei ole eraldi õppeained, vaid realiseeruvad aineõppes, õppekeskkonnas ja projektitöödes. Loodusained — bioloogia, keemia, füüsika ja geograafia — on läbivate teemadega eriti tihedalt seotud. Paljud läbivad teemad ei ole mitte ainult õpetatavad loodusainete kaudu, vaid loodusainete sisuline alus on nende täielikuks mõistmiseks lausa hädavajalik.

Keskkond ja jätkusuutlik areng

See on loodusainete tugevaim ja loomulikuim seos läbivate teemadega. Teaduslik alus, mida loodusained annavad, on hädavajalik, et õpilastest kujuneksid sotsiaalselt aktiivsed ja vastutustundlikud keskkonnakodanikud. Õpetaja saab siduda teaduslikud faktid kriitilise kodanikupositsiooniga: mitte ainult selgitada, mis toimub, vaid ka arutleda, mida tuleks teha ja milliseid kompromisse see nõuab.

- **Bioloogia:** ökosüsteemid, bioloogiline mitmekesisus, liikide kaitse, inimtegevuse mõju loodusele, kestliku arengu bioloogilised alused.
- **Keemia:** keskkonnakeemia, saastained ja nende ringlus, jäätmekäitlus, rohelise keemia põhimõtted, toidukeemia.

- **Füüsika:** taastuvenergia (päikeseenergia, tuuleenergia), energiasääst, kliimamõjutuste füüsikaline alus, soojusmajandus.
- **Geograafia:** kliimamuutused ja nende regionaalsed mõjud, loodusressursside kasutamine ja jaotus, maailma keskkonnaseisund, ränne ja demograafia.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Loodusained on tehnoloogia ja innovatsiooni läbiva teema sisuline alus — ilma loodus- ja täppisteadusliku hariduseta ei ole võimalik mõista kaasaegsete tehnoloogiate toimimist. Oluline on käsitleda tehnoloogiat kriitiliselt — nii selle võimalusi kui ka riske (GMO, tuumaenergia, tehisintellekt biomeditsiinis). Tänapäeva õpilane peab oskama hinnata, millal ja kuidas uut tehnoloogiat eetiliselt rakendada.

- **Füüsika ja keemia:** uued materjalid, pooljuhid ja elektroonika, ravimite tootmine, energiasalvestus.
- **Bioloogia:** geneetika rakendused, meditsiinitehnoloogia, biotehnoloogia — ja nende eetiline mõõde.
- **Kõik ained:** digitaalsed mõõtmisvahendid, andmeanalüüs, simulatsioonid, uurimuslik õpe digivahenditega.

Tervis ja ohutus

Loodusained on selle teema kõige otsesem kandja koolis. Bioloogia annab tervise teadusliku aluse, keemia ja füüsika ohutuse praktilise dimensiooni.

- **Bioloogia:** inimese anatoomia ja füsioloogia, nakkushaigused ja immunoloogia, toitumine, seksuaaltervis, psühhoaktiivsete ainete mõju organismile.
- **Keemia:** ohutus laboratoorsetes töödes, ohtlikud ained igapäevaelus, ravimid, toidu säilitusained.
- **Füüsika:** kiirgus ja ohutus, ergonoomika, liiklusohutuse füüsika, müra ja valguse mõju tervisele.
- **Geograafia:** loodusõnnetused ja valmisolek, erinevate piirkondade tervisemõjurid, globaalsed terviseprobleemid.

Teabekeskkond

Loodusained saavad väga oluliselt panustada kriitilise meedialugemise ja teaduspõhise mõtlemise kujundamisse — see on tänapäeval üks olulisemaid oskusi. Loodusainete õpetaja saab õpetada teaduslikku mõtlemisviisi üldise meediapädevuse osana.

- **Pseudoteaduse äratundmine:** vaktsiinivastased liikumised, homöopaatia, kliimamuutuste eitamine — loodusained annavad tõestuspõhise vastukaaluvõime.
- **Teaduslike allikate hindamine:** kuidas lugeda teadusartikleid vs. meedia lihtsustusi; mis on eelretsenseeritud allikas.

- **Statistiline kirjaoskus:** mida tähendab korrelatsioon vs. põhjuslikkus; kuidas lugeda uuringutulemusi kriitiliselt.
- **Andmete visualiseerimine:** graafikute ja diagrammide tõlgendamine

Väärtused ja kõlblus

Loodusained pakuvad rikkalikult eetilisi dilemmasid, mis ei jäta õpilasi ükskõikseks ning kujundavad kõlblusarutluse oskust. Neid teemasid käsitledes ei piisa faktiteadmistest — vaja on kõlblusarutlust, erinevate vaatenurkade kuulamist ja põhjendatud seisukoha võtmist. See on loodusainete õppes ainulaadne võimalus.

- **Bioeetika:** kloonimine, geenimuundamine ja CRISPR, loomkatsed, elundidoonorlus, kunstlik viljastamine.
- **Keskkonnaeetika:** kes vastutab kliimamuutuste eest? Kas inimene on looduse valitseja või hooldaja? Põlvkondadevaheline õiglus.
- **Keemia ja ühiskond:** keemiarelvad ja keemilise relva konventsioon, ravimitööstuse huvid, toidusüsteemi eetika.
- **Teaduse vastutus:** teadlase roll ühiskonnas, teaduslike avastuste kasutamine nii heaks kui halvaks.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine

Loodusained avardavad märkimisväärselt õpilaste ettekujutust erialavalikutest ning kujundavad elukestva õppija hoiakuid.

- **Laia karjääriperspektiivi avamine:** meditsiin, keskkonnateadus, inseneeria, andmeteadus, biotehnoloogia, farmaatsia, õpetajaamet, teadustöö — kõik algavad loodusainete huvist.
- **Uurimuslik õpihoiak:** küsimuste esitamine, hüpoteeside kontrollimine, ebaedu käsitamine õpikogemusena — see on elukestva õppija hoiak.
- **Teadlase elukutse tutvustamine:** teaduslike saavutuste ja Eesti teadlaste käsitlemine motiveerib ning loob positiivseid eeskujusid.
- **Iseseisev infootsing:** loodusainetes kasutatav kirjanduse analüüs ja allikate hindamine on üldpädevusena üle kantav elukestvasse õppesse.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Seos on vähem ilmne, kuid oluline: loodusained annavad teadusliku aluse kogukonnas tegutsemiseks ja innovatiivseks mõtlemiseks.

- **Keskkonnaalane kodanikualgatus:** taaskasutus, energia säästmine, kohalik keskkonnaseire — loodusained annavad teadusliku põhjenduse kodaniku tegevuseks.

- **Õpilasprojektid reaalse mõjuga:** energiakasutuse analüüs koolis, õhukvaliteedi seire — õpilane kogeb, et tema tegevusel on tähendus.
- **Innovatiivne mõtlemine:** teadus kui alus uutele äriideedele (nt biotehnoloogia iduettevõtted, roheenergia lahendused).
- **Meeskonnatöö praktikumides:** ressursside planeerimine, tööjaotus, ühiste eesmärkide poole töötamine — need on ettevõtluspädevuse alged.

Kultuuriline identiteet

Seos on kaudsem, kuid loodusained saavad toetada kultuurilist eneseteadvust loomulikul viisil.

- **Eesti looduse eripära:** Eesti maastike, liikide ja ökosüsteemide käsitlemine bioloogias ja geograafias loob seose kohaliku identiteediga.
- **Eesti teadlaste panus:** Jakob von Uexküll (Biosemiootika), Karl Ernst von Baer (embrüoloogia), Gustav Tammann (keemia) — Eesti panus maailmateadusse on märkimisväärne.
- **Erinevate kultuuride loodusvaadet:** kuidas erinevad kultuurid suhtuvad loodusesse ja teadusse — võrdlev perspektiiv kultuurilise mõistmise teenistuses.

Läbivaid teemasid ei lisata loodusainete tundidesse eraldi moodulitena — need lõimuvad loomulikult õpetamisse, kui õpetaja neid teadlikult silmas peab.

1.4.3. Loodusaine lõimingu viisid teiste õppeainetega

Lõiming ei tähenda teemade juhuslikku põimimist, vaid süstemaatilist koostööd, mille eesmärk on kujundada terviklik maailmapilt ja arendada ülekantavaid oskusi.
Loodusainete (bioloogia, geograafia, füüsika, keemia) lõimimine teiste õppeainetega toimub kolmel tasandil:

- **Kontseptuaalne lõiming** - ühised mõisted, teooriad ja maailmavaatelised küsimused
- **Meetodiline lõiming** - uurimusliku meetodi, matemaatiliste vahendite, IKT ning tekstianalüüsi ühine rakendamine
- **Temaatiline lõiming** - konkreetsete teemade (nt keskkond, tervis, tehnoloogia) käsitlemine mitmest aineperspektiivist korraga

Lõiminguvõimalused ainevaldkonniti

Eesti keel ja kirjandus
Keelepädevuse ja loodusainete vaheline lõiming on üks olulisemaid, sest teadusliku teksti mõistmine ja tootmine on loodusteadusliku kirjaoskuse lahutamatu osa.

- Teksti mõistmine ja analüüs: loodusainetes töödeldakse mitmekesiseid tekste - teadusartikleid, populaarteaduslikke materjale, ülevaateid. Õpilased harjutavad teksti kriitilise lugemise oskusi, mis on eesti keele õppeks oluline.

- Kirjalik väljendusoskus: labori aruanded, referaadid, uurimistöö aruanded ja esitlused nõuavad selget ja täpset kirjalikku eneseväljendust. Loodusained pakuvad autentseid kontekste akadeemilise kirjutamise harjutamiseks.
- Suuline eneseväljendus: uurimistulemuste esitamine, dilemmade arutelu ja teaduslike seisukohtade põhjendamine arendavad argumenteerimis- ja esinemisoskust.
- Ainealane sõnavara: täpne terminikasutus on nii keele- kui ka loodusainete õppe osa.

Võõrkeeled

- Võõrkeelsete teadusallikate kasutamine: loodusainetes kasutatakse sageli ingliskeelseid teadusmaterjale, andmebaase (nt NCBI, ESA) ja populaarteaduslikke publikatsioone.
- Rahvusvahelised teadusmõisteid: ladina- ja kreekakeelsed juured teaduslikus terminoloogias loovad seoseid keeleõppega.
- Rahvusvahelised projektid: uurimuslikud projektid sobivad suurepäraselt rahvusvahelistesse koostööprojektidesse, kus on vajalik võõrkeelne suhtlus.

Matemaatika

Matemaatika ja loodusainete lõiming on eriti tihe ning vastastikune: loodusained pakuvad matemaatilistele meetoditele rakenduskonteksti, matemaatika annab loodusainetes vajalikud tööriistad.

- Arvutusülesanded ja ühikute teisendamine: keemia kontsentratsiooniarvutused, füüsika valemite rakendamine, statistiliste andmete töötlemine bioloogias ja geograafias.
- Funktsioonid ja graafikud: füüsikaliste suuruste vahelised sõltuvused (nt v-t graafik), bioloogiliste protsesside dünaamika (populatsioonikõverad), keemiliste reaktsioonide kineetika.
- Tõenäosus ja statistika: geneetika (Mendeli seadused ja tõenäosusarvutused), katseandmete analüüs, veahinnang mõõtmistulemustes, demograafiline statistika.
- Geomeetria ja trigonomeetria: füüsikas vektorite lahutamine, lainete ja optika ülesanded; geograafias koordinaadisüsteemid ja kaardiprojektsioonid.
- Logaritmid ja eksponentfunktsioon: keemias pH-arvutused, radioaktiivse lagunemise ja populatsioonikasvu mudelid bioloogias.

Eriti oluline on matemaatika- ja füüsika tundide koordineerimine: füüsika valemite rakendamine eeldab, et õpilased on vastava matemaatilise aparaadi juba omandanud.

Sotsiaalained (ajalugu, ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus)

- Teaduse ajalugu: loodusteaduste arengu ajalugu on seostatav üldajaloo suurte murrangutega - tööstusrevolutsioon, Darwini evolutsiooniteooria, tuumaajastu, geenitehnoloogia.
- Avastuste sotsiaalne kontekst: teadusavastused ei toimu vaakumis - neid mõjutavad poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised tegurid.
- Keskkonnamuutused ajaloolises perspektiivis: metsade hävitamine, liikide väljasuremine, reostus - need on nii ajaloo kui ka bioloogia/geograafia teemad.
- Sotsiaalteaduslikud dilemmad: loodusained pakuvad teaduslikku baasi ühiskondlikele aruteludele - kliimamuutused ja poliitika, GMO regulatsioon, tuumaenergia, vaktsineerimiskohustus.
- Keskkonnaalased otsused: loodusainetes kujundatavad teadmised on aluseks kodanikuaktiivsele osalusele keskkonnaotsuste tegemisel.
- Majandus ja loodusteadused: loodusvarade kasutamine, roheenergia majandus, ravimitööstus - seosed majandusõpetuse ja geograafiaga.
- Tervis ja bioloogia: inimkeha talitlus, seksuaalkasvatus, narkootikumide mõju kehale, toitumine ja ainevahetus - bioloogia ja inimeseõpetuse sisuline kattuvus on suur.
- Vaimne tervis ja neuroteadused: stressihormoone, unefüsioloogiat ja emotsioonide neuraalset alust saab käsitleda bioloogias, toetades inimeseõpetuse eesmärke.
- Esmaabi: anatoomia ja füsioloogia tundmine (bioloogia) loob aluse esmaabivõttete mõistmiseks.

Geograafia - eripositsioon lõimingus

Geograafia kuulub GRÕK-is nii loodusainete kui ka sotsiaalainete valdkonda, mistõttu on sellel ainulaadne lõimiv roll kahe ainevaldkonna vahel.

- Loodusgeograafia (2 kursust, loodusainete osa): Maa kui süsteem ja Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid lõimitavad bioloogiat, keemiat, füüsikat ning sotsiaalset analüüsi.
- Inimgeograafia (1 kursus, sotsiaalainete osa): Rahvastik ja majandus lõimib loodusaineid ühiskonnateadustega - rahvastikuprotsesside bioloogilised alused, ressursimajanduse loodusteaduslik dimensioon.

Kunstiained

- Teaduslik illustratsioon ja visualiseerimine: bioloogias kasutatakse jooniseid, diagramme ja mudeleid - see loob loomuliku seose kunstiga.
- Akustika ja muusika füüsika: helilainete, resonantsi, helikõrguse ja tämbri füüsikaline alus loob seose muusikaõpetusega.
- Valguse ja värvi füüsika: optika teemad füüsikas (spekter, värvide segamine) on otseselt seotud kunstiõpetusega.

Kehaline kasvatus

- Liikumisfüsioloogia: hapniku tarbimine, lihastöö, energia muundumine, väsimuse bioloogia - need seovad bioloogia ja kehalise kasvatuse.
- Biomehaanika: füüsika seadused (jõud, kiirendus, hoog) rakenduvad sportlikes liigutustes - seos füüsika ja kehalise kasvatuse vahel.

Infotehnoloogia ja ainevaldkondadeülesed valikkursused

GROK näeb loodusainete valdkonnas ette mitmeid ainevaldkondadeüleseid valikkursusi, mis loovad otsese silla loodusainete, matemaatika ja infotehnoloogia vahele. EBS Gümnaasiumis õpetatakse neist kursust **„Arvuti kasutamine uurimistöös“** mis lõimib IKT vahendite kasutamise teadusliku andmetöötluse teenistuses kõigis loodusainetes.

Filosoofia ja usundiõpetus

- Teaduse olemus ja teadusfilosoofia: mis on teaduslik meetod? Mille poolest erineb teadus pseudoteadusest?
- Eetilised dilemmad loodusteadustes: biotehnoloogia eetika, keskkondlik eetika, teadlase vastutus.
- Maailmavaade ja loodusteadused: loodusainete maailmapilt (evolutsioon, suur pauk, aine ehitus) ja filosoofilised ning usundilised küsimused.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, loodusteaduslikust pädevusest ning loodusainete õpitulemustest. Selle kõrval toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega.

Loodusainete õppes saavad õpilased ise mõelda ja tegutseda ning panna oma võimeid proovile. Õpitu mõtestamine aitab kujundada sügavaid teadmisi, oskusi ning hoiakuid, mis kõik koos toetavad õpilase elus hakkamasaamist ning laiemas perspektiivis demokraatliku ning jätkusuutliku ühiskonna toimimist. Sellist õpikäsitust toetab mitmekesiste õppemeetodite kasutamine: arutelud, interaktiivsed loengud, uurimuslikud, sh praktilised tööd, esitlused, loodusteaduslike mudelite uurimine ja koostamine, vastastikune õpetamine, kvalitatiivsete ning kvantitatiivsete probleemülesannete lahendamine, väitlused, projektõpe, rollimängud jne.

Aine sisu õpitakse, oskusi arendatakse ning hoiakuid kujundatakse probleemipõhiselt, mis aitab õpitut ja selle vajalikkust mõtestada. Otsuse tegemise, veaotsingu, strateegia valiku, disaini- või dilemmaprobleemid jms peaksid olema õpilasele isiklikult, ühiskondlikult ja/või globaalselt olulised.
Õppe aluseks on uurimuslik käsitlus, kus arvestatakse õpilaste esitatud küsimusi ning toetatakse nende enesealgatust. Kasutatakse õppeülesandeid, mis arvestavad õpilaste eelteadmisi, huve ning võimeid. Erilist tähelepanu väärib õpilaste individuaalne eripära, sh ainealane andekus. Reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes.

Rühma- ja paaristööde kaudu kujundatakse õpilaste koostöö- ja plaanimisoskusi, erinevate seisukohtade ja teiste arvestamist ning kriitika talumist. Töid esitledes ja omavahel suheldes arenevad õpilaste eneseväljendusoskused.
Loodusaineid õppides kujuneb õpilase teadlikkus loodusteaduste ja tehnoloogiaga seotud erialadest ning ametitest, mida tutvustatakse igapäevases õppes, ent kutsutakse ka külalislektoreid ning käiakse asutustes. Ülevaade töö sisust, töötingimustest, nõutavatest oskustest ning hariduslikest eeldustest võimaldab õpilasel kaalutleda enda huvide ja võimete sobivust mõne erialaga.

Mitmekesised õppemeetodid, probleemipõhine ja uurimuslik käsitlus, koostöine õppimine ning nüüdisaegsete õppekeskkondade kasutamine aitavad suurendada õpilaste õpimotivatsiooni ning kujundada elukestvat õppijat.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppe osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase isikupärasest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusega saab õppija tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppe kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Õpilast hinnatakse õppimise kestel kujundavalt ning teemade, kursuste ja kooliastme lõpus kokkuvõtvalt. Hindamine peab olema kooskõlas taotletavate õpitulemustega. Seda aitavad tagada mitmekesised hindamismeetodid, et toetada õpilase teadmiste ning eri oskuste ja hoiakute arengut.

Diagnostiliselt hinnates selgitab õpetaja kursuse või teema alguses õpilase tugevad ja nõrgad küljed, sh loodusteaduslikud väärarusaamad ning spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õpetamist.

Õppe ajal saab õpilane suulist või kirjalikku sõnalist tagasisidet oma õppimise edenemise kohta. Kirjaliku tagasiside annab õpetaja jooksvalt suuremahulise töö, näiteks õpimapi, essee, uurimistöö jne edasiarendamiseks.

Hindamist kasutatakse õppimise osana, kui õpilased enda või kaaslaste tehtud tööd kokkulepitud kriteeriumide põhjal hindavad. Selle käigus õpivad õpilased oma vigu märkama ja neid analüüsima.

Õpilased arutlevad iseseisvalt, rühmas või koos õpetajaga õppimise üle – mis läks töös hästi ja mida saaks järgmisel korral paremini teha. E-keskkondade, klassiarutelu vms kaudu annavad õpilased tagasisidet õpetajale selle kohta, kuidas neil läheb ning kuidas oleks parem õppida.

Hindamise muudavad läbipaistvaks hindamiskriteeriumid ehk hindamismudelid. Need on eriti vajalikud avatud ja/või loovat mõtlemist nõudvate õppeülesannete edukaks sooritamiseks (uurimistööd, ettekanded, esseed, õpilaste koostatud loodusteaduslikud

mudelid jms). Hindamismudelid muudavad õpilasele arusaadavamaks õpetaja ootused, võimaldavad tal enda õppimist juhtida ning anda edasiviivat tagasisidet kaaslastele. Lisaks aitavad need õpetajal panna kokkuvõtvat hinnet, kui töö on valmis, ning õpilane saab paremini aru, kuidas hinne kujunes.

Hindamisviiside ja -vormide valikul arvestatakse seda, et gümnaasiumis suureneb keerukamate ning suuremat pingutust nõudvate teadmiste ja oskuste osakaal. Hinnatakse probleemide lahendamise, analüüsimise, järelduste, üldistuste ja otsuste tegemise ning põhjendamise oskust jms.

Lisaks testidele ja kontrolltöödele hinnatakse esitlust, uurimistöö aruannet, esseed, koostatud loodusteaduslikku mudelit, sh mõistekaarti, kollektsiooni, videot, õpimappi, projektitöö käigus väljatöötatud disaini või lahendust vm. Uurimisoskusi hinnatakse ka osaoskustena, milleks on uurimisküsimuse esitamine või katse kavandamine etteantud situatsiooni või katsevahendite põhjal, järelduste tegemine etteantud andmete alusel, korraldatud katse kvaliteedi ja tulemuste kriitiline hindamine, ettepanekute tegemine katsetulemuste usaldusväärsuse tõhustamiseks ning kehtivate järelduste saamiseks. Hoiakute ning väärtushinnangute kujundamisel on tähtsal kohal õpilase enesehindamine.

Õpilase hoiakud ja väärtushinnangud ei ole otseselt kokkuvõtva hindamise objektiks. Neid hinnatakse õpilase oskuse kaudu väärtusi mõtestada, st nende üle arutleda, neid põhjendada ning õigustada isiklikust või teiste vaatenurgast lähtudes.

Probleemülesannete korral on hindamise kriteeriumid lahenduse otstarbekohasus ja põhjenduste arv ning sotsiaalsete, eetiliste, majanduslike jm aspektide esiletoomine, originaalsus, loogilisus ja korrektse loodusteadusliku sõnavara kasutamise määr.

Loodusteadusessee puhul on hindamise kriteeriumid probleemiseade selgus, näidete ja põhjenduste arv ning loogilisus, korrektsete loodusteaduslike mõistete kasutamise määr, järelduste kehtivus, teksti osade üldine sidusus ning autori mõtete originaalsus.

1.7. Õppekeskkond

Kool tagab innustava, koostööle suunatud ning turvalise õppekeskkonna, kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ning edasiminekut. Sõbralik õhkkond ja üksteise aitamine loovad tingimused, et õpilased saavad pühenduda õppimisele ning tekkinud raskuste ületamisele. Oluline on demokraatlikule ühiskonnale omaste väärtuste kujundamine. Aktseptitakse eri seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Õpilased kaasatakse õppe kavandamisse ning õppele hinnangu andmisse.

Õpitakse võimalikult mitmekesistes keskkondades, sh looduskeskkonnas, muuseumides, looduskoolides, teadushuvihariduskeskustes, ettevõtetes jm. Kasutatakse kõrgkoolide pakutavaid võimalusi, näiteks laborid, kursused jms. Õppes rakendatakse nüüdisaegseid õppematerjale ja digivahendeid ning e-õppekeskkondi, mis toetavad ühtlasi õpilaste digipädevuse arengut.

2. Ainekavad

2.1. Bioloogia

2.1.1. Õppeaine kirjeldus

EBS Gümnaasiumi bioloogiaõpe tugineb põhikooli bioloogia õppimise ajal omandatud teadmistele, oskustele ja hoiakutele ning seostub gümnaasiumi keemias, geograafias, füüsikas, matemaatikas ja teistes õppeainetes õpitavaga. Bioloogiaõppe kaudu omandab õpilane positiivse hoiaku kõige elava ja ümbritseva suhtes ning õpib väärtustama vastutustundlikku ja säästvat eluviisi.
Bioloogia õpe on korraldatud nelja kohustusliku kursusena. Kursused mida õpetatakse on:

1. „Rakud ja organismid“
2. „Molekulaarsed protsessid“
3. „Pärilikkus ja evolutsioon“
4. „Inimene ja keskkond“

Bioloogia valikkursuseid EBS gümnaasiumis tavapäraselt ei õpetata aga soovi korral on võimalik täiendavaid valikkursusena õppida individuaalse õppekava alusel loodusteaduslikku ainevaldkondade ülest valikkursust „Loodusteadused, tehnoloogia ja ühiskond“

Bioloogiat õppides saab õpilane probleem-ülesannete lahendamise kaudu tervikülevaate elu mitmekesisuse, organismide ehituse ja talitluse, pärilikkuse, evolutsiooni, ökoloogia ning keskkonnakaitse ja rakendusbioloogia alustest. Seejuures saab õpilane ülevaate ka bioloogiateaduse peamistest seaduspärasustest, teooriatest ja tulevikusuundumustest ning nende rakendusvaldkondadest ja erialadest, mis toetavad karjäärivalikut.

Bioloogiateadmised ja -oskused omandatakse suurel määral loodusteaduslikule meetodile tuginevate uurimisülesannete kaudu, kus õpilane saab probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste plaanimise ning nende tegemise, tulemuste analüüsi ja tõlgendamise oskused. Olulisel kohal õppetöös on uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine, kaasates ka digivahendeid. Igapäeva eluga seotud teemade käsitlemine ja probleemide lahendamine annab pädevate otsuste langetamise oskused, mis suurendavad toimetulekut loodus- ja sotsiaalkeskkonnas. Aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppe rõhuasetused on loodusteaduslikule meetodile tuginev uurimuslik käsitlus ning loodus-, tehnoloogia- ja sotsiaalkeskkonda siduvate probleemülesannete lahendamine, millega kaasneb õpilase kõrgemate mõtlemistasandite areng.

Kõigis õppeetappides kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid ning info- ja kommunikatsiooni-tehnoloogia (IKT) võimalusi, kaasa arvatud tehisaru põhiseid töövahendeid. Õppetöös suunatakse õpilasi kasutama digitehnoloogiaid vastutustundlikult ja turvaliselt, pöörates tähelepanu ka akadeemilisele aususele, digieetikale ja andmekaitsele. Digivahendite ja tehisaru kasutamine bioloogiaõppes toetab teadlikku digikäitumist ning vastutustundlikku andmekasutust.

Kõige selle tulemusel kujuneb õpilasest aktiivne kodanikuühiskonna liige, kes oskab ja tahab keskkonnaprobleeme märgata ning nende lahendamisele adekvaatselt kaasa aidata.

2.1.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. väärtustab bioloogiateadmisi ja -oskusi ning hoiakuid nüüdisaja loodusteaduste, tehnoloogia ja inseneeria tähtsate komponentidena ning saab aru loovuse ja innovatsiooni osast teaduse ja tehnoloogia arengus, nende omavahelistest seostest, piirangutest ja riskidest ning tähtsusest igapäevaelus;
2. on omandanud süsteemse ülevaate elusloodusе peamistest objektidest ja protsessidest ning organismide omavahelistest suhetest ja seostest eluta keskkonnaga, kasutab korrektset bioloogiasõnavara;
3. suhtub vastutustundlikult elukeskkonnasse, väärtustab bioloogilist mitmekesisust, jätkusuutlikku ja vastutustundlikku eluviisi ning säästva arengu põhimõtteid;
4. rakendab loodusteaduslikku meetodit bioloogiaprobleeme lahendades: oskab sõnastada uurimisküsimusi ja hüpoteese, plaanida vaatlusi ja katseid, ohutusnõudeid silmas pidades korraldada bioloogiauuringuid, analüüsida ja teha korrektseid järeldusi ning esitada saadud tulemusi suuliselt ja kirjalikult;
5. oskab langetada loodus- ja sotsiaalkeskkonnaga seotud kompetentseid otsuseid ning prognoosida nende tagajärgi, tuginedes teaduslikele, sotsiaalsetele, majanduslikele, eetilis-moraalsetele ja õigusalastele seisukohtadele;
6. kasutab bioloogiainfo erinevaid allikaid, analüüsib ja hindab kriitiliselt neis sisalduva teabe tõenduspõhisust, eristab seda pseudoteaduslikest seisukohtadest ja kasutab teadusinfot loodusprotsesse selgitades ning probleeme lahendades;
7. on omandanud süsteemse ülevaate nüüdisaja bioloogia arengusuundadest ja sellega seotud elukutsetest ning kasutab bioloogiateadmisi ja -oskusi karjäärivalikul; on motiveeritud elukestvaks õppeks.

2.1.3. Kursuste õpitulemused ja õpitulemuste saavutamist toetav õppesisu ja praktilised tööd ning lõiminguvõimalused

I kursus „Rakud ja organismid“

Õpitulemused

Õpilane:

1. seostab elusloodusе organiseerituse tasemeid elu tunnustega ning kirjeldab neid uurivaid bioloogiateadusi ja elukutseid;
2. kavandab ja teeb eksperimente lähtuvalt loodusteaduslikust meetodist;
3. analüüsib loodusteadusliku meetodi rakendamisega seotud tekste ning annab neile põhjendatud hinnanguid.
4. seostab vee omadusi organismide talitlusega;
5. selgitab peamiste katioonide ja anioonide tähtsust organismide ehituses ning talitluses;
6. seostab süsivesikute, lipiidide ja valkude ehitust nende ülesannetega;
7. võrdleb DNA ja RNA ehitust ning ülesandeid.
8. seostab inimese epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude ehitust nende talitlusega ning eristab vastavaid kudesid mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel;

9. võrdleb ainete aktiivset ja passiivset transporti läbi rakumembraani;
10. eristab loomaraku peamisi koostisosi mikrofotodel ja joonistel ning selgitab loomaraku osade ülesandeid raku bioloogilistes protsessides;
11. võrdleb looma-, taime- ja seeneraku ehitust ning eristab neid nähtuna mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel.
12. toob näiteid mittesugulise paljunemise vormide kohta eri organismirühmadel;
13. selgitab fotode ja jooniste põhjal mitoosi- ja meioosifaasides toimuvaid muutusi ning põhjendab nende vajalikkust;
14. võrdleb inimese spermatogeneesi ja ovogeneesi ning analüüsib erinevuste põhjusi;
15. võrdleb ja toob näiteid otsese ja moondelise arengu kohta eri organismirühmadel;
16. selgitab olulisemaid etappe inimese embrüogeneesis;
17. analüüsib inimese vananemisega kaasnevaid muutusi raku ja organismi tasandil ning hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju elueale.

Õppesisu

Teema: Bioloogia uurimisvaldkonnad
Elu tunnused, elus- ja eluta looduse võrdlus. Elusllooduse organiseerituse tasemed ning nendega seotud bioloogia haruteadused ja vastavad elukutsed. Elusllooduse molekulaarset, rakulist, organismilist, populatsioonilist ja ökosüsteemilist organiseerituse taset iseloomustavad elu tunnused. Loodusteadusliku uuringu kavandamine ja läbiviimine ning tulemuste analüüsimine ja esitamine. Loodusteadusliku meetodi rakendamine, lahendades bioloogiaalaseid ja igapäevaeluga seotud probleemülesandeid.

Teema: Organismide koostis
Elus- ja eluta looduse keemilise koostise võrdlus. Vee omaduste seos organismide elutalitlusega. Peamiste katioonide ja anioonide esinemine ning tähtsus rakkudes ja organismides. Biomolekulide üldine ehitus ja ülesanded. Organismides esinevate põhiliste biomolekulide – süsivesikute, lipiidide, valkude ja nukleiinhapete – ehituse ning talitluse seosed. DNA ja RNA ehituse ja ülesannete võrdlus. Vee, mineraalainete ja biomolekulide osa tervislikus toitumises

Teema: Eukarüootsed rakud
Rakuteooria põhiseisukohad, selle olulisus elusllooduse ühtsuse mõistmisel. Rakkude ehituse ja talitluse omavaheline vastavus peamiste inimese kudede näitel. Päristuumse raku ehituse seos bioloogiliste protsessidega loomaraku põhjal. Rakutuuma ja selles sisalduvate kromosoomide tähtsus. Rakumembraani peamised ülesanded, ainete passiivne ja aktiivne transport. Ribosoomide, lüsosoomide, Golgi kompleksi ja mitokondrite osa bioloogilistes protsessides. Tsütoplasma-võrgustiku ja tsütoskeleti talitlus. Raku ehituse ja talitluse terviklikkus, organellide omavaheline koostöö. Taime- , looma- ja seeneraku ehituse ja talitluse eripära.

Teema: Organismide areng
Suguline ja mittesuguline paljunemine eri organismirühmadel, nende erinevus. Raku muutused rakutsükli eri faasides. Kromosoomistiku muutused mitoosis ja meioosis ning nende tähtsus. Mehe ja naise sugurakkude areng ja arengut mõjutavad tegurid.

Menstruaaltsükkel ja ovulatsioon. Munaraku viljastumine naise organismis. Erinevate rasestumisvastaste vahendite toime ja tulemuslikkus. Sugulisel teel levivad nakkused ning haiguste vältimine. Otsese ja moondelise arengu võrdlus ja näited. Inimese sünnieelses arengus (embrüogeneesis) toimuvad muutused, sünnitus. Organismide eluiga mõjutavad tegurid. Inimese vananemisega kaasnevad muutused ja surm.

Praktilised tööd

1) väikesemahulise uurimistöö tegemine, et saada ülevaadet loodusteaduslikust meetodist.
2) eri organismide keemilise koostise võrdlemine, kasutades infoallikana internetimaterjale
3) loomaraku osade ehituse ja talitluse seoste uurimine, sh arvutimudeli abil
4) epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude eristamine mikroskoobis ning nendel esinevate peamiste rakuosiste kirjeldamine
5) plastiidide mitmekesisuse kirjeldamine valgusmikroskoobiga vaatluse tulemusena.

Lõiming

Teema “Bioloogia uurimisvaldkonnad” põhineb varasematel bioloogia ning teiste loodusainete tundides käsitletud teemadel. Meenutatakse varasemalt õpitut ning seostatakse seda uute teadmistega. Loodusteaduslikud uurimismeetodid (vaatlus, katse) on kõikides loodusainetes (sh füüsika, keemia ja geograafia) rakendatavad ja seega on need olulisteks lõimingu toetamise viisideks. Lisaks saab bioloogia tunde lõimida keele ja kirjanduse, sh võõrkeeltega. Bioloogiaalaste artiklitega töötamine arendab õpilaste teksti mõistmise ja analüüsimise oskusi. Erinevaid esitlusi ning ettekandeid (poster, PowerPoint ettekanne vms) luues kujundatakse oskust end selgelt ja asjakohaselt väljendada nii suuliselt kui ka kirjalikult. Õpilastes arendatakse oskust hankida teavet erinevatest allikatest ning allikate usaldusväärsust kriitiliselt hinnata. Bioloogia tundides uurimusliku õppe rakendamisel saab luua mitmeid lõimingu kohti matemaatikaga, näiteks andmete analüüsimine ning tõlgendamine ning tulemuste esitamine tabelite ja graafikutena. Loodusteaduste seoseid uurides rakendatakse matemaatilisi mudeleid. Lisaks ka graafikute koostamine, sagedustabelite koostamine ning kirjeldav statistika (sh keskmine, mood, mediaan, standardhälve jne). Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade "elukestev õpe ja karjääri planeerimine" käsitlemiseks. Teema juures käsitletakse erinevaid bioloogia teadusharusid ning seega annab see laiema silmaringi õpilastele erinevatest elukutsetest.

Teema “Organismide keemiline koostis” on väga tihedalt lõimunud keemias õpitavaga sedan ii anorgaanilise kui orgaanilise keemia osas. Samuti on lõimingu võimalusi liikumisõpetusega - kuidas tervislik toitumine ja õige toitainete tasakaal mõjutab sportlase sooritust ja taastumist. Organismide koostise teema sobib hästi ka õppekava läbivate teemade "tervis ja ohutus" ja "elukestev õpe ja karjääri planeerimine" käsitlemiseks.

“Eukarüootsed rakud” teemas saab füüsikaga lõimida osmoosi ja difusiooni, raku liikumist ja energia muundumist. Informaatikas saab tutvustada bioinformaatika mõisteid ja selgitada, kuidas arvutid aitavad analüüsida rakubioloogilisi andmeid, näiteks genoomi järjestusi. Lõiming ajaollga väljendub rakuteaduse ajalooliste avastuste käsitluses, näiteks Robert Hooke´i või Anton van Leeuwenhoeki tööd, mis olid olulised raku mõistmiseks. Majandusega saab lõimida, kui arutleda biotehnoloogia ja rakubioloogia mõju majandusele ning uurides, kuidas teadus saab mõjutada ettevõtlust ja tööstust. Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade " tervis ja ohutus" ja "elukestev õpe ja karjääri planeerimine" käsitlemiseks.

Teema “Organismide areng” on seotud keemiaga (keemiliste reaktsioonide ja molekulide roll embrüogeneesis, geenid kodeerivad valke, mis juhivad rakkude diferentseerumist.) Lõiming psühholoogiaga, (kognitiivse ja emotsionaalse arengu seosed bioloogiliste protsessidega, nt kuidas aju areng mõjutab käitumist ja õppimist).Lõiming perekonnaõpetuse kursusega kus teemadeks viljastumine ja loote areng, raseduse ja STLH vältimine. Liikumisõpetusega lõiming (kuidas füüsiline aktiivsus ja treening võivad mõjutada arenguprotsesse ja tervist organismi tasandil. Teema sobib hästi õppekava läbiva teema "tehnoloogia ja innovatsioon" käsitlemiseks.

II kursus „Molekulaarsed protsessid“
Õpitulemused

Õpilane:

1) analüüsib energiavajadust ja energia saamist autotroofidel ja heterotroofidel ning toob sellekohaseid näiteid;
2) selgitab ja väärtustab fotosünteesi eesmärke, tulemust ja tähtsust taimedele, protsessi olulisust teistele organismidele ning kogu biosfäärile;
3) selgitab keskkonnategurite osa hingamisetappide toimumises ning energia salvestamises;
4) toob käärimise rakendusbioloogilisi näiteid.
5) hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite osa organismi tunnuste kujunemisel;
6) analüüsib DNA, RNA ja valkude osa päriliku info avaldumises;
7) selgitab geneetilise koodi omadusi ning nende avaldumist valgusünteesis;
8) hindab geeniregulatsiooni osa inimese ontogeneesi eri etappidel ning väärtustab elukeskkonna mõju geeniregulatsioonile;
9) toob näiteid inimese haiguste kohta, mis seostuvad geeniregulatsiooni häiretega.
10) iseloomustab viiruste levikut ja paljunemist ning nende organismisisest toimet;
11) võrdleb bakteriraku ehitust ja talitlust päristuumsete rakkudega;
12) seostab inimesel levinumaid viirus- ja bakterhaigusi nende vältimise võimalustega ning väärtustab tervislikke eluviise ja vaktsineerimise tähtsust;
13) lahendab geenitehnoloogiliste rakenduste dilemmaprobleeme, arvestades teaduslikke, majanduslikke, eetilisi ja seadusandlikke seisukohti;
14) toob näiteid bakterite ja viiruste geenitehnoloogiliste kasutusvõimaluste, sellega seotud teadusharude ning elukutsete kohta.

Õppesisu

Teema: Organismide energiavajadus
Organismide energiavajadus, energia saamise viisid autotroofsetel ja heterotroofsetel organismidel. Organismi üldine aine- ja energiavahetus. ATP universaalsus energia salvestamises ja ülekandes. Fotosünteesi eesmärk ja tulemus. Fotosünteesi valgus- ja pimedusstaadium ning neid mõjutavad tegurid. Fotosünteesi tähtsus taimedele, teistele organismidele ning biosfäärile. Rakuhingamine kui organismi varustamine energiaga. Hingamise etappideks vajalikud tingimused ja tulemused. Käärimine kui anaeroobne energia saamise protsess, selle rakenduslik tähtsus biotehnoloogias.

Teema: Molekulaargeneetilised põhiprotsessid
Organismi tunnuste kujunemist mõjutavad tegurid. Molekulaargeneetiliste põhiprotsesside (replikatsiooni, transkriptsiooni ja translatsiooni) osa päriliku info realiseerumisel. DNA ja RNA sünteesi võrdlus. Geenide avaldumine ja selle regulatsioon, geeniregulatsiooni häiretest tulenevad muutused. Geneetilise koodi omadused. Geneetilise koodi lahtimõtestamine valgusünteesis. Valgusünteesis osalevate molekulide ülesanded ning protsessi üldine kulg.

Teema: Viirused ja bakterid
DNA ja RNA viiruste ehituse ja talitluse mitmekesisus ning tähtsus looduses. Viiruste levik ja paljunemine. HIVi organismisisene toime ning haigestumine AIDSi. Inimesel levinumad viirushaigused ning haigestumise vältimine. Eeltuumse raku ehituse ja talitluse erinevus võrreldes päristuumse rakuga. Bakterite elutegevusega kaasnev mõju loodusele ja inimtegevusele. Bakterite levik ja paljunemine. Inimese nakatumine bakterhaigustesse, selle vältimine. Viiruste ja bakterite geenitehnoloogilised kasutusvõimalused. Geenitehnoloogia rakendamise dilemmaprobleemidega kaasnevad teaduslikud, majanduslikud, eetilised ja seadusandlikud probleemid. Geneetika ja geenitehnoloogiaga seotud teadusharud ning elukutsed.

Praktilised tööd

1) fotosünteesi mõjutavate tegurite uurimine, sh arvutimudeli abil;
2) hingamise tulemuslikkust mõjutavate tegurite uurimine, sh arvutimudeli abil.
3) molekulaargeneetiliste põhiprotsesside uurimine, sh arvutimudeli abil;
4) geneetilise koodi omaduste uurimine, sh arvutimudeli abil;
5) bakterite kasvu mõjutavate tegurite uurimine praktilise töö või arvutimudeliga.

Lõiming

Teema ”Organismide energiavajadus” on seotud põhikoolis õpitud teemadega “Taimede tunnused ja eluprotsessid” ja “Mikroorganismide ehitus ja eluprotsessid”. Samuti on seoseid gümnaasiumi I kursuse rakuõpetuse teemaga. Ainetevaheliseks lõiminguks on võimalusi keemiaga: oksüdeerumine ja redutseerumine, molekulide struktuur, keemilised reaktsioonid (fotosüntees, hingamine, käärimine, tsitraaditsükkel, glükolüüs)

ja orgaanilised ühendid. Seetõttu tuleks antud bioloogia kursus läbida alles pärast orgaanilise keemia kursuse õppimist. Samuti on seoseid füüsikaga: energia liigid ja energia jäävuse seadus, UV-kiirgus, nähtava valguse spekter. Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade "tehnoloogia ja innovatsioon" ja "keskkond ja jätkusuutlik areng" käsitlemiseks.

Teema “Molekulaargeneetilised põhiprotsessid” põhineb varasemalt gümnaasiumi bioloogia tundides käsitletud teemadel: biomolekulid ja nende ehitus. Keemia - õpilased võiksid olla eelnevalt läbinud orgaanilise keemia kursuse, et mõista paremini nukleiinhapete ehitust. Lõiminguvõimalusi on ka keele ja kirjanduse, sh võõrkeeltega. Bioloogiaalaste artiklitega töötamine arendab õpilaste teksti mõistmise ja analüüsimise oskusi. Esitlusi ning ettekandeid luues kujundatakse oskust end selgelt ja asjakohaselt väljendada nii suuliselt kui ka kirjalikult. Ingliskeelsete õppematerjalide kasutamine, videote vaatamine või töölehtede täitmine laiendab õpilase sõnavara ning õpetab erialast terminoloogiat. Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade "tehnoloogia ja innovatsioon" ja "keskkond ja jätkusuutlik areng" käsitlemiseks.

Teema “Viirused ja bakterid” sobib hästi õppekava läbivate teemade "tervis ja ohutus", "tehnoloogia ja innovatsioon" ja "keskkond ja jätkusuutlik areng" käsitlemiseks.

III kursus „Pärilikkus ja evolutsioon“
Õpitulemused

Õpilane:
1) toob näiteid pärilikkuse ja muutlikkuse avaldumise kohta eri organismirühmadel;
2) võrdleb mutatsioonilise ja kombinatiivse muutlikkuse tekkepõhjusi ning tulemusi;
3) analüüsib modifikatsioonilise muutlikkuse graafikuid;
4) seostab Mendeli katsetes ilmnenud fenotüübilisi suhteid genotüüpide rekombineerumisega;
5) lahendab geneetikaülesandeid Mendeli seadustest, AB0- ja reesussüsteemi vererühmadest ning suguliitelisest pärandumisest;
6) suhtub vastutustundlikult keskkonnategurite rolli inimese puuete ja haiguste tekkes.
7) selgitab Darwini evolutsioonikäsitlust;
8) toob näiteid loodusteaduste uuringute kohta, mis tõestavad bioevolutsiooni;
9) analüüsib ja hindab erinevaid seisukohti elu päritolu kohta Maal;
10) võrdleb loodusliku valiku vorme, nende toimumise tingimusi ja tulemusi ning toob nende kohta näiteid;
11) analüüsib ning hindab eri tegurite osa uute liikide tekkes, toob selle kohta näiteid;
12) selgitab evolutsioonilise mitmekesistumise, täiustumise ja väljasuremise tekkemehhanisme ning avaldumisvorme ja toob nende kohta näiteid;
13) võrdleb inimese eripära inimahvidega ning hindab bioloogiliste ja sotsiaalsete tegurite osa nüüdisinimese evolutsioonis;
14) suhtub kriitiliselt bioevolutsiooni pseudoteaduslikesse käsitlustesse.

Õppesisu

Teema: pärilikkus ja muutlikkus
Pärilikkus ja muutlikkus kui elu tunnused. Päriliku muutlikkuse osa organismi tunnuste kujunemisel. Mutatsioonilise ja kombinatiivse muutlikkuse roll looduses (ka evolutsioonis) ning inimtegevuses. Mittepäriliku muutlikkuse tekkemehhanismid ja tähtsus. Päriliku ja mittepäriliku muutlikkuse omavaheline seos inimese näitel. Mendeli hübridiseerimiskatsetes ilmnenud seaduspärasused ja nende rakenduslik väärtus. Soo määramine inimesel ning suguliiteline pärandumine. Geneetika-ülesanded Mendeli seadustest, AB0- ja reesussüsteemi vererühmadest ning suguliitelisest pärandumisest. Pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju inimese terviseseisundile. Geeniuuringud päriklike haiguste tuvastamisel.

Teema: Bioeveolutsioon
Darwini evolutsiooniteooria põhiseisukohad. Loodusteaduste uuringutest tulenevad evolutsiooni-tõendid. Eri seisukohad elu päritolu kohta Maal. Bioevolutsiooni varased etapid ja nüüdisaegsete eluvormide kujunemine. Olelusvõitlus, selle vormid. Loodusliku valiku vormid ja tulemused. Kohastumuste eri vormide kujunemine. Mutatsioonilise muutlikkuse, kombinatiivse muutlikkuse, geneetilise triivi ja isolatsiooni osa liigitekkes. Makroevolutsiooniliste protsesside – evolutsioonilise mitmekesistumise, täiustumise ja väljasuremise – tekkemehhanismid ning avaldumisvormid. Bioevolutsioon ja süstemaatika. Evolutsiooni uurimisega seotud teadusharud ning elukutsed. Inimlaste lahknemine inimahvidest ning uute tunnuste kujunemine. Inimese perekond, selle eripära võrreldes inimahvidega. Teaduslikud seisukohad nüüdisinimese päritolu kohta. Inimese evolutsiooni mõjutavad tegurid, bioloogiline ja sotsiaalne evolutsioon. Bioevolutsiooni pseudoteaduslikud käsitlused.

Praktilised tööd

1) praktiline töö keskkonnategurite mõjust reaktsiooninormi avaldumisele;
2) päriliku muutlikkuse tekkemehhanismide ja avaldumise uurimine, sh arvutimudeliga
3) olelusvõitluse tulemuste uurimine arvutimudeliga

Lõiming

Teema: “Pärilikkus ja muutlikkus” põhineb varasematel bioloogia ning teiste loodusainete tundides käsitletud teemadel. 9. klassi bioloogia pärilikkuse osa, gümnaasiumi I kursus organismide koostis (DNA ja RNA) ning II kursus (molekulaarbioloogilised protsessid). Ajaloo kaudu võib õpilastele tutvustada geneetikaalaseid suuri avastusi teaduse ajaloos, nagu Mendeli katsed, DNA struktuuri avastamine jne. Kokkupuutekohti on ka matemaatikaga, kuna tõenäosus on oluline osa pärilikkuse realiseerumisel, eriti Mendeli seaduste kontekstis, kus saab kasutada tõenäosusteooria mõisteid, et ennustada järglaste fenotüüpe ja genotüüpe. Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade "elukestev õpe ja karjääri planeerimine" ja "tehnoloogia ja innovatsioon" käsitlemiseks.

Teema: “Bioevolutsioon” põhineb varasemal evolutsiooni käsitlemisel bioloogias ning teiste loodusainete tundides. Näiteks 7. klassi bioloogia teemaga organismide põlvnemine ja selgroogsete evolutsioon. Lisaks ka 8. klassi bioloogia teemadega evolutsioon ja liikide tekkimine ning taimeriigi evolutsioon. Teemakohaste materjalide otsimine, ingliskeelsete videote vaatamine ja analüüs toetavad inglise keele (jt võõrkeelte) õppimist. Töö tekstidega (sh loodusteadusliku teksti lugemine ja koostamine) toetavad emakeelset eneseväljendust. Evolutsiooniteooria õppimine ja inimarengu teemade üle arutlemine aitab kaasa kultuurilise identiteedi ja sallivuse kujundamisele ning on seotud õppekava läbiva teemaga "kultuuriline identiteet". Digivahendite kasutamine õppeprotsessis toetab digipädevuste arendamist. Evolutsiooni tõendamisel ja organismide põlvnemise selgitamisel kasutatakse tänapäevaseid kõrgtehnoloogilisi meetodeid, mille tundmaõppimine seostub läbiva teemaga "tehnoloogia ja innovatsioon".

IV kursus „Inimene ja keskkond“
Õpitulemused

Õpilane:

1) seostab inimese närvisüsteemi osi nende talitlusega;
2) selgitab ja analüüsib eri tegurite mõju närviimpulsi tekkes ja levikus;
3) seostab närvisüsteemiga seotud levinumaid puudeid ja haigusi nende põhjustega ning väliste ilmingutega;
4) seostab sisesekretsiooninäärmete ja nende eritatavate hormoonide rolli inimese talitluste regulatsioonis ning selgitab selle seost neuraalse regulatsiooniga;
5) selgitab inimorganismi kaitsesüsteeme ja vaktsineerimise tähtsust;
6) selgitab vere püsiva koostise tagamise mehhanisme ja selle tähtsust;
7) analüüsib inimese energiavajadust ning termoregulatsiooni mehhanisme.
8) analüüsib abiootiliste ja biootiliste keskkonnategurite mõju graafikuid ning toob näiteid nende rakendusvõimaluste kohta;
9) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte toitumissuhete kohta ökosüsteemis;
10) selgitab iseregulatsiooni kujunemist ökosüsteemis ja seda ohustavaid tegureid;
11) toob näiteid organismide kooseluvormide kohta ja analüüsib nende toimimist;
12) koostab ja analüüsib ökosüsteemi (nt biosfääri jt) läbiva energiavoo skemaatilisi jooniseid ning lahendab ökopüramiidi reegli ülesandeid.
13) analüüsib inimtegevuse osa liikide hävimises ning suhtub vastutustundlikult enda tegevusesse looduskeskkonnas;
14) selgitab elurikkuse kaitse olulisust ning väärtustab iga inimese vastutust selle eest, näitab üles ühiskondlikku aktiivsust, mis tugineb loodusteaduslikel teadmistel;
15) teadvustab looduse, tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning põhjendab kestliku arengu tähtsust isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil, teadvustab rohepöörde olulisust;
16) selgitab Eesti looduskaitseseaduses esitatud kaitstavate loodusobjektide jaotust ning toob nende kohta näiteid;

17) lahendab kohalikele näidetele tuginevaid keskkonna dilemmaprobleeme, arvestades teaduslikke, majanduslikke, eetilisi ja seadusandlikke seisukohti.

Õppesisu

Teema: Inimese talitluse regulatsioon
Inimese närvisüsteemi üldine ehitus ja talitlus. Närviimpulsi moodustumist ja levikut mõjutavad tegurid. Keemilise sünapsi ehitus ning närviimpulsi ülekanne. Refleksikaar ning erutuse ülekanne lihasesse. Närviimpulsside toime lihaskoele ja selle regulatsioon. Peaaju eri osade ülesanded. Kaasasündinud ja omandatud refleksid. Inimese närvisüsteemiga seotud levinumad puuded ja haigused ning närvisüsteemi kahjustavad tegurid. Elundkondade talitluse neuraalne ja humoraalne regulatsioon. Inimese sisekeskkonna stabiilsuse tagamise mehhanismid. Ülevaade inimorganismi kaitsemehhanismidest, immuunsüsteemist ja levinumatest häiretest. Seede-, eritus- ja hingamiselundkonna talitlus vere püsiva koostise tagamisel. Inimese energiavajadus ning termoregulatsioon.

Teema: Ökoloogia
Abiootiliste keskkonnategurite mõju organismide elutegevusele. Keskkonnateguri toime graafiline kujutamine ning selle põhjal järelduste tegemine. Ökosüsteemi struktuur ning selles esinevad vastastikused seosed. Toiduahela peamiste lülide – tootjate, tarbijate ja lagundajate – omavahelised toitumissuhted. Iseregulatsiooni kujunemine ökosüsteemis ning seda mõjutavad tegurid. Organismide kooseluvormid. Ökoloogiline püramiid ja selle vormid. Ökopüramiidi reegli ülesannete lahendamine. Biosfääri läbiv energiavoog kui Maal eksisteeriva elu alus.

Teema: Keskkonnakaitse
Liikide hävimist põhjustavad antropogeensed tegurid ning liikide kaitse võimalused. Bioloogilise mitmekesisuse e elurikkuse kaitse vajadus ja meetmed. Loodus- ja keskkonnakaitse nüüdisaegsed suunad Eestis ning maailmas. Kliimaneutraalsus, rohepööre, rohetehnoloogia. Kohanemine kliimamuutustega. Eesti keskkonnapoliitikat kujundavad rahvusvahelised kokkulepped ja riigisisesed meetmed. Säästva arengu strateegia rakendamine isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Looduskaitseseadus ja looduskaitse korraldus Eestis. Teaduslike, majanduslike, eetilis-moraalsete seisukohtade ning õigusaktide arvestamine, lahendades keskkonna dilemmaprobleeme ning langetades otsuseid. Kodanikuaktiivsusele tuginevad loodus- ja keskkonnakaitse suundumused ning meetmed.

Praktilised tööd

1) Katse füüsilise koormuse mõjust organismi energiavajadusele (südame ja kopsude talitlusele).
2) Ökosüsteemi iseregulatsiooni uurimine, sh arvutimudeli abil.
3) Väikesemahuline uuring säästva arengu strateegia rakendamisest kohalikul tasandil;
4) Isikliku igapäevase tegevuse analüüs seoses vastutustundliku ja säästva eluviisiga.

Lõiming

Teema: “Inimese talitluse regulatsioon” põhineb varasematel bioloogia ning teiste loodusainete tundides käsitletud teemadel. Oluline on meenutada varasemalt 9 klassis õpitut (seoses närvi-, immuunsüsteemiga, sisenõrenäärmetega) ning seostada seda uute teadmistega. Seoseid on keemiaga, selgitades ensüümide (valgud) ja hormoonide (näiteks steroidhormoonid) keemilist ehitust. Lõimisvõimalusi on ka liikumisõpetusega, käsitledes füüsilise aktiivsuse mõju inimese energiavajadusele. Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade " tervis ja ohutus" ja "elukestev õpe ja karjääri planeerimine" käsitlemiseks.

Teemat “Ökoloogia” on III kooliastmes käsitletud 8. klassi bioloogias. Põhiteadmised ökoloogiast on vajalikud keskkonnaprobleemide mõistmiseks, mida lisaks käesolevale kursusele õpitakse geograafia III kursusel. Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade "keskkond ja jätkusuutlik areng" ja "elukestev õpe ja karjääri planeerimine" käsitlemiseks. Teemat “Keskkonnakaitse” on III kooliastmes käsitletud 8. klassis. Gümnaasiumis lõimub valdkond otseselt geograafia III kursusega "Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid", aga ka keemia III kursusega "Orgaanilised ained" ning I kursuse ("Keemia alused") teemaga "Keemia kui teadus ja selle areng" (nt põlevkivikeemia, puidukeemia jmt). Keskkonnaga seotud dilemmaprobleemide lahendamine haakub gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse kursusega, kus käsitletakse ühiskonna toimimist ja jätkusuutlikku arengut. Teema sobib läbivate teemade "väärtused ja kõlblus", "keskkond ja jätkusuutlik areng" ja "kodanikualgatus ja ettevõtlikkus" käsitlemiseks.

2.2. Füüsika

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Füüsika kuulub loodusteaduste hulka ning on tihedalt seotud matemaatika, keemia, informaatika ja tehnoloogia valdkondadega. EBS Gümnaasiumi füüsikaõpe arendab õpilaste loodusteaduslikku kirjaoskust, analüütilist mõtlemist, uurimuslikku kompetentsi ning digipädevust, mis hõlmab andmetöötlust, simulatsioone ja teadlikku tehisaru (AI) kasutamist.

Õpe on üles ehitatud viie kohustusliku kursusena. Iga kursuse sisu sisaldab:

- selgelt formuleeritud pädevuspõhiseid õpitulemusi (tegevuspõhised, mõõdetavad),
- uurimusliku komponendi (mini-projekt või eksperiment),
- digivahendite kasutamise ja AI-lõimingu eesmärgid,
- hindamisel kasutatavad kriteeriumid ning refleksiooni nõuded.

Füüsikaõppes pööratakse tähelepanu digiturvalisusele, andmekaitsele ja digieetikale. Õpilasi suunatakse:

- kasutama digivahendeid vastutustundlikult ja turvaliselt;
- järgima isikuandmete kaitse põhimõtteid andmete kogumisel, töötlemisel ja jagamisel;
- mõistma andmete anonüümimise ja turvalise säilitamise vajadust;
- hindama digikeskkondades avaldatud info usaldusväärsust;
- kasutama tehisaru tööriistu läbipaistvalt ja akadeemiliselt ausalt;
- teadvustama algoritmiliste süsteemide võimalikke kallutatusi ja piiranguid.

Õppe korralduses lähtutakse vertikaalsest ja horisontaalsest lõimingust: vertikaalne lõimimine põhikoolist gümnaasiumini, horisontaalne lõimimine matemaatika, keemia, informaatika ja ühiskonnaõpetusega. Õppeprotsessis kasutatakse ka projektõpet, mis toetab enesejuhtimist, kollektiivset tööoskust, ettevõtlikkust ja teaduse eetikat. Digivahendite ja tehisaru kasutamine füüsikaõppes toetab teadlikku ja eetilist digikäitumist ning vastutustundlikku andmekasutust.

Gümnaasiumi füüsikaõpe koosneb viiest kohustuslikust kursusest:
„Füüsika meetod. Kinemaatika“
„Dünaamika“
„Elektromagnetism“
„Energia“
„Mikro- ja megamaailma füüsika“

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Füüsika õpetamisega gümnaasiumis taotletakse, et õpilane:

- väärtustab füüsikat kui looduse põhjuslikke seoseid uurivat teadust ning mõistab mudelite arengut ja piiranguid;
- rakendab füüsikateadmisi igapäevaelu ja tehnoloogiaga seotud probleemide kvantitatiivsel lahendamisel;
- kavandab ja viib läbi uurimuslikke töid, kasutades digivahendeid andmete kogumiseks ja analüüsiks;
- analüüsib mõõtmistulemusi graafiliselt, analüütiliselt ja statistiliselt;
- hindab info usaldusväärsust, sealhulgas tehisaru loodud sisu teaduslikkust;
- kasutab tehisaru tööriistu lahenduskäikude kontrollimiseks ja selgituste võrdlemiseks, järgides akadeemilise aususe põhimõtteid;
- mõistab füüsika rolli interdistsiplinaarsetes uurimissuundades ja tehnoloogia arengus;
- analüüsib teaduse ja tehnoloogia eetilisi ning ühiskondlikke mõjusid;
- reflekteerib oma õpitegevust ning seab arengueesmärke;
- rakendab ettevõtlikku mõtteviisi füüsikaliste probleemide lahendamisel, kavandades ja hinnates praktilisi lahendusi ning analüüsides nende tehnilist teostatavust, majanduslikku tasuvust ja keskkonnamõju;
- järgib andmekaitse põhimõtteid uurimuslike tööde läbiviimisel (nt isikuandmete kogumisel ja töötlemisel);
- kasutab digikeskkondi turvaliselt, mõistes andmete jagamise ja säilitamisega seotud riske;
- hindab kriitiliselt digitaalse info allikate usaldusväärsust ja võimalikke kallutatusi;
- kasutab tehisaru tööriistu vastutustundlikult, tuvastades võimalikke ebatäpsusi ja kallutatusi;
- järgib akadeemilise aususe ja viitamise põhimõtteid, sealhulgas AI kasutamisel.

2.2.3. Õpitulemused

I kursus „Füüsika meetod. Kinemaatika“

Õpilane oskab:

1. kirjeldada ja seletada loodusteadusliku meetodi etappe ning rakendada neid lihtsa uurimuse läbiviimisel;
2. mõõta füüsikalisi suurusi, hinnata mõõtemääramatust ja arvutada standardhälvet;
3. modelleerida ühtlast ja ühtlaselt muutuvat liikumist matemaatiliselt ning digitaalselt;
4. analüüsida liikumise graafikuid ja interpreteerida tulemusi;
5. kavandada, viia läbi ja dokumenteerida liikumise uurimus (sisaldab uurimusküsimust, meetodit, andmeid, veaanalüüsi ja järeldusi);
6. kasutada simulatsioone, andmelogereid ja tabelarvutustarkvara;

7. dokumenteerida AI kasutus uurimuse etappidel ja kriitiliselt hinnata AI abi kvaliteeti;
8. kogub ja töötleb andmeid kooskõlas andmekaitse põhimõtetega;
9. hindab andmete kvaliteeti ja allikate usaldusväärsust;
10. rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$v = \frac{\Delta x}{\Delta t}\ ; s = x - \ x_0;$$

$$a = \frac{v - v_0}{t};\ x = x_0 + vt;\ s = v_0 t + \frac{at^2}{2}\ ; s = \frac{v^2 - {v_0}^2}{2a};$$

$$\omega = \frac{\varphi}{t}; v = \omega r;\ \omega = \frac{2\pi}{T} = 2\pi f; a = \omega^2 r = \frac{v^2}{r}; v = \frac{\lambda}{T} = \lambda f$$

II kursus „Dünaamika“

Õpilane oskab:

1. analüüsida jõude ja nende resultantide mõjusid ning rakendada Newtoni seadusi praktilistes probleemides;
2. kavandada ja läbi viia katsed jäikuse või hõõrdeteguri määramiseks, analüüsides mõõtetulemuste veamõjusid;
3. modelleerida süsteemide dünaamikat digitööriistade abil (nt numbriline integraator või simulatsioon);
4. selgitada impulsi ja energia jäävuse rakendusi ja piiranguid;
5. hinnata tehnoloogiliste rakenduste (pidurdussüsteemid, reaktiivliikumine) ohutust ja efektiivsust.
6. kasutab digitaalseid modelleerimisvahendeid turvaliselt ja vastutustundlikult;
7. analüüsib tehniliste süsteemide ohutust ja eetilisi aspekte;
8. rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$F = G\frac{m_1 \cdot m_2}{r^2};\quad F = ma;$$

$$P = m(g \mp a);\quad F = \mu N;\quad F = k\Delta l;\quad E_k = \frac{mv^2}{2};\ E_p = mgh;$$

$$E_{meh} = E_k + E_p;\ \Delta(m_1\overrightarrow{v_1} + m_2\overrightarrow{v_2}) = 0;$$

III kursus „Elektromagnetism“

Õpilane oskab:

1. rakendada Coulomb’I, Ampère’I ja Faraday seadusi probleemide lahendamisel;
2. visualiseerida elektri- ja magnetvälju ning analüüsida vooluahelaid simulatsioonide ja mõõtmiste abil;

3. kavandada ning läbi viia eksperimenti murdumisnäitaja määramiseks või vooluahela iseloomu uurimiseks;
4. analüüsida elektromagnetlainete kasutusvõimalusi ja nende piiranguid erinevates tehnoloogiates;
5. kasutada AI tööriistu andmete esialgseks tõlgendamiseks, dokumenteerides ja kontrollides tulemusi sõltumatute meetoditega;
6. hindab elektromagnetiliste tehnoloogiate kasutamisega seotud andmekaitse ja privaatsusriske (nt side- ja jälgimistehnoloogiad);
7. analüüsib digitaalse info usaldusväärsust teaduslike väidete kontekstis;
8. rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$I = \frac{q}{t}; F = k\frac{q_1 \cdot q_2}{r^2};$$
$$F = K\frac{I_1 \cdot I_2}{d}\, l;\; E = \frac{F}{q};$$
$$U = \frac{A}{q}\;;\; \varphi = \frac{E_p}{q}\;;\; E = \frac{U}{d}\;;\; F_L = qvB\, sin\alpha\;; F = BIl\, sin\alpha;$$
$$\Phi = BS\, cos\alpha\;;\; \varepsilon_i = \frac{\Delta\Phi}{\Delta t};$$
$$\frac{\sin\alpha}{\sin\gamma} = n; n = \frac{c}{v};\; E = hf;$$
$$hf = A + \frac{mv^2}{2}$$

IV kursus „Energia“

Õpilane oskab:

1. analüüsida energia muundumisi ja säilimist nii makro- kui mikrotasandil;
2. kavandada ja läbi viia mõõtmisi elektromotoorjõu, sisetakistuse või generatori käitumise määramiseks;
3. rakendada termodünaamika põhiseadusi ja analüüsida energiaefektiivsuse küsimusi;
4. koostada energiakasutuse ja taastuvenergia tasuvusanalüüsi, arvestades keskkonnamõjusid;
5. hinnata energiasüsteemide ohutust ja keskkonnaeetilisi aspekte;
6. rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

$$I = qnSv; R = \rho\frac{l}{S}\;;$$
$$I = \frac{U}{R}\;; I = \frac{\varepsilon}{R + r}\;; A = UI\Delta t;$$

$$N = IU = \frac{I_m U_m}{2} = \frac{I_m}{\sqrt{2}}\frac{U_m}{\sqrt{2}}\;; Q = \Delta U + A;\; \eta = \frac{T_1 - T_2}{T_1};$$
$$E_k = \frac{3}{2}k\,T; p = nkT; pV = \frac{m}{M}RT$$

V kursus „Mikro- ja megamaailma füüsika“

Õpilane oskab:

1. seletada aine ehituse ja kvantnähtuste aluseid mudelite abil;
2. analüüsida radioaktiivsuse näiteid ning hinnata kiirguse mõju ja kaitsemeetmeid;
3. käsitleda kosmoloogiliste protsesside aluseid ja siduda neid vaatluste ning teoreetiliste mudelitega;
4. arutada nanotehnoloogia ja tuumaenergia eetilisi, majanduslikke ja keskkonnamõjusid;
5. kasutada infoanalüüsi tööriistu teadusuudiste kriitiliseks hindamiseks ning tuvastada valeteavet;
6. arutleb teadus- ja tehnoloogiapõhiste lahenduste eetiliste ja ühiskondlike mõjude üle.

2.2.4. Õppesisu

I kursus: „Kinemaatika“

Peamised teemad:

- Füüsika kui teadus; loodusteaduslik meetod; mõõtmine ja mõõtemääramatus; SI-süsteem.
- Punktmass, taustsüsteem, liikumise suhtelisus.
- Ühtlane ja ühtlaselt muutuv liikumine; kiirus, kiirendus, liikumisvõrrandid.
- Graafikute tõlgendamine; ringliikumine; periood, sagedus; võnkumised ja lained (sissejuhatus).

Praktilised tööd:

1. Vabalangemise kiirenduse leidmine.
2. Matemaatilise pendli võnkumise uurimine.
3. e-õppekeskkondades ülesannete lahendamine.
4. Digisimulatsioonide kasutamine.

II kursus:”Dünaamika”

Peamised teemad:

- Newtoni kolm seadust; jõudude liitmine; vektorid.
- Impulss, impulsi jäävus; reaktiivliikumine.
- Gravitatsioon ja orbitaalne liikumine.
- Hõõrdumine, elastsusjõud.
- Töö, võimsus, mehaaniline energia ja selle säilimine.

Kursus on lõimitud matemaatikaga (vektorid, võrrandid, graafikud, modelleerimine), tehnoloogiaõpetusega (mehhanismid, konstruktsioonid) ning ühiskonnaõpetusega (ohutus ja vastutustundlik käitumine).

Praktilised tööd:

1. Kiiruse ja kiirenduse mõõtmine digisimulatsioonide abil.
2. Keha jäikuse uurimine;
3. Hõõrdeteguri määramine;
4. Võimsuse määramine;
5. Langevate kehade liikumise uurimine;
6. Ülesannete lahendamine e-õppekeskkondades.

III kursus: "Elektromagnetism"

Peamised teemad:

- Elektrivälja mõisted, Coulomb'i seadus, potentsiaal.
- Vooluahelad, Ohmi seadus, elektromotoorjõud, sisetakistus.
- Magnetväli, Lorentzi jõud, Ampère'i seadus.
- Elektromagnetiline induktsioon, transformatsioonid.
- Optika: peegeldus, murdumine, interferents ja difraktsioon; valguse kvantomadused.

Praktilised tööd:

1. Murdumisnäitaja määramine
2. Läätsede uurimine

IV kursus: "Energia"

Peamised teemad:

- Energia vormid ja muundumised; termodünaamika I ja II seadus; entroopia.
- Alalis- ja vahelduvvoolu alused; trafo, generaator, mootor.
- Soojus- ja gaasiprotsessid; ideaalgaasi olekuvõrrand.
- Taastuvenergia tehnoloogiad, energiatõhusus, energiakasutuse majanduslik ja keskkonnamõju.

Praktilised tööd:

1. Energiatarbe analüüs

Õppesisu lõimitakse matemaatikaga (valemite rakendamine, funktsionaalsed seosed ja graafikud), geograafiaga (energiaressursid ja nende jaotumine) ning ühiskonnaõpetusega (energiapoliitika, jätkusuutlik areng ja keskkonnamõju), toetades üldpädevuste kujunemist ning teaduspõhise ja vastutustundliku maailmapildi arengut.

V kursus: „Mikro- ja megamaailma füüsika"

Peamised teemad:

- Aine ehitus; aatomimudelid; kvantmehaanika põhimõtted; määramatusseos.
- Radioaktiivsus, tuumaenergia, kiirguskaitse.

- Astronoomia: taevakehad, taevaskeha mõõtmed, tähtede evolutsioon, kosmoloogia.
- Nanotehnoloogia ja selle rakendused.

Praktilised tööd:

1. Radioaktiivsuse simulatsioon
2. Teadusuudiste analüüs.

2.3. Geograafia

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Geograafial on oluline panus õpilaste loodusteadusliku kirjaoskuse ning kõigi üldpädevuste arendamisse. Õppes tuginetakse põhikoolis omandatud teadmistele, oskustele ja hoiakutele.

Geograafia loob head eeldused nii valdkonnaüleseks õppimiseks kui ka loodus- ja sotsiaalainete lõimimiseks, aidates õpilastel näha seoseid matemaatikas, füüsikas, bioloogias, keemias ning ajaloos ja ühiskonnaõpetuses õpitava vahel.

Geograafiat õppides saavad õpilased süsteemse ülevaate looduses ja ühiskonnas toimuvatest nähtustest ning protsessidest, nende ruumilisest levikust ja vastastikustest seostest. Õpilastel kujuneb arusaam Maast kui tervikust ning keskkonna ja inimtegevuse vastastikustest seostest nii isiklikul, kohalikul kui ka globaalsel tasandil. Maailma eri piirkondadega tutvumine võimaldab õpilastel mõista iga koha unikaalsust ja samas kohtade üleilmset seotust, mis tähendab, et ühed ja samad protsessid võivad eri kohtades toimida erinevalt, sõltudes koha looduslikest, majanduslikest või sotsiaalsetest oludest. Geograafiat õppides arenevad õpilaste ruumilise mõtlemise ja ruumianalüüsi oskused.

Geograafiatundides saavad õpilased arutleda aktuaalsetel ja olulistel ühiskondlikel teemadel, mis aitavad neil oma aineteadmisi mõtestada. See loob eeldused, et kujuneksid aktiivsed ja teadlikud ühiskonnaliikmed, kes märkavad igapäevaelu probleeme ning oskavad neile põhjendatud lahendusi pakkuda. Õpingute käigus areneb oskus hinnata oma otsustuste või tegevuse otseseid ja kaudseid tagajärgi.

Infoühiskonnas on järjest tähtsamad infotehnoloogia kasutamise ja kriitilise mõtlemise oskused. Geograafiatundides õpivad õpilased kasutama eri teabeallikaid, sh kaardirakendusi ja andmeportaale, ning kriitiliselt hindama teabe usaldusväärsust.

Õppes lähtutakse uurimuslikust õppest, mille käigus arenevad õpilaste probleemilahendamis ja uurimisoskused. Õpitakse probleeme nägema, hüpoteese ja uurimisküsimusi sõnastama, uuringut plaanima ja tegema, samuti andmeid koguma vaatlusi, mõõdistamisi, küsitlusi või intervjuusid korraldades, ent ka teisestest allikatest, nagu kaartidelt ja satelliidifotodelt, andmeportaalidest jm. Andmeid töödeldes arenevad õpilaste analüüsimise ning üldistuste ja järelduste tegemise oskused ning uurimistulemusi tõlgendades, esitades ja esitledes kirjalik ning suuline väljendusoskus, sh korrektse loodusteadusteksti koostamine ja ainesõnavara kasutamine.

Geograafiat õppides hakatakse mõistma geograafiateaduse olemust ning olulisust igapäevaelus ja ühiskonna arengus. Õpitakse nägema ruumilisi seoseid ning mõistma nüüdisaegsete tehnoloogiasuundade võimalusi nii loodust kui ka ühiskonnaprotsesse jälgides ja modelleerides ning tulevikustsenaariume luues.

Geograafia panustab õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemisesse. Maailma looduse, rahvastiku ja kultuurigeograafia seostatud käsitlemine on alus mõistvale ning sallivale suhtumisele teiste maade ja rahvaste kultuurisse ning traditsioonidesse. Eesti

geograafia õppimine loob aluse kodumaa looduse, ajaloo ja kultuuripärandi väärtustamisele. Nii loodus-kui ka ühiskonnageograafiat õppides areneb õpilaste keskkonnateadlikkus, rõhutatakse elurikkuse, kultuurilise mitmekesisuse ja kestliku majanduse tähtsust ning väärtustatakse säästvat ja vastutustundlikku eluviisi.

Õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemiseks ja hoidmiseks esitatakse õppematerjal võimalikult probleemipõhiselt ning õpilase igapäevaelu ja kodukohaga seostatult. Geograafias on tähtsal kohal välitööd, mis võimaldavad uurida kohalikke olusid ja probleeme ning kaasata õpilasi kogukonna projektidesse, kus õpitakse teoreetilisi teadmisi seostama praktiliste oskustega.

Õppes lähtutakse õpilaste individuaalsetest iseärasustest ja võimete mitmekülgsest arendamisest. Kasutatakse mitmekesiseid õppemeetodeid: projektõpet, arutelusid, ajurünnakuid, rollimänge, õuesõpet, õppekäike, muuseumides käimist jne. Kõigis õppeetappides rakendatakse nüüdisaegseid meedia- ja infotehnoloogiavahendeid.

Geograafiaharidus annab hea ettevalmistuse paljude elukutsete ja karjäärivõimaluste jaoks, kus on vaja teadmisi nii loodusest kui ka ühiskonnast, oskust ruumiandmeid analüüsida ning näha vastastikuseid seoseid nende ajalises muutumises.

2.3.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. tunneb huvi geograafia ning teiste loodus- ja sotsiaalteaduste vastu ning mõistab nende tähtsust igapäevaelus ja ühiskonna arengus;
2. rakendab loodusainetes omandatud teadmisi ja oskusi keskkonna objektide, nähtuste ja nendevaheliste põhjuse-tagajärje seoste selgitamiseks ning analüüsimiseks, kasutades loodusteadustele omast keelt ning loodusteaduslikke mudeleid;
3. märkab, sõnastab ja lahendab igapäevaelu probleeme, langetab põhjendatud otsuseid, kasutab loovat ja kriitilist mõtlemist;
4. sõnastab loodusteadustega seotud uurimisküsimusi, kavandab ja korraldab uuringut, järgides ohutusnõudeid, ning teeb tõenduspõhiseid järeldusi;
5. leiab geograafiainfo nii eesti- kui ka võõrkeelsetest allikatest ja hindab selle usaldusväärsust; kasutab õppimiseks ning koostööks meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
6. mõistab teaduse olemust, olulisust ja piiranguid, loodusteaduste ja tehnoloogia seoseid ning riske;
7. väärtustab elurikkust ja kultuurilist mitmekesisust ning jätkusuutlikku arengut;
8. on omandanud ülevaate geograafiaga seotud elukutsetest ja karjäärivõimalustest ning on motiveeritud elukestvaks õppeks.

2.3.3. Kursuste õpitulemused ja õpitulemuste saavutamist toetav õppesisu ja praktilised tööd ning lõiminguvõimalused

I kursus „Rahvastik ja majandus“

Õpitulemused

Õpilane:

1. teab üldjoontes geograafiateaduse arengut, seoseid teiste teadusharudega ning nüüdisaegseid uurimismeetodeid geograafias;
2. kavandab ja korraldab geograafiauuringuid, teeb vaatlusi ja mõõdistamisi ning korraldab küsitlusi andmete kogumiseks;
3. kasutab eesti- ja võõrkeelseid teabeallikaid, sh kohateabe teenuseid ja geoportaale, et leida infot, analüüsida seoseid ning teha üldistusi ja järeldusi;
4. koostab teabeallikatest leitud info põhjal ülevaate mõnest objektist, nähtusest või piirkonnast;
5. tõlgendab eri kujutusviisidega kaarte ning määrab kaardi põhjal koha ristkoordinaadid;
6. koostab kaardi või mõne muu ruumiinfot edastava mudeli.
7. teab rahvastiku-uuringute olulisust, uurimistulemuste kasutamise võimalusi ühiskonnas ja piiranguid;
8. analüüsib andmeportaalide andmete põhjal rahvastikuprotsesse ning nende seost ühiskonna arenguga eri riikide näiteil;
9. seostab riigi rahvastikusituatsiooni demograafilise ülemineku etapiga;
10. teab rahvusvaheliste rännete peamisi suundi ning analüüsib mõne piirkonna rännet, seostades selle tõmbe- ja tõuketeguritega ning tagajärgedega lähte- ja sihtriigile;
11. teab rahvastikupoliitika meetmeid ja nende mõju ühiskonnale;
12. analüüsib teabeallikate põhjal rahvastiku paiknemist ja tihedust maailmas, regioonis või riigis;
13. analüüsib linnastumise kulgu maailmas ja eri arengutasemega riikides ning kaasnevaid sotsiaal- ja keskkonnaprobleeme;
14. iseloomustab teabeallikate põhjal mõne linna sisestruktuuri.
15. seostab tehnoloogia, majanduse ja ühiskonna arengu ning ruumilise korralduse agraar-, industriaal- ja infoajastul;
16. võrdleb andmeportaalide näitajate põhjal riikide arengutaset ning arutleb näitajate piiratuse üle;
17. selgitab üleilmset tööjaotust ja väärtusahela etappide paigutust mõne tööstusharu näitel ning analüüsib sellega kaasnevaid probleeme;
18. arutleb rahvusvaheliste ettevõtete rolli üle maailmamajanduses ning toob näiteid nende mõju kohta eri arengutasemega riikidele;
19. analüüsib mõne riigi näitel üleilmastumise eri aspekte ning nende mõju eri eluvaldkondadele;
20. analüüsib transpordiliikide arengut ning nende mõju majandusele, ühiskonnale ja keskkonnale;
21. analüüsib teabeallikate põhjal mõne riigi transpordisüsteemi, selle seost teiste majandusharudega ja mõju keskkonnale;

22. analüüsib teabeallikate põhjal maailma ja mõne riigi turismimajandust, selle seoseid teiste majandusharudega ning mõju keskkonnale ja kultuuriruumile.

Õppesisu

Teema: **Geograafia areng ja uurimismeetodid**
Geograafia areng ja peamised uurimisvaldkonnad. Nüüdisaegsed uurimismeetodid geograafias. Asukoha määramise meetodid ja nende rakendused. Andmebaasid, geoinfosüsteemid ja kohateabe analüüs.

Teema: Rahvastik ja asustus
Maailma rahvaarv ja selle muutumine. Sündimust ja suremust mõjutavad tegurid. Demograafiline üleminek. Rahvastiku struktuur ja selle mõju riigi arengule. Rände põhjused ning liigitamine. Peamised rändevood maailmas. Rändega seotud probleemid. Pagulus Rahvastikupoliitika. Rahvastiku paiknemine ja tihedus, seda mõjutavad tegurid. Asustuse areng maailmas ning asulate paiknemist mõjutavad tegurid eri aegadel. Linnastumise kulg arenenud ja arengumaades. Linnade sisestruktuur ning selle muutumine. Linnastumisega kaasnevad probleemid arenenud ja arengumaades. Linnakeskkond ja selle planeerimine

Teema: Ühiskonna areng ja muutused maailmamajanduses
Majanduse ja ühiskonna areng ning ruumiline korraldus agraar-, tööstus- ja infoühiskonnas. Infoühiskonna majanduse toimimine globaalse tööjaotuse tingimustes mõnede tööstusharude näidetel. Rahvusvahelised ettevõtted, nende roll maailmamajanduses. Üleilmastumine ehk globaliseerumine, selle eri aspektid ja mõju riikide majandusele. Turismimajanduse areng, selle seos teiste majandusharudega ning mõju keskkonnale ja kultuuriruumile. Transpordi areng, selle seos teiste majandusharudega ja mõju keskkonnale. Riikide arengutaseme mõõtmine ja nende liigitamine arengutaseme järgi.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Probleemülesannete lahendamine maa-ameti geoportaali ja teiste kaardirakenduste abil.
2. Ühe geograafia-alase uuringu läbiviimine ja vormistamine
3. Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi demograafilisest situatsioonist ülevaate koostamine või riikide võrdlemine.
4. Teabeallikate põhjal rahvastiku paiknemiste analüüs mõnes regioonis või riigis.
5. Mõne riigi asustuse analüüs või mõne linna sisestruktuuri analüüs teabeallikate (nt Google kaardi) põhjal.
6. Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi transpordigeograafilise asendi või turismimajanduse analüüs.
7. Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi arengutaseme analüüs või riikide võrdlus arengutaseme näitajate põhjal ja seostamine kestliku arengu eesmärkidega.

Lõiming

Teema „Geograafia areng ja uurimismeetodid“ toetub põhikooli geograafias saadud esmasele ülevaatele geograafia peamistest uurimisvaldkondadest ja olulisematest uurimismeetoditest (vaatlus, silmamõõduline mõõdistamine), geograafia jagunemisest loodus- ja inimgeograafiaks. Käesoleva õppekava teemad on lõimitud nii matemaatikaga (andmebaasid, nende kasutamine), ajaloo ja loodusteadustega (teaduse ja tehnoloogia areng uusajal). Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ning „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“.

Teema „Rahvastik ja asustus“ on käsitletud põhikoolis, kus on õpitud maailma rahvaarvu muutumist ning rahvastiku paiknemist ja tihedust, rahvastikuprotsesse Eestis ja Euroopas. Käsitletud on rändeid ja nende põhjusi, Eesti rahvuslikku koosseisu ning rahvuslikku mitmekesisust Euroopas. Rahvastikuteemasid on õpitud ka ajaloos ja ühiskonna-õpetuses. Vaadeldud on linnastumise põhjusi ning linnastumisega kaasnevaid majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaprobleeme. Linnastumisteemat on käsitletud korduvalt ka ajaloos eri perioodidel. Lõiminguvõimalusi on matemaatikaga (statistiliste andmete analüüs ja esitamine, jooniste, diagrammide, tabelite jms analüüs ning koostamine), ühiskonnaõpetusega (rahvaarvu ja rahvastiku koosseisu mõjutanud poliitilised ja majanduslikud sündmused, rahvastikupoliitika, migratsioon ja pagulasprobleemid). Seos ajalooga on rahvastiku arengus ja linnade arengus ja rollis eri ajalooetappidel, ühiskonnaõpetuse (asustuse areng, linnastumine arenenud ja arengumaades), bioloogia (linnastumisega kaasnevad keskkonnaprobleemid). Ingliskeelsete andmebaaside ja videoportaalide kasutamine on seotud võõrkeeleõppega ja lõiminguvõimalusi on ka keele ja kirjandusega kus geograafiaalaste artiklitega töötamine arendab õpilaste teksti mõistmise ja analüüsimise oskusi. Esitlusi ning ettekandeid luues kujundatakse oskust end selgelt ja asjakohaselt väljendada nii suuliselt kui ka kirjalikult. Digivahendite kasutamine õppeprotsessis toetab digipädevuste arendamist. Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade „Kultuuriline identiteet“, „Väärtused ja kõlblus“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“, „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“, „Teabekeskkond“ ja käsitlemiseks.

Teema „Ühiskonna areng ja muutused maailmamajanduses“ saab toetuda ajaloos ja ühiskonnaõpetuses õpitule. Geograafias ei ole neid teemasid varem käsitletud. Lõiming on võimalik ajalooga (ühiskonna areng erinevatel ajalooperioodidel), ühiskonnaõpetuse ja majandusõpetusega (riikide liigitamine arengutaseme järgi, agraar-, industriaal- ja infoühiskond, globaliseerumine; ühiskonnas toimunud ja toimuvad arengusuundumused). Õpilased on saanud ülevaate majandusressurssidest, majanduse struktuurist, uutest ja vanadest tööstusharudest, Euroopa peamistest majanduspiirkondadest. Teemat on võimalik lõimida matemaatikaga (statistiliste andmete analüüs ja esitamine, jooniste, diagrammide, tabelite jms lugemine, koostamine, analüüs ning üldistuste tegemine), ühiskonnaõpetuse ja majandusõpetusega (rahvusvahelised firmad, rahvusvaheline kaubandus ja investeeringud, võrgustikupõhine majandus, erinevad majandus-tüübid), ajalooga (kaubandus, selle roll ja areng eri ajalooetappidel, industrialiseerimine ja tööstuse areng),

keelte ja kirjandusega (tekstide lugemine, analüüsimine, tekstiloome, temaatiliste võõrkeelsete internetiportaalide kasutamine). Teema sobib hästi õppekava läbivate teemade „Teabekeskkond“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“, „Väärtused ja kõlblus“ ning „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemiseks.

II kursus „Maa kui süsteem“
Õpitulemused

Õpilane:

1. on omandanud ettekujutuse geoloogide tööst ja mõistab geoloogiliste uuringute vajalikkust;
2. selgitab laamade liikumist ja kaasnevaid geoloogilisi protsesse;
3. seostab vulkaani kuju ja purske iseloomu magma omadustega;
4. selgitab maavärina teket ja seismiliste lainete levikut, teab maavärina võimsuse määramist;
5. teab maavärinate ja vulkanismiga kaasnevaid nähtusi ning nende mõju keskkonnale ja inimtegevusele;
6. eristab kivimeid, selgitab nende teket ning seostab kivimiringega;
7. selgitab kivimite murenemist eri tegurite mõjul erinevates keskkonnatingimustes, teab murenemise tähtsust looduses.
8. iseloomustab ilmakaardi põhjal ilma, seostades ilmanäitajad rõhualade ja frontidega;
9. selgitab Maa kiirgusbilanssi ning seostab selle atmosfääri koostise ja ehitusega;
10. analüüsib teabeallikate põhjal mõne piirkonna kliimat ning seostab selle kliimat kujundavate tegurite mõjuga;
11. teab kliimamuutusi põhjustavaid tegureid;
12. arutleb kliimamuutuste võimalike tagajärgede ning kliimamuutustega kohanemise võimaluste üle.
13. analüüsib veeringe lülisid maailma eri piirkondades, seostab neid kliimaga ja vee kasutamise võimalustega;
14. analüüsib teabeallikate põhjal vee omadusi maailmamere eri osades, seostab neid kliimaga ning teiste teguritega;
15. selgitab hoovuste ja loodete teket ning liikumise seaduspära;
16. analüüsib maailmameres toimunud muutusi, seostades neid kliimamuutuste ja inimtegevusega;
17. selgitab rannikuprotsesse ning analüüsib inimtegevuse mõju rannikule mõne piirkonna näitel;
18. selgitab liustike teket, jaotumist ja tähtsust;
19. selgitab põhjavee kasutamisega kaasnevaid keskkonnaprobleeme eri piirkondade näidetel.
20. analüüsib Maa sfääride vahelisi seoseid;
21. toob näiteid sündmuste kohta Maa ajaloos ja nende mõju kohta Maa sfääridele.

Õppesisu

Teema: Litosfäär

Maa teke ja areng. Geoloogiline ajaarvamine. Maa siseehitus. Laamtektoonika, laamade liikumisega seotud protsessid. Vulkanism. Maavärinad. Kivimite liigitus tekke alusel ja kivimiringe. Kivimite murenemine ja selle tähtsus looduses.

Teema: Atmosfäär

Atmosfääri tähtsus, koostis ja ehitus. Päikesekiirguse jaotumine Maal, kiirgusbilanss. Kasvuhooneefekt ja selle tähtsus. Kliimat kujundavad tegurid. Üldine õhuringlus. Temperatuuri ja sademete territoriaalsed erinevused. Õhumassid, tsüklonid ning antitsüklonid. Kliimamuutused, selle tagajärjed ning kliimamuutustega kohanemise võimalused.

Teema: Hüdrosfäär

Vee jaotumine Maal ja veeringe. Maailmamere tähtsus ning roll kliima kujunemises. Hoovused ja looded maailmameres. Rannaprotsessid ning erinevate rannikute kujunemine. Liustikud, nende teke, levik ja tähtsus. Kliimamuutuste ja inimtegevuse mõju maailma veestikule.

Teema: Maa süsteemide vahelised seosed

Maa sfääride vahelised seosed. Aine-ja energiaringed. Mullatekke tingimuste ja mullaprotsesside mõju mulla ehitusele ning omadustele eri bioomide näidetel.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

1. Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest seismiliselt aktiivsest piirkonnast.
2. Rühmatööna geokronoloogilise ajaskaala koostamine
3. Võrdleb ilmakaartide põhjal ilma maailma erinevates kohtades, seostades ilmanäitajad rõhualade ja frontidega.
4. Võrdleb kliimadiagrammide ja kliimakaartide põhjal maailma erinevate kohtade kliimat, seostades selle kliimat kujundavate tegurite ja kliimavöötmega.
5. Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest rannikust.
6. Mõistekaardi või põhjus-tagajärg seoseahela koostamine Maa sfääride vaheliste seoste kohta mõnes bioomis või piirkonnas.
7. Mulla tekke skemaatiline kujutamine klassi ühistööna paberil või arvutis.

Lõiming

Teema „Litosfäär“ pakub lõiminguvõimalusi põhikoolis läbitud teemadega füüsikast (piki- ja ristlained, lainete levimine erinevates keskkondades, konvektsioon), keemiast (kivimite keemiline koostis, lahustumine, oksüdeerumine, hüdrolüüs). Gümnaasiumis on võimalusi lõiminguks bioloogiaga: Maa areng, evolutsioon, fossiilid. Teema sobib läbivate teemade „Teabekeskkond“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ja „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemiseks.

Teema „Atmosfäär” pakub lõiminguvõimalusi põhikoolis läbitud teemadega Loodusõpetusest, füüsikast ja keemiast (Valguse peegeldumine ja neeldumine. Õhurõhk,

kõrg- ja madalrõhkkond, Maa soojuslikku tasakaalu mõjutavad nähtused ja kliima. Aastaaegade vaheldumine. Soojusülekanne looduses ja tehnikas.) Võimalusi on lõiminguks gümnaasiumi füüsikaga (V kursus: õhuniiskus. Küllastunud ja küllastumata aur. Absoluutne ja suhteline niiskus, kastepunkt. Ilmastikunähtused) ja keemiaga (atmosfääri keemiline koostis, kasvuhoonegaasid, osoonikiht, happesademed. Lõiminguvõimalusi on matemaatikaga (Jooniste ja diagrammide analüüs, statistika), Bioloogiaga (Kasvuhooneefekti süvenemise ja osoonikihi hõrenemise mõju organismidele ning keskkonnale). Teema sobib läbivate teemade „Teabekeskkond", „Tehnoloogia ja innovatsioon", „Keskkond ja jätkusuutlik areng" ja „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine" käsitlemiseks.

Teema „Hüdrosfäär" õppimine on lõimitud füüsikaga (Energia muundumine veeringes, hoovuste liikumine), keemiaga (Maailmamere vee soolsus). Läbivatest teemadest sobib käsitlemiseks „Teabekeskkond", „Keskkond ja jätkusuutlik areng" ja „Väärtused ja kõlblus".

Teema „Maa kui süsteem" on võimalik lõimida füüsikaga (avatud ja suletud süsteem, energiavood Maa süsteemides), bioloogiaga (Maa teke ja areng, evolutsioon) ja keemiaga (keemilised reaktsioonid, aineringed).

III kursus „Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid"
Õpitulemused

Õpilane:

1. arutleb maailma toiduprobleemide ning nüüdisaegse põllumajanduse, sh tehnoloogia võimaluste üle nende lahendamisel;
2. selgitab põllumajanduse osa toidutootmisahelas, seost teiste majandusharude ja eluvaldkondadega;
3. seostab mullatekke tingimusi mulla koostise, ehituse ja omadustega ning toob näiteid mullatüüpide ja mullaprotsesside kohta eri bioomides;
4. arutleb muldade hävimise ja selle peatamise võimaluste üle;
5. iseloomustab eri tüüpi põllumajandusettevõtteid maailmas, seostab neid kohalike oludega ja analüüsib nende mõju keskkonnale;
6. analüüsib teabeallikate põhjal mõne riigi põllumajandust mõjutavaid tegureid, põllumajanduslikku tootmist ja selle mõju keskkonnale;
7. iseloomustab vesiviljelust ja selle mõju veekeskkonnale mõne piirkonna näitel.
8. teab kestliku metsamajanduse olemust ja selle olulisust ning selgitab metsamajanduse ja -tööstusega seotud keskkonnaprobleeme;
9. teab metsavarude hindamise eri võimalusi;
10. teab metsatüüpe ja maailma metsarikkamaid piirkondi ning seostab neid metsa kasutamise võimalustega;
11. võrdleb teabeallikate põhjal metsamajandust ja -tööstust eri riikides;
12. arutleb ökosüsteemi teenuste üle metsa näitel ja selgitab puidu rolli süsinikuringes.
13. arutleb maailma energiamajanduse muutuste üle ning seostab energiamajanduse arengu kliimapoliitikaga;

14. iseloomustab teabeallikate põhjal energiaallikate paiknemist maailmas ja seostab neid kasutamise võimalustega;
15. analüüsib teabeallikate põhjal riikide energiamajandust ning sellega seotud majandus-, sotsiaal- ja keskkonnaprobleeme;
16. arutleb energiamajanduse jätkusuutlikkuse teemadel.

Õppesisu

Teema: Sissejuhatus
Kestlik areng. Jätkusuutlik majandamine, selle olulisus. Loodusvarade jätkusuutlik kasutamine. Jätkusuutlikku majandamist toetav tehnoloogiline areng. Lineaarne majandus ja ringmajandus.

Teema: Põllumajandus ja keskkonnaprobleemid
Maailma toiduprobleemid ja nende lahendamise võimalused. Põllumajanduse roll toidutootmis-ahelas ning seosed teiste majandusharudega. Põllumajandust mõjutavad looduslikud ja majanduslikud tegurid. Eri tüüpi põllumajandusettevõtted maailmas, nende seos kohalike oludega (loodusolud, majanduslik arengutase jms). Põllumajanduse mõju keskkonnale, sh veevarudele. Nüüdisaegne jätkusuutlik põllumajandus. Maailma kalandus ja vesiviljelus ning selle mõju veekeskkonnale.

Teema: Metsamajandus ja -tööstus ning keskkonnaprobleemid
Metsavarude hindamise võimalused. Eri tüüpi metsade levik, nende majandamine ja kaitse. Metsade hävimine ja selle põhjused. Erinevate loodus- ja majandusoludega riikide metsamajandus- ja metsatööstus. Metsamajanduse- ja -tööstusega seotud keskkonnaprobleemid. Metsa ökosüsteemi teenused, roll aineringetes. Kestlik metsamajandus.

Teema: Energiamajandus ja keskkonnaprobleemid
Maailma energiaprobleemid. Muutused energiamajanduses seoses kliimapoliitikaga, energia-majanduse jätkusuutlikkus. Uued tehnoloogiad energiamajanduses. Energiaressursside paiknemine maailmas ja eri riikide kasutusvõimalused. Energiamajandusega kaasnevad majandus-, sotsiaal- ja keskkonnaprobleemid eri riikides.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

1. Koostab tootmisahela või ringmajandusmudeli (soovitav koostada konkreetsete alateemade käsitlemisel).
2. Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi põllumajandusest või vesiviljelusest või mitme riigi võrdlev analüüs.
3. Põllumajandusmaastike analüüsimine kaardirakenduste sh satelliidifotode põhjal ning võimalike keskkonnamõjude hindamine.
4. Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi metsamajandusest ja -tööstusest või riikide metsamajanduse võrdlus.
5. Metsamaastike analüüsimine kaardirakenduste sh satelliidifotode põhjal ning võimalike metsamajanduslike keskkonnamõjude hindamine.

6. Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõne riigi või piirkonna energiamajandusest või riikide energiamajanduse võrdlus.

Lõiming

Lõiminguvõimalusi on kogu kursuse teemade juures bioloogiaga (ökosüsteemid, keskkonnakaitse, säästva arengu strateegia, kodanikuaktiivsus keskkonnakaitsel), keemiaga süsinikuühendid, füüsikaga energia, ühiskonnaõpetusega majanduse toimimine, matemaatikaga (statistiliste andmete töötlemine, tulemuste esitamine tabelite ja graafikutena, analüüs ja tulemuste tõlgendamine. Eesti keel ja võõrkeeled - töötamine teabematerjalidega arendab õpilaste teabe hankimise, teksti mõistmise ja analüüsimise oskusi. Õpilased õpivad kriitiliselt hindama teksti usaldusväärsust, eristama fakti ja arvamust. Erinevaid uurimuslikke esitlusi ning ettekandeid luues kujundatakse oskust end selgelt ja asjakohaselt väljendada nii suuliselt kui ka kirjalikult. Areneb õpilase ainealane sõnavara.

Põllumajanduse ja keskkonnaprobleemide teemal on lisaks lõiminguvõimalusi keemiaga (lahused, keemilise reaktsiooni kiirus; lämmastiku- ja fosfori ringe; väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamisega kaasnevad ohud; muldade pH ja selle tähendus), ajalooga (omatarbelise ja kaubandusliku põllumajanduse areng eri ajalooperioodidel, kodupiirkonna põllumajanduse areng), ühiskonnaõpetusega (üleilmsed probleemid, tööjõu õiglane kasutamine, arenenud riikide toiduabi).

Metsamajanduse ja keskkonnakaitse teema pakub täiendavat integratsiooni keemiaga puidukeemia teemal.

Energeetika teemad on seotud bioloogia keskkonnadilemmadega, füüsika energialiikidega, elektriga tuumaenergiaga ja energiaprobleemidega, ajalooga - energiaressursid konfliktide allikana ja ühiskonnaõpetuses käsitletavate üleilmsete probleemidega.

Kursus sobib läbivate teemade „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“, „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“, „Teabekeskkond ja meediakasutus“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Tervis ja ohutus“, „Kultuuriline identiteet“ ning „Väärtused ja kõlblus“ käsitlemiseks.

2.4. Keemia

2.4.1. Õppeaine kirjeldus

Keemia kuulub loodusteaduste hulka ning on tihedalt seotud füüsika, bioloogia, matemaatika, informaatika ja tehnoloogia valdkondadega. EBS Gümnaasiumi keemiaõpe kujundab õpilastes terviklikku loodusteaduslikku maailmapilti, arendab analüütilist ja kriitilist mõtlemist, uurimuslikku pädevust ning teaduspõhiste otsuste tegemise oskust. Õppes käsitletakse ainete ehitust, omadusi ja muutusi ning nende seoseid looduse, tehnoloogia, majanduse ja ühiskonnaga.

Gümnaasiumi keemiaõpe tugineb põhikoolis omandatud teadmistele, oskustele ja hoiakutele ning lõimub teiste loodusainete ja matemaatikaga. Õpilased õpivad mõistma aine ehituse ja omaduste vahelisi seoseid, keemiliste protsesside seaduspärasusi ning keemia rolli tehnoloogia, keskkonna ja inimühiskonna arengus. Õpe toetab vastutustundliku suhtumise kujunemist elukeskkonda ning kestliku ja tervisliku eluviisi väärtustamist.

EBS Gümnaasiumi keemiaõpe arendab loodusteaduslikku kirjaoskust, probleemi-lahendusoskust, ettevõtlikkust ja digipädevust, sealhulgas andmetöötluse, simulatsioonide ning tehisaru (AI) teadliku ja kriitilise kasutamise oskust. Õppetöös kasutatakse uurimuslikku õpet, probleemõpet, projektõpet, laboritöid ning digitaalseid õpikeskkondi, mis toetavad õpilaste enesejuhtimist, koostööoskust ja loovat mõtlemist

Olulisel kohal on uurimuslikud ja praktilised ülesanded, mille kaudu õpilased õpivad püstitama uurimisküsimusi, kavandama ja läbi viima katseid, analüüsima tulemusi ning tegema põhjendatud järeldusi. Keemia arvutusülesannete lahendamisel keskendutakse probleemide sisulisele mõistmisele, tulemuste analüüsile ja õpitavate seaduspärasuste rakendamisele uudsetes olukordades.

Õppes pööratakse tähelepanu laboriohutusele, teaduseetikale, digiturvalisusele ja akadeemilisele aususele. Õpilasi suunatakse hindama kriitiliselt teadusallikate ja AI loodud sisu usaldusväärsust ning kasutama digivahendeid ja tehisaru tööriistu eesmärgipäraselt, vastutustundlikult ja läbipaistvalt.

Õppe korralduses lähtutakse vertikaalsest ja horisontaalsest lõimingust: vertikaalne lõiming seob põhikooli ja gümnaasiumi keemiaõpet, horisontaalne lõiming ühendab keemia matemaatika, füüsika, bioloogia, geograafia, informaatika ning ettevõtlusõppega. Õppetöö toetab õpilaste kujunemist teadlikeks, ettevõtlikeks ja vastutustundlikeks ühiskonnaliikmeteks, kes suudavad rakendada loodusteaduslikke teadmisi nii igapäevaelus kui ka edasistes õpingutes ja tulevases tööelus.

Gümnaasiumi keemiaõpe koosneb kolmest kohustuslikust kursusest (à 35 tundi):

1) Keemia alused
2) Anorgaanilised ained
3) Orgaanilised ained

2.4.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Keemia õpetamisega gümnaasiumis taotletakse, et õpilane:

- tunneb huvi keemia vastu ning mõistab keemia tähtsust ühiskonna arengus, tänapäeva tehnoloogias ja igapäevaelus;
- väärtustab keemiat kui looduse ja tehnoloogia toimimist selgitavat teadust ning mõistab ainete ehituse, omaduste ja reaktsioonide vahelisi seoseid;
- on omandanud süsteemse ülevaate keemia põhimõistetest ja keemiliste protsesside seaduspärasustest ning kasutab korrektselt keemiasõnavara looduses ja tehnoloogias toimuvate protsesside selgitamisel;
- kasutab keemiainfo leidmiseks perioodilisustabelit, lahustuvustabelit, metallide pingerida ning teisi teabeallikaid, analüüsib saadud teavet ja hindab seda kriitiliselt;
- rakendab keemiateadmisi igapäevaelu, tehnoloogia ja keskkonnaprobleemide analüüsimisel ning põhjendatud otsuste tegemisel;
- lahendab keemiasisuga arvutusülesandeid, tõlgendab tulemusi ning hindab arvutustulemuste vastavust reaalsusele;
- kavandab ja viib läbi uurimuslikke ning praktilisi töid, kasutades eesmärgipäraselt labori- ja digivahendeid;
- rakendab katsetamisoskusi ainete omaduste ja looduse seaduspärasuste uurimisel ning kasutab aineid säästlikult ja ohutult nii laboris kui ka igapäevaelus;
- analüüsib katsetulemusi graafiliselt, analüütiliselt ja statistiliselt ning teeb põhjendatud järeldusi;
- kasutab õppimisel simulatsioone, molekulimudeleid ja andmetöötlusprogramme;
- hindab kriitiliselt teadusallikate ja tehisaru loodud sisu usaldusväärsust ning kasutab AI tööriistu akadeemiliselt ausalt ja vastutustundlikult;
- kasutab digikeskkondi turvaliselt ning järgib andmekaitse ja akadeemilise aususe põhimõtteid;
- mõistab keemiatööstuse, materjalide ja tehnoloogia mõju ühiskonnale ja keskkonnale ning analüüsib teaduse ja tehnoloogia eetilisi ja keskkondlikke aspekte;
- reflekteerib oma õppimist, seab arengueesmärke ning kasutab keemias omandatud teadmisi ja oskusi edasistes õpingutes ja karjääri planeerimisel;
- rakendab probleemide lahendamisel ettevõtlikku ja teaduspõhist mõtteviisi ning hindab praktiliste lahenduste mõju keskkonnale ja ühiskonnale.

2.4.3. Õpitulemused

I kursus „Keemia alused“ (35 tundi)

Õpilane oskab:

1. kirjeldada keemia ajaloolist arengut ning mõista loodusteadusliku meetodi tähtsust teaduse arengus;
2. eristada kvalitatiivset ja kvantitatiivset analüüsi ning füüsikalisi ja keemilisi uurimismeetodeid;
3. kirjeldada aatomi ehitust ja elektronide paiknemist A-rühmade elementide väliskihis ning selgitada perioodilisussüsteemi seaduspärasusi;

4. põhjendada metalliliste ja mittemetalliliste omaduste muutumist perioodilisustabelis seoses aatomi ehitusega;
5. määrata elementide oksüdatsiooniastmeid ja koostada tüüpühendite valemeid;
6. selgitada kovalentse, ioonilise, metallilise ja vesiniksideme olemust ning seostada keemilise sideme liike ainete omadustega;
7. hinnata kovalentse sideme polaarsust ning selgitada molekulidevaheliste jõudude mõju ainete füüsikalistele omadustele;
8. mõista aktiivsete põrgete ja aktiveerimisenergia rolli keemilise reaktsiooni kulgemisel ning analüüsida reaktsioonikiirust mõjutavaid tegureid;
9. uurida keemiliste reaktsioonide soojusefekte ning selgitada neid sidemete tekkimise ja lagunemisega seotud energiamuutuste kaudu;
10. selgitada pöörduvate reaktsioonide ja keemilise tasakaalu olemust ning tuua näiteid tasakaalu nihutamise kohta looduses, tehnoloogias ja argielus;
11. kirjeldada lahuste teket ioonilise ja kovalentse sidemega ainetest ning eristada tugevaid ja nõrku elektrolüüte ning mitteelektrolüüte elektrijuhtivuse põhjal;
12. selgitada happe ja aluse mõistet protolüütilise teooria põhjal ning koostada ioonreaktsioonide võrrandeid molekulaarsel ja ioonsel kujul;
13. arvutada aine molaarset kontsentratsiooni lahuses ning lahendada moolarvutusi;
14. kavandada ja läbi viia lihtsamaid keemilisi katseid, järgides laboriohutuse põhimõtteid;
15. hinnata teadusallikate ja AI loodud sisu usaldusväärsust ning kasutada digivahendeid ja tehisaru tööriistu akadeemiliselt ausalt ja kriitiliselt;
16. rakendada probleemülesandeid lahendades keemia põhiseoseid ning teha põhjendatud järeldusi.

II kursus „Anorgaanilised ained“ (35 tundi)

Õpilane oskab:

1. iseloomustada metallide ja mittemetallide füüsikalisi ning keemilisi omadusi, lähtudes elementide asukohast perioodilisustabelis ja metallide pingereas;
2. prognoosida metallide ja mittemetallide keemilisi omadusi ning koostada vastavaid reaktsioonivõrrandeid;
3. uurida ja võrrelda praktiliselt metallide keemilist aktiivsust, kasutades metallide reageerimist vee, hapete ja soolade lahustega;
4. kirjeldada metallide, mittemetallide ja nende ühendite tähtsust looduses, tehnoloogias ja igapäevaelus ning seostada nende kasutusalasid ainete omadustega;
5. selgitada metallide saamise põhimõtteid, metallide tootmisega seotud redoksprotsesse ning hinnata nende keskkonnamõjusid;
6. selgitada redoksreaktsioonide olemust ja rakendusi elektrolüüsi, korrosiooni ja keemiliste vooluallikate näitel;
7. kirjeldada elektrolüüsi ja galvaanielemendi tööpõhimõtet ning analüüsida nende praktilisi rakendusi;
8. analüüsida korrosiooni põhjuseid, uurida korrosiooni mõjutavaid tegureid ning valida sobivaid korrosioonikaitse võimalusi;

9. hinnata anorgaaniliste ainete, materjalide tootmise ja keemiatööstuse mõju keskkonnale ning jätkusuutlikkusele;
10. lahendada reaktsioonivõrranditel põhinevaid arvutusülesandeid, arvestades saagise-, kao- ja lisandiprotsenti;
11. kavandada ja läbi viia praktilisi uurimusi metallide, mittemetallide ja lahuste omaduste kohta ning analüüsida katsetulemusi;
12. kasutada digivahendeid, simulatsioone ja andmetöötlusprogramme katseandmete kogumiseks ja analüüsiks;
13. kasutada teaduslikku terminoloogiat korrektselt nii suulises kui kirjalikus väljenduses;
14. hinnata teadusallikate ja digitaalse info usaldusväärsust ning kasutada AI tööriistu akadeemiliselt ausalt ja kriitiliselt;
15. rakendada probleemülesandeid lahendades anorgaanilise keemia põhiseoseid ning teha põhjendatud järeldusi.

III kursus „Orgaanilised ained“ (35 tundi)

Õpilane oskab:

1. kasutada erinevaid molekuli koostise ja ehituse kujutamise viise, sealhulgas lihtsustatud struktuurivalemit, tasapinnalist struktuurivalemit ja molekuli graafilist kujutist, ning analüüsida struktuurivalemis sisalduvat teavet;
2. rakendada orgaaniliste ühendite süstemaatilise nomenklatuuri põhimõtteid ning määrata molekuli struktuuri või nimetuse põhjal ühendi aineklassi;
3. eristada süsivesinike ja funktsionaalrühmade põhiklasse ning seostada orgaaniliste ühendite ehitust nende omaduste ja kasutusaladega;
4. hinnata aine struktuuri põhjal ainete lahustuvust, keemistemperatuuri ja teisi füüsikalisi omadusi;
5. võrrelda küllastunud, küllastumata ja aromaatsete süsivesinike keemilisi omadusi ning koostada lihtsamaid reaktsioonivõrrandeid;
6. kirjeldada tähtsamate süsivesinike ja nende derivaatide rakendusi argielus ning analüüsida nende kasutamisega seotud tervise- ja keskkonnariske;
7. selgitada polümeeride ehitust ja kujutada polümerisatsiooni ning kondensatsioonipolümerisatsiooni käigus tekkivaid polümeerilõike;
8. määrata orgaaniliste ühendite kuuluvust erinevatesse aineklassidesse ning kirjeldada olulisemate ühendiklasside omadusi ja reaktsioone;
9. uurida ja selgitada alkoholide, aldehüüdide, karboksüülhapete ja estrite vahelisi seoseid ning koostada vastavaid reaktsioonivõrrandeid;
10. selgitada alkoholijoobega seotud keemilisi protsesse organismis ning analüüsida alkoholi liigtarbimise mõju inimese tervisele ja ühiskonnale;
11. selgitada rasvhapete, rasvade, sahhariidide, aminohapete ja valkude ehitust, omadusi ja tähtsust elusorganismides;
12. kasutada molekulimudeleid, simulatsioone ja digitaalseid visualiseerimisvahendeid orgaaniliste ühendite uurimisel;

13. hinnata teadus- ja meediatekstides esitatud keemiaalase info usaldusväärsust ning kasutada AI tööriistu uurimuslike ülesannete toetamisel akadeemiliselt ausalt ja kriitiliselt;
14. rakendada probleemülesandeid lahendades orgaanilise keemia põhiseoseid ning teha põhjendatud järeldusi.

2.4.4. Õppesisu

I kursus „Keemia alused“

Sissejuhatus. Keemia kui teaduse kujunemine. Füüsikalised ja keemilised uurimismeetodid keemias. Keemiaga seotud karjäärivalikud. Aine ehitus. Tänapäevane ettekujutus aatomi ehitusest. Informatsioon perioodilisustabelis ja selle tõlgendamine. Keemilise sideme liigid. Vesinikside. Molekulidevahelised jõud. Ainete füüsikaliste omaduste sõltuvus aine ehitusest. Miks ja kuidas toimuvad keemilised reaktsioonid. Keemilise reaktsiooni aktiveerimisenergia, aktiivsed põrked. Ekso- ja endotermilised reaktsioonid. Keemilise reaktsiooni kiirus, seda mõjutavad tegurid. Keemiline tasakaal ja selle nihkumine (Le Chatelier’ printsiibist tutvustavalt). Lahustumisprotsess, keemilised reaktsioonid lahustes. Ainete lahustumisprotsess. Elektrolüüdid ja mitteelektrolüüdid; tugevad ja nõrgad elektrolüüdid. Hapete ja aluste protolüütiline teooria. Molaarne kontsentratsioon (tutvustavalt). Ioonidevahelised reaktsioonid lahustes, nende kulgemise tingimused. pH. Keskkond hüdrolüüsuva soola lahuses.

Peamised teemad

- Keemia kui teadus; uurimuslik meetod; laboriohutus.
- Aatomi ehitus ja perioodilisussüsteem.
- Keemiline side ja ainete omadused.
- Reaktsioonivõrrandid ja moolarvutused.
- Reaktsioonikiirus ja keemiline tasakaal.
- Lahused ja kontsentratsioon.
- Arvutusülesanded.

Praktilised tööd:

1. reaktsioonikiiruse ja lahustuvuse uurimine temperatuuri mõjul (ülikooli labori võimalusel);
2. pH määramine looduslikku indikaatoriga – punase kapsa indikaatori valmistamine ja erinevate koduste ainete pH määramine;
3. elektrolüütide ja mitteelektrolüütide eristamine elektrijuhtivuse alusel;
4. digisimulatsioonide kasutamine (nt PhET);
5. ülesannete lahendamine e-õppekeskkondades.

II kursus „Anorgaanilised ained“

Metallide füüsikalised. Redoksreaktsioonid. Erinevate metallide keemilised omadused: reageerimine lahjendatud hapete lahustega, veega, veeauruga, soolalahusega. Aktiivse metalli reageerimine soolade lahustega. Metallide korrosioon, seda mõjutavate tegurid ning korrosioonitõrje võimalused. Kordavalt keemia 1.kursusest ioonidevaheliste

reaktsioonide toimumise korral ioonvõrrandite koostamine. Metallide tootmine erinevate redutseerijate abil maagist. Karbotermia, aluminotermia. Korrosioon, elektrokeemiline korrosioon, korrosioonivastased meetodid. Elektrolüüs. Keemiline vooluallikas. Happeaku, patarei. Mittemetallid: C, S, O, H, N, P, halogeenid. Allotroopia. Erinevad gaasid, nende omadused, saamine, kasutamine: vesinik, hapnik, osoon, lämmastik, süsihappegaas, lämmastikoksiid, lämmastikdioksiid, vääveldioksiid, ammoniaak, metaan. Kasvuhooneefekt, kliima soojenemine.

Peamised teemad:

- Metallid ja mittemetallid.
- Oksiidid, happed, alused ja soolad.
- Redoksreaktsioonid.
- Elektrolüüs ja galvaanielemendid.
- Korrosioon ja selle vältimine.
- Anorgaaniliste ainete kasutamine tööstuses ja keskkonnas.

Kursus on lõimitud matemaatika (arvutused ja graafikud), geograafia (loodusvarad ja keskkonnamõjud) ning ettevõtlusõppega (materjalide kasutus ja tootmine).

Praktilised tööd:

1. metallide aktiivsuse võrdlemine;
2. korrosiooni uurimine erinevates tingimustes;
3. elektrolüüsi uurimine;
4. ülesannete lahendamine e-õppekeskkondades.

III kursus „Orgaanilised ained“

Süsinikuühendite struktuur ja selle kujutamise viisid. Alkaanid, nomenklatuuri põhimõtted, isomeeria. Asendatud alkaanide (halogeeniühendite, alkoholide, amiinide) füüsikaliste omaduste sõltuvus struktuurist. Küllastumata ja aromaatsete süsivesinike ning alkaanide keemiliste omaduste võrdlus. Liitumispolümerisatsioon. Süsivesinikud ja nende derivaadid looduses ning tööstuses (tutvustavalt). Aldehüüdid kui alkoholide oksüdeerumissaadused. Asendatud karboksüülhapped (aminohapped, hüdroksühappe ja karboksüülhapete funktsionaalderivaadid (estrid, amiidid). Polükondensatsioon. Orgaanilised ühendid elusorganismides: rasvad, sahhariidid, valgud.

Peamised teemad:

- Süsinikuühendite struktuur ja nomenklatuur.
- Süsivesinikud ja nende omadused.
- Alkoholid, aldehüüdid, karboksüülhapped ja estrid.
- Polümeerid ja plastid.
- Biomolekulid.
- Nafta, kütused ja keskkonnamõjud.

Õppesisu lõimitakse bioloogia (biomolekulid), geograafia (keskkonnaprobleemid) ning informaatikaga (molekulimudelid ja andmetöötlus).

Praktilised tööd:

1. molekulmudelite koostamine;
2. estri saamine (ülikooli labori võimalusel);
3. aldehüüdi saamine ja/või tõestusreaktsioon (ülikooli labori võimalusel).
4. plastpakendite sorteerimine ja polümeeride võrdlemine.
5. digitaalsete molekulimudelite koostamine tasuta veebikeskkondades.

Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille eesmärk on toetada õpilase õppimist, arengut ja kujunemist ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamine annab õpilasele tagasisidet teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemise kohta ning suunab teadlikult valima sobivaid õpistrateegiaid. Õpetajale annab hindamine teavet õppe tulemuslikkuse kohta ning toetab õppeprotsessi kavandamist ja arendamist.

Õpilast hinnatakse õppimise kestel kujundavalt ning kursuste lõpus kokkuvõtvalt. Hindamine on kooskõlas õpitulemuste ja kursuste eesmärkidega ning toetab teadmiste rakendamise, probleemilahendusoskuse, uurimusliku mõtlemise ja teadusliku väljendusoskuse arengut.

Hinnatakse:

- teadmiste ja seaduspärasuste mõistmist ning rakendamist;
- probleemide lahendamise ja põhjendamise oskust;
- praktilisi ja uurimuslikke oskusi;
- katsetulemuste analüüsimist ja järelduste tegemist;
- teadusliku terminoloogia korrektset kasutamist;
- koostööoskust ning refleksioonivõimet;
- digivahendite ja AI tööriistade eesmärgipärast ning akadeemiliselt ausat kasutamist;

Hindamisvormid:

- kontrolltööd ja õppetestid;
- võimaluse korral praktilised tööd ja katseprotokollid;
- uurimuslikud ja projektitööd;
- referaadid ja/või esitlused;
- probleemülesanded ja juhtumianalüüsid;
- enese- ja kaaslasehindamine.

Hindamise läbipaistvuse tagavad eelnevalt tutvustatud hindamiskriteeriumid ja hindamismudelid. Õpilasi suunatakse oma õppimist analüüsima, reflekteerima ning seadma arengueesmärke.

3. Ainevaldkondade ülesed valikkursused

3.1. Valikkursus „Loodusteadused, tehnoloogia ja ühiskond“

3.1.1. Valikkursuse lühikirjeldus

Valikkursus on üles ehitatud õpilastele tähtsate probleemide lahendamisele, mille vältel tehakse põhjendatud ja asjatundlikke otsuseid, arvestades loodusteaduslikke, tehnoloogilisi, majanduslikke, sotsiaalseid ja eetilisi mõõtmeid. Seejuures hoitakse tasakaalus varem loodusteaduslikes õppeaineis omandatud teadmiste rakendamine uutes kõrgemat järku mõtlemist nõudvates kontekstides ning omandatakse uusi õppeainete üleseid teadmisi ja oskusi, lähtudes nüüdisaegsete sotsiaalteaduslike probleemide loodusteaduslikust sisust. Jätkusuutlik areng kajastub oskustes ja hoiakutes, mis aitavad kujundada teadlikku ja aktiivset kodanikku, kes oskab hinnata alternatiivseid lahendusi, põhjendada oma valikuid, koostada oma eesmärkide saavutamiseks tegevusplaane ning osaleda nende elluviimises, tuginedes loodusteaduslikele teadmistele.

Kursuse struktuur põhineb kolmeastmelisel mudelil:

1. probleemide tuvastamine igapäevaelu olukordades;
2. uurimuslikul käsitlusviisil põhinev uute teadmiste omandamine, et lahendada probleeme;
3. sotsiaalteadusliku otsuse tegemine ja selle põhjendamine.

Lahutamatu osa on eksperimentaaltööd, mis modelleerivad nii reaalelu situatsioone kui on suunatud ka uute loodusteaduslike teadmiste omandamisele.

Esitatakse kuni 15 nelja-viieõppetunnilist aineteülest moodulit, millest õpetaja valib õpilaste vajaduste ja oma kompetentsuse põhjal õpetamiseks vähemalt kuus. Moodulite sisu uuendatakse pidevalt tänapäeva teaduse ja tehnoloogia arengu ning teadmiste põhise ühiskonna vajaduste järgi ning koostöös õpetajate ja teadlastega koostatakse uusi mooduleid. Kõik moodulid seostavad kolme valdkonda: ühiskonda, tehnoloogiat ja loodusteadusi, lõimudes teiste õppeainetega, sh sotsiaalainetega.

Moodulid esitatakse õpilastele õppematerjalide komplektina (veebikursus). Hindamise põhimõtted fikseeritakse moodulite eripära põhjal.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

1. omandab interdistsiplinaarseid teadmisi, et mõista saavutusi ja suundumusi loodusteadustes;
2. lõimib erinevates loodusainetes omandatud teadmised ja oskused ühtseks tervikuks;
3. oskab määrata loodusteaduslikke probleeme argielusituatsioonides;
4. oskab leida teavet sotsiaalse kandepinnaga loodusteaduslike probleemide kohta;
5. kasutab loodusteaduslikku meetodit, sh uurimuslikku käsitlusviisi reaalelu probleeme lahendades;
6. oskab teha põhjendatud sotsiaal-teaduslikke otsuseid;
7. arendab loovat ja kriitilist, sh uuenduslikku mõtlemist;

8. arendab kirjalikku ja suulist suhtlusoskust, käsitledes sotsiaal-teaduslikke probleeme;
9. väärtustab loodusteaduslikke teadmisi ning on valmis elukestvaks õppeks;
10. oskab hinnata riskitegureid ning prognoosida loodusteaduste ja tehnoloogia saavutuste mõju keskkonnale.

Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

1) leiab loodusteaduslikke probleeme sotsiaalse kandepinnaga argielusituatsioonidest;
2) teeb põhjendatud otsuseid, lahendades sotsiaal-teaduslikke probleeme;
3) seostab uued ainetevahelised teadmised varem omandatud loodusteaduslike teadmistega ühtseks tervikuks;
4) selgitab käsitletud sotsiaal-teaduslike probleemide loodusteaduslikku tausta nüüdisaja teaduse kontekstis;
5) koostab loodusteadusliku sisuga kriitilise essee argieluprobleemidest;
6) mõistab teaduse ning tehnoloogia olemust ja kohta ühiskonnas ning suhestatust kooli loodusteaduslike õppeainetega;
7) toob näiteid ainetevaheliste sotsiaal-teaduslike situatsioonide kohta ühiskonnas ning esitab nende lahendamise skeeme, sh tuginedes mõistekaardi metoodikale;
8) oskab kavandada meeskonnatööl põhinevat sotsiaal-teadusliku probleemi lahendamist ning hinnata selle riskitegureid;
9) näitab oskust ja tahet töötada meeskonnas ning sallivust kaaslaste arvamuse suhtes;
10) väärtustab uurimisel põhinevat probleemide lahendamist;
11) on motiveeritud täiendama loodusteaduslikke teadmisi kogu elu.

Õppesisu

Püütakse välistada kohustuslike loodusainete õppesisu dubleerimist. Käsitletavad probleemid on õpilastele elulised ning nüüdisaja ühiskonnas laia kandepinnaga, motiveerides õpilasi õppima sügavuti nii keemia, füüsika, bioloogia kui ka geograafia mõisteid, teooriaid ja seaduspärasusi tänapäeva teadusele iseloomulikus kontekstis.

Õppeteemad hõlmavad nelja valdkonda: keemia, bioloogia, füüsika ning geograafia:

1. Kliimamuutused: milline on Eesti tulevik?
2. Viirused: milline on meie tulevik?
3. Osooniaugud ja ultraviolettkiirgus: kas risk elule?
4. Toidulisandid: kas poolt või vastu?
5. Materjalid, mida kasutame olmes: kas teeme põhjendatud valikuid?
6. Elektromagnetilised kiirgused: kuidas mõjutavad olmevahendid meie elu ja tervist?
7. Geneetiliselt modifitseeritud toit: kas hea või halb?
8. Alternatiivsed energiaallikad: kas biodiisel on lahendus?
9. Kaalu langetavad preparaadid: kas farmaatsiatööstus teenib inimeste huve?
10. Liiklusõnnetused: kas libisemine, valesti valitud kiirus, joobes juhtimine või tehnoloogilised vead?
11. Mürgised kemikaalid meie ümber: kui suur on risk?

12. Lõhnad: kas ainult parfümeeria?
13. Alkomeeter, rasvamõõtur, vererõhu- ja pulsimõõtur jne: kellele ja miks, tõde ja risk.
14. Säästlik energiakasutus kodus: kas soojas ja pimedas või valges ja külmas?
15. Kas isetehtud seep on tänapäeva maailmas elujõuline?
16. Paberitööstus: kas see on probleem ka Eestis?

Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:

1. leitakse rühmatöös probleeme ning tehakse otsuseid ja praktilisi töid;
2. tehakse uurimuslikke praktilisi töid;
3. arendatakse loovust (plakatid ja slaidiprogrammid);
4. korraldatakse debatte, rollimänge ja ajurünnakuid;
5. kavandatakse ning kaitstakse uuenduslikke projekte;
6. kirjutatakse kriitilisi esseid;
7. kasutatakse mõistekaardi meetodit, et konstrueerida ja kinnistada teadmisi ning leida ainetevahelisi seoseid;
8. otsitakse loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast infot erinevatest allikatest, sh võõrkeelsetest ja elektroonilistest;
9. laiendatakse õpikeskkonda, käies ettevõtetes ja teadusasutustes.

Õppekeskkond

1. Kursus on plaanitud hübriidõppena – veebikursus Canvase keskkonnas loodusainete õpetajate koostatud õppematerjalidega + auditoorsed praktilised tööd rühmatöödena (igas moodulis üks tund).
2. Õpilastel on võimalus internetiühendusega arvutite kasutamiseks.
3. Loodusteaduslike õppeainete õpetajad teevad koolis koostööd ning on valmis täiendama ja teisendama õppematerjale ning oskavad seda teha, tuginedes mooduli õpetamise praktikale ning õpilaste eripärale (relevantsuse tagamine).

Valikkursus on üles ehitatud õpilastele tähtsate probleemide lahendamisele, mille vältel tehakse põhjendatud ja asjatundlikke otsuseid, arvestades loodusteaduslikke, tehnoloogilisi, majanduslikke, sotsiaalseid ja eetilisi mõõtmeid. Seejuures hoitakse tasakaalus varem loodusteaduslikes õppeaineis omandatud teadmiste rakendamine uutes kõrgemat järku mõtlemist nõudvates kontekstides ning omandatakse uusi õppeainete üleseid teadmisi ja oskusi, lähtudes nüüdisaegsete sotsiaalteaduslike probleemide loodusteaduslikust sisust. Jätkusuutlik areng kajastub oskustes ja hoiakutes, mis aitavad kujundada teadlikku ja aktiivset kodanikku, kes oskab hinnata alternatiivseid lahendusi, põhjendada oma valikuid, koostada oma eesmärkide saavutamiseks tegevusplaane ning osaleda nende elluviimises, tuginedes loodusteaduslikele teadmistele.

Kursuse struktuur põhineb kolmeastmelisel mudelil:

1. probleemide tuvastamine igapäevaelu olukordades;
2. uurimuslikul käsitlusviisil põhinev uute teadmiste omandamine, et lahendada probleeme;

3. sotsiaalteadusliku otsuse tegemine ja selle põhjendamine.

Lahutamatu osa on eksperimentaaltööd, mis modelleerivad nii reaalelu situatsioone kui on suunatud ka uute loodusteaduslike teadmiste omandamisele. Esitatakse kuni 15 nelja-viieõppetunnilist aineteülest moodulit, millest õpetaja valib õpilaste vajaduste ja oma kompetentsuse põhjal õpetamiseks vähemalt kuus. Moodulite sisu uuendatakse pidevalt tänapäeva teaduse ja tehnoloogia arengu ning teadmiste põhise ühiskonna vajaduste järgi ning koostöös õpetajate ja teadlastega koostatakse uusi mooduleid. Kõik moodulid seostavad kolme valdkonda: ühiskonda, tehnoloogiat ja loodusteadusi, lõimudes teiste õppeainetega, sh sotsiaalainetega.

Moodulid esitatakse õpilastele õppematerjalide komplektina. Peale selle koostatakse õpetajale lisamaterjalid, mis annavad lisateavet nii metoodiliste lahenduste kui ka õppeainete ülese loodusteadusliku teabe kohta. Mooduleid soovitatakse õpetada erinevate loodusainete õpetajate koostöös. Hindamise põhimõtted fikseeritakse moodulite eripära põhjal.

3.1.2. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:
1. omandab interdistsiplinaarseid teadmisi, et mõista saavutusi ja suundumusi loodusteadustes;
2. lõimib erinevates loodusainetes omandatud teadmised ja oskused ühtseks tervikuks;
3. oskab määrata loodusteaduslikke probleeme argielusituatsioonides;
4. oskab leida teavet sotsiaalse kandepinnaga loodusteaduslike probleemide kohta;
5. kasutab loodusteaduslikku meetodit, sh uurimuslikku käsitlusviisi reaalelu probleeme lahendades;
6. oskab teha põhjendatud sotsiaal-teaduslikke otsuseid;
7. arendab loovat ja kriitilist, sh uuenduslikku mõtlemist;
8. arendab kirjalikku ja suulist suhtlusoskust, käsitledes sotsiaal-teaduslikke probleeme;
9. väärtustab loodusteaduslikke teadmisi ning on valmis elukestvaks õppeks;
10. oskab hinnata riskitegureid ning prognoosida loodusteaduste ja tehnoloogia saavutuste mõju keskkonnale.

3.1.3. Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:
1. leiab loodusteaduslikke probleeme sotsiaalse kandepinnaga argielusituatsioonidest;
2. teeb põhjendatud otsuseid, lahendades sotsiaal-teaduslikke probleeme;
3. seostab uued ainetevahelised teadmised varem omandatud loodusteaduslike teadmistega ühtseks tervikuks;
4. selgitab käsitletud sotsiaal-teaduslike probleemide loodusteaduslikku tausta nüüdisaja teaduse kontekstis;
5. koostab loodusteadusliku sisuga kriitilise essee argieluprobleemidest;

6. mõistab teaduse ning tehnoloogia olemust ja kohta ühiskonnas ning suhestatust kooli loodusteaduslike õppeainetega;
7. toob näiteid ainetevaheliste sotsiaal-teaduslike situatsioonide kohta ühiskonnas ning esitab nende lahendamise skeeme, sh tuginedes mõistekaardi metoodikale;
8. oskab kavandada meeskonnatööl põhinevat sotsiaal-teadusliku probleemi lahendamist ning hinnata selle riskitegureid;
9. näitab oskust ja tahet töötada meeskonnas ning sallivust kaaslaste arvamuse suhtes;
10. väärtustab uurimisel põhinevat probleemide lahendamist;
11. on motiveeritud täiendama loodusteaduslikke teadmisi kogu elu.

3.1.4. Õppesisu

Õppesisu lõplik täpsustus sõltub konkreetse gümnaasiumi kohustuslike loodusainete ainekavadest ning teistest valikkursustest, mida koolis rakendatakse. Püütakse välistada dubleerivat uute teadmiste kujundamist ning sarnaste probleemide käsitlemist eri õppeaineis, tuginedes erinevaile metoodikaile. Käsitletavad probleemid on õpilastele elulised ning nüüdisaja ühiskonnas laia kandepinnaga, motiveerides õpilasi õppima sügavuti nii keemia, füüsika, bioloogia kui ka geograafia mõisteid, teooriaid ja seaduspärasusi tänapäeva teadusele iseloomulikus kontekstis.

Õppeteemad hõlmavad nelja valdkonda: keemia, bioloogia, füüsika ning geograafia:

1. Kliimamuutused: milline on Eesti tulevik?
2. Viirused: milline on meie tulevik?
3. Osooniaugud ja ultraviolettkiirgus: kas risk elule?
4. Toidulisandid: kas poolt või vastu?
5. Materjalid, mida kasutame olmes: kas teeme põhjendatud valikuid?
6. Elektromagnetilised kiirgused: kuidas mõjutavad olmevahendid meie elu ja tervist?
7. Geneetiliselt modifitseeritud toit: kas hea või halb?
8. Alternatiivsed energiaallikad: kas biodiisel on lahendus?
9. Kaalu langetavad preparaadid: kas farmaatsiatööstus teenib inimeste huve?
10. Liiklusõnnetused: kas libisemine, valesti valitud kiirus, joobes juhtimine või tehnoloogilised vead?
11. Mürgised kemikaalid meie ümber: kui suur on risk?
12. Lõhnad: kas ainult parfümeeria?
13. Alkomeeter, rasvamõõtur, vererõhu- ja pulsimõõtur jne: kellele ja miks, tõde ja risk.
14. Säästlik energiakasutus kodus: kas soojas ja pimedas või valges ja külmas?
15. Kas isetehtud seep on tänapäeva maailmas elujõuline?
16. Paberitööstus: kas see on probleem ka Eestis?

3.1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:
1. leitakse rühmatöös probleeme ning tehakse otsuseid ja praktilisi töid;
2. tehakse uurimuslikke praktilisi töid;

3. arendatakse loovust (plakatid ja slaidiprogrammid);
4. korraldatakse debatte, rollimänge ja ajurünnakuid;
5. kavandatakse ning kaitstakse uuenduslikke projekte;
6. kirjutatakse kriitilisi esseid;
7. kasutatakse mõistekaardi meetodit, et konstrueerida ja kinnistada teadmisi ning leida ainetevahelisi seoseid;
8. otsitakse loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast infot erinevatest allikatest, sh võõrkeelsetest ja elektroonilistest;
9. laiendatakse õpikeskkonda, käies ettevõtetes ja teadusasutustes.

3.1.6. Õppekeskkond

1. Praktiliste tööde tegemiseks on vaja klassiruumi. Õpilased jaotatakse rühmadesse, et korraldada katseid (igas moodulis üks tund).
2. Koolil on arvutiklass või internetiühendusega arvutite kasutamise võimalus.
3. Loodusteaduslike õppeainete õpetajad teevad koolis koostööd.
4. Loodusteaduste õpetajad on valmis täiendama ja teisendama õppematerjale ning oskavad seda teha, tuginedes mooduli õpetamise praktikale ning õpilaste eripärale (relevantsuse tagamine).
5. Internetis on kättesaadavad lisalugemiseks mõeldud õppematerjali

LISA 5. AINEVALDKOND „SOTSIAALAINED“ - AJALUGU, INIMESEÕPETUS, ÜHISKONNAÕPETUS. VALIKKURSUSED: EUROOPA ÕPINGUD, PÕHJAMAADE KULTUURILUGU, IDAMAADE KULTUURILUGU, PSÜHHOLOOGIA.

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.
Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

1. tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
2. tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
3. austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
4. valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
5. aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
6. tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurerinevusi;
7. hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
8. võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus. Õppeained jagunevad kohustuslikeks ning valikkursusteks. Sotsiaalainete valdkonna ainekavades esitatud taotletavate õpitulemuste ja õppesisu koostamisel on aluseks võetud kohustuslike kursuste arv kooliastmes.

Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:
ajalugu – 6 kursust: „Üldajalugu“, „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“, „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“, „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“, „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“, „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“;

inimeseõpetus – 1 kursus: „Perekonnaõpetus“;
ühiskonnaõpetus – 2 kursust: „Ühiskonna areng ja demokraatia“, „Majandus ja maailmapoliitika“.

Lisaks kohustuslikele kursustele on kooli õppekavas kirjeldatu valdkonnaüleseid valikkursusi, mis lõimivad sotsiaalainete õpetust teiste valdkondadega ja/või pakuvad süvenemist võimaldavaid teemakäsitlusi.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest. Sotsiaalainete õppimine aitab arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut.

Sotsiaalainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku inimesena ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainete teemade käsitlemisega toetatakse soolise võrdõiguslikkuse edendamist ühiskonnas.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, tundma perekonna rolli ühiskonna ning inimese elus, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaate küsimustes.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimestega, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat, on valmis ühiskonnaelus osalema, võtab vastutuse oma otsuste ja valikute eest ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil; kes teeb majanduslikke otsuseid rahatargalt ja

vastutustundlikult, oskab elatada ennast ja oma peret, teenida tulu, maksab kohusetundlikult makse ja panustab selle kaudu ühiskonna arengusse.

Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja konstruktiivsete lahenduste leidmise oskus. Õppesisu käsitluses teeb aineõpetaja valiku arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused oleksid saavutatavad.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab ainevaldkonna õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel.

Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.
Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
3. taotletakse, et õpilase õpikoormus oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
4. arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja

raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
5. võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmaõpet, kujundatakse õpiharjumusi ja - oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
6. kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
7. kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;
8. rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgselt, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
9. rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga;
10. võimaldatakse siduda õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppija arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset;

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks. Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa.

Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuste saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta.

Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide täitmist kui riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kursuse kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside, loominguliste tööde ja projektülesannete puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui tulemust, probleemide märkamise ja analüüsi oskust, suutlikkust rakendada teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpisituatsioonis. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide- ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise osapoole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata.

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.
Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on: mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud; internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.
Kool võimaldab:

1. korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
2. kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
3. õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

2. Ainekavad

2.1. Ajalugu

2.1.1 Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloos osalejana, määratleb end oma rahva ja Eesti ühiskonna liikmena, eurooplasena ning maailmakodanikuna;
2. tunneb ajalugu ajastule omaste sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;

3. mõistab ajaloosündmuste ning -protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, arvestab oma seisukohti kujundades ajastu konteksti;
4. väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
5. leiab ja analüüsib kriitiliselt ajalooteavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
6. mõistab ning tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
7. teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest;
8. tunneb ning kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta;
9. teab ainevaldkonnaga seotud erialasid, mõistab seoseid ainevaldkonnaga seotud teadmiste ja tööturu võimaluste vahel ja analüüsib enda ainealaseid teadmisi ja oskusi haridustee kavandamisel.

2.1.2 Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet. Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Gümnaasiumi ajalooõpetuse kursuste järjekord on kronoloogilis-temaatiline, st ajaloolisi probleeme käsitletakse kronoloogilist järgnevust silmas pidades. Ainesisus rakendatakse suurte teemaplokkide sees võrdluse ja üldistuse tegemiseks temaatilist käsitlust kõigis kursustes.

Eesti ajaloo kursuste suurte teemaplokkide ees on vastavad üldajaloo teemaplokid. Üldajaloo kursuses õpitud teemasid ja põhimõisteid Eesti ajaloo kursuses eraldi esile ei tooda. Kursuste õppimise järjekord on esitatud kooli õppekavas, kus järgitakse kronoloogilise järgnevuse põhimõtet, st üldajaloo kursus on esimene, seejärel õpitakse Eesti ajalugu ning siis lähiajalugu. Ingliskeelses ajalooprogrammis järgitakse temaatilist lähenemist, kus lähiajaloo teemablokid käsitletakse enne Eesti ajalugu.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajaloouurija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust.

Avatud arutelu käigus analüüsitakse klassis esilekerkivaid küsimusi, arvamusi ja seisukohti, sh tundlikke ja vastuolulisi teemasid, mis on põhjustatud oluliste väärtuste ja huvide konfliktist või nende aluseks olevate faktide või väidete vaidlustamisest. Tundlike ja vastuoluliste teemade käsitlemine ajalooõpetuses eeldab erinevate seisukohtade ärakuulamist ja nende üle arutamist; mitmeperspektiivne ajalooõpe lubab käsitada tundlikke ajalooteemasid laiemas võrdlevas kontekstis ja eri osapoolte seisukohast või rollist lähtudes. Ajaloosündmuste mitmetahulise käsitluse kaudu on võimalik vältida mineviku vastasseisude ülekannet praegustele grupiidentiteetidele.

Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestades õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajalooteemade mitmeperspektiivset käsitlemist ja erinevate ajalookogemuste arvestamist, kuid samas tuleb vältida relativismi, st kõigi vaatenurkade võrdselt asjakohaseks tunnistamist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel saab toetuda üldhumanistlikele väärtustele ja ajalooteaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms).

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, sh kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult, samuti ajalooliste küsimuste püstitamisele, tõendusmaterjali kasutamisele ning põhjendatud ajalooliste tõlgenduste koostamisele. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus. Õppetegevustes kasutatakse allikaanalüüsi, juhtumiuuringuid, arutelusid, võrdlevaid käsitlusi, uurimuslikke ülesandeid ning argumenteeritud kirjalikke ja suulisi esitusi.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlus erinevatest aspektidest lähtudes.

Õpilast suunatakse kasutama ka tehisintellektil põhinevaid töövahendeid eesmärgipäraselt, kriitiliselt ja eetiliselt, hinnates nende abil loodud teabe usaldusväärsust ning võimalikke piiranguid ajaloo õppimisel ja uurimisel.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:
1. ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
2. ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
3. ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
4. funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
5. empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
6. allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamise ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamise oskus;
7. suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks. TI kasutamise ja riskide hindamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade läbimise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpus õpitulemustena.

2.1.3. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:
1. analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel;
2. analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
3. mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;
4. mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
5. mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
6. analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;

7. mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
8. tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust;
9. mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
10. mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

2.1.4. Õpitulemused

Õpilane:
1. teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
2. mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
3. iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
4. teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
5. rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
6. toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
7. mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
8. seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
9. analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
10. toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele;
11. selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas;
12. selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid;
13. teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
14. analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
15. teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;
16. analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud;
17. selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju;
18. analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu;
19. tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevatele ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust;
20. analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist;
21. teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;

22. toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärke;
23. analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;
24. analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arengujooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes;
25. toob näiteid demokraatia kujunemisloost;
26. võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
27. analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani;
28. analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda;
29. tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast;
30. mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
31. selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi;
32. eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise, hindab kriitiliselt ka tehisintellekti abil loodud või vahendatud ajaloolist teavet.
33. märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust;
34. mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega;
35. toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest;
36. toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis;
37. analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

I kursus „Üldajalugu“ Antiikaeg
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
2. selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
3. tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi, Rooma vabariigi ning keisririigi toimimise põhimõtteid;
4. iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
5. kirjeldab näidete abil antiikkultuuri saavutusi, toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri
6. kujunemise vahel, töötab ajastut iseloomustavate allikatega ning hindab neid kriitiliselt;
7. näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist;

8. teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, ning iseloomustab nende tegevust;
9. teab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis*, *aristokraatia*, *türannia*, *demokraatia*, *hellen*, *barbar*, *kodanik*, *senat*, *konsul*, *vabariik*, *keisririik*, *patriits*, *plebei*, *Piibel*, *Vana Testament*, *Uus Testament*, *Rooma õigus*.

Õppesisu

Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.
Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.
Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.
Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma.
Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst.
Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks. Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.
Ajastut käsitletakse säilinud kirjalike, esemeliste ja visuaalsete allikate põhjal. Õpilane analüüsib ja hindab kriitiliselt erinevaid ajalooallikaid, võrdleb käsitlusi antiikühiskonnast ning analüüsib antiigipärandi avaldumist Euroopa kultuuris ja tänapäeva ühiskonnas.

Keskaeg
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;
2. iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
3. kirjeldab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
4. teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond;
5. kirjeldab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
6. teab ristisõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
7. iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
8. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kirik*, *klooster*, *vaimulikud ordud*, *ketserlus*, *inkvisitsioon*, *ristisõjad*, *läänikord*, *naturaalmajandus*, *raad*, *tsunft*, *gild*, *Hansa Liit*, *skolastika*, *koraan*;
9. teab, kes olid Muhamed, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus. Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.
Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.
Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.
Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad.
Ülikoolid ja skolastika.
Keskaega käsitletakse eri ühiskonnarühmade ja kultuuriruumide vaatenurgast. Õpilane analüüsib keskaja kujutamist ajalooallikates, kirjanduses, kunstis ja tänapäeva kultuuris ning hindab kujunenud stereotüüpide põhjendatust.

Uusaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
2. kirjeldab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
3. teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
4. iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
5. näitab ja analüüsib tähtsamaid uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
6. tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal; seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *renessanss*, *humanism*, *reformatsioon*, *absolutism*, *parlamentarism*, *valgustus*, *revolutsioon*, *reform*, *kapitalism*, *kolonialism*, *urbaniseerumine*, *sotsialism*;
7. teab, kes olid Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Fernão de Magalhães, Martin Luther, Louis XIV, Voltaire, George Washington, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.
Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke.
Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused.
Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.
Õpilane analüüsib uusaja muutuste mõju erinevate ühiskonnarühmade elule ning võrdleb ajalooliste protsesside mõju eri piirkondades. Tähelepanu pööratakse allikate kasutamisele ning ajalooliste põhjuste ja tagajärgede argumenteeritud selgitamisele.

II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“ Esiaeg
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. teab tähtsamaid Eesti esiaja perioode; mõistab muististe kui ajalooallikate eripära;
2. kirjeldab inimeste eluolu ja toob näiteid inimeste tegevusaladest ja nende muutustest esiajal;
3. iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
4. kirjeldab Eesti halduskorraldust ja majanduse arengut esiaja lõpul;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisted *arheoloogiline kultuur*, *muistis*, *muinaslinnus*, *kalme*, *maakond*, *kihelkond*, *malev*, *animism*.

Õppesisu

Jääaeg ja selle taandumine. Inimasustuse algus Euraasia põhjaosas. Muinasaja allikad ja nende uurimine.
Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nöörkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised. Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.
Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.
Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.
Muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.
Õpilane kasutab arheoloogilisi, kirjalikke ja keskkonnaajaloolisi allikaid Eesti esiaja tõlgendamisel ning seostab kohaliku ajaloo laiemate Läänemere piirkonna arengutega. Võimalusel käsitletakse kodukoha muistiseid ja kultuuripärandit.

Keskaeg
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. analüüsib Balti ristisõja põhjusi, kulgu ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
2. tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
3. analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina;
4. iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ning majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal; kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; saab aru kultuurilisest järjepidevusest;

5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Vana-Liivimaa*, *Liivi Ordu*, *vasallkond*, *mõis*, *teoorjus*, *sunnismaisus*, *adramaa*;
6. teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Muistne vabadusvõitlus: Balti ristisõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.
Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.
Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.
Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid.
Õpilane võrdleb erinevate ajalooallikate käsitlusi Balti ristisõdadest ja Vana-Liivimaa arengust ning analüüsib keskaja pärandi avaldumist tänapäeva Eesti kultuuriruumis ja linnakeskkonnas.

Üleminekuaeg keskajast uusaega

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:
1. kirjeldab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil;
2. selgitab allikate alusel Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi;
3. teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
4. iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
5. teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.
Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused.
Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.
Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.
Õpilane analüüsib reformatsiooni, sõdade ja riigivõimu muutuste mõju inimeste igapäevaelule ning kultuurile. Tähelepanu pööratakse kroonika-, kaardi- ja pildiallikate kasutamisele ajalooliste protsesside tõlgendamisel.

III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“
Rootsi aeg
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
2. iseloomustab allikate ja teabetekstide põhjal Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal;
3. kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
4. mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rüütelkond*, *reduktsioon*, *vakuraamat*, *piiblikonverentsid*, *Academia Gustaviana*;
6. teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Rootsi suurriigi ajastu.
Rootsi keskvõim ja baltisaksa aadel.
Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus.
Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.
Õpilane hindab allikate ja ajalookäsitluste põhjal Rootsi aja tähendust Eesti ajaloomälus ning võrdleb erinevaid käsitlusi nn „vanast heast Rootsi ajast“.

Eesti 18. sajandil
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
2. iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
3. analüüsib Euroopa valgustusideede mõju Eesti vaimuelule;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Balti erikord*, *restitutsioon*, *asehalduskord*, *vennastekogud*;
5. teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused.
Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.

Balti erikord: Vene keskvõim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.
Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.
Õpilane analüüsib rahvastiku-, majandus- ja kultuurimuutuste omavahelisi seoseid ning kasutab ajalooallikaid Eesti ühiskonna arengute selgitamiseks Euroopa kontekstis.

Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
2. mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
3. iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
4. teab, mis olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
5. iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *estofiil*, *ärkamisaeg*, *rahvuslik liikumine*, *venestamine*, *Aleksandrikool*;
7. teab, kes olid Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.
Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus. Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.

Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Õpilane uurib rahvusliku liikumise, moderniseerumise ja ühiskondlike muutuste avaldumist kohaliku ajaloo näitel, kasutab selleks erinevaid ajalooallikaid ning analüüsib erinevate ühiskonnarühmade kogemusi ja vaatenurki.

IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“
Maailm Esimese maailmasõja eel
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. kirjeldab suurriikide arengujooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
2. teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
3. tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
4. iseloomustab maailma majanduse arengujooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *imperialism*, *monopol*, *Antant*, *Kolmikliit*.

Õppesisu

Suurriikide arengujooned: poliitiliste süsteemide erinevused, Venemaa.
Maailma majandus: teadusrevolutsioon, monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja protektsionism.
Suurriikide liidud: kujunemise põhjused ja tagajärjed.
Õpilane analüüsib poliitiliste karikatuuride, ajakirjanduse, statistika ja kaartide abil suurriikide konkurentsi ning maailmamajanduse arengut enne Esimest maailmasõda.

Esimene maailmasõda
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
2. analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
3. analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
4. teab Eesti Vabadussõja tähtsamaid sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
5. mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Veebruarirevolutsioon*, *autonoomia*, *Asutav Kogu*, *Landeswehr*, *Tartu rahu, Päästekomitee, iseseisvusmanifest*;
7. teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Esimese maailmasõja põhjused. Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid.

Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit.
Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu.
Õpilane tõlgendab sõjaga seotud allikaid erinevate osapoolte vaatenurgast ning analüüsib sõja mõju inimeste igapäevaelule, poliitikale ja ühiskondlikule arengule.

Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. analüüsib ning võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
2. iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
3. analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
4. analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ning 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *demokraatia*, *diktatuur*, *autoritarism*, *totalitarism*, *kommunism*, *NSVL*, *fašism*, *natsionaalsotsialism*, *Rahvasteliit*, *Versailles' süsteem*, *vaikiv ajastu*, *vabadussõjalased*;
6. teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted.
Demokraatia laienemine. Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss. Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism.
Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripära ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Uute konfliktide kujunemine, kriisikolded.
Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
Õpilane võrdleb demokraatlike ja autoritaarsete riikide arengut poliitiliste õiguste, propaganda, majanduse ja ühiskonnaelu vaatenurgast ning hindab ajalooliste tõlgenduste erinevusi.

Teine maailmasõda
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
2. kirjeldab sõjategevust kaardi järgi;
3. teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;

4. analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
5. teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Anšluss*, *Müncheni konverents*, *MRP*, *baaside leping*, *okupatsioon*, *Suvesõda*, *Atlandi harta*, *ÜRO*, *Talvesõda*.

Õppesisu

Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk.
Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike lääneriikide lepituspoliitika nurjumine.
Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ning selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentsi tähtsus.
Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant).
Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ning ideoloogilisele arengule.
Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.
Õpilane analüüsib sõja mõju üksikisikutele ja ühiskondadele, kasutades mälestusi, dokumente ja muid ajalooallikaid. Tähelepanu pööratakse keeruliste ajalooliste valikute ning erinevate mäletamisviiside käsitlemisele.

V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“ Külm sõda Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
2. analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
3. teab, kes olid Harry Truman, John Fitzgerald Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro ja Konrad Adenauer, ning iseloomustab nende tegevust;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *külm sõda*, *kriisikolle*, *NATO*, *VLO*, *võidurelvastumine*, *raudne eesriie*.

Õppesisu

Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid. Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis. Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.
Õpilane võrdleb külma sõja aegseid käsitlusi eri poolte vaatenurgast ning analüüsib propaganda, ideoloogia ja meedia rolli rahvusvahelistes suhetes.

Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
2. teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
3. teab, kes oli Robert Schumann, ning iseloomustab tema tegevust;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Euroopa Liit*, *Euroopa Nõukogu*, *OSCE*.

Õppesisu

USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.
Õpilane analüüsib demokraatlike ühiskondade arengut inimõiguste, heaoluriigi, kodanikuühiskonna ja rahvusvahelise koostöö kujunemise kaudu.

NSVL ja kommunistlik süsteem
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja erinevaid arenguetappe;
2. iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
3. analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
4. analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kollektiviseerimine*, *industrialiseerimine*, *dissidentlus*, *Brežnevi doktriin*, *plaanimajandus*, *sotsialismileer*, *liiduvabariik*;
6. teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Kommunistliku süsteemi kujunemine.
Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.
Kommunistlik Hiina.
NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.
Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanuvormid, suhted väliseestlastega
Õpilane kasutab suulisi mälestusi, dokumente ja visuaalseid allikaid kommunistliku süsteemi toimimise ning Eesti Nõukogude perioodi kogemuste mõistmiseks ja tõlgendamiseks.

Maailm sajandivahetusel
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
2. teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
3. analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
4. analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
5. selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
6. teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika*, *glasnost*, *laulev revolutsioon*, *Rahvarinne*, *Balti kett*, *interrinne*, *ERSP*, *Eesti Kongress*.

Õppesisu

Majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis.
NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine. Berliini müüri langemine. Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine. USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas.
Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.
Uued pingekolded: Balkani kriis.
Õpilane analüüsib üleilmastumise, tehnoloogiliste muutuste ja rahvusvaheliste konfliktide mõju riikidele ning üksikisikutele, seostades ajaloolisi protsesse tänapäeva arengutega.

VI kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“
Eluolu ja kultuur
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. teab tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja iseloomustab nende mõju ühiskonnale;
2. teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendumist igapäevaelus;
3. analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Õppesisu

Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.

Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad. Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu. Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika. Mitmekultuurilisuse kontseptsioon.
Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.
Õpilane analüüsib kultuurimuutusi erinevate ühiskonnarühmade vaatenurgast ning kasutab visuaalseid, kirjalikke ja audiovisuaalseid allikaid 20. sajandi eluolu uurimiseks.

Sõja ja rahu küsimus
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
2. analüüsib rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
3. teab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *desarmeerimine*, *võidurelvastumine*, *patsifism*.

Õppesisu

Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht. Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed. Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.
Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.
Õpilane hindab rahvusvaheliste organisatsioonide tegevust ajalooliste näidete põhjal ning analüüsib rahu ja julgeoleku käsitluste muutumist 20. ja 21. sajandil.

Inimsusevastased kuriteod
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. selgitab, mis arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
2. mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
3. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *genotsiid*, *holokaust*, *küüditamine*, *GULAG*.

Õppesisu

Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured. Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised.
Natsismikuriteod. Kommunismikuriteod. Genotsiid, etnilised puhastused.
Inimsusevastased kuriteod Eestis.

Õpilane analüüsib ajalooallikate põhjal inimsusevastaste kuritegude põhjusi, toimepanemise mehhanisme ja tagajärgi ning arutleb ajaloolise mälu ja vastutuse küsimuste üle.

Muu maailm
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
2. analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.

2.2. Inimeseõpetus

2.2.1. Õppeaine kirjeldus.

Kursus „Perekonnaõpetus“

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas.

Kursus toetab õpilase enesearengut, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse arenemist.

Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimuvaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest.

Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad:
1. mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid ning praktilised ülesanded;
2. üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
3. õppe sidumine koolivälise ning igapäevaeluga, nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne;
4. mitmekesised õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimalustest. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupärale ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.
Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja tulevase

lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnaelule.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
2. mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;
3. teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;
4. mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
5. kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervisega seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
6. mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
7. mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
8. mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse;
9. mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhetele;
10. mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;
11. on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega;
12. mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.

2.2.3. Kursuste õpitulemused ja õpitulemuste saavutamist toetav õppesisu ja praktilised tööd ning lõiminguvõimalused

Õpitulemused

Õpilane:

1. selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid;
2. analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhetele;
3. analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjusi, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele;
4. toob näiteid erinevatest kooseluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid;
5. analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel.
6. selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule;

7. analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhetele;
8. analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut;
9. analüüsib perekondlike toetavate ja probleemsete, sh vägivaldsete suhete mõju inimese arengule ja elule;
10. toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi;
11. toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid riikliku perepoliitika rakendamisest, sh toetustest ja teenustest;
12. analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsetele kulutustele;
13. teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel;
14. analüüsib lahkumineku ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi;
15. selgitab leina olemust ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi;
16. toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes;
17. selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus;
18. mõistab iga inimese õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
19. mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides;
20. analüüsib seksuaalsuhet kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega;
21. teab, et turvaline ja vastastikku rahuldust pakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel, selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele;
22. arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi;
23. selgitab koduse kasvatuse mõju lapse arengule;
24. analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte kujunemist ja kasvatusstiilide mõju sellele;
25. toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel.
26. kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt;
27. toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest;
28. analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi;
29. teab, mis on kohtingu-, lähisuhte- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi;

30. analüüsib kohtingu- ja lähisuhtevägivalla põhjusi ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi;
31. analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida

Õppesisu

Perekond ühiskonnas

Perekond, perekonna liigitused. Perekonna ülesanded. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. pereväärtused, traditsioonid, hoiakud (sh laste kasvatamine ja suhtumine seksuaalsusesse) läbi ajaloo. Kooselu ja kooselu vormid. Kooselu vormid läbi ajaloo täitmaks perekonna ülesandeid. Perekonna roll ja tähtsus läbi inimese elukaare. Ühiskonnas kehtivate hoiakute (sh soostereotüübid) piirav mõju inimesele ja inimsuhetele.

Tervis ja turvalisus

Usaldusväärsed infoallikad inimese turvalise tervisekäitumise ja terviseedenduses. Pereliikmete tervist (füüsiline, emotsionaalne, sotsiaalne, vaimne) mõjutavad peresisesed ja perevälised tegurid.

Inimese tervist mõjutavad riski- ja kaitsetegurid (individuaalsed omadused ja käitumismustrid, sotsiaal-majanduslikud olud ja keskkonnategurid). Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeeritud ja planeerimata rasedus. Nõu ja abi pakkuvad asutused noortele seoses rasedusest hoidumise ja pereplaneerimisega. Suhtevägivald (sh lähisuhte-, kohtingu ja seksuaalvägivald) ja selle ennetamise võimalused. Suhtevägivalla põhjused ja tagajärjed indiviidi, pere ja kogukonna tasandil ning abi saamise võimalused. Inimkaubandus ja prostitutsioon. Sõltuvus (sh kaassõltuvus, suhtesõltuvus) peres kui süsteemis ja abi saamise võimalused.

Suhted ja vastutus perekonnas

Perekonna roll tavade, kommete ja traditsioonide hoidja ja kandjana ning põlvkondi ühendavate sidemete tugevdajana. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereliikmete rollid, ülesanded ja vajadused ning suhted (sh vägivaldsed suhted) ja toetus perekonna ülesannete täitmisel. Toetavad paari- ja peresuhted. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereelu (sh abielu) sätestav seadusandlus ja pereliikmete õigused ja kohustused. Perepoliitilised meetmed perede toetamisel. Suhe. Paarisuhe. Lähisuhte ja selle olemus peres (sh abielus). Pere kui sotsiaalne süsteem laiemas sotsiaalses võrgustikus. Suhete katkemine (sh lahkuminek ja abielulahutus) peres ja kooselus. Lein ja leinaga toimetulek. Abi saamise võimalused. Inimõigused. Suhetega kaasnevad õigused ja kohustused inimeste võrdsel kohtlemisel. Laste õigused ja lastekaitse. Abi saamise võimalused. Inimliku läheduse ja armastuse erinevad avaldusmisvormid. Armastus paarisuhtes (sh seksuaalsuhtes). Paarisuhte dünaamika. Seksuaalsuhte dünaamika: seksuaalsuse trepp. Terved ja turvalised seksuaalsuhted. Nõusolek ja vastutus seksuaalsuhetes. Soosterotüübid, meedia ja ühiskond. Pere eelarve koostamine arvestades pereliikmete vajadusi ja pere võimalusi. Koduse kasvatuse (sh erinevate kasvatusstiilide) mõju lapse arengule. Lapse ja vanema vaheline kiindumussuhte tähtsus lapse turvalisuse allikana peres.

Lõiming

Lõiming üldpädevuste ja läbivate teemadega: toimub õpetamise protsessi kaudu.
Üldpädevused mida saab lõimida on:

Kultuuri- ja väärtuspädevus - info kultuuri ja perekonna kohta, perekond kui väärtus. Põlvkondade vaheliste sidemete ja suhtlemise tähtsuse. Inimsuhete hindamine ja oma väärtushinnangute teadvustamine.
Sotsiaalne ja kodanikupädevus - koostöö, inimeste ja väärtuste erinevused ja nende aktsepteerimine. Erinevate inimeste ja nende väärtushinnangute erinevuste aktsepteerimine ja arvestamine rühmatöödes. Koostöö erinevate inimestega rühmatöödes.
Enesemääratluspädevus – enda käitumis ja peresuhete analüüsimine. Oma emotsionaalsete, vaimsete vajaduste määramine täis tassi ülesandes. Oma käitumise analüüsimine erinevates perega seotud ülesannetes. Leiab lahendusi probleemsetes olukordades. Eneseanalüüsi kirjutamine.
Õpipädevus – rühmatöödeks ja iseseisvateks ülesanneteks vajamineva teabe otsimine. Otsib ja korrastab teemakohast infot, seostab seda varemõpituga, valib ülesannete täitmiseks sobivad õpimeetodid.
Suhtlus-pädevus – tekstide lugemine, enda väljendamine arusaadavalt, kasutades korrektset keelt, rühmas ja aruteludes oma arvamuse põhjendamine, tekstide koostamine.
Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – kasutab matemaatilisi mudeleid pere eelarve koostamisel ja analüüsimisel.
Ettevõtlikkuspädevus - tekstide analüüsil kriitilise mõtlemise kasutamine, rühmas ettetulevate probleemide lahendamine. Osaleb aktiivselt rühmatöödes ja aruteludes, esitab loovülesannetes ideid ja lahendab tekkivaid probleeme.
Digipädevus - kasutab õppetöös info otsinguks ja esitlusteks digiseadmeid, erinevaid programme.
Läbivatest teemadest leiab lõiminguvõimalusi:
Elukestev õpe ja karjääri planeerimine – vastutus talle usaldatud tööjärje eest, iseseisvalt tööks vajalike materjalide otsimine. Töötab läbi perekonnaga seotud seaduse, selgitab pereliikmete rolle.
Keskkond ja jätkusuutlik areng - rühma- ja individuaaltöödes kajastuvad perekonna ajaloosised ja kultuurilised erinevused.
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – mõistab pere kui ühiskonna mudeli toimimist, toob selle kohta näiteid. Rühmas tegutsedes oma panuse andmine rühmatöö õnnestumisse.
Kultuuriline identiteet - sallivuse vajalikkus teiste inimeste ja ajalooliste ning kultuuriliste eripärade suhtes, mineviku ja nüüdisühiskonna mitmekeskisuse võrdlemine. Suhtub erinevatesse arvamustesse sallivalt, näitab põlvkondade vahelist seotust, tunneb ära stereotüübid ja väldib stereotüüpset käitumist, mõistab perekonna olulisust kultuuri edasikandjana**.**
Teabekeskkond ja meedia kasutus – teaduspõhiste allikate kasutamine ja neile viitamine. Info otsingul kasutab usaldusväärseid allikaid, järgib autoriõigust.

Tehnoloogia ja innovatsioon - tööde koostamiseks ja esitlemiseks digivahendite kasutamine.
Tervis ja ohutus - Vaimse, füüsilise ja sotsiaalse tervise aspektide väljatoomine. Vaimselt ja sotsiaalselt terviklikuks ühiskonnaliikmeks kujunemine saab alguse perekonnast. Seostab stereotüüpe võimaliku vägivaldse käitumisega.
Väärtused ja kõlblus - rühmatöödes kõikide osalejate arvamustega arvestamine. Igapäevaselt oskab märgata abivajajat ja sekkub võimaluste piires.

Lõiming aineteüleselt:
Eesti keel - tekstide koostamine korretkset keelt ja õigekirja kasutades.
Matemaatika – pere-eelarve koostamine.
Kunst - tööde kujundamine.
Ajalugu - perekonna traditsioonid, perekonna kujunemise ja arengu ajalooline taust, perekonna ajaloo koostamisel ajaloo perioodide kohta käiva info kasutamine.
Bioloogia- inimese anatoomia ja füsioloogia, sõltuvuse olemus, viljastumine ja selle vältimine, loote arng ja sünnitus, postembrüonaalne areng
Ühiskonnaõpetus - inimkaubandus, lähisuhtevägivald, perekonnaga seotud seadusandlus, perepoliitika ja inimõigused.

2.3. Ühiskonnaõpetus
2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus peab olema vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas.

Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme. Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni.

Kiiresti muutuvas ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutada õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadetega ning demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest teemavaldkonnast:
1. ühiskond ja selle areng;
2. riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas;
3. majanduse toimimine;
4. üleilmastumine, jätkusuutlik areng;
5. kommunikatsioon ja infopädevus.

Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise teemavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid. Ühiskonna ja selle arengu teemavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust. Majandust käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduselus osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks. Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest. Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igaüks muuta maailma turvalisemaks ja humaansemaks. Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvale õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu varem omandatud teadmised ühiskonnast. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad sotsiaalsest kontekstist tulenevalt alati hinnata oma positsiooni ja valikuid.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus ajalooõpetuse kaudu saadud teadmisi riigist. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes aine vastu huvi äratamisele, õpimotivatsiooni

kujundamisele. Õppes rakendatakse aktiivõppemeetodeid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused.

Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

2.3.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
2. tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
3. on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
4. mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
5. mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimemehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
6. leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

2.3.3. Õpitulemused

Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õpilane:

1. teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;
2. tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;
3. mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;
4. teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;

5. eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust;
6. oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Ühiskond ja selle areng

Õpilane:
1. selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid;
2. hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;
3. teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
4. mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;
5. analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;
6. mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;
7. mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.

Majanduse toimimine

Õpilane:
1. mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
2. tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
3. väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
4. väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
5. väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
6. planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
7. mõistab töösuhteid, väärtustab vastustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
8. teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.

Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õpilane:
1. teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
2. toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
3. teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
4. teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;

5. analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Kommunikatsioon, infopädevus

Õpilane:

1. mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
2. oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
3. oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

3. Sotsiaalainete valdkonna valikained

3.1. Valikkursus “Euroopa õpingud”

3.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Programm peab võimaldama õpilastel tutvuda vahetult Euroopa kultuuriväärtustega ja omandada süvendatud teadmisi Euroopa ajaloost, kultuurist, kunstist ja ühiskonnast tervikuna. Samuti on eesmärgiks arendada õpilaste eneseväljendusoskusi ja meediavahendite kasutamise oskust ning vaatluse ja analüüsi võimet. Kursus „Euroopa õpingud” tutvustab süvendatult olulisi ideid ja arenguid ühtse Euroopa kultuuriruumi kujunemise protsessis. Kursus annab võimaluse õpilasel tunnetada Euroopa kultuurilist ühtsust ja mõista selle kultuuri ja mõtteloo järjepidevust. Kursus peab lisaks akadeemilistele teadmistele edastamisele aitama õpilastes kujundada tunnetust kultuuri mitmetahulisusest. Oluline on kaasaaitamine euroopalike väärtuste omaksvõtmisele õpilaste poolt ning tolerantse ja avatud eluhoiaku kujundamine.

3.1.2. Õppeaine kirjeldus

Euroopa õpingute programm on EBS Gümnaasiumis eriomane õppeprogramm, mille eesmärgiks on pakkuda tänapäevases vormis parimat võimalust vahetuks, sihipäraseks ja kooliprogrammiga seostatud tutvumiseks Euroopa kultuurikeskkonnaga. Euroopa õpingute programm koosneb kursustest „Mandrieuroopa mõttelugu”, „Angloameerika kultuurilugu” ja reisiprogrammist.

3.1.3. Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. Tunneb ja eristab Euroopa mõtteloo olulisemaid etappe.
2. Tunneb mõtteloo olulisemaid isikuid ja üldjoontes nende ideid.
3. Omab käsitlust euroopalikest väärtustest ja tänapäevase Euroopa kultuuriolustikust.
4. Tunneb Euroopa olulisi kultuuriloolisi maamärke.
5. Mõistab ja väärtustab Euroopa kultuurikeskkonna ainulaadsust.
6. On omandanud laiendatud teadmisi Euroopa ajaloo, kultuuri ja kunsti alal.
7. Mõistab multikultuurse keskkonna probleeme.
8. Suudab orienteeruda mitmekesises kultuurikeskkonnas.
9. Oskab arutleda kursuste raames käsitletud teemadel.
10. On tutvunud vahetult üleeuroopalise tähtsusega kultuuriväärtustega.
11. On arendanud ja mitmekesistanud oma eneseväljenduse oskusi.
12. On omandanud toimetulekuoskusi reisil välisriiki.

3.1.4. Füüsiline õpikeskkond

Kursuse läbiviimine eeldab arvuti ja videoprojektori kasutamist. Klassiruum peab vajadusel võimaldama rühmatööd.

3.1.5. Hindamine

Hindamise eesmärk on anda õpilasele motiveerivat tagasisidet ning toetada tema suulise ja kirjaliku väljendusoskuse arendamist, samuti toetada kultuurimõistmise ja –tunnetuse arengut. Hindamisel on objektiks õpilase poolt sooritatavad kontrolltööd ja testid ning õpilase enda poolt koostatud esitlused. Samuti osalemine arutlustes ja rühmatöödes. Hindamisel arvestatakse ka õpilase osalust õppeprogrammi tegevustes ja õppereisil.

3.2. Kursuste kavad

I Kursus. Euroopa õpingud.
Õppesisu

Euroopa kultuuriline mitmekesisus, identiteedid ja väärtusruum. Euroopa mõiste. Euroopa kui ühtne kultuuriruum, selle käsitluse alused. Euroopa ühtsuse ja eurooopluse idee kujunemine. Euroopa ja Euroopa Liidu kultuuriolustik täna. Euroopa mõtteloo lähted. Antiiktraditsioon. Religioon mõtteloos, religioon Euroopas täna. Erinevad mõtteloolised epohhid. Olulisemad isikud mõtteloos. Euroopa ja islam. Juudi kogukonnad ja kultuur Euroopas. Euroopa kultuurilised vähemused, kultuurikonfliktid. Euroopale iseloomulikud kultuurielemendid. Märgilised kultuuriobjektid. Ülikoolid ja nendega seonduv traditsioon. Majanduse ja kultuuri seosed. Kontinentaalne kultuuritraditsioon ühe või kahe Kesk-Euroopa riigi näitel (Saksamaa, Tšehhi). Kontinentaalne poliitilise kultuuri pärand. Euroopa nüüdiskultuur. Euroopa kultuuriliste ja ühiskondlike probleemide analüüsimine ning nende üle argumenteeritud arutlemine. Kultuuri-, ajaloo- ja meediaallikate kasutamine Euroopa kultuuriruumi tõlgendamisel ja võrdlemisel. Õppetöö vormiks on loengud, ühised arutlused, rühmatööd, iseseisvad tööd (suulised ja kirjalikud esitlused), allikaanalüüsid, kultuurinähtuste võrdlevad käsitlused ning seminarivormis arutelud.

Lõimumisnäited teiste ainetega

Ajaloo programmiga seostatuna vaadatakse Euroopa ühtsuse erinevaid olukordi ajaloos ja selle ühtsuse aluseid. Lähemalt näit. II maailmasõja järgset olukorda Euroopas ja Euroopa Liidu sünniprotsessi. Loodusainetega seoses tegeletakse Euroopa teadusloogа ja ülikoolide kujunemisega. Samuti seotatakse teaduse ja tehnika arengut euroopaliku majanduruumi kujunemisega (lennundus, autotransport, meditsiinitööstus). Ühiskonnaõpetusega seostuvalt vaadeldakse euroopaliku õigusruumi lähteid. Kunsti ja muusika programmi toetab oluliste teoste vaatlemine Euroopa kultuurimärkidena (Beethoveni 9. sümfoonia, Praha ja Berliini arhitektuurinäited, Euroopa olulisemad kunstikogud).

II Kursus. Angloameerika kultuurilugu
Õppesisu

Angloameerika mõiste. Angloameerika kultuuriruum, selle kujunemine ja tänapäev. Märgilise tähtsusega isikud, ideed ja sündmused. Briti ja Ameerika kultuuritraditsioonide võrdlemine Euroopa kultuuriruumiga. Angloameerika kultuuriruumi mõju analüüsimine tänapäeva maailmas. Kultuurilise identiteedi, väärtuste ja ühiskondlike muutuste avaldumine kirjanduses, kunstis, muusikas ja avalikus elus. Majanduse ja kultuuri

seosed. Kursus tutvustab õpilastele briti ja ameerika kultuuriruumi ühiseid jooni, käsitleb selle ajaloolist kujunemist ja puutepunkte tänapäeval. Kursus on mõeldud avardama õpilaste teadmisi kultuurilisest mitmekesisusest rõhuasetusega angloameerika kultuurikeskkonnale. Kursus süvendab õpilaste teadmisi briti ja ameerika ajaloost ning kultuurist, ent käsitleb ka laiemaid ühiskonda tervikuna puudutavaid teemasid. Õpingute käigus kinnistatakse seni omandatud teadmisi ajaloost, kunstist, kirjandusest ja muusikast. Lisaks antakse õpilastele võimalus koostada temaatilisi ettekandeid, mis aitavad edukalt lõimida infootsingu ning selle edastamise oskusi. Kursus käsitleb märgilise tähtsusega isikuid, ideid ja sündmusi, mis on aidanud kaasa angloameerika kultuuriruumi tekkele ning püsimisele. Õppetöös käsitletav temaatika on mõeldud täiendama „Mandrieuroopa mõtteloo“ kursust ja Euroopa õpingute reisiprogrammi. Õppetöö vormiks on loengud, ühised arutlused, rühmatööd, iseseisvad tööd (suulised ja kirjalikud esitlused).

III kursus. Euroopa õpingute reisiprogramm

Euroopa õpingute reisiprogrammis osalevad 10., 11. ja 12. Euroopa klasside õpilased. Programm koosneb:

1. Sissejuhatavad tunnid programmi koordineeriva õpetaja valitud mahus (mitte vähem kui kolm ja mitte rohkem kui kümme tundi). Tundide sisuks on reisiprogrammi ja sihtkoha süvendatud tutvustus, keskendumisega kultuuriloolisele taustale ja olulistele kultuurilistele maamärkidele. Tunnid toimuvad seostatult teiste Euroopa õpingute kursustega. Tutvutakse sihtriigi kultuurilise eripära, suhtlusnormide, avaliku ruumi kasutamise tavade ning reisil vajalike praktiliste toimetulekuoskustega.

2. Õpilaste iseseisev töö, mis seisneb tutvumises õppereisi sihtpunkti kultuuriväärtustega ja ühte objekti tutvustava ettekande ettevalmistamises.

3. Õppereis programmi koordineerivate õpetajate valitud ja programmi eesmärkidega vastavuses olevasse sihtpunkti (üks Euroopa olulisematest kultuurikeskustest näit: London, Berliin, Brüssel, Pariis, Praha, Rooma, Veneetsia, Firenze, Trieste).

4. Vastavalt programmile valitud tutvustavad ettekanded õpilaste poolt.

5. Ettekannete analüüs, reisikogemuste refleksioon ning kultuuriliste tähelepanekute võrdlev käsitlemine õppeprogrammi kokkuvõtvates tundides.

3.2. Valikkursus “Põhjamaade kultuurilugu“

3.2.1. Õppe-ja kasvatuseesmärgid

Kursuse eesmärgiks on anda ülevaade Põhjamaade kultuurist kui teatavast ühisjooni omavast tervikust, kuhu kuulub ka Eesti. Kursuse raames käsitletakse teiste õppeainete vaateväljast välja jäävaid teemasid ning integreeritakse erinevates õppeprogrammides õpitut (kunst, muusika, ajalugu, majandus). Eesmärk on avardada maailmapilti ja võimaldada paremat orienteerumist meie lähiümbruse kultuuris. Kursus peab äratama

huvi Eesti lähinaabrite kultuuri suhtes ning sellega aitama ka kaasa oma kultuur paremale hindamisele ja väärtustamisele.

3.2.2. Õppeaine kirjeldus

Põhjamaade kultuurilugu on EBS Gümnaasiumi eriomane sotsiaalainete õppeprogramm, mis koosneb ühest kursusest. Antud programmis käsitletakse Põhjamaid lähtuvalt meie jaoks olulisest püüdest näha Skandinaaviat, Soomet ja Balti riike kultuuriliselt lähedasena. Põhjamaade kultuuriloo käsitlemisel keskendutakse Rootsi ja Soome näitele, lähemalt vaadeldakse ka Lätit ja Leedut. Teiste Põhjamaade käsitlus avardub nende kaudu ja kultuurivaldkonniti eraldi kaasatud näidetena. Tutvustatakse ka kaasaegset kultuuri ja olustikku. Analüüsitakse kaasaegseid probleeme kultuuris ja ühiskonnas. Vaadeldakse traditsioonide erinevusi ja sarnasusi Keskendutakse Rootsi ja Soome aga ka Leedu ja Läti kultuuritraditsioonile. Vaadeldakse lähemalt kultuurilooliselt märgilisi sündmusi ja isikuid.

3.2.3. Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:
1. Omandab ülevaatlikud teadmised Põhjamaade ühiskonnast ja kultuurist.
2. Mõistab Põhjamaade ühtsuse eeldusi.
3. Tunneb Põhjamaade kultuurilist asendit Euroopas.
4. Tunneb olulisemaid Põhjamaade kultuurilooga seotud isikuid.
5. On tutvunud Põhjamaade saavutustega disaini, arhitektuuri ja filmi alal.
6. Omab teadmisi tänapäeva olustikust. Tunneb ära sarnasused ja erinevused võrreldes Eesti ajaloo ja tänapäevaga.
7. Oskab arutleda tänapäeva kultuuriolustikust lähtuvate olulisemate probleemide üle.
8. Oskab hinnata Põhjamaade ühtsust ja erisust. Väärtustab kultuurilist mitmekesisust.

3.2.4. Füüsiline õpikeskkond

Kursuse läbiviimine eeldab arvuti ja videoprojektori kasutamist. Klassiruum peab vajadusel võimaldama rühmatööd.

3.2.4. Hindamine

Hindamise eesmärk on anda õpilasele motiveerivat tagasisidet ning toetada tema suulise ja kirjaliku väljendusoskuse arendamist, samuti toetada kultuurimõistmise ja –tunnetuse arengut. Hindamisel objektiks on õpilase poolt sooritatavad kontrolltööd ja testid ning õpilase enda poolt koostatud esitlused. Samuti osalemine arutlustes ja rühmatöödes. Hindamisel arvestatakse õpilase osalust õppeprotsessis.

3.2.6. Õppesisu

Põhjamaad, Skandinaavia, Baltimaad Põhjamaid ühendavad organisatsioonid ja tegevused. Põhjamaad Euroopas. Ajaloolised kokkupuuted ja ühised arengud.

Põhjamaade majandus. Rootsi riiklik traditsioon ja kuningakoda. Rootsi ühiskond. Rootsi rahavatraditsioonid ja köök. Rootsi teadus ja haridus. Ülikoolid Põhjamaades Põhjamaade kunst Skandinaavia disain ja arhitektuur. Põhjamaade film. Soome kultuuriloolised lähted, võrdlus Eesti kultuurilooga. Märgilised isikud Soome kultuuriloos. Soome muusika. Balti kultuuriloo samasused ja erisused. Läti ja Leedu ühiskond ja kultuur. Kultuuriliste sarnasuste ja erinevuste võrdlev analüüs Eesti ning teiste Põhjamaade näitel. Kultuurilise identiteedi, ühiskondlike väärtuste ja ajaloolise mälu avaldumine Põhjamaade kultuuris. Kaasaegsete ühiskondlike ja kultuuriliste probleemide käsitlemine ning nende võrdlemine Eesti kogemusega. Kultuuri-, kunsti- ja meediaallikate kasutamine Põhjamaade ühiskonna ja kultuuri tõlgendamisel. Õppetegevustes kasutatakse arutelusid, võrdlevaid analüüse, kultuurinähtuste juhtumiuuringuid ning iseseisvaid või rühmapõhiseid ettekandeid.

3.3. Valikkursus "Idamaade kultuurilugu"

3.3.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Kursuse eesmärgiks on anda ülevaade idamaade kultuuritraditsioonist. Oriendile omasest mõtlemisest ning olulisematest kultuurielementidest. Kursuse eesmärgiks on pakkuda õpilastele atraktiivset tutvustust Oriendi kultuuriloost, avardada õpilaste maailmapilti ja juhatada neid mõistma erinevaid kultuure. Aidata õpilasel omandada teadmisi tänapäevasest kultuurisolustikust idamaades ning luua pind võimekuse kujundamiseks, suhtlemiseks ja toimimiseks teistsuguses kultuurikeskkonnas. Kursus peab aitama vabaneda kohatutest eelarvamustest ja kultuurilistest klišeedest toetades õpilase arengut avatud maailmavaatega ja teistest kultuuridest huvitatud tolerantseks indiviidiks.

3.3.2. Õppeaine kirjeldus

Idamaade kultuurilugu on EBS Gümnaasiumi eriomane sotsiaalainete õppeprogramm, mis koosneb ühest kursusest. Idamaade kultuuriloo raames antakse ülevaade Oriendi kultuuritraditsioonist ja selle kujunemisest. Keskendutakse Hiina ja Jaapani aga ka Araabia ja India kultuuritraditsioonile. Lisaks kultuuriloolistele teadmistele tutvustatakse ja analüüsitakse idamaade kaasaja olustikku ja mõju Euroopas ning maailmas laiemalt. Vaadeldakse lähemalt kultuurilooliselt märgilisi sündmusi ja isikuid. Tutvutakse olulisemate usuliste ja filosoofiliste kontseptsioonidega. Vaadeldakse võrdlevalt lääne ja ida kultuuritraditsioone.

3.3.3. Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. omandab ülevaatlikud teadmised Oriendi kultuuritraditsioonist.
2. Tunneb olulisemaid idamaade kultuurielemente.
3. Omab teadmisi tänapäeva olustikust idamaades.
4. Tunneb ära erinevused võrreldes lääne mõttetraditsioonidega.

5. Oskab arutleda tänapäeva kultuuriolustikust lähtuvate olulisemate probleemide üle.
6. Omab teadmisi ida traditsiooni olulisematest usulistest ja filosoofilistest kontseptsioonidest.
7. Suudab analüüsida lääne ja ida kultuuritraditsiooni erinevusest lähtuvaid probleeme. Väärtustab kultuurilist mitmekesisust.

3.3.4. Füüsiline õpikeskkond

Kursuse läbiviimine eeldab arvuti ja videoprojektori kasutamist. Klassiruum peab vajadusel võimaldama rühmatööd.

3.3.5. Hindamine

Hindamise eesmärk on anda õpilasele motiveerivat tagasisidet ning toetada tema suulise ja kirjaliku väljendusoskuse arendamist, samuti toetada kultuurimõistmise ja –tunnetuse arengut**.** Hindamisel on objektiks õpilase poolt sooritatavad kontrolltööd ja testid ning õpilase enda poolt koostatud esitlused. Samuti osalemine arutlustes ja rühmatöödes. Hindamisel arvestatakse õpilase osalust õppeprotsessis.

3.3.6. Kursuse õppesisu

Oriendi mõiste. Idamaad. Ida ja Lääs. Suhete ajaloost. Samasused ja erinevused. Kaasaja kultuurisituatsioon. Globaliseerumine. Kultuurisünkretism. Lähis -Ida, Araabia maad: Islam, suhted Euroopaga, kultuurilised eripärad. Naiste roll islami ühiskonnas. Kesk Aasia. India: ajaloo põhijooned, religioon ja filosoofia, olulised kultuurielemendid. Sikhid ja tamilid. Hiina: ajaloo põhiperioodid, religioon ja filosoofia, taoism, konfutsianism, budism, zen - budism, Hiina riikliku traditsiooni eripära, kultuurilised eripärad, Hiina suhted Läänega, Hiina majandus ja kultuurielu tänapäeval, Hiina köök. Hiina kultuurilised saavutused. Märgilised isikud ja objektid. Jaapan: ajaloo põhijooned, religioon ja filosoofia. Shinto, Jaapani olme ja köök. Jaapani kultuurilised saavutused. Märgilised isikud ja objektid. Jaapan tänapäeval. Ida esteetika. Kagu-Aasia riigid: ajaloo põhijooned, olulised ja eripärased kultuurielemendid, tänapäeva situatsioon. Kogu kursuse ulatuses on kasutada spetsiaalselt selle tarvis koostatud video ja fotogalerii. Õppetöö vormiks on loengud, ühised arutlused, rühmatööd, iseseisvad tööd (suulised ja kirjalikud esitlused).

3.4. Valikkursus „Psühholoogia“

3.4.1. Valikkursuse kirjeldus

Valikkursus „Psühholoogia“ on oluline ühiskondlikult aktiivse ja teadliku inimese kujunemiseks. Läbi praktiliste ülesannete seostub õpilastel teooria oskustega, mis on vajalikud inimese igapäevaseks toimetulekuks.

Valikkursuse lähtepunktide valikul on ainekava koostajad taotlenud psühholoogiateaduse ülevaatlikku ja mitmekülgset käsitlemist ning valikteemad annavad

õpilasele võimaluse praktilisemaks, huvipakkuvamaks ja elulähedasemaks õppimiseks, mis samaaegselt kinnistavad lähtepunktide teoreetilisi teadmisi ja sotsiaalainete üldpädevuste omandamist.

Teoreetiliste psühholoogiaalaste teadmiste omandamise ning nende praktilise mõtestamise kaudu toetab õpilase iseseisvat toimetulekut, aitab tal mõista teisi inimesi, kujundab psühholoogiliste teadmiste kaudu mõtestatud hoiakuid ja väärtuseid, on tugipunktiks isiksuse arenemisel ning annab teadmised ja oskused elukvaliteedi parandamiseks ja säilitamiseks.

Õppes omandavad õpilased igapäevase eluga seonduvate probleemide lahendamise ning adekvaatsete otsuste langetamise oskused, mis suurendavad toimetulekut erinevates sotsiaalsetes olukordades ning aitavad mõista ühiskonna erinevaid protsesse ja inimeste erisusi.

Õppe käigus täiustuvad õpilaste teabeallikate kasutamise ning neis leiduva teabe kriitilise hindamise oskused. See aitab välja kujuneda teadmistel ja oskustel, mis võimaldavad ühiskonnas esinevaid protsesse mõista ning selgitada.
Ettekannete, arutluste ja grupitööde käigus areneb õpilase suutlikkus väljenduda selgelt ja asjakohaselt nii kõnes kui ka kirjas.

3.4.2. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi valikkursuse eesmärgid on toetada tervikliku, iseseisva ja teisi arvestava inimese kujunemist, taotledes, et õpilane omandab teadmisi psühholoogia põhiliste seaduspärasuste ja nende uurimise kohta ning mõistab nende rakendamise võimalusi igapäevaelus.
Psühholoogia valikkursuse õppe- ja kasvatuseesmärgid toetavad sotsiaalainete valdkonna üldpädevuste omandamist.

3.4.4. Õpitulemused

Valikkursust läbiv õpitulemus: õpilane mõistab, kuidas psühholoogiateadus tavaelus rakendub, kuidas väljenduvad individuaalsed ja kultuurilised erinevused ning kuidas need teadmised psühholoogiateaduse kaudu saadud on. Mõistab psüühika ehitust, süsteemsust ja toimimist, oskab analüüsida iseennast ja teisi sotsiaalses keskkonnas ning suhtlemisel inimeste erinevustega arvestada, hindab keskkonnategurite mõju inimkäitumisele ning teab tervisliku eluviisi põhitõdesid.
Õpitulemused on teemaplokipõhised ning ei ole üks-ühele seostatavad arvestusliku tundide jagunemisega moodulis. Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

1. on tutvunud psühholoogia tegevusvaldkondadega, teeb vahet teadusliku ja rahvapsühholoogia vahel rakendades kriitilist mõtlemist;
2. mõistab inimpsüühikaga seotud bioloogilisi ja füsioloogilisi aluseid ja mehhanisme, sh häirete kujunemist ja sõltuvuskäitumist;

3. teab peamisi mälu ja õppimise toimimise mehhanisme ja protsesse, oskab kasutada õpistrateegiaid ja õppimist mõtestada; mõistab erineva informatsiooni vastuvõtu- ja töötlusmehhanisme;
4. on omandanud ülevaate isiksusest, sotsiaalsest tajust, võrdlemisest ja rühmaprotsessidest. Kirjeldab põhiemotsioone ja nende väljendusviise; oskab kirjeldada vajaduste, eesmärkide ja motivatsiooni omavahelisi seoseid;
5. oskab vaimset tervist hoida, sellega seonduvaid probleeme võimaluse korral ennetada; tunneb tervisliku eluviisi põhimõtteid, sh mõistab mõtete, tunnete ja käitumise koostoimimise tähtsust vaimse tervise hoidmisel;
6. mõistab psühholoogiaõppe rakenduslikke võimalusi edasiste õpingute ja karjäärivaliku osas.

3.4.5. Õppesisu

Õpikäsitlus on elulähedane ja võtab arvesse õpilase huvi ja pakutavate teadmiste vajalikkust ning prioriteetsust, arvestades seejuures ühiskonnas toimuvaid muutuseid. Valikkursuse õppekava koosneb neljast põhimoodulist ja ühest sissejuhatavast moodulist, mis omakorda jagunevad alateemadeks. Moodulid järgnevad üksteisele nii, et iga eelneva mooduli läbimine toetab järgmises moodulis omandatavaid teadmisi. Iga mooduli lõpus on valikteemad, mille seast saab õpetaja koos õpilastega valida kaks teemat, vastavalt õpilaste vajadustele, huvidele ja tulevikuplaanidele. Valikteemad on esitatud põhimoodulite lõpus ja lahti kirjeldatud õppeprotsessi kirjelduses. Moodulite ja valikteemade juures väljatoodud maht tundides on soovituslik ning õpetaja saab sõltuvalt õpilaste eelnevatest teadmistest ja süvendatud huvist valikteemade arvelt näiteks pühenduda ka põhjalikumalt põhimooduli materjali omandamisele.
Õppesisus käsitletavad teemad on õpilastele asjakohased, motiveerides õpilasi lisaks põhimoodulitele ka huvidepõhiseid teadmisi omandama.

Psühholoogia – mis see on?
1. Psühholoogia peamised harud ja uurimismeetodid.
2. Teadusliku ja rahvapsühholoogia võrdlemine.

Tunnetuse ja tegevuse bioloogiline alus – kuidas ma ehitatud olen?
1. Inimese närvisüsteem: perifeerne ja kesknärvisüsteem.
2. Aju ehitus ja funktsioonid.
3. Meeleelundid ja aistingud.
4. Psüühiliste häirete bioloogiline alus.
5. Sõltuvushaigused, sõltuvuslik käitumine.
6. Psühhotroopsed ained.

Kognitiivne psühholoogia – kuidas ma infot vastu võtan ja talletan?
1. Taju, tajuliigid ja omadused.
2. Mõtlemine, mõtlemise elemendid, probleemide lahendamine ning keele ja mõtlemise seosed.

3. Mälu, mäluliigid ja protsessid.
4. Õppimine, teadmised, oskused, õppimisviisid.
5. Tahtlik ja tahtmatu tähelepanu.

Sotsiaal- ja isiksusepsühholoogia – kuidas ma maailmaga suhestun?

1. Isiksus, vaimne võimekus ja individuaalsed erinevused.
2. Emotsioonid ning nende väljendamine.
3. Vajadused, eesmärgid ja motivatsioon.
4. Sotsiaalne taju, sotsiaalne võrdlemine.
5. Rühmaprotsessid.
6. Konflikti olemus ja lahendusmeetodid.

Vaimne tervis – kuidas ma ennast tervena hoian?

1. Tervislik eluviis ja selle põhimõtted.
2. Levinumad vaimsed häired ning psühholoogilise abi võimalused.

3.4.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valikkursus „Psühholoogia gümnaasiumile“ eeldab õpilase aktiivset osalemist õppes. Valikkursuse jooksul saavad õpilased rakendada tunnist saadud teadmisi praktiliste ülesannete lahendamisel, kinnistades seeläbi teadmisi. Õpetajal on soovituslik lasta õpilastel läbi viia erinevaid katseid, koostada mini-uurimus või kirjutada essee. Õppe jooksul saab õpetaja kutsuda õpilaste ette mõne praktiseeriva psühholoogi, kes tutvustab enda tööd ning vastab õpilaste küsimustele. Oluline on õppe sidumine igapäevase eluga, viies igal asjakohasel juhul õpe klassiruumist välja ja kasutades õpiväljundite saavutamiseks infotehnoloogilisi vahendeid. Näiteks on võimalus külastada muuseumeid, teadus- ja terivishoiuasutusi või kutsuda mõni erialane organistasioon endale külla.

3.4.6. Hindamine

Hindamisel lähtub õpetaja gümnaasiumi riiklikus õppekavas kirjeldatud hindamise eesmärgist, rakendades õppekavas väljatoodud kujundava hindamise põhimõtteid. Hindamise käigus analüüsitakse õpilase teadmisi, oskusi, hoiakuid, väärtushinnanguid ja käitumist ning antakse tagasisidet seniste tulemuste ja vajakajäämiste kohta. Hindamiseks rakendab õpetaja õppe kestel toimuvat suulist ja kirjalikku hindamist, mis keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega, andes õigel ajal ja võimalikult täpset tagasisidet, mis toetavad õpilase arengut. Õpetaja kaasab õpilased enese ja kaaslaste hindamisse, soovi korral kasutab õpimappe. Soovitatav on valikkursuse hindamisel õpetajal hinnata iga moodulit ja valikteemat eraldi. Mooduli ja valikteemade hinnete ning arvestuslike ülesannete põhjal kujuneb kogu valikkursuse hinne.

Hindamisel võtab õpetaja arvesse õpilase aktiivsust tunnis, iseseisvaid ja grupitöid, kirjalike tööde esitamist ning mooduli teadmistel põhinevaid vahearvestusi. Praktiliste ja iseseisvate ülesannete sooritamisel võib õpetaja lähtuda põhimõttest arvestatud/mittearvestatud, teadmistel põhinevaid vahearvestusi saab hinnata hindelise väärtusega.

Ainealaste teadmiste ja oskuste hindamise tulemusi väljendab õpetaja koolisisesele hindamissüsteemile vastavate hinnetega. Õpitulemused on teemaploki põhised ning ei ole üks ühele seostatavad arvestusliku tundide jagunemisega moodulis. Õpitulemusi on soovitatav kasutada alusena hindamismeetodite valikul ning hinde kujunemisel.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:
1. selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning nende seoseid;
2. selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga;
3. eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
4. demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:
1. rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpisituatsioonis;
2. demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpisituatsioonis;
3. kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

LISA 6. AINEVALDKOND „KUNSTIAINED“ – MUUSIKA, KUNST

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus.

Kunstiainete valdkonnapädevuse kujundamise esmane alus on äratada valdkonna vastu huvi ja hoida seda järjekindlalt. Kunstiainete valdkonnapädevus on universaalne ja väljendub selles, et gümnaasiumi lõpuks õpilane eakohaselt:

1. teadvustab oma sidet muusika, kunsti ja visuaalkultuuriga ning Eesti ja maailma kultuuripärandiga;
2. loob, uurib ja tõlgendab, kasutades muusika, kunsti ja visuaalkultuuri väljendusvahendeid, teadmisi ning meetodeid;
3. mõtestab ning reflekteerib eri kultuurinähtusi, enda ja kaasõppijate loometegevust;
4. mõistab muusika ja kunsti osatähtsust nüüdisaegses ühiskonnas;
5. osaleb kunstide suhtluses tõlgendamist vajava sõnumi edastaja ning vastuvõtjana informeeritult ja kriitiliselt;
6. on loova eluhoiakuga ja lahendab probleeme loovalt.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Kunstiainete valdkonda kuuluvad kohustuslike õppeainetena muusika ja kunst, mille kohustuslikud kursused on järgmised:
1) kunst – 2 kursust: „Kunst ja kunstiajalugu“ ning „Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil“;
2) muusika – 3 kursust: „Uusaegse helikeele kujunemine“, „Klassitsism ja romantism: rahvuslikkuse kujunemine muusikas“, „Eesti muusikalugu“. Igas kursuses on hõlmatud muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Kunstiainete valdkonnapädevus lähtub arusaamast, et õpilase areng on elukestev ja mõjutatud kultuurist ning kunstid (muusika, kunst, kirjandus, draama, film, tants) ja kultuur laiemalt (visuaalkultuur, pärand- ja pärimuskultuur jms) on inimese dialoogipartnerid kogu elu jooksul. Kunstid on olulised väärtushinnangute, suhtluskultuuri, empaatia ning kriitilise mõtlemise arendamise vahendid. Kunstide kui professionaalse kõrgkultuuri loomingu kõrval on tähtsad ka uuriv ja leiutav looming ning kultuur mõtestatud inimtegevusena laiemalt. Kunstiained rõhutavad õppes koondumist viie põhimõtte ümber:

1. **kunstid vajavad tõlgendamist.** Kunstide kõne ei ole sõnasõnaline, kunstiteosed pakuvad erinevaid tõlgendusvõimalusi ja tähendusi, mis põhinevad alati maailmavaatel, varasemal elu ja kunstikogemusel ning on juhitud tunnetest, samuti kogemise kontekstist. Tõlgendamise puhul on alati võimalik lähtuda eri vaatepunktidest ja ootustest. Isiklik kogemus kasvatab kogemuse tähenduslikkust õpilase jaoks. Kunsti ja muusikat õppides on vaja toetada tõlgendamisoskuse teket;

2. **kunstid toetavad mitmekülgset loovust.** Kunsti ja muusika õppimine kujundab õppija loovust ja isiksuseomadusi, mis annavad eeldused mis tahes inimtegevuse valdkonnas probleeme uut viisi lahendada, jõuda originaalsete, kasulike, eetiliste ja vähemalt looja jaoks soovitud tulemusteni. Kunstidega tegelemine gümnaasiumis toetab õpiloovust (uudsed tähenduslikud kogemused ja nende mõtestamine, uurimis- ja refleksioonioskused) ning argiloovust (fantaasia, maailma uudne mõtestamine enda jaoks, uudne toimimisviis igapäevaelus);

3. **kunstid toetavad esteetilise tundlikkuse kasvu ning inimese heaolu.** Kunsti ja muusika õppimine gümnaasiumis võimaldab õpilasel ära tunda, emotsionaalselt kogeda ja hinnata enda ümber subjektiivset ilu (kuuldavat, kombatavat, nähtavat, abstraktset) ning nautida seda samavõrra nagu teiste oskusi või meisterlikkust. Ilu ja meisterlikkuse väärtustamine toetab rahulolu ja tähenduse leidmist maailmas, suurendab maailmaga seotuse tunnet ning innustab inimest püüdlema oma eesmärkide poole. Kunstiainetel on tähtis osa muutuvates oludes isiklikku ja ühiskondlikku heaolusse panustava inimese kujundamisel;

4. **kunstiaineid õppides arenevad kinesteetilised oskused ja kognitiivsed võimed, mis on lahutamatult seotud loomega** – musitseerimise ja visuaalkunsti, ent ka performatiivsete kunstide loomisega. Kunstitegevustes toetatakse sügavama kognitiivse võimekuse kujunemist. Õppimine (sh musitseerimine ja visuaalkunst, kuid ka performatiivsete kunstide loomine) on sügavam, kui see toimub terviklikult nii keha kui ka vaimu ja eri meelte koostöös;

5. **kunstide õppimine toetab iseenda mõistmist ja mõtestamist ning üldpädevuste omandamist sisukalt ja terviklikult.** Kunsti ja muusikaga järjepidev tegelemine toetab õppija eneseusalduse kujunemist ja eneseväärikust. Kunstide kaudu saab tõhusalt arendada kognitiivseid oskusi, nagu loov ja kriitiline mõtlemine, refleksiooni- ja analüüsioskused, samuti mittekognitiivseid oskusi, nagu avatus, otsustusvõime ja riskijulgus. Valdkonnasisene lõiming tugineb kunsti ja muusika kokkupuutepunktidele. Kunst ja muusika jagavad sarnaseid baasmõisteid, mille sisu on aga erialade väljendusvahenditest lähtudes ainuomane; ka kontseptsioonide sisu ei pruugi kattuda.

Seetõttu on kunsti ja muusika lõimingukeskmeks ühised aspektid:

1. teose, autori ja loomingu määratlus;
2. esitus ja tõlgendus (interpreteerimine) ning kriitika;
3. ajalooliselt interdistsiplinaarsed kunstid (sõna-, muusika- ja tantsuteater, film);
4. nüüdisaegsed mitmemeelelised kunstinähtused (video ja performance, nüüdistsirkus, installatiivne ja uusmeedia kunst, tehisinellekti kunst jms).

Kooli kunstiainete õpetuse eripära on kunsti ja muusika käsitlemine tugevas ajaloolises ja kultuuriloolises kontekstis. Tähelepanu pööratakse Euroopa kultuuripärandi tundmisele, kunsti ja muusika seostele filosoofia, religiooni, ühiskonna ning ideede ajalooga ning õpilaste kultuurilise identiteedi kujunemisele.

Kunstiainete õpetuses väärtustatakse teadmuspõhist lähenemist, kus loominguline tegevus on seotud kunstilise ja muusikalise kultuurimälu, ajalooliste stiilide, ideede ajaloo ning Euroopa kultuuriruumi arengulooga. Õpilast suunatakse mõistma kunsti ja muusika kujunemist ajalooliste, religioossete, filosoofiliste ja ühiskondlike protsesside osana.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Kunsti ja muusika õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi eri olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga tähtis aineõpetajate süsteemne ja järjepidev koostöö õpilase kogu õppeaja vältel. Üldpädevuste kujundamise ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted on määratud kooli õppekava üldosas ning rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas alljärgnevalt:

1.4.1 Lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega

Valdkondadeüleseks lõiminguks on kunstivaldkonna õppeainetes palju võimalusi, sest teiste eluvaldkondadega suhestumine ja interdistsiplinaarsus on nüüdisaegsele kultuurile iseloomulik. Kunstide aineseks on inimeseks olemine ja sotsiaalsed suhted, olles paljudes erinevates avaldumisvormides tihedalt seotud oma ajastu mõtteviisidega. Erinevate kultuuridega tutvutakse keele ja kirjanduse, võõrkeelte, sotsiaalainete, loodusainete ja kehalise kasvatuse tundides, kujundatakse väärtushoiakuid ning teadvustatakse maailma kultuurilist mitmekesisust. Kunstiained keskenduvad teiste õppeainetega võrreldes kontsentreeritumalt kultuuridevahelise dialoogi mõtestamisele ja loovuse kasutamisele nüüdisühiskonna innovatsiooniallikana.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Arendatakse verbaalset eneseväljendusoskust, diktsiooni, funktsionaalset lugemisoskust ning infokanalite kasutamise oskust; vaadeldakse eri ajastute ja kultuuride lugusid muusikas ning kujutavas kunstis, teatri- ja filmikunstis. Kasutatakse kunstiainetega kattuvaid mõisteid (nt kompositsioon, struktuur, rütm, plaan, stiil, variatsioon, improvisatsioon, dünaamika jm). Näiteks käsitletakse antiikmütoloogia, piiblilugude ja kirjandusklassika kujutamist Euroopa kunstis ning muusikas.

Matemaatika. Arendatakse seoste loomise oskust ja loogilist mõtlemist (matemaatiline keel, struktuur, sümbolid ja meetodid). Kasutatakse kunstiainetega ühiseid mõisteid. Vaadeldakse matemaatilisi seoseid kompositsiooniõpetuses, perspektiivis, proportsiooniõpetuses ja arhitektuuris.

Loodusained. Teadvustatakse inimese kuulmis- ja nägemismeele füsioloogilist eripära, õpitakse tundma looduskeskkonda ja selle eluvormide mitmekesisust ning helide,

valguse ja värvide omadusi. Kunstis käsitletakse perspektiivi, optika, anatoomia, valguse ja värvusõpetuse arengut ning nende mõju kunstiliste kujutamisviiside kujunemisele.
Sotsiaalained. Vaadeldakse inimese suhteid teiste inimeste ja inimrühmadega ning erinevate kultuuride kommete ja pärimustega, kunsti ja kultuuri rolli ja muutumist erinevatel inimajaloo etappidel. Õpitakse tundma eri ajastute eetilisi ja esteetilisi tõekspidamisi ning nende seotust sotsiaalsete, majanduslike, ideoloogiliste, tehnoloogiliste jm mõjutajatega. Ühine on maailma kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ja väärtustamine, isiklike seisukohtade väljendus- ja põhjendusoskuste kujundamine. Analüüsitakse kunsti ja muusika seoseid ideoloogia, rahvusliku identiteedi, religiooni, propaganda ja ühiskondlike muutustega eri ajastutel.
Kehaline kasvatus. Arendatakse kehatunnetust, tähelepanu, motoorikat, reageerimiskiirust ja koordinatsiooni. Kasutatakse kunstiainetega ühiseid mõisteid (liikumine, dünaamika, rütm).

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpe on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ning vastutada oma õppimise eest. Õpet kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava üldpädevustest, kooli väärtustest, gümnaasiumi lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning läbivate teemade ja lõimingu rakendamise põhimõtetest. Gümnaasiumis õpet kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

1. arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huve, individuaalset eripära ja isikupäraseid erivõimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
2. võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas, kunsti ja muusika uusimaid käsitlusi ning valdkonnas toimunud arengut ja seostatakse neid, rakendades didaktika nüüdisaegseid käsitlusi;
3. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta jooksul ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevuseks; suunatakse õppijat oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
4. võimaldatakse õpet nii iseseisvalt kui ka koos teistega, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid ning võtma vastutust oma õppimise eest;
5. kaasatakse õpilasi õppe kavandamisse, plaanitakse õppes aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
6. võetakse piisavalt aega terviklike õppeühikute, mitmeid osaoskusi arendavate, õppijate jaoks tähenduslike tulemusteni viivate õppeülesannete tegemiseks;
7. rakendatakse uurivat ja probleemilahendustele suunatud õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja

analüüsi soodustavaid tegevusi. Laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgselt ning tutvustatakse valdkonna aktuaalsete probleemide näiteid. Arendatakse õpilaste visuaalset kirjaoskust ning võimet analüüsida kriitiliselt visuaalseid sõnumeid ja meediakeskkonda.

8. rakendatakse nii traditsioonilisi kui ka nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõigust, uurijaeetikat ning tehisintellekti abil loodud visuaalide kasutamise ja autorluse küsimusi;
9. kasutatakse mitmekesist õpikeskkonda: loodus- ja linnakeskkonda, arvuti- ja multimeediaklassi, virtuaalkeskkonda jne, käiakse õppekäikudel, kontsertidel, teatrites, näitustel, muuseumides, stuudiotes, muusikakoolides, looduses, raamatukogudes jm;
10. võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitlus oleks elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik; seostatakse õppesisu nii Eesti kui ka maailma kunsti ja rahvakultuuri näidetega.

1.6 Hindamine

Hindamine kunstiainetes suunab ja julgustab õpilasi õppima ning tekitab ja hoiab huvi kunsti ja muusika vastu. Hindamise aluseks on gümnaasiumi riikliku õppekava üldosas sätestatu, kunsti ja muusika ainekavades esitatud õpitulemused ning kooli kehtestatud hindamisjuhised. Hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja kooliõppekava väliselt, sh mitteformaalhariduses omandatud teadmiste ja oskuste arvestamine, täpsustatakse kooli õppekavas. Hindamise käigus saavad õpilased mitmekülgset tagasisidet oma töökultuuri ja töö ning individuaalse arengu kohta, millega toetatakse nende kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaiks õppijaiks. Hindamisega luuakse õpilastele võimalusi tuua õppe ajal esile oma edusamme, julgustades neid enda tugevaid külgi kasutama ja uusi oskusi arendama. Neile võimaldatakse erinevaid viise eneseanalüüsiks ja kaaslastelt tagasiside saamiseks ning selle aktseptimiseks. Õpetaja saab hindamise varal teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks. Õpilased kaasatakse nii oma tööd hindama kui ka kaasõpilastele tagasisidet andma. Õpilasele on õppeühiku (õppetegevuste kogum, mis on suunatud samade õpitulemuste saavutamisele) alguses teada, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamiskriteeriumid. Õpilast suunatakse õppe vältel oma õppimist ja seatud eesmärkide saavutamist analüüsima ning reflekteerima. Kunstiainetes hinnatakse lisaks loomingulisele protsessile ka teadmisi kunsti- ja muusikaloost, kultuurikontekstide mõistmist, ainealaste mõistete kasutamist ning oskust analüüsida kunstilisi ja muusikalisi teoseid ajaloolises ja ühiskondlikus kontekstis.

Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse tagasisidet üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemise kohta antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega. Õpilase seisukohtadele

ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh kunsti- ja muusikaterminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel ülesande eesmärgi ja kokkulepitud hindamiskriteeriumide põhjal. Hindamisel lähtutakse õppimisele seatud eesmärgist ja hinnatakse seda, mida on õpetatud, rakendades nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ning spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õppimist ja õpetamist. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub seatud õppeeesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Kunstiainete valdkonnapädevuse omandamisel on oluline roll õppe jooksul toimuval kujundaval hindamisel, mis toetab õpilase eneseusku ja innustab teda oma võimeid arendama. Kujundava hindamise kaudu saab õpilane temale arusaadaval viisil esitatud suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kujundava hindamise rakendamist toetab õppeolukorras tehtud töö õpilasepoolne dokumenteerimine nt kavandite, jooniste, õpimapi, blogina vms. Kunstiainetes väärtustatakse harjutamist. Oluliseks peetakse ka süsteemsete ainealaste teadmiste kujunemist, sealhulgas kunsti- ja muusikaloo põhistruktuuride tundmist ning ainealase terminoloogia teadlikku kasutamist.

Lisaks õpitulemuste saavutamise toetamisele keskendutakse kujundava hindamise käigus järgmistele aspektidele:

1. loovuse arengu toetamine (probleemide märkamine, mõtete voolavus ja paindlikkus, originaalsus, probleemilahendamisoskused, refleksioon);
2. huvi ning nii õppest kui ka kunsti- ja kultuurielust aktiivse osavõtu toetamine;
3. isikliku sideme loomine ainega ja isikupärase väljenduslaadi otsimine;
4. sallivuse areng ja silmaringi avardumine.

Kooli õppekavas kehtestatud hindamisjuhiste põhjal võib arvestada tunnist osavõtu aktiivsust ja tunnivälist muusikategevust (nt osalemine koolikooris, orkestris, ansamblis, esinemine kooliüritustel, kooli esindamine konkurssidel/võistlustel, sh muusikaolümpiaadil). Kokkuvõtvalt hinnatakse kooli kehtestatud hindamisjuhiste järgi.

1.7 Õpikeskkond

Õppekeskkonda kujundades lähtutakse riikliku õppekava alusväärtustest ning luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Kunstiainete valdkonnapädevuse kujunemise eeldus on õppimist, loovust ja eneseväljendust toetav sotsiaal-emotsionaalne, vaimne ja füüsiline õppekeskkond, mis peab soodustama õpilase autonoomiat, olema kaasav, piisavalt struktureeritud ning vastama õpilaste võimetele, mis on loovuse ja originaalsuse arendamisel ning avaldumisel oluline. Eriti

tähtis on psühholoogilist baasvajadust arvestav keskkond. Kunstid on muutuvad, vastuolusid tekitavad ning väärtuste ja kokkulepete piire kompavad, mistõttu on eriti tähtis tagada turvaline vaimne keskkond, mille kujundamisele aitavad kaasa hinnanguvabad arutelud ja õpetaja pädevus tulla toime väärtuskonfliktidega. Füüsilise õppekeskkonna tagab kunstiainete õppimiseks kool, võimaldades õpet ruumis, mis on varustatud kvaliteetsete, õpilastele kokkulepitud korras kättesaadavate töövahendite ja materjalidega vabaks kasutamiseks, et toetada valikute tegemise oskust ja loovat eneseväljendust. Õpe toimub ka autentsetes keskkondades, linnaruumis, kontserdisaalides, näituse- ja etendusasutustes, kooli ümbruses, paikkonna kultuuriasutustes ning mujal. Õppetöös kasutatakse võimalusel kooli asukoha kultuurilist eripära, kohalikke muuseume, galeriisid, kontserdipaiku, arhitektuurikeskkonda ja ajaloolist linnaruumi.

Kunsti õpetamiseks on vaja:

1. iseseisvaks ja rühmatööks vajalikku pinda eri formaadis (ka suure formaadiga) tööde tegemiseks;
2. 500-luksise päevavalgusspektriga valgustust tööpinnal ning käte ja töövahendite puhastamise võimalust;
3. kunstiraamatuid, ajakirju ja teatmeteoseid;
4. videoprojektori, foto- ja videokaamerate, arvutite, skanneri ja printeri kasutamise võimalust ning internetiühendust, tehisintellekti vahendite kasutamise võimalust

Muusika õpetamiseks on vaja:

1. muusikategevusteks, sh rühmatööks, ja liikumiseks sobivat teisaldatava mööbliga piisavalt ventileeritavat ruumi;
2. mitmesuguseid vahendeid: klaver, noodijoonestikuga tahvel, noodipuldid, rändnoot, astmetabel, klaviatuuritabel;
3. musitseerimiseks vajalikke pille: Orffi instrumentaarium (rütmi- ja plaatpillid), plokkflöödid või väikekandled, akustilised kitarrid, ukuleled vm;
4. tehnovahendeid kontakt- ja digiõppe korraldamiseks: fono- ja videoteek, kohased voogedastusplatvormid; salvestatud muusika esitamise vahendid (muusikakeskus hifi, arvuti + kõlarid); muusika õppimiseks ja loomiseks sobivad rakendused (äpid), nt noodistusprogramm, salvestusprogramm jt; videoprojektor, tehisintellekti vahendite kasutamise võimlaust.

Kunstiainete valdkonnapädevuse kujundamise esmane alus on äratada valdkonna vastu huvi ja hoida seda järjekindlalt. Kunstiainete valdkonnapädevus on universaalne ja väljendub selles, et gümnaasiumi lõpuks õpilane eakohaselt:

1. teadvustab oma sidet muusika, kunsti ja visuaalkultuuriga ning Eesti ja maailma kultuuripärandiga;
2. loob, uurib ja tõlgendab, kasutades muusika, kunsti ja visuaalkultuuri väljendusvahendeid, teadmisi ning meetodeid;
3. mõtestab ning reflekteerib eri kultuurinähtusi, enda ja kaasõppijate loometegevust;
4. mõistab muusika ja kunsti osatähtsust nüüdisaegses ühiskonnas;

5. osaleb kunstide suhtluses tõlgendamist vajava sõnumi edastaja ning vastuvõtjana informeeritult ja kriitiliselt;
6. on loova eluhoiakuga ja lahendab probleeme loovalt.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Kunstiainete valdkonda kuuluvad kohustuslike õppeainetena muusika ja kunst, mille kohustuslikud kursused on järgmised:

1. **kunst** – 2 kursust: „Kunst ja kunstiajalugu“ ning „Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil“;
2. **muusika** – 3 kursust: „Uusaegse helikeele kujunemine“, „Klassitsism ja romantism: rahvuslikkuse kujunemine muusikas“, „Eesti muusikalugu“. Igas kursuses on hõlmatud muusikaline eneseväljendus: laulmine, pillimäng, omalooming.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Kunstiainete valdkonnapädevus lähtub arusaamast, et õpilase areng on elukestev ja mõjutatud kultuurist ning kunstid (muusika, kunst, kirjandus, draama, film, tants) ja kultuur laiemalt (visuaalkultuur, pärand- ja pärimuskultuur jms) on inimese dialoogipartnerid kogu elu jooksul. Kunstid on olulised väärtushinnangute, suhtluskultuuri, empaatia ning kriitilise mõtlemise arendamise vahendid. Kunstide kui professionaalse kõrgkultuuri loomingu kõrval on tähtsad ka uuriv ja leiutav looming ning kultuur mõtestatud inimtegevusena laiemalt. Kunstiained rõhutavad õppes koondumist viie põhimõtte ümber:

1. kunstid vajavad tõlgendamist. Kunstide kõne ei ole sõnasõnaline, kunstiteosed pakuvad erinevaid tõlgendusvõimalusi ja tähendusi, mis põhinevad alati maailmavaatel, varasemal eluja kunstikogemusel ning on juhitud tunnetest, samuti kogemise kontekstist. Tõlgendamise puhul on alati võimalik lähtuda eri vaatepunktidest ja ootustest. Isiklik kogemus kasvatab kogemuse tähenduslikkust õpilase jaoks. Kunsti ja muusikat õppides on vaja toetada tõlgendamisoskuse teket;
2. kunstid toetavad mitmekülgset loovust. Kunsti ja muusika õppimine kujundab õppija loovust ja isiksuseomadusi, mis annavad eeldused mis tahes inimtegevuse valdkonnas probleeme uut viisi lahendada, jõuda originaalsete, kasulike, eetiliste ja vähemalt looja jaoks soovitud tulemusteni. Kunstidega tegelemine gümnaasiumis toetab õpiloovust (uudsed tähenduslikud kogemused ja nende mõtestamine, uurimis- ja refleksioonioskused) ning argiloovust (fantaasia, maailma uudne mõtestamine enda jaoks, uudne toimimisviis igapäevaelus);
3. kunstid toetavad esteetilise tundlikkuse kasvu ning inimese heaolu. Kunsti ja muusika õppimine gümnaasiumis võimaldab õpilasel ära tunda, emotsionaalselt kogeda ja hinnata enda ümber subjektiivset ilu (kuuldavat, kombatavat, nähtavat, abstraktset) ning nautida seda samavõrra nagu teiste oskusi või meisterlikkust. Ilu ja meisterlikkuse väärtustamine toetab rahulolu ja tähenduse leidmist maailmas, suurendab maailmaga seotuse tunnet ning innustab inimest püüdlema oma eesmärkide poole. Kunstiainetel on tähtis osa muutuvates oludes isiklikku ja ühiskondlikku heaolusse panustava inimese kujundamisel;

4. kunstiaineid õppides arenevad kinesteetilised oskused ja kognitiivsed võimed, mis on lahutamatult seotud loomega – musitseerimise ja visuaalkunsti, ent ka performatiivsete kunstide loomisega. Kunstitegevustes toetatakse sügavama kognitiivse võimekuse kujunemist. Õppimine (sh musitseerimine ja visuaalkunst, kuid ka performatiivsete kunstide loomine) on sügavam, kui see toimub terviklikult nii keha kui ka vaimu ja eri meelte koostöös;
5. kunstide õppimine toetab iseenda mõistmist ja mõtestamist ning üldpädevuste omandamist sisukalt ja terviklikult. Kunsti ja muusikaga järjepidev tegelemine toetab õppija eneseusalduse kujunemist ja eneseväärikust. Kunstide kaudu saab tõhusalt arendada kognitiivseid oskusi, nagu loov ja kriitiline mõtlemine, refleksiooni- ja analüüsioskused, samuti mittekognitiivseid oskusi, nagu avatus, otsustusvõime ja riskijulgus. Valdkonnasisene lõiming tugineb kunsti ja muusika kokkupuutepunktidele. Kunst ja muusika jagavad sarnaseid baasmõisteid, mille sisu on aga erialade väljendusvahenditest lähtudes ainuomane; ka kontseptsioonide sisu ei pruugi kattuda.

Seetõttu on kunsti ja muusika lõimingukeskmeks ühised aspektid:
1. teose, autori ja loomingu määratlus;
2. esitus ja tõlgendus (interpreteerimine) ning kriitika;
3. ajalooliselt interdistsiplinaarsed kunstid (sõna-, muusika- ja tantsuteater, film);
4. nüüdisaegsed mitmemeelelised kunstinähtused (video ja performance, nüüdistsirkus, installatiivne ja uusmeedia kunst, TI -kunst jms).

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Kunsti ja muusika õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi eri olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga tähtis aineõpetajate süsteemne ja järjepidev koostöö õpilase kogu õppeaja vältel. Üldpädevuste kujundamise ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted on määratud kooli õppekava üldosas ning rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas alljärgnevalt:

1.4.1. Lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega

Valdkondadeüleseks lõiminguks on kunstivaldkonna õppeainetes palju võimalusi, sest teiste eluvaldkondadega suhestumine ja interdistsiplinaarsus on nüüdisaegsele kultuurile iseloomulik. Kunstide aineseks on inimeseks olemine ja sotsiaalsed suhted, olles paljudes erinevates avaldumisvormides tihedalt seotud oma ajastu mõtteviisidega. Erinevate kultuuridega tutvutakse keele ja kirjanduse, võõrkeelte, sotsiaalainete, loodusainete ja kehalise kasvatuse tundides, kujundatakse väärtushoiakuid ning

teadvustatakse maailma kultuurilist mitmekesisust. Kunstiained keskenduvad teiste õppeainetega võrreldes kontsentreeritumalt kultuuridevahelise dialoogi mõtestamisele ja loovuse kasutamisele nüüdisühiskonna innovatsiooniallikana.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Arendatakse verbaalset eneseväljendusoskust, diktsiooni, funktsionaalset lugemisoskust ning infokanalite kasutamise oskust; vaadeldakse eri ajastute ja kultuuride lugusid muusikas ning kujutavas kunstis, teatri- ja filmikunstis. Kasutatakse kunstiainetega kattuvaid mõisteid (nt kompositsioon, struktuur, rütm, plaan, stiil, variatsioon, improvisatsioon, dünaamika jm).

Matemaatika. Arendatakse seoste loomise oskust ja loogilist mõtlemist (matemaatiline keel, struktuur, sümbolid ja meetodid). Kasutatakse kunstiainetega ühiseid mõisteid.

Loodusained. Teadvustatakse inimese kuulmis- ja nägemismeele füsioloogilist eripära, õpitakse tundma looduskeskkonda ja selle eluvormide mitmekesisust ning helide, valguse ja värvide omadusi.

Sotsiaalained. Vaadeldakse inimese suhteid teiste inimeste ja inimrühmadega ning erinevate kultuuride kommete ja pärimustega, kunsti ja kultuuri rolli ja muutumist erinevatel inimajaloo etappidel. Õpitakse tundma eri ajastute eetilisi ja esteetilisi tõekspidamisi ning nende seotust sotsiaalsete, majanduslike, ideoloogiliste, tehnoloogiliste jm mõjutajatega. Ühine on maailma kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ja väärtustamine, isiklike seisukohtade väljendus- ja põhjendusoskuste kujundamine.

Kehaline kasvatus. Arendatakse kehatunnetust, tähelepanu, motoorikat, reageerimiskiirust ja koordinatsiooni. Kasutatakse kunstiainetega ühiseid mõisteid (liikumine, dünaamika, rütm).

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpe on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ning vastutada oma õppimise eest. Õpet kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava üldpädevustest, kooli väärtustest, gümnaasiumi lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning läbivate teemade ja lõimingu rakendamise põhimõtetest. Gümnaasiumis õpet kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

1. arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huve, individuaalset eripära ja isikupäraseid erivõimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
2. võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas, kunsti ja muusika uusimaid käsitlusi ning valdkonnas toimunud arengut ja seostatakse neid, rakendades didaktika nüüdisaegseid käsitlusi;
3. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta jooksul ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevuseks; suunatakse õppijat oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;

4. võimaldatakse õpet nii iseseisvalt kui ka koos teistega, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid ning võtma vastutust oma õppimise eest;
5. kaasatakse õpilasi õppe kavandamisse, plaanitakse õppes aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
6. võetakse piisavalt aega terviklike õppeühikute, mitmeid osaoskusi arendavate, õppijate jaoks tähenduslike tulemusteni viivate õppeülesannete tegemiseks;
7. rakendatakse uurivat ja probleemilahendustele suunatud õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid tegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgselt, tutvustatakse valdkonna aktuaalsete probleemide näiteid;
8. rakendatakse nii traditsioonilisi kui ka nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõigust ja uurijaeetikat;
9. kasutatakse mitmekesist õpikeskkonda: loodus- ja linnakeskkonda, arvuti- ja multimeediaklassi, virtuaalkeskkonda jne, käiakse õppekäikudel, kontsertidel, teatrites, näitustel, muuseumides, stuudiotes, muusikakoolides, looduses, raamatukogudes jm;
10. võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitlus oleks elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik; seostatakse õppesisu nii Eesti kui ka maailma kunsti ja rahvakultuuri näidetega.

1.6. Hindamine

Hindamine kunstiainetes suunab ja julgustab õpilasi õppima ning tekitab ja hoiab huvi kunsti ja muusika vastu. Hindamise aluseks on gümnaasiumi riikliku õppekava üldosas sätestatu, kunsti ja muusika ainekavades esitatud õpitulemused ning kooli kehtestatud hindamisjuhised. Hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja kooliõppekava väliselt, sh mitteformaalhariduses omandatud teadmiste ja oskuste arvestamine, täpsustatakse kooli õppekavas. Hindamise käigus saavad õpilased mitmekülgset tagasisidet oma töökultuuri ja töö ning individuaalse arengu kohta, millega toetatakse nende kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaiks õppijaiks. Hindamisega luuakse õpilastele võimalusi tuua õppe ajal esile oma edusamme, julgustades neid enda tugevaid külgi kasutama ja uusi oskusi arendama. Neile võimaldatakse erinevaid viise eneseanalüüsiks ja kaaslastelt tagasiside saamiseks ning selle aktseptimiseks. Õpetaja saab hindamise varal teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks. Õpilased kaasatakse nii oma tööd hindama kui ka kaasõpilastele tagasisidet andma. Õpilasele on õppeühiku (õppetegevuste kogum, mis on suunatud samade õpitulemuste saavutamisele) alguses teada, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamiskriteeriumid. Õpilast suunatakse õppe vältel oma õppimist ja seatud eesmärkide saavutamist analüüsima ning reflekteerima. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse tagasisidet üldpädevuste arengu

ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemise kohta antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh kunsti- ja muusikaterminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel ülesande eesmärgi ja kokkulepitud hindamiskriteeriumide põhjal. Hindamisel lähtutakse õppimisele seatud eesmärgist ja hinnatakse seda, mida on õpetatud, rakendades nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ning spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õppimist ja õpetamist. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub seatud õppeeesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest.

Kunstiainete valdkonnapädevuse omandamisel on oluline roll õppe jooksul toimuval kujundaval hindamisel, mis toetab õpilase eneseusku ja innustab teda oma võimeid arendama. Kujundava hindamise kaudu saab õpilane temale arusaadaval viisil esitatud suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kujundava hindamise rakendamist toetab õppeolukorras tehtud töö õpilasepoolne dokumenteerimine nt kavandite, jooniste, õpimapi, blogina vms. Kunstiainetes väärtustatakse harjutamist. Lisaks õpitulemuste saavutamise toetamisele keskendutakse kujundava hindamise käigus järgmistele aspektidele:

1. loovuse arengu toetamine (probleemide märkamine, mõtete voolavus ja paindlikkus, originaalsus, probleemilahendamisoskused, refleksioon);
2. huvi ning nii õppest kui ka kunsti- ja kultuurielust aktiivse osavõtu toetamine;
3. isikliku sideme loomine ainega ja isikupärase väljenduslaadi otsimine;
4. sallivuse areng ja silmaringi avardumine.

Kooli õppekavas kehtestatud hindamisjuhiste põhjal võib arvestada tunnist osavõtu aktiivsust ja tunnivälist muusikategevust (nt osalemine koolikooris, orkestris, ansamblis, esinemine kooliüritustel, kooli esindamine konkurssidel/võistlustel, sh muusikaolümpiaadil).

Kokkuvõtvalt hinnatakse üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul. Kokkuvõtvalt hinnates lähtutakse õppest kui tervikust ja taotletavatest õpitulemustest, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal. Hindamiskriteeriumid loob õpetaja õpilasi kaasates kooli kehtestatud hindamisjuhiste järgi.

1.7. Õpikeskkond

Õppekeskkonda kujundades lähtutakse riikliku õppekava alusväärtustest ning luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Kunstiainete valdkonnapädevuse kujunemise eeldus on õppimist, loovust ja eneseväljendust toetav sotsiaal-emotsionaalne, vaimne ja füüsiline õppekeskkond, mis peab soodustama õpilase autonoomiat, olema kaasav, piisavalt struktureeritud ning vastama õpilaste võimetele, mis on loovuse ja originaalsuse arendamisel ning avaldumisel oluline. Eriti tähtis on psühholoogilist baasvajadust arvestav keskkond. Kunstid on muutuvad, vastuolusid tekitavad ning väärtuste ja kokkulepete piire kompavad, mistõttu on eriti tähtis tagada turvaline vaimne keskkond, mille kujundamisele aitavad kaasa hinnanguvabad arutelud ja õpetaja pädevus tulla toime väärtuskonfliktidega. Füüsilise õppekeskkonna tagab kunstiainete õppimiseks kool, võimaldades õpet ruumis, mis on varustatud kvaliteetsete, õpilastele kokkulepitud korras kättesaadavate töövahendite ja materjalidega vabaks kasutamiseks, et toetada valikute tegemise oskust ja loovat eneseväljendust. Õpe toimub ka autentsetes keskkondades, linnaruumis, kontserdisaalides, näituse- ja etendusasutustes, kooli ümbruses, paikkonna kultuuriasutustes ning mujal.

Kunsti õpetamiseks on vaja:
iseseisvaks ja rühmatööks vajalikku pinda eri formaadis (ka suure formaadiga) tööde tegemiseks; 500-luksise päevavalgusspektriga valgustust tööpinnal ning käte ja töövahendite puhastamise võimalust; reguleeritava kõrgusega molberteid või laudu koos joonistusalustega ning tööde kuivatamise, hoiustamise ja eksponeerimise võimalusi; kunstiraamatuid, ajakirju ja teatmeteoseid; videoprojektori, foto- ja videokaamerate, arvutite, skanneri ja printeri kasutamise võimalust ning internetiühendust.

Muusika õpetamiseks on vaja:
muusikategevusteks, sh rühmatööks, ja liikumiseks sobivat teisaldatava mööbliga piisavalt ventileeritavat ruumi; mitmesuguseid vahendeid: klaver, noodijoonestikuga tahvel, noodipuldid, rändnoot, astmetabel, klaviatuuritabel; musitseerimiseks vajalikke pille: Orffi instrumentaarium (rütmi- ja plaatpillid), plokkflöödid või väikekandled, akustilised kitarrid, ukuleled vm; tehnovahendeid kontakt- ja digiõppe korraldamiseks: fono- ja videoteek, kohased voogedastusplatvormid; salvestatud muusika esitamise vahendid (muusikakeskus hifi, arvuti + kõlarid); muusika õppimiseks ja loomiseks sobivad rakendused (äpid), nt noodistusprogramm, salvestusprogramm jt; videoprojektor.

2. Ainekavad

2.1. Kunst

2.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi kunstiõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. tunnetab kunsti võimalusi ning näeb selle rakendusi nii enese elu ja tegevuse kui ka maailma mõtestamise, mõjutamise ning kujundamise vahendina;
2. orienteerub kunstikultuuri arenguloo põhilistes küsimustes ja etappides;
3. iseloomustab ja võrdleb nüüdisaegses kunstis rakendatud mitmekesiseid ideid ja väljendusvahendeid;
4. mõistab kunsti ja visuaalkultuuri seoseid ühiskondlike protsesside ning teiste valdkondadega;
5. rakendab loovas eneseväljenduses erinevaid kunstilisi väljendusvahendeid ning tehnilisi võtteid, tõlgendab ja lahendab erinevaid probleemülesandeid;
6. väärtustab end ümbritsevat elukeskkonda ja visuaalkultuuri pärandit, mõistab uuenduslikku, inimsõbralikku ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi;
7. orienteerub kunsti, arhitektuuri ja disaini valdkondadega seotud elukutsetes ja edasiõppimisvõimalustes.

2.2.2 Õppeaine kirjeldus

Kooli kunstiõpetuse eripära on kunsti käsitlemine tugevas ajaloolises ja kultuuriloolises kontekstis. Kunsti arengut vaadeldakse seoses filosoofia, religiooni, ühiskondlike muutuste, teaduse ja tehnoloogia arenguga. Tähelepanu pööratakse Euroopa kultuuripärandi tundmisele, kunstiteoste ajaloolisele tõlgendamisele ning kunsti rollile kultuurilise identiteedi kujunemisel. Samal ajal arendatakse õpilaste visuaalset kirjaoskust, kriitilist mõtlemist ja loovat eneseväljendust nüüdisaegses visuaalkultuuris.

Kunsti õppeaine arendab õpilase visuaalset kirjaoskust ning võimet mõista ja tõlgendada kunsti ja visuaalkultuuri nähtusi ajaloolises ja nüüdisaegses kontekstis. Õppes käsitletakse kunstiteoseid, arhitektuuri, disaini, meediat ja igapäevast visuaalset keskkonda, pöörates tähelepanu nende seostele ühiskonna, tehnoloogia ja kultuuriga.

Kunsti vormid, tähendused ja väljendusvahendid muutuvad ajas ning peegeldavad ühiskonnas, teaduses ja väärtushoiakutes toimuvaid muutusi. Kunst võimaldab uurida, tõlgendada ja mõtestada inimest ja maailma erinevatest vaatepunktidest ning toetab loovat ja kriitilist mõtlemist.

Õpetaja toetab õpilasi kunstikultuuri mõistmisel ning suunab neid loovale, teadlikule ja kriitilisele suhestumisele nii ajaloolise kui ka nüüdisaegse kunstiga. Õppes väärtustatakse erinevaid kunstikäsitlusi ja tõlgendusvõimalusi ning toetatakse õpilaste iseseisvat mõtlemist ja argumenteerimisoskust. Õpetajal on õigus teha õppesisus valikuid ning kombineerida teemasid vastavalt õpilaste vajadustele, kooli eripärale, lõiminguvõimalustele ja nüüdisaegse kunstikultuuri arengutele, tagades õpitulemuste saavutamise. Täpsem õppesisu ja käsitlusviis kujundatakse kooskõlas kunstiainete üldosas sõnastatud põhimõtetega.

Kunstiõpetuses peetakse oluliseks nii kunstikogemust kui ka loomingulist protsessi. Õpilast suunatakse ideid arendama, katsetama erinevaid väljendusvahendeid, põhjendama oma valikuid ning reflekteerima tööprotsessi ja tulemuse üle. Loominguline tegevus seostatakse teadliku kavandamise ja probleemilahendusega.

Kunsti osaoskused on:

1. väljaselgitamine, teadmine ja mõistmine;
2. plaanimine ja ideede arendamine;
3. loomine;
4. refleksioon, analüüs ja kriitika.

Õppes on oluline nii teadmiste omandamine kui ka loominguline ja uuriv tegevus, sealhulgas disainiprotsessi rakendamine. Õppesisu kavandamisel võib teemasid kursuste vahel kombineerida ja teha valikuid, tagades õpitulemuste saavutamise ning valdkonna- ja üldpädevuste kujunemise.

2.2.3. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. uurib ning kasutab teadlikult ja põhjendades visuaalseid kujutisi, jooniseid, skeeme ja sümboleid suhtluses;
2. käitub füüsilistes ja digitaalsetes kultuurikeskkondades turvaliselt, järgib visuaalseid kujutisi luues ning kasutades seadust;
3. uurib, disainib või loob kunstiteose kõiki disainiprotsessi etappe läbides;
4. analüüsib oma tööd ja tulemust, valides teadlikult erinevaid lähtepunkte ning meetodeid;
5. analüüsib ainealast keelt kasutades loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle erinevatelt positsioonidelt, seostades eri kunste ja kunsti teiste valdkondadega, kultuuri ja ühiskonna ning teaduse ja tehnoloogia arenguga.
6. kasutab teadlikult visuaalse keele elemente ja kompositsioonivõtteid kunstiteoste ning visuaalsete sõnumite analüüsimisel ja loomisel;
7. järgib visuaalide loomisel, kasutamisel ja jagamisel autoriõiguse ning akadeemilise viitamise põhimõtteid;
8. dokumenteerib loomingulist, uurimuslikku ja kavandamisprotsessi ning reflekteerib oma valikuid;
9. analüüsib kriitiliselt visuaalkultuuri ilminguid, sealhulgas reklaami, sotsiaalmeedia ja digitaalse meediakeskkonna visuaalseid sõnumeid.

2.2.4. Õpitulemused

Väljaselgitamine, teadmine, mõistmine

Õpilane:

1. uurib ning kasutab teadlikult ja põhjendades visuaalseid kujutisi, keskkondi, jooniseid, skeeme ning sümboleid suhtluses;
2. iseloomustab eri allikate põhjal kunstnike loomingut, kirjeldab vormi, kunstilist kujundit ja konteksti;
3. teab kunsti- ja visuaalkultuuri ajaloo põhistruktuuri;
4. käib iseseisvalt kultuuriasutustes ja -sündmustel, oskab leida ning kriitiliselt hinnata eri keskkondades pakutavat infot;

5. järgib autoriõiguse seadust visuaalide loomisel, tarbimisel ja jagamisel.

Plaanimine ja ideede arendamine, loomine

Õpilane:

1. genereerib ideid, arendab esialgset ideed edasi;
2. uurib, disainib või loob kunstiteose kõiki disainiprotsessi etappe läbides;
3. esitleb loometöö tulemust visuaalsete abimaterjalide toel (skeem, makett, plakat, digitaalne esitlus);
4. loob koostöös teistega teostest ekspositsiooni, põhjendab tööde paigutust ning esitleb teost publikule selgelt.

Refleksioon, analüüs ja kriitika

Õpilane:

1. analüüsib ainealast keelt kasutades loodut ja arutleb loodu (nii kunsti kui ka visuaalsete objektide) üle eri positsioonidelt;
2. toob näiteid teiste seostuvate teoste kohta, põhjendab seoseid muude ühiskonnaelu valdkondadega nii ajaloost kui ka tänapäevast, tuginedes teistele õppeainetele, erialakirjandusele, aimekirjandusele, popkultuurile ning meediale;
3. mõtestab esemelise ning ruumilise keskkonna või disaininäidete esteetilisi, eetilisi, funktsionaalseid ja ökoloogilisi aspekte;
4. dokumenteerib enda uurimis- ja kavandamisprotsessi;
5. analüüsib oma ja retsenseerib kaasõpilaste tööprotsessi ning tulemust, valides teadlikult eri lähtepunkte ja meetodeid.

2.2.5 Kursuste õppesisu

I kursus „Kunst ja kunstiajalugu“

Kunsti roll eri ajastuil.

Kunsti mõiste ja selle muutumise ajalugu. Kunstnik, teos ja vaataja oma kaasajas. Kunstiteoste analüüsi ja tõlgendamise erinevad meetodid (nt vormiline, märgiline, sotsiaalne) ning nende rakendamine eri ajastute kunstiteoste tõlgendamisel. Kunstiteoste analüüsi ja tõlgendamise vormid (nt kunstikriitika, retsensioon, kirjandusteos, kunstifilm).

Visuaalse kirjaoskuse alused: punkt, joon, kujund, vorm, värv, tekstuur, ruum, perspektiiv ja kompositsioon. Visuaalse keele kasutamine kunstiteoste analüüsimisel ning loovtööde kavandamisel.

Kunstikultuuri üldistav ajatelg.

Üldistava ajatelje käsitlemisel on olulisim selgitada ja põhjendada kunsti muutumist. Peamiste faktide ja näidete abil luuakse seosed ühiskondlike põhjuste, kunsti ja ajastu mõtteviisi vahel. Erialase sõnavara omandamine.

1. **Vanimad kõrgkultuurid**. Esiaja kujutised. Mesopotaamia. Egiptus.
2. **Antiikaja kunst**. Vana-Kreeka. Vana-Rooma.
3. **Keskaja kunst.** Varakristlus ja Bütsants. Romaanika. Gootika. Kunst ja religioon.

4. **Renessanss.** Kunst Itaalias ja põhja pool Alpe. Inimesekeskse maailmapildi kujunemine. Kunst ja teadus. Trükikunsti leiutamine.
5. **Barokk**. Baroki suunad ja rokokoo. Õukonnakunstist argielu kujutamiseni.
6. **18. ja 19. sajandi kunst.** Klassitsism. Antiikpärandi mõju ja valgustusajastu ideed. Vaimu ja võimu arhitektuur. Romantism. Realism.

Eri ajastute kunsti võrdlevate teemade valik.
Seoseid loovad teemad rõhutavad kunsti seoseid ühiskonnas ja kultuuris toimunuga, ajastu mõtteviisi, religiooni ja valitsemiskorra, tehnika ja majandusega. Eri ajastute kunsti seostades arutleda kunstiteoste väljendusvahendite, loomise eesmärkide, tähenduse ja sotsiaalse rolli üle. Kunsti nähtusi võrdlevad teemad (valida kuni kolm teemat):
1. perspektiivikasutus, keskkonna ja ruumi kujutamise viisid;
2. inimese kujutamise viisid: idealiseeritud, realistlik, stiliseeritud;
3. lugude ja sümbolite ringlus läbi sajandite;
4. kunstniku rollid: käsitööline, leiutaja, ajaloolane, geenius, staar, ettevõtja jne;
5. muuseumi sünd, tuntumad galeriid ja muuseumid;
6. kunst, teadus ja tehnoloogia eri ajastutel;

Loomingulised ja uurimisprojektid, õppekäigud.
Loomingulised projektid on seotud Mõtle!-osa võrdlevate teemadega ning mõtestavad, kinnistavad ja laiendavad õpitut. Oluline on isiklik vaatenurk, käsitletavate teemade endast ja nüüdisajast lähtuv tõlgendamine.

Loovtööde tegemisel valida oma ideele sobivad väljendusvahendid (nt joonistus, maal, kollaaž, ruumiline objekt, digitaalne pilt, video, tegevuskunst jne). Loovtöö protsessi osa on töö esitlemine, analüüs ja tõlgendamine ning oma valikute põhjendamine. Loovtöö käigus dokumenteerib õpilane idee kujunemise, kavandamise, katsetamise ja teostamise etapid ning põhjendab tehtud valikuid.

Projektid ning õppekäigud on seotud erinevate õpikeskkondadega: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, muuseum, näitus, virtuaalkeskkond jne. Kursuse jooksul külastatakse vähemalt üht muuseumi, galeriid või näitust ning koostatakse näitusekülastuse põhjal analüüs või refleksioon. Kooli tava kohaselt osaletakse Kadrioru kunstimuuseumi programmis „Antiikmütoloogia ja skulptuurikunst“, mis on osa lõimingust kirjanduse õppeprogrammiga.

Lõiming
– ajalooga: antiigi, keskaja, renessansi ja valgustusajastu käsitlemine Euroopa ajaloo kontekstis;
– filosoofiaga: humanism, reformatsioon, valgustusfilosoofia ning inimese kujutamise muutumine eri ajastutel;
– kirjandusega: mütoloogiliste, piibellike ja kirjanduslike motiivide kujutamine kunstis;
– ühiskonnaõpetusega: kunsti seosed ideoloogia, võimu ja ühiskondlike muutustega;
– loodusainetega: perspektiiv, optika, anatoomia ja värvusõpetus kunstis.

II kursus „Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil ”

Õppesisu käsitlemisel tehakse valikuid vastavalt kursuse rõhuasetustele, õpilaste huvidele ning õpetaja kavandatud lõimingule, tagades kursuse õpitulemuste saavutamise.

Kunsti ja visuaalkultuuri muutumine.
Nüüdisaegse elutunnetuse ja globaalse maailma sünd, teaduse, tehnoloogia ja linnastumise võidukäik. Kunstiteos ja kontekst: vaatajad, koht ning aeg. Autorsus, kunstnike ja vaatajate suhte muutumine. Elukeskkonna kujundamise põhimõtted: arhitektuur, disain, visuaalne meedia.

Kunst moderniseeruval ajastul.
19. sajandi lõpu kunst: impressionism, postimpressionism, juugend ja sümbolism. Fotograafia ja illustreeritud ajakirjandus. 20.sajandi I poole kunst. Modernistliku kunsti suunad: fovism, ekspressionism, futurism, kubism, abstraktsionism, sürrealism. Avangard. I maailmasõda ja dadaism. Modernistlik arhitektuur ja disain. Funktsionalism. Kunst totalitaarsetes riikides: sotsialistlik realism, natsionaalsotsialistlik kunst.
II maailmasõja järgne kunst.
Külm sõda: abstraktne ekspressionism *versus* figuratiivne kunst. Üleminek modernismist postmodernismi. Minimalism, opkunst jne. Popkunst. Hüperrealism. *Happening*, kehakunst, maakunst. Kontseptualism kui nüüdisaegse kunsti alusprintsiip

Postmodernism ja nüüdiskunst.
Postmodernistlik kunst. Sotsiaalkriitiline ja poliitiline kunst. Kunst avalikus ruumis. Kunstimeediumide paljus: maal, graafika, skulptuur, installatsioon, fotokunst, videokunst, tegevuskunst, interaktiivne meediakunst, helikunst, netikunst jt. Teemade ja seisukohtade paljus 21. sajandi kunstis: teadus, innovatsioon, ökoloogia, identiteet, soolisus, eetika jne. Rahvusvahelised nüüdiskunsti näitused ja kunsti globaliseerumine.

Keskkond. Disain. Visuaalne meedia.
Arhitektuuri ja disaini valdkonnad (tootedisain, mood, graafilne disain jne). Ehitatud keskkonna arengusuunad seoses ühiskonna, tehnoloogia ning inimese mõtteviiside muutumisega. Disain ja inimsõbralik elukeskkond: innovatsioon, targad materjalid, keskkonnateadlikkus. Disainiprotsess: probleemi määratlemine, uurimine, ideede genereerimine, kavandamine, prototüüpimine, lahenduste katsetamine ja hindamine. Disaini seosed kasutajakogemuse, keskkonnateadlikkuse ja visuaalse kommunikatsiooniga. Meediakeskkond ja visuaalne kommunikatsioon. Reklaami, propaganda, sotsiaalmeedia ja visuaalse identiteedi kujundamise viisid. Visuaalsete sõnumite loomine, analüüsimine ja kriitiline tõlgendamine digitaalses ja füüsilises keskkonnas.

Kultuuripärandi kaitse. Autoriõigus ja loomingu kasutamise eetika. Visuaalide kasutamine digikeskkonnas, viitamine, tehisintellekti abil loodud kujutiste kasutamise ja autorluse küsimused.

Kunsti, arhitektuuri ja disainiga seotud elukutsed.

Nüüdiskunsti nähtusi võrdlevad teemad (valikuliselt kuni kolm teemat):

1. Individuaalsus, kollektiivsus ja anonüümsus kunstis.
2. 20. sajandi nn realismid: sürrealismist ja sotsrealismist kuni hüperrealismi ja videokunstini.
3. Mäng kunstiajaloo minevikuga, tsitaat, remiks, paroodia nüüdisaja kunstis ning visuaalkultuuris.
4. Kunsti aktiivsed sekkumised ühiskonda: poliitiline kunst, feministlik kunst, avalik kunst.
5. Nüüdisaegse kultuuri interdistsiplinaarsus: kunst, muusika, film, kirjandus.
6. Muutused arhitektuuris ja disainis 20. ja 21. sajandil.

Loomingulised ja uurimisprojektid, õppekäigud.

Loomingulised projektid on seotud Mõtle!-osa võrdlevate teemadega ning mõtestavad, kinnistavad ja laiendavad õpitut. Oluline on isiklik vaatenurk, käsitletavate teemade endast ja nüüdisajast lähtuv tõlgendamine. Loovtööde tegemisel valida oma ideele sobivad väljendusvahendid (nt joonistus, maal, kollaaž, ruumiline objekt, digitaalne pilt, video, tegevuskunst jne). Loovtöö protsessi osa on töö esitlemine, analüüs ja tõlgendamine ning oma valikute põhjendamine.

Projektid ja õppekäigud on seotud õppe korraldamisega erinevates õpikeskkondades: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, muuseum, näitus, virtuaalkeskkond jne.

Lõiming

– ühiskonnaõpetusega: propaganda, ideoloogia, meedia mõju ja visuaalne manipulatsioon;
– majandus- ja ettevõtlusõppega: reklaam, bränding ja disaini roll tarbimiskultuuris; toote ja brändi disain õpilasfirma tegevuse osana.
– informaatikaga: digitaalne kujundamine, autoriõigus ja visuaalne kommunikatsioon digikeskkonnas;
– filosoofiaga: modernismi ja postmodernismi maailmapilt;
– keskkonnaõpetusega: jätkusuutlik disain ja avaliku ruumi kujundamine.

2.2. Muusika

2.2.1. Õppeaine õpetamise eesmärk

Muusikaõpetuse eesmärk on tekitada õppijas huvi muusika ja musitseerimise vastu ning kujundada harmoonilist, loovat ja kultuuriteadlikku isiksust. Muusikaõpetuses lähtutakse eesti koolimuusikas välja kujunenud traditsioonidest ja põhimõtetest (Riho Päts, Heino Kaljuste), mis toetuvad Zoltán Kodály ja Carl Orffi pedagoogika adapteeritud käsitlusele ning tänapäeva pedagoogika teadmusele ja kogemusele.

Muusikaõpetuse taotlus on luua muusikateadmiste, -oskuste ja -kogemuste süsteem, mille kujunemist toetavad ainekavas kirjeldatud osaoskuste (laulmine, pillimäng, omalooming, muusika kuulamine) õpitulemused kõikidel muusikakursustel. Eesti ja maailma muusikakultuuri tutvustamise kaudu kujundatakse õpilaste sotsiaalkultuurilisi väärtushinnanguid ja muusikamaitset.

Muusikaõpetuse kaudu luuakse võimalused muusikaoskuste arenguks, avatakse ja avardatakse muusikaga tegelemise viise ning toetatakse elukestva muusikaharrastuse teket. Muusikaõpe gümnaasiumis toetab õpilase muusikalise kirjaoskuse, analüüsi- ja tõlgendusoskuse ning loomingulise eneseväljenduse arengut.

Õppetöö keskendub muusikaloo käsitlusele ajateljel keskajast kuni 21. sajandini, lõimides ajaloolise ülevaate praktilise musitseerimise, kuulamisanalüüsi ja loovtegevusega.

Õppeaine sisuks on:

1. musitseerimine (laulmine, sh ühe- ja mitmehäälselt, pillimäng, omalooming);
2. muusika kuulamine ja analüüs;
3. muusikalugu;
4. muusikaline kirjaoskus;
5. õppekäigud ja osalus kooli kultuurielus.

Muusikaõpetus lõimub teiste õppeainetega (nt eesti keel, kirjandus, ajalugu, kunst, ühiskonnaõpetus ja võõrkeeled) ning toetab üldpädevuste, sh õpipädevuse, suhtluspädevuse, kultuuri- ja väärtuspädevuse ning digipädevuse kujunemist.

Õppetöös kasutatakse aktiivõppe meetodeid, sh arutelusid, rühmatöid, loovülesandeid, projektõpet, kuulamisanalüüsi ja õppekäike. Vajadusel kasutatakse digivahendeid ja tehisintellekti rakendusi vastavalt kooli tehisintellekti kasutamise korrale. Kursused on üles ehitatud kronoloogiliselt ning toetavad süsteemset ülevaadet Euroopa ja Eesti muusikakultuuri arengust.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. mõistab muusikat kui kultuurinähtust ja identiteedi kujundajat;

2. tunneb Euroopa ja Eesti muusikakultuuri olulisemaid ajastuid, stiile ja esindajaid;
3. oskab võrrelda erinevate ajastute muusikat ning põhjendada oma arvamust muusikaalast terminoloogiat kasutades;
4. rakendab oma muusikalisi teadmisi ja oskusi laulmises, pillimängus ja omaloomingus ning osaleb aktiivselt ühismusitseerimises;
5. analüüsib muusikaüritusi ja kuuldud teoseid kriitiliselt;
6. kasutab digivahendeid eesmärgipäraselt ning hindab allikate usaldusväärsust;
7. tegutseb eetiliselt, arvestades autoriõiguse ja andmekaitse põhimõtteid;
8. väärtustab Eesti muusikatraditsioone ja kultuuripärandit ning mõistab muusika rolli ühiskonnas ja inimese heaolus;
9. kasutab loomingulises tegevuses koostöö-, eneseväljendus- ja refleksioonioskusi.

I kursus „Muusika keskajast klassitsismini"
Õpitulemused

Õpilane:
1. rakendab oma muusikavõimeid ja -oskusi laulmises, pillimängus ja omaloomingus;
2. kirjeldab keskaja, renessansi, baroki ja klassitsismi muusika põhitunnuseid;
3. võrdleb käsitletud ajastute muusikat ja seostab seda ajastu kultuuriloolise taustaga;
4. analüüsib muusikanäiteid, kasutades asjakohast muusikaterminoloogiat;
5. väljendab põhjendatult oma arvamust kuulatud teoste ja külastatud muusikaürituste kohta;
6. osaleb ühismusitseerimises ja väärtustab ühislaulmist.

Õppesisu
- muusika teke ja olemus. Muusika väljendusvahendid;
- keskaja muusika (gregooriuse laul, missa, mitmehäälsuse kujunemine);
- renessanss (polüfoonia, ilmalik laul, reformatsioon ja kirikumuusika muutused);
- barokk (ooper, oratoorium, passioon, kontsert, fuuga);
- klassitsism (sonaadivorm, sümfoonia, keelpillikvartett, ooper).

Praktilised tööd
1. kuulamistestid ja kuulamisanalüüsid;
2. ajastule omase laulu või lihtsama teose esitamine;
3. väikeettekanded valitud heliloojast;
4. kontserdi või muusikaürituse külastus ja arvustus.

Lõiming
- ajalugu – keskaja, renessansi, baroki ja klassitsismi kultuuriajalooline taust;
- eesti keel ja kirjandus – arvustuste ja ettekannete koostamine;
- kunst – eri ajastute kunstistiilide ja muusika võrdlus;
- võõrkeeled – võõrkeelsete laulutekstide ja allikate kasutamine;
- digipädevus – infootsing ja esitluste koostamine.

II kursus „Romantism ja Eesti muusikakultuuri kujunemine”
Õpitulemused

Õpilane:
1. rakendab oma muusikalisi teadmisi ja oskusi praktilises musitseerimises;
2. võrdleb romantismiajastu muusikat varasemate ajastutega;
3. selgitab Eesti rahvamuusika ja professionaalse muusikakultuuri kujunemist;
4. loob seoseid paikkonna, Eesti ja Euroopa muusikakultuuri vahel;
5. kasutab digivahendeid esitluste ja kirjalike tööde koostamisel;
6. koostab analüütilise kirjaliku töö või muusikaürituse arvustuse;
7. analüüsib muusikanäiteid, kasutades asjakohast muusikaterminoloogiat;
8. osaleb ühismusitseerimises ning väljendab oma muusikalist eneseväljendust.

Õppesisu

- romantism ja rahvuslikud koolkonnad;
- soololaul, programmiline muusika, ooper, operett ja ballett;
- eesti rahvamuusika ja rahvapillid;
- laulupidude traditsiooni kujunemine;
- eesti professionaalse muusikakultuuri algus;
- pärimusmuusika tänapäevased vormid.

Praktilised tööd

1. kuulamistestid ja teoste analüüs;
2. ettekanded ooperist, operetist või balletist;
3. kohaliku muusikakollektiivi tegevuse analüüs;
4. kontserdipaiga külastus ja muusikaürituse arvustus.

Lõiming

- ajalugu – rahvuslik ärkamisaeg ja kultuurilugu;
- kirjandus – laulutekstide ja rahvusromantiliste tekstide analüüs;
- ühiskonnaõpetus – kultuuriline identiteet ja laulupidude traditsioon;
- kunst – romantismi väljendumine kunstis ja muusikas;
- digipädevus – esitlused ja digitaalne sisuloome.

III kursus „20.–21. sajandi muusika”
Õpitulemused

Õpilane:
1. rakendab oma muusikalisi teadmisi ja oskusi loovtegevuses;
2. võrdleb 20. ja 21. sajandi muusikastiile ja -suundumusi;
3. analüüsib jazz-, rock-, pop-, filmi- ja pärimusmuusika väljendusvahendeid;
4. selgitab muusika rolli muutumist tehnoloogia ja ühiskonna arengus;

5. kasutab digivahendeid ja vajadusel tehisintellekti loovprojekti kavandamisel ja teostamisel;
6. osaleb ühismusitseerimises ning väljendab oma muusikalist eneseväljendust.

Õppesisu

- 20. sajandi muusikasuundumused;
- Eesti muusika pärast II maailmasõda;
- jazz-, rock- ja popmuusika areng;
- nüüdismuusika, elektrooniline muusika ja filmimuusika;
- muusikatööstus ja tehnoloogia mõju muusikale.

Praktilised tööd

1. kuulamistestid ja muusikateoste analüüs;
2. jazz- või popmuusikapala analüüs või esitus;
3. loovprojekt või digitaalne muusikaprojekt;
4. kontserdi või muusikaürituse külastus ja arvustus.

Lõiming

- ühiskonnaõpetus – meedia, autoriõigused ja kultuuritööstus;
- geograafia – globaliseerumine ja muusikakultuuride levik;
- füüsika – heli ja helitehnoloogia;
- võõrkeeled – rahvusvaheline muusikakultuur ja laulutekstid;
- digipädevus – muusika- ja videotöötlus, tehisintellekti kasutamine.

LISA 7. AINEVALDKOND „KEHALINE KASVATUS“

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Kehalise kasvatuse kaudu rakendatakse gümnaasiumis liikumisõpetuse põhimõtteid, et kujundada õpilastes liikumispädevust, mis hõlmab liikumisharrastuseks vajalikku motivatsiooni, teadmisi, oskusi, kogemusi ja hoiakuid ning tähendab ennastjuhtiva inimese kujunemist, kes suhtub liikumisesse positiivselt, oskab iseseisvalt liikumisharrastusega tegelda ja mõistab vastutust enda tervise hoidmise eest.
Liikumispädevust arendava õppe tulemusena gümnaasiumi lõpetaja:

1. kasutab mitmekülgseid liikumisoskusi ja -kogemusi eri liikumisviisides ning teab, mis on temale meelepärane liikumisharrastus;
2. mõistab vastutust hoida enda tervist ja vormisolekut kehaliste võimete arendamise, liikumise ning toitumise kaudu;
3. on igapäevaselt kehaliselt aktiivne ja järgib tervisliku liikumise põhimõtteid;
4. väärtustab liikumist, sporti ja tantsu kultuuri osana ning ennast selle mõjutajana ja uue loojana;
5. hoiab vaimset ja kehalist tasakaalu, tuleb toime stressiolukorras ning kasutab emotsioonidega toimetulemise viise;
6. tunneb rõõmu liikumisest ja on saanud sellest positiivse kogemuse.

1.2. Ainevaldkonna õppeaine arvestuslik maht

Õppeainet õpetatakse viie kohustusliku kursusena. Peale kohustuslike kursuste pakub kool valikkursuseid. Kohustuslike ja valikkursuste sisu on koostatud arvestusega, et need toetaksid liikumispädevuse kujunemist ning ainekavas esitatud viie liikumisvaldkonna õpitulemuste saavutamist. Valikkursused on valitud gümnaasiumi riikliku õppekava lisades 8–15 esitatud kursuste hulgast.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Liikumisõpetusega aidatakse kaasa terve ja liikuva inimese kujunemisele ning tekitatakse seosed koolis õpitu ja selle kasutamise võimaluste vahel vabal ajal, st väljaspool kooli. Liikumispädevuse kujunemist toetavad ainekavas viie liikumisõpetuse valdkonna õpitulemused, mis on õppe kujundamise aluseks: liikumisoskused; tervis ja kehalised võimed; kehaline aktiivsus; liikumine ja kultuur; vaimne ja kehaline tasakaal.
Liikumisoskused. Liikumisoskusi arendatakse süvendatult spordialade ja liikumisharrastuse kaudu. Mitmekülgsete liikumisoskuste omandamist on õpilane alustanud põhikoolis. Valdkonna „Liikumisoskused“ siht on aidata kaasa niisuguse inimese kujunemisele, kes on iseseisvalt motiveeritud liikuma eri keskkondades ja tingimustel ning kellel on selleks vastavad oskused, teadmised ja valmisolek. Seejuures peab kõiki liikumisoskusi arendama teadlikult ja eesmärgistatult. Arutluste ja soorituste mõtestamisega seotakse õppes õpilase omandatud teadmised varem olemasolevate oskustega ning leitakse õpilasele sobivaid liikumisviise.

Liikumisoskused jagunevad järgmiselt:

1. **edasiliikumisoskused erinevates keskkondades:** kõndimis-, jooksmis-, hüppamis-, ronimisoskus, oskus liikuda rütmis ja muusika saatel ning koos teistega, I kooliastmes omandatud ujumisoskusega, sh pöörata tähelepanu veeohutusele, on soovitatav jätkata ka gümnaasiumis;
2. **vahendil liikumise oskus** tähendab oskust liikuda vahendil edasi (nt suusatamine, uisutamine, rulluisutamine, aerutamine, sõudmine jne);
3. **vahendi käsitsemise oskus** tähendab oskust visata, püüda, põrgatada ning lüüa vahendit käe ja jalaga või muu vahendiga;
4. **kehakontrollioskus** asendites ja liikumisel tähendab oskust säilitada tasakaalu erinevates keha asendites, liikudes ja nende kombinatsioonides.

Tervis ja kehalised võimed. Aidatakse kaasa õpilase vastutustunde ja harjumuse kujunemisele, et hoida enda tervist ja arendada tervisega seotud kehalisi võimeid. Selleks omandatakse teadmisi ja oskusi iseseisvaks kehaliste võimete arendamiseks. Gümnaasiumis jätkatakse põhikoolis alanud korrapärast tervisega seotud kehaliste võimete, s.o aeroobse vastupidavuse, jõu ja painduvuse mõõtmist vähemalt üks kord gümnaasiumi jooksul. Mõõtmise peamine eesmärk on, et õpilased teaksid enda tervisega seotud kehalistest võimetest ja oleksid motiveeritud neid arendama. Lisaeesmärk on saada korrapärast tagasisidet Eesti õpilaste tervisega seotud kehaliste võimete kohta, jälgides tervisenäitajate kui tundlike isiklike teemade käsitlemisel konfidentsiaalsust ja inimlikkust. Tagasiside on individuaalne ja ei ole hinde panemise alus, vaid sellega suurendatakse teadlikkust kehalisest vormisolekust. Kehaliste võimete mõõtmise tulemusi ei võrrelda ega seostata normatiividega ja neid analüüsitakse nii, et see ei kahjusta õpilaste enesehinnangut, vaid toetab õpilase motivatsiooni end arendada.

Kehaline aktiivsus. Õpilases kujundatakse oskus leida õppes endale sobiv liikumisviis ja -aktiivsus kehalise aktiivsuse kaudu. Selleks kasutatakse mitmekesiseid õppemeetodeid, näiteks enda kehalise aktiivsuse hindamine nii tehnoloogiliste kui ka subjektiivsete vahendite kaudu, liikumispäeviku pidamine valitud perioodi vältel, igapäevase liikumisaktiivsuse plaanimine jne. Lisaks toetatakse oskust analüüsida eri liikumisviise ja nende sobivust enda harrastusena. Õpilased, kelle tervislik seisund ei võimalda kõiki liikumisõpetuse tegevusi sooritada või suure intensiivsusega liikuda, kaasatakse liikuma nende tervisliku seisundi põhjal.

Liikumine ja kultuur. Õpilastes kujundatakse oskust mõtestada inimese ja liikumise osa kultuuris ning enda rolli kultuuri kandja, mõjutaja ja loojana. Õpe toetab suutlikkust mõista ning analüüsida kultuuri muutumist, sh populaarsete liikumisviiside muutumist ajas. Õpet korraldatakse ja liikumisoskusi seostatakse eri kultuurivaldkondadega ning žanridega.

Vaimne ja kehaline tasakaal. Õpilastes kujundatakse motivatsiooni väärtustada võrdselt vaimset ja kehalist tasakaalu, mille saavutamiseks tehakse sobilikke harjutusi. Õppes lähtutakse vajadusest luua õpilastes arusaam mitmekülgsetest vaimset ja

kehalist tasakaalu soodustavatest tegevustest, et õpilased suudaksid valida praktikas rakendamiseks vähemalt kaks tegevusviisi.
Taotletavad õpitulemused on aluseks kooli liikumisõpetuse ainekava koostamisel, kuid nende saavutamise viisid on paindlikud ja võimaldavad arvestada õpilaste huve, kooli kultuuri, traditsioone ning õpikeskkonda.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Ainevaldkonnas toetatakse kõigi riiklikus õppekavas nimetatud üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi kooli eripära ja kooli õppekavas sätestatu põhjal. Liikumisõpetus võimaldab praktiliste tegevuste kaudu kujundada kõiki üldpädevusi, seejuures on teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise kujundamisel kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Läbivad teemad on aineülesed ja käsitlevad ühiskonnas tähtsustatud valdkondi, luues ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust ning toetades õpilase suutlikkust oma teadmisi eri olukordades rakendada.

Õppes kavandatakse teadlikult aega üldpädevuse arendamise ja läbivate teemade käsitlemise kõrval ka liikumisega seotud kõrgemaid mõtlemisoskusi arendavatele ülesannetele, nagu analüüs, kriitiline mõtlemine, loovad tegevused, tagasiside andmine, õpitava kinnistamine, aktuaalsete teemade käsitlemine või väärtushinnangute üle arutlemine.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Toetudes gümnaasiumi riiklikus õppekavas toodud õppeaine mahule ja õpitulemustele, on kool koostanud omanäolise ainekava ja korraldab õppe parimal võimalikul viisil arvestusega, et õpilaste liikumisharjumuste kujunemiseks vajalik õppe maht jaguneks õppeperioodide kaupa ühtlaselt.

Õpet kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevuste ja liikumispädevuse arendamise vajadusest, taotletavate teadmiste, oskuste ja hoiakute ning õpitulemuste saavutamisest, kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning võimalustest lõimida liikumisõpetust teiste õppeainete ja läbivate teemadega.

Õppe korraldamine on õppijakeskne, toetab erinevate võimete ja terviseseisundiga õpilaste õpimotivatsiooni hoidmist ja aktiivset õppes osalemist ning individuaalset tervise hoidmist liikumise abil.

Õpe toetab õpilaste kujunemist iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ning vastutada oma õppimise

eest, tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.
Gümnaasiumis õpet kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

1. arvestatakse õpilaste liikumise ja sportimise eelteadmisi ning huve, eripära ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat füüsilist pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ning õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
2. võimaldatakse õpet nii üksi kui ka koos teistega, arvestades õpilaste arvu õpperühmas, vanust, võimekust ja sugu; võimaldatakse erivajadustega õpilastel osaleda aktiivselt liikumistes nende võimaluste kohaselt ning vajaduse korral kohandatakse selleks tarvilikke tegevusi;
3. arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ning liikumis- ja spordivaldkonna arengut, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
4. kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ning analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid ning vastutama oma õppimise ja kehalise arengu eest;
5. kaasatakse õpilasi tegevuste kavandamisse ja juhtimisse, sh valikute tegemise oskuse kujunemist toetavate kursuste sisu loomisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õpet nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
6. kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamisele ning eneserefleksioonile, õpitakse andma ja võtma vastu tagasisidet;
7. rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid tegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgselt, tutvustatakse valdkonna teadussaavutusi ja aktuaalseid probleeme ning arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
8. rakendatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid õppimiseks ning enda kehaliste võimete analüüsimiseks, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõigust ja uurijaeetikat.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppe osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut, taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist ning hoiakute kujunemist. Hindamise kaudu saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase isikupärasest arengust ning toetatakse õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks.

Hindamise toel saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja liikumispädevuse kujunemisel. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppe kui ka iseenda pädevuste arendamiseks. Liikumisoskuste

omandatuse hindamise kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta.

Hoiakute kujunemise kohta antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangutega. Hindamisel lähtutakse riikliku õppekava üldosas hindamise kohta sätestatust ja selle alusel koostatud kooli hindamisjuhendist, mis kehtestab mittenumbrilise hindamise kasutamise, mujal (nt huvikoolis või huvitegevuses) õpitu arvestamise ja õpilase eneseanalüüsi koostamise põhimõtted kehaliste võimete arengu seisukohast. Rakendatakse nii diagnoosivat, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse kas sõnaliste hinnangute või numbriliste hinnetena.

Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste liikumisalaste eelteadmiste ja oskuste tase ning ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada edasist õppimist ja õpetamist.

Kujundava hindamise kaudu saab õpilane suulist ja kirjalikku tagasisidet õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Liikumisõpetuses väärtustatakse eesmärgi saavutamiseks tehtud tööd ja pingutust.

Kokkuvõtvalt hinnatakse üldjuhul õppeperioodi lõpul, et kontrollida nii õppeaines seatud eesmärkide kui ka taotletavate õpitulemuste saavutatust.

Õpilasele on õppe alguses teada, mis õpitulemuse saavutamise poole mis õpiülesannetega liigutakse, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppe käigus oma õppimist ning seatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.
Õpilane kaasatakse nii oma tööd hindama kui ka kaasõpilaste saavutusi tagasisidestama. Aruteludes hinnatakse õpilase esitatud arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ning veenvust. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet.

Kirjalike ülesannete puhul arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, eelkõige liikumis- ja sporditerminite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel ülesande eesmärgi ja kokkulepitud hindamiskriteeriumide põhjal.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub seatud õppe-eesmärkidest ning eeldatavast õpitulemusest.

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav füüsiline, vaimne ja sotsiaalne õppekeskkond tagab liikumisvõimalusi ja liikumispädevuse väljakujunemist. Õpetaja loob kõiki õpilasi toetava õppekeskkonna, sõltumata nende varasematest teadmistest, oskustest ja kehalisest võimekusest.

Vaimselt ja sotsiaalselt toetav õppekeskkond võimaldab õpilasel teha vigu, kartmata karistust või alavääristamist. Liikumis- ja sportmängudes väärtustatakse mängust osavõttu, kaaslaste ja reeglite arvestamist ning oskuste kasutamist mängus. Võistkonnamängudes võivad õpilased kanda eri rolle ja selle kaudu erinevaid ülesandeid mängus.

Füüsilise keskkonna kujundamisel arvestatakse vajadust tagada õpilaste ohutus ja turvalisus. Füüsilise keskkonna moodustavad õpitulemuste saavutamiseks ja liikumispädevuse kujunemiseks nõuetekohased ruumid ning liikumis- ja spordivahendid sise- ja õuekeskkonnas.

Liikumispädevuse saavutamiseks tagab kool võimaluse tunde läbi viia nõuetele vastavates spordirajatistes. Õpilased saavad kasutada rõivistuid ning pesemisruume. Kooli õuealal luuakse mitmekesised liikumisvõimalused, mis toetavad ainekavas märgitud õpitulemuste saavutamist, liikumispädevuse kujundamist ja liikumisoskuste kasutamist, sõltumata õpilaste vanusest ja soost.

2. Ainekavad

2.1. Liikumispädevust kujundav õppeaine (Liikumisõpetus)

2.1.1. Õppeaine kirjeldus

Õppeaine hõlmab viie valdkonna taotletavaid õpitulemusi, mis toetavad liikumispädevuse omandamist gümnaasiumi lõpuks nii, et gümnaasiumi lõpetaja on saanud positiivse kogemuse liikumisest ja liikumisharjumuse. Ainekava jätab õpetajale autonoomsuse õppesisu valikul tingimusel, et kõigi viie liikumisvaldkonna taotletavad õpitulemused oleksid kooliastme lõpuks saavutatud. Õppeaine võimaldab arvestada õpilaste varem või väljaspool kooli omandatud oskuste, teadmiste ja kogemustega, õppeaja efektiivsemat kasutamist, individuaalsemat lähenemist ja keskendumist arendamist vajavatele oskustele. Õpitulemuste saavutamist toetab õpilaste kaasamine õpitavale tähenduse andmisse nii kehaliselt kui ka vaimselt, sotsiaalselt ja emotsionaalselt.

2.1.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

1. kasutab mitmekülgseid liikumisoskusi ja -kogemusi eri liikumisviisides ning teab, mis on temale meelepärane liikumisharrastus;
2. mõistab vastutust hoida enda tervist ja vormisolekut kehaliste võimete arendamise, liikumise ning toitumise kaudu;
3. on igapäevaselt kehaliselt aktiivne ja järgib tervisliku liikumise põhimõtteid;
4. väärtustab liikumist, sporti ja tantsu kultuuri osana ning ennast selle mõjutajana ja uue loojana;
5. hoiab vaimset ja kehalist tasakaalu, tuleb toime stressiolukorras ning kasutab emotsioonide juhtimise viise.

2.1.3. Õpitulemused

Liikumisoskused

Õpilane:

1. kasutab teadlikult edasiliikumisoskusi eri keskkondades, liikumisharrastuses, eri spordialadel ja tantsuliikides;
2. liigub vahendil iseseisvalt kehaliste võimete arendamiseks või igapäevases liikumises;
3. rakendab igapäevaseks liikumiseks või liikumisharrastuseks vajalikke liikumisvahendi hooldusvõtteid;
4. käsitseb vahendit erinevates liikumistes;
5. mängib sportmängu reeglite järgi;
6. rakendab esmaseid veeohutusalaseid oskusi;
7. analüüsib kehaasendite ja liikumiste kombinatsioonide loomist;
8. valib harjutusi kehahoiu kontrollimiseks ja korrigeerimiseks;
9. mõistab olulisemaid kehakontrolli mõjutavaid tegureid ja oskab neid analüüsida;
10. väärtustab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;
11. annab hinnangu enda tegevusele paaris- ja rühmatöös;
12. analüüsib ja annab hinnangu enda liikumisoskustele, -ohutusele ja turvavarustuse kasutamisele;
13. mõistab erinevate liikumisoskuste toimet heaolule ja töövõimele.

Tervis ja kehalised võimed

Õpilane:

1. leiab endale sobivaid treeninguvõimalusi ja -meetodeid, lähtudes isiklikust eesmärgist;
2. teab erinevaid treenimisvõimalusi ja -meetodeid;
3. arendab korrapäraselt enda kehalist võimekust kokkulepitud perioodil, lähtudes testide tulemustest ja koostatud treeningplaanist;
4. mõistab erinevate kehalise võimekuse testide eesmärki;
5. annab hinnangu enda kehalistele võimetele ja eesmärgi saavutamisele;
6. analüüsib tasakaalustatud liikumise ja toitumise mõju tervisele, seab selle kohta endale lühiajalise eesmärgi.

Kehaline aktiivsus

Õpilane:

1. plaanib ja analüüsib enda liikumisaktiivsust ning peab teatud perioodil liikumispäevikut;
2. mõistab erineva liikumisintensiivsuse mõju organismile ja leiab endale sobiva koormuse;
3. annab hinnangu enda kehalisele aktiivsusele, toetudes isiklikele ja/või tehnoloogilistele vahenditele;
4. rakendab liikumiseks ettevalmistavaid ja koormusjärgseid tegevusi;
5. rakendab traumade ning haiguste järel sobilikku liikumist ja koormust;
6. ennetab liikumisega seotud riske ja annab esmast abi.

Liikumine ja kultuur

Õpilane:

1. loob midagi liikumisega seotult, analüüsib loomist ja annab sellele hinnangu;
2. annab hinnangu oma osalemisele ja/või vabatahtliku tegevuse kogemusele liikumisüritusel ning seostab saadud kogemust isikliku üldpädevuste arenguga;
3. seostab ausa mängu põhimõtteid üldinimlike väärtustega ja erinevate eluvaldkondadega;
4. mõistab sportlaste ja tantsijate rolli kultuuri mõjutajana;
5. järgib liikumistega seotud ohutusnõudeid, isiklikku hügieeni ja annab neile hinnangu;
6. riietub vastavalt tegevusele ja keskkonna tingimustele;
7. annab hinnangu enda liikumiskogemusele looduskeskkonnas;
8. annab hinnangu enda oskustele tulla iseseisvalt toime asukoha ja suuna määramisega;
9. mõtestab liikumiskultuuri tantsu kaudu;
10. juhendab kaasõpilasi liikumises.

Vaimne ja kehaline tasakaal

Õpilane:

1. valib teadlikult vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
2. sooritab iseseisvalt vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi;
3. kasutab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavaid tegevusi igapäevaelus toimetulekuks; kasutab emotsioonidega toimetulemise viise

3. Ainevaldkond „Kehaline kasvatus“ valikkursused

3.1. Valikkursus „Kehalised võimed ja liikumisoskused“

3.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursuse õpetamisega taotletakse, et õpilane:

1. mõistab kehalises vormis olemise tähtsust inimese tervisele ja töövõimele ning liikumisoskuste osa selle saavutamises;
2. täiustab oma olemasolevaid liikumisoskusi, omandab uusi teadmisi ja oskusi tervist ning töövõimet parandava liikumise ohutuks harrastamiseks;
3. analüüsib oma kehalise võimekuse taset ning liigub/spordib teadlikult oma tervise tugevdamiseks ja töövõime parandamiseks;
4. arendab koostööoskusi kaaslastega.

3.1.2. Valikkursuse lühikirjeldus

Valikkursusel keskendub õpilane oma kehalise vormi ja kehalise töövõime arendamisele ning motoorsete oskuste täiustamisele. Omandatud teadmised ja oskused toetavad õpilase tervise ja töövõime arengut ning loovad aluse elukestvale liikumisharrastusele.

3.1.3. Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

1. valdab ülevaadet tervise aluseks olevatest kehalistest võimetest (kehalise võimekuse liikidest) ning tunneb nende arendamise võimalusi;
2. analüüsib oma kehalise töövõime ja motoorsete oskuste taset ning kavandab treeningu nende edendamiseks;
3. parandab kehalise kasvatuse tundides omandatud motoorseid oskusi ning õpib süvendatult sooritama üht uut kehalist tegevust/liikumisviisi;
4. kinnistab kehalist töövõimet parandava liikumise/sportimise ohutus- ja hügieeninõuetega seotud teadmisi; teab, kuidas käituda ja abistada õnnetusjuhtumite, traumade jms puhul;
5. teeb koostööd kaaslastega; abistab, julgestab ja juhendab neid tunnis/treeningul;
6. väärtustab kehakultuuri rahvusliku ja rahvusvahelise kultuuri osana;
7. osaleb aktiivselt tundides; leiab enda kehalise töövõime parandamiseks sobiva liikumisviisi/spordiala ja harrastab seda ka väljaspool kehalise kasvatuse tunde.

3.1.4. Õppesisu

Teadmised kehalise töövõime arendamiseks ja liikumisoskuste õppimiseks. Kehalised võimed, nende mõju tervisele; kehaline võimekus kui tervise alus. Kehaliste võimete arendamise ja kehaliste harjutuste õppimise printsiibid ning meetodid, treeningu ülesehitus.
Kehalise treeningu kavandamine (treeningplaanide koostamine): eesmärkide seadmine, vahendite ja meetodite valik, tagasiside kogumine.
Kehaliste võimete arendamine. Erinevate kehaliste võimete (aeroobse vastupidavuse, lihasjõu, painduvuse, kiiruse, osavuse/koordinatsiooni) arendamise võimalused (jõusaalitreening, aeroobika, streching jms) ja harjutamise metoodika.
Motoorsete oskuste arendamine. Kehalise kasvatuse kohustuslikel kursustel õpitud spordialade ja liikumisviiside tehnika täiustamine; uute spordialadega tutvumine ja nende tehnika õppimine. Kooli valikul vähemalt kahe spordiala harrastamine.
Liikumine ja tervis. Ohutus- ja hügieeninõuded spordialade õppimisel ning kehaliste võimete arendamisel. Enesekontrollikatsed (vastupidavus-, jõu- ja painduvuskatsed) ning enesekontrollivahendite (pulsitester jm) kasutamine. Lihashooldus. Esmaabi.
Osalemine spordiüritustel.

3.2. Valikkursus „Liikumine välistingimustes“

3.2.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:
1. mõistab väljas liikumise tähtsust ja selle soodsat mõju tervisele;
2. omandab uusi teadmisi ja oskusi väljas liikumise ohutuks harrastamiseks;
3. rakendab väljas liikumist oma tervise tugevdamiseks, töövõime parandamiseks ning organismi karastamiseks;
4. kinnistab koostööoskusi kaaslastega ja arusaamu keskkonda säästvast liikumisest/sportimisest.

3.2.2. Valikkursuse lühikirjeldus

Valikkursus toetab õpilast elukestvaks liikumisharrastuseks vajalike teadmiste ja oskuste omandamisel, tervise tugevdamisel ja organismi karastamisel. Väljas, sh looduses liikumine soodustab õpilase kehaliste võimete arengut, rekreatsiooni ja keskkonnateadlikku käitumist.

3.2.3. Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:

1. analüüsib väljas liikumise organismi karastavat, tervist tugevdavat, töövõimet parandavat ja taastavat mõju; seab eesmärgid, pakub vahendeid ja võimalusi väljas liikumiseks, et tugevdada enda tervist ning suurendada kehalist aktiivsust;
2. parandab kehalise kasvatuse kohustuslikel kursustel omandatud (väljas liikumiseks kasutatavaid) motoorseid oskusi, õpib sooritama ühte uut väljas liikumise viisi;
3. kinnistab väljas liikumise ohutus- ja hügieeninõuetega seotud teadmisi; teab, kuidas käituda väljas juhtuda võivate õnnetusjuhtumite (traumade, külmumise jms) puhul;
4. teeb spordialade õppimise ja kehalise treeningu ajal koostööd kaaslastega, abistades, julgestades ning juhendades neid;
5. osaleb aktiivselt tundides; leiab endale sobiva väljas liikumise viisi ja harrastab seda ka väljaspool kehalise kasvatuse tunde;
6. väärtustab kehakultuuri rahvusliku ja rahvusvahelise kultuuri osana;
7. hindab keskkonda ning suhtub sellesse säästvalt; tunneb looduses liikumist reguleerivaid seadusi.

3.2.4. Õppesisu

Teadmised väljas liikumise harrastamiseks. Väljas liikumise mõju organismile; soovitused liikumisviisi valikuks (k.a varustuse, riietuse valik) ning harrastamiseks. Keskkonda säästev liikumine: looduses liikumist reglementeerivad õigusaktid. Isikliku tervistava liikumisharrastuse kavandamine, lihtsamate treeningplaanide koostamine (eesmärkide seadmine, vahendite ja meetodite valik, tagasiside plaanimine).
Väljas liikumiseks kasutatavad liikumisviisid/spordialad, nende tehnika ja harjutamise metoodika. Kooli valikul harrastatakse vähemalt kaht ala: liikumisviisid – kõnd, kepikõnd, jooks; orienteerumine (sh suusa- ja rattaorienteerumine); rulluisutamine; suusatamine; uisutamine; treening terviserajal; mõni uus liikumisviis jms.
Väljas liikumine ja tervis. Ohutus- ja hügieeninõuded. Enesekontrollikatsed (UKK 2 km käimise test, Cooperi test, kasutades erinevaid liikumisviise jms); enesekontrollivahendite (sammuloenduri, pulsitestri jms) kasutamine. Esmaabi.
Osalemine spordiüritustel.

3.3. Valikkursus „Matkamine looduses“

3.3.1. Valikkursuse lühikirjeldus

Valikkursuse maht on 35 akadeemilist tundi, mis läbitakse meeskonnatööna. Kursuse raames omandavad õpilased põhiteadmisi matkamisest. Meeskonnatööna planeerivad ning organiseerivad õpilased matka ise.

Valikkursus algab teoreetiliste ja praktiliste tundidega, mille raames tutvuvad õpilased erinevate matkaliikidega, õpivad leidma infot erinevate matkaradade kohta, tutvuvad Eesti ja Euroopa hea matka tavadega, õpivad matkamisega seonduvat terminoloogiat, tutvuvad erinevate navigeerimis- ja orienteerumisvõimalustega, tutvuvad matkamisvarustusega, õpivad andma esmaabi jms.

Praktilistes tundides rakendatakse teoreetilisi teadmisi, sh õpitakse meeskonnas matkamist ning tempo valikut, parandatakse oma füüsilist vormisolekut. Valikkursus lõpeb praktilise matkaga, kus eelnevalt õpitud teadmisi saab kinnistada praktiliselt ning terviklikult. Kursuse sisu on paindlik, igal koolil on võimalik valida matkatüüp vastavalt võimalustele, õpilaste võimekusele ja tahtele.

Valikkursuse läbimisel omandavad õpilased oskuse otsida, kasutada, analüüsida ja hinnata mitmesuguseid materjale ning kasutada infotehnoloogilisi vahendeid. Õpitav materjal esitatakse võimalikult eluliselt. Valikkursuse edukaks läbimiseks on vajalikud ning piisavad põhikooli lõpetaja üldpädevused. Kursus võimaldab kõikide gümnaasiumi riikliku õppekava §-s 4 toodud üldpädevuste loomuliku lõimimise õppetöösse nii teooria kui ka praktika kaudu. Õppeülesannetes luuakse elulisi näiteid ning olukordi. Õpitakse püstitama ülesandeid, nendele lahendust otsima ja tööd analüüsima. Praktilised ülesanded aitavad õpilastel loomulikult ja lihtsalt ülesandeid lahendada ja analüüsida.
Valikkursus võimaldab õppeainete vahelist lõimingut, mida soodustab koostöö eri ainevaldkondade õpetajate vahel ning vajaduse korral mitme õpetaja, kooli personali või külalisesineja kaasamine kursuse läbiviimisel:

1. kehaline kasvatus / liikumisõpetus (üldfüüsiline ettevalmistus, liikumine, liikumiskiirus, seltskonnamängud);
2. matemaatika (teekonna pikkus, kestus ja aeg jms);
3. geograafia (kaart, kompass);
4. inimeseõpetus ja psühholoogia (vaimne valmisolek, grupidünaamika, tahteomadused);
5. eesti keel (projektide koostamised ja raha taotlemised);
6. bioloogia (keskkond, ohutus, looduse hoidmine).

Valikkursuse raames saab rakendada kõiki riikliku õppekava läbivaid teemasid. Kursuse sisust ning ainevaldkonnast lähtuvalt pööratakse enam tähelepanu järgmistele teemadele: elukestev õpe, keskkond ja jätkusuutlik areng, kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, teabekeskkond, tehnoloogia ja innovatsioon, tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus.

3.3.2. Õpitulemused

Õpilane:
1. tunneb matkamise terminoloogiat ja põhitehnikaid ning oskab neid tegevustes sihipäraselt kasutada;
2. teab, kuidas kontrollida oma varustust, ning kuidas ja kus vajaduse korral hooldada;
3. tunneb matkamise ohutusreegleid ja aitab tagada kaaslaste ohutust;
4. oskab hinnata inimtegevuse tagajärgi erinevates looduslikes tingimustes;
5. tunneb rühma suhetes toimimise põhireegleid;
6. oskab leida teavet erinevatest allikatest ja kasutada seda;
7. oskab ennast matkaks ette valmistada (nii füüsiliselt kui ka emotsionaalselt);
8. oskab hinnata oma suutlikkust, oma varustust.

3.3.3. Õppesisu

Kursus sisaldab:
1. infotundi ning meeskondade moodustamist;
2. info leidmist (matkarajad, infopunktid, projektid);
3. ülevaadet matkamisest (ajalooline ülevaade, matkamise hea tava, matkaorganisatsioonid);
4. erinevate matkaliikide tutvustust, looduses liikumise võimalusi ja terminoloogiat;
5. matkavarustuse tutvustamist (sh laagrisse jäämine);
6. esmaabi;
7. menüü koostamise õpetamist (toidu valmistamise eripärad matkal);
8. orienteerumise õpetamist (nii nutiseadmetega kui ka ilma);
9. matka planeerimist;
10. soovitusi füüsiliseks ja vaimseks ettevalmistumiseks;
11. ööbimisega matkamist.

Valikkursus lõpeb praktilise matkaga, kus eelnevalt õpituid teadmisi saab kinnistada praktiliselt.

3.3.4. Hindamine

Kursuse läbimiseks on vajalik teoreetiliselt omandatud teadmisi rakendada matkal ning esitada kõik praktilised ja kirjalikud tööd. Kursuse edukaks läbimiseks õpilane:
1. teab matkamise terminoloogiat ja põhitehnikaid ning oskab neid tegevustes sihipäraselt kasutada;
2. teab, kuidas kontrollida oma varustust ning kuidas ning kus seda hooldada;
3. tunneb matkamise ohutusreegleid ja aitab tagada enda ja kaaslaste ohutust;
4. oskab hinnata inimtegevuse tagajärgi erinevates looduslikes tingimustes;
5. teab rühma toimimise põhireegleid;
6. oskab leida erinevatest allikatest teavet ja seda sihipäraselt kasutada;
7. oskab matkaks ette valmistuda (nii füüsiliselt kui ka emotsionaalselt), hindab oma suutlikkust, vastupidavust ning oma varustust.

3.3.5. Õppekeskkond

Vastavalt vajadusele toimub osa õppest klassiruumis (või võimlas, aulas, matisaalis vms), tagatud peab olema internetiühendus ning vajaduse korral (tahvel)arvuti või nutiseadme kasutamise võimalus. Õpikeskkond ei piirdu vaid klassiruumiga – praktilised tunnid võib läbi viia õues. Võimaluse korral võib ära kasutada paikkondlikke ressursse. Ööbimisega matk võiks soovitatavalt toimuda looduses.

LISA 8. VALIKÕPPEAINE „INFORMAATIKA“

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Informaatika õppimise peaeesmärgiks gümnaasiumis on see, et valdkonna vastu sügavamat huvi tundvad õpilased omandaksid erialased informaatikateadmised ja -oskused, mis loob neile võimalused planeerida enda tulevast tööelu ja karjääri IKT-ga seonduvatel erialadel või ka nutikamal tehnoloogiauuenduste rakendamisel IKT-ga kaudsemalt seotud ametites. Samas annab aine õppimine võimaluse tekitada huvi ja saada esmased teadmised valdkonna karjääri ja edasiõppimise võimaluste kohta.

Gümnaasiumi informaatikaõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. rakendab gümnaasiumis omandatud informaatikateadmisi ja oskusi praktikas;
2. oskab anda ülevaate digiühiskonna toimimisest ning informaatika ja küberturvalisuse ajaloost;
3. eristab seaduslikke ja ebaseaduslikke tegevusi, toetudes IKT ja kübervaldkonda reguleerivatele seadustele, rakendab täiendavaid ohutus- ja turvameetmeid küberkeskkonnas;
4. nimetab, selgitab ja kasutab informaatika ja küberkaitse ning küberkuritegevuse valdkonna põhimõisteid;
5. on kursis IT-valdkonna arenguga ühiskonnas ja oskab kaardistada olemasolevaid digilahendusi ja uuringuid probleemvaldkonnas;
6. on aktiivne õppija, panustades digilahenduse disaini, arenduse või juurutamise rühmatööprojekti kas arendaja, disaineri, analüütiku, testija, süsteemiadministraatori, projektijuhi või küberspetsialisti rollis;
7. suudab analüüsida digiteenuse sihtrühma probleeme ja vajadusi ning sõnastab seonduva digilahenduse arendusnõuded ning esitleb arendusprotsessi tulemusi eri sihtrühmade tarbeks;
8. kasutab digilahenduse arendusprojektis ja õppetegevuses vajaliku info leidmiseks erinevaid, sh digitaalseid teabeallikaid, analüüsib ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat teavet;
9. oskab märgata, hinnata ja vältida turvariske, mis võivad ilmneda digilahenduse kasutamisel, ning arvestab digitegevustes teiste inimeste privaatsusega ja isikuandmete kaitsega;
10. langetab digilahenduse loomisel kompetentseid otsuseid, tuginedes teaduslikele, majanduslikele ja eetilis-moraalsetele seisukohtadele, arvestades õigusakte ning prognoosides otsuste tagajärgi ja võimalikke mõjusid;
11. omab ülevaadet informaatikaga seotud erialadest, elukutsetest ja edasiõppimisvõimalustest ning rakendab informaatika õppeaines saadud teadmisi ja oskusi karjääri planeerides. Informaatika on arvutil põhineva infotöötlusega tegelev teaduse ning tehnika haru. Informaatika valdkonnas on võimalik omandada nii kutse- kui ka kõrgharidust, see on baasdistsipliiniks paljudele erialateadmistele nii info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) sektoris kui ka väljaspool seda. Gümnaasiumi informaatika õppe eesmärgid ja sisu tulenevad tänapäevase digitaliseerunud ühiskonna vajadustest, kus digitehnoloogiaga puututakse kokku igal töökohal ja ka

väljaspool tööd. Iga inimene on mingil hetkel kas digilahenduse looja, tellija, kohandaja, juurutaja või kasutaja rollis. Gümnaasium peaks kujundama õpilastes valmisoleku nendes rollides aktiivselt digiühiskonda panustada. Ka siis, kui gümnaasiumi lõpetaja ei vali edasiõppimiseks IKT eriala, peab ta suutma oma erialal IKT-d arukalt ja turvaliselt rakendada, uuendada, analüüsida digilahendustega seonduvaid probleeme ja vajadusi, selgitada neid nn targa tarbija ja tellijana uue digilahenduse arendajale.

1.2. Õppeaine kirjeldus

EBS Gümnaasiumi informaatikaõppe peamiseks informaatika alaseks valikaineks on kursus „Arvuti kasutamine uurimistöös“ toetamaks õpilaste 11. klassis tehtava kohustusliku projekti läbiviimist ja vormistamist. Informaatikavaldkondadest rohkem huvitatud õpilastele pakutakse võimalust läbida mitmeid teisi IT valdkonna kursusi:

1. Programmeerimine;
2. Tarkvaraarendus (mille eelduseks on programmeerimise kursuse läbimine või vastavate oskuste omandatus juba põhikoolis);
3. Tarkvaraanalüüs ja testimine;
4. Kasutajakeskne disain ja prototüüpimine;
5. Digiteenused.
6. Küberkaitse.

Taotletavad oskused omandatakse probleemülesannete lahendamise kaudu, mille juures arvestatakse õpilase kui isiksuse individuaalset eripära, huvisid ning vajadust arendada tema võimeid mitmekülgselt. Aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppe rõhuasetuseks on eluliste probleemülesannete lahendamine, millega kaasneb õpilaste kõrgemate mõtlemistasandite areng.

Lisaks teadmistele ja oskustele kujundatakse informaatika õppeaine kaudu õpilastes ka positiivne ja enesekriitiline hoiak infotehnoloogiaga seonduvate karjäärivalikute suhtes, tutvustades mitte üksnes „puhta“ arvutiteaduse ja infotehnoloogia erialasid, vaid ka uusi tehnoloogiaga seonduvaid õppesuundi loodus-, sotsiaal- ja humanitaarteadustes, näiteks bio-, keskkonna-, keele-, muusika-, finants- ja haridustehnoloogia, e-valitsemine ja e-õigus.

1.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja läbivate teemade käsitlemiseks

Informaatika, eelkõige igakülgne digivahendite ja tehiaruvõimaluste kasutusosus on lõimitud kõikidess õppeainetesse.

1.4. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas;
3. võimaldatakse õppida üksi ning üheskoos teistega, et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: veebipõhine personaalne õpikeskkond, arvutiklass, kooliõu, muuseumid, näitused, ettevõtted jne;
7. tagatakse, et õppe vältel õpitakse headest tavadest lähtuvat veebikäitumist, sealhulgas virtuaalsetes võrgustikes ning ametlikke infosüsteeme (e-kool, e-õppekeskkond, kooli ja omavalitsuse koduleht) kasutades;
8. pakutakse valikkursusi kas eraldiseisvate kursustena või kogu kontseptsiooni järgides, mille puhul valivad erinevad õpilased 10. klassis 1-2 kursust ja teevad 11. klassis meeskonnana digilahenduse arendusprojekti;
9. võiks kombineerida veebipõhist õpet auditoorse õppega, rakendada ümberpööratud klassiruumi (Flipped Classroom) metoodikat, mille puhul õpilased õpivad e-õpiku abil iseseisvalt uue osa kodus selgeks, tunnis aga tegeldakse juba õpitu praktilise rakendamisega rühmatöö-ülesannete vormis.

1.5. Hindamise põhimõtted

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Informaatika õpitulemuste saavutatuse kohta antakse õpilasele tagasisidet õppeprotsessi käigus lähtudes õpilase õpiülesannetest. Kokkuvõtvalt hinnatakse kursuse lõpus. Õpiülesanded võivad olla tehtud kas üksi- või rühmatööna. Hindamiskriteeriumid kirjeldatakse kooli õppekavas.

Soovitavalt hinnatakse informaatikaõppes:

1. õppe plaanipärasust, loomingulisust ja ratsionaalsust;
2. õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamist ning seonduvate pädevuste olemasolu veenvat tõendamist;
3. loodud materjalide tehnilist teostust, esteetilisust ja originaalsust;
4. õpilasepoolset praktilise tegevuse mõtestamist;
5. õpilase isiklikku arengut kursuse jooksul.

Hindamisel võib kasutada kombinatsiooni järgmistest hindamisviisidest:

1. kujundav hindamine;
2. enesehindamine;
3. partnerhindamine;
4. rühmatöö-ülesannete hindamine (iga rühmaliikme panuse hindamine).

1.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Õppekeskkonna kujundamisel tagatakse:
1. internetiühendusega arvutite jm digitehnoloogia, projektori, kõlarite, kõrvaklappidega ruum, kus on soovitavalt võimalik laudu, toole ümber paigutada;
2. vajaduse korral isikliku sülearvuti või nutiseadme kasutamise võimalus;
3. rühmatöötehnikaid toetavad töövahendid ja -materjalid;
4. multimeedia salvestus- ja töötlusvahendid ning printeri kasutamise võimalus.

2. Informaatika valikkursuste kavad

2.1. Arvuti kasutamine uurimistöös

2.1.1. Valikkursuse kirjeldus

Gümnaasiumi informaatika valikkursus **„Arvuti kasutamine uurimistöös“** seab eesmärgiks arendada õpilastes võimekus koguda ja analüüsida andmeid arvuti abil gümnaasiumi uurimistöö kontekstis. Praktiliste tegevuste kaudu tutvuvad õpilased meetodite ning tarkvaravahenditega, mis lihtsustavad uurimisandmete kogumist, töötlemist, analüüsi ja esitlemist.

2.1.2. Õpitulemused

Valikkursuse lõpus õpilane:
1. leiab info sobivast allikast, hindab selle usaldusväärsust ja koostab korrektse viitekirje;
2. viitab allikatele tekstis korrektselt;
3. koostab erinevaid küsimuste tüüpe ja vastuste skaalasid sisaldava veebipõhise küsimustiku;
4. korraldab veebipõhise ankeetküsitluse ning esitab küsitluse teel kogutud andmestiku elektroonilise andmetabelina;
5. kodeerib, sorteerib ja filtreerib andmed andmetabelis;
6. koostab andmetabeli põhjal risttabeli ja sagedustabeli ning eri tüüpi diagramme;
7. esitab kirjeldavad ja statistilised karakteristikud (keskmised, standardhälve, miinimum, maksimum, kvartiilid) koos oma selgitustega;
8. hindab hüpoteesi üldistatavust valimilt üldkogumile ning nullhüpoteesi kehtivust sobivalt valitud testi abil;
9. vormistab korrektselt uurimisaruande;
10. koostab uurimisaruande põhjal esitluse ning kannab selle ette.

2.1.3. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:
1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

2. jälgitakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
3. võimaldatakse õppida üksi ning koos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. kasutatakse standardset kontoritarkvara, nüüdisaegset veebipõhist õpikeskkonda ning tasuta kättesaadavaid veebipõhiseid töövahendeid ja õppematerjale;
6. suurendatakse andmeid kogudes õpikeskkonda arvutiklassist väljapoole: looduskeskkond, raamatukogu, kooliõu, muuseumid, näitused, ettevõtted jne;
7. tehakse õpiülesandeid õpetaja etteantud näidisandmestiku baasil; ainult erandjuhul võib kasutada õpilaste endi kogutud andmeid, sest üldjuhul on see kursus siiski ettevalmistus oma uurimistöö tegemisele, mitte osa sellest;
8. ei anta õpilastele üldjuhul arvuti kasutamist eeldavaid kodutöid, et tagada kõigile õpilastele võrdsed võimalused ja sarnase tarkvara kasutamine;
9. tagatakse kursuse lõpul kõigile õpilastele võimalus esitleda oma uurimistöö kokkuvõtteid.

2.1.4. Õppekeskkond

Kool tagab valikkursuse pakkumisel järgmiste vahendite kasutamise:
1. igal õpilasel eraldi arvutitöökoha / sülearvuti kasutamise võimalus;
2. standardne kontoritarkvara;
3. õpilase oma sülearvuti kasutamise võimalus (toide, võrguühendus, töölaud);
4. esitlustehnika;
5. failide salvestamise võimalus võrgukettale või kooli pakutavasse/toetatud veebikeskkonda; lisaseadmed (printer, mälupulk);
6. juurdepääs infosüsteemidele (e-kool, intranet või veebipõhine sisuhaldussüsteem, rühmatöökeskkond);
7. kõrvaklapide ja mikrofoni kasutusvõimalus;

2.1.5. Hindamine

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Õpitulemuste omandamisele antakse kujundavat tagasisidet õppeprotsessi käigus õpiülesannete põhjal ning kokkuvõtvalt valikkursuse lõpus. Nii jooksvate õpiülesannete tegemisel kui ka kokkuvõttes hinnatakse:
1. õppe plaanipärasust, loomingulisust ja ratsionaalsust;
2. õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamist ning seonduvate pädevuste olemasolu veenvat tõendamist;
3. arvutiga loodud materjalide tehnilist teostust, esteetilisust ja originaalsust;
4. õpilasepoolset praktilise tegevuse mõtestamist;
5. õpilase arengut.

2.1.6. Õppesisu

1. **Uurimisandmete kogumine.** Andmekogumise meetodid: küsitlus, olemasolevad andmestikud. Tunnuste tüübid. Küsimuste tüübid ja vastuste skaalad. Küsimuste sõnastamine ja levinumad vead. Veebipõhise küsimustiku koostamine, küsitluse korraldamine ja piloteerimine. Üldkogum ja valim. Andmestiku eksportimine elektroonilisse andmetabelisse. Uurimiseetika: informeeritud nõusolek, anonüümsus ja isikuandmete kaitse.
2. **Andmetöötluse alused ja kirjeldav statistika.** Andmetabeli ülesehitus tabelarvutustarkvaras. Andmete puhastamine, kodeerimine, sorteerimine ja filtreerimine. Sagedustabel ja risttabel (liigendtabel). Kirjeldav statistika: aritmeetiline keskmine, mood, mediaan, standardhälve, miinimum, maksimum ja kvartiilid ning nende tõlgendamine. Diagrammitüübi valik tunnuse tüübi ja eesmärgi järgi. Diagrammide korrektne vormistamine. Eksitavad diagrammid.
3. **Uurimisaruande vormistamine.** Uurimisaruande struktuur. Tekstitöötluse vahendid: laadid, automaatne sisukord, päis ja jalus, leheküljenumbrid, joonealused märkused, tabelite ja jooniste pealdised, ristviited ning lisad. Viitehalduri kasutamine tekstitöötluses. Õigekeelsuse abivahendid. Autoriõigus, tarkvara ja sisu litsentsid (sh Creative Commons) ning tehisaru kasutamise kirjeldamine uurimistöös.
4. **Esitlus ja ettekanne.** Esitluse ülesehitus ja kujundus. Andmete lihtsustatud esitamine slaididel. Ettekande ülesehitus ja ajakasutus, küsimustele vastamine. Oma uurimistöö kokkuvõtte esitlemine.

2.1.7. Lõimingu võimalused

1. **Võõrkeeled:** erialaterminite tõlkimine märksõnadeks. Võõrkeelse tarkvara kasutamine
2. **Matemaatika:** kursuse „Tõenäosus ja statistika“ mõisted ja arvutused, mida kursusel rakendatakse tarkvara abil reaalsete andmete peal. Näidisandmestikud võivad olla samad mõlemas aines.
3. **Loodusained (bioloogia, keemia, füüsika, geograafia):** katseandmete töötlemine ja graafikud, mõõtemääramatus, avaandmed (nt ilma-, kliima- ja rahvastikuandmed).
4. **Ühiskonnaõpetus, psühholoogia ja majandusõpetus:** küsitlus- ja arvamusuuringud, valimi esinduslikkus, uuringutulemuste kriitiline lugemine meedias.
5. **Kunst:** visuaalne kommunikatsioon, diagrammide ja esitluse kujundusprintsiibid.
6. **Valikkursus „Uurimistöö alused“:** uurimisprotsess, teema ja uurimisküsimuse valik, uurimismeetodid. Kursused toetavad teineteist ja neid on soovitatav õpetada paralleelselt.
7. **Läbivad teemad:** „Teabekeskkond“ (allikakriitika, eksitav statistika), „Tehnoloogia ja innovatsioon“ (digi- ja TI-vahendid uurimistöös), „Väärtused ja kõlblus“ (akadeemiline ausus, uurimiseetika, andmekaitse).

2.1.8. Tehisaru kasutamine

Tehisaru kasutatakse õppetöös õppimise toetamiseks, mitte õpilase mõtlemise ja töö asendamiseks. Kõik TI-ga seotud tegevused toimuvad tunnis. Kasutatakse kooli poolt kättesaadavaks tehtud rakendusi, et kõigil õpilastel oleksid võrdsed võimalused. Näidisandmestike puhul pööratakse tähelepanu sellele, et ka päris uurimistöös ei tohi uuritavate isikuandmeid sisestada kooli poolt heaks kiitmata TI-rakendustesse.

Tehisaru kasutamise võimalused teemade kaupa:

1. **Andmete kogumine:** tagasiside küsimustiku mustandile, näiteks suunavate ja kahemõtteliste küsimuste või puuduvate vastusevariantide kohta. Küsimustiku eelkatsetamine TI abil simuleeritud vastajatega, eristades selle päris pilootküsitlusest ja uurimisandmetest.
2. **Andmetöötlus ja kirjeldav statistika:** tabelarvutusfunktsioonide ja valemite selgitamine ning vigade leidmine, tulemuse kontrollimine väikese andmehulga peal. Diagrammitüübi valiku põhjendamine ja TI soovituse kriitiline hindamine. TI koostatud tõlgenduse võrdlemine andmetega ning ebatäpsuste ja ülegüldistuste leidmine.
3. **Uurimisaruande vormistamine:** tekstitöötluse funktsioonide selgitamine. Keele ja stiili tagasiside, kusjuures sisu- ja sõnastusotsused teeb õpilane. Lubatud ja lubamatu TI-abi eristamine. TI kasutamise kirjeldamine uurimistöös kooli kokkulepete järgi: milleks, millist tööriista ja kuidas tulemust kontrolliti.
4. **Esitlus ja ettekanne:** esitluse ülesehituse kohta tagasiside saamine. Ettekande harjutamine nii, et TI simuleerib kaitsmiskomisjoni küsimusi. TI loodud visuaalide märgistamine ja autoriõiguse arvestamine.

2.2. Valikkursus „Programmeerimine“

2.2.1. Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. oskab kirjeldada ja kasutada programmi elemente (muutuja, tsükkel, funktsioon jne) ühes programmeerimiskeeles;
2. oskab analüüsida probleeme, mille lahendamiseks piisab kursusel käsitletavast materjalist,
3. ning valib probleemi lahendamiseks sobiva algoritmi;
4. oskab luua algoritmi põhjal töötava programmi;
5. oskab testida loodud programmi tööd, leiab ja parandab puudused;
6. oskab analüüsida etteantud programmikoodi ilma seda käivitamata.

2.2.2. Õppetegevus

Kursusel „Programmeerimine“ rakendatakse omandatud teoreetilisi teadmisi praktiliste programmeerimisülesannete lahendamisel. Seejuures on õppetegevuste kavandamisel ja korraldamisel olulisel kohal nüüdisaegse õpikäsituse järgimine, et toetada õpilaste

koostöö- ja enesejuhtimisoskusi. Seetõttu on õpetajal soovitatav rakendada kursuse teemade õpetamisel metoodikaid, mis soosivad koostööpõhist lähenemist.

2.3. Valikkursus „Tarkvaraarendus“

2.3.1. Õpitulemused

Kursusel osalemise soovituslikuks eelduseks on valikkursuse „Programmeerimine“ läbimine või samaväärsete oskuste omandamine (nt põhikooli informaatikaõppe raames).
Kursuse lõpus õpilane:

1. kirjeldab ja kasutab programmi elemente (andmestruktuurid, kahekordne tsükkel, rekursioon jne) ühes programmeerimiskeeles;
2. analüüsib programmikoodi ilma seda käivitamata;
3. analüüsib ülesannet, mille lahendamiseks tarkvararakendust hakkab looma ning valib selleks sobiva algoritmi; samuti analüüsib ülesannet, mille lahendamiseks valib sobiva algoritmi ja tulemusena loob tarkvararakenduse;
4. loob koostöös teistega tarkvararakenduse toimiva prototüübi, mis lahendab etteantud ülesande;
5. loob tarkvararakenduse prototüübi jaoks vajalikud lisad (nt sobiva struktuuriga andmebaas, liidestumine seadmetega vms);
6. kohandab tarkvararakenduse kasutajaliidest;
7. leiab lähtekoodist vead, silub lähtekoodi;
8. haldab koostöös teistega programmeerija tööülesandeid ja lähtekoodi versioonihalduse keskkonnas.

2.3.2. Õppetegevus

Valikkursusel „Tarkvaraarendus“ rakendatakse omandatud teoreetilisi teadmisi praktiliste programmeerimisülesannete lahendamisel. Õppetöö kavandamisel ja korraldamisel on olulisel kohal nüüdisaegse õpikäsituse järgmine, et toetada õpilaste koostöö- ja enesejuhtimisega seotud oskusi. Seetõttu on õpetajal soovitatav rakendada kursuse teemade õpetamisel metoodikaid, mis soosivad koostööpõhist lähenemist.

2.4. Valikkursus „Kasutajakeskne disain ja prototüüpimine“

2.4.1. Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. kirjeldab disainiprotsessi ülesehitust, komponente, nõudeid ja edutegureid;
2. selgitab interaktiivse ja kasutajaid kaasava disainimeetodi eeliseid ja puudusi;
3. kavandab, viib läbi ja dokumenteerib kasutajaid kaasava disainisessiooni;
4. analüüsib kogutud kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid andmeid, sõnastab vajadused;
5. disainib koostöös teistega tarkvararakenduse paberprototüübi ja interaktiivse prototüübi;
6. valideerib kasutajatega loodud prototüüpi, esitleb tulemusi;
7. analüüsib prototüübi kasutajakogemust etteantud meetodeid kasutades;
8. hindab enesearengut ja enda panust meeskonnaliikmena.

2.4.2. Õppetegevus

Kursus lähtub põhimõttest, et igas tunnis omandatud teoreetilisi teadmisi kinnistatakse loovate praktiliste ülesannete lahendamisega. Õpilased kaardistavad, jagavad ja teevad nii iseseisvalt kui meeskonnas (klassis, kodus) tööd, mis on hindamise aluseks. Õpetaja annab õpilaste katsetuste ja edaspidise õppeprotsessi kohta pidevalt tagasisidet, soovitusi ja juhiseid. Õppe käigus valmiv disain (keskkond, rakendus) või prototüüp jäljendab võimalikult palju persoona(de)st lähtuvaid vajadusi (praktilisi, meelelahutuslikke vmt), mistõttu on oluline õpilase vahetu osalemine. Protsessis on olulisel kohal nüüdisaegse õpikäsituse järgimine õppetegevuste kavandamisel ja korraldamisel, et toetada õpilaste loovuse, koostöö ja enesejuhtimisega seotud oskusi. Projekt on praktiliste loovate ülesannetega meeskonnatööd eeldav terviklik tööviis, millest on võimalik teadmisi ja oskusi omandada üksnes protsessis vahetult osaledes.

2.5. Valikkursus „Tarkvara analüüs ja testimine“

2.5.1. Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. kasutab tarkvara analüüsi ja testimise käigus korrektset oskussõnavara;
2. analüüsib olemasolevate/konkureerivate tarkvaralahenduste eeliseid ja puudusi antud valdkonnas;
3. teostab tarkvara nõuete analüüsi, sõnastab selle põhjal tarkvara funktsionaalsed ja mittefunktsionaalsed arendusnõuded;

4. planeerib tarkvaraprojekti testimise protsessi ja osalejate rollid;
5. sõnastab eesmärgi, uurimisprobleemi ja uurimisküsimused tarkvara analüüsi ja testimise kontekstis, koostab testiidee ja testilood;
6. testib tarkvara konkreetse metoodikaga, kogudes kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid andmeid, analüüsib ja visualiseerib kogutud andmeid arvutiga;
7. dokumenteerib ja esitleb testimise tulemusi uurimistöö vormis, kirjeldab ja järgib testimise dokumentatsiooni koostamise põhimõtteid.

2.5.2. Õppetegevus

Kursus on üles ehitatud 3–4 elust võetud näidisjuhtumi käsitlemisele, mida analüüsitakse ja testitakse etappide kaupa protsessi käigus. Lühikesele sissejuhatavale teoreetilisele osale järgneb rühmatööna teostatud praktiline õpitegevus, mille käigus õpilased analüüsivad antud tarkvara sihtrühma vajadusi ja olemasolevaid/konkureerivaid lahendusi, sõnastavad funktsionaalsed ja mittefunktsionaalsed nõuded, kavandavad ja viivad etteantud andmestiku ja meetodite abil läbi testimisprotsessi. Kursuse lõpus valmib igal rühmal testimisdokumentatsioon ja sellel põhinev uurimisaruanne.

2.6. Valikkursus „Digiteenused“

2.6.1. Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. nimetab digiteenuseid erinevate eluvaldkondade kodanikele (sh õpilastele);
2. kirjeldab valitud digiteenuse toimimist, osi ja funktsionaalsusi;
3. võrdleb kahte erinevat riigi/kohaliku infosüsteemi kasutamisjuhendit ja dokumentatsiooni, toob välja sarnasused ja erinevused;
4. analüüsib enda käitumist noortele suunatud digiteenuse kasutajana;
5. nimetab levinud turvariske digiteenuste kasutamisel ja arendamisel;
6. võrdleb kahe erineva idufirma (startup'i) elutsüklit: uurib välja, kuidas nad alustasid, arenesid, milline on nende maine, kellele nad oma teenused suunavad jne;
7. põhjendab tehtud tehnoloogilisi valikuid ja samme loodud projektis nii süsteemi, tehnoloogia, seadmete jms turvalisuse kui ka praktilisuse vaatenurgast (ettevõtja, arendaja, projektijuht, kasutaja/klient).

2.6.2. Õppetegevus

Õpitakse teooria ja praktikumide vormis. Õpet peab toetama elektroonsete õppematerjalide komplekt: teooria, harjutused, näited, lingid jm. Hindamise aluseks on õpilaste iseseisvalt (kas klassis või kodus) tehtud tööd. Õpilase ülesanne on õppida projekti läbiviimise tehnikaid. Õpetaja ja/või kooliväline juhendaja annab õpilaste tegevustele pidevalt tagasisidet ning soovitusi ja juhiseid edaspidiseks. Õppe käigus valmiv projekt jäljendab võimalikult palju praktilisi või meelelahutuslikke vajadusi, mistõttu on oluline õpilase vahetu osalemine. Projekt on meeskonnatööd eeldav terviklik distsipliin, millest teadmisi ja oskusi omandada on võimalik üksnes protsessis osaledes.

2.7. Valikkursus „Küberkaitse“

2.7.1. Valikkursuse kirjeldus

Gümnaasiumi informaatika valikkursuse „Küberkaitse“ eesmärgiks on anda õpilastele ettekujutus küberkaitse olemusest ja distsipliinidest ning võimaldada neil omandada algteadmised antud valdkonnas. Ainekavas sisalduva õppetegevuse kaudu omandatakse küberkaitse valdkonna üldised teadmised, mis kinnistatakse praktilise tegevuse kaudu. Õppeaine eesmärk on panna alus turvalise küberkeskkonna põhimõtete mõistmisele, kujundada õpilaste turvateadlikkust ja valmisolekut vajaduse korral toetada kogukondliku küberturvalisuse teadlikkuse tõstmist. Küberkaitse kursus ei eelda erialateadmisi küberkaitsest, kuid eeldab, et informaatika ja ühiskonnaõpetuse baasalused, õppijate digipädevusmudeli III aste on põhikoolis omandatud ning et õpilastel on olemas valdkonna keerukuse mõistmiseks vajalikud pädevused digitaalses ohutuses ja küberhügieenis.
Küberhügieen on käesoleva õppeaine kontekstis defineeritud kui kasutaja poolt asjakohaste turbemeetmete kasutusele võtmine IT-süsteemide ja seadmete kasutamisel ning küberturvalisuse parimate praktikate järgimine.

2.7.2. Õpitulemused

Küberkaitse õppekavaga taotletakse, et õpilane:

1. on Eestile lojaalne isik, kellel on positiivne hoiak ja valmidus vajaduse korral Eestit ja liitlasi kaitsta ning kes tegutseb lähtuvalt õigusriigi põhimõtetest;
2. järgib demokraatlikke väärtusi ning oleks vastutustundlik;
3. mõistab küberkaitse seotust erinevate ühiskonnaelu valdkondadega ja tulevikutrendidega;
4. teab Eesti e-riigi ning küberkaitse korraldust, e-riigi lahenduste ülesehituse põhimõtteid ning valdkondlikke õigusakte;
5. teab küberkaitse, kõrgtehnoloogiliste konfliktide ning küberkuritegevuse ajalugu;
6. valdab lihtsamaid võtteid koduse IT-võrgu ja laiatarbeseadmete turvalisuse tagamiseks ning kaitsmiseks enamlevinud küberturbeintsidentide eest;
7. tunneb digitaalse ohutuse aluseid (sh isiku- ja tervisekaitse) ja kasutab neid teadlikult omaenda ja teiste turvalisuse tõstmiseks;
8. hindab ja analüüsib vastuvõetavat infot kriitiliselt;
9. kirjeldab ja dokumenteerib küberintsidendi ning koostab asjakohase teatise pädevale ametiasutusele;
10. rakendab küberkaitsealaseid teadmisi ja oskusi tulevase eriala valikul.

2.7.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. käsitletakse teemasid baastasemel ning võimalikult praktiliselt ja elulähedaselt; tuuakse näiteid reaalsest elust ja olukordadest Eestis ning mujal maailmas;
2. lõimitakse teoreetilised teemad teiste õppeainetega;

3. tagatakse tulemus erinevate teemade kordamise ning järgnevate teemadega seoste loomise kaudu;
4. kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpe: nt paaris- ja rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlus, arutelu, seminar, projektõpe, simulatsioon; skeemi, plaani, tabeli koostamine; praktilised tööd ja uurimistööd; infootsing ja -analüüs; referaadi ja ettekande koostamine; allikaanalüüs (dokument, tekst, statistika jms); töö erinevate e-riigi vahenditega (riigiportaal, e-teenused, teabepäring, õigusaktid internetis);
5. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
6. laiendatakse võimaluse korral õpikeskkonda: näitused, küberkaitsega seotud institutsioonide külastamine, võistlused, virtuaalmasinate kasutamine jne;
7. ollakse sõltumatu tarkvaratootjast: õpe ehitatakse üles rohkem kui ühe tarkvaratootja või -platvormi kasutamisele. Kool peaks tutvustama vähemalt kaht erinevat tehnilist lahendust: arvuti operatsioonisüsteeme (nt MS Windows, macOS, GNU/Linux) ning samuti nutiseadmete operatsioonisüsteeme (nt Android, iOS, Windows Phone).

LISA 9 MAJANDUS- JA ETTEVÕTLUSÕPE VALIKKURSUSED - MAJANDUSÕPETUS, ETTEVÕTLUSÕPETUS, RAHANDUS JA FINANTSVAHENDUS, TURUNDUS JA JUHTIMINE, E-ÄRI ALUSED JA DIGITEENUSED

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatustöö eesmärgid

Majandus- ja ettevõtlusõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. omab tunnetust majanduse otstarbest ja tähtsusest inimtegevuse ja kultuuri arengus;
2. mõistab ühiskonda kui tasakaalustatud suhetekorralduse süsteemi;
3. teab majanduse põhimõisteid, põhimõtteid nii institutsionaalsel kui ka üksikindiviidi tasandil;
4. teab õigustest ja kohustustest kodanikuna, töötajana, tarbijana ja ettevõtjana;
5. oskab kujundada väärtushinnanguid läbi majandusõpetuses peituva eetika ja ideoloogia;
6. mõistab turumajanduslikest printsiipidest lähtuvaid protsesse, nendevahelisi seoseid ja kujunemist, printsiipidega seotud probleeme ning mõjuulatust;
7. tunneb avaliku halduse olemust, ülesandeid ja funkstioone ning erinevaid avaliku halduse kandjaid riigi avaliku halduse organisatsioonis;
8. mõistab avaliku ja erasektori teineteise vajadusi ja võimalusi arvestava koostöö probleeme ja perspektiivi;
9. teadvustab ettevõtlust kui vaba ja globaalse majandustegevuse alustala;
10. hindab ettevõtluses mikro- ja makrokeskkondi;
11. teadvustab riigi ja rahvusvahelise majanduse kujunemist ja põhimõtteid ning saab aru nende tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonna arengus;
12. mõistab üksikisiku, ettevõtete ja riikide vastutust globaalprobleemide lahendamisel, sh säästev areng ja vastutus elukeskkonna jätkusuutlikkuse ees;
13. omab teadmisi rahanduse arvestusalustest ja finantsturgude toimemehhanismidest ning kasutusvõimalustest;
14. oskab analüüsida ettevõtjaks, spetsialistiks ja juhiks olemise eeldusi, isikuomadusi, viimaste kujunemise etappe ja tegureid;
15. on võimeline positsioneerima, vormistama, esindama ja vajadusel kaitsma oma seisukohti ning argumente;
16. arendab loovust, süsteemset mõtlemist ja vastutuse võtmist ideede elluviimisel ning rakendab meeskonnatöö võtteid;
17. kasutab ja teostab uurimusi, mõtleb loogiliselt ja omab analüüsivõimet;
18. omandab ainekavaga fikseeritud faktiteadmised ja meetodid ning oskab neid kasutada probleemide ja väljakutsete lahendamisel;
19. on leidnud antud temaatika osas elukesteva õpimotivatsiooni ja nende alusteadmiste näol võimaluse ennast edaspidi arendada ning täiendada.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Majandus- ja ettevõtlusõpe jaguneb neljaks kursuseks:

1. Majandusalused 1 kursus (10.klass)

2. Ettevõtlusõpetus 1 kursus (10.klass)
3. Turundus ja juhtimine 1 kursus (11.klass)
4. Rahandus ja finantsvahendus 1 kursus (11.klass)

Majanduse õppimise eesmärgiks on omandada arusaamine ühiskonnas toimuvatest nähtustest ja protsessidest ning nende vastastikustest seostest nii üksiksiku, ettevõtte, riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Seejuures arendatakse õpilastes ettevõtlikku ja keskkonda väärtustavat ning säästvat eluhoiakut, probleemide lahendamise ja uurimise oskusi.

Kõik majandussüsteemid kasutavad oma tegevuseks erinevaid ressursse. Maailmas valitsev nappus sunnib riike, ettevõtteid ja inimesi tegema väga erinevaid valikuid ja otsuseid. Majandus- ja ettevõtlusõpetus aitavad paremini mõista inimese ja keskkonna vastastikuseid seoseid ning langetada õiglasemaid otsuseid. Õppides nägema keskkonna, inimese ja majanduselu vastastikuseid suhteid, näevad õpilased ka säästva eluviisi vajadust. Õpilased saavad teavet erinevate ainevaldkonna elukutsete, elukutsetele esitatavate nõuete ja õppimisvõimaluste kohta, õpivad koostama elulookirjeldust ning käituma töövestlustel. Õpitakse analüüsima tööturu nõudmisi ja pakkumisi, nägema ja hindama oma soove ning võimalusi. Elukutsevalikul õpitakse nägema töötaja rolli kõrval ka tööandja (ettevõtja) rolli.

1.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust. Gümnaasiumi lõpetaja:

1. teab erinevate majandussüsteemide põhimõtteid ja põhiprobleemide lahendusi nendes;
2. on suuteline aru saama, analüüsima ja defineerima peamisi majandusmõisteid;
3. mõistab majanduses kehtivaid põhiprintsiipe: tunneb pakkumis- ja nõudlusseaduse toimet ja saab aru majandusringluse olemusest ja ringluse elementide vastastikusest sõltuvusest;
4. on teadlik Eestis toimuvatest majanduslikest muutustest ja oskab kodanikuna hinnata riikliku majanduspoliitika mõju indiviidile;
5. on teadlik maailmamajandust kujundavatest protsessidest, saab aru ressursside piiratusest maailmas, mõistab konkurentsi rolli tänapäeval;
6. saab aru, et tarbimise eelduseks on inimeste vajadused, tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana, oskab tarbida säästlikult;
7. planeerib ning koostab isiklikku ja pere eelarvet, analüüsib eelarvepiiranguid;
8. suudab mõista suletud ja avatud majanduse eeliseid ja puudusi (väliskaubanduspõhimõtteid): import, eksport, sisekaubandus ning teab nendeks esitatud tingimusi;
9. tunneb avaliku halduse olemust, ülesandeid ja funktsioone;
10. tunneb erinevaid avaliku halduse kandjaid riigi avaliku halduse organisatsioonis;
11. mõistab seadusandluse olemust: teab ja oskab orienteeruda Eesti Vabariigi põhiseaduses;

12. orienteerub tööõiguses ja teab karjääriplaneerimist mõjutavaid ohte ja võimalusi;
13. mõistab avaliku ja erasektori teineteise vajadusi ja võimalusi arvestada koostöö probleeme ja perspektiivi;
14. hindab Eesti majanduse arengusuundi ja võimalusi, teab rahvuvahelise majanduse eesmärke ja tähtsust maailma globaliseerumisel;
15. omandab turumajanduslikud käitumisnormid: mõistab ärilist mõttelaadi;
16. teab selgitada majandusprotsesse ettevõtte tasandil, tunneb makro- ja mikrotasandit mõjutavaid tegureid ja oskab nende muutusi prognoosida;
17. teab ettevõtluse aluseid ja põhivorme;
18. mõistab ettevõtjate motiive, ettevõtte eesmärke ja rolli ühiskonnas;
19. mõistab ettevõtete sotsiaalsest vastutust ühiskonna ees;
20. on suuteline mõistma hindade kujunemist vabas ettevõtluses;
21. on suuteline arvestama oma nõudlustes teadmisega, et ressursid on piiratud ja sellest lähtuvalt tegema otstarbekaid otsuseid;
22. on teadlik ettevõtte loomise ja äriidee leidmise võimalustest ning suutlik neid hindama ja vajadusel ellu rakendama;
23. teab ettevõtte majandamisest, turustamisest ja konkurentsist;
24. mõistab juhtimisprotsessi olemust ja juhi isiku rolli juhtimises;
25. tunneb peamisi juhtimise ja motivatsiooni teooriaid;
26. oskab analüüsida organisatsiooni seisundit ja võimalikke lahendusvariante olukorra parandamiseks;
27. mõistab turunduse funktsiooni ja tunneb selle põhielemente;
28. oskab leida loovaid lahendusi müügiprotsessi paremaks koordineerimiseks;
29. oskab koostada ja analüüsida turundusplaani;
30. mõistab süsteemse planeerimise väärtusi;
31. on võimeline mõistma raha rolli ja funktsiooni ühiskonnas;
32. mõistab rahanduse arvestusaluseid ja on omandanud algteadmised selleks koostatavate dokumentide kohta: rahavoogude aruanne, kasumiaruanne ja bilanss;
33. tunneb finantsturgude toimemehhanisme ja põhialuseid;
34. teab finantstoodete kasutamise eeliseid ja puudusi;
35. on suutlik kasutama majandusalast teabematerjali, rakendama omandatud teadmisi praktilistes töödes, osalema grupitöös ja ajurünnakutes;
36. teab äri- ja juhtimisalaste uurimistööde eripärasid ja peamisi meetodeid.

1.4. Õppetegevus

Õppeprotsess toimub sünergilise koostöö tulemusena, kus õpetaja roll on valdavas enamuses olla juhendaja ja meeskonnakaaslane ning vähemuses, kuid ainekavas määratletud koguses, ainuõigeid definitsioone loov subjekt. Antud meetodi puhul eeldatakse õpilaselt suuremat vastutust õppeprotsessis aktiivsel osalemisel, mis on ka õppeaine ühiskondlik ja laiem eesmärk.

Õppetegevus on suunatud isiksuse mitmekülgsele arengule, mis arvestab õpilase individuaalseid tulemusi, unustamata sealjuures meeskonnatöö tähtsust. Viimase rõhutamiseks on kasutusel mitmed aktiivõppemeetodid ja -vormid: rühmatöö,

probleemõpe, praktikum, mäng ja ühised uurimused, milles võimalused kollektiivselt osaleda. Siinkohal on oluline märkida, et õpilased on erinevad nii taustinformatsiooni kui ka võimete osas ning kombineeritud meeskonnas igat individuaalset eripära hästi rakendades tagab hea lõpptulemuse.

Kursused on jaotatud ühtse terviku kujunemise eesmärgil, klassisuunitlusest ja õppetasemest lähtuvalt. Eeldusaineks on majanduse alused, mis on sissejuhatavaks aineks ettevõtlusele. Järgnevad funktsionaalsed distsipliinid spetsialiseerumisainetena: juhtimise, turunduse ning rahanduse ja finantsvahenduse näol.

Majandusõpetuse läbimisel omandavad õpilased oskuse otsida, kasutada, analüüsida ja hinnata mitmesuguseid statistilisi materjale ning kasutada infotehnoloogilisi vahendeid. Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja õpilase igapäevaeluga ning majanduses toimuvaga seostatult.

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
3. võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos, et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: ettevõte, arvutiklass jne;
7. õppeprotsessis on olulisel kohal uurimuslikud tegevused, arutelu, diskussioon, ajurünnak, väitlus, tabelite ja skeemide koostamine ning analüüsimine, rollimäng, rühmatöö, projektides osalemine, praktilised ülesanded, välitööd, info ja juhtumite kriitiline analüüs, referaatide ja lühiuurimuste koostamine jms. Uurimusliku õppe käigus omandavad õpilased info otsimise, andmete töötlemise, probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise, vaatluste tegemise, tulemuste töötlemise, tõlgendamise ja esitamise oskused;
8. majandusõpetuse üheks õppevormiks on majanduse modelleerimise ülesannete lahendamine, mis võimaldab õpilastel omandada majanduse põhiprintsiipide vahelisi seoseid;
9. õpilastel on võimalus ennast proovile panna õpilasfirma tegevuses ja seeläbi tunnetada oma ettevõtlikkust, oskusi ja võimalusi tegutseda ettevõtjana.

1.5. Läbivad teemad majanduses

Väärtused ja kõlblus

- Ärieetika ettevõtluses ja korporatiivse moraali kujundamine
- Organisatsiooni sotsiaalne vastutus
- Ühiskondlike normatiivide raamistik (avaliku halduse korraldus)

Tervis ja ohutus

- Õigusnormide ja avaliku halduse korralduse tutvustus (sh kodaniku kaitse)
- Ideoloogiline arusaam erinevatest indiviididest, vastastikusest lugupidamisest ja nendega koostoimimise põhimõtetest ja vajadustest.
- Avalik esinemine ja demagoogiavõtete rakendamisel konfliktidest hoidumine

Tehnoloogia ja innovatsioon

- Tootearenduse protsess ettevõtluses
- Tehnoloogia arengu etapid ajaloos
- Elektroonsete kommunikatsioonivahendite kasutamine õppetöös

Teabekeskkond

- Õppematerjal internetis ja muudes meediaväljaannetes
- Otsingumootorite ja andmebaaside tihe kasutusvajadus
- Suhtekorralduse rakendamise taktikad, videoturundus

Kultuuriline identiteet

- Rahvusvaheline koostöö avatud majanduses
- Kodumaise õigusruumi austamine
- Regioonipõhiste ressursside rõhutatus

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

- Ettevõtluse kui elustiili tutvustus
- Kogukondlike eelduste realiseerimine äriks
- Rahvuslik spetsialiseerumine ja koostöö

Keskkond ja jätkusuutlik areng

- Säästlik tarbimine ja taaskasutus
- Ressursside efektiivseim kasutusvõimalus
- Arvestamine muutuva keskkonna ja vahelduvate põlvkondadega

Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine

- Praktikutest külalislektorid ja õppekäigud organisatsioonidesse
- Teadmistepõhise stabiilse arengu tagamine nii ettevõttes kui ka isiklikul tasandil, kombineerides erinevaid õppe- ja teadusasutusi
- Organisatsiooni kui ka üksikisiku elutsükli etapid ja dünaamilised rollid

1.6. Füüsiline õpikeskkond

1. Valdav osa õppest toimub klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
2. Igal kursusel on õppetöö sidumiseks igapäevaeluga õppekäigud väljaspool klassiruumi.

1.7. Hindamine

Õpitulemuste hindamine toimub vastavalt EBS Gümnaasiumi hindamisjuhendile.

1. Majandusteoorias sooritatakse kolm arvestuslikku kontorolltööd, millest üks on suuline.
2. Ettevõtluses sooritatakse äriplaani esimesed osad, mis on kolme koduse kontrolltöö mahuga.
3. Turunduses sooritatakse turundusplaan, mis on kahe koduse kontrolltöö mahuga ja juhtimises sooritatakse üks arvestuslik kontrolltöö.
4. Rahanduses ja finantsvahenduses sooritatakse kolm kontrolltööd.

Õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esitluste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Kontrollitakse ja hinnatakse õpilase teoreetilisi teadmisi, majandusalaste tekstide ja statistiliste andmetega töötamise oskust, informatsiooni leidmist ja situatsioonide lahendamist. Hinnatakse praktiliste tööde täitmise oskusi, loovust ülesannete lahendamisel, juhtumianalüüsi, kus hinnangu aluseks on põhjuslike seoste loomine ja argumenteerimine. Kontrollitakse ja hinnatakse arutluse, argumenteerimise ja seoste loomise oskust, õpilase iseseisvat tööd (uurimused, esseed), osalemist rühmatöödes ja aruteludes. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus.

2. Kursuste kavad

2.1. Kursus „Majandusalused”

Majandusõpetuse kursuse raames õpetatakse majandust kui suhetekorralduse süsteemi. Tutvustatakse printsiipidest lähtuvaid protsesse, nendevahelisi seoseid, kujunemist, probleeme ning mõjuulatust. Selgitatakse, kuidas majandus seob ühiskonna tasakaalustatud tervikuks ja millist mõju omavad erinevad objektid (era- ja avalik sektor) antud mudelis.

2.1.1. Õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu

Erinevad majandussüsteemid ja põhiprobleemid nendes. Põhimõisted ja printsiibid. Majandusringluse objektide vastastikune sõltuvus. Turumajanduse alused. Nõudlus. Pakkumine. Vastavad mõjurid, graafikud ja tabelid. Nõudluse elastsus. Alternatiivkulu. Majanduse põhivalikud. Turu tasakaal. Defitsiit ja ülepakkumine. Tootmisressursid. Majanduse tsüklilisus. Majanduspoliitika mõju. Maailmamajanduse protsessid: ressursside piiratus, konkurents, suletud ja avatud majandused. Riik ja ühiskond. Avalik võim ja avalik haldus. Avalike organisatsioonide juhtimise alused. Avalike

organisatsioonide juhtimine ja korraldus. Strateegiline planeerimine avalikus sektoris. Sissejuhatus eraõigusesse. Avaliku halduse korraldus. Valitsuse roll majanduses. Riigieelarve moodustamine, tulud ja kulud. Eesti riigi eelarve. Erinevad maksusüsteemid, nende eelised ja puudused. Otsesed ja kaudsed maksud Eestis. Fiskaal- ja monetaarpoliitika. Eesti maksupoliitika. Riikide võrdlemine ja rühmitamine erinevate majandusnäitajate alusel: SKT, IAI, THI jne. Rahvusvaheline majandus. Suhteline ja absoluutne eelis, spetsialiseerumine. Eksport, import. Globaliseerumine. Õiglane kaubandus. Rahvusvahelised majandusorganisatsioonid. Euroopa Liit ja vabakaubandus. Kaubanduspiiranguid: tollimaks, kvoodid, tollivälised kaubandustõkked, dumping. Eesti sise- ja välismajandus, arengusuunad. Nüüdisaegsed suunad maailma majanduses. Regioonide majandusliku arengu iseärasused ja erinevused. Tööjõud ja tööhõive. Tööturg. Inimene kui omanik, tootja, töötaja ja tarbija. Kodumajapidamised: isiklik ja pere eelarve, eelarvepiirangud, tarbija käitumine, säästlik tarbimine ja tarbijakaitse.

Tehisaru kasutamine

Kodus tehtavate tööde puhul on lubatud tehisaru kasutamine, kuid peab olema viidatud, millist rakendust kasutati ja mille jaoks (esitluse slaidide tegemine). Esitlemine toimub klassi ees ja abimaterjalideta (peast), mis tagab, et õpilane on teema endale põhjalikult selgeks teinud.

Lõiming

Tunniteemasid toetavad õppevideod on valdavalt ingliskeelsed st võimalus koostööks inglise keele kursustega. Majandusmõtte ajaloo käsitlemisel kohtutakse teisest vaatenurgast isikutega / teemadega, mida võidakse olla vaadeldud ajalootunnis (Medicide dünastia, Adam Smith, Karl Marx, suur majanduskriis).

praktilised tööd

Kursuse jooksul iseseisvalt 2 esitluse koostamine. Tunnis jagatavate töölehtede praktilised ülesanded suunavad õpilase käsitletud teooriat seostama reaalsete elusituatsioonidega.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb valitsuse reguleerivat ja suunavat rolli majandusringluses ja hüvede ümberjagamisel;
2. analüüsib valitsuse majanduspoliitikat majandusliku stabiilsuse, riigikaitse ja sotsiaalse turvalisuse tagamisel;
3. arutleb riigieelarve moodustamise, maksupoliitika ja tulude ümberjaotamise üle;
4. toob näiteid valitsuse poolt pakutavate hüvede kohta;
5. analüüsib kaubanduse rolli nii riigi kui ka rahvusvahelises majanduses;

6. selgitab suhtelist ja absoluutset eelist;
7. tunneb raha vahetusväärtuse mõju riigi ekspordile ja impordile;
8. tunneb maailma regioonide majandusliku arengu iseärasusi ja erinevusi;
9. mõistab tehnoloogilise arengu abil saavutatud majanduskasvu ja elatustaseme tõusuga kaasnevaid võimalikke negatiivseid muutusi ühiskonnas;
10. teab spetsialiseerumise ja globaliseerumise mõisteid, toob nende kohta näiteid maailmamajandusest;
11. teab mitmesuguseid kaubanduspiiranguid: tollimaks, kvoodid, tollivälised kaubandustõkked, dumping ja analüüsib kaubanduspiirangute mõju üksiktarbijale ja ettevõtetele nii koduriigis kui ka teistes riikides;
12. tunneb kodumajapidamiste ressursside ja isiklike oskuste tähtsust toimetuleku eeldusena;
13. iseloomustab nõudmise ja pakkumine koosmõju tasakaaluhinna kujundamisel ja saab aru pakkumise ja nõudluse joonistest, graafikutest või tabelitest; hindab nõudluselastsuse mõju nõutavale kogusele;
14. selgitab defitsiidi ja ülepakkumise majanduslikke ja sotsiaalseid tagajärgi;
15. mõistab, kuidas nappus sunnib inimesi valima ressursside vahel ja kaaluma alternatiivkulusid;
16. analüüsib, kuidas erinevad majandussüsteemid lahendavad põhilisi majandusprobleeme.

2.2. Kursus „Ettevõtlusõpetus”

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Ettevõtlusõpetus on sissejuhatav õppeaine ettevõtluskeskkonda, mille raames keskendutakse majandusprotsessidele ettevõtte ja ettevõtja tasandil. Tutvustatakse ettevõtluse aluseid ja põhivorme.

Ettevõtlusõpetuse eesmärk on kujundada ettevõtlikku, loovat ja vastutustundlikku mõtteviisi ning anda õpilastele teadmised ettevõtluse olemusest, ettevõtte loomisest ja arendamisest. Õppeaine toetab õpilase suutlikkust märgata ühiskonna ja keskkonna probleeme, leida neile uuenduslikke lahendusi ning rakendada ettevõtlusprotsessis kestliku arengu põhimõtteid.

Õppe käigus käsitletakse ettevõtluse olemust, ettevõtja rolli ühiskonnas, ettevõtlusvõimaluste märkamist, äriidee loomist ja arendamist, ettevõtluskeskkonna analüüsimist, ärimudeli ja äriplaani koostamist, ettevõtte loomise põhimõtteid ning ettevõtlusega seotud võimalusi ja riske. Õpilased õpivad hindama ettevõtte mõju majandusele, ühiskonnale ja keskkonnale ning kujundama vastutustundlikku ettevõtluskultuuri.

Õppeaines käsitletakse ettevõtluse erinevaid vorme, ettevõtte ressursse, rahastamisvõimalusi, ettevõtluse finantsaluseid, turunduse põhimõtteid ning ettevõtte juhtimise aluseid. Erilist tähelepanu pööratakse kestlikule

ettevõtlusele, roheettevõtlusele, ringmajandusele, ESG põhimõtetele ning tehisintellekti kasutamise võimalustele ettevõtluses.

Õppetöö põhineb praktilistel ülesannetel, juhtumianalüüsidel, rühmatöödel, ettevõtjatega kohtumistel, ettevõtete külastustel ning projektõppel. Kursuse jooksul töötavad õpilased välja oma äriidee, koostavad ärimudeli, koostavad lihtsustatud äriplaani ning esitlevad oma ettevõtlusideed.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. mõistab ettevõtluse rolli ühiskonnas ning ettevõtja vastutust;
2. märkab ettevõtlusvõimalusi ning analüüsib nende teostatavust;
3. kasutab loovat ja süsteemset mõtlemist äriideede loomisel ning arendamisel;
4. analüüsib ettevõtluskeskkonda, turgu ja konkurentsiolukorda;
5. koostab lihtsustatud ärimudeli ja äriplaani;
6. hindab ettevõtte majanduslikku, sotsiaalset ja keskkonnamõju;
7. kasutab ettevõtluses digitaalseid töövahendeid ja tehisintellekti võimalusi;
8. tegutseb eetiliselt, vastutustundlikult ja kestliku arengu põhimõtteid järgides;
9. väärtustab ettevõtlikkust, koostööd, innovatsiooni ja elukestvat õpet.

2.2.3. Kursuse õpitulemused ja õpitulemuste saavutamist toetav õppesisu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. selgitab ettevõtluse, ettevõtlikkuse ja ettevõtja olemust ning rolli ühiskonnas;
2. analüüsib ettevõtja õigusi, kohustusi, võimalusi ja riske;
3. kasutab loova mõtlemise tehnikaid äriideede leidmisel ja arendamisel;
4. analüüsib ettevõtluskeskkonda, turgu ning konkurentsiolukorda;
5. koostab Business Model Canvas'e ning lihtsustatud äriplaani;
6. sõnastab ettevõtte missiooni, visiooni ja põhiväärtused;
7. tunneb ettevõtte õiguslikke vorme ning ettevõtte loomise põhimõtteid;
8. hindab ettevõtte ressursivajadust ning koostab lihtsustatud finantsprognoosi;
9. analüüsib ettevõtlusega seotud riske ning nende maandamise võimalusi;
10. rakendab kestliku ettevõtluse, roheettevõtluse ja ESG põhimõtteid ettevõtlusotsuste tegemisel;
11. kasutab digitaalseid töövahendeid ja tehisintellekti ettevõtlusülesannete lahendamisel;
12. esitleb ja põhjendab oma äriideed ning ettevõtluslahendusi.

Õppesisu

Ettevõtluse olemus ja ettevõtlikkus. Ettevõtja roll ühiskonnas. Ettevõtlus kui karjäärivõimalus. Äriidee leidmine ja valideerimine. Loovusmeetodid. Design Thinking. Business Model Canvas. Ärimudel ja äriplaan. Ettevõtluskeskkond. Turu- ja konkurentsianalüüs. Kliendivajadused ja väärtuspakkumine. Ettevõtte missioon, visioon ja põhiväärtused. Ettevõtte õiguslikud vormid. Äriseadustik.

EMTAK. Ettevõtte ressursid. Kulud, tulud ja hinnastamine. Rahastamisvõimalused. Finantsprognoosi alused. Riskijuhtimine. Turunduse alused. Kestlik ettevõtlus. Roheettevõtlus. Ringmajandus. ESG põhimõtted. Digilahendused ja tehisintellekti kasutamine ettevõtluses. Ettevõtluse eetika.

Õppesisu toetavad praktilised tööd

Äriidee väljatöötamine. Business Model Canvas'e koostamine. Kliendiprofiili ja väärtuspakkumise loomine. Turu- ja konkurentsianalüüsi koostamine. Ettevõtte nime, tegevusala ja õigusliku vormi valimine. Lihtsustatud äriplaani koostamine. Finantsprognoosi koostamine. AI tööriistade kasutamine äriidee arendamisel, turuanalüüsis ja äriplaani koostamisel. Äriidee esitlus (pitch).

Kodukohaga seotud näited

Kohalike ettevõtete tegevuse analüüsimine. Oma kodukoha ettevõtluskeskkonna võimaluste kaardistamine. Tallinna iduettevõtete ja Eesti ettevõtete ärimudelite analüüsimine. Koostöö kohalike ettevõtjate, mentorite ja organisatsioonidega praktiliste ülesannete läbiviimisel. Piirkondlike probleemide lahendamine ettevõtluse kaudu ning kestlike ettevõtluslahenduste kavandamine.

2.3. Kursus "Rahandus ja finantsvahendus"

Antud õppeaine abil omandatakse teadmised rahanduse arvestusalustest ja finantsturgude toimemehhanismidest. Tutvustatakse ettevõtte raamatupidamise funktsiooni. Analüüsitakse finantsdokumentide vajadust ja rolli. Tutvutakse finantsteenustega ja nende spetsiifikaga Eestis ja laiemalt.

2.3.1. Õppesisu ja õpitulemused
Õppesisu

Rahanduse põhimõtted. Tulude planeerimine. Kulude planeerimine. Maksud. Rahavoogude aruanne. Kasumiaruanne. Bilanss. Finantsteenuste / toodete eelised ja puudused. Valuuta, valuutaturg, valuutakurss, ostujõu pariteet. Aktsia. Võlakiri. Fondid. Finantsanalüüs. Investeerimise strateegiad, näpunäited ja põhimõtted. Varahaldus. Riski ja väärtusinvesteeringud. Väärtpaberiturud ja nendel kauplemine. Ettevõtte rahandus: ühinemised, üleostmise, pankrotid ja finantseerimised. Raha funktsioonid. Finantsvahendus. Pangandussüsteem, keskpank ja kommertspangad, nende ülesanded ja roll raharingluses, pakutavad teenused. Hoiustamine ja laenamine, riskid. Eesti rahasüsteem, valuutakomitee ja rahanduspoliitika. Euro ja selle kasutamine Euroopas. Kindlustus ja kindlustuse pakutavad teenused. Väärtpaberid: võlakirjade ja aktsiate olemus ning erinevus. Väärtpaberiturg ja selle mõju majandusele. Inflatsioon, deflatsioon. Tarbijahinnaindeks. Bilanss. Kasumiaruanne. Aktiva, passiva, kasum, kahjum, amortisatsioon. Põhivara, käibevara, kohustused.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb Eesti rahasüsteemi iseärasusi ja arutleb Eesti rahanduspoliitika üle;
2. analüüsib kommertspankade rolli maksete teostajana ja vahendajana raharingluses, hoiuste ja laenude tähtsust pankade bilansis;
3. teab keskpanga ülesandeid raharingluse korraldajana, valuutareservi hoidjana ja järelevalve teostajana kommertspankade üle;
4. tunneb kindlustuse olemust ja kindlustuse pakutavaid teenuseid;
5. teab inflatsiooni ja deflatsiooni põhjusi ning arutleb nende tagajärgede üle;
6. analüüsib tarbijahinnaindeksi kujunemist ja selle muutusi seoses hindade ja palkade muutumisega;
7. tunneb tähtsamate väärtpaberite (võlakirjade ja aktsiate) olemust ning erinevust, selgitab väärtpaberituru tegevust ja tähtsust riigi majanduses;
8. tunneb raamatupidamise aluseid ja oskab pidada lihtsat majandusarvestust;
9. teeb vahet püsi- ja muutuvkulude vahel;
10. oskab eelarvestada tulusid ja kulusid;
11. arvestab maksudega eraisiku ja ettevõtjana;
12. oskab koostada äriideele kasumiaruannet;
13. teab bilansi komponente;
14. tunneb finantsinstrumentide (aktsiad, võlakirjad, fondid) eeliseid ja puuduseid;
15. oskab teha finantsanalüüsi äriideele;
16. teadvustab varahalduses portfelli tasakaalustatust;
17. teab riski ja tulu investeerimisalast seost;
18. on kuulnud kauplemistehnikatest väärtpaberiturul;
19. teab ettevõtte rahanduse võimalustest: ülevõtmine, ühinemine ja pankrot;
20. tunneb üle kahe finantseerimisvõimaluse.

2.4. Kursus "Turundus ja juhtimine"

2.4.1. Õppeaine kirjeldus

Turunduse ja juhtimise õppeaine eesmärk on kujundada õpilastes teadmised turunduse ja juhtimise põhimõtetest ning arendada oskusi kavandada, ellu viia ja hinnata organisatsiooni turundus- ja juhtimistegevusi. Õppeaine toetab ettevõtliku, loova ja vastutustundliku mõtteviisi kujunemist ning aitab mõista organisatsiooni, klientide ja ühiskonna vahelisi seoseid.

Õppe käigus käsitletakse turunduse olemust, kliendikäitumist, sihtturgude määratlemist, turu segmenteerimist, kliendiprofiili koostamist, väärtuspakkumise loomist, brändi kujundamist, turunduskommunikatsiooni ning turundusplaani koostamist. Tutvutakse traditsiooniliste ja digitaalsete turunduskanalite, sotsiaalmeedia, sisuturunduse, otsinguturunduse, turundusanalüütika ning tehisintellekti kasutamise võimalustega turunduses.

Juhtimise teemades käsitletakse organisatsiooni eesmärkide seadmist, strateegilist planeerimist, juhtimisfunktsioone, juhtimisstiile, meeskonnatööd, motiveerimist,

organisatsioonikultuuri, muudatuste juhtimist ning vastutustundliku juhtimise põhimõtteid. Õpilased analüüsivad ettevõtete juhtimis- ja turundusotsuseid ning kavandavad praktiliste ülesannete kaudu turundus- ja juhtimislahendusi.

Õppeaines pööratakse tähelepanu ettevõtluseetikale, kestlikule arengule, ESG põhimõtetele, vastutustundlikule turundusele ning rohepesu vältimisele. Õppetöö põhineb praktilistel ülesannetel, juhtumianalüüsidel, rühmatöödel, ettevõtete näidete analüüsimisel, projektõppel ning ettevõtjatega kohtumistel. Kursuse jooksul koostavad õpilased turundusplaani ning kavandavad oma ettevõtte või projekti turunduskampaania.

2.4.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. mõistab turunduse ja juhtimise rolli organisatsiooni eesmärkide saavutamisel;
2. analüüsib klientide vajadusi, turgu ja konkurentsikeskkonda ning teeb põhjendatud turundusotsuseid;
3. kavandab turundus- ja kommunikatsioonitegevusi, kasutades sobivaid traditsioonilisi ja digitaalseid turunduskanaleid;
4. kasutab digitaalseid töövahendeid ja tehisintellekti turundusülesannete lahendamisel kriitiliselt, loovalt ja eetiliselt;
5. koostab lihtsustatud turundusplaani ning hindab selle tulemuslikkust;
6. mõistab organisatsiooni juhtimise põhimõtteid ning meeskonnatöö olulisust;
7. tegutseb ettevõtlikult, loovalt ja vastutustundlikult;
8. väärtustab eetilist ettevõtlust, kestlikku arengut ning kliendikeskset mõtteviisi

2.4.3. Kursuse õpitulemused ja õpitulemuste saavutamist toetav õppesisu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. selgitab turunduse ja juhtimise olemust ning nende rolli organisatsiooni tegevuses;
2. analüüsib sihtturge, kliendisegmente ja kliendikäitumist;
3. koostab kliendiprofiili ja väärtuspakkumise;
4. analüüsib ettevõtte turunduskeskkonda ning konkurentsiolukorda;
5. koostab lihtsustatud turundusplaani;
6. kasutab traditsioonilisi ja digitaalseid turunduskanaleid eesmärgipäraselt;
7. kasutab digitaalseid töövahendeid ja tehisintellekti turundusülesannete lahendamisel;
8. analüüsib turundustegevuste tulemuslikkust ning kasutab lihtsamaid turundusmõõdikuid;
9. selgitab organisatsiooni juhtimise põhimõtteid ning juhtimisfunktsioone;
10. analüüsib meeskonnatöö toimimist ning rakendab koostööoskusi;
11. hindab juhtimisotsuste mõju töötajatele, klientidele ja ühiskonnale;
12. rakendab vastutustundliku turunduse, eetika ja kestliku arengu põhimõtteid juhtimis- ja turundusotsuste tegemisel.

Õppesisu

Turundus

Turunduse olemus ja eesmärgid. Turundusprotsess. Sihtrühmad ja turu segmenteerimine. Kliendiprofiil ja ostupersoona. Tarbijakäitumine. Turu-uuringud. Väärtuspakkumine. Bränd ja positsioneerimine. Turunduse 4P mudel ning kaasaegsed turundusmudelid. Turunduskommunikatsioon. Reklaam. Suhtekorraldus. Müügiedendus. Sisuturundus. Digiturundus. Sotsiaalmeedia turundus. Otsingumootoriturundus (SEO ja SEM). E-posti turundus. Mõjuisikute turundus. Turundusanalüütika. Turunduse mõõdikud. Turundusplaani koostamine. Tehisintellekti kasutamine turunduses. Vastutustundlik turundus ja rohepesu vältimine.

Juhtimine

Organisatsioonikäitumise ja juhtimise alused. Juhtimise areng ja peamised juhtimisteooriad. Organisatsiooni strateegia. Juhtimisfunktsioonid. Juhtimisstiilid. Juhi kompetentsid. Organisatsioonikultuur. Meeskonnatöö. Motiveerimine. Planeerimine. Ajakasutus. Personali juhtimise alused. Töösuhteid reguleerivad õigusaktid. Ärieetika. Vastutustundlik juhtimine. ESG põhimõtted. Sotsiaalne ettevõtlus. Organisatsiooni mõju ühiskonnale ja keskkonnale.

Õppesisu toetavad praktilised tööd

Kliendiprofiili ja ostupersoona koostamine. Turu- ja konkurentsianalüüsi läbiviimine. Ettevõtte väärtuspakkumise ja brändi analüüsimine. Turundusplaani koostamine. Digiturunduskampaania kavandamine. AI tööriistade kasutamine turundussõnumite, visuaalide ja sisu loomisel ning nende kriitiline hindamine. Juhtimisjuhtumi või ettevõtte turunduslahenduse analüüs. Turundusprojekti või kampaania esitlemine.

Kodukohaga seotud näited

Kohalike ettevõtete turundus- ja juhtimispraktikate analüüsimine. Piirkonna ettevõtete turunduslahenduste võrdlemine. Kohaliku ettevõtte või sündmuse turundusplaani koostamine. Koostöö kohalike ettevõtjate ja organisatsioonidega praktiliste ülesannete läbiviimisel. Eesti ettevõtete turundus- ja juhtimispraktikate analüüsimine ning nende võrdlemine rahvusvaheliste näidetega.

2.5. Kursus „E-äri alused ja digiteenused“

Kursuse põhieesmärk on anda gümnaasiumi õpilastele tugevad alused e-äri ja IT arenduse põhitõdedes, pakkudes praktilisi oskusi ja teoreetilisi teadmisi, mis aitavad neil mõista digimaailma võimalusi ja väljakutseid.

2.5.1. Õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu:

E-äri loomise alused: Mis on e-äri ja kuidas see toimib? E-äri ärimudelid (B2B, B2C, C2C jne). Kuidas luua lihtne e-äri plaan?
5D arendusmetoodika: Iga etapi (Defineerimine, Disainimine, Arendamine, Testimine, Väljalase) selgitus ja praktiline harjutus. Prototüübi loomine.
IT arenduse alused: Kuidas veebilehed ja e-poed töötavad? Programmeerimise alused (HTML/CSS tutvustus). IT projektijuhtimine (Agile ja Waterfall) ja selle alused Andmebaasid ja nende kasutamine.
Digiturundus: Turunduskanalid ja platvormid (nt Instagram, Facebook, SEO). Lihtsa reklaamikampaania loomine. Turundusandmete analüüs (Google Analytics põhitõed).
Küberjulgeolek ja andmekaitse: Küberohud ja kaitsemeetmed. Andmekaitse alused (GDPR). Logistika ja pakendamine
Projekti koostamine ja esitlemine: Õpilased loovad ja esitlevad oma e-äri kontseptsiooni kursuse lõpus.

Õpitulemused:

Kursuse lõpus õpilane:

1. Mõistab e-äri olemust ja ärimudelit: Oskab kirjeldada, kuidas e-äri töötab, milliseid ärimudeleid kasutatakse ja millised on e-äri erinevad komponendid (nt e-poed, teenustepõhine e-äri).
2. Tunneb 5D arendusmetoodikat: Oskab selgitada ja rakendada 5D arendusprotsessi (Defineerimine, Disainimine, Arendamine, Testimine, Elluviimine).
3. Valdab IT arenduse aluseid: Oskab tuua välja erinevaid IT arenduse protsesse ja oskab seletada arendusraamistikke nagu Agile ja Waterfall, samuti tunneb veebiarenduse ja andmebaaside toimimist.
4. Mõistab digiturunduse põhimõtteid: Tunneb peamisi digiturunduse kanaleid (sotsiaalmeedia, SEO, Google Ads, automaatturundus jne), oskab koostada lihtsat turundusplaani ja mõõta turunduskampaaniate edukust.
5. Luuakse ja arendatakse e-äri kontseptsiooni: Suudab välja töötada ja presenteerida oma lihtsat e-äri ideed, kasutades saadud teadmisi ja tööriistu.
6. Teab küberjulgeoleku ja andmekaitse olulisust: Oskab nimetada põhilisi küberohtusid ja turvameetmeid ning mõistab andmekaitse põhimõtteid (nt GDPR-i olulisus).
7. Arendab kriitilist mõtlemist ja probleemide lahendamise oskust: Oskab rakendada praktilisi IT lahendusi e-äri loomisel ja nende arendamisel.

LISA 10. FILOSOOFIA VALIKKURSUSED: SISSEJUHATUS FILOSOOFILISSE MÕTLEMISSE, TÄNAPÄEVA FILOSOOFILISED KÜSIMUSED

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi filosoofiaõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. tunneb ära filosoofilisi küsimusi, teab nende eri lahendusi ja mõistab filosoofia käsitlusviisi loomust;
2. koostab kehtivaid arutluskäike, mõtestab lahti teiste omi ning rakendab seejuures filosoofilise mõtlemise võtteid;
3. mõtestab oma kogemusest lähtudes lahti praktilise ja teoreetilise filosoofia küsimusi;
4. iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate olulisemate käsitluste, mõistete ja autorite kaudu;
5. hindab kriitiliselt oma uskumusi ja väärtushoiakuid õppeaines omandatu valguses.

1.2. Valikõppeaine kirjeldus

Filosoofia esimeses kursuses „Sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse“ (11. klass) on rõhk filosoofilise mõtlemise viiside tundmaõppimisel ja võtete harjutamisel arutluses. Teine kursus „Tänapäeva filosoofilised küsimused“ (12. klass) süvendab esimesel kursusel omandatud põhioskusi, pöörates tähelepanu teadmisviiside, väärtuste ning ühiskonna ja keskkonna filosoofilisele käsitlemisele. Teisel kursusel osalemise eelduseks on esimesel kursusel omandatud mõtlemisvõtted ning põhiteadmised ainevaldkonnast. Kursuste õppetegevuste tuumaks on õpilase mõtlemisoskuste arendamine, teadmis- ja eluvaldkondade olulisi aruteluteemasid filosoofilise mõtlemise vahenditega käsitlemise kaudu ning selle kaudu õpilaste arusaamise kujundamine filosoofia ainevaldkonna loomusest ning rakendustest.

Õppeaine on moodustatud kolmest peamisest käsitlusalast:

1. filosoofia ainevaldkond;
2. filosoofiline mõtlemine;
3. arutlusteemad filosoofilistest küsimustest.

Need käsitlusalad moodustavad filosoofiaõppest ligikaudu võrdsed osad. Filosoofia ainevaldkonnaga tutvudes omandatakse teadmisi filosoofia mõistetest, valdkondadest, harudest, ajaloost ja rollist. Filosoofilise mõtlemise viise harjutatakse nende võtete korrektse rakendamise kaudu suulises ja kirjalikus vormis. Arutlusteemadeks on filosoofilised küsimused teadmisviiside, väärtuste ning ühiskonna ja keskkonna kohta. Õppeaine aluseks on filosoofia akadeemilise uurimisvaldkonna tulemused, mida esitatakse õpilasele jõukohaselt ja tähenduslikult ning didaktiliselt otstarbekohaselt.

Filosoofia ainevaldkond

Valikaine eesmärk on arendada õpilaste suutlikkust arutleda ainevaldkonna teemade üle. Selleks õpitakse peamisi mõisteid ja käsitlusviise, mis on olulised ainevaldkonna

mõistmiseks, esmane ülevaade filosoofia ajaloo periodiseeringust ja perioodidele iseloomulikest mõtteliinidest. Filosoofia ajaloo käsitlemisel pööratakse tähelepanu filosoofiliste probleemide kujunemisele, muutumisele ja järjepidevusele ning sellele, kuidas erinevad ajastud on andnud vastuseid samadele põhiküsimustele.

Filosoofiline mõtlemine

Filosoofia eripära on arutluse kandev roll õppimisel. Seetõttu on filosoofilise mõtlemise suuline ja kirjalik harjutamine õppeaine olemuslik osa, mida arendatakse argumenteerimise ja tõlgendamise harjutamise kaudu. Eesmärk on õppida rakendama argumenteerimise ja tõlgendamisetehnikaid korrektselt vabas filosoofilises arutelus ning töös filosoofilise tekstiga. Filosoofilise mõtlemise viiside omandamiseks õpitakse peamisi arutlustehnilisi termineid ja praktilisi ning levinud võtteid. Head tavad väljenduvad asjakohases suhtumises filosoofilisse arutlusse, sh tõsises suhtumises argumentidesse ja lugupidavas suhtumises nende esitajasse, lugeja ning kuulaja austamises, mõtete arusaadavas väljendamises ning arutelule ja kriitikale avatuses. Filosoofiline arutelu aitab analüüsitavat teemat mõtestada. Kriitilises arutelus lähtutakse erinevatest filosoofilistest eeldustest ja käsitlusviisidest. Arutluses filosoofiliste seisukohtade üle ei piirduta arvamuse avaldamisega, vaid ühtlasi põhjendatakse ning arutatakse eri põhjenduste paikapidavuse üle, rakendades kriitilise mõtlemise tööriistu.

Arutlusteemad filosoofilistest küsimustest

Õppetegevuste põhiosa moodustab filosoofiliste küsimuste avamine filosoofilise mõtlemise vahenditega. Filosoofilised küsimused lähtuvad teadmisviisidest, väärtustest ning ühiskonna ja keskkonna kestlikkusest. Arutlusõpe koosneb teoreetilisest ning praktilisest osast. Teoreetilises osas tutvutakse järk-järgult teemade käsitlemiseks vajalike mõistete ja käsitlusviisidega. Praktilise suunitlusega konkreetseid arutlusküsimusi valides ning neid mõtestades arvestatakse õpilase kogemusega, st millega ta oma elus on kokku puutunud või mis on tema jaoks tähenduslik.

Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Oma ajaloolise rolli tõttu teadusharude kujunemises on filosoofia olemuslikult valdkondade piire ületav ning lõimiv katusõppeaine. Võimaluse korral võiks kavandada lõimingut mõne teema või probleemi käsitlemisel eri õppeainete õpetajate koostöös. Lõimumispunktide leidmisel tuleks lähtuda muuhulgas: 1) filosoofilise mõtlemise viisidest ja näitlikustada nende seoseid õppeainete aluseks olevate teadusharude meetodite, tõendamise viisi ja kasutatavate keeleliste vahenditega; 2) filosoofia ajaloolistest mõtteliinidest ja näitlikustada nende seoseid õppeainete aluseks olevate teadusharude ja nende uurimisala arengulooga; 3) filosoofia arutlusteemade seostest eri õppeainete ainesisu ja oskustega, ning kodaniku-, väärtus-, tehnoloogia-, enesemääratluse jt õppekava üldpädevustega. Lõiming ei peaks piirduma seoste loomisega eri õppeainete vahel, vaid võiks hõlmata ka õppekäike ja aktiivset dialoogi teadusasutuste vm instituutide ja nende kõneisikutega väljastpoolt kooli. Filosoofilise mõtlemise õppimist lõimitakse iseäranis õppeainetega, mis arendavad suulist ja/või kirjalikku arutlus- ning väljendusoskust. Lõiming reaal- ja loodusainetega annab

võimaluse vaadelda mõtlemise vormilist rangust ja tõenduspõhisust kooskõlas avastuslikkusega, lõiming humanitaarainetega keelelist täpsust kogemuse kultuuriliste ja ühiskondlike aspektide väljendamisel. Vältimatu on leida mõtlemisvõtete vallas lõimimiskohad loogika ja matemaatika, kunsti ja kirjanduse õppeainete, samuti uurimistöö aluste kursustega. Koos teiste õppeainetega toetab filosoofia õpilaste kujunemist aktiivseks tõlgendajaks passiivse vastuvõtja asemel, pakkudes vahendeid ja praktikat ühiskonnas oluliste aruteluteemade kriitiliseks tõlgendamiseks. Filosoofia õppeaine toetab kriitilise mõtlemise arendamise kaudu õpilaste meedia- ja infopädevuse kujunemist.

1.3. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Arutlusoskuse ja iseseisva mõtlemise arendamiseks peab õpilane olema tunnis valdavalt aktiivses rollis. Õpetaja on õpilastega sarnaselt uurivas, küsivas või õppivas ning sealhulgas eksivas rollis, kuid on oma suuremate teadmiste ja arendatud oskustega nõu, hinnanguid ning sihte andev autoriteet. Õpilase ülesanne on õppida jälgima filosoofilise mõtlemise viise ja rakendama selle võtteid. Õpilane väljendab ning selgitab isiklikke ja tunnis omandatud vaateid ning püüab olla seejuures filosoofiliselt adekvaatne ja järjekindel. Õpetaja tagasisidestab õpilaste katsetusi jooksvalt ja annab soovitusi ning juhiseid edaspidiseks.

Õpilaste aktiivsuse suurendamiseks on otstarbekas kaasata nad õppetunni kavandamisse ja juhtimisse, muuta õpe uurivaks ning õpilaste eelteadmiste, huvide ja võimetega arvestavaks. Selle juures võib olla oluline roll koolivälise tegelikkusega suhestumisel, ühiskonnas toimuvate debattide analüüsimisel kriitilise mõtlemise abil, kasutades erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid. Arutluste juhtimise ning mõistete ja käsitlusviiside tutvustamise kõrval on õpetaja ülesanne toetada õpilase identiteedi ja maailmavaate kujunemist. Õpetaja ei tohi esitleda ega peale suruda oma isiklikke filosoofilisi vaateid, vaid peab tutvustama ka neist eristuvaid ja neile vastanduvaid seisukohti ning andma õpilastele võimaluse põhjendada ja kujundada välja oma isiklikku seisukohta. Filosoofiakursuste kolme käsitlusala, st filosoofia ainevaldkonna, filosoofilise mõtlemise ja filosoofiliste küsimuste aruteluteemade omavahelist proportsiooni jälgides on võimalik õpet dünaamiliselt kohandada konkreetse kooli või klassi vajadustega, nt filosoofia ajaloo mõtteliine võib esimese ja teise valikkursuse vahel ümber tõsta või mugandada neid seoses arutlusteemade valikuga.

Olulisel kohal on filosoofiliste algtekstide ja allikakatkendite lugemine, kommenteerimine, võrdlemine ning tõlgendamine. Õpilasi suunatakse seostama filosoofilisi seisukohti nende ajaloolise kujunemiskontekstiga ning võrdlema eri ajastute käsitlusi samade probleemide kohta.

1.4. Hindamise põhimõtted

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamise täpsem korraldus määratakse kooli õppekavas. Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnangu, kusjuures tähtis on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi

enesehindamiseks. Kontrolli ning hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase ainealasest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Filosoofias hinnatakse eelkõige neid spetsiifilisi oskusi, mille kujundamine on filosoofiaõpetuse peamisi eesmärke, st filosoofilise arutluse mõistmist ja selle koostamist, filosoofilise mõtlemise viiside rakendamist, oluliste filosoofia mõistete selgitamist ja kontekstis kasutamist. Hinnatavad ülesanded arendavad loovust ning iseseisvat mõtlemist, kuid eeldavad filosoofia mõistete ja mõtlemisvõtete plaanipärast rakendamist. Filosoofias on pideva mõtlemisviiside tagasisidestamise vajaduse tõttu kaalukas kujundav hindamine. Kokkuvõttev hindamine on filosoofiaõppes teisejärguline, kuid piisav rahuldava taseme tuvastamiseks. Aktiivse suulise arutlusoskuse hindamiseks sobib individuaalne või rühmaväitlus, teste on võimalik teha mõistete definitsioonide ja seoste tundmise või loogikaülesannete vallas. Õpitulemusi võib hinnata ka filosoofilise tekstikommentaari, allikaanalüüsi, mõisteloolise võrdluse, seminariettekande või filosoofia ajaloo käsitlusi võrdleva essee kaudu. Soovitatav on olulise hindamisvormina kasutada essee koostamist. Esseed koostatakse etapiviisil, liites omavahel kujundava ja kokkuvõtva hindamise võtteid. Essee puhul hinnatakse eelkõige arutlusoskust; kirjanduslikku meisterlikkust ja originaalsust tunnustatakse teisejärgulisena, kuid nõutakse elementaarsete emakeele- ja kompositsioonireeglite järgimist. Paremate esseekirjutajate julgustamine ja juhendamine üleriiklikul filosoofiaolümpiaadi eelvoorus osalemiseks on hea viis toetada andekamate õpilaste eneseteostust.

1.5 Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Filosoofia õppimiseks loob võimalused keskkond, kus kõigil õpilastel on turvaline arutluskäike väljendada ning süsteemselt toetatakse ka nende osalemist, kelle jaoks avalik arvamuse avaldamine ja esinemine pole loomulik. Kuna õppeviiside hulka kuuluvad nii kirjalikud harjutused, suuline väitlus kui aktiivsed meetodid ja digivahendite kasutamine, on parimad ruumid sellised, kus saab igaüks endale leida mugava viisi õppetöös osalemiseks. Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

1. mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldatavateks tegevusteks nagu rühmatööd, ringivestlused jt rolli- või õppeharjutused;
2. internetiühendus nii õpetajal kui õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

1. korraldada õpet väljaspool klassiruumi, mh mälu- või ametiasutuses;
2. kasutada füüsilisi ning digitaalseid õppematerjale ja -vahendeid, mh digikeskkonnad essee ühiskirjutamiseks ja hindamiseks, väitluse läbiviimiseks ja hindamiseks, argumentatsioonivigade kaardid väitluse tagasisidestamiseks;
3. õppekäike ja kohtumisi eri valdkondade esindajatega.

2. Kursuste kavad

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpus õpilane:

1. kirjeldab filosoofia ainevaldkonna ülesehitust ja olulisemaid mõisteid ning arutleb filosoofia rolli üle tänapäeva maailmas;
2. iseloomustab mõningaid tähtsamaid käsitlusi, mõisteid ja autoreid filosoofia ajaloost ning seostab neid filosoofia ajaloo perioodidega;
3. rakendab mõningaid tähtsamaid kriitilise mõtlemise ja filosoofilise tõlgendamise viise filosoofilises arutluses;
4. rakendab peamisi filosoofilise arutluse häid tavasid seminaris osaledes, jõukohast allikteksti mõtestades ning esseed koostades;
5. arutleb teadmisviiside ja teaduslikkuse filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes omandatud teadmistest ja omaenda kogemusest;
6. arutleb väärtuste ja nende toimimise filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes omandatud teadmistest ja omaenda kogemusest;
7. arutleb ühiskonna ja keskkonna filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes omandatud teadmistest ja omaenda kogemusest;
8. teadvustab oma iseseisva mõtlemise ja otsustamise võimet ning rakendab seda filosoofilisi küsimusi arutades.

I kursus „Sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse“

Filosoofia ainevaldkond

Esimese kursuse ainevaldkonnaspetsiifilise teema eesmärk on anda esmane ülevaade filosoofia ainevaldkonnast ja sellele iseloomulikust käsitluslaadist. Teema moodustab kursuse mahust kuni neljandiku.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. iseloomustab filosoofia ainevaldkonda ja filosoofilist käsitlusviisi, eristades seda teaduste jt eluvaldkondade omast;
2. eristab filosoofia valdkondi ja arutleb neile omaste küsimuste üle;
3. iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate neile omaste käsitluste, mõistete ja autorite kaudu.

Õppesisu

Filosoofia valdkonnad. Filosoofilised küsimused ja nende eripära. Filosoofia ajaloo periodiseering. Perioodidele iseloomulikud filosoofilised küsimused ja valdkonnad ning neid küsimusi esitavad ja valdkondi käsitlevad filosoofid. Filosoofiliste küsimuste püsimine ja muutumine ajaloos. Filosoofiliste mõistete ning probleemide kujunemise jälgimine valitud autorite ja tekstinäidete kaudu. Filosoofilise mõtlemise algus ja selle tähendus. Mõtlemise ja filosoofia roll inimelus, kultuuris ning ajaloos. Filosoofia ning teadus, religioon, kirjandus ja elu. Filosoofilise mõtlemise ja käsitletavate arutlusteemadega seonduvad olulised mõisted, mõtteliinid ning filosoofid koos oma iseloomulike väidetega.
Käsitletavad mõtteliinid:

1. antiikfilosoofia ja filosoofilise mõtlemise kujunemine;

2. keskaja filosoofia ja mõtlemise rakendamine usu teenistusse;
3. uusaja filosoofia ning eksperimentaalse loodusteaduse sünd;
4. uusaja filosoofia ja indiviidi/subjekti esilekerkimine;
5. uusaja filosoofia ning valgustusmõtlemine.

Filosoofiline mõtlemine

Filosoofilise mõtlemise osa eesmärk on tutvuda filosoofiale iseloomuliku keelega, õppida tundma vajalikku terminoloogiat ning harjutada selle kasutamist. Filosoofilist mõtlemist harjutatakse, kasutades selleks kesksete arutlusteemade õppesisu. Filosoofiline mõtlemine moodustab kuni poole kursuse mahust. Teksti tõlgendamisel autori eesmärgi, mõistete ja ajaloolise konteksti arvestamine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. tunneb mõningaid tähtsamaid arutlus- ja tõlgendustehnilisi termineid ning märkab nende rakendamise kohti filosoofilises arutluses;
2. tunneb filosoofilise arutluse häid tavasid ning märkab nende rakendamise kohti lugemises, kõnelemises, väitluses ja kirjutamises;
3. sõnastab korrektseid filosoofilisi küsimusi ning arutleb vastuste üle, jäädes filosoofilisele arutlustasandile ja järgides argumentatsioonireegleid;
4. loeb filosoofilist teksti ning koostab juhendamisel lihtsama filosoofilise essee.

Õppesisu

Keel. Teaduskeel, loomulik keel, filosoofia keel. Lause, otsustus, väide ja argument. Mõiste ja definitsioon. Eeldused ning varjatud eeldused. Järeldamine, korrektsus ja tõesus. Argumendi kehtivus. Tõlgendus ja kontekst. Põhjendus ja seletus. Kooskõla ning vasturääkivus. Tähendus ja tõde. Küsimus, filosoofiline küsimus ning küsimuste korrektsus. Argumentatsioon ja retoorika. Filosoofilise arutelu head tavad. Mõtlemine ja väljendamine. Essee kirjutamine. Filosoofiliste tekstide lähilugemine. Põhiargumentide tuvastamine ja rekonstrueerimine. Autori eesmärgi, mõistete ja ajaloolise konteksti arvestamine tõlgendamisel. Levinumad argumentatsioonivead ja nende äratundmine.

Arutlusteemad filosoofilistest küsimustest

Arutlusteemade eesmärk on eelkõige harjutada filosoofilist mõtlemist. Nende üksikasjalikum ja süsteemsem avamine võib jääda teise kursuse osaks. Soovi korral võib esimesel kursusel keskenduda põhjalikumalt ainult ühele arutlusteemale ning võtta selle jaoks osa õppesisu teisest kursusest. Säärasel juhul tuleb esialgu kõrvalejäetu teisel kursusel kompenseerida. Kursuse mahust moodustavad arutlusteemad kuni neljandiku. Arutlusküsimuste käsitlemisel võrreldakse võimalusel eri ajastute filosoofilisi vastuseid samale probleemile ning analüüsitakse nende eeldusi ja tagajärgi.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. arutleb teadmisviiside, väärtuste ning ühiskonna ja keskkonna lihtsamate filosoofiliste küsimuste üle, eristades filosoofilist arutelu tavaarutelust;
2. väärtustab filosoofilist arutlust ja selle tulemusi, kuid annab endale aru tulemuste suhtelisusest, st nende seotusest eri käsitlusviiside ning aluseeldustega.

Õppesisu

Teadmisviisid. Teadmise olemus, tunnetusteooria. Teadmise ja tunnetusviiside ning võimete eristus. Teadmise seos uskumuse ja õigustusega. Seosed õppeainete ja eluvaldkondadega. Väärtused ja normatiivsed süsteemid (moraal, religioon, õigus). Väärtuste olemus, aksioloogia. Väärtused ja tegutsemine. Väärtuse ja fakti erinevus. Väärtuste universaalsus ning suhtelisus. Ühiskond ja keskkond. Õigluse olemus. Ühiskonnafilosoofia, poliitikafilosoofia ning keskkonnafilosoofia. Ühiskonna ja keskkonna seos. Ühiskonna ja elukeskkonna korraldamine.

II kursus „Tänapäeva filosoofilised küsimused“ Õpitulemused ja õppesisu

Filosoofia ainevaldkond

Teise kursuse ainevaldkonnaspetsiifilise teema eesmärk on tutvuda põhjalikumalt filosoofia ainevaldkonna pakutava mõtlemise ajaloo käsitlusega ning mõtestada filosoofia eri rolle tänapäeva maailmas. See osa moodustab kuni kolmandiku kursuse mahust. Õppesisu teemade loetelu on mõeldud ettepanekutena, mille seast teeb õpetaja valiku vastavalt oma õpilaste huvidele ja kogemusele.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. mõtestab filosoofia erinevaid rolle tänapäeva maailmas, lähtudes omandatud teadmistest filosoofia harudest, koolkondadest ja neile vastavatest rakendusaladest;
2. iseloomustab filosoofia ajaloo klassikasse kuuluvaid olulisemaid käsitlusi ning mõiste- ja ideeajaloolisi pöördepunkte;
3. iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate neile omaste käsitluste, mõistete ning autorite kaudu.

Õppesisu

Filosoofia harud. Analüütiline ja kontinentaalne filosoofia. Filosoofia rakendused teaduses jm eluvaldkondades. Filosoofia tänapäeval. Mõisteajalugu. Filosoofia ajaloo perioodidele iseloomulikud mõistelised muutused, vastavad mõtteliinid ning neid esindavad filosoofid ja nende teooriad. Filosoofiliste mõistete ja probleemide areng antiigist tänapäevani. Klassikaliste käsitluste mõju nüüdisaegsetele aruteludele teadmise, väärtuste, inimese, ühiskonna ja keskkonna üle.Käsitletavatele

arutlusteemadele ning filosoofia ajaloo perioodidele iseloomulikud mõisted ja mõtteliinid ning neid esindavad filosoofid.

Käsitletavad mõtteliinid:

1. tänapäevase teadmise ja teaduse mõistmise ajaloolised juured;
2. tänapäeval olulisi teadusekäsitlusi;
3. tänapäeval olulisi eetikateooriaid;
4. tänapäeval olulisi inimesefilosoofia voole;
5. tänapäeval olulisi ühiskonnafilosoofia ja keskkonnafilosoofia alusseisukohti.

Filosoofiline mõtlemine

Filosoofilise mõtlemise eesmärk teisel kursusel on süvendada esimesel kursusel omandatud põhiteadmisi ja -oskusi ning tutvuda väidete formaliseerimise ja alliktekstide tõlgendamise põhitõdedega. See osa moodustab kuni neljandiku kursuse mahust.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. rakendab mõningaid kriitilise mõtlemise ja filosoofilise tõlgendamise võtteid filosoofilises arutluses;
2. rakendab peamisi filosoofilise arutluse häid tavasid seminaris osaledes, jõukohast allikteksti mõtestades ning esseed koostades.

Õppesisu

Formaliseerimine. Näide formaliseeritud keele ja selle kasutamise kohta. Tõlgendamine. Hermeneutiline ring. Teksti, autori ja ajaloolise konteksti vastastikune tõlgendamine. Alliktekstide lugemine. Filosoofiliste alliktekstide võrdlev tõlgendamine. Tekstikommentaaride koostamine. Seminari läbiviimine. Argumentide kriitiline hindamine.

Arutlusteemad filosoofia küsimustest

Teisel kursusel on arutlusteemade süstemaatiline käsitlemine juba omaette eesmärk ning seda tehakse, toetudes esimesel kursusel omandatud filosoofilise mõtlemise viisidele. Arutlusteemasid mõtestatakse eri vaatenurkadest ning seoses filosoofiaajalooliste mõtteliinidega. Lähtuvalt klassi eripärast võib arutlusteemade omavahelisi proportsioone muuta. Arutlusteemade käsitlemine moodustab kuni kolmandiku kursuse mahust.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. arutleb teadmisviiside ja teaduslikkuse filosoofiliste küsimuste üle, toetudes omaenda kogemusele;

2. arutleb väärtuste ja nende toimimise filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes elementaarsest väärtusõpetuse oskussõnavarast ning tuginedes oma kogemustele;
3. arutleb ühiskonda ja keskkonda käsitlevate filosoofiliste küsimuste üle;
4. teadvustab enda aktiivselt mõtlevat rolli elu- ja teadusvaldkondade, väärtusküsimuste ning ühiskonna ja keskkonna küsimuste mõtestamisel ning arutleb selle mõtestamise filosoofilise iseloomu üle.

Õppesisu

Teadmisviisid. Tõeteooriad (vastavus- ja kooskõlateooria, pragmatistlik teooria, tõeminimalism ehk liiasusteooria). Teaduslik meetod. Teadusliku teadmise areng (hüpotees, eksperiment, teooria). Teadus ja tehnoloogia, inseneriteadused. Induktsioon ja deduktsioon. Teadusharud ning nende tunnetamise viisid. Humanitaar-, sotsiaal- ja reaalteadus. Pseudoteadus. Subjektiivsus, intersubjektiivsus ning objektiivsus. Fakt ja arvamus. Teadmise probleemi ajalooline kujunemine tänapäevase teadusfilosoofiani. Teadmise ja tunnetuse küsimuste käsitlemine filosoofia ajaloo näidete kaudu.

Väärtused. Eetikateooriad (lähtudes kohusest, tagajärjest ja voorusest). Normatiivsus ja deskriptiivsus (metaeetika, normatiivne eetika). Kasu ja kohustus. Pluralism ja sallivus. Vahendväärtused ja iseväärtused. Väärtusrelativism ja -absolutism. Väärtusotsustuste loomus ning inimesekäsitlus. Hüve ja nauding. Eetiliste probleemide käsitlemine erinevate filosoofiaajalooliste käsitluste võrdluses. Väärtuste ja normatiivsete süsteemide ajalooline kujunemine ning muutumine.

Ühiskond ja keskkond. Filosoofilised ühiskonnateooriad. Vabaduse määratlused. Holism ning individualism. Areng ja keskkond. Keskkonnafilosoofia. Antropotsentrism ning moraalikommuniteedi küsimus. Anarhism ja utoopia. Tehnoloogiline areng ja tehisintellekt. Jaotav õiglus. Ühiskonna, vabaduse, õigluse ja keskkonna küsimuste käsitlemine erinevate filosoofiliste teooriate võrdluses.

LISA 11. VALIKÕPPEAINE „USUNDIÕPETUS“

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikõppeainega „Usundiõpetus“ taotletakse, et õpilane:

1) oskab suhelda lugupidavalt erinevate maailmavaadete esindajatega ning arutleda maailmavaateliste küsimuste üle;
2) tunneb enda ja teiste käitumises ära eelarvamusliku suhtumise ning oskab sellele vastu seista nii enda kui ka kaaslaste õiguste rikkumisel;
3) toob näiteid usuvabaduse põhimõtete toimimise, piiride ja nende rikkumise kohta ühiskonnas ning religiooni ja poliitika seoste kohta;
4) iseloomustab ajaloolisi tegureid usundite levikul Eestis; tunneb Eestis levinud usulisi liikumisi, nimetab nende õpetuse seisukohti ja igapäevast avaldumist;
5) kirjeldab õpitud usundite põhilisi ideid, allikaid ja usupraktikaid; kasutab eripalgelisi ja tasakaalustatud põhjendusi mõnede usundite ja maailmavaadete sarnasuste ja erinevuste kohta;
6) arutleb erinevate maailmavaadete mõju üle inimese ja ühiskonna tasandil nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes; argumenteerib eksistentsiaalsete ja moraalsete küsimuste üle tuues välja eri usundite ja maailmavaadete seisukohti, seejuures sobivalt kasutades eetikaga seotud mõisteid ja mudeleid;
7) tunneb religiooni uurimise lihtsamaid teaduslikke meetodeid; oskab otsida teavet usundite ja muude maailmavaadete kohta ning kasutada eri liiki allikaid eesmärgipüstitust silmas pidades ning hinnata ning põhjendada oma teabeallikate usaldusväärsust ja asjakohasust;
8) on teadlik oma peamistest väärtushoiakutest ning analüüsib väärtuste rolli enda ja teiste inimeste toimimises; sõnastab oma maailmavaate põhijooni analüüsides neid käsitletud usundite valguses.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Usundiõpetus on usu- ja mõttevabaduse põhimõtetest lähtuv õppeaine, kus õpilane õpib:

1) tundma erinevaid usundeid ja maailmavaatelisi liikumisi;
2) märkama religiooni väljendumist kultuuris ning inimese ja ühiskonna elus;
3) arutlema eksistentsiaalsete küsimuste ja väärtuste üle.

Usundiõpetus lähtub ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis sõnastatud usu- ja mõttevabaduse tunnistamise põhimõttest. Religioonialane haritus on usuvabaduse tagamise eeltingimusi ühiskonnas. Usundiõpetuses õpivad õpilased neid oskusi, mis on vajalikud elamiseks pluralistlikus ühiskonnas ning maailmas, kus tuleb kokku puutuda erinevate usundite ja maailmavaadete esindajatega. Seetõttu pannakse usundiõpetuses rõhku selliste oskuste ja hoiakute kujunemisele, millel põhineb üksteisemõistmine, respekt, avatus ning valmisolek dialoogiks ja koostööks.

Religioonialane haritus aitab mõista maailma kultuuripärandit, sest religioon on olnud ja on kõigis ühiskondades inimeste elu ning kultuuri üks kujundajaid; inspiratsiooniallikas kirjandusele, kunstile ja muusikale. Usundite ja maailmavaadete tundmaõppimine on tasakaalustatud ja lähtub teaduslikust käsitlusest. Usundiõpetuse tundides õpitakse tundma religiooni mitmekesist pärandit ning tänapäeva nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes.

Läbi aegade on inimesed püüdnud religioossete ja sekulaarsete maailmavaadete abil mõtestada inimeseks olemise ja elu mõttega seotud küsimusi, olles avatud loovuse, tõe, headuse ja ilu ideedele, kuid usundid ja maailmavaated on tekitanud ka vastasseise ja pingeid. Seetõttu aitab usundite ja maailmavaadete tundmine tõlgendamiste, samastumiste, võrdluste ja vastanduste kaudu õppijatel mõelda elu suurte küsimuste üle. Õpilased omandavad teadlikult ja kriitiliselt teadmisi, oskusi ja hoiakuid, mis toetavad nende kõlbelist arengut, vastutustundlikku eetilist elamisoskust ning maailmavaate kujunemist.

Kui õpilased pole põhikoolis usundiõpetust õppinud, alustatakse gümnaasiumis usundiõpetuse õppimist põhikooli kursusest „Üks maailm, erinevad religioonid“ või integreeritakse selle teemasid gümnaasiumi kursustesse „Eesti usuline maastik“ ja „Inimene ja religioon“. Kursuse „Inimene ja religioon“ läbimine eeldab vähemalt ühe usundeid käsitleva kursuse eelnevat läbimist.

1.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Usundiõpetuse kaudu toetatakse õppekava alusväärtuseid, üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi vastavalt kooli eripärale ja kooli õppekavas sätestatule. Usundiõpetus pakub mitmeid võimalusi ajaloo, ühiskonnaõpetuse, inimeseõpetuse, kirjanduse, kunsti ja loodusainetega. Usundiõpetuse õppematerjali seostatakse õpilaste varasemate teadmiste ja kogemustega; tähtis on tutvuda kodukoha ja sealsete religiooniga seotud kultuuriväärtustega ning luua seoseid õpilaste küsimuste ja probleemidega.

1.3. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
3. võimaldatakse õppida üksi ning üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;

5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: erinevate usundite pühapaigad, muuseumid, näitused, arvutiklass;
7. kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, vestlus, diskussioon, väitlused, probleemide püstitamine, küsimuste ja oma seisukohtade sõnastamine ning põhjendamine, probleemülesannete lahendamine, projektõpe, õpimapi ja uurimistöö koostamine; loovmeetodid: draama, kunstiline eneseväljendus, muusikal; õppekäigud, kohtumised oluliste (soovitatavalt kohalike) isikutega, sümboolika tundmaõppimine, tutvumine ümbruskonnas tegutsevate konfessioonide õpetuslike põhijoonte, tegevusvaldkondade ja institutsioonidega, mis selle rüpes tegutsevad (nt kloostrid, laste- ja noortetöö, hoolekanne, muinsuskaitse jmt); religioossete tekstide analüüs, religiooni uurimisel kasutatavate teaduslike meetodite rakendamine. Referaatide koostamine ja ettekandmine aitab kujundada esmaseid uurimistöö kogemusi ja esinemisoskust. Kirjaliku eneseväljenduse oskust aitab arendada lühiarutluse kirjutamine;
8. on kesksel kohal kriitilise mõtlemise arendamine ning analüüsi- ja argumenteerimisoskus maailmavaatelistes küsimustes. Samal ajal tuleb õpilastel harjuda mõttega, et sageli ei ole arutluse tulemuseks mitte probleemi lahendus, vaid selle sügavam mõistmine. Tähtis on omandada põhimõisted, liigitada usundeid, saada üldine ülevaade erinevate ajastute usulise eluolu iseloomulikest joontest ning tundma õppida usulist mitmekesisust nii Eestis kui mujal maailmas.

1.4. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest ja kooli õppekavas sätestatust. Hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust, üldpädevuste saavutatust suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Hoiakuid ega väärtusi ei hinnata, nende kohta antakse õpilasele tagasisidet. Väärtusi ja hoiakuid võimaldavad analüüsida juhtumianalüüsid, debatid ja arutelud. Hinnata saab seisukohtade asjakohast argumenteerimist, arutluskäigu loogilisust ja veenvust.

Õpilane on hindamises aktiivne osaline, tema selgitustel, põhjendustel ning eneseanalüüsil on oluline roll. Hindamine väärtustab lahenduste erinevusi ja õpilaste isikupära. Hindamine on vahend õpilase arengu toetamiseks. Hindamismeetodeid valides arvestatakse õpilaste vanust, nende individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised ning vastavuses õpitulemustega. Õpilane teab, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

1.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Sotsiaalne ja vaimne õppekeskkond põhineb lugupidamisel ja üksteise seisukohtade arvestamisel. Kõiki õpilasi koheldakse eelarvamusteta, õiglaselt ja võrdselt, austades nende eneseväärikust ja isikupära. Erinevaid maailmamõistmise viise käsitledes julgustatakse empaatilist suhtumist ning vastastikust lugupidamist. Usundiõpetust korraldades ja õpetades peab austama õpilaste tõekspidamisi ning nendega arvestama. Õpetajad loovad klassiruumis ja õppekäikudel õpilastele võimaluse näidata initsiatiivi, osaleda otsustamises ning tegutseda nii üksi kui ka koos kaaslastega. Soovitatav on kaasata õpilasi usundiõpetuse ainesisu valikutesse. Märgatakse ja ennetatakse õpilaste omavahelist kiusamist ja vägivalda. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatööks ja ümarlauavestluseks mööblit ümber paigutada. Kool korraldab arvutit ning internetiühendust vajavate tööde tegemise klassis, kus on vähemalt üks arvuti kahe õpilase kohta. Kool võimaldab ainekava eesmärke toetavaid esitlusvahendeid ning õppe sidumiseks igapäevaeluga korraldada õppekäike vähemalt kaks korda kursuse jooksul.

2. Kursuste kavad

2.1. Kursus „Eesti usuline maastik“

2.1.1. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpilane:

1. iseloomustab Eesti usulisi olusid käsitletud ajastuil;
2. teab Eesti usuelu reguleerivate peamiste õigusaktide põhisisu;
3. tunneb usundite klassifitseerimise viise ning analüüsib klassifitseerimisega kaasnevaid väärtushinnanguid;
4. nimetab Eestis levinud suuremaid usundeid ning eristab suuremaid konfessioone ja usulisi rühmitusi: a) tunneb Eestis levinud usundite ja kirikute sümboolikat; b) nimetab nende õpetuslikki põhiseisukohti ning võrdleb õpitud usundite ja kristlike konfessioonide üldisi erinevusi ning sarnasusi; c) võrdleb erinevate usundite avaldumisvorme;
5. oskab näha religiooni rolli ühiskonnaelus ja inimsuhetes: a) mõistab religiooni mõju ühiskonnale; b) oskab oma tegevuses arvestada inimeste usuliste tõekspidamistega; c) suhtub erinevatesse usulistesse tõekspidamistesse lugupidavalt ja sallivalt, kuid vajaduse korral ka kriitiliselt; reflekteerib oma hoiakute ja suhtumiste üle enda omast erinevasse (usulisse või sekulaarsesse) maailmavaatesse;
6. sõnastab oma maailmavaate põhijooni ning võrdleb enda maailmavaatelisi tõekspidamisi käsitletud usundite ja konfessioonide omadega.

Usuliste olude kujunemine Eestis
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. nimetab suuremaid konfessioone ning usundeid Eestis ning võrdleb erinevate statistiliste tulemuste saamise põhjusi;

2. iseloomustab käsitletud ajastute Eesti usulisi olusid, nimetades põhijooni ja erinevusi;
3. selgitab näidete varal religiooni ja kultuuri vastastikust mõju.

Õppesisu

Muinasaeg, ristiusustamine, reformatsioon, pietism ja ratsionalism, venestamine, Eesti Vabariigi aeg, nõukogude okupatsioon, religioossus tänapäeva Eestis, sekulariseerumine. Eesti usuline kaart.

Usundid, konfessioonid, usulised liikumised ja sekulaarsed maailmavaated

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. eristab Eestis levinud suuremaid konfessioone ja usulisi rühmitusi: a) tunneb Eestis levinud usundite ja kirikute sümboolikat; b) nimetab nende õpetuslikki põhiseisukohti, võrdleb õpitud usundite ja kristlike konfessioonide üldisi erinevusi ning sarnasusi; c) võrdleb erinevate usundite avaldumisvorme igapäevaelus (sealhulgas noorte elus);
2. kirjeldab individuaalse religioossuse ja uusvaimsuse avaldumisvorme;
3. tunneb mittereligioossete maailmavaadete aluseid;
4. analüüsib lihtsamaid religioosseid tekste;
5. oskab näha religiooni rolli ühiskonnaelus ja inimsuhetes: a) analüüsib religiooni mõju ühiskonnale ja ühiskonna mõju religioonile; b) oskab oma tegevuses arvestada inimeste usulisi tõekspidamisi; c) suhtub erinevatesse usulistesse tõekspidamistesse lugupidavalt ja sallivalt, kuid vajaduse korral ka kriitiliselt, reflekteerib oma hoiakute ja suhtumiste üle endast erinevasse (usulisse või sekulaarsesse) maailmavaatesse;
6. sõnastab oma maailmavaate põhijooni ning võrdleb enda maailmavaatelisi tõekspidamisi käsitletud usundite ja konfessioonide omadega.

Õppesisu

1. Eestis ajalooliselt pikemalt tegutsenud kristlikud konfessioonid: roomakatoliku kirik, õigeusu kirik, vanausulised; luteri kirik, sh vennastekogudused;
2. valik teisi Eestis esindatud kristlikke konfessioone (valikul arvestada paikkondliku eripäraga);
3. muinas- ja rahvausund, taara- ja maausulised;
4. valik Eestis esindatud teisi usundeid;
5. individuaalne religioossus, uusvaimsus ja eneseabipraktikate usulised juured;
6. sekulaarsed maailmavaated Eestis.

Ainekursuse kokkuvõte
Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab Eesti usuelu reguleerivaid peamisi õigusakte, analüüsib nende valgel usuvabaduse järgmist ja aktuaalseid religiooniga seotud küsimusi;
2. oskab leida ja hinnata allikaid religiooniga seotud informatsiooni kohta, koostab lühiuurimuse ühest olulisest Eesti usulisest mõtlejast või kultuuritegelasest.

Õppesisu

Eesti usuelu korraldus, usuvabadusega seotud küsimused tänases Eestis ühiskonnas. Olulisi usulisi mõtlejaid ja kultuuritegelasi Eestis (nt prohvet Maltsvet, Jakob Hurt, paljasjalgne Tõnisson, piiskop Platon, Uku Masing, Arthur Võõbus, Toomas Paul, Ain Kalmus (Evald Mänd), Hugo Lepnurm, Fanny de Sievers; Linnart Mäll; Laine Villenthal, Anu Raud, Sven Grünberg, Jüri Arrak, Urmas Sisask, Arvo Pärt, jne).

2.2. Kursus „Inimene ja religioon“

2.2.1. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Kursusel õppinu:

1. oskab näha religiooni rolli inimese ja ühiskonna elus: a) mõistab, et religioon on mitmetahuline nähtus; analüüsib näiteid tuues erinevate maailmavaadete mõju inimese ja ühiskonna elule nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes; oskab nimetada religiooni individuaalse ja sotsiaalse mõõtme olulisemaid aspekte; b) analüüsib näidete varal religioosse keele eripära, võrdleb religioosse ja teadusliku mõtlemise erinevusi ning sarnasusi; tunneb ära varjatud religioossust; c) analüüsib erinevate teabeallikate mõju inimeste arusaamade kujundamisele religioonist; d) arutleb teaduse ja religiooni mõju üle eetiliste valikute tegemisel;
2. analüüsib jõukohaseid religioosseid tekste;
3. mõistab, et religioossusel on erinev tähendus, religioossus väljendub erineval viisil erinevate inimeste jaoks ja erinevatel eluetappidel ning on seotud ajalooliste teguritega;
4. analüüsib religioossete konfliktide põhjusi; tunneb ära eelarvamusliku ja sildistava suhtumise; pakub võimalusi erinevate religioossete vaadetega inimeste dialoogiks ja koostööks;
5. oskab näha religiooni, väärtuste ning moraalsete tõekspidamiste seoseid üksikisiku ja ühiskonna elus; suudab argumenteerides kaasa rääkida tänapäeva eetilistes küsimustes;
6. arutleb religioossete ja maailmavaateliste probleemide üle;
7. arutleb enda maailmavaate mõju üle käsitletud eksistentsiaalsetele küsimustele vastuseid otsides ning oma eetilisi otsuseid tehes, võrdleb seda suuremate religioonide põhikäsitlustega;
8. tunneb lihtsamaid religiooni teadusliku uurimise viise ja meetodeid ning oskab mõnda neist rakendada.

Religiooni põhimõisted
Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:
1. nimetab religiooni dimensioone ja võrdleb usuteaduse distsipliinide arusaamu religioonist;
2. nimetab suuremaid usundeid maailmas ning võrdleb erinevate statistiliste tulemuste saamise põhjusi;
3. tunneb usundite klassifitseerimise viise ning analüüsib klassifitseerimisega kaasnevaid väärtushinnanguid; oskab kavandada lihtsamat küsitlust, kasutades mõnda religioonisotsioloogias kasutatavat mõõdikut.

Õppesisu

Religiooni mõiste. Religiooni uurimise võimalusi. Maailma usuline kaart.

Religioon ja mõistmine
Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:
1. analüüsib näidete varal religioosse keele eripära, võrdleb religioosse ja teadusliku mõtlemise erinevusi ning sarnasusi ning nende suhestamise erinevaid viise;
2. eristab maailmavaadet maailmapildist ning võrdleb religioosset ja mittereligioosset maailmapilti;
3. oskab näha religiooni, väärtuste ning moraalsete tõekspidamiste omavahelisi seoseid üksikisiku ja ühiskonna elus; arutleb teaduse ja religiooni mõju üle eetiliste valikute tegemisel;
4. suudab argumenteerides kaasa rääkida tänapäeva eetilistes küsimustes, kaaluda seejuures erinevaid seisukohti, kasutab asjakohaselt õpitud eetikamõisteid ja moraalifilosoofilisi suundi.

Õppesisu

Arvamuste paljus ja tõde. Religioosne keel. Maailmapilt ja maailmavaade. Religioosne ja mittereligioosne maailmapilt. Teaduse ja religiooni suhted (nt loomine ja evolutsioon). Eetika ja religiooni kokkupuutepunkte (nt loodushoid; tehisintellekti arendamine; seksuaalsus ja soolisus; elu alguse ja lõpuga ning tervisekäitumisega seotud küsimused). Deontoloogiline, teleoloogiline moraalifilosoofia ja vooruseetika.

Kesksed teemad usundites
Õpitulemused

Õpilane:
1. analüüsib jõukohaseid religioosseid tekste;

2. võrdleb erinevaid arusaamu pühast (jumalast) ja inimesest ning kirjeldab nende omavahelisi seoseid;
3. arutleb, kuidas erinevates usundites vastatakse põhilistele eksistentsiaalsetele küsimustele nii õpetuses kui usupraktikas arvestades usundite sisemist mitmekesisust; arutleb enda maailmavaate mõju üle käsitletud eksistentsiaalsetele küsimustele vastuseid otsides, võrdleb seda suuremate religioonide põhikäsitlustega;
4. tunneb religiooniuuringute lihtsamaid uurimismeetodeid ning oskab mõnda neist rakendada;
5. arutleb enda maailmavaate mõju üle käsitletud eksistentsiaalsetele küsimustele vastuseid otsides, võrreldes seda õpitud religioonide käsitlustega.

Õppesisu

Püha mõiste. Erinevad jumalakäsitlused. Sakraalne aeg ja ruum. Loomulik ja üleloomulik. Ettemääratus ja juhus. Erinevad inimesekäsitlused. Inimese elu eesmärk. Üleminekuriitused. Kurjuse ja kannatuse probleem.

Religioon üksikinimese elus

Õpitulemused

Õpilane:
1. oskab näha religiooni rolli inimese elus ning tunneb varjatud religioossust;
2. tunneb lihtsamaid religioonipsühholoogia uurimismeetodeid ning oskab mõnda neist rakendada;
3. analüüsib näiteid tuues erinevate maailmavaadete mõju inimese elule nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes; oskab nimetada religiooni individuaalse mõõtme tähtsamaid aspekte;
4. mõistab, et religioossusel on erinev tähendus ja see väljendub erinevate inimeste jaoks erinevatel eluetappidel erisugusel viisil ning on seotud ajalooliste teguritega.

Õppesisu

Miks inimesed usuvad? Kuidas määratletakse usklikkust? Usuline kogemus ja selle mitmekesisus. Erinevad spiritualiteedid. Inimese religioosne areng.

Religioon ja ühiskond

Õpitulemused

Õpilane:
1. oskab näha religiooni ja kultuuri seoseid ning religiooni rolli ühiskonnaelus;
2. analüüsib näiteid tuues erinevate maailmavaadete mõju ühiskonnaelule nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes; oskab nimetada religiooni sotsiaalse mõõtme olulisemaid aspekte;
3. analüüsib erinevate teabeallikate mõju inimeste arusaamade kujundamisele religioonist;

4. analüüsib religioossete konfliktide põhjusi; tunneb ära eelarvamusliku ja sildistava suhtumise; pakub võimalusi erinevate religioossete vaadetega inimeste dialoogiks ja koostööks;
5. arutleb religioossete ja maailmavaateliste aktuaalsete probleemide üle; oskab otsida teavet usundite ja muude maailmavaadete kohta ning kasutada eri liiki allikaid eesmärgipüstitust silmas pidades ning hinnata ning põhjendada oma teabeallikate usaldusväärsust ja asjakohasust.

Õppesisu

Religioon ja kultuur. Usu- ja südametunnistusevabadus. Religioon ja poliitika. Religioon ja majandus. Religioon ja meedia. Suhted eri usundite vahel: koostöövõimalused, usulised konfliktid. Religioon tänapäeval. Sekulariseerumine. Fundamentalism. Religiooni privatiseerumine. Kvaasireligioossed nähtused.

LISA 12. RIIGIKAITSEÕPETUS

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Riigikaitseõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. on Eestile lojaalne kodanik, kellel on positiivne hoiak ja valmidus vajaduse korral Eestit kaitsta ning kes tegutseb lähtuvalt õigusriigi põhimõtetest;
2. järgib demokraatlikke väärtusi, üldkehtivaid moraalinorme ja eetika põhimõtteid ning aktsepteerib inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi;
3. teab riigikaitse korraldust ja riigikaitse seotust erinevate ühiskonnaelu valdkondadega;
4. väärtustab riigikaitset, Kaitseväge ja vabatahtlikku tegevust Kaitseliidus ja on motiveeritud vaba tahte alusel läbima ajateenistust;
5. on omandanud esmased oskused hädaolukordades adekvaatseks käitumiseks, on abivalmis ja vastutustundlik kodanik;
6. hindab erinevatest teabekanalitest (sh digitaalsetest) saadud info asjakohasust ja usaldusväärsust ning käitub sellest lähtuvalt vastutustundliku kodanikuna, toetades ühiskonna demokraatlikku arengut;
7. kasutab asjakohast digitehnoloogiat, on teadlik digikeskkonna ohtudest, järgib ka digikeskkonnas moraali- ja väärtuspõhimõtteid;
8. kirjeldab väe- ja põhilisi relvaliike ja nende funktsioone;
9. kirjeldab maaväe allüksuseid alates jaost kuni diviisini.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Riigikaitseõpetus on õppeaine, mille maht on kaks kursust, s.o 70 tundi. Kursus „Riigikaitse“ (35 t) moodustab teoreetilise osa ja see on koolis kohustuslik, ning teine kursus („Praktiline õpe välilaagris“ 35 tundi) on praktiline kursus, mille viib läbi Kaitseliidu või Kaitseväe struktuuriüksus. Praktilise kursuse, s.o välilaagris osalemise eeldus on teoreetilise kursuse vastava osa läbimine. Kool korraldab riigikaitseõpetuse oma võimaluste järgi kas teoreetilise ja praktilise osa lõimitult või eraldi kursustena. Teoreetiline ja praktiline õpe on ainekavas õppeteemade all lõimitult. Õpetaja valikul käsitletakse teatud teemasid süvitsi ja teatud teemasid ülevaatlikult, et vältida õpilase ülekoormatust.

1.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Riigikaitseõpetuse kaudu toetatakse üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi vastavalt kooli eripärale ja kooli õppekavas sätestatule.

1.4. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õpet kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;
3. võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega, et toetada õpilase kujunemist aktiivseks, abivalmiks ja vastutustundlikuks kodanikuks ning iseseisvaks ja aktiivseks õppijaks;
4. kasutatakse nüüdisaegseid e-õppekeskkondi ja -vahendeid ning õppijakeskseid õppemeetodeid;
5. õppetegevus välilaagris viiakse läbi Kaitseväe ja Kaitseliidu ohutuseeskirjade ja väljaõpet reguleerivate eeskirjade alusel.

1.5. Hindamine

Hindamise eesmärk on saada ülevaade kursuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust lähtudes kursuse eesmärkidest. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamist kui ka õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste (eeskätt sotsiaalne ja kodanikupädevus, õpipädevus, suhtluspädevus, digipädevus) saavutatust. Laagris hinnatakse praktilisi sooritusi. Ohutu relvakäsitsemise testi positiivne sooritus on kohustuslik enne praktilisel laskeharjutusel osalemist.

Laskeväljaõpet viiakse läbi võimaluse korral kursuse „Praktiline õpe välilaagris“ raames Kaitseliidu või Kaitseväe ohutuseeskirjade ja väljaõpet reguleerivate eeskirjade alusel. Kui see ei ole võimalik, siis laskeõppe tulemust ei taotleta. Laskeõppe õpitulemuste saavutamata jäämine ei mõjuta kursuse üldist arvestamist. Hindamise korraldus lähtub kooli õppekavas sätestatust.

1.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kuid võimaldab õpet ja õppekäike ka väljaspool klassiruumi. Välilaager toimub Kaitseliidu või Kaitseväe struktuuriüksuses või nende poolt korraldatud kohas. Välilaagris kasutatakse individuaal- ja allüksuse varustust ning õpitulemuste saavutamiseks vajalikke õppevahendeid. Relva- ja laskeõpe viiakse läbi vaid juhul, kui on võimalik tagada õppeks vajalikud tingimused, vahendid ja pädevad õppe läbiviijad.

Sotsiaalne ja vaimne õppekeskkond põhineb lugupidamisel ja üksteise seisukohtade arvestamisel. Kõiki õpilasi koheldakse eelarvamusteta, õiglaselt ja võrdselt, austades nende eneseväärikust ja isikupära. Õpetajad ja välilaagri läbiviijad loovad klassiruumis ja välilaagris õpilastele võimaluse näidata initsiatiivi, osaleda otsustamises ning tegutseda

nii üksi kui ka koos kaaslastega. Märgatakse ja ennetatakse õpilaste omavahelist kiusamist ning vägivalda.

2. Kursuste kavad

2.1. Kursus „Riigikaitse“

2.1.1. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Eesti sõjaajalugu

Õpitulemused:

Kursuse lõpus õpilane:

1. seletab näidete kaudu, kuidas sõjapidamine on ajaloo jooksul muutunud ning selgitab sõdade mõju ühiskonnale ja inimeste saatusele (oma perekonna näitel);
2. nimetab Eesti ja Euroopa sõjaajaloo tähtsamaid sündmusi ning nende põhjusi maailma ajaloo kontekstis; analüüsib sõja tagajärgi ja mõju ning seoseid ühiskondlike protsessidega;
3. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid sõda, sõjaajalugu, sõjandus, sõjateadus, strateegia, taktika, heidutus, üldine sõjaväekohustus, palgasõjavägi, massiarmee;
4. teab, kes olid Michael Andreas Barclay de Tolly, Johan Laidoner, Aleksander Tõnisson, Julius Kuperjanov ja Johan Pitka, ning iseloomustab nende tegevust;
5. kirjeldab Eesti riigikaitse taasloomist.

Õppesisu

Sõjapidamise muutus ajaloo jooksul. Sõja mõiste. Sõjapidamisest vana- ja keskajal. Palgaväe teke. Üleminek üldisele sõjaväekohustusele. Alalised armeed, regulaararmee, massiarmeed. Ohvitserkonna kujunemine. Tehnika mõju sõjandusele. Sõda ja majandus. Sõjavastane liikumine. Sõjapidamise ulatus (maailmasõjad) ja sotsiaalne mõju 20. sajandi. Rahvasteliit.

Eesti sõjaajalugu üldise sõjaajaloo kontekstis. Ristisõdade ajastu ja muistne vabadusvõitlus. Eestlaste sõjaline organisatsioon muinasajal. Malev. Suurriikide võitlused Vana-Liivimaa pärast. Saja-aastase sõja sündmused Eestis (1558–1661). Põhjasõda ja selle tagajärjed Eestile. Vene impeeriumi sõjad ja Eesti. Sõjalised koormised. Sõjaväeteenistus Eesti alal. Sõjalised kaitserajatised. Esimene maailmasõda ja Eesti iseseisvuse sünd. Rahvusväeosad. Vabadussõda 1918–1920. Kooliõpilaste roll Vabadussõjas. Tartu rahu. Eesti riigikaitse 1920–1940. Teine maailmasõda ja Eesti. Eestlased Saksa armees ja Punaarmees. Soomepoisid. Metsavendlus.

Okupatsiooniarmee kohalolek. Mõjud ühiskonnale, keskkonnale ja majandusele. Eestlased Nõukogude armees. Nõukogude armee lahkumine Eestist.

Eesti riigikaitse taastamine. Valikud Eesti riigikaitse taasloomisel. Eesti riigikaitsepoliitika kujunemine ning riigikaitsestruktuuride peamised suunad ja olulisemad sündmused.

Tänapäeva sõjalised kriisid, sõjad ja relvakonfliktid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. toob näiteid 20. sajandi teise poole ja nüüdisaegsete sõjaliste kriiside ja konfliktide kohta, analüüsib nende tunnuseid, põhjusi ja arenguid;
2. kirjeldab rahvusvahelise julgeolekukeskkonna erinevaid arenguetappe ning võrdleb külma sõja aegset ja tänapäevast julgeolekukeskkonda;
3. iseloomustab peamisi julgeolekuga tegelevaid rahvusvahelisi organisatsioone (NATO, EL, ÜRO, OSCE);
4. nimetab massihävitusrelvade põhitüüpe, kirjeldab nende kasutamise eesmärke ja tagajärgi;
5. iseloomustab ja kasutab kontekstis mõisteid sõjaline kriis ja konfliktid, infosõda ja hübriidsõda, traditsiooniline ja asümmeetriline oht, küberturvalisus, psühholoogiline kaitse, massihävitusrelv, terrorism, heidutus.

Õppesisu

Rahvusvahelised kriisid ja konfliktid 20. sajandi teisel poolel valitud näidete toel. Julgeoleku riskid ja ohud, rahvusvaheline poliitika ja selles osalejad, riikidevahelised suhted. Kollektiivne kaitse ja julgeolek: ÜRO, NATO, Euroopa Liit. Rahvusvahelise sekkumise põhjused ja tagajärjed. Kriisid ja kriisikolded külma sõja ajal: Korea sõda, Kuuba kriis, Vietnami sõda. Rahvusvahelised rahuoperatsioonid. Tuumaajastu. Võidurelvastumine ja relvastuskontroll. Rahvusvaheline humanitaarõigus: eesmärk ja otstarve. Punase Risti tegevus konfliktides. Relvastuse areng.

Nüüdisaegsed rahvusvahelised konfliktid (alates 1990. aastast). Asümmeetrilised ohud. Infosõda, infooperatsioonid, informatsiooniline mõjutustegevus. Hübriidrünnakud ja -sõda. Küberkonfliktid ja küberturvalisus. Psühholoogiline kaitse. Relvastuse areng.

Massihävitusrelvad (tuumarelv, bioloogiline relv, keemiarelv). Liigid ja toime ning kahjustavad mõjud. Relvade kasutamine ajaloos. Massihävitusrelva leviku piiramine. Kaitsevahendite areng. Kaitsevahendid erinevatele massihävitusrelva tüüpidele. Individuaalsed ja kollektiivsed kaitsevahendid.

Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika ning riigikaitse juhtimine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. kirjeldab Eesti riigikaitse laia käsituse põhimõtteid, eesmärke ning üldist korraldust;
2. kirjeldab Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika põhijooni rahvusvaheliste suhete ning Euroopa ja maailma julgeoleku kontekstis;
3. nimetab Eesti peamised julgeolekuohud;
4. kirjeldab Eesti riigikaitse juhtimist ja nimetab erinevate osapoolte ülesanded;

5. nimetab Kaitseväe ja Kaitseliidu ülesandeid ja kirjeldab nende struktuuri ja oskab neid võrrelda;
6. kirjeldab Kaitseväe ja Kaitseliidu traditsioone ning sümboolikat; tunneb ära kaitseväelase vormiriietuse, auastmetunnused ja eraldusmärgid;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid riigikaitse lai käsitus, kaitsevõime, heidutus, asümmeetrilised ohud.

Õppesisu

Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika. Ohud Eesti julgeolekule. Eesti julgeolekupoliitika põhimõtted ja eesmärgid. Iseseisev kaitsevõime ja kollektiivkaitse, sh liitlassuhted. Eesti osalemine NATOs.

Riigikaitse lai käsitus. Erinevate institutsioo nide roll riigikaitses. Ühiskonna kaasatus riigikaitsesse ja erinevate elualade seotus riigikaitsega. Kodaniku osalemine riigikaitses. Psühholoogiline kaitse.

Eesti riigikaitse juhtimine. Erinevate institutsioonide ülesanded riigikaitse juhtimises.

Kaitsevägi. Struktuur ja ülesanded. Kaitseväe juhtimine. Struktuuriüksused, nende põhiülesanded ja sümboolika.

Kaitseliit. Struktuur ja ülesanded. Kaitseliidu sõjaväeline ja kollegiaalne juhtimine. Kaitseliidu struktuuriüksused. Kaitseliidu traditsioonid ja sümboolika. Kaitseliidu liikme roll riigikaitses osalemisel. Võimalused osaleda Kaitseliidu tegevuses.

Kaitseväeteenistus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. väärtustab aja- ja reservteenistuse läbimist, et olla vajaduse korral valmis osalema riigikaitses;
2. teab oma ülesandeid ja rolli riigikaitses osalemisel;
3. väärtustab vaba tahte alusel ajateenistuse läbimist;
4. kirjeldab ja võrdleb ajateenistuse, asendusteenistuse, reservteenistuse ja tegevteenistuse eesmärke ja korraldust;
5. kirjeldab tegevväelase elukutset ja elukutse omandamise võimalusi;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kaitseväekohustus, kaitseväekohustuslane, kutsealune, ajateenija, ajateenistus, kaitseväeteenistus, tegevteenistus, tegevväelane, reservteenistus, reservis olev isik, õppekogunemine.

Õppesisu

Kaitseväeteenistus. Teenistuse liigid. Kaitseväeteenistuskohustus. Kaitseväekohustuslase, sh kutsealuse õigused ja kohustused.

Ajateenistus. Ajateenistusse kutsumine ja kutsumisest vabastamine. Ajapikendused. Ajateenistuse kestus. Ajateenija õigused ja kohustused ning sotsiaalsed garantiid. Ajateenistuse korraldus ja väljaõpe. Naissoost isikute vabatahtlikult kaitseväeteenistusse astumine.

Asendusteenistus. Usulistel või kõlbelistel põhjustel ajateenistuse asendamine asendusteenistusega. Teenistuskohad. Asendusteenistuse kestus.

Reservteenistus. Reservis oleva isiku õigused ja kohustused. Õppekogunemised.

Tegevteenistus ja tegevväelase elukutse. Väljaõpe, haridus, teenistuskäik ja karjäärivõimalused.

Riviõpe
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. kirjeldab rivikorra kujunemise ajalugu ja kasutamise vajadust näidete toel;
2. selgitab rivikorra tähtsust tänapäeval meeskonnatunnetuse ja ühtekuuluvuse ning distsipliini alusena;
3. teab, mis on käsklus, eel- ja täitekäsklus;
4. tunneb koondrivi käsklusi ja liikumist koondrivis.

Õppesisu

Rivikord. Ajalooline ülevaade rivikorra kujunemisest. Üksuste riviline juhtimine ja liikumine lahinguväljal ajalooliste näidete toel.

Praktiline riviõpe. Kohustused enne rivistumist ning rivis. Tegevused paigal ja liikumisel. Rivikord väljaõppe korraldamisel. Käsklused. Tervitamine.

Relvaõpe ja ohutus
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. teab erinevaid relva- ja laskemoona liike;
2. teab relva kandmise kultuuri ning relva kasutaja vastutust;
3. teab relva ja laskemoona ohutu käsitsemise põhimõtteid;
4. kirjeldab relva ja padruni tööpõhimõtteid;
5. kirjeldab kuuli lendu ja seda mõjutavaid tegureid;
6. nimetab Kaitseväes ja Kaitseliidus kasutatavaid relvi ja relvasüsteeme.

Õppesisu

Relv. Relva kasutamise õigus ja sellega kaasnev vastutus. Kaitseväes ja Kaitseliidus kasutatavad relvad.

Ballistika. Padruni tööpõhimõte. Ülevaade ballistikast. Kuuli lennujoone kuju, tabatav ja tabamatu ala. Kuuli lendu ja hajumist mõjutavad tegurid.

Ohutusnõuded. Ohutusnõuded relva ja laskemoona käsitsemisel.

Topograafia ja orienteerumine
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. määrab paberkaardil kasutatavat mõõtkava ja teisendab seda maastikul sammupaaridesse;
2. tunneb ära topograafilise kaardi leppemärke ja iseloomustab kaardil kajastatud objekte; mõistab objektide vahelisi ruumilisi seoseid;
3. määrab kaardil malliga direktsiooninurga ja looduses maastikul kompassi järgi asimuudi;
4. selgitab direktsiooninurga ja asimuudi erinevusi ning põhjuseid;
5. orienteerub kaardi ja kompassi järgi.

Õppesisu

Topograafia sissejuhatus. Kaardi mõõtkava. Kaardi leppemärgid. Leppemärkide jaotus. Reljeefi märgistus kaardil. Reljeefi erinevad vormid ning nende iseloomustus.

Kompass, magnetiline asimuut ja direktsiooninurk. Kaartidel kasutatavad põhjasuunad. Magnetiline deklinatsioon. Direktsiooninurk. Magnetiline asimuut. Suunaparand. Kompass ja selle kasutamine. Kompassi kasutamise piirangud. Magnetilise anomaalia alad.

Kaardi orienteerimine, maastikul orienteerumine, käsi-GPSi kasutamine. Kaardi orienteerimine kompassi, joonobjekti, punktorientiiri, taevakehade järgi. Asimuudi määramine maastikul ja selle järgi liikumine. Üldised juhised ning piirangud käsi-GPSi kasutamiseks maastikul.

Esmaabi
Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. oskab õnnetuse korral olukorda adekvaatselt hinnata ja vastavalt tegutseda, sh abi kutsuda, vajaduse korral abi anda ja kannatanut transportida;
2. analüüsib ohtusid, mis võivad õnnetuskohal esineda, ning teab, kuidas kaitsta ennast ja abivajajat võimalike ohtude eest;

3. teab elupäästva ja jätkuva esmaabi võtteid ja kasutab neid;
4. teab käepäraseid ja meditsiinilisi abivahendeid ja kasutab neid;
5. annab esmaabi erakorralise haiguse, õnnetuse või mürgistuse korral ning traumakannatanule.

Õppesisu

Tegutsemine õnnetuse korral. Ohu hindamine ja ohutuse tagamine, päästmine otsesest ohust, sh Rauteki haaret kasutades. Kannatanu seisundi hindamine. Tegevuste järjekord kannatanu esmasel ülevaatusel. Sündmuskoha tähistamine.

Elupäästev esmaabi. 112-abikutse. Jätkuv esmaabi. Elupäästev esmaabi. Elustamise ABC. Elupäästev esmaabi traumakannatanule. Suure välise verejooksu sulgemine abivahenditega ja abivahenditeta. Hingamisteede vabastamine ja vabana hoidmine. Teadvuse tasemed, teadvusetuse põhjused. Teadvuseta kannatanu abistamine. Šoki mõiste, liigid ja esmaabi. Kliiniline ja bioloogiline surm.

Esmaabi vigastuste ja haigestumiste korral. Jäsemetraumade fikseerimine. Sobivad asendid erinevate vigastuste ja haigestumiste korral. Termolina kasutamine. Heimlichi võte. Allergia. Termilised traumad: põletused, päikesepiste, kuumarabandus, kuumakurnatus, külmumine, alajahtumine (hüpotermia). Uppumine. Mürgistused. Alkoholimürgistus. Psühhotroopsete ainete üledoos. Maohammustus. Putukate pisted. Võõrkeha hingamisteedes.

Siseturvalisus ja elanikkonnakaitse

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. kirjeldab Eestis toimuda võivaid hädaolukordi;
2. loetleb siseturvalisuse tagamisega tegelevaid ametkondi ja nende ülesandeid;
3. teab, kuidas riik erinevate hädaolukordade puhul tegutseb, ning kirjeldab elanikkonnakaitse korraldust riigis ja oma kodukohas;
4. kirjeldab enda ja oma pere ettevalmistusi erinevateks hädaolukordadeks ja elutähtsate teenuste katkestusteks (elekter, side, küte jmt);
5. kirjeldab enda käitumist ja teiste abistamist erinevate hädaolukordade puhul;
6. oskab leida teavet ohtudest nii kodukandis kui ka välisriiki reisides.

Õppesisu

Erinevad hädaolukorrad Eestis. Ohtude hindamine ja nende ennetamine. Erinevate hädaolukordade riskid: loodusõnnetus, tehnoloogiline õnnetus, kiirgusõnnetus, äkkrünnak, massirahutus, epideemia, transpordiõnnetus jmt.
Hädaolukordades tegutsemine. Siseturvalisuse eest vastutavate ametkondade ülesanded hädaolukorras. Kohaliku omavalitsuse roll siseturvalisuse tagamisel. Kodanikuühenduste (vabatahtlikud päästjad, naabrivalve jt) ja abipolitseinike roll

siseturvalisuse tagamisel. Esmane iseseisev hakkamasaamine ja abivajajate abistamine. Ulatuslik evakuatsioon.

Elutähtsad teenused. Elutähtsate teenuste ülevaade ja nende katkestuste mõju inimestele ja ühiskonnale. Elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamine. Igaühe võimalused valmistuda elutähtsate teenuste katkestusteks.

Elanikkonnakaitse. Hädaolukordadeks valmisolek ja elanikkonnakaitse põhimõtted. Inimeste kohustused ning põhiõiguste ja vabaduste piiramine erinevate hädaolukordade ajal. Eriolukord, erakorraline seisukord, sõjaolukord.

Hättasattumine välisriigis. Ettevalmistused välisriiki reisimiseks (sh teadmine Välisministeeriumi soovitustest). Välisriigis hädaolukorda sattudes asjakohane tegutsemine ja usaldusväärse info hankimine.

Riski- ja kriisikommunikatsioon. Teabeallikad piirkonna ohtude kohta. Ohuteabe ja hoiatuste edastamise vahendid. Allikad, kust leida hädaolukordades teavet käitumisjuhistest ja olukorra lahendamisest.

2.2. Kursus „Praktiline õpe välilaagris“

2.2.1 Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Kursusel (35 tundi) praktiseeritakse välitingimustes erinevates situatsioonides hakkamasaamist üksikisiku tasandil ja meeskonnana. Õpitakse majutuse (sh hügieenialade) rajamist ja toitlustuse korraldamist välitingimustes ning individuaal- ja allüksuse varustuse kasutamist. Harjutatakse erineval maastikul orienteerumist kompassi ja kaardiga valgel ning pimedal ajal. Praktiline esmaabi hõlmab tegevuste harjutamist simuleeritud õnnetuspaigal ning elupäästvat ja jätkuvat esmaabi.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. rajab välitingimustes majutus-, söögi- ja hügieenialad;
2. järgib välitingimustes toitlustamise ja hügieeni reegleid;
3. oskab välitingimustes valmistada sooja toitu (sh kasutada kuivtoidupakki);
4. tunneb meetmeid, kuidas ära hoida reostust looduses ning metsatulekahjude teket.
5. kasutab välitingimustes hakkamasaamiseks vajalikku üksikisiku ja meeskonna varustust otstarbekohaselt ja õigesti.
6. orienteerub üksi ja mitmekesi kaardi ja kompassi järgi vähe- ja keskmiselt liigendatud maastikul valgel ja pimedal ajal; tunneb öist orienteerumist piiravaid tegureid.
7. kasutab üldiseid esmaabivõtteid erakorralise haigestumise, mürgistuse või õnnetusjuhtumi korral; tunneb erinevaid kannatanu transportimise võtteid; kasutab käepäraseid ja meditsiinilisi abivahendeid.

Õppesisu

Harjutatakse majutuse ja toitlustuse korraldamist välitingimustes koos telkide, söögi- ja hügieenialade püstitamise ning sooja toidu valmistamisega. Õpitakse tundma individuaal- ja allüksuse varustuse otstarvet ning seda õigesti kasutama. Harjutatakse kaardi ja kompassi kasutamist vähe- ja keskmiselt liigendatud maastikul, oma asukoha ja kauguste määramist ning objektidele osutamist erineval maastikul ja erinevas valguses. Erinevad liikumisviisid. Harjutatakse üldiseid esmaabivõtteid, erinevaid kannatanu transportimise võtteid ja käepäraste abivahendite valmistamist ja kasutamist.

Laskeõpe
Relva- ja laskeõpe viiakse läbi juhul, kui koolil on võimalik korraldada õppekäik lasketiiru või praktilise õppe raames välilaagris.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:
1. järgib relva ja laskemoonaga ümberkäimise ohutuseeskirju ja -nõudeid;
2. käitub lasketiirus turvaliselt laskmiskäskluste järgi;
3. võtab iseseisvalt laskeasendeid ja kasutab õiget päästmistehnikat;
4. sooritab ohutult tiirulaskmise praktilisi harjutusi juhendaja kontrolli all.

Õppesisu

Harjutatakse tsiviilrelva või mittesõjarelva ja laskemoona ohutut käsitsemist ning erinevaid laskeasendeid juhendaja kontrolli all.

LISA 13. VALIKÕPPEAINE „KARJÄÄRIÕPETUS“
1. Üldalused

Kursusega taotletakse, et õpilane:
1. väärtustab õppimist elukestva protsessina;
2. arendab oma õpioskusi, suhtlemisoskusi, koostöö- ja otsustamispädevusi;
3. analüüsib oma väärtusi, õpitulemusi ja senist töökogemust;
4. teadvustab oma huvisid, võimeid, ja oskusi, mis võimaldavad adekvaatse enesehinnangu kujunemist ning konkreetsete karjääriotsuste langetamist;
5. teadvustab oma infovajadusi, arendab info hankimise ning infootsingu pädevusi, analüüsib ja kasutab asjakohast informatsiooni oma karjääri kujundamisel;
6. on teadlik erinevatest tööturu üldistest suundumustest, töövaldkondadest, ametitest/ elukutsetest, töösuhteid reguleerivatest õigusaktidest, haridus- ja koolitusvõimalustest, soorollide osatähtsuse vähenemisest muutuvas töömaailmas;
7. arendab soovi ja oskust endale eesmärke seada ja nendeni jõudmiseks süsteemselt tegutseda;
8. võtab teadlikult vastutuse oma karjäärivalikute ja -otsuste eest, kavandab oma karjääri ja viib otsused ellu;
9. analüüsib oma kogemust uurijana ning teadvustab oma tugevaid külgi ja arenguvajadusi.

1.1. Kursuse kirjeldus

Valikkursus toetab õpilase valmisolekut kujundada teadlikult oma edasist õpi- ja tööteed. Kursusel arendatakse eneseteadlikkust, õpioskusi, suhtlemisoskusi, koostöö- ja otsustamispädevust ning oskust kasutada karjääri kujundamiseks asjakohast infot.

Kursuse keskmes on õpilase väärtuste, huvide, võimete, oskuste, õpitulemuste ja senise töökogemuse analüüs ning nende seostamine edasiõppimise ja tööturu võimalustega. Õpilane tutvub töömaailma suundumuste, tulevikutöö, tulevikuametite, kandideerimisprotsessi ja haridusvalikutega. Ettevõtlikkust ja ettevõtlust käsitletakse toetavalt, kuna neid teemasid käsitletakse koolis põhjalikumalt eraldi kursustel.

Kursusel kasutatakse eneseanalüüsi töölehti ja teste, töövarjupäeva kogemust, ettevõtte või organisatsiooni külastust, karjäärikeskuse õppekeskkonda, individuaalset karjäärinõustamist ning kandideerimisdokumentide koostamist. Konkreetseid koostööpartnereid ja õppekeskkondi valitakse õppeaasta võimalustest lähtudes.

1.2. Kooli eripära ja väärtused

Kursus toetab EBS Gümnaasiumi missiooni pakkuda ettevõtlikule noorele ajakohast üld- ja majandusharidust rahvusvahelises keskkonnas ning väikeses klassikollektiivis. Karjääriplaneerimises avaldub kooli eripära praktilises õppes, teadlikus kõrgharidusvalikus, ettevõtlus- ja ärikeskkonna mõtestamises, personaalses lähenemises ning EBSi kogukonna ja ülikoolikeskkonna võimaluste kasutamises.

Õppetegevused toetavad EBS Gümnaasiumi väärtusi: vabadust ja vastutustundlikkust, loovust ja ettevõtlikkust ning hoolivust. Õpilane õpib tegema teadlikke valikuid, võtma vastutust oma arengu eest, kasutama loovaid lahendusi töö- ja õpimaailmas ning arvestama karjäärivalikutes nii enda kui ka teiste inimeste vajaduste ja võimalustega.

1.3. Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud

1. Õpilane teab peamisi karjääriinfo allikaid, tööturu ja tulevikutöö üldisi suundumusi, edasiõppimise võimalusi ning kandideerimisprotsessi põhietappe.
2. Õpilane oskab analüüsida oma väärtusi, huvisid, oskusi, õpitulemusi ja kogemusi, kasutada usaldusväärset karjääriinfot, koostada kandideerimisdokumente ning mõtestada töövarjupäeva ja karjäärinõustamise kogemust.
3. Õpilane väärtustab elukestvat õpet, vastutustundlikku enesearengut, paindlikkust muutuvas töömaailmas, koostööd, mitmekesisust ning teadlikku kõrgharidus- ja karjäärivalikut.

1.4. Kursuse õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. analüüsib oma väärtusi, huvisid, võimeid, oskusi, õpitulemusi ja senist töökogemust ning seostab neid võimalike õpi- ja karjäärivalikutega;
2. kasutab eneseanalüüsi, karjääriteenuseid ja individuaalset karjääri-nõustamist oma tugevuste, arenguvajaduste ja edasiõppimisvõimaluste mõtestamiseks;
3. kasutab asjakohast ja usaldusväärset infot tööturu, töövaldkondade, ametite, tulevikuoskuste, haridus- ja koolitusvõimaluste kohta;
4. mõistab tööturu üldisi suundumusi, tööandjate ootusi ning tulevikutööga seotud muutusi, sh tehisintellekti mõju õppimisele, tööle ja kandideerimisele;
5. koostab töökuulutusest lähtuva CV, kaaskirja ja motivatsioonikirja ning kasutab kandideerimisdokumentide loomisel tehisaru vastutustundlikult, säilitades teksti autentsuse ja faktitäpsuse;
6. analüüsib töövarjupäeva ja teiste praktiliste õppetegevuste kogemust ning seostab seda oma huvide, oskuste ja tulevikuplaanidega.

1.5. Praktiliste tööde loetelu

Kursusel kasutatakse järgmisi põhilisi praktilisi töid ja õppetegevusi:

- eneseanalüüsi töötuba, töölehed ja karjääritestide tulemuste mõtestamine;
- ülekantavate oskuste kaardistamine ja tööintervjuu simulatsioon;
- töövarjupäeval osalemine, reflektiivsed märkmed ja visuaalne esitlus;
- ettevõtte või organisatsiooni külastus;
- karjäärikeskuse õppekeskkonnas tööturu, turutrendide ja haridusvalikute uurimine;
- individuaalses karjäärinõustamises osalemine;
- töökuulutuse analüüs ning CV, kaaskirja ja motivatsioonikirja koostamine;

- tehisaru vastutustundlik kasutamine kandideerimisdokumentide sõnastamisel ja enesekontrollis.

1.6. Kooli ja kodukoha kontekst

Kursusel kasutatakse näiteid Tallinna ja Harjumaa kui mitmekesise töö-, ettevõtlus- ja kõrghariduskeskkonna võimalustest. Õpilased tutvuvad piirkonna tööandjate ootuste, töövaldkondade, noorte töötamise võimaluste, karjääriteenuste ja kõrgharidusvalikutega. Õppekeskkonda laiendatakse koolist väljapoole töövarjupäeva, ettevõtte või organisatsiooni külastuse, karjäärikeskuse, digikeskkondade ja koolivälise karjääriteenuse partneri kaudu. Konkreetsete näidete ja partnerite valikul lähtutakse õppeaasta võimalustest, säilitades kursuse sisu ja eesmärkide järjepidevuse.

1.7. Hindamine

Kursusel kasutatakse eristavat hindamist. Hinnatakse õpilase teadmiste ja oskuste rakendamist praktilistes töödes, mitte õpilase hoiakuid ega väärtusi. Hindamise põhimõtteid tutvustatakse kursuse alguses.
Kursuse hinne kujuneb kahe hindelise töö põhjal:
1. töövarjupäeva kogemuse visuaalne esitlus ehk plakat või infograafik koos kogemuse mõtestamisega;

1.8. Õppesisu ja õpitulemuste saavutamist toetavad õppetegevused

Õppetegevuste kavandamisel jäetakse aega õpilaste aktiivseks kaasamiseks, tagasisidestamiseks, töövarjupäeva ja kandideerimisdokumentide refleksiooniks ning õpitu kinnistamiseks.

1.9. Õppevara ja õppekeskkond

Õppetöös kasutatakse karjääri kujundamisega seotud töölehti, digitaalseid eneseanalüüsi teste, ametite ja oskuste andmebaase, tööturu- ja haridusinfot, kandideerimisdokumentide juhendeid, tehisaru kasutamise juhendit ning õpetaja koostatud õppematerjale. Õppekeskkond hõlmab klassiruumi, digikeskkondi, karjäärikeskust, ettevõtte või organisatsiooni külastust ning individuaalset karjäärinõustamist.

1.10. Lõiming, üldpädevused ja läbivad teemad

Kursus toetab eelkõige enesemääratluspädevust, õpipädevust, suhtluspädevust, ettevõtlikkuspädevust, digipädevust ning sotsiaalset ja kodanikupädevust. Läbivatest teemadest on keskne elukestev õpe ja karjääri planeerimine; lisaks käsitletakse teabekeskkonda ja meediakasutust, tehnoloogiat ja innovatsiooni, väärtusi ja kõlblust ning tervist ja ohutust töömaailma kontekstis.
Kursus lõimub psühholoogia, ühiskonnaõpetuse, majandus- ja ettevõtlusõppe, keeleõppe ning informaatikaga, toetades ka ainealase keelepädevuse arengut karjääri-, haridus- ja töömaailma mõistete kaudu.

2. Kursuse kava „Karjääri planeerimine“

Eneseteadlikkus ja karjäärivalikute alused

Õppesisu

Karjääri kujundamine kui elukestev protsess. Enesetundmise tähtsus karjääriplaneerimisel. Väärtused, huvid, võimed, oskused, õpitulemused ja senine töökogemus. Ülekantavad oskused ja nende kasutamine tööelus. Adekvaatne enesehinnang, õpioskused, suhtlemine, koostöö ja otsustamine.

Praktilised õppetegevused

Eneseanalüüsi töötuba; töölehed; oskuste, tööväärtuste ja huvide profiili testid; testitulemuste mõtestamine kandideerimisdokumentide ja karjäärinõustamise ettevalmistusena.

Töömaailm, tööturu suundumused ja tulevikuametid

Õppesisu

Eri põlvkonnad tööturul. Tööandjate ootused noortele. Tööturu ja tööjõuturu muutused, turutrendid ja tööturu uuringud. Tulevikutöö, tulevikuametid ja tulevikuoskused. Ametite ja oskuste andmebaaside kasutamine. Tehisintellekti mõju õppimisele, tööle ja kandideerimisele. Soorollide osatähtsuse vähenemine muutuvas töömaailmas

Praktilised õppetegevused

Tulevikuametite ja töövaldkondade infootsing; tööandjate ootuste ja töökuulutuste analüüs; tööintervjuu simulatsioon; ettevõtte või organisatsiooni külastus; arutelu tehisintellekti mõjust töömaailmale.

Karjääriinfo, haridusvalikud ja edasiõppimine

Õppesisu

Karjääriinfo allikad ja nende usaldusväärsuse hindamine. Õppimisvõimalused Eestis ja välismaal. Paralleelne haridus, haridustrendid ja elukestev õpe. Keeleoskuse kirjeldamine Euroopa keeleoskustasemete enesehindamise skaala alusel. Karjääriteenused ja individuaalne karjäärinõustamine.

Praktilised õppetegevused

Edasiõppimise võimaluste võrdlemine; karjäärikeskuse õppekeskkonnas tööturu ja haridusvalikute uurimine; töölehtede täitmine; individuaalne karjäärinõustamine koolivälise partneri toel.

Töömaailmaga tutvumine

Õppesisu

Töövarjupäev kui töömaailma tundmaõppimise võimalus. Ametikoha, töökeskkonna, tööülesannete ja vajalike oskuste analüüs. Ettevõtte või organisatsiooni toimimise ja

töötajate värbamise põhimõtted. Töömaailma kogemuse seostamine enda tulevikuplaanidega.

Praktilised õppetegevused

Töövarjupäeval osalemine; reflektiivsed märkmed; töövarjupäeva kogemuse visuaalne esitlus plakati või infograafikuna; kogemuse tutvustamine kaasõpilastele.

Kandideerimisoskused ja digipädevus
Õppesisu

Tööle ja õppekohale kandideerimise protsess. Töökuulutuse analüüs. CV, kaaskirja ja motivatsioonikirja eesmärk, ülesehitus ja erinevused. Vähese töökogemuse esitamine kandideerimisdokumentides. Video-CV võimalused. E-kirja koostamine kandideerimisel. Keeleoskuse ja digioskuste kirjeldamine. Tehisaru vastutustundlik kasutamine kandideerimisdokumentide koostamisel.

Praktilised õppetegevused

Sobiva töökuulutuse valimine; CV koostamine; kaaskiri e-kirja vormis; motivatsioonikiri; tehisaru kasutamine teksti struktureerimiseks, keele parandamiseks ja autentsuse kontrolliks; dokumentide esitamine PDF-failidena e-kirja teel.

kandideerimisdokumentide iseseisev töö, mis sisaldab töökuulutuse valikut, CV-d, kaaskirja e-kirja vormis ja motivatsioonikirja.

Eneseanalüüsi töölehed, karjääritestid, individuaalne karjäärinõustamine, ettevõtte või organisatsiooni külastus ning karjäärikeskuses tehtav töö toetavad õpitulemuste saavutamist, kuid neid ei hinnata eraldi hindega.

LISA 14. VALIKÕPPEAINE „UURIMISTÖÖ ALUSED“

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikõppeainega „Uurimistöö alused“ taotletakse, et õpilane:

1. märkab uurimist väärivaid probleeme, sõnastab uurimistöö eesmärgi(d), uurimisküsimuse(d) ja/või hüpoteesi(d);
2. eesmärgistab oma tegevuse, oskab kavandada ja ellu viia uurimistöö erinevaid etappe;
3. oskab iseseisvalt juhendi järgi töötada;
4. kasutab erinevaid teabeallikaid ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot;
5. omab ülevaadet andmete kogumise, töötlemise ning analüüsimise meetoditest;
6. loob seoseid, argumenteerib ja teeb järeldusi ning kujundab oma seisukoha allikatele ja oma analüüsi tulemustele tuginedes;
7. esitab, analüüsib ja põhjendab oma töö tulemusi;
8. oskab koostada uurimistöö retsensiooni ja anda ning võtta vastu konstruktiivset tagasisidet;
9. analüüsib oma kogemust uurijana ning teadvustab oma tugevaid külgi ja arenguvajadusi.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Valikõppeaine läbimisel kujuneb õpilasel esmane uurimispädevus, mis on vajalik iseseisva uurimistöö kavandamiseks ja elluviimiseks. Selleks omandab õpilane õppeainet läbides algteadmised uurimistöö olemusest, meetoditest, etappidest, struktuurist, vormistamisest ja kaitsmisest ning harjutab uurimistöö erinevate etappide elluviimist.

Uurimine on eelkõige protsess ja töömeetod, mille käigus õpilane analüüsib uuritavat probleemi või valdkonda süsteemselt ja asjakohaselt struktureeritud viisil ning järgib tööd koostades teaduslikkuse põhimõtteid. Valikõppeaine läbimisel õpib õpilane seega allikaid kriitiliselt käsitlema, oma tööd eesmärgistama ning eesmärgi saavutamiseks asjakohaseid uurimisviise kasutama. Allikatega töötades kujundab õpilane oma seisukohad usaldusväärsetele allikatele tuginedes ning hindab uue informatsiooni valguses kriitiliselt nii teiste autorite kui ka omaenda seniseid arvamusi. Õpilane õpib eristama teaduslikku allikat mitteteaduslikust allikast ning väljendama ennast argumenteeritult ja faktidele tuginedes. Allikatega töötades õpib õpilane märkama uurimist vajavaid probleeme ning leiab fookuse iseseisva uurimistöö läbiviimiseks gümnaasiumiõpingute jooksul. Uurimistöö olemuse, protseduuri ja meetoditega tutvumise tulemusel õpib õpilane mõistma seoseid uurimisprobleemi, uurimisküsimuse ja uurimismeetodi vahel, sõnastama uurimisprobleemi ja uurimisküsimuse ning valima uurimisküsimuse käsitlemiseks sobiva(d) meetodi(d).

Uurimispädevuse osaks on ka oskus oma töö tulemusi tutvustada, mistõttu areneb õppeaine läbimisel ka õpilase avaliku esinemise oskus. Õpilane õpib oma tööd etteantud ajaraami sees informatiivselt esitlema ja selle üle arutlema ning konstruktiivset tagasisidet vastu võtma ja tagasisidestama ka õpingukaaslaste iseseisvaid töid. Uurimispädevuse kujunemiseks ning omandatud oskuste ja teadmiste iseseisvaks rakendamiseks on võtmetähtsusega oma kogemuse, isikliku arengu ja tehtud töö järjepidev analüüsimine ning oma tugevate külgede ja arenguvajaduste määratlemine.

1.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Valikõppeaine on tihedalt seotud eesti keele, infotehnoloogia, loodusainete, matemaatika ja sotsiaalainete valdkonnaga. Esmase uurimispädevuse kujunemist toetavad muu hulgas kirjalik eneseväljendusoskus ja korrektne keelekasutus, uurimistöö läbiviimiseks vajaliku riist- ja tarkvara kasutamise oskus, matemaatika sümbolite ja esitusvahendite kasutamise oskus, infootsingu oskus ning oskus eri liiki tekste lugeda ja analüüsida. Lisaks toimub uurimispädevuse areng erinevate õpitulemuste saavutamise kaudu ka kõigis nimetatud valdkondades, mistõttu eeldab valikõppeaine eesmärgipärane õpetamine mõtestatud lõimingut kõigi asjakohaste ainevaldkondadega.

Valikõppeaine raames on võimalik käsitleda kõiki läbivaid teemasid ning toetada kõigi üldpädevuste arengut, sõltuvalt õpilastele huvipakkuvatest teemadest. Eelkõige toetatakse õppeaine raames aga ettevõtlikkuspädevuse, suhtluspädevuse, enesemääratluspädevuse ja õpipädevuse arengut, sest õppeaine fookuses on teabekeskkonna kriitiline analüüsimine, oma töö eesmärgistamine ja kavandamine ning oma seisukohtade selge ja asjakohane väljendamine.

Kuna valikõppeaine toetab õpilasuurimuse läbiviimist ja valmimist, eeldab kursus selget ja läbimõeldud kohta kooli uurimistööde läbiviimise, juhendamise ja kaitsmise protsessis.

1.4. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Valikõppeaine kursuse maht on 35 tundi ning selle õpitulemused ja õppesisu on esitatud ühe kursuse mahus. Õppeaine jagunemine auditoorseteks tundideks, iseseisvaks tööks ja/või e-õppevormideks määratakse kooli õppekavas.

Valikõppeaine toetamiseks koostab kool uurimistööde läbiviimise üksikasjaliku juhendi, mida kursuse raames õpilastele tutvustatakse. Juhendis fikseeritakse uurimistöö struktuur, viitamise, vormistamise ja kaitsmise nõuded, määratakse juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted.

Õpilane ei pea valikõppeaine läbimise käigus viima iseseisvalt läbi terviklikku uurimistööd, kuid õppetöös luuakse õpilasele võimalused uurimistöö iseseisvaks läbiviimiseks vajalike oskuste kujunemiseks. Õppetööd korraldades luuakse võimalusi:

1. iseseisvaks ja grupitööks;
2. erinevat tüüpi allikate otsimiseks ja analüüsimiseks;
3. uurimisprobleemi, uurimiseesmärgi, uurimisküsimuste ja hüpoteeside omavaheliste seoste mõistmiseks;
4. akadeemilise kirjutamise harjutamiseks;
5. ühiskondlikult aktuaalsete teemade üle arutlemiseks;
6. erinevate andmekogumismeetodite katsetamiseks;
7. konstruktiivse tagasiside andmiseks ja vastuvõtmiseks ning vastastikuseks retsenseerimiseks;
8. kooli uurimistööde juhendiga tutvumiseks;
9. oma tugevuste ja arenguvajaduste analüüsimiseks ning oma kogemuse reflekteerimiseks;
10. avalikuks esinemiseks ja aruteluks.

1.5. Hindamine

Õpilasele tutvustatakse kursuse algul, mida, millal ja mille alusel hinnatakse. Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kirjalike, suuliste ja/või praktiliste tööde alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele.

Õpilane on hindamisel aktiivne partner, kes analüüsib ja tagasisidestab nii iseenda kui ka kaasõppijate tööd.

1.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Õppekeskkond korraldatakse moel, et see pakuks õpilastele vajalikku tuge iseseisvaks ja/või grupis töötamiseks. Esmatähtis on luua vaimne õpiruum, mis toetab õpilase õppimist ja arengut ning arusaamist teadusliku uurimistöö protsessist. Selleks luuakse õpilasele võimalusi aruteluringide, akadeemiliste diskussioonide, õppekäikude, varasemate uurimistöödega tutvumise ning pideva enesereflekssiooni ja analüüsimise kaudu.

Aine õppimisel kujundatakse ja kasutatakse ka virtuaalset õppekeskkonda, sh tehakse kursuse materjalid kättesaadavaks sobivas veebikeskkonnas, juhendatakse õpilasi internetis leiduvate infoallikate, juhendite ja materjalide leidmisel ning nendega töötamisel.

Kool toetab võimaluste piires eksperimentide või katsete läbiviimist ning võimaldab õpilasele ligipääsu valikaine õppimiseks vajalikele vahenditele (sh veebikeskkonnad, tarkvara, riistvara, katsevahendid).

2. Kursuse kava

2.1. Uurimistöö alused

2.1.1. Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb teadusliku uurimistöö koostamise põhimõtteid;
2. sõnastab uurimisprobleemi, uuringu eesmärgi, uurimisküsimuse(d) ja vajaduse korral hüpoteesi(d) ning kavandab iseseisvalt uurimistöö;
3. teab peamisi andmete kogumise meetodeid;
4. katsetab erinevate uurimisküsimuste käsitlemiseks sobilikke andmete kogumise meetodeid ja tunneb põhjalikumalt vähemalt ühte meetodit;
5. leiab, kasutab ja tõlgendab kriitiliselt uurimistööks vajalikke allikaid ning analüüsib allikate asjakohasust;
6. kasutab eri tüüpi andmete töötlemiseks ja analüüsimiseks sobilikke kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid meetodeid ning esitab andmeid sobival kujul;
7. tunneb uurimistöö läbiviimiseks vajalikke ohutusnõudeid ja eetikanorme;
8. tunneb kooli uurimistööde koostamise juhendis määratletud uurimistöö vormistamise ja viitamise nõudeid;
9. tunneb akadeemilise kirjutamise eripära ning väljendab oma seisukohti argumenteeritult ja allikatele viidates;
10. arutleb oma töö teemal ning kaitseb oma töö tulemusi nii suuliselt kui kirjalikult;
11. annab konstruktiivset tagasisidet ning võtab teistelt saadud tagasisidet arvesse;
12. retsenseerib uurimistööd;
13. teab oma tugevusi ja parenduskohti uurijana.
14. Oskab kasutada vastutustundlikult ja nõuetekohaselt tehisaruvahendeid nii töö teema kui kirjanduse leidmisel, andmete kogumisel ja analüüsimisel.

2.1.2. Õppesisu

Uurimistöö olemus. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimus. Uurimistöö eesmärgid ja tunnused. Mõistete defineerimine.

Uurimistöös kasutatavad meetodid. Meetodite liigid ja valik. Valmisandmestikud ja allikad (ametlik statistika, statistilised andmebaasid, arhiivimaterjalid, varasemad uurimused, muud dokumendikogud). Andmekogumismeetodid (vaatlus, eksperiment, mõõtmine, intervjuu, ankeetküsitlus, uurijapäevik, hinnanguskaala jne). Valimi koostamine ja suurus, tulemuste usaldusväärsus. Andmekogumismeetodi rakendamine valimile. Isikuandmete kaitse ja uurimiseetika. Andmetöötlusmeetodid (kirjeldav statistika, korrelatsioon jne). Analüüsimeetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine, argumenteerimine). Seoste loomine, tulemuste analüüs ja arutelu. Andmete esitlemise viisid (loendid, tabelid, graafikud, diagrammid)

Tehisintellekti kasutamine õppetöös. Millist tuge saab tehisintellekt pakkuda õppijale uurimistöö planeerimisel, läbiviimisel ja viimistlemisel. Kuidas kasutada tehisintellekti erinevaid rakendusi (eelteadmiste aktiveerimine, ideede genereerimine, mõistete

selgitamine, infootsing, info hindamise pädevuse kujundamine jpm)? Kuidas tehisintellekti käest targalt küsida? Kuidas tehisintellekti kasutada vastutustundlikult ja eetiliselt? Kas AI saab üldse olla autor ja kui saab, siis kas viitama peaks AI-le kui meetodile või kui autorile?

Teaduseetika ja andmekaitse õpilasuurimustes. Andmekaitse ja eetikaga seotud küsimused. Milliseid andmeid, mis eesmärgil ja viisil kogutakse.

Uurimistöö etapid. Koostöö juhendajaga. Teema valik ja piiritlemine. Töö allikatega (elektrooniline teabeotsing, allikakriitilisus ja plagieerimise vältimine). Uurimistöö kava koostamine. Uurimisküsimuse ja vajaduse korral hüpoteesi sõnastamine. Andmete ja informatsiooni (faktide) kogumine ja analüüs. Uurimistöö tulemuste tõlgendamine ja üldistamine. Uurimistöö kirjalik vormistamine.

Uurimistöö struktuur. Tiitelleht. Sisukord. Sissejuhatus. Põhiosa (peatükid ja alapeatükid). Kokkuvõte. Kasutatud materjalid. Lisad. Retsensioon. Resümee (emakeeles ja A-võõrkeeles). Tabelid ja joonised. Asjakohasus, paigutus.

Vormistamisnõuded. Töö vormistamine vastavalt kooli uurimistööde juhendile.

Stiil ja keel. Akadeemiline kirjastiil. Loetavus ja mõistetavus. Terviklikkus ja sidusus. Lauseehitus ja sõnavalik. Objektiivsus. Ajavormid. Loetelud. Lühendite ja numbrite kasutamine tekstis. Õigekeel.

Viitamine ja vormistamine. Tsitaat ja refereering. Plagiaadi tähendus. Tekstisisene viitamine. Joonealune viitamine. Allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne). Allikakriitika.

Kaitsmine. Kaitsmise protseduur. Töö tulemuste esitlemine. Avalik esinemine ja arutlemine. Retsenseerimine ja tagasiside. Retsensioon ja selle koostamine. Konstruktiivse tagasiside andmine

LISA 15. ÕPPEKAVA LÄBIVATE TEEMADE EESMÄRGID, OODATAVAD TULEMUSED JA KÄSITLEMINE

1. Läbiv teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“

Läbiva teema käsitlemisega gümnaasiumis taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvas õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid.

1.1. Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:

1. tutvuma erinevate ametite/elukutsetega, haridus- ja koolitusvõimalustega, pöörama tähelepanu praktilistele tööotsimisoskustele;
2. koostama isiklikku karjääriplaani; analüüsima võimalikke alternatiivseid karjäärivalikuid ja nende mõju pikemas perspektiivis;
3. analüüsima tööd reguleerivaid õigusakte, ettevõtte ja töötaja õigusi ja kohustusi ning kohalikku majanduskeskkonda;
4. tutvuma teabega edasiõppimise ja töö leidmise võimaluste kohta (sealhulgas ettevõtlus); luuakse võimalused saada karjäärinõustamist.

1.2. Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ käsitlemine gümnaasiumis

Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet ning oskust iseseisvalt leida ja analüüsida oma arengu vajadustest tulenevat infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt ettevõtte külastused, õpilastele tutvustatakse erinevate ainevaldkondadega seotud ameteid, erialasid.

Tähelepanu pööratakse praktilistele tööotsimisoskustele ja sellekohaste õigusaktide tundmaõppimisele. Õpilastele vahendatakse karjääriinfot (sealhulgas ettevõtlus) ning neile luuakse võimalused kasutada karjääriteenuseid (karjääriõpe, -info ja -nõustamine).

2. Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“

Läbiva teema käsitlemisega gümnaasiumis taotletakse õpilase kujunemist keskkonnateadlikuks ja sotsiaalselt aktiivseks inimeseks, kes elab ning toimib vastutustundlikult, pidades silmas jätkusuutlikku tulevikku, ja on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele.

2.1. Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:

1. väärtustama bioloogilist (sealhulgas maastikulist) ja kultuurilist mitmekesisust ning ökoloogilist jätkusuutlikkust;

2. kujundama isiklikke keskkonnaalaseid seisukohti, osalema kodanikualgatuse koras keskkonnaasjade otsustamisel, pakkudes välja lahendusi keskkonnaprobleemidele nii isiklikul, ühiskondlikul kui ka ülemaailmsel tasandil;
3. aru saama loodusest kui terviksüsteemist ning inimese ja teda ümbritseva keskkonna vastastikustest seostest, inimese sõltuvusest loodusressurssidest;
4. aru saama inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikusest seotusest, inimtegevusega kaasnevatest riskidest;
5. võtma vastutust jätkusuutliku arengu eest ja omandama jätkusuutlikku arengut toetavad väärtushinnangud ning käitumisnormid.

2.2. Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemine gümnaasiumis

Õpilased harjutavad keskkonnaalastes küsimustes otsuste langetamist ja hinnangute andmist, arvestades nüüdisaja teaduse ja tehnoloogia arengu võimalusi (sealhulgas piiranguid), normdokumente ning majanduslikke kaalutlusi. Kujundatakse valmisolekut tegelda keskkonnakaitseküsimustega kriitiliselt mõtleva kodanikuna nii isiklikul, ühiskondlikul kui ka ülemaailmsel tasandil ning rakendada loodussäästlikke ja jätkusuutlikke tegutsemis- ning majandamisviise.

3. Läbiv teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“

Läbiva teema käsitlemisega gümnaasiumis taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ja vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele, osaleb poliitiliste ning majanduslike otsuste tegemisel.

3.1. Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:

1. väärtustama demokraatiat, koostööd, kodanikualgatust ja vabatahtlikkusel põhinevat tegutsemist ning konfliktide rahumeelset ja vägivallatut lahendamist;
2. mõistma avaliku, ettevõtlus- ja mittetulundussektori seoseid ja toimimist, nende aluseks olevaid põhimõtteid, õigusi ja kohustusi;
3. mõistma enda kui üksikisiku rolli poliitilises ja majanduslikus süsteemis, võimalusi ja vajadust mõjutada ühiskonnas toimuvat ning omandada oskused otsustamisprotsessides osalemiseks;
4. mõistma ettevõtluse rolli ühiskonnas, ettevõtlusega seotud negatiivseid ja positiivseid mõjusid ning kujundama kaalutletud seisukohti ettevõtlusega seotud eetilistes küsimustes; analüüsima ettevõtlusega kaasnevaid riske ja nende vähendamise võimalusi.

3.2. Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlus“ käsitlemine gümnaasiumis

Peamine on eesmärk kujundada õpilastes vajalikke praktilisi oskusi kohalikul ja riigi tasandil otsustamiseks ning majanduselus osalemiseks. Klassi- ja kooliväliste tegevuste ning projektide kaudu süvendatakse õpilaste teadlikkust ühiskonna poliitilisest ja majanduslikust toimimisest, et õpilased saaksid oma kogemuse kaudu tunnetada aktiivseks ja informeeritud kodanikuks olemise eeliseid.

4. Läbiv teema „Kultuuriline identiteet“

Läbiva teema käsitlemisega gümnaasiumis taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo käigus, omab ettekujutust kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast, väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.

4.1. Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:

1. omandama teadmisi Eesti kultuuri, sealhulgas eesti rahvuskultuuri ja teiste kultuuride kujunemise ja vastastikku rikastavate mõjutuste kohta;
2. mõistma ennast kultuuri kandjana, edasiviijana ja kultuuride vahendajana;
3. mõistma kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsust ühiskonna jätkusuutlikkuse kujundajana, osalema kultuuridevahelises kommunikatsioonis;
4. olema salliv ja suhtuma lugupidavalt teiste kultuuride esindajatesse ning nende tavadesse ja loomingusse, taunima diskrimineerimist;
5. tundma õppima ja väärtustama oma ja teiste kultuuride pärandit ja eripärasid, toetudes ühelt poolt erinevates õppeainetes õpitule ja seda üldistades, teiselt poolt ka omaalgatuslikult loetule, nähtule ja kogetule;
6. teadvustama, tundma õppima ja võrdlema mineviku ja nüüdisaja ühiskondade kultuurilist mitmekesisust.

4.2. Läbiva teema „Kultuuriline identiteet“ käsitlemine gümnaasiumis

Õppeprotsess toetab jätkuvalt omakultuuri väärtustamist, huvi ja eelarvamustevaba ning teadlikku suhtumist teistesse kultuuridesse. Õpilase teadmisi (Eesti ja maailma, eelkõige Euroopa Liidu liikmesriikide) erinevatest kultuuridest laiendatakse ja sünteesitakse tervikuks ajaloo, ühiskonnaõpetuse, muusika, kunstiajaloo, filosoofia, religiooni ajaloo, kirjanduse, võõrkeelte jm tundides. Oluline on luua võimalusi erinevate rahvaste ja kultuuridega tutvumiseks nii kirjanduse, interneti, meedia kui ka vahetu kogemuse kaudu. Õpilasi julgustatakse arutlema selle üle, mida toob endaga kaasa elamine teises kultuuriruumis.

5. Läbiv teema „Teabekeskkond ja meediakasutus“

Läbiva teema käsitlemisega gümnaasiumis taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskkonda, suudab kriitiliselt analüüsida ja kasutada meediamaailma sisu ja allikaid, austab intellektuaalset omandit, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärke ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskkonnas.

5.1. Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:

1. määrama oma teabevajadusi ja leidma sobivat teavet;
2. kujundama tõhusaid teabeotsingumeetodeid, mis hõlmavad endas erinevate teavikute ja teabekeskkondade kasutamist;
3. arendama kriitilise teabeanalüüsi oskust; võrdlema erinevaid diskursiivseid praktikaid (nt seltskonnameedia, kohtupraktika, meelelahutus, sõprade omavaheline suhtlus jpt) ning neis valitsevaid suhtlemisnorme;
4. mõistma meedia kui majandusharu üldisi toimimismehhanisme, sealhulgas meedia osa tööturul;
5. analüüsima avalikus ruumis kehtivaid reegleid ning kirjeldama võimalikku tegevust nende rikkumise korral.

5.2. Läbiva teema „Teabekeskkond ja meediakasutus“ käsitlemine gümnaasiumis

Gümnaasiumiõpilane teeb meediatarbijana iseseisvaid valikuid ning põhjendab neid, lähtudes oma erinevatest huvidest ja vajadustest. Õpilane on kursis avalikus ruumis tegutsemise reeglitega ning taunib nende rikkumist. Ta mõistab meediamajanduse rolli ühiskonnas, tutvub globaliseerumise mõjudega meedia sisule ja inimeste meediakasutusharjumustele. Läbiva teema ja aineõppe koosmõjul suudab õpilane oma sõnumi vormistada ja seda otstarbekalt edastada.

6. Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon“

Läbiva teema käsitlemisega gümnaasiumis taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb time kiiresti muutuvas tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

6.1. Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:

1. omandama teadmisi tehnoloogiate toimimise ja arengusuundade kohta erinevates eluvaldkondades;
2. mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ja keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus;

3. aru saama tehnoloogilise, majandusliku, sotsiaalse ning kultuurilise innovatsiooni vastastikustest mõjudest ja omavahelisest seotusest;
4. mõistma ja kriitiliselt hindama tehnoloogilise arengu positiivseid ja negatiivseid mõjusid ning kujundama kaalutletud seisukohti tehnoloogia arengu ja selle kasutamisega seotud eetilistes küsimustes;
5. kasutama info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (edaspidi IKT) eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks;
6. arendama loovust, koostööoskusi ja algatusvõimet innovaatiliste ideede rakendamisel erinevates projektides, osalema koostöös kaasõpilaste ja/või tehnoloogiafirmaga innovaatilises arendusprojektis.

6.2. Läbiva teema „Tehnoloogia ja innovatsioon“ käsitlemine gümnaasiumis

Gümnaasiumis käsitletakse läbivat teemat eelkõige rühmatööna teostatavate uurimis- ja arendusprojektide vormis, püüdes võimaluse korral kaasata kodukandi innovaatilisemaid tehnoloogiafirmasid või teaduskeskusi. Eesmärgiks on positiivsete hoiakute kujundamine tehnoloogilise innovatsiooni ja sellega seonduvate karjäärivõimaluste suhtes. Samuti tuleb gümnaasiumiastme lõpuks tagada kõigi õpilaste valmisolek IKT kasutamiseks igapäevaelus, õpingutes ja töös.

7. Läbiv teema „Tervis ja ohutus“

Läbiva teema käsitlemisega gümnaasiumis taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ja kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele.

7.1. Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:

1. hindama informatsiooni usaldusväärsust tervise, ohutuse ja turvalisusega seotud otsuste tegemiseks;
2. oma tervist edendama, ohutult ja turvaliselt käituma;
3. tutvuma enamlevinud haiguste, vigastuste ja surma põhjuste, nende riskitegurite ning ennetamise võimalustega;
4. märkama ja hindama tegureid, mis toetavad tervist ja heaolu;
5. aitama kaasa tervist toetava, ohutu ja turvalise keskkonna loomisel;
6. seadma tervise ja ohutusega seotud pikemaajalisi eesmärke ning analüüsima ja hindama nende täitmist;
7. käituma enda ja teiste elu ning tervist säästvalt, ohte ennetavalt;
8. lahendama tervise, ohutuse ja turvalisusega seotud probleemolukordi erinevatest rollidest lähtuvalt;
9. argumenteerima tervise-, ohutuse ja turvalisusega seotud teemadel isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil;
10. hindama keskkonna ja erinevate olukordade riske (ohtlik-ohutu, põhjus-tagajärg);

11. märkama, võtma vastutuse ja sekkuma ennast säästvalt erinevates ohuolukordades;
12. analüüsima tervise tegureid, ohutuse ja turvalisusega seotud olukordi ja käitumist, hindama selle tagajärgi;
13. kutsuma abi ja andma esmast abi;
14. väärtustama ja kujundama tervist, ohutust ning turvalisust toetavat keskkonda ja käituma vastutustundliku kodanikuna;
15. hindama kriitiliselt sotsiaalseid norme ja keskkonda ning vajaduse korral tegema ettepanekuid nende muutmiseks;
16. olema oma käitumisega eeskujuks.

7.2. Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemine gümnaasiumis

Gümnaasiumis on põhiliseks läbiva teema käsitlemise vormiks õpilaste praktiline tunniväline terviseedenduslik ja turvalisust toetav tegevus, sealhulgas nooremate juhendajatena ja projektide väljatöötajatena ning rakendajatena oma koolis või ka riiklikul tasandil.

8. Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus“

Läbiva teema käsitlemisega gümnaasiumis taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse ja sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

8.1. Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:

1. analüüsima kriitiliselt ja argumenteeritult väärtusi ja kõlbelisi norme, erinevaid väärtussüsteeme, nende seoseid ajaloolis-kultuurilise kontekstiga, religiooniga ja maailmavaatega;
2. arutlema isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste üle; tegema mõtestatud maailmavaatelisi ja kõlbelisi valikuid ning neid põhjendama;
3. tegutsema erinevaid vaateid ja seisukohti respekteerides ning kaitsma ja põhjendama oma seisukohti;
4. ette nägema, võimaluse korral vältima ja lahendama väärtuste ja kõlbeliste normidega seotud konfliktsituatsioone;
5. mõistma, et mitmekesisus on ühiskonna rikkuse ja arengu tingimusi.

8.2. Läbiva teema „Väärtused ja kõlblus“ käsitlemine gümnaasiumis

Gümnaasiumis on kesksel kohal kriitilise mõtlemise ja argumenteerimisoskuse arendamine, asjakohase teabe kogumine ja üldistuste tegemine, tuues esile seoseid erinevate valdkondadega, varasemate teadmiste ja kogemustega ning väärtussüsteemide, maailmapildi ja maailmavaate küsimustega. Soovitavate käitumisviiside kujunemist tõhustab õpilase osalus demokraatlikes diskussioonides,

kooli õpilasomavalitsuse ja muude sarnaste organisatsioonide töös ning kaasatus koolielu korraldamisse.

LISA 16. EBS GÜMNAASIUMI KODUKORD

Kinnitatud: 28. august 2026
Õppenõukogu protokoll nr 7 28.08.2026

EBS GÜMNAASIUMI KODUKORD

1. ÜLDSÄTTED

1.1. Kooli kodukord on õpilastele ja koolitöötajatele (pedagoogid ja teised töötajad) täitmiseks kohustuslik.

1.2. Õpilase suhtes, kes ei käitu kooli kodukorra kohaselt, rakendatakse koolis õpilase suhtes põhjendatud, asjakohaseid ja proportsionaalseid tugi- ja mõjutusmeetmeid Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 58 sätestatud tingimustel ja korras. Sõltuvalt rikkumisest võib kool (SA Estonian Business School) esitada õpilasele ja/või tema seaduslikule esindajale materiaalse kahju hüvitamise nõude õppenõukogu otsusega või direktori käskkirjaga. Sõltuvalt rikkumisest võib koolipidaja õppenõukogu soovitusel õpilepingu ühepoolselt lõpetada.

1.3. Kooli kodukord on avalik dokument, millega saab tutvuda kooli veebilehel ja kooli kantseleis.

1.4. Lähtuvalt erinevatest koolielu reguleerivatest õigusaktidest sätestatakse kooli kodukorras järgmised korrad:

- Nõuded õpilase käitumisele (Gümnaasiumi riiklik õppekava § 15 lg 4).
- Kooli tunnustusmeetmed õpilaste tunnustamiseks õpingute jooksul (PGS § 57).
- Hindamise korraldus (PGS § 29 lg 4) ning õpilaste ja nende seaduslike esindajate hinnetest ja hinnangutest teavitamise kord (Gümnaasiumi riiklik õppekava § 15 lg 3).
- Kooli päevakavast õpilasele kohalduva osa õpilasele ja tema seaduslikule esindajale teatavaks tegemise kord (PGS § 55 lg 4).
- Õppest puudumisest teavitamise kord (PGS § 35 lg 3).
- Kooli hoonest või territooriumilt sisse- ja väljaliikumise kontrollimise ning õpilase kooli hoonest või territooriumilt väljaliikumise piiramise rakendamise kord (PGS § 44 lg 7).
- Tugi- ja mõjutusmeetme rakendamisest teavitamise kord (PGS § 58 lg 9).
- Jälgimisseadmestiku kasutamise kord (PGS § 44 lg 6).
- Täiendavad alused gümnaasiumist väljaarvamiseks (Erakooliseadus § 12 lg 2).
- Õpilaste ja koolitöötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustavate olukordade ennetamise, neile reageerimise, juhtumitest teavitamise, nende juhtumite lahendamise kord ning abinõud õpilaste ja kooli töötajate vaimse ja füüsilise vägivalla ennetamiseks (PGS § 44 lg 2 ja 3).

- Kooli rajatiste, ruumide, raamatukogu, õppe-, spordi-, tehniliste ja muude vahendite tasuta kasutamise kord õpilastele õppekavavälises tegevuses (PGS § 40 lg 2).
- Esemete kasutamise viisid, mis toovad kaasa esemete hoiule võtmise kooli poolt (PGS § 58 lg 3 p 6).
- Kooli hoiule antud esemete hoiustamine ja nende tagastamise kord (PGS § 58 lg 5).
- Õpilaspileti kasutamise kord koolis (Haridus- ja teadusministri 13. augusti 2010. a määrus nr 42)

2. NÕUDED ÕPILASE KÄITUMISELE

Käitumine

2.1. EBS Gümnaasiumi õpilane (edaspidi „Õpilane“) juhindub oma käitumises õigus- ja haldusaktidest, samuti headest kommetest ja tavadest ning riiklike õppekavade üldosas sätestatud alusväärtustest.

2.2. Õpilane peab käituma eetiliselt ning järgima üldtunnustatud väärtusi, kõlbluspõhimõtteid ning üldkehtivaid moraalinorme.

2.3. Õpilane tähtsustab käitumisel üldinimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu).

2.4. Õpilane austab EBS Gümnaasiumi traditsioone ja hoiab EBS Gümnaasiumi ja SA Estonian Business Schooli mainet.

2.5. Õpilane on tegus, avatud, abivalmis ja meeskonnatööle orienteeritud.

2.6. Õpilane on aktiivne suhtleja rahvusvahelisel tasandil.

2.7. Õpilane on julge, avaldab oma tõekspidamisi, annab vajaduse korral tagasisidet ja pakub omalt poolt lahendusi tekkinud probleemidele.

2.8. Õpilane kasutab säästlikult loodusressursse.

2.9. Õpilane kasutab heaperemehelikult kooli vara ega kuritarvita kaasõpilase vara. Materiaalse kahju tekitamisel hüvitab kahju tekitaja või õpilepingujärgne esindaja tehtud kahju rahalises väärtuses vastavalt kooli poolt esitatud aktile.

2.10. Õpilane esindab kooli Tallinna, Eesti vabariigi ja rahvusvahelises ulatuses.

2.11. Õpilane kannab koolis korrektseid rõivaid (riietumisstiil – *business casual*). Õpilasel on õppetundides, v.a kehalise kasvatuse tunnis keelatud kanda spordidresse ja spordijalatseid.

2.12. Õpilasel on õppetundidesse keelatud siseneda üleriietes ja peakattega. Kui õpilane seda teeb, on õpetajal õigus õpilast mitte tundi lubada ja märkida ta puudujaks. Üleriided jätab õpilane kooli garderoobi.

2.13. Õpilane ei söö ega joo tunnis, v.a pudelis olevat vett.

2.14. Õpilane ei pildista, filmi ega salvesta muul moel koolis (kooli territooriumil ega kooli üritusel), ilma et oleks saanud vastavaks tegevuseks kõigilt osapooltelt loa.

2.15. Õpilane ei tarbi uimasteid, narkootilisi aineid, tubakatooteid ega alkoholi kooli ruumides, kooli territooriumil ja kooli üritustel. Keeld kehtib hoolimata õpilase vanusest.

2.16. Õpilane ei tarbi energiajooke (jook, millele on lisatud ergutavaid aineid, nagu kofeiin, guaraana, *yerba mate* vm) kooli ruumides, kooli territooriumil ja kooli üritustel. Keeld kehtib hoolimata õpilase vanusest.

2.17. Õpilane ei kasuta füüsilist ega vaimset vägivalda kaasõpilaste ja EBS Gümnaasiumi töötajate suhtes.

2.18. Õpilane hoiab puhtust ja korda kooli ruumides ja kooli territooriumil.

2.19. Õpilane kasutab õppevahendeid ning õppetööks vajalikke ruume vastavalt nende otstarbele, hoiab kooli kasutuses olevat vara.

Õppetöö

2.20. Õpilane kohustub täitma kooli õppekava, hindamisjuhendit ja käesoleva kodukorra nõudeid.

2.21. Õpilane kohustub osalema ja kaasa töötama kõigis ainetundides vastavalt temale kohalduvale kooli päevakava osale (tunniplaan).

2.22. Õpilane ei hiline tundi ega puudu tunnist mõjuva põhjuseta. Ette teada oleva põhjusega puudumise kooskõlastab õpilane enne klassijuhataja või aineõpetajaga.

2.23. Juhul kui õpetaja ei ilmu 15 minuti jooksul pärast tunni algust, pöördub klassi esindav õpilane õppealajuhataja või teda asendava isiku poole. Klassi õpilased jäävad ootele klassiruumi juurde. Vajaduse korral saadetakse tundi asendusõpetaja.

2.24. Tunni jooksul klassist lahkumise kooskõlastab õpilane aineõpetajaga.

2.25. Õpilane ei häiri tundi.

2.26. Õpilane valmistub igaks õppetunniks ja võtab kaasa kõik õppepäevaks vajalikud õppevahendid.

2.27. Õpilane täidab õpetaja poolt antud koduseid ülesandeid ja sooritab vajalikud kontrolltööd, arvestused, uurimistööd jms tähtajaks.

2.28. Õpilane osaleb kõigil õppekavaga ettenähtud kooli üritustel ja õppekäikudel.

2.29. Õpilane osaleb vajaduse korral konsultatsioonitundides. Konsultatsioonitundi ei ole lubatud hilineda. Õpetajal on õigus lahkuda õpilase mitteilmumisel 15 minutit pärast konsultatsiooni algust.

2.30. Kui õpetaja pole andnud vastupidist korraldust, siis ei ole õpilasel lubatud kasutada tunnis nutiseadmeid, sülearvutit, tahvelarvutit ja muid tehnilisi vahendeid. Kui õpetaja tuvastab neist mõne kasutamise, siis on õpetajal õigus märkida õpilane tunnist puudujaks hoiatamata ja õpetaja võib õpilase tunnist eemaldada.

2.31. Õpilasel on võimalus sooritada kirjalikke järeltöid kindlaks määratud päeva(de)l nädalas kindlal kellajal etteregistreerimisega hiljemalt kell 11 samal päeval, kui

järeltööd toimuvad peale tunde, või eelneval päeval, kui järeltööd toimuvad hommikul.

2.32. Õpilasel on võimalus sooritada suulisi järeltöid kokkuleppel õpetajaga õpetaja poolt määratud konsultatsioonitunnis.

Puudumised ja hilinemised

2.33. EBS Gümnaasiumis tähistatakse puudumisi ja hilinemisi järgmiselt:

„+“ hilinemine;

„–“ põhjuseta puudumine;

„h“ tervisega seotud põhjendatud puudumine;

„p“ põhjusega puudumine (kõik muud tõendiga puudumised);

„k“ kooli esindamise ja kooli üritusega seonduvad põhjusega puudumised;

„r“ reisiga seonduv puudumine (kooskõlastatud avalduse „Seoses reisiga õppest puudumise taotlus“ alusel);

„v“ tunnist vabastatud;

„õ“ õpilase poolt õppimiseks võetud tunnivabapäev.

2.34. Tundidesse hilineda pole lubatud.

2.35. Õpetajal on õigus märkida õpilane põhjuseta puudujaks, kui õpilane on puudunud tunnist rohkem kui 10 minutit, ka on õpetajal õigus anda õpilasele lisa-koduülesandeid.

2.36. Põhjuseta puudumine õppetundidest ja kooli õppekavaga seonduvatest üritustest pole lubatud.

2.37. Kui õpilane on ühe perioodi jooksul põhjuseta puudunud 21 akadeemilist tundi või rohkem, saab ta puudumiste kohta käskkirja. Kui õpilane on saanud kolm käskirja, siis võib kool õpilase nimekirjast välja arvata.

2.38. Õpilasel on õigus üks kord perioodi jooksul taotleda iseseisvaks õppimiseks tunnivabapäeva (õ-päeva). Taotlus õ-päevaks tuleb esitada klassijuhatajale hiljemalt eelmisel tööpäeval kella 17.00-ks. Õ-päeva ei saa küsida päevaks, kui toimub kontrolltöö, kooliüritus, ega perioodi viimaseks päevaks.

2.39. Mis tahes puudumine õppetööst ei vabasta õpilast õppematerjali omandamisest ega õppeülesannete tähtajalisest täitmisest. Õppematerjal tuleb iseseisvalt omandada ning kõik arvestuslikud tööd koolis järele vastata. Tunnikirjeldused leiab e-koolist. Materjalid saab e-koolist või Microsoft Teamsist või kooli naastes aineõpetaja käest. Samuti saab õpilane küsida infot tunnis toimuva kohta kaasõpilastelt.

2.40. Pikaajalise haiguse korral on õpilase seaduslikul esindajal võimalik taotleda kooli õppenõukogule (gymnaasium@ebs.ee) esitatud avalduse alusel õppetöö hindamisega seonduvat pikendust.

2.41. Juhul kui õpilane plaanib õppetöö ajal minna reisile, kooskõlastab ta selle klassijuhataja ja kõigi oma aineõpetajatega hiljemalt kaks nädalat enne reisi

algust (vajalik on kõigi aineõpetajate kirjalik luba; vt Lisa 2 „Seoses reisiga õppest puudumise taotlus“). Õpilane vastutab, et omandab iseseisvalt kogu materjali, mis sellel perioodil koolis läbitakse.

2.42. Puudumiste kohta tehakse kokkuvõte iga perioodi lõpus.

Käitumine ohu korral ja eriolukorras

2.43. Käitumine ohu (tulekahju) korral

1. Säilita rahu.

2. Tuletõrjesignaal - esimesel korral jääda rahulikult ootama.

3. Häiresignaal uuesti või esimene signaal jääb kestma, katkestada tegevus ja alustada (õpetaja juhendamisel) evakueerumist.

2.44. Käitumine eriolukorras (äkkrünnak vm)

Viis lühikest kellahelinat järjest tähendab, et õppehoones on oht, mille asukoht ei ole teada.

1. tunni ajal tuleb jääda klassiruumi ning vahetunni ajal väga kiiresti varjuda kõige lähemal olevasse ruumi;

2. seejärel tuleb lukustada uks, blokeerida see mööbliesemetega ja takistada vaadet ruumis toimuvale, nt akendele tõmmata ette kardin;

3. eemalduda tuleb ustest ja akendest ning olla võimalikult madalal;

4. ukse tohib avada ja ruumist lahkuda ainult siis, kui seda lubab politsei;

5. õues viibivad õpilased peavad liikuma ohust eemale;

6. kui õpetaja või politsei juhendamisel evakueerutakse, peab jääma turvalisse kogunemiskohta. Sealt lahkumiseks annab loa politsei;

7. EBS teavitab esimesel võimalusel kõiki õpilaste lähedasi juhtunust;

8. ülekoormuse tõttu ei pruugi töötada mobiilside;

9. Ükski EBSi õppejõud, õpetaja, töötaja, üliõpilane või õpilane ei anna ajakirjanikele ühtki kommentaari, vaid saadab nad politsei kõneisikute juurde.

3. KOOLI TUNNUSTUSMEETMED ÕPILASTE TUNNUSTAMISEKS ÕPINGUTE JOOKSUL

Kooli tunnustusmeetmeteks on

3.1. suuline kiitus või tänu;

3.2. kirjalik tänu või kiitus e-koolis;

3.3. kiitus direktori käskkirjaga;

3.4. kiitus õppenõukogu otsuse alusel;

3.5. kiituskiri õppenõukogu otsuse alusel;

3.6. kõigi lepingu osapoolte kutsumine koolipidaja vastuvõtule;

3.7. õppemaksusoodustuse määramine vastavalt kooli nõukogu otsusele.

4. HINDAMISEST TEAVITAMISE TÄPSUSTATUD TINGIMUSED JA KORD, ÕPILASTE JA ÕPILASTE SEADUSLIKE ESINDAJATE HINNETEST JA HINNANGUTEST TEAVITAMISE KORD

4.1. Hindamisest teavitamisel lähtub kool Haldusmenetluse seaduses § 25 - § 32 sätestatust.

4.2. Õpilast ja tema seaduslikku esindajat teavitab kool hindamisest elektroonilise õppeinfosüsteemi (e-kooli) vahendusel.

4.3. Kui õpilasel ja tema seaduslikul esindajal ei ole võimalik saada teavet hindamise kohta e-kooli vahendusel, siis saavad nad koolile esitada vastava teabenõude. Õpilase ja/või õpilase seadusliku esindaja teabenõude alusel antakse õpilasele teavet hindamisest e-kooli väljavõttena. Väljavõte e-koolist saadetakse õpilase seaduslikule esindajale õpilase kaudu, kui ei ole kokku lepitud teisiti.

5. KOOLI PÄEVAKAVAST ÕPILASELE KOHALDUVA OSA ÕPILASELE JA TEMA SEADUSLIKULE ESINDAJALE TEATAVAKS TEGEMISE KORD

5.1. Kooli päevakavast õpilasele kohalduva osa õpilasele ja tema seaduslikule esindajale teatavaks tegemisel lähtub kool Haldusmenetluse seaduses § 25 - § 32 sätestatust.

5.2. Päevakavast õpilasele kohalduv osa ning muudatused selles tehakse õpilasele ja tema seaduslikule esindajale teatavaks kooli kodulehe, e-kooli, MS Teamsi, kooli infostendi või meili vahendusel.

5.3. Kooli päevakavast õpilasele kohalduva osa ning muudatused selles loetakse õpilasele ja õpilase seaduslikule esindajale kättetoimetatuks e-kooli, MS Teamsi või meili teel, kui vastav postitus on õpilasele saadetud (vastavalt Haldusmenetluse seadusele).

6. ÕPPEST PUUDUMISEST TEAVITAMISE KORD

6.1. Õppest puudumisest teavitamisel lähtub kool Haldusmenetluse seaduses § 25 - § 32 sätestatust, arvestades Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 35 lg 3-4 sätestatuga.

6.2. Õppest puudumisest teavitab kool õpilase seaduslikku esindajat e-kooli vahendusel. Kui õpilase seaduslikul esindajal ei ole võimalik saada teavet e-kooli vahendusel, siis saab ta koolile esitada vastava teabenõude.

6.3. Õpilane või tema seaduslik esindaja teavitab hiljemalt õppest puudumise esimesel õppepäeval kooli õppest puudumisest ja võimaluse korral puudumise kestuse e-kooli, e-kirja või MS Teamsi kaudu.

6.4. Õpilase seaduslik esindaja põhjendab õpilase puudumise e-kooli kaudu hiljemalt õpilase kooli naasmise päevaks. Hiljem esitatud põhjendust ei aktsepteerita ja õpilase puudumist käsitletakse põhjuseta puudumisena.

6.5. Õpilase seaduslik esindaja esitab arstivisiidi korral põhjenduse e-kooli enne visiiti. Vastasel korral ei lisata e-kooli märget "h" (tervisega seotud põhjendatud puudumine), vaid märge „p“ (põhjusega puudumine).

7. KOOLI HOONEST VÕI TERRITOORIUMILT SISSE- JA VÄLJALIIKUMISE KONTROLLIMISE NING ÕPILASE KOOLI HOONEST VÕI TERRITOORIUMILT VÄLJALIIKUMISE PIIRAMISE RAKENDAMISE KORD

7.1. Kooli hoonest või territooriumilt õpilaste sisse- ja väljaliikumist ei kontrollita.

7.2. Kooli territooriumilt kooli töötajate sisse- ja väljaliikumist ei kontrollita.

7.3. Kooli hoonest töötajate ja külaliste sisse- ja väljaliikumist ei kontrollita.

7.4. Õpilastele ei ole seatud kooli hoonest või territooriumilt väljaliikumise piiranguid.

7.5. Õpilasel on tunnist või koolist lahkumise kooskõlastamise kohustus. Koolipäeva jooksul on õpilasel õigus tunnist või koolist lahkuda ainult mõjuval põhjusel aineõpetaja ja/või klassijuhataja teadmisel, v.a söögivahetunni ajal einestamiseks. Aineõpetaja fikseerib tunnist puudumise e-koolis.

8. TUGI- JA MÕJUTUSMEETME RAKENDAMISEST TEAVITAMISE KORD

8.1. Tugi- ja mõjutusmeetme rakendamisest teavitamisel lähtub kool Haldusmenetluse seaduses § 25 - § 32 sätestatust, arvestades Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 58 sätestatut.

8.2. Tugi- ja mõjutusmeetme rakendamisest teavitatakse sõltuvalt rakendatavast meetmest õpilast ja tema seaduslikku esindajat direktori käskkirja ärakirja või õppenõukogu otsuse ärakirja kättetoimetamise kaudu.

9. JÄLGIMISSEADMESTIKU KASUTAMISE KORD

9.1. Ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks kasutatakse koolis toimuva jälgimiseks pilti ja/või heli salvestavat jälgimisseadmestikku.

9.2. Jälgimisseadmestiku salvestist säilitatakse kaks nädalat salvestamise päevast arvates. Salvestist säilitatakse piiratud juurdepääsuga valvatavas ruumis.

9.3. Jälgimisseadmestiku kasutatakse kooli koridorides ja klassiruumides.

9.4. Juurdepääsuõigus salvestisele on direktoril, kes on koolis juurdepääsuõigust omavaks isikuks.

9.5. Direktor fikseerib kirjaliku aktiga igakordse juurdepääsu salvestisele, fikseerides kuupäeva ja kellaaja ning eesmärgi, mis tingis salvestise vaatamise vajaduse.

10. TÄIENDAVAD ALUSED GÜMNAASIUMIST VÄLJAARVAMISEKS

Korduvalt kodukorda rikkuv õpilane arvatakse koolist välja, kui mõjutusmeetmed ei ole tulemusi andnud ning rikkumised on korduvad, s.t õpilane korduvalt rikub õppest

puudumisest teavitamise korda; õppekavavälises tegevuses kooli rajatiste, ruumide, raamatukogu, õppe-, spordi-, tehniliste ja muude vahendite kasutamise korda; vaimset või füüsilist turvalisust ohustavate olukordade ennetamise, neile reageerimise, juhtumitest teavitamise, nende juhtumite lahendamise korda; kooli hoonest või territooriumilt väljaliikumise piiramise rakendamise korda. Õpilane arvatakse koolist välja, kui ta seab ohtu enda ja teiste turvalisust ning kasutab korduvalt esemeid viisil, mis toovad kaasa esemete hoiule võtmise. (Erakooliseadus § 12 lg 2 ja § 17 lg 4 p 7)

11. ÕPILASTE JA KOOLITÖÖTAJATE VAIMSET VÕI FÜÜSILIST TURVALISUST OHUSTAVATE OLUKORDADE ENNETAMISE, NEILE REAGEERIMISE, JUHTUMITEST TEAVITAMISE, NENDE JUHTUMITE LAHENDAMISE KORD NING ABINÕUD ÕPILASTE JA KOOLI TÖÖTAJATE VAIMSE JA FÜÜSILISE VÄGIVALLA ENNETAMISEKS

11.1. Vaimset turvalisust ohustavate olukordade ennetamiseks koostatakse tegevuskava, mille teostamine kuulub juhtimismeeskonna tööülesannete hulka. Füüsilist turvalisust ohustavate olukordade ennetamiseks koostatakse tegevuskava, mille teostamine kuulub SA Estonian Business Schooli poolt volitatud isiku tööülesannete hulka.

11.2. Vaimsest turvalisuse ohust teada saamisel informeeritakse juhtimismeeskonda, kelle pädevuses on juhtumi lahendamine või selle juhtumi lahendamise edasiandmine väljaspool kooli olevatele isikutele või asutustele. Füüsilisest turvalisuse ohust teada saamisel informeeritakse SA Estonian Business Schooli poolt volitatud isikut, kelle ülesannete hulka kuulub viivitamatult meetmete tarvitusele võtmine (sh tagajärgede likvideerimine), mis tagaks füüsilise turvalisuse.

11.3. Kõik juhtumid, mis on seotud ohuga vaimsele turvalisusele, lahendatakse kooli juhtimismeeskonna poolt. Kõik juhtumid, mis on seotud ohuga füüsilisele turvalisusele, lahendatakse SA Estonian Business Schooli poolt volitatud isiku poolt.

11.4. Koolitöötaja või õpilase sobimatu käitumise korral, mis ohustab teiste isikute vaimset või füüsilist turvalisust, on oluline hinnata selle võimalikke põhjuseid ja olukorra tõsidust ning piisavalt tõsise juhtumi korral tuleb reageerida kiiresti, rakendades pedagoogilisi või andragoogilisi võtteid või vajadusel tõkestada edasine sobimatu käitumine ning pöörduda direktori või politsei poole.

11.5. Eesmärgiga ennetada turvalisust ohustavate olukordade tekkimist koolis, võib õpilase suhtes rakendada põhjendatud, asjakohaseid ja proportsionaalseid tugi- ja mõjutusmeetmeid Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses § 58 sätestatud tingimustel ja korras.

11.6. Alkoholi, tubaka või muu keelatud aine omamise korral võetakse keelatud aine õpilaselt ära ning direktor rakendab Võlaõigusseaduses § 883 - § 896 sätestatut. Keelatud aine omamisest teavitatakse politseid ja äravõetu antakse üle õpilase seaduslikule esindajale või politseile vastavalt politseilt saadud korraldusele.

11.7. Kakluse ja kehalise vigastuse tekitamise korral teavitatakse õpilase seaduslikku esindajat ja politseid, vajadusel kaasatakse kiirabi.

11.8. Avaliku korra häirimise korral (sõim, avalik solvang, asjade loopimine jms) tehakse kindlaks tunnistajad ja teavitatakse õpilaste seaduslikke esindajaid ja vajadusel tehakse avaldus politseile.

11.9. Varastamise, esemete rikkumise või väljapressimise korral peab õpilane või tema seaduslik esindaja esitama vastava avalduse politseile.

12. KOOLI RAJATISTE, RUUMIDE, RAAMATUKOGU, ÕPPE-, SPORDI-, TEHNILISTE JA MUUDE VAHENDITE TASUTA KASUTAMISE KORD ÕPILASTELE ÕPPEKAVAVÄLISES TEGEVUSES

12.1. Kooli rajatiste, ruumide, raamatukogu, õppe-, spordi-, tehniliste ja muude vahendite tasuta kasutamisse andmisel lähtub kool Võlaõigusseaduses § 389 - § 395 sätestatust.

12.2. Kool annab rajatisi, ruume, raamatukogu, õppe-, spordi-, tehnilisi ja muid vahendeid tasuta kasutamisse lepinguga. Leping võib olla suuline või kirjalik vastavalt poolte vahelisele kokkuleppele. Lepingu koolipoolseks esindajaks on direktor.

13. ESEMETE KASUTAMISE VIISID, MIS TOOVAD KAASA ESEMETE HOIULE VÕTMISE KOOLI POOLT

Koolitöötajal on õigus võtta ese hoiule, kui eset võidakse kasutada viisil, mis võib ohustada isikut ennast või teist isikut, mis võiks kaasa tuua teise isiku vigastamise, tapmise või võõra asja kahjustamise.

14. KOOLI HOIULE ANTUD ESEMETE HOIUSTAMINE JA NENDE TAGASTAMISE KORD

14.1. Kooli hoiule antud esemete hoiustamisel ja nende tagastamisel lähtub kool Võlaõigusseaduses § 883 - § 896 sätestatust.

14.2. Kooli hoiule antud eset hoiab direktor. Direktor, kellele ese on hoiule antud, peab hoidma eset selle säilimist tagaval viisil.

14.3. Mõjutusmeetme, milleks on eseme kooli hoiulevõtmine, rakendamise protokollimine on kohustuslik. Õpilasele, kellelt ese hoiule võetakse, väljastab direktor viivitamata eseme hoiulevõtmise protokolli koopia, milles märgitakse kooli nimetus, isiku andmed, kelle ese hoiule võetakse, hoiulevõtmise aeg ja põhjus, õiguslik alus, mõjutusmeetme rakendamise otsust sisaldava käskkirja number ning hoiulevõetava asja kirjeldus. Kui õpilane, kellelt ese hoiule võetakse, ei ole eseme omanik ega selle seaduslik valdaja või kui eset ei võetud hoiule isikult ning omanik või seaduslik valdaja on tuvastatav, teavitab direktor omanikku või seaduslikku esindajat eseme hoiulevõtmisest viivitamata.

14.4. Hoiulevõetud eseme omanikule või seaduslikule valdajale tagastatakse asi viivitamata pärast hoiulevõtmise aluse äralangemist.

14.5. Eseme hoiulevõtmiseks võib kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu.

15. ÕPILASPILETI KASUTAMISE KORD KOOLIS

Kooliseseselt õpilaspiletit ei kasutata.

16. HINDAMISE KORRALDUS DUBLEERITUNA KOOLI ÕPPEKAVA ÜLDOSAST

(EBS Gümnaasiumi õppekava Lisa 17. EBS GÜMNAASIUMI HINDAMISJUHEND)

Hindamise korraldus on sätestatud kooli õppekava üldosas kooskõlas Gümnaasiumi riikliku õppekava § 19 lg 6 p 4 sätestatuga.

Kodukorra lisa 1. EBS Gümnaasiumi hindamisjuhend

Vt. EBS Gümnaasiumi õppekava Lisa 17. EBS Gümnaasiumi hindamisjuhend

Kodukorra lisa 2. Seoses reisiga õppest puudumise taotlus

Esitada klassijuhatajale!

EBS Gümnaasiumi õppealajuhatajale

Nimi:

Klass:

AVALDUS

Mina, ... , soovin minna reisile

.....

.....

(millal, kuhu ja miks?)

ja luban, et omandan iseseisvalt kogu materjali, mis sellel perioodil koolis läbitakse.

õppeaine	**õpetaja**	**Kodune töö:** ülesanded ja materjal, mille omandan iseseisvalt reisil oldud aja jooksul.	**Õpetaja allkiri** Luban õpilase reisile, tingimusel, et omandab iseseisvalt kokkulepitud materjali.

Kuupäev: .....

Õpilase nimi ja allkiri: .....

Õpilase seadusliku esindaja nimi ja allkiri: .....

Kodukorra lisa 3. Tugiõppe korraldus

TUGIÕPPEKURSUSE KORRALDUS

1. Tugiõppekursus määratakse õpilasele seadusliku esindaja avalduse alusel ja/ või õppenõukogu otsusega.
2. Aineõpetaja lepib õpilasega kokku viie tunni ja arvestustöö ajad ja võtab õpilaselt tundide graafikule allkirja, mille ta edastab kooli kantselei juhatajale.
3. Tugiõppekursus on tasuline.
4. Kui õpilane puudub tunnist, siis tundi järgi ei tehta ja raha tagasi ei maksta.
5. Tugiõppekursuse hinne pannakse õpilasele välja pärast arve maksmist.

.....

Õpilase nimi

.....

allkiri ja kuupäev

ÕPPEAINE (KURSUSE NIMETUS): .....

	kuupäev ja kellaaeg	tunni teema	õpilase allkiri	õpetaja allkiri
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.		ARVESTUSTÖÖ		

Kursus sooritatud hindele: .....

Õpetaja nimi ja allkiri: .....

Kuupäev: .....

ÕPIABIKURSUSE KORRALDUS

1. Õpilane saab õpiabitundidest osa võtta seadusliku esindaja avalduse alusel.
2. Aineõpetaja lepib õpilasega kokku kindla tunni aja, igal nädalal samal ajal.
3. Õpiabikursust saab taotleda 7 tunni kaupa.
4. Õpiabi tundide ajad annab õpetaja õpilasele teada ja võtab õpilaselt selle kohta allkirja, mille ta edastab iga 7 tunni järel kantselei juhatajale.
5. Õpiabi tundides tegeletakse tunni materjaliga (lisaks tunniplaani tundidele ja iganädalastele konsultatsioonitundidele). Õpiabi kursuse käigus ei tehta ühtki hindelist tööd.
6. Õpiabikursus on tasuline.
7. Kui õpilane puudub tunnist, siis tundi järele ei tehta ja raha tagasi ei maksta.

.....
Õpilase nimi

.....
allkiri ja kuupäev

ÕPPEAINE (KURSUSE NIMETUS): .....

	kuupäev ja kellaaeg	tunni teema	õpilase allkiri	õpetaja allkiri
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

Õpetaja nimi ja allkiri: .....

Kuupäev: .....

Kodukorra lisa 4. Virtuaalse õppetöö korraldamine

1. VIRTUAALSE ÕPPETÖÖ KORRALDAMINE

1.1. Kui õpilane on sunnitud haiguse tõttu koju jääma pikemaks ajaks (üle nädala), on võimalus õpilase seadusliku esindaja avaldusega käivitada tundide videojälgimine distantsilt. Õpilase seaduslik esindaja kinnitab avaldust esitades, et nõustub Lisa 4 punktides 3.4-3.7 välja toodud tingimustega. Kui kool rahuldab avalduse, saadetakse õpilasele ja tema seaduslikule esindajale sellekohane teavitus ning õpilasele võimaldatakse tundide videojälgimist alates järgmisest koolipäevast.

1.2. Õpetaja ei ole kohustatud tagama distantsil olevatele üksikutele õpilastele juhendatud õpet. Õppematerjal tuleb iseseisvalt omandada ning kõik arvestuslikud tööd koolis järele vastata.

1.3. Kui õpetaja on sunnitud jääma koju, kuid saab ise oma tunde anda distantsilt, toimuvad tundide ülekanded klassiruumis, kus tunniplaanijärgne tund pidi toimuma. Õpetaja viib tunni läbi distantsilt Microsoft Teamsi vahendusel.

1.4. Ülekoolilise distantsõppe korral toimub kogu õppetöö virtuaalselt. Tundide voogedastamine distantsõppe korral toimub avaliku ülesande täitmiseks ning ei vaja eelnevaid nõusolekuid.

2. VIRTUAALSE ÕPPETÖÖ KORRALDAMISE KESKKOND

2.1. Distantsõppe korral on töökeskkonnaks Microsoft Teamsi platvorm, mis on kasutatav nii veebilehelt https://teams.microsoft.com/start kui ka rakendusena, mille saab ükskõik millise seadme jaoks alla laadida. Kõikidel EBS Gümnaasiumi õpilastel on olemas kooli poolt loodud konto, millega on tagatud juurdepääs. Õpilased on jagatud virtuaalsetesse klassidesse või ainepõhistesse gruppidesse.

2.2. Õppetöö jätkub vastavalt tunniplaanile ja õpilane liigub õppeainete kanalite (*channel*) vahel, kus teda tervitavad vastava aine õpetajad, kes viivad tunde läbi virtuaalselt.

3. ÜLEKANDED DISTANTSÕPPE KORRAL

3.1. Ligipääs otseülekandele on vaid selleks ettenähtud isikutel. Õpetajal peab olema võimalik veenduda, et ülekannet jälgivad vaid ettenähtud õpilased, sh ei või seda ilma kokkuleppeta jälgida ka õpilase seaduslikud esindajad. Tundi ei või jälgida kõrvalised isikud kodus ning see tingimus on aluseks tunnis osalemisel. Reaalajas õpilastest videopildi jälgimine on põhjendatud, et õpetaja saaks tundi läbi viia, sh kontrollida õpilase tunnis osalemist. Seega peab õpilane oma videopilti jagama.

3.2. Distantsõppe korral tuleb kaamera asetada nii, et kogu õpilase nägu ja tegevus oleks nähtav. Tunni kuulamiseks tuleb kasutada kõrvaklappe (mitte kõlareid).

3.3. Distantsõppel osaleja vastutab töökorras kaamera, kõrvaklappide ja mikrofoni olemasolu ja kasutamise eest. Kui kaamera on välja lülitatud, siis on õpetajal õigus ülekanne katkestada.

4. TUNDIDE SALVESTAMINE

Distantsõppe eesmärk on tunnis osalemine ja tunni läbiviimine, mistõttu puudub põhjendus järele vaatamiseks ning seetõttu on tunni salvestamine keelatud.

Kodukorra lisa 5. Liikumisõpetuse tundidest vabastamise kord

1. Üldsätted

1.1. Liikumisõpetus on osa kooli õppekavast ning selle eesmärk on toetada õpilase liikumispädevuse, terviseteadlikkuse ja kehalise aktiivsuse kujunemist.

1.2. Liikumisõpetuse tundidest vabastamine on **erandlik meede**, mis rakendub üksnes põhjendatud juhtudel.

1.3. Üksikutest tundidest haiguse tõttu või haigusjärgsed puudumised põhjendab õpilase seaduslik esindaja e-kooli kaudu nagu puudumised teistest ainetundidest ja see ei ole seotud tundidest vabastamisega.

1.4. Tundidest vabastamine võib olla **ajutine**, **osaline** või **pikaajaline** sõltuvalt vabastuse alusest.

2. Vabastamise alused

2.1. Õpilane võib olla liikumisõpetuse tundidest ajutiselt, osaliselt või pikaajaliselt vabastatud

- tervislikel põhjustel (arsti või tervishoiutöötaja tõendi alusel);
- seoses suure koormusega sportimisega väljaspool kooli (võistlemine Eesti MV ja rahvusvahelisel tasemel, treeninglaagrid Eestis ja välismaal);
- muudel põhjendatud juhtudel kooli otsusel.

2.2. Ainuüksi õpilase seadusliku esindaja või treeneri soov ei ole automaatne vabastamise alus, kuid seda arvestatakse otsuse tegemisel.

3. Tervisliku seisundiga seotud vabastused

3.1. Õpilase puhul, kelle tervislik seisund ei võimalda täies ulatuses, ajutiselt või pikaajaliselt osaleda liikumisõpetuse tundides, võib kool

- lubada ajutise vabastuse taastumise perioodiks;
- rakendada osalist vabastust (nt kohandatud harjutused, taastav liikumine, teoreetilised ülesanded).

3.2. Meditsiinilistel põhjustel pikaajalised vabastused põhinevad tervisetõendil, mille väljastab arst, kus on näidatud, millised tegevused on vastunäidustatud.

3.3. Vabastamise otsustab liikumisõpetaja koostöös kooli juhtkonnaga, lähtudes arsti hinnangust ja õpitulemuste saavutamise võimalikkusest.

4. Tipptasemel sportimisega seotud vabastused

4.1. Õpilase puhul, kes tegeleb väljaspool kooli regulaarselt suure treening- ja võistluskoormusega spordiga, võib kool

- lubada ajutise vabastuse enne või pärast tähtsaid võistlusi;

- rakendada osalist vabastust (nt kohandatud harjutused, taastav liikumine, teoreetilised ülesanded).

4.2. Vabastamise otsustab liikumisõpetaja koostöös kooli juhtkonnaga, lähtudes treeneri hinnangust, õpilase koormusest ja õpitulemuste saavutamise võimalikkusest.

5. Taotlemise kord

5.1. Vabastuse taotlus esitatakse kirjalikult kooli üldmeilile gymnaasium@ebs.ee õpilase seadusliku esindaja või treeneri poolt.

5.2. Taotluses tuleb märkida vabastuse periood ja põhjendus.

5.3. Korduvate või pikemaajaliste vabastuste korral on koolil õigus nõuda täiendavat tõendit (nt tervisetõend).

5.4. Otsuse taotluse rahuldamise või mitterahuldamise kohta teeb kooli juhtkond koostöös liikumisõpetajaga kahe nädala jooksul alates taotluse esitamisest.

5.5. Vabastuse tingimused ja kestus fikseeritakse kirjalikult.

6. Hindamine ja õpitulemused

6.1. Vabastus liikumisõpetuse tundidest ei vabasta õpilast aine õpitulemuste saavutamise kohustusest, välja arvatud tervislikel põhjustel pikaajalise vabastuse korral.

6.2. Õpilasele võib määrata asendusülesandeid või alternatiivseid tegevusi.

6.3. Olenevalt vabastuse liigist ja ulatusest rakendatakse hindamisel erisusi.

7. Lõppsätted

7.1. Käesolev kord on kooli kodukorra osa.

7.2. Vaidlusküsimused lahendab kooli juhtkond koostöös liikumisõpetajaga.

Näidistaotlus

Taotlus liikumisõpetuse tundidest ajutiseks või osaliseks vabastamiseks seoses tipptasemel sportimisega

Adressaat: EBS Gümnaasium

Õpilase andmed: .....
(Nimi ja klass)

Taotluse esitaja:
☐ õpilase seaduslik esindaja
☐ treener

.....
(Nimi ja kontakt (telefon / e-post))

Taotluse sisu

Palun vabastada minu laps / minu juhendatav õpilane ajutiselt / osaliselt liikumisõpetuse tundidest ajavahemikul [kuupäev – kuupäev], seoses suure treening- ja/või võistluskoormusega väljaspool kooli.

Õpilane tegeleb spordialaga: .....

Spordiklubi / treeningrühm: .....

Treeningute sagedus ja koormus (nt kordi nädalas, kestus):

.....

Vabastuse põhjus (täpsem kirjeldus):

☐ ettevalmistus ja osalemine võistlustel .....
(võistluse nimi, aeg ja koht)

☐ treeninglaager .....
(laagri aeg ja koht)

☐ muu (palun täpsustada): .....

Kinnitan, et olen teadlik, et:

- vabastusega säilib kohustus saavutada kokkulepitud õpitulemused;
- koolil on õigus määrata õpilasele asendusülesandeid või osaline osalus;

Soovi korral lisatud:
☐ treeneri / spordiklubi kinnitus
☐ võistluskalender
☐ muu dokument .....

Kuupäev: ..... Allkiri: .....

LISA 17. EBS GÜMNAASIUMI HINDAMISJUHEND (EBS Gümnaasiumi kodukord lisa 1.)

EBS Gümnaasiumi hindamisjuhend on kehtestatud
Direktori 28. august 2026 a käskkirjaga nr 12-4/12.

1. ÜLDSÄTTED

1.1. Reguleerimisala

- Hindamisjuhendiga sätestatakse EBS Gümnaasiumis omandavate õpilaste teadmiste ja oskuste hindamise, õpilaste täiendavale õppetööle ning järgmisse klassi üleviimise alused, tingimused ja kord.
- EBS Gümnaasiumi hindamisjuhendi aluseks on gümnaasiumi riiklik õppekava.
- EBS Gümnaasiumil on õigus teha muudatusi hindamisjuhendisse üks kord õppeaasta jooksul.

1.2. Hindamise alused

- Gümnaasiumis hinnatakse õpitulemusi.
- Hindamise aluseks on kooli hindamisjuhend.
- Teadmiste ja oskuste hindamisel lähtutakse õpilasele kohaldatava riikliku õppekavaga ja selle alusel koostatud kooli õppekavaga nõutavatest teadmistest ja oskustest.
- Kursuste ja üleminekueksamite hinded on aluseks õpilase järgmisse klassi üleviimisele, arengustipendiumi määramisele ning õpilaste nimekirjast väljaarvamisele.

1.3. Hindamise eesmärk

Teadmiste ja oskuste hindamise eesmärk on

- anda tagasisidet õpilase õpiedukusest ja toetada õpilase arengut;
- suunata õpilase enesehinnangu kujunemist, toetada edasise haridustee valikut;
- innustada ja suunata õpilast sihikindlalt õppima;
- suunata õpetaja tegevust õpilase õppimise ja individuaalse arengu toetamisel.

1.4. Hindamisest teavitamine

- Kool avalikustab oma hindamisjuhendi, lähtudes avaliku teabe seadusest, kooli kodulehel.
- Kooli hindamisjuhendit tutvustatakse õpilepingu sõlmimisel.
- Aineõpetaja on kohustatud tutvustama kursuse esimesel tunnil kirjalikult ainekaarti, mis sisaldab õpitulemusi, kursuse sisu ja hindamise korda, millest ta juhindub kogu kursuse jooksul.
- Õpilasel on õigus saada teavet oma hinnete kohta e-koolist, aineõpetajalt või klassijuhatajalt.
- Õpilase seaduslikul esindajal on õigus saada teavet õpilase õpitulemuste hindamise põhimõtete ja hinnete kohta klassijuhatajalt.

- Õppeaasta lõpul on võimalus õpilasel ja õpilase seaduslikul esindajal kõikide kursuste ja üleminekueksamite hindeid näha e-koolis.

2. TEADMISTE JA OSKUSTE HINDAMINE

2.1. Teadmiste ja oskuste hindamise korraldus

2.1.1. Õpilase teadmisi ja oskusi hindab vastava õppeaine õpetaja õpilase suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust õppekavas esitatud nõuetele.

2.1.2. Kursuse esimeses tunnis annab aineõpetaja ülevaate oodatavatest õpitulemustest, käsitletavatest teemadest, kasutatavatest õppematerjalidest ja kursusehinde kujunemise põhimõtetest, mis on kirjas ainekaardil ja mille õpilased allkirjastavad.

2.1.3. Kontrolltööd:

- Kursuse õpitulemuste omandamist kontrollivate kontrolltööde aeg fikseeritakse e-koolis kursuse esimese nädala jooksul või hiljemalt 7 kalendripäeva enne toimumist.
- Kursuse viimasel nädalal kirjalikke kontrolltöid teha ei tohi.
- Kursuse viimane koduse kontrolltöö esitamise tähtaeg on hiljemalt 1 nädal enne kursuse lõppu.
- Ühe kursuse jooksul võib teha kuni 3 kontrolltööd, mis märgitakse e-koolis.

2.1.4. Tunnikontrollid, suulised vastused, tunnitöö:

- Tunnikontrollide, suuliste vastuste, tunnitööde või kodutööde eest saadud iga viie hinde järel paneb õpetaja välja kokkuvõtva hinde, mis arvutatakse välja aritmeetilise keskmisena. Tunnikontrollide, suuliste vastuste või tunnitööde põhjal võib kokkuvõtva hinde välja panna vähemalt kahe hinde põhjal.
- Negatiivset kokkuvõtvat tunnikontrollide, suuliste vastuste või tunnitööde hinnet parandada ei saa.

2.1.5. Kirjalike tööde hinded sisestab õpetaja e-kooli hiljemalt 3 tööpäeva pärast töö tegemist. Kirjandite ja referaatide hinded sisestab õpetaja e-kooli hiljemalt 7 tööpäeva pärast töö tegemist.

2.2. Kasutatav hindesüsteem.

Koolis kasutatakse viiepallist hindesüsteemi gümnaasiumi riikliku õppekava § 17 kirjeldatud tähenduses. Kokkuvõtva hindamisena mõistetakse ka teadmiste ja oskuste tõendamist juhul, kui kool vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 17 lõikele 4 arvestab kooli õppekava välist õppimist või tegevust koolis õpetatava osana. Viiepallisüsteemis hinnatavate kirjalike tööde koostamisel ja hindamisel lähtutakse põhimõttest, et kui kasutatakse punktiarvestust ja õpetaja ei ole ainekaardis andnud teada teisiti, koostatakse tööd nii, et

- Hindega «5» («väga hea») hinnatakse suulist vastust (esitust), kirjalikku või praktilist tööd, praktilist tegevust või selle tulemust (edaspidi õpitulemus), kui see vastab täiel määral õppekava nõuetele (90–100%).
- Hindega «4» («hea») hinnatakse õpitulemust, kui see vastab üldiselt õppekava nõuetele, kuid pole täielik või esineb väiksemaid eksimusi (70–89%).
- Hindega «3» («rahuldav») hinnatakse õpitulemust, kui see vastab üldiselt õppekava nõuetele, kuid esineb puudusi ja vigu (50–69%).
- Hindega «2» («puudulik») hinnatakse õpitulemust, kui see vastab osaliselt õppekava nõuetele, esineb olulisi puudusi ja vigu (20–49%).
- Hindega «1» («nõrk») hinnatakse õpitulemust, kui see ei vasta õppekava nõuetele (0–19%).

2.2.1. Märge „x" tähistab e-koolis tegemata tööd, mis tuleb sooritada 3 nädala jooksul (alates märke/hinde ilmumisest e-kooli) või hiljemalt kursuse lõpuks. Parandamata märge „x" muutub kolme nädala lõpuks või hiljemalt kursuse lõpuks hindeks „1".

2.2.2. Märge „x" lisatakse kontrolltöö hindeks juhul, kui õpilasel on e-koolis puudumise kohta märge „h" või „r", muudel põhjustel puudumist ei aktsepteerita ja kontrolltöö hinnatakse hindega „nõrk".

2.2.3. Hindamisel ei kasutata hinde täpsustamiseks märke „+" ja „-" .

2.2.4. Positiivseteks hinneteks loetakse hindeid „5", „4", „3" ja negatiivseteks hindeid „2" ja „1".

2.2.5. Kui õpilasel tuvastatakse hindamisel kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine, hinnatakse vastav suuline vastus (esitus), kirjalik või praktiline töö, praktiline tegevus või selle tulemus hindega „nõrk" ja järeltöö on tasuline.

2.2.6. Kui õpilane osutab hindelise töö juures kaasõpilasele keelatud kõrvalist abi, võib abi osutanud õpilase töö hinnet alandada kuni hindeni „nõrk" ja järeltöö on tasuline.

2.3. Järelevastamise ja järeltööde sooritamise kord

Kui kontrolltöö või muu kontrolltööga võrdsustatud arvestuslik töö (suuline vastus (esitus), kirjalik või praktiline töö, praktiline tegevus) tulemus on hinnatud hindega „2", „1" või „x", antakse õpilasele võimalus järeltöö tegemiseks järgmiselt:

- Kirjalikke järeltöid tehakse ühel päeval nädalas, perioodi viimasel nädalal kahel päeval, kindlal kellaajal.
- Kontrolltööd võib mõjuval põhjusel kokkuleppel õpetajaga suuliselt järele vastata õpetajaga kokkulepitud ajal.
- Kontrolltööde negatiivseid hindeid on võimalik parandada alates töö hinde ilmumisest e-kooli kolme nädala jooksul, kuid mitte kauem kui kursuse lõpuni.
- Kolmandal nädalal alates hinde ilmumisest e-kooli on järeltöö tegemine tasuline.
- Kodutööde ja tunnikontrollide, suuliste vastuste ja tunnitööde hindeid parandada ei saa.
- Esimene järeltöö pärast hinde ilmumist e-kooli kahe nädala jooksul on tasuta. Kõik järgmised järeltööd on tasulised.

- Kui õpilasel tuvastatakse kontrolltöö sooritamisel kõrvalise abi kasutamine või mahakirjutamine, siis on tal võimalik sooritada vaid tasuline järeltöö.
- Järeltöö hinne kantakse töö hindega samasse päeviku ruutu, kasutades märki ”/”. Kursusehinde väljapanekul arvestatakse esimese ja viimase järeltöö hinnet.

2.4. Kokkuvõtva hindamise põhimõtted

2.4.1. Kursusehinde aluseks võivad olla ainult järgmised hinnatavad tegevused:

- Kontrolltööde hinded, mida võib olla kursuse jooksul kuni 3.
- Muude arvestuslike tööde hinded.
- Kodutööde, tunnikontrollide, tunnitööde ja suuliste vastuste kokkuvõttev hinne.

2.4.2. Kursusehinne arvutatakse kursuse jooksul saadud hinnete aritmeetilise keskmisena.

2.4.3. Positiivse kursusehinde saamiseks peavad olema täidetud järgmised nõuded:

- kõik kontrolltööd ja muud arvustuslikud tööd sooritatud vähemalt hindele „rahuldav“. Vastasel juhul hinnatakse kursus hindega „nõrk“.
- õpilane peab 35-tunnise kursuse korral osalema vähemalt 25 tundi õppetöös. Kui õpilane on märgitud rohkem kui 10 tunnis puudujaks, hinnatakse kursus hindega „nõrk“. Kohalkäimise nõuet ei kohaldata juhul, kui õpilane on viibinud kokkulepitud reisil eeldusel, et nõutud õpitulemused on täidetud, või pikaajalise haiguse korral eeldusel, et õpilase seaduslik esindaja on esitanud vastava taotluse ning see on rahuldatud.

2.4.4. Kursusehinne pannakse e-kooli välja hiljemalt järgneva tööpäeva hommikul pärast kursuse lõppemist.

2.4.5. Kooliastmehinne arvutatakse 10.–12. klassi õppeaine positiivsete kursuste hinnete aritmeetilise keskmisena.

2.4.6. Gümnaasiumi lõpetamisel peavad kõik kursusehinded, üleminekueksamite ja koolieksamite hinded olema positiivsed. Samuti peavad olema sooritatud riigieksamid.

2.4.7. Juhul, kui õpilane soovib parandada positiivset kursusehinnet, esitavad õpilane ja tema seaduslik esindaja avalduse õppenõukogule. Õppenõukogu positiivse otsuse korral saab õpilane parandada hinnet ühe kuu jooksul alates õppenõukogu otsusest. Positiivse kursusehinde parandamiseks tuleb teha tasuline töö, mis hõlmab kogu kursuse materjali. Kursusehinde muutmisel arvestatakse tasulise töö tulemust.

2.4.8. Juhul, kui õppeaines on kursusehinne negatiivne ja õpilane ei ole kasutanud võimalust järele vastata, on kooliastmehinne selles õppeaines „nõrk” ja õpilane ei saa gümnaasiumi lõpetada.

2.4.9. Õppeaines, milles riigieksam toimub väljaspool õppeperioodi, pannakse 12. klassi õpilasele kooliastmehinne välja enne riigieksami toimumist. Teiste õppeainete kooliastmehinded pannakse välja enne õppeperioodi lõppu.

Õppeainetes, milles õpilane jäetakse täiendavale õppetööle, pannakse kooliastmehinne välja pärast täiendava õppetöö lõppu.

2.5. Eksamid

2.5.1. EBS Gümnaasiumis korraldatakse üleminekueksamid 10. ja 11. klassis.

2.5.2. Õpilased sooritavad kolm üleminekueksamit: eesti keeles, inglise keeles ja matemaatikas. Üleminekueksami ja koolieksami negatiivse tulemuse korral on õpilasel vastavas õppeaines võimalik sooritada tasuline järeleksam, mille eelduseks on tugikursus.

2.5.3. Enne riigieksamit või koolieksamit peavad aine õpivõlgnevused olema kõrvaldatud. Juhul, kui vastavas õppeaines on enne eksamit mõni kursusehinne „nõrk", „puudulik" või „x", hinnatakse see aine kooliastmehindega „nõrk" ja õpilast koolieksamile ei lubata.

2.5.4. Gümnaasiumi lõpetamiseks sooritavad EBS Gümnaasiumi lõpetajad kolm kohustuslikku riigieksamit (võõrkeele riigieksami võib asendada rahvusvahelise võõrkeeleeksamiga vastavalt hetkel kehtivale korrale), koolieksami ning õpilasuurimuse (kas uurimistöö või äriplaani) või praktilise töö (õpilasfirma).

3. ÕPILASE TÄIENDAVALE ÕPPETÖÖLE JÄTMINE NING JÄRGMISSE KLASSI ÜLEVIIMINE

3.1. Õpilase täiendavale õppetööle jätmine. Õpilase klassikursust kordama jätmine

3.1.1. Kõik negatiivsed kursusehinded tuleb parandada. Kursusehinde parandamiseks tuleb sooritada kursusetöö. Kursusehinnet parandatakse täiendava õppetöö raames vastavalt õppeaasta esimeses õppenõukogus sätestatud graafikule või õppeaasta jooksul kokku lepitud tugiõppekursuse raames (vt. Kodukorra lisa 3 „Tugiõppe korraldus"). Kursusehinde parandamine on tasuline.

3.1.2. Ühe või mitme perioodi jooksul omandamata jäänud õppekavaga nõutavate teadmiste ja oskuste omandamise toetamiseks võib õpilase jätta täiendavale õppetööle kahe kursuse ulatuses, mis on hinnatud hindega „nõrk" või „puudulik".

3.1.3. Täiendav õppetöö toimub pärast perioodi lõppu. Täiendav õppetöö võib olla iseseisev (õpilane omandab teadmised iseseisvalt ja sooritab kursusetöö) või tugiõppena (õpilane täidab õpetaja vahetul juhendamisel spetsiaalseid õppeülesandeid ehk osaleb tugiõppekursusel ning sooritab selle lõpus kursusetöö). Täiendava õppetöö raames sooritatud kursusetööd ja tugiõppekursused on tasulised.

3.1.4. Kui õpilasel on ühe või mitme perioodi jooksul kogunenud kolm või enam „puuduliku" või „nõrga" hindega kursust, suunatakse õpilane individuaalõppele või arvatakse õpilasnimekirjast välja.

3.1.5. Individuaalõppe korral saab kursuse(d) järele vastata iseseisvalt (õpilane omandab teadmised iseseisvalt ja sooritab kursusetöö) tugiõppekursuse raames.

Täiendava õppetöö raames sooritatud kursusetööd ja tugiõppekursused on tasulised.

3.1.6. Õpilase arengu toetamiseks on õpilasel võimalik võtta õpiabikursus (vt. Kodukorra lisa 3 „Tugiõppe korraldus“). Õpiabikursus on tasuline.

3.1.7. 12. klassi õpilase puhul, keda on hinnatud lõpuklassis kolme või enama „puuduliku” või „nõrga” kursusehindega, käsitletakse iga juhtumit õppenõukogus eraldi.

3.1.8. Õpetajal on õigus tugiõppe- ja/või õpiabikursusest keelduda, kui õpilane põhjendamatult ei osale ainetundides ja/või iganädalastes õppekavas ette nähtud konsultatsioonitundides.

3.1.9. Täiendavale õppetööle jätmise otsustab õppenõukogu.

3.1.10. Gümnaasiumiastmel õppivaid õpilasi klassikursust üldjuhul kordama ei jäeta.

3.2. Õpilase järgmisse klassi üleviimine

3.2.1. Õpilase järgmisse klassi üleviimise otsustab õppenõukogu hiljemalt õppeaasta viimasel õppenõukogul.

3.2.2. Järgmisse klassi üleviimiseks peavad kõikide õppeaasta jooksul läbitud kursuste ja üleminekueksamite hinded olema vähemalt „rahuldav”.

4. HINNETE JA HINNANGUTE VAIDLUSTAMISE KORD

Hinnete ja hinnangute vaidlustamine, sh vaide esitamine ning vaidemenetlemine toimub haldusmenetluse seaduse vaidemenetluse regulatsioonist lähtuvalt.

4.1. Õpilasel või tema seaduslikul esindajal on õigus hinnet vaidlustada kolme päeva jooksul pärast hinde teadasaamist, esitades kooli õppealajuhatajale kirjaliku taotluse koos põhjendustega.

4.2. Kooli õppealajuhataja teeb otsuse ja teavitab sellest nimetatud taotluse esitajat kirjalikult ühe kuu jooksul alates kirjaliku taotluse saamise kuupäevast.

5. HINDAMISE KORRALDUS ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ HINDAMISEL, SEALHULGAS RETSENSEERIMISEL JA KAITSMISEL

Õpilasuurimuse ja praktilise töö hindamine toimub kooskõlas haridus- ja teadusministri 12. oktoobri 2011. a määrusega nr 62 „Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord“.

Õpilasuurimuse ja praktilise töö hindamisel kasutatakse väljundipõhist hindamist arvestades hindamiskriteeriumidega. Hindamiskriteeriumid esitatakse uurimistöö juhendis. Gümnaasiumi riikliku õppekava lisa 14 alusel koostatakse koolis õppeasutusesisene uurimistööde juhend, kus on fikseeritud uurimistöö struktuur, viitamise ja vormistamise nõuded ning esile toodud juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted.

LISA 18. ÕPILASUURIMUSE JA PRAKTILISE TÖÖ ETTEVALMISTAMISE NING HINDAMISE TINGIMUSED JA KORD EBS GÜMNAASIUMIS

EBS Gümnaasiumi õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord on kehtestatud Haridus- ja teadusministri 12. oktoobri 2011 määruse nr 62 alusel direktori 18. detsember 2019 käskkirjaga nr. 12-4/21.

Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määruse nr 2 „Gümnaasiumi riikliku õppekava“ §11 lõige 31 Õpilase minimaalse kohustusliku õppekoormuse hulka arvatakse valikkursusena õpilasuurimus või praktiline töö, mille maht sätestatakse kooli õppekavas, kusjuures see ei tohi olla lühem kui 35 õppetundi.

1. Üldsätted

1.1. Vastavalt Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 31 lõige 6 punkt 2 ja Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määruse nr 2 „Gümnaasiumi riikliku õppekava“ §18 lõige 4 peab õpilane gümnaasiumi lõpetamiseks sooritama õpilasuurimuse või praktilise töö.
1.2. Vastavalt Haridus- ja teadusministri määrusele nr 62 „Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamise ning hindamise tingimused ja kord“ §1 lõige 3 on EBS Gümnaasiumis õpilasuurimuste ja praktiliste tööde väljundiks majandusalane uurimustöö, õpilasfirma loomine või äriplaani koostamine.
1.3. Õpilasuurimus või praktiline töö sooritatakse üldjuhul gümnaasiumi 2. õppeaastal (11. klassis).
1.4. Õpilane valib septembrikuu jooksul töö teema ja juhendaja ning esitab vastava avalduse (Lisad 1) õppealajuhatajale.
1.5. Uurimistöö kaitstakse üldjuhul 5. perioodil vastavalt konkreetse õppeaasta üldtööplaanis kinnitatud kuupäevale.
1.6. Õpilasuurimuse või praktilise töö vastutav juhendaja on kooli töötaja. Lisaks kooli töötajale võib kaasata juhendaja väljastpoolt kooli.

2. Õpilasuurimuse ja praktilise töö eesmärk

Õpilasuurimuse ja praktilise töö ettevalmistamisel ja hindamisel on eesmärgiks õpilase loova eneseväljenduse, koostöö ja iseseisvalt töötamise oskuse arendamine ning järgmiste oskuste omandamine:

1. uuritava probleemi või loodava praktilise töö kohta taustinformatsiooni ja andmete kogumise ja analüüsimise oskus;
2. teoreetiliste teadmiste praktilise rakendamise oskus;
3. töö eesmärgi ja probleemile vastavate uurimisküsimuste sõnastamise ning sobiva meetodi ja analüüsivahendite valimise ja rakendamise oskus;
4. tegevuse ajalise kavandamise ja kavandatu järgimise oskus;
5. teadusteksti koostamise (eelkõige õpilasuurimuse puhul) oskus;
6. oma tegevuse ja töö analüüsimise oskus;
7. töö korrektse vormistamise oskus;
8. kokkuvõtte ja resümee koostamise oskus;
9. töö kaitsmise oskus.

3. Uurimus-ja praktilise töö juhendamine

3.1. Juhendaja roll:

- aitab püstitada töö eesmärki ja kavandada töö ülesehitust;
- aitab koostada uurimistöö kalenderplaani;
- annab suuna teemakohase kirjanduse ja algallikate otsimiseks;
- jälgib töö vastavust sisulistele ja vormilistele nõuetele;
- konsulteerib õpilast uurimistöö käigus;
- kontrollib töö valmimist osade kaupa;
- hindab õpilase tööprotsessi;
- annab kirjaliku hinnangu õpilase tööle;
- kinnitab allkirjaga töö kaitsmisele lubamise.

3.2. Juhendajal on õigus keelduda õpilase valitud teema juhendamisest:

- kui õpetaja ei ole töö valdkonna asjatundja;
- kui õpilane ei ole suuteline püstitama teema kohta eesmärki ja uurimusküsimusi.

3.3. Uurimistöö on õpilase iseseisev töö, mis toimub koostöös juhendajaga.

3.4. Üks õpetaja võib ühe õppeaasta jooksul juhendada kuni viis uurimistööd.

4. Uurimustöö ja praktilise töö etapid

1. Töö liigi ja konkreetse teema valik septembris.
2. Töö kava ja kalenderplaani koostamine.
3. Taustinformatsiooni kogumine, teiste uurijate ja loojate töödega tutvumine.
4. Uurimistöö / praktilise töö vahekaitsmine (oma töö eesmärkide, uurimisküsimuste ja allikate tutvustus).
5. Uuringu või praktilise töö teostamine.
6. Tulemuste analüüsimine.
7. Uurimuse kirjutamine, viimistlemine ja töö lõplik vormistamine või praktilise töö kirjaliku kokkuvõtte koostamine.
8. Töö esitamine retsenseerimiseks
9. Kaitsekõne ettevalmistamine
10. Uurimistöö kaitsmine

5. Uurimistööle kehtivad üldtunnustatud nõuded

5.1. Töö lubatakse kaitsmisele, kui selles on arvestatud üldtunnustatud nõudeid:

- Uurimistöö peab sisaldama midagi uut ja aktuaalset, mida varasemates töödes pole esitatud
- Äriplaan peab olema koostatud uue firma kohta
- Autor peab käsitletavasse teemasse suhtuma objektiivselt, järeldused peavad olema kooskõlas tulemustega.
- Kõik esitatud väited peavad olema tõestatavad ja toetuma faktidele.
- Töö tulemusi peab olema võimalik kontrollida ja algallikatele peab olema täpselt viidatud.
- Töö peab olema andmete poolest ja terminoloogiliselt täpne, loogiline ja selge.

- Töö peab olema vastuoludeta terviklik süsteem.
- Töö ülesehituses, sisus, mõistetes, arutlustes, sõnastuses peab valitsema selgus.
- Töö sisu peab olema mõistetav kõigile, mitte ainult valdkonna spetsialistile.
- Teiste autorite seisukohtadesse, samuti enda arvamusse peab suhtuma kriitiliselt.
- Materjalide hulgast tuleb selekteerida antud teema käsitlemiseks kõige olulisem.

5.2. Uurimis- ja praktilisele tööle esitatavad eetilised nõuded:
- Lubamatu on teiste autorite andmete, tekstide ja tsitaatide kasutamine algallikale viita- mata.
- Mõne teise uuringu raames kogutud andmete kasutamisel oma töös peab olema luba andmete valdajalt (va avalikud materjalid).
- Uuringus osalemine peab olema vabatahtlik.
- Uuritavate isikute anonüümsus peab olema tagatud.
- Isikute personaalsete andmete, fotode, videosalvestuste, joonistuste jm materjali avaldamiseks peab olema vastava isiku kirjalik nõusolek vastavalt autorikaitsele.

5.3. Uurimis- või praktiline töö on kindla struktuuriga ja vormistatakse vastavalt konkreetsele tööle kehtestatud nõuetele (Lisa 5).

5.4. Uurimis- või praktilist tööd võib mitte lubada kaitsmisele, kui õpilane ei täida kalenderplaanis kokkulepitut või töö vahekaitsmise ajal või peale esitamist selgub, et töö ei vasta kehtestatud nõuetele.

6. Uurimistööde kaitsmine, hindamine ja hinde apelleerimine

6.1. Kaitsmisel esineb õpilane lühiettekandega, töö juhendaja annab ülevaate tööprotsessist. Kaitsmisel peab õpilane välja tooma: töö vastavuse püstitatud eesmärgile; metoodika valiku põhjenduse; uurija/praktilise töö teostaja enda panuse; töö peamisi väärtusi ja puudusi.

6.2. Praktiliste tööde ja õpilasuurimuste kaitsmine toimub kooli direktori poolt kinnitatud hindamiskomisjoni ees.

6.3. Praktilise töö või uurimuse hinnet arvestatakse gümnaasiumi lõpuhindena. Kaitsmise ebaõnnestumise korral antakse õpilasele võimalus töö täiendamiseks ja määratakse uus kaitsmise aeg.

6.4. Uurimuse ja praktilise töö kaitsmisel arvestab komisjon: püstitatud eesmärgi täitmist; teema valdamist; töö tulemuste vormistamist; õpilase esinemist kaitsmisel.

6.5. Retsenseerimisel hinnatakse:
- uuritava probleemi või loodava praktilise töö kohta taustinformatsiooni ja andmete kogumise ja analüüsimise oskust;
- oskust seostada teoreetilisi teadmisi ja praktilisi oskusi;
- korrektse teadusteksti koostamise oskust (uurimistöös);
- töö korrektse vormistamise oskust;

6.6. Hindamisel lähtutakse järgmistest kriteeriumidest (Lisa 2: uurimis- ja praktiliste tööde hindamismudelid):

- töö uudsus ja aktuaalsus, tema teoreetiline ja praktiline tähendus ning probleemiseade põhjendatus;
- sisu vastavus teemale ja pealkirjale, püstitatud eesmärkidele ning ülesannetele; autori omapoolne intellektuaalne panus;
- töö ülesehituse terviklikkus ja selle osade omavaheline seotus, ülesehituse loogilisus ja liigenduse otstarbekus;
- teemale vastava kirjanduse ja teoreetiliste käsitluste tundmine, materjali läbitöötamine ja selle süstemaatiline, selge ja loogiline esitamine;
- kasutatud meetodite valik;
- andmete esinduslikkus ja kontrollitavus, andmeanalüüsi kvaliteet;
- töö vormistuslik külg;
- töö keeleline korrektsus;
- töös kirjeldatud seisukohtade esitamine ja argumenteerimine ning küsimustele vastamine avaliku kaitsmise käigus.

6.7. Nõuded töö esitamisele

- Kaitstav töö esitatakse väljaprindituna ja pehmes spiraalköites kantseleisse ning .pdf failina kooli e-maili aadressile vähemalt kaks nädalat enne kaitsmist. Töö esitamise tähtaeg konkreetsel õppeaastal kinnitakse üldtööplaanis. Tähtajaks esitamata tööd kaitsmisele ei pääse.
- Juhendaja hinnang tööle (Lisa 3) esitatakse komisjonile vähemalt nädal enne kaitsmist. Juhendaja kinnitab oma allkirjaga töö lubamise kaitsmisele. Juhendaja poolt kaitsmisele mittelubatud tööd võib töö autor kaitsta omal vastutusel.

6.8. Retsenseerimine

- Retsensendiks on üldjuhul EBS Gümnaasiumi õpetaja, aga retsensent võib olla ka vastava ala spetsialist väljastpoolt kooli.
- Retsensioon (Lisa 4) tuleb esitada komisjonile ja kaitsjale tutvumiseks hiljemalt kaks päeva enne kaitsmist.

6.9. Uurimistööde kaitsmine

- Kaitsmisel arvestatakse ühe töö jaoks maksimaalselt 15 minutit, mis jaguneb kaitsekõne ja retsensendi ning komisjoni arvamuste ja küsimuste vahel.
- Töö kaitsmine on avalik. See toimub suulise ettekandena, mida on soovitav illustreerida korrektse akadeemilise multimeedia esitlusprogrammiga.
- Kui õpilasuurimust või praktilist tööd on hinnatud mitterahuldava hindega, antakse õpilasele võimalus korduvaks õpilasuurimuse või praktilise töö ettevalmistamiseks ja kaitsmiseks.

6.10. Hinde apelleerimine

- Kaitsmiskomisjoni otsusega mittenõustumisel võib esitada kirjaliku apellatsiooni komisjoni esimehe nimele 3 tööpäeva jooksul pärast kaitsmist.
- Esitatud apellatsioonide läbivaatamiseks moodustab direktor kolmeliikmelise apellatsioonikomisjoni, kes võib kaasata eksperte väljastpoolt kooli.

- Apellatsioonikomisjon teeb vaidlustatud töö hinde kohta 10 päeva jooksul apellatsiooni esitamisest arvates ühe järgmistest otsustest:
    1. jätta töö hinne muutmata;
    2. tõsta töö hinnet;
    3. langetada töö hinnet.
- Apellatsioonikomisjoni otsus koos põhjendusega saadetakse avalduse esitajale 10 tööpäeva jooksul arvates avalduse laekumisest kirjalikult e-postiga avaldusel toodud aadressil.

Lisa 1. Avaldus uurimis- või praktilise töö teema ja juhendaja valimiseks

Lisa 1a. Avaldus uurimistöö teema ja juhendaja valimiseks

Uurija nimi ..... Klass.....

Uurija e-post.....

Uurimistöö on eesti keelne ☐ ingliskeelne ☐

Töö teema (pealkiri): .....

.....

Töö eesmärk (milleni soovitakse jõuda ja millist probleemi soovitakse lahendada)

.....

.....

.....

Uurimist ja lahendamist vajavad küsimused

.....

.....

.....

.....

Andmed või materjalid mille põhjal uuritavale probleemile lahendust otsitakse

.....

.....

Ajakava

Periood/ täpsustatud aeg	**Aeg**	**Tegevus**
	september	Uurimistöö teema valik ja eesmärgi püstitus
	oktoober-detsember	Töö kava ja kalenderplaani koostamine. Uuringu ettevalmistamine. Teoreetilise tausta uurimine, allikatega tutvumine.
	detsember	vahekaitsmine
	jaanuar-märts	Uuringu teostamine. Andmete läbitöötamine. Tulemuste analüüsimine. Töö kirjutamine ja vormistamine vastavalt nõuetele. Töö esialgse variandi esitamine juhendajale
	aprill	Töö viimistlemine. Lõpliku töö esitamine kaitsmisele
	mai	Töö kaitsmine

Juhendaja (nimi, kuupäev, allkiri) .....

Õpilane (kuupäev, allkiri) .....

Lisa 1b. Avaldus äriplaani koostamiseks ja juhendaja valimiseks

õpilase nimi ..... Klass.....

õpilase e-post.....

Ettevõtte nimi .....

.....

.....

Ettevõtte tegevusvaldkond

.....

.....

.....

.....

Ajakava

Periood/ täpsustatud aeg	**Aeg**	**Tegevus**
	september	Äriplaani teema valik
	oktoober-detsember	Töö kava ja kalenderplaani koostamine. Äriidee kirjeldamine, ettevõtluskeskkonna kirjeldus, teenus/toode, klient/turg, turundus/müük, riskianalüüs, finantsplaan, kokkuvõte.
	detsember	vahekaitsmine
	jaanuar-märts	Teksti kirjutamine ja vormistamine vastavalt nõuetele. Töö esialgse variandi esitamine juhendajale
	aprill	Töö viimistlemine. Lõpliku töö esitamine kaitsmisele
	mai	Töö kaitsmine

Juhendaja (nimi, kuupäev, allkiri) .....

Õpilane (kuupäev, allkiri) .....

Lisa 1c. Avaldus õpilasfirma loomiseks ja juhendaja valimiseks

Õpilasfirma liige 1 ..... Klass.....

e-post .....

Õpilasfirma liige 2 ..... Klass.....

e-post .....

Õpilasfirma liige 3 ..... Klass.....

e-post .....

Õpilasfirma liige 4 ..... Klass.....

e-post .....

Õpilasfirma liige 5 ..... Klass.....

e-post .....

Õpilasfirma nimi .....

Õpilasfirma tegevusvaldkond (toode/teenus) .....

.....

.....

Ajakava

Periood / täpsustatud aeg	**Aeg**	**Tegevus**
	september	
	oktoober - märts	Töö kava ja kalenderplaani koostamine. Toote/teenuse arendus, tootmine ja müük/teenuse pakkumine. Õpilasfirma dokumentatsiooni korrashoid. Aruande kirjutamine ja vormistamine vastavalt nõuetele. Õpilasfirma aruande esialgse variandi esitamine juhendajale
	aprill	Õpilasfirma aruande viimistlemine. Lõpliku töö esitamine kaitsmisele
	mai	Töö kaitsmine

Juhendaja (nimi, kuupäev, allkiri) .....

Õpilane (nimi, kuupäev, allkiri) .....

Õpilane (nimi, kuupäev, allkiri) .....

Õpilane (nimi, kuupäev, allkiri) .....

Õpilane (nimi, kuupäev, allkiri) .....

Õpilane (nimi, kuupäev, allkiri) .....

Lisa 2. Uurimis- ja praktilise töö hindamismudelid

Lisa 2a. Uurimistöö hindamismudel

Juhendaja hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Teemavalik, selle täpsustamine	3
Töö teostamine, isiklik panus	4
Töö taustmaterjalidega	3
Omaalgatus ja aktiivsus	3
Kontakt juhendajaga	3
Planeerimine	2
Tähtaegadest kinnipidamine	2

Juhendaja punktid (20 p): _____

Retsensendi hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Teemavalik (2 punkti)	
Aktuaalne, uudne ja originaalne	1
Isiklik suhe teemaga	1
Uurimistöö sisu (12 punkti)	
Töö sisu vastab teemale	2
Võrdlus teiste uurijate uurimuste tulemustega	2
Ülevaade kasutatud meetoditest	3
Uurimistulemuste analüüs ja autori järeldused	3
Nõuetekohane sissejuhatus ja kokkuvõte	2
Vormistus ja viitamine (6 punkti)	
Kasutatud on akadeemilist kirjakeelt, sõnastus on loogiline ja puuduvad kirjavead	2
Tööl on nõuetekohased tiitelleht, sisukord, liigendus, pealkirjad ja korrektne võõrkeelne resümee	2
Kasutatud materjalid on nõuetekohaselt vormistatud. Viidatud on kõigile kasutatud materjalidele ja viited on kontrollitavad. Töös on kasutatud ühtset viitamissüsteemi	2

Retsensendi punktid (20 p):_____

Kaitsmiskomisjoni hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Kaitsekõne ja esitlus annavad uurimistööst ammendava ülevaate, ajast on kinni peetud	3
Esinemine on veenev ja nauditav	3
Kaitsja vastab küsimustele asjatundlikult	4

Kaitsmiskomisjoni punktid (10 p): _____

Lisa 2b. Äriplaani hindamismudel

Juhendaja hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Teemavalik, selle täpsustamine	3
Töö teostamine, isiklik panus	4
Töötaustmaterjalidega	3
Omaalgatus ja aktiivsus	3
Kontakt juhendajaga	3
Planeerimine	2
Tähtaegadest kinnipidamine	2

Juhendaja punktid (20 p): _____

Retsensendi hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Teemavalik (2 punkti)	
Aktuaalne, uudne ja originaalne	1
Isiklik suhe teemaga	1
Töö sisu (12 punkti)	
Seosed äriidee ja äriplaanis esitatud informatsiooni vahel on selged	2
Eesmärgid on mõõdetavad ja realistlikud	1
Sihtgrupid on kirjeldatud ja nende suurused on määratletud	2
Konkurentide tegevust ja asendustooteid on analüüsitud	2
Finantsprognoosid on kooskõlas äriplaanis esitatuga	2
Kõikide äritegevuse käigus tekkivate kuludega on arvestatud	1
Järgitud on kehtivat seadusandlust	1
Kasutatud on ajakohast/päevakohast informatsiooni	1
Vormistus ja viitamine (6 punkti)	
Nõuetekohane tiitelleht, sisukord, kokkuvõte (äriplaan algab kokkuvõttega, puudub sissejuhatus), liigendus, pealkirjad, võõrkeelne (ingliskeelne) resümee	2
Kasutatud on akadeemilist kirjakeelt, sõnastus on loogiline ja puuduvad kirjavead	2
Viidatud on kõigile kasutatud materjalidele ja viited on kontrollitavad	1
Kasutatud materjalid on nõuetekohaselt vormistatud	1

Retsensendi punktid (20 p): _____

Kaitsmiskomisjoni hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Kaitsekõne ja esitlus annavad uurimistööst ammendava ülevaate, ajast on kinni peetud	3
Esinemine on veenev ja nauditav	3
Kaitsja vastab küsimustele asjatundlikult	4

Kaitsmiskomisjoni punktid (10 p):_____

Lisa 2c. Õpilasfirma hindamismudel

Juhendaja hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Õpilasfirma arendamine (12 punkti)	
Tähtaegadest kinnipidamine, kontakt juhendajaga	3
Isiklik motivatsioon ja aktiivsus	3
Toote/teenuse müük	3
Õpilasfirma areng vastab püstitatud eesmärkidele	3
Õpilasfirma toimimine meeskonnana (12 punkti)	
Isiklik panus aruande koostamisel	3
Suhtlemisoskus	3
Koostööoskus (probleemide, tülide ennetamine, konfliktide lahendamise oskus, kompromissi leidmine)	4
Koostegemine (ühine müük, ühine kirjutamine, ühiselt ideede arendamine, vastutuse jagamine)	2
Aruande koostamine (6 punkti)	
Eneseanalüüs	2
Finantsanalüüs	2
Juhendaja ettepanekutega arvestamine	2

Juhendaja punktid (30 p): _____

Retsensendi hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Toote/teenuse valik (2 punkti)	
Toote/teenuse aktuaalsus, kontseptsioon.	1
Toote/teenuse valiku põhjendamine	1
Aruande vormistus ja viitamine (5 punkti)	
Kasutatud on akadeemilist kirjakeelt, sõnastus on loogiline ja puuduvad kirjavead	2
Tööl on nõuetekohased tiitelleht, sisukord, liigendus, pealkirjad ja korrektne võõrkeelne resümee	2
Kasutatud materjalid on nõuetekohaselt vormistatud. Viidatud on kõigile kasutatud materjalidele ja viited on kontrollitavad. Töös on kasutatud ühtset viitamissüsteemi	1
Aruande sisu (3 punkti)	
Aruanne annab põhjaliku ülevaate õpilasfirma arengust. Õpilasfirma tegevust puudutavad otsused lähtuvad firma arenguvõimalustest ning on tekstis hästi põhjendatud.	3

Retsensendi punktid (10 p):_____

Kaitsmiskomisjoni hinnatavad aspektid	Maksimaalne punktide arv
Kaitsekõne ja esitlus annavad tööst ammendava ülevaate, ajast on kinni peetud	**3**
Esinemine on veenev ja nauditav	3
Kaitsja vastab küsimustele asjatundlikult	4

Kaitsmiskomisjoni punktid (10 p): _____

Lisa 3. Juhendaja kirjalik hinnang töö valmimise protsessile

Lisa 3a. Uurimistöö juhendaja kirjalik hinnang töö valmimise protsessile

Juhendaja nimi..... amet .....

Õpilase nimi ..... Klass .....

Töö pealkiri:

.....

.....

.....

Uurimistöö valmimise protsess, ajakavast ja kokkulepetest kinnipidamine:

Juhendaja hinnatavad aspektid	**Maksimaalne punktide arv**	**Antud punkte**
Teemavalik, selle täpsustamine	3	
Töö teostamine, isiklik panus	4	
Töö taustmaterjalidega	3	
Omaalgatus ja aktiivsus	3	
Kontakt juhendajaga	3	
Planeerimine	2	
Tähtaegadest kinnipidamine	2	

Märkused:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Koondhinnag töö protsessile: ..... punkti

_____ _____

kuupäev Juhendaja nimi ja allkiri

Lisa 3b. Äriplaani juhendaja kirjalik hinnang töö valmimise protsessile

Juhendaja nimi ..... amet .....

Õpilase nimi ..... Klass .....

Töö pealkiri:

.....

.....

Äriplaani valmimise protsess, ajakavast ja kokkulepetest kinnipidamine:

Juhendaja hinnatavad aspektid	**Maksimaalne punktide arv**	**Antud punkte**
Teemavalik, selle täpsustamine	3	
Töö teostamine, isiklik panus	4	
Töö taustmaterjalidega	3	
Omaalgatus ja aktiivsus	3	
Kontakt juhendajaga	3	
Planeerimine	2	
Tähtaegadest kinnipidamine	2	

Märkused:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Koondhinnag töö protsessile: ..... punkti

_____ _____

kuupäev Juhendaja nimi ja allkiri

Lisa 3c. Õpilasfirma juhendaja kirjalik hinnang töö valmimise protsessile

Juhendaja nimi ..... amet .....

Õpilase nimi ..... Klass .....

Õpilase nimi ..... Klass .....

Õpilase nimi ..... Klass .....

Õpilase nimi ..... Klass .....

Õpilase nimi ..... Klass .....

Õpilasfirma nimi:

.....

Juhendaja hinnatavad aspektid	**Maksimaalne punktide arv**	**Antud punkte**
Õpilasfirma arendamine (12 punkti)		
Tähtaegadest kinnipidamine, kontakt juhendajaga	3	
Isiklik motivatsioon ja aktiivsus	3	
Toote/teenuse müük	3	
Õpilasfirma areng vastab püstitatud eesmärkidele	3	
Õpilasfirma toimimine meeskonnana (12 punkti)		
Isiklik panus aruande koostamisel	3	
Suhtlemisoskus	3	
Koostööoskus (probleemide, tülide ennetamine, konfliktide lahendamise oskus, kompromissi leidmine)	4	
Koostegemine (ühine müük, ühine kirjutamine, ühiselt ideede arendamine, vastutuse jagamine)	2	
Aruande koostamine (6 punkti)		
Eneseanalüüs	2	
Finantsanalüüs	2	
Juhendaja ettepanekutega arvestamine	2	

Märkused:

.....

.....

.....

.....

Koondhinnang töö protsessile: ..... punkti

_____ _____

kuupäev Juhendaja nimi ja allkiri

Lisa 4. Retsensioon

Lisa 4a. Uurimistöö retsensioon

Retsensendi nimi ..... amet .....

Õpilase nimi .....Klass .....

Töö pealkiri:

.....

.....

Retsenseeritava uurimistöö maht on ..... lehekülge, millest põhiosa on ..... lk, lisad ..... lk, materjali illustreerimiseks on kasutatud ..... joonist ja .....tabelit.

Kasutatud kirjanduse loetelus on ..... nimetust.

Sisuline hinnang tööle (töö tugevad ja nõrgad kohad):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Märkused ja/või ettepanekud töö autorile:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Küsimused töö autorile:

1. .....

.....

2. .....

.....

3. .....

.....

Hinnang töö erinevatele komponentidele:

Retsensendi hinnatavad aspektid	**Maksimaalne punktide arv**	**Antud punkte**
Teemavalik (2 punkti)		
Aktuaalne, uudne ja originaalne	1	
Isiklik suhe teemaga	1	
Uurimistöö sisu (12 punkti)		
Töö sisu vastab teemale	2	
Võrdlus teiste uurijate uurimuste tulemustega	2	
Ülevaade kasutatud meetoditest	3	
Uurimistulemuste analüüs ja autori järeldused	3	
Nõuetekohane sissejuhatus ja kokkuvõte	2	
Vormistus ja viitamine (6 punkti)		
Kasutatud on akadeemilist kirjakeelt, sõnastus on loogiline ja puuduvad kirjavead	2	
Tööl on nõuetekohased tiitelleht, sisukord, liigendus, pealkirjad ja korrektne võõrkeelne resümee	2	
Kasutatud materjalid on nõuetekohaselt vormistatud. Viidatud on kõigile kasutatud materjalidele ja viited on kontrollitavad. Töös on kasutatud ühtset viitamissüsteemi	2	

Koondhinnang tööle: ..... punkti (maksimaalselt 20 p)

_____ _____

kuupäev Retsensendi nimi ja allkiri

Lisa 4b. Äriplaani retsensioon

Retsensendi nimi ..... amet .....

Õpilase nimi .....Klass .....

Töö pealkiri:

.....

.....

Retsenseeritava äriplaani maht on ..... lehekülge, millest põhiosa on ..... lk, lisad ..... lk, materjali illustreerimiseks on kasutatud ..... joonist ja .....tabelit. Kasutatud kirjanduse loetelus on ..... nimetust.

Sisuline hinnang tööle (töö tugevad ja nõrgad kohad):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Märkused ja/või ettepanekud töö autorile:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Küsimused töö autorile:

1. .....

.....

2. .....

.....

3. .....

.....

Hinnang töö erinevatele komponentidele:

Retsensendi hinnatavad aspektid	**Maksimaalne punktide arv**	**Antud punkte**
Teemavalik (2 punkti)		
Aktuaalne, uudne ja originaalne	1	
Isiklik suhe teemaga	1	
Töö sisu (12 punkti)		
Seosed äriidee ja äriplaanis esitatud informatsiooni vahel on selged	2	
Eesmärgid on mõõdetavad ja realistlikud	1	
Sihtgrupid on kirjeldatud ja nende suurused on määratletud	2	
Konkurentide tegevust ja asendustooteid on analüüsitud	2	
Finantsprognoosid on kooskõlas äriplaanis esitatuga	2	
Kõikide äritegevuse käigus tekkivate kuludega on arvestatud	1	
Järgitud on kehtivat seadusandlust	1	
Kasutatud on ajakohast/päevakohast informatsiooni	1	
Vormistus ja viitamine (6 punkti)		
Nõuetekohane tiitelleht, sisukord, kokkuvõte (äriplaan algab kokkuvõttega, puudub sissejuhatus), liigendus, pealkirjad, võõrkeelne (ingliskeelne) resümee	2	
Kasutatud on akadeemilist kirjakeelt, sõnastus on loogiline ja puuduvad kirjavead	2	
Viidatud on kõigile kasutatud materjalidele ja viited on kontrollitavad	1	
Kasutatud materjalid on nõuetekohaselt vormistatud	1	

Koondhinnang tööle: ..... punkti (maksimaalselt 20 p)

_____ _____

kuupäev Retsensendi nimi ja allkiri

Lisa 4c. Õpilasfirma retsensioon

Retsensendi nimi ..... amet .....

Õpilase nimi .....Klass .....

Õpilase nimi .....Klass .....

Õpilase nimi .....Klass .....

Õpilase nimi .....Klass .....

Õpilase nimi .....Klass .....

Töö pealkiri:

.....

.....

Retsenseeritava õpilasfirma aruande maht on ..... lehekülge, millest põhiosa on ..... lk, lisad ..... lk, materjali illustreerimiseks on kasutatud ..... joonist ja .....tabelit. Kasutatud kirjanduse loetelus on ..... nimetust.

Sisuline hinnang tööle (töö tugevad ja nõrgad kohad):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Märkused ja/või ettepanekud töö autoritele:

.....

.....

.....

.....

.....

Küsimused töö autoritele:

1. .....

2. .....

3. .....

Hinnang töö erinevatele komponentidele:

Retsensendi hinnatavad aspektid	**Maksimaalne punktide arv**	**Antud punkte**
Toote/teenuse valik (2 punkti)		
Toote/teenuse aktuaalsus, kontseptsioon.	1	
Toote/teenuse valiku põhjendamine	1	
Aruande vormistus ja viitamine (5 punkti)		
Kasutatud on akadeemilist kirjakeelt, sõnastus on loogiline ja puuduvad kirjavead	2	
Tööl on nõuetekohased tiitelleht, sisukord, liigendus, pealkirjad ja korrektne võõrkeelne resümee. Kasutatud materjalid on nõuetekohaselt vormistatud. Viidatud on kõigile kasutatud materjalidele ja viited on kontrollitavad. Töös on kasutatud ühtset viitamissüsteemi	3	
Aruande sisu (3 punkti)		
Aruanne annab põhjaliku ülevaate õpilasfirma arengust. Õpilasfirma tegevust puudutavad otsused lähtuvad firma arenguvõimalustest ning on tekstis hästi põhjendatud.	3	

Koondhinnang tööle: ..... punkti (maksimaalselt 20 p)

_____ _____

kuupäev Retsensendi nimi ja allkiri

(maksimaalselt 10 p)

Lisa 5. Nõuded uurimistööle ja praktilise töö kirjalikule osale

Lisa 5a EBS Gümnaasiumi UURIMISTÖÖ JUHEND

EBS Gümnaasiumi uurimistöö nõuded lähtuvad kehtivatest rahvusvahelistest nõuetest ning EBS Ülikooli kirjalike tööde vormistamise juhistest.

1. UURIMISTÖÖ OLEMUS JA EESMÄRGID

Uurimistöö on õppekava raames koostatud õpilasuurimus, mis on gümnaasiumi lõpetamise eelduseks. Uurimistöö on õpilase poolt iseseisvalt kirjutatud teaduslik töö, mis on koostatud õpilase valitud või juhendaja poolt soovitatud teemal ja mis vastab uurimistöö juhendi nõuetele. Uurimistööd hinnatakse püstitatud sisuliste eesmärkide saavutamise, töö valmimise protsessi ja kaitsmise põhjal. Töö valmimise protsessist annab ülevaate vahekaitsmine, kus õpilasel on vaja tutvustada valitud teemat, planeeritud uuringuid, kasutatavaid meetodeid ja kogutud andmeid. Uurimistöös tuleb selgelt välja tuua käsitletava teema teaduslik põhjendus, üldteoreetiline taust koos viidetega, uurimisküsimus, põhieesmärgid ja tööhüpoteesid, uurimismetoodika ja tulemused, tulemuste analüüs ja järeldused. Uurimistöö oluline osa on koostaja poolt planeeritud ja läbi viidud uurimuslik osa. EBS Gümnaasiumis eelistatakse majanduse/ettevõtlusega seotud uurimistöid. Kokkuleppel juhendajaga on võimalik töid kirjutada ka teistel teemadel.

Uurimistöö põhieesmärkideks on:
erialase teaduskirjanduse ning andmete kogumise ja nendega töötamise kogemuste omandamine;

- korrektse kirjaliku väljendusoskuse (teaduskeele ja erialase terminoloogia) omandamine;
- töö korrektse (juhendi nõudeid rangelt järgiva) vormistamisoskuse omandamine.

Juhendaja ja õpilase roll
Juhendaja on enamasti EBS Gümnaasiumi õpetaja. Kui juhendaja on väljaspool kooli, lisandub õpilasele ka koolipoolne juhendaja. Õpilasel ja juhendajal on õigus kasutada konsultantide abi.

Juhendaja:

- aitab sõnastada töö eesmärgi ja kavandada töö ülesehituse;
- annab metoodilisi nõuandeid, jälgib töö koostamise käiku;
- nõustab teemakohase kirjanduse ja allikate otsimisel;
- abistab probleemide lahendamisel, konsulteerib õpilast regulaarselt;
- selgitab uurimistöö sisule ja vormistamisele esitatavaid nõudeid;
- kontrollib töö valmimist osade kaupa ja tervikuna;
- valmistab õpilast ette töö kaitsmiseks;
- annab hinnangu uurimistöö koostaja tegevusele ja tema töö tulemusele tervikuna ning annab tööle soovitusliku hinde.

Õpilane:

- leiab juhendaja;
- otsib teemakohase kirjanduse ja allikad;
- valib oma uurimistööle sobiliku metoodika;
- kogub ja analüüsib uurimismaterjali sisuliselt;
- annab perioodiliselt juhendajale aru töö käigust;
- vastutab töös esitatud andmete õigsuse eest;
- vormistab töö nõuetekohaselt;
- esitab uurimistöö paberkandjal ühes eksemplaris ja pdf-failina kaks nädalat enne kaitsmise kuupäeva;
- kaitseb uurimistöö kaitsmiskomisjoni ees.

Vahekaitsmine

Vahekaitsmise edukas läbimine on eelduseks, et pääseda töö kaitsmisele. Õpilasel on 5 minutit aega, et rääkida komisjonile vabas vormis, kelle juhendamisel ja mis tüüpi tööd teeb.

Ettekanne peaks sisaldama järgmist infot:

- uurimistöö koostaja, juhendaja nimi, töö teema;
- uurimisprobleem (miks autor teema valis?);
- uurimistöö eesmärk (mis on töö üldine eesmärk?);
- töö eeldatav sisukord ja struktuur (mitu peatükki ja lühidalt, mis nendes kirjutatakse);
- töös kasutatavate allikate loetelu (kust infot võetakse, kas kõik allikad on kättesaadavad, kas on vaja allikaid juurde otsida, kas töö teoreetilise osaga on alustatud ja kuidas see sujub);
- uuringutüüpide ja meetodite tutvustamine (tutvustatakse, millist tüüpi uuringut läbi viiakse, millist andmekogumismeetodit kasutatakse; kui on, siis kellest koosneb ja kui suur on planeeritav valim. Kas praktilise osaga on juba alustatud ja kuidas töö sujub);
- uurimistöö koostamise edasine ajakava tutvustamine (milliste töö etappidega ja kuidas kavatsetakse tööd jätkata);
- Kui on esinenud puudujääke juhendajaga paika pandud ajakavast kinnipidamisel, siis on oodatud asjakohane põhjendus ja selgitus.

Kaitsmine :

Õpilane lubatakse kaitsmisele juhul, kui järgmised tingimused on täidetud:

- on läbitud vahekaitsmine;
- õpilane on oma töö juhendajale esitanud osade kaupa ning teinud vastavalt tagasisidele parandusi ja täiendusi.
- õpilasuurimus on esitatud õigeaegselt;
- õpilasuurimus on nõuetekohaselt vormistatud;
- juhendaja ja komisjoni esimees on oma allkirjaga kinnitanud töö kaitsmisele lubamise;
- retsensendi arvamus kaitsmisele lubatud tööst on positiivne.

Uurimistöö kaitsmisel esitab õpilane komisjonile lühikokkuvõtte tööst. Kohustuslik on kasutada näitlikku abimaterjali (multimeedia, audiovisuaalsed materjalid ja muu).

Ettekande pikkus on kuni seitse minutit. Kaitsekõne peab olema arusaadav ja tooma välja peamise. Tähtis on esinemisoskus (soovitatavalt peast) kui ka asjatundlikkus küsimustele vastamisel.

2. ÕPILASUURIMUSE KEELE-, MAHU- JA ALLIKANÕUDED

Uurimistööd tuleb üldjuhul kirjutada õppekava läbimise keeles või inglise keeles. Õpilasuurimuse maht on 15-20 lk (põhiosa), mis jaguneb 2-3 peatükiks.
Kasutatud allikate miinimumarv 10. Sobilikeks allikateks on:

- tunnustatud rahvusvahelistes kirjastustes (näiteks Wiley, Pearson, Oxford University Press, McGraw-Hill, Prentice-Hall jt) avaldatud õpikud;
- erialased raamatud, mille autoriteks on rahvusvaheliselt tunnustatud teadlased või eksperdid;
- konkreetse uurimisprobleemi lahendamisel olulised normdokumendid (seadused, nende eelnõud, juhendid, standardid vms);
- teadusajakirjades ja raamatutes ilmunud artiklid ja peatükid, sh Eestis ilmunud võõrkeelsed ja eestikeelsed publikatsioonid;
- poliitikaanalüütilised dokumendid ja analüüsid (näiteks Maailmapanga, OECD, Euroopa Komisjoni jne avaldatud *working paper*, *discussion paper* vms).

Vähemalt 25% allikate miinimumarvust peab õpilastöö puhul olema üldjuhul kaetud allikatega, mis on kirjutatud autori emakeelest erinevas keeles (v.a kui emakeeleks inglise keel.

Vältida tuleb teadmata autoriga allikate, loengukonspektide, Vikipeedia või ettekannete slaidide kasutamist. Sobivate allikatena ei lähe arvesse ka ajaveebid, käsiraamatud jne. Allika sobivuse kahtluse korral tuleb õpilasel konsulteerida oma juhendajaga. Põhjendatud juhtudel on juhendajaga kooskõlastatult lubatud mõningane põhjendatud kõrvalekaldumine eespool sätestatud nõuetest.

3. ÕPILASUURIMUSE ÜLESEHITUS

Alljärgnevalt on esitatud õpilasuurimusele nõutavad komponendid sellises järjekorras, nagu need peaksid töös paiknema.

- Tiitelleht
- Sisukord
- Lühendite ja/või tähiste loetelu*
- Sissejuhatus
- Töö põhiosa (peatükid)
- Kokkuvõte
- Võõrkeelne kokkuvõte
- Kasutatud allikate loetelu
- Lisad*

*- komponent lisatakse vajadusel.
Tiitellehe, sisukorra, lühendite ja/või sümbolite loetelu ning kasutatud allikate loetelu ja lisade vormistamist käsitletakse lähemalt käesoleva juhendi eraldi peatükkides.

Sissejuhatus peab andma ülevaate järgnevast:

- teema valiku põhjendus, sh teema aktuaalsus ja uudsus;
- selgitatakse uurimisprobleemi laiemat tausta, tutvustatakse konkreetset kitsamat uurimisprobleemi;
- töö eesmärk;
- uurimisküsimus(ed), uurimisülesanded, hüpotees(id) – sisalduma peab vähemalt üks neist kolmest;
- töös kasutatav(ad) uurimismeetod(id) ja andmed (uurimisobjekt);
- töö ülesehituse ülevaade (3–5 lauset iga töö põhiosa peatüki kohta).

Sissejuhatuses võib juhtida tähelepanu töö koostamisel ilmnenud olulistele asjaoludele, mille teadmine aitab lugejal töö sisu paremini mõista. Näiteks andmetega seonduvad probleemid või piirangud, meetodi valikut mõjutanud asjaolud jne.

Sissejuhatuses ei esitata tulemusi ja järeldusi, milleni on jõutud töö käigus ning üldjuhul ei tooda viiteid kirjandusele. Kui töö autor soovib nimetada või tänu avaldada nendele, kes tema töö valmimisele kaasa aitasid, siis võib seda teha sissejuhatuse viimases lõigus.
Sissejuhatuse pikkus on üldjuhul ligikaudu 5-10% töö mahust, enamasti 1-1,5 lehekülge.

Töö põhiosa. Õpilasuurimus peab olema oma olemuselt empiiriline ja see viiakse läbi kas mingi teadusliku probleemi lahendamiseks, mis tugineb teaduslikul oletusel ehk hüpoteesil või otsitakse vastust püstitatud uurimisküsimusele. Et seda kontrollida, viiakse läbi empiiriline uuring, milleks koostatakse vastav metoodika. Saadud tulemusi analüüsitakse püstitatud hüpoteesist või uurimisküsimusest lähtudes.

Empiirilise uurimuse puhul esitatakse töö tavaliselt kolme peatükina:

- Uurimuse teoreetiline ja/või empiiriline taust ehk ülevaade teemakohasest kirjandusest - selles osas tuuakse välja uurimisprobleemiga haakuvad põhimõisted, teoreetilised seisukohad ja/või empiiriliste uurimuste tulemused. Olulisel kohal on erinevate autorite arvamuste seostamine, võrdlus, süntees ning vastandamine (mitte pelgalt refereerimine).
- Metoodiline osa — tutvustatakse uurimisobjekti ja kirjeldatakse uurimismeetodeid ning põhjendatakse nende valikut. Kui tegemist on kvantitatiivse uurimusega ning testitakse hüpoteese või kasutatakse modelleerimist, siis esitatakse ka andmeid kirjeldav statistika.
- Empiiriline analüüs ehk uurimise käigus saadud tulemused ning neist tehtud järeldused ja üldistused (varasemate uurijate poolt tehtu ja töö autori poolt tehtu võrdlus), tulemused, arutelu, järeldused, ettepanekud/soovitused.

Konkreetse töö struktureerimisel alapeatükkideks ja töö põhiosa komponentide osakaalude määratlemisel tuleb lähtuda vastava valdkonna praktikast ja/või konkreetse töö iseärasustest. Kahtluste korral tuleks konsulteerida juhendajaga.

Kui töös kasutatakse andmete töötlemisel andmetöötlust, tuleb viidata andmetöötlus-programmidele ja esitada tulemuste korrektne tõlgendus. Probleemide käsitlemine

uurimistöö põhiosas peab olema võimalikult terviklik ja süsteemne. Oluline on jälgida, et töö põhiosa peatükid ja nende alapeatükid oleksid sisuliselt ja loogiliselt üksteisega seotud ja moodustaksid teemale vastava terviku ning töö alapeatükid ei oleks põhjendamatult ebaproportsionaalsed.

Kokkuvõttes esitatakse

- veel kord töö eesmärk;
- lühidalt töö sisulisest osast tulenevad peamised tulemused (sh hüpoteeside testimise tulemused);
- süstematiseeritult konkreetsete punktide või teesidena järeldused, hinnangud ja ettepanekud;
- järelduste ja ettepanekute kasutusvõimalused ning teema võimalikud edasiarendused.

Kokkuvõtte pikkuseks on üldjuhul 5–10% töömahust, enamasti 1-2 lehekülge.
Kokkuvõttes ei viidata üldjuhul teistele autoritele ning ei esitata seisukohti ega järeldusi, mida ei ole käsitletud töö eelnevates osades. Sissejuhatus ja kokkuvõte koos peaks andma töö põhiosa eelnevalt mitte lugenule ülevaate töös käsitletud probleemidest, lahenduskäigust ja olulisematest tulemustest.

Võõrkeelne kokkuvõte (*Summary*) on enamasti inglise keeles kirjutatav kokkuvõte, mis tuleb esitada eestikeelsete õppekavade lõputöödes. Ingliskeelse töö puhul peaks „võõrkeelse“ kokkuvõttena olema lisatud eesti keelne kokkuvõte. Sellega antakse lühiülevaade kogu uurimistööst, st see on sümbioos sissejuhatuses ning kokkuvõttes kirjapandust. See sisaldab ülevaadet

- uurimisprobleemist ja eesmärgist;
- uurimisküsimus(te)st, uurimisülesannetest või hüpoteesi(de)st;
- teoreetilisest taustast (kui see oli olemas);
- kasutatud uurimismeetodi(te)st ja andmetest;
- tulemustest ning järeldustest.

Võõrkeelne kokkuvõte on üldjuhul 1-2 lehekülge.
Ingliskeelse kokkuvõtte vormistamisel kirjutatakse peatüki pealkirja kohale stiilis Heading 1 (trükitähtedega rasvane 16-punktine kiri) SUMMARY. Selle alla kirjutatakse uurimistöö pealkiri inglise keeles, kasutades stiili Heading 2 (rasvane 14-punktine kiri, trükitähtedega). Kõik read joondatakse keskele.

4. EETIKANÕUDED

Uurimistöö (ja ükskõik millise õpilastöö) koostamisel tuleb järgida eetikapõhimõtteid:

- väärtustada teiste autorite ideid, mõtteid ja saavutusi neile korrektselt viidates;
- viia uuring läbi korrektselt ja oskuslikult, nii et uuringu tulemused oleksid adekvaatsed ega kahjustaks selles osalejaid.

Üks olulisemaid teadusliku kvaliteedi kriteeriume on, et teiste autorite andmetele, tekstidele ja tsitaatidele viidatakse korrektselt. See tähendab, et lugejal peab olema võimalik viite põhjal üles otsida algallikas, kust vastav tekst või mõttekäik on võetud ning öeldut kas kontrollida või selle kohta lisaks lugeda. Teiste autorite poolt (sh autori enda poolt varasematelt) loodu kasutamist ilma algallikale viitamata nimetatakse plagieerimiseks. Plagieerimine ei pruugi olla tahtlik, vaid võib väljenduda ka puudulikus viitamisoskuses. Samas on nii tahtlik kui tahtmatu plagieerimine akadeemiliste tavade rikkumine.

Kvantitatiivse või kvalitatiivse uuringu läbiviimisel tuleb järgida järgmisi eetilisi tõekspidamisi:
Andmete kasutamiseks loa küsimine – kui uurimuses kasutatakse andmeid, mis on kogutud mõne teise uuringu raames, tuleb luba küsida andmete kogujalt. Luba ei ole vaja, kui tegemist on avaliku andmebaasiga, nt Eesti Statistikaameti andmebaas (kuigi töös tuleb viidata, kust autor need andmed sai). Kui soovitakse läbi viia uurimus mõnes organisatsioonis, tuleb luba küsida organisatsiooni esindajalt. Seda ka siis, kui õpilane töötab selles asutuses ning tema käsutuses olid organisatsiooni dokumendid või organisatsioonisiseseks kasutamiseks mõeldud muud andmed. Õpilane võib uurimistöö tegemiseks vaadelda oma töökohal toimuvat ning kasutada saadud andmeid uurimuses, kuid ka sellisel juhul on eetiline organisatsiooni esindajat sellest informeerida.

Uuringu avaldamine ei tohi põhjustada osalejatele kahju ega ebamugavustunnet – näiteks süvaintervjuu puhul võib uurija ja uuritavate vahel tekkida uuringu käigus side ning uurijale usaldatakse asju, mis võivad olla väga isiklikud ning mille avaldamist võib uuritav hiljem kahetseda. Uuritava soovil tuleb tagada ka andmete konfidentsiaalsus ehk salastatus (nt ärisaladuse või riigisaladuse puhul) ning lubada ligipääsu andmetele vaid selleks volitatud isikutel (nt kaitsmiskomisjoni liikmed). Uurija peab täielikult vältima intervjueeritud isikute kommenteerimist kolmandatele isikutele.

Anonüümsuse säilitamine – uuringus osalejaid ei avalikustata tavaliselt nimeliselt, välja arvatud ametiisikuid (eksperte), kes ei vahenda oma isiklikku, vaid ametlikku seisukohta. Kui uuringus tuuakse näitlikustamiseks katkendeid intervjuudest ja intervjueeritavad ei ole eksperdid, võib tähistada intervjueeritava numbriga (näiteks intervjueeritav nr 5) või anda tsiteeritavale intervjueeritud isikule pseudonüümi. Intervjuudest toodud tsitaadid/katkendid peavad olema igakülgselt anonümiseeritud, st ka tsitaadis/katkendis ei tohi sisalduda vihjeid intervjueeritud isikule. Selleks tähistatakse kohaviited ja isikuviited kokkulepitud märgistusega või muu kirjeldusega, nt X, väikeettevõte, suurlinn.

Uuringus osalemine peab olema vabatahtlik – igal uuritaval on õigus uuringus mitte osaleda või uuringu käigus ümber mõelda. Sellisel juhul tuleb tema sooviga arvestada.

Uuringus osalejatele tuleks pakkuda hilisemat võimalust uuringu tulemustega tutvumiseks, näiteks öelda neile, kus ja millal nad soovi korral uuringutulemused leiavad.

5. UURIMISTÖÖ ÜLDISED VORMISTAMISNÕUDED

Uurimistöö vormistamisel jälgitakse, et selle elementide esitusviis oleks ühtne kogu töö ulatuses.
Vormistamise põhinõuded on esitatud alljärgnevas loetelus:

- Kasutatakse valget paberit formaadis A4 (210×297 mm), tekst trükitakse lehe ühele küljele (v.a tiitelleht ja selle pööre, mis trükitakse kahepoolsena). Töö esitatakse paberkandjal (üks eksemplar kas kammköites või spiraalköites) ning elektrooniline versioon pdf-vormingus.

- Lehekülje veerised peavad olema häälestatud järgnevalt: üleval ja all 2,5 cm, vasakul 3,8 cm ja paremal 2,5 cm.

- Kõik töö lehed nummerdatakse läbiva numeratsiooniga alates tiitellehest. Lehekülje numbrid lisatakse alates sissejuhatuse esimesest lehest. Tiitelleht võetakse numeratsioonis arvesse, aga nii sellele kui selle pöördele numbrit ei lisata. Numbrid paigutatakse lehekülje keskele 1,5 cm kaugusele alumisest servast, kasutades kirjakuju *Times New Roman* tähesuurusega 12 punkti.

- Töö põhitekst esitatakse kirjakujuga *Times New Roman* tähesuurusega 12 punkti, reavahega 1,5 rida. Erandina lisades, tabelites ja joonistel võib kasutada 11-punktist kirja (v.a nende pealkirjad ja allkirjad).

- Tekstis ei ole üldjuhul lubatud kasutada rasvast või kaldkirja. Erandina peab kaldkirja kasutama võõrkeelse teksti ja võõrkeelsete terminite puhul (nt *controlling*). Rasvast kirja võib kasutada üksikute oluliste sõnade esiletoomiseks teksti sees.

- Teksti kirjutamisel kasutatakse nn plokk-stiili, kus tekstilõigud eraldatakse täiendava vaba ruumiga, st lõikude vahele jäetakse üks tühi rida. Taandrida ei kasutata uue lõigu alguse tähistamiseks.

- Tekstilõikude joondamisel kasutatakse rööpjoondust (*justified*), seejuures ei tohi tekstis tekkida põhjendamatuid sõrendusi ja lünki, vajadusel tuleb kasutada poolitamist. Üksikut rida ei jäeta eraldi lehele. (Wordis kasutatakse valikut *orphan control*).

- Töö peatükke või muid iseseisevaid osi (sisukord, sissejuhatus jne) tuleb alustada uuelt leheküljelt. Alapeatükki tuleb jätkata eelneva (ala)peatükiga samalt leheküljelt. Kui leheküljele mahub alapeatüki teksti vähem kui kaks rida, alustatakse alapeatükki uuelt leheküljelt. Töö ühtki osa ei alustata ega lõppeda tabeli, joonise, valemi ega loeteluga.

Uurimistöö pealkirjade vormistamisel tuleb järgida tabelis 1 esitatud põhimõtteid.

Tabel 1. Erineva taseme pealkirjade vormistamise reeglid

Dokumendi osa	Määrangud
1. taseme pealkiri ehk peatüki pealkiri (Heading 1)	• Trükitähtedes, *Times New Roman*, rasvane kiri 16 punkti, joondatud keskele. • Alustatakse uuelt lehelt, pealkirja ees ruumi 72 punkti • Töö põhiosa pealkirjad nummerdatakse araabia numbritega (1., 2. jne), muud pealkirjad (näit sissejuhatus, kokkuvõte jne) jäävad ilma numbrita.
2. taseme pealkiri ehk alapeatüki pealkiri (Heading 2)	• Kirjatähtedes, *Times New Roman*, rasvane kiri 14 punkti, vasakjoondus. • Alustatakse jooksvalt lehelt, pealkirja ees ruumi. • Nummerdatakse araabia numbritega (1.1., 1.2. jne).
3. taseme pealkiri ehk punkti pealkiri (Heading 3)	• Kirjatähtedes, *Times New Roman*, rasvane kiri 12 punkti, vasakjoondus. • Alustatakse jooksvalt lehelt • Nummerdatakse araabia numbritega (1.1.1., 1.1.2. jne).

Kõik pealkirjad algavad suurtähega. Pealkirjades ei kasutata üldjuhul poolitamist ega lühendeid ning pealkirjade lõppu ei panda punkti. Erineva tasemega pealkirjade vahele võib paigutada sissejuhatava tekstilõigu, mis ei sisalda teema arendust.

Kui pealkirjas on mitu lauset, siis pannakse lausete vahele punkt, rea lõppu aga mitte. Mitmerealised pealkirjad (ka sisukorras) kirjutatakse reavahega 1,0. Uut pealkirjastatud jaotist ei alustata lehekülje alläärest, kui pealkiri jääb lehekülje lõppu või kui pealkirja alla mahub ainult üks rida teksti.

Peatüki ja alapeatükkide pealkirja ning sellele järgneva teksti vahele jäetakse vähemalt kaks tühja rida. Alapealkirja ja sellele eelneva ning järgneva teksti vahele jäetakse üks tühi rida.

5.1. Keelekasutus, lühendid ja arvud tekstis

5.1.1. Üldine keelekasutus

Oluline on õpilasuurimuse keeleline ja stiililine korrektsus. Töö tuleb kirjutada täpses ja selges oskuskeeles. Kasutatav sõnavara peab olema teaduslik. Vältida tuleb slängiväljendite, ajakirjanduslike, populistlike, käibe- ja ka poeetiliste fraaside kasutamist. Samuti tuleks vältida (üli)emotsionaalsete omadussõnade tarvitamist nähtuste või protsesside iseloomustamisel. Töö kirjutamisel välditakse nii kõne- kui konspektistiili. Kõnestiilile on omane liialdamine mina-vormi kasutamisega, konspektistiili iseloomustavad liiga lakooniline sõnastus ja lühendite rohkus.

Töö korrektne vormistus eeldab veatut kirjakeelt, lubamatud on ka trükivead. Töö keel on rangelt teaduslik ja selle tagamisel peetakse silmas järgmisi nõudeid:

- Sõnastus peab olema korrektne ja loogiline ning vastama kasutatava keele ortograafiale. Väljenduslaad peab olema lihtne, tuleb hoiduda paljusõnalisusest.
- Töös tuleb kasutada üldtunnustatud ja väljakujunenud terminoloogiat. Mitme paralleelselt käibel oleva termini puhul tuleb välja valida põhitermin, mida töös läbivalt kasutatakse. Uusi termineid võib kasutada, kui valdkonnas vajalik termin puudub.
- Tuleb hoiduda liialdamisest võõrkeelsete terminitega. Kui võõrkeelsele terminile ei õnnestu leida adekvaatset eestikeelset vastet või kaheldakse oma valikus, on soovitatav lisada eestikeelse vaste järele sulgudesse kaldkirjas ka vastav võõrkeelne termin.
- Võõrkeelse materjali tõlkimisel tuleb muuta lausete struktuuri vastavalt eesti keele süntaksile ning kasutada käsitletava valdkonna termineid õiges tähenduses ja kontekstis. Tõlkimisel tuleb taotleda mõtestatud lauset, mitte sõnasõnalist tõlget.
- Sõnakorduste asemel kasutatakse rikkalikumat sõnavara.
- Töö kirjutamisel tuleb eelistada kindlat kõneviisi ning umbisikulist tegumoodi (näiteks *töös käsitletakse / analüüsitakse / uuritakse / hinnatakse* või *on käsitletud / on analüüsitud* jne). Uurimistöös tuleb üldjuhul kasutada töö kirjutajale viitamisel sõna „autor“, nt „Käesoleva töö autor on seisukohal, et…“, „Autor ei nõustu…“, „Autor toetab…“.

5.1.2. Lühendid

Enne mistahes lühendi esmakordset kasutamist tekstis tuleb see defineerida täieliku kirjapildi kaudu, paigutades lühendi ümarsulgudesse täieliku kirjapildi järele. Näiteks sisemajanduse koguprodukt (SKP), Majanduskoostöö ja Arengu Orgnisatsioon (OECD — *Organization for Economic Co-operation and Development*). Võõrkeelsete sõnaühendite puhul võib kasutada kas lähtekeelset lühendit või tõlgitud sõnaühendist saadud eesti lühendit. Näiteks EL = Euroopa Liit, USA = *United States of America*. Kui lühend on üldlevinud ning selle puhul ei ole tavaks täisnime pruukida (näiteks USA, ÜRO, WTO jne) või tegemist on tavalühendiga (näiteks lk, jne, jt), siis ei ole lühendit vaja selgitada. Kõikidest kasutusele võetud lühenditest ja terminitest tuleb kogu töö ulatuses kinni pidada.

Vastavalt praegustele õigekeelereeglitele ei ole eestikeelsete lühendite lõppu (näiteks lk — lehekülg, nr — number, a — aasta) vaja punkti panna. Punkt pannakse juhul, kui ilma selleta on tekstist raske aru saada ning sisepunkt juhul, kui ilma punktita lühend langeb kokku mõne eestikeelse sõnaga (näiteks k.a — käesoleval aastal, kaasa arvatud, s.o — see on). Sobimatu on lühendada Eesti Vabariik (EV). Olenevalt kontekstist tuleb EV asemel kirjutada *Eesti Vabariik*, *riik* või loobuda riigi nimetatmisest.

Kogu töö ulatuses tuleb kinni pidada kõikidest kasutusele võetud terminitest ja lühenditest. Kui neid on üle kahekümne, on vaja koostada lühendite ja terminite loetelu ja paigutada see sisukorra järele. Üldkasutatavaid lühendeid ja tähiseid loetelus ei esitata. Lühendite ja/või tähiste loetelu vormistamisel järgitakse järgmisi põhimõtteid:

- lühendid ja tähised esitatakse tähestikulises järjekorras (tähiste puhul ladina tähed enne kreeka tähti, trükitähed enne kirjatähti);
- iga lühend ja tähis paigutatakse eraldi reale;
- kiri 12 punkti, vasakjoondus, reavahe 1,5.

5.1.3. Arvud

Tavalises tekstis on soovitatav arvud ühest kuni kümneni (1–10) kirjutada sõnadega, ülejäänud arvud numbritega. (Seitse firmat, 135 ettevõtet). Kui tekstis on palju arve või suuri ja väikesi arve lähestikku, siis kirjutatakse need kõik numbritega. (Anu on töötanud 7 aastat põhikoolis ja 18 aastat gümnaasiumis, kokku on tal 25 aastat pedagoogistaaži).

Matemaatilises, statistilises ja rahanduslikus tekstis kirjutatakse kõik arvud numbritega. Kui arvule järgneb mõõtühik või tähis, siis kirjutatakse ta numbritega, seejuures jäetakse arvu ja mõõtühiku vahele üks tühik. Erandina ei panda tühikut arvule järgneva kraadi- või protsendimärgi ning nurgaminuti või -sekundi puhul. (Ruumi pikkus on 4 m ja laius 3 m. Ööpäeva keskmine temperatuud on +15°C. Intress on 8%).

Arv ja temale järgnev mõõtühik või tähis peavad paiknema ühel ja samal tekstireal. Viie- või suuremakohaliste arvude puhul kasutatakse arvu täisosa numbrite kolme kaupa grupeerimist alates lõpust (Ettevõtte käive 2024. aastal oli 25 567 396 eurot).

Nii tekstis kui ka tabelites peaks loobuma rohkema kui 3–4 tüvenumbriga arvude kasutamisest. Suurte arvude korral on soovitatav kasutada kombineeritud kirjutusviisi, mille puhul arv kirjutatakse numbritega ja suurusjärk sõnadega. Seda soovitust ei pea rakendama juhul, kui arvu täpne esitamine on oluline ja asjakohane, näiteks tuginevad nendele arvandmetele töös järgnevad arvutused (Eesti rahvaarv on 1,32 miljonit elanikku, linna rahvaarv 2021 aastal oli 52 660 elanikku, mis on 20% vähem kui 5 aastat tagasi).

Järgarvud kirjutatakse enamasti araabia numbritega, mille järel on punkt. Järgarvu kirjutamisel rooma numbritega arvule punkti ei järgne. Käändelõppe ei lisata põhi ega järgarvudele, kui kääne selgub järgnevast nimisõnast, nt *2014. aastal (mitte 2014-ndal aastal), 50 vastajast (mitte 50-st vastajast), 13. korrusele (mitte 13-ndale korrusele).*

Arvandmete kirjutamisel tuleb jälgida, et valitud stiili kasutataks ühtlaselt läbi kogu töö.

5.2. Töö iseseisvate osade vormistamine

5.2.1. Tiitelleht

Tiitelleht on uurimistöö esimene lehekülg, mis vormistatakse töö keeles. Tiitellehel on töö kohta järgmised andmed: kooli ametlik nimi, autori ees- ja perekonnanimi, töö pealkiri ja liik (uurimistöö), juhendaja ees- ja perekonnanimi ning teaduskraad või kutse, kaasjuhendaja ja/või konsultandi ees- ja perekonnanimi (kui neid kasutati), töö kaitsmise koht(linn) ja aasta.

Iga element paigutatakse eraldi reale, kaitsmise koht ja aastaarv on samal real. Koha ja aastaarvu vahele koma ei panda. Tiitellehel ei kasutata lühendeid ega poolitata sõnu. Tiitellehe näidis on esitatud lisas 1.

Tiitellehe tekst kirjutatakse kirjatähtedega, töö pealkirja ja autori nime puhul võib kasutada trükitähti. Tekst kirjutatakse stiilis *normal*, aga tavaliselt on tähesuuruseks 14 pt. Töö pealkirja võib kirjutada rasvases kirjas (*bold*). Ükski rida ei lõpe punktiga. Kooli nimi paigutatakse lehe ülemise serva keskele. Autori ees- ja perekonnanimi paiknevad pealkirja kohal. Töö pealkiri kirjutatakse lehe esimese kolmandiku lõppu. Pealkirja alla märgitakse töö liik (uurimistöö). Töö juhendaja kraad või kutse (lühendina: PhD, MSc, õp, jne) ja nimi trükitakse lehe teise kolmandiku lõppu paremasse serva. Töö valmimise koht ja aasta paigutatakse lehe alumisse serva keskele.

Tiitellehe pöördel esitatakse autorideklaratsioon, juhendaja (ja kaasjuhendaja) kinnitus töö nõuetele vastavuse kohta ning kaitsmiskomisjoni esimehe kinnitus töö kaitsmisele lubamise kohta Tiitellehe pöörde näidis on esitatud lisas 2.

5.2.2. Sisukord

Sisukorras esitatakse kõik töö komponendid täpses vastavuses töös toodud pealkirjade ja leheküljenumbritega, millelt vastav alajaotus algab. Sisukorda ei märgita tiitellehte ja sisukorda ennast, küll aga loetletakse kõik lisad ükshaaval koos pealkirjadega.

Sisukorra vormindamisel tuleb järgida järgmisi põhimõtteid:

- Esimese taseme pealkirjad – trükitähtedes, kiri *Times New Roman* 12 punkti, vasakjoondus, reavahe 1.
- Teise ja madalama taseme pealkirjad – kirjatähtedes, kiri *Times New Roman* 12 punkti, joondus vasakult servast taandega (iga tase eelneva suhtes taandega), reavahe 1.
- Kui pealkiri ei mahu ühele reale, siis järgmisele reale ulatuva pealkirjaosa vasaktaane peab vastama pealkirja esimese rea tekstiosa algusele.
- Kui töö osade pealkirjad on vormistatud õigete stiilidega (*headings*), siis saab sisukorra genereerida arvuti tekstiredaktori abil automaatselt, aga selle vastavust nõuetele tuleb ise kontrollida.

Sisukorra näidis

SISUKORD 2

LÜHENDID JA TERMINID 3
SISSEJUHATUS 5
1. ESIMESE PEATÜKI PEALKIRI 7
2. TEISE PEATÜKI PEALKIRI 7
2.1. Teise peatüki esimene alapeatükk 8
2.2. Teise peatüki teine alapeatükk 9
2.3. Teise peatüki kolmas alapeatükk 9
2.3.1. Kolmanda alapeatüki esimene alapunkt 9
2.3.2. Kolmanda alapeatüki teine alapunkt 12
3. KOLMANDA PEATÜKI PEALKIRI 19
3.1. Kolmanda peatüki esimene alapeatükk 22
3.2. Kolmanda peatüki teine alapeatükk 23
3.2.1. Teise alapeatüki esimene alapunkt 24
KOKKUVÕTE 29
RESÜMEE 30
KASUTATUD MATERJALID 31
LISAD 32

5.2.3. Töö põhiosa

Põhiosas oleva tavateksti vormistust puudutavad aspektid olid esitatud käesoleva juhendi 5. peatükis. Käesolevas alapeatükis keskendutakse loeteludele, tabelitele, joonistele ning valemitele.

5.2.4. Loetelud

Loetelusid kasutatakse teksti liigendamiseks ning visuaalse jälgitavuse parandamiseks. Loetelud tähistatakse tavaliselt kas araabia numbrite (1.; 2.; 3. ...), väiketähtede (a); b); c); d) ...), mõttekriipsude või punktidega. Vormistamisel kasutatakse läbivalt reavahet 1,5.
Kui loetelu koosneb üksikutest sõnadest või sõnaühenditest, siis kirjutatakse nad üksteise järele ja eraldatakse komaga. Järjekorda võib tähistada numbrite või tähtedega, mille järel on ümarsulg.

Näide:
Teenistujad jagunevad ametnikeks, abiteenistujateks ja koosseisuvälisteks teenistujateks.
Teenistujad jagunevad 1) ametnikeks, 2) abiteenistujateks, 3) koosseisuvälisteks teenistujateks.
Teenistujad jagunevad a) ametnikeks, b) abiteenistujateks, c) koosseisuvälisteks teenistujateks.

Kui loetelu sisuks on pikemad sõnaühendid või laused, võib iga punkti alustada uuelt realt. Numbri või tähe järel on ümarsulg, alustatakse väiketähega ja laused eraldatakse üksteisest semikooloniga. Loetelu ees oleva lause lõppu pannakse koolon vaid siis, kui lauses on kokkuvõttev sõna.

Näide:
Hea sissejuhatus peab täitma nelja tingimust:
1) äratama lugejas huvi;
2) andma lugejale märku, millise nurga alt autor teemat käsitlema hakkab;
3) avama autori põhiidee;
4) olema lühike.

Loetelus kasutatakse nummerdamist tavaliselt siis, kui koostisosade järjekord on oluline. Muudel juhtudel võib numbrid asendada punkti või mõttekriipsuga (–).

Näide:
Kohalik omavalitsus rajaneb järgmistel põhimõtetel:
- kohaliku elu küsimuste iseseisev ja lõplik otsustamine ning korraldamine;
- igaühe seaduslike õiguste ja vabaduste kohustuslik tagamine vallas ja linnas;
- seaduste järgimine oma ülesannete ja kohustuste täitmisel jne.

Mitmelauselised loeteluelemendid esitatakse alati vertikaalselt, iga element algab suurtähega ning lõpeb punktiga. Kui mõni loetelu punkt sisaldab omakorda loetelu, siis tähistatakse üldisema loetelu punktide järjekorda tingimata numbritega, alluva loetelu punkte aga tähtedega (koos suluga).

Näide:
Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised ülesanded:
1. Anda kirjanduse põhjal ülevaade emotsioonidest. Selleks analüüsitakse töötajate ja klientide emotsionaalse rahuolu tegureid. Täiendavalt käsitletakse nendevahelisi seoseid.
2. Viia läbi empiiriline uurimus, milles uuritakse personali rahulolu oma tööga. Rahuolu hindamiseks kasutatakse eelnevalt mainitud uurimuse küsimustikku.
3. Analüüsida töötajate emotsionaalset rahulolu ning võrrelda töötajate ja klientide emotsionaalset rahulolu. Põhifookus on tulemuste kõrvutamisel.

Tuleb silmas pidada, et erinevalt vormistatud loetelud annavad edasi erinevat sisu ning et kirjavahemärgid ei oleks vastuolus eesti keele grammatika reeglitega. Loetelu igal tasandil peab olema vähemalt kaks alapunkti. Kogu töö ulatuses tuleks kasutada ühtset loetelude esitust ning vältida liiga paljude erinevate stiilide kasutamist.

5.2.5. Tabelid

Tabeleid kasutatakse andmete süstematiseeritud ja ülevaatlikuks esitamiseks. Töötlemata andmete tabelid (autori kogutud või teiste autorite avaldatud andmed) ning töö käigus arvutatud või koostatud suuremahulised tabelid esitatakse üldjuhul eraldi lisana.

Igal tabelil on pealkiri, mis algab sõnaga „Tabel“, selle järele lisatakse tabeli järjekorra number ja punkt ning seejärel lakooniline tabeli sisu, objekti ja ajavahemikku kirjeldav pealkiri. Pealkirja sõnastamisel tuleb alustada tabeli sisust, millele järgneb objekti (ettevõtte, riigi jm) nimetus ja lõpuks ajavahemik. Kui kõik tabelis olevad arvandmed on

mõõdetud sama mõõtühikuga, siis lisatakse see mõõtühik sulgudes tabeli pealkirja järele. Kõik töös esinevad tabelid nummerdatakse araabia numbritega kas kogu töö ulatuses (lihtnumeratsioon) või üksikute peatükkide ulatuses (liitnumeratsioon). Näiteks „Tabel 1." või „Tabel 3.4.", kusjuures viimane tähendab kolmanda peatüki neljandat tabelit.

Vormistuslikult tuleb tabelite puhul järgida allolevaid nõudeid:

- Tabeli pealkiri joondatakse vasakule ning selle ette ja järele jäetakse ruumi vähemalt 1 rida. Pealkirja suurus on 12 punkti ning selle lõppu punkti ei panda.
- Tabelisse kantavad tähised, arvud ja sõnaline tekst sisestatakse suurusega 12 või 11 punkti, reavahega 1,0.
- Tabel joondatakse lehel vasakule, veergude pealkirjad joondatakse veeru keskele.
- Veergude ja ridade pealkirjad kirjutatakse esisuurtähega ning alaveergude pealkirjad väiketähega. Kui tabelis on esitatud erinevates mõõtühikutes mõõdetud arvandmed, siis lisatakse mõõtühik veergude või ridade nimetuste juurde sulgudesse või eraldades need nimetusest komaga.
- Tabeli veerge üldjuhul ei nummerdata. Veergude nummerdamine araabia numbritega on vajalik vaid juhul, kui tekstis viidatakse konkreetsele veerule või veeru nimetuses on näidatud, kuidas saadakse tulemus (näiteks veerg 2 x veerg 3).
- Tabelisse kantav tekst joondatakse tabelis vasakule ning arvud paremale, nii et koma koht oleks samal joonel. Arvandmete puhul jälgitakse, et samas veerus olevad arvandmed oleksid esitatud sama täpsusastmega.

Tabelile järgneb allikaviide, kus kasutatakse kirjasuurust 12 punkti ning reavahet 1,0. Allikaviide algab sõnaga „Allikas", sellele järgneb koolon ning seejärel viide töös kasutatavas viitesüsteemis. Kui tabel on koostatud muudest allikatest võetud andmete alusel, kuid sisaldab autori arvutusi või kui tabeli andmed on kogutud mitmest allikast, siis lisatakse kooloni järel näiteks fraas „autori arvutused/koostatud lisas 3 toodud andmete alusel".

Tabeli alla võib lisada märkusi kasutades kirjasuurust 12 punkti ning reavahet 1,0. Tabeli allikaviite või märkuste järele jäetakse ruumi vähemalt 1 rida.

Tabelites esitatud andmed tuleb siduda töö tekstiga, kõikidele tabelitele tuleb töös viidata üldjuhul enne nende esinemist töös. Selleks kasutatakse: otsest viitamist (alljärgnev tabel 3 iseloomustab ...) või kaudset viitamist (vt tabel 8). Peale sellist viidet peab töös kas kohe või järgmisel leheküljel järgnema tabel. Vältimaks tabeli poolitamist, tuleb vajadusel tabel ümber paigutada ning kasutada vabaks jäänud ruumi järgneva teksti paigutamiseks. Tabelite poolitamine on üldjuhul lubatud vaid töö lisades. Sellisel juhul korratakse tabeli päist lisa igal leheküljel. Töö teksti paigutatavad tabelid olgu võimalikult lihtsad ja lühikesed. Tekstis esitatakse tavaliselt tabelid, mille maht ei ületa ühte lehekülge. Mahukamad tabelid tuuakse lisades. Tabel tuleb lehele paigutada nii, et selle lugemine oleks võimalik ilma tööd pööramata või erandjuhul pöörates tööd 90° kellaosuti liikumise suunas (tabeli päis jääb siis köiteserva poole). Järgnevalt on esitatud näited tabeli võimalikust kujundusest.

Näide:

Tabel 1. Tabeli pealkiri sh sisu, objekt, ajavahemik (mõõtühik)

	Suur algustäht			
Suur algustäht	väike algustäht	väike algustäht	väike algustäht	väike algustäht
Suur algustäht	123,45	123	–	789
Suur algustäht	0,00	0	456	...

Allikas: Perekonnanimi (2013, 27); autori arvutused

Märkused:

1. Esimene märkus tabeli sisu kohta. Kui on pikem märkus, mille tekst ei mahu ühele reale, siis järgmisel real paigutatakse tekst nii, et märkuste numbrid oleksid tekstist eristuvad.
2. Teine märkus tabeli andmete kohta, seekord veidi lühem ja mahub ühele reale.

Näide:

Tabel 2. Eesti elanike haridustase (alates 15-aastastest) 2020 ja 2025 a seisuga 1. jaanuar

Haridustase, vanuserühmad kokku	2020		2025	
	Mehed	Naised	Mehed	Naised
Hariduseta, alusharidus	1372	1170	1398	1082
Põhiharidus	73792	68291	79718	67201
Keskharidus või kutseharidus keskhariduse baasil	236062	234704	247576	239963
Kõrgharidus või keskeriharidus keskhariduse baasil	142822	241966	166266	273123
Magister	75878	124968	81403	135262
Doktor	4571	4382	5232	5215

Allikas: Eesti statistikaamet http://www.stat.ee/

5.2.6. Joonised

Joonisteks on kõik töös sisalduvad illustratsioonid, sh diagrammid, graafikud, geograafilised kaardid, projektid, eskiisid, plaanid, joonistused, skeemid, fotod jne.
Joonist koostades tuleb silmas pidada, et

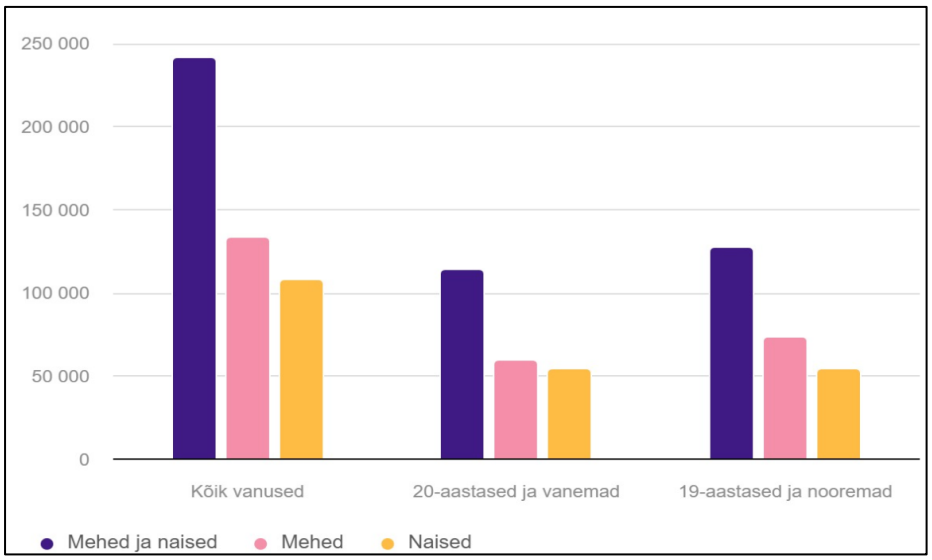
- seal olev informatsioon oleks selgelt eristatav ja kergesti jälgitav;
- kasutataks sobivaid joonise tüüpe ning arvjooniste puhul välditaks erinevaid moonutusi (näiteks 3D-efekti kasutamine);
- teisest allikast võetud joonise puhul oleks see üldjuhul töö autori poolt uuesti loodud (vältida võimalusel lõika-kleebi-lahendusi);
- teisest võõrkeelsest allikast võetud joonise puhul oleks sellel olev tekst üldjuhul eesti keelde tõlgitud.

Igal joonisel on allkiri, mis tuleb paigutada joonise alla. Allkiri algab sõnaga „Joonis“, selle järele lisatakse joonise järjekorra number ja punkt ning seejärel lakooniline joonisel kujutatut kirjeldav pealkiri. Kõik joonised nummerdatakse analoogiliselt tabelitega. Näiteks „Joonis 1.“ või „Joonis 1.2.“, viimane tähistaks 1. peatüki 2. joonist.
Vormistuslikult tuleb joonise juures järgida allolevaid nõudeid:

- Joonise allkiri joondatakse vasakule ning selle ette ja järele lisatakse lõiguvahe 1 rida. Allkirja suurus on 12 punkti ning selle lõppu punkti ei panda.
- Joonisele kantavad tähised, arvud ja sõnaline tekst sisestatakse suurusega 12 või 11 punkti.
- Joonisel kasutatud tähiseid tuleb selgitada kas joonise väljal või tekstis joonise juures.
- Joonis joondatakse lehel keskele.
- Soovitatav on joonis ümbritseda raamjoonega.
- Kui joonis on koostatud tabeltöötlustarkvara abil, siis tuleb joonise kohale sageli automaatselt lisatav joonise pealkiri eraldi eemaldada.
- Kui joonis sisaldab arvtelgesid, siis peavad joonisel olema esitatud ka telgede nimetused.

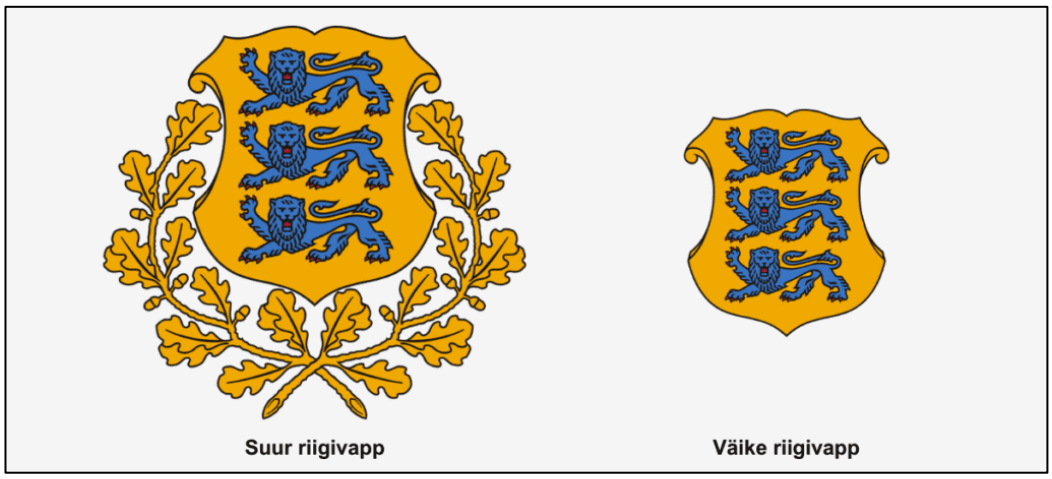
Joonise allkirjale järgneb allikaviide, kus kasutatakse 12-punktist kirja ning reavahet 1,0. Allikaviide algab sõnaga „Allikas“, sellele järgneb koolon ning seejärel viide töös kasutatavas viitesüsteemis. Kui joonis on koostatud muudest allikatest võetud andmete alusel, kuid sisaldab autori arvutusi või kui joonise andmed on kogutud mitmest allikast, siis lisatakse kooloni järel näiteks fraas „autori arvutused/koostatud lisas 3 toodud andmete alusel“. Joonise allikaviite järele jäetakse ruumi 1 rida. Järgnevalt on esitatud näiteid joonise võimalikust kujundusest.

Näide 1:

Joonis 1. Spordiorganisatsioonides spordialade harrastajate arv soo ja vanuserühma järgi 2024. Allikas: Statistikaamet

Näide 2:

Joonis 2. Eesti riigivapid. Allikas: Riigikantselei

Kõik joonised ning sealt väljaloetav informatsioon peavad olema tekstis piisavalt lahti seletatud. Kui joonise kohta on vaja joonisel esitada täiendavaid märkusi, tuleb nende vormistamisel lähtuda samadest nõuetest, mis on esitatud tabelite märkuste osas.
Kõikidele joonistele tuleb töö tekstis viidata üldjuhul enne joonise esinemist töös. Selleks kasutatakse otsest viitamist (alljärgnev joonis 1. iseloomustab ...) või kaudset viitamist (vt joonis 2). Peale sellist viidet peab töös kas kohe või järgmisel leheküljel järgnema joonis. Kui joonis nihkub järgmisele lehele, siis tuleks kasutada eelmisel lehel vabaks jäänud ruumi järgneva teksti paigutamiseks.

5.2.7. Valemid

Töö sisu seisukohalt olulised valemid kirjutatakse eraldi välja koos selgitustega ning kui töös esineb rohkem kui üks valem, numereeritakse need araabia numbritega. Suure hulga valemite korral võib kasutada sarnaselt tabelitele ja joonistele liitnumeratsiooni (näiteks valem 2.3 oleks teise peatüki kolmas valem). Lihtsaid matemaatilisi avaldisi ei ole vaja töös välja tuua.

Üldjuhul kasutatakse valemi kirjutamiseks kasutatavas tekstitöötlustarkvaras olevat võrrandiredaktorit. Valem kirjutatakse eraldi reale ja joondatakse keskele. Valemis kasutatavad üksikud tähed ja sümbolid kirjutatakse tekstis kursiivis. Võimalusel kasutatakse valemites üldlevinud tähiseid. Kasutada tuleb korrektseid matemaatilisi sümboleid (näiteks * ei ole korrutusmärk). Valemi järele ei panda kirjavahemärki, aga sama rea paremasse serva märgitakse ümarsulgudesse valemi number. Järgmisel real defineeritakse esmakordselt kasutatavad sümbolid (reavahe 1,0), Valemi sümbolite seletus algab sõnaga “kus” ning seletused kirjutatakse üksteise alla.

Kogu töö ulatuses tuleb järgida valemite ühtset kirjutusviisi. Valemid kirjutatakse kaldkirjas kirja suurusega 12 punkti. Vältida tuleb definitsioonide esitamist valemi kujul. Viidates tekstis valemile, paigutatakse selle number sulgudesse. Valemites ei tooda mõõtühikuid, need esitatakse valemites kasutatud sümbolite seletustes.

Näide:

$$\boldsymbol{b} = \frac{Y - \boldsymbol{na}}{X} \quad (1)$$

kus

a – püsivkulu,
b – muutuvkulude määr,
n – perioodide arv,
X – tegevusmaht,
Y – kogukulu.

5.2.8. Lisad

Lisadesse paigutatakse need töö materjalid, mis on vajalikud töö eesmärgi täitmisel, kuid mille esitamine tekstis ei ole otseselt vajalik või on tegemist mahuka materjaliga (näiteks töötlemata andmed, suuremahulised tabelid, ankeetküsimustikud, tarkvara genereeritud aruanded, intervjuude transkriptsioonid vms). Kõikidele lisadele tuleb tekstis viidata, seejuures lisad järjestatakse viitamise järjekorras.

Vormistuslikult tuleb pöörata tähelepanu järgnevale:

- Lisad algavad töö lõpus esimese taseme pealkirjaga „LISAD“, mis võib olla paigutatud esimese lisaga samale leheküljele (sel juhul ei jäeta lehekülje algusesse 72punktist tühimikku).
- Iga lisa alustatakse uuelt leheküljelt ning selle pealkiri esitatakse teise taseme pealkirjana kujul „Lisa 1. Pealkiri“.
- Kõik lisad tuleb nummerdada ja pealkirjastada ning esitada ka töö sisukorras.
- Kui lisa paikneb mitmel lehel, siis alates lisa teisest lehest tuuakse lehe ülemises paremas servas sellekohane märge (näiteks lisa 1 järg). Seda märget ei esitata töö sisukorras.

Kui lisades esitatakse tabeleid või jooniseid, siis vormistatakse need üldjuhul igaüks eraldi lisana ning vastavale tabelile või joonisele enam eraldi pealkirja ei panda (lisa pealkirjaks on vastava tabeli või joonise pealkiri). Lisades esitatud joonistele, tabelitele, fotodele jne lisatakse allikaviide (sarnaselt tabelitele ja joonistele töö põhiosas), kust selgub materjalide päritolu (Autori erakogu; Autori andmete alusel koostatud tabel; J. Tamme eraarhiivist).

6. VIITAMINE UURIMISTÖÖDES

6.1. Nõuded viitamisele

Kõikidele uurimistöös esitatud teiste autorite seisukohtadele, tsitaatidele, arvandmetele, valemitele, joonistele, illustratsioonidele jms või muudest allikmaterjalidest pärinevatele andmetele tuleb viidata.

Nimetatud põhimõtte rikkumist nimetatakse plagiaadiks. Kui tuvastatakse, et õpilane on teiste isikute loodud teose või selle osa avaldanud oma nime all ilma korrektse viitamiseta, siis on õpilane rikkunud akadeemilisi tavasid, millega võib kaasneda kaitsmisele mittelubamine ning hinne 1. Kuna karistatav on nii tahtlik kui tahtmatu plagiaat, siis on oluline, et õpilane oskaks korrektselt viidata. Alljärgnevalt käsitletakse

viitamise põhimõtteid. Alapeatüki lõpus esitatakse olulisemad plagiaadi vormid (vead viitamisel, mida tuleks vältida).

Uurimistöös tuleb kasutada ühtset viitamissüsteemi, EBS Gümnaasiumis kasutatakse tekstisiseste viidete puhul nimelise viitamise süsteemi, st, et viidatava teksti järele kirjutatakse ümarsulgudesse töö autor (selle puudumisel pealkirja esimene sõna või sõnad), aastaarv ning vajadusel lisatakse komaga eraldatutud viidatava allika lehekülje number. Tekstisisene viitamine ei välista joonealuste märkuste kasutamist, kui see peaks vajalikuks osutuma.

Teiste autorite materjale lisamiseks ehk „laenamiseks" on kaks viisi:

- tsiteerimine ehk otsene "laen";
- refereerimine ehk ümbersõnastatud selgitus.

Tsiteerimine on teise autori väite täpne kordus, mis peab olema esitatud jutumärkides. See peab vastama originaalile täielikult nii sõnastuse, ortograafia, kirjavahemärkide kui ka rõhuasetuse (näiteks kursiiv, sõrendus, allakriipsutus jms) poolest. Tõlgitud tsitaadi puhul peab tõlge olema originaali võimalikult täpne koopia ning vajadusel viitama tõlkijale (kui selleks pole töö autor). Kui selguse või täpsuse huvides on vajalik, võib tõlgitud tsitaadi originaalkeelse teksti lisada allmärkusena. Kui tsitaadi esitamisel jäetakse välja mõned sõnad, siis tuleb need markeerida kolme punktiga (...). Kui tsitaati täiendatakse selgitusega, siis tuleb kasutada nurksulgusid [ ]. Viide märgitakse kohe pärast tsitaati lõpetavaid jutumärke, sõltumata sellest, kas see asub lause lõpus või keskel.

Tsitaate kasutatakse üldreeglina juhul, kui on tegemist mingi eriti ilmeka, huvitava, värvika näitega. Tsitaat algab lehe vasakust äärest. Kui tsitaat on pikem kui 3 rida, siis tuuakse see välja eraldi lõigus. Lühemad tsitaadid esitatakse teksti sees. Vältima peab tsitaatide liigset kasutamist. Näiteks 10 lehekülje pikkuses töös ei tohiks kasutada rohkem kui 2–3 lühikest tsitaati. Erinevatest allikatest rohkete tsitaatide kokkukleepimine (ilma töö autori panuseta) ei ole lubatud. Erandiks on intervjuudele tuginevad uurimused, mille puhul on intervjuudest pärinevad tsitaadid illustratsiooniks autori järeldustele.
Refereerimine on teise autori või allika sisu vabas vormis (oma sõnadega) esitus. Refereerimise puhul ei anta teise autori või allika sisu edasi sõna-sõnalt, vaid töö autor sõnastab selle mõtte sobivaks (kokkuvõtlikus, kommenteerivas vormis). Refereeringu puhul ei tohi jutumärke kasutada, kuid tuleb viidata allikale. Refereeringu esitusest peab selguma, missugused mõtted kuuluvad refereeritavale autorile ja kust algavad töö autori enda kommentaarid. Kogu alapeatükki hõlmav refereering ei ole lubatud.

Näide tsiteerimise ja refereerimise kohta Martin Ehala õpikust "Kirjutamise kunst".
Ehala toob näite Kristjan Jaak Petersoni käsitlevast artiklist "Eesti kirjanduse biograafilises leksikonis".
Tsitaat:
"Andeka noormehena ilmutas P. silmatorkavat iseseisvust nii oma vaadetes kui ka kirjanduslikes taotlustes. Tema filoloogilised huvid ulatusid kuni Aasia ja Aafrika keelteni; artiklid eesti lauseõpetuse alal kannavad tõsist uurimuslikku iseloomu. P. Filosoofilistes ja kirjanduslikes põhimõtetes põimuvad klassikalised hariduselemendid Euroopa XVIII saj. teise poole vaimuelule iseloomulike uute tendentsidega." (EKBL 1975, 272)

Refereering:
Kuigi noor, olid Kristjan Jaak Petersoni vaated ja kirjanduslikud taotlused märkimisväärselt iseseisvad: neis olid ühendatud klassikalise hariduse väärtused Euroopa XVIII sajandi teise poole uuenduslike ideedega. Kristjan Jaak Peterson huvitus tõsiselt ka filoloogiast, niihästi eesti keelest kui ka eksootilistest Aasia ja Aafrika keeltest. Tema uurimused eesti süntaksist annavad tunnistust niihästi andekusest kui ka tõsisest teaduslikust suhtumisest. (EKBL 1975, 272)

Viitamise puhul tuleb täiendavalt arvestada, et:

- Viidatakse kõigile allikatele, mida autor on tegelikult kasutanud. St kõik tekstis viidatud allikad peavad leiduma kasutatud allikate loetelus ning kõik kasutatud allikate loetelus olevad allikad peavad olema viidatud tekstis.
- Viitama ei pea üldtuntud faktidele, andmetele, seisukohtadele, mis on teada valdavale osale inimestest ning kättesaadavad entsüklopeediates, sõnaraamatutes jms. Näiteks: „Eesti taasiseseisvumine tõi kaasa suuri muutusi riigikorralduses.“ Samas peab viitama allikale juhul, kui väited on vaieldavad või tegemist on tõlgendatava nähtusega.
- Kirjalike materjalide kasutamisel tuleb viidata originaalallikale. Kui laused, mõtted ei ole originaalallikast kättesaadavad, võib neile viidata läbi teise allika. Selliste viidete vormistamisel tuleb viitekirjesse lisada nii originaalallikas kui ka allikas, mille kaudu viidatakse, näit (Serra 1963 viidatud Kattel 2007, 4).

Tsiteeringu või refereeringu mittekorrektse vormistamisega võivad kaasneda järgmised plagiaadi vormid:

- Sõnasõnaline plagiaat – teise autori tekst võetakse üle sõna-sõnalt, aga jäetakse lisamata jutumärgid. Sellisel juhul ei ole võimalik eristada autori panust teiste autorite omast.
- Veebiallikate lõika-kleebi kasutus – veebist võetud informatsioonile jäetakse korrektselt viitamata või ei lisata vastavaid allikaid kasutatud allikate loetellu. Ühtlasi peab arvestama, et erinevalt trükis ilmunutest ei ole veebiallikad eelretsenseeritud.
- Ebapiisav ümbersõnastamine – teiste töös kirjapandut kasutatakse nii, et muudetakse ainult üksikuid sõnu või nende järjekorda ning jäetakse piisavalt arusaadavalt viitamata algallikale. Sellisel juhul jäetakse mulje, et esitatav argument on autori oma, kui see tegelikult seda ei ole.
- Mittekorrektne viitamine – viite vormistamisel ei järgita viitamise reegleid, kasutatud allikate loetelus on allikaid, mida ei kasutatud, või kui viide ei pärine originaalallikalt, siis jäetakse lisamata, mille kaudu sellele viidatakse.
- Teiste poolt koostatud materjalide esitlemine enda omana – õpilane edastab kellegi teise poolt koostatud töö enda nime all. Isegi kui see toimub teise osapoole teadmisel, on see tegevus keelatud.

6.2. Tekstisisese viitamise näited

Oluline on jälgida, et viitamine oleks kogu töö ulatuses ühtne. Viidete koostamisel on soovitav kasutada tekstiredaktori vastavat töövahendit. Täpne viite koosseis ja paigutus

sõltuvad sellest, mis tüüpi allikale viidatakse. Tekstisisese viite asukoht määratakse vastavalt sellele, mille kohta viide käib.

Sõna puhul tuleb viide paigutada lause sisse üksiku sõna järele:
Nn *karsikko*-kaljud (Vilkuna 1992) on seni veel laiemalt suhteliselt tundmatud.

Ühe lause puhul tuleb viide paigutada lause lõppu enne vastava lause lõppu tähistavat kirjavahemärki:
Soome traditsioonis tuntakse ka nn *457ärsikki*-kive ja *457ärsikki*-kaljusid (Vilkuna 1992).

Mitme lause puhul tuleb viide paigutada peale tsitaadi või refereeringu lõppu tähistavat kirjavahemärki ning viite lõpusulu järele punkti ei panda:
„Ainult siis rahvas väärib olemasolu õigust, kui tal on rahvuskultuurilisi väärtusi, millede kadumisest oleks kahju. Tähtsaim rahvuskultuuriline aare on arenenud ja väärtuslik kirjakeel.“ (Aavik 1936, 428)

Lõigu puhul tuleb viide paigutada lõigu lõppu peale lõigu lõppu tähistavat kirjavahemärki.
Loetelu puhul tuleb viide paigutada loetelu ette enne koolonit:
Varudesse tehtavate investeeringude tsüklilisuse hindamisel võib eristada järgmised varude grupid (Nurkse 1952):

- kodumaistelt ettevõtetelt ostetud toore;
- välismaistelt ettevõtetelt või pikaajaliste leingute alusel ostetud toore;
- lõpetamata toodang;
- tellimuse alusel tehtud valmistoodang;
- kiiresti riknevad põllumajandustooted;
- vastupidavad põllumajandustooted, mille varud sõltuvad pakkumisest;
- vastupidavad põllumajandustooted, mille varud sõltuvad nõudlusest;
- vastupidavad mittepõllumajandustooted, mille varud sõltuvad nõudlusest.

Kui viidatava autori nimi selgub tekstist, siis viites viidatava autori nime ei korrata ning viide ise paikneb siis üldjuhul lause sees:
Vilkuna (1992) on kasutanud võrdlusülevaate saamiseks Eiseni materjali ...
Mitmele allikale korraga viidates tuleb viited esitada samades ümarsulgudes, kusjuures viited eraldatakse omavahel semikooloniga. Viite enda asukoht sõltub sellest, kas viide esitatakse sõna, lause, lõigu või loetelu kohta:
„Uue voolu“ kirjanduses (Lewis 1987; Nathanson 1987) käsitletakse häbi afektina.
Häbi käsitlemiseks on erinevaid võimalusi, millest üks nn „uue voolu“ kirjandus käsitleb seda afektina. (Lewis 1987; Nathanson 1987)

Kui viidatakse kogu teosele (näiteks artikkel või veebidokument), siis leheküljenumbrit viites ei esitata. Kui viidatakse konkreetsele töö osale (näiteks tsitaadid, terminid), siis tuleb viites välja tuua ka vastava allika lehekülg või lehekülgede vahemik, kust võetu pärineb:
Kui viite allikaks on kahe autoriga teos, siis tuleb viites märkida mõlemad nimed:
Kaudkulud on tüüpiliselt käitumuslikult olemuselt püsikulud (Haldma, Karu 1999, 51).

Kolme või enama autori korral tuleb viites esitada esimese autori nimi koos lühendiga *et al.*:
Plagieerimine väljendub sageli puuduliku viitamisena (Hirsijärvi *et al.* 2005).

Sama autori töödele viidates tuleb viited järjestada kronoloogiliselt; ühel aastal ilmunud tööde puhul lisatakse aastaarvudele *a, b, c* jne:
Matemaatikaõpetajad on Jakob Tülki ... mälestanud oma päevadel 1978. (Prinits 1978) ja 1993. aastal Pärnus (Prinits 1993a, 1993b) ...

Kui autoritel on sama perekonnanimi, siis tuleb viide vormistada nii nagu erinevate perekonnanimedega autorite puhul:
Omakapitali muutuste aruanne on raamatupidamisaruanne, mis kajastab aruandeperioodil toimunud muutusi ettevõtte omakapitalis (Alver, Alver 2009).

Kui viite allikaks on autorita teos (millel võib olla küll toimetaja ja/või koostaja), siis tuleb viidet alustada pealkirja esimese sõna või sõnadega, vahel ka organisatsiooni nimega, millele järgneb kolm punkti, aastaarv ja leheküljenumber:
Maapiirkonnas on primaarsektori osatähtsus tööhõives 1989. aastaga võrreldes vähenenud üle nelja korra (Põllumajandus ... 2007, 135).
Aruande kohaselt viimase aasta kasum kahanes (SEBE AS ... 2014).

Veebipõhisele allikale tuleb viidata analoogselt teistele allikatele. Viitesse tuleb märkida autor või pealkirja algus, seejärel materjali avaldamise või selle puudumisel kasutamise aasta ning võimalusel leheküljenumber. Internetiaadressi viites ei esitata.
Lööklaused manifestis muutuvad absurdseks, sest ... (Arrak 2012).

E-andmebaasile viitamisel tuleb märkida andmete avaldaja ja tabeli number, kood või nimetuse esimesed sõnad.
2016. aastal oli Eestis eluaseme hinnaindeks 169,34 (Eesti Statistikaamet, tabel IA028).
2016. aastal oli Belgia eluaseme hinnaindeks 109,94 (Eurostat, tabel *house price*...).

Kui viidatakse suulisele teatele, intervjuule, e-kirjale vms, siis tuleb märkida viitesse isiku nimi, kellelt on informatsioon saadud:
... (Kask 2018).
Õigus- ja normatiivaktide puhul tuleb viitesse panna õigusakti nime lühend, EL õigusaktide puhul akti välja andnud institutsioon ja number, paragrahv ning võimalusel ka lõige ja punkt:
EL liikmesriigid on kohustatud määrama oma territooriumil kaitsealused alad ning liigid, aidates sellega kaasa Natura 2000 võrgustiku tekkimisele (EN direktiiv 92/43/EMÜ art 3).

Viidatud allikad esitatakse kasutatud allikate (kirjanduse) loetelus. Viitekirjete koostamisel peab olema tagatud allika kontrollitavus ja identifitseeritavus. Kui viitekirjed on loodud tekstiredaktori vastava töövahendi abil, saab allikate loendi samuti koostada tekstiredaktori töövahendi abil.

6.3. Kasutatud allikate loetelu vormistamine

Kasutatud allikate loetelus esitatakse kõik töös viidatud allikad. Loetelu vormistamisel tuleb järgida kindlaid nõudeid:

- Sissekanded tuleb joondada vasakule ning iga sissekande teine rida ning järgnevad read tuleb esitada taandega 1,5 cm.
- Sissekannete reavahe on 1,0 ning sissekannete vahele tuleb jätta tühi rida.
- Esmalt tuleb esitada ladinatähestikulised (nii eesti- kui võõrkeelne) ja seejärel slaavitähestikulised allikad.
- Allikad tuleb esitada alfabeetilises järjestuses autori perekonnanime või selle puudumisel pealkirja esimese sõna järgi. Mitme autori puhul esitatakse nimed allika tiitellehel esinevas järjekorras.
- Kui samalt autorilt on kasutatud mitut teost, tuleb need esitada kronoloogilises järjekorras.
- Viitekirje koostatakse viidatava algallika keeles ning kirjetes kasutatakse vastava võõrkeele traditsioonilisi lühendeid. Toimetaja märgitakse üldjuhul keelest olenevalt, näiteks eesti keeles (Toim.), inglise keeles (Ed.), saksa keeles (Hrsg..).
- Kasutatud allikate leheküljenumbrite esitamisel tuleb jätta ära lühendid lk või pp.

Kui viitekirjed on loodud tekstiredaktori vastava töövahendi abil saab allikate loendi samuti koostada tekstiredaktori töövahendi abil, aga automaatselt loodud allikaloendi vastavust nõuetele tuleb jälgida.

Raamatud

Autoriga raamatu kohta tuleb bibliograafilises kirjes esitada järgmised andmed:

- autori perekonnanimi või nimed ja initsiaal(id);
- ilmumisaasta – ümarsulgudes (sama autori samal aastal ilmunud teoste puhul lisatakse aastaarvule tähed *a*, *b*, *c* jne)
- raamatu pealkiri ja alapealkiri (selle esinemisel tiitellehel eraldatakse kooloniga) – kaldkirjas;
- ilmumiskoht ja väljaandja (kirjastus eraldatakse kooloniga)

Autoriga raamatu puhul tuleb esitada järgmised andmed:

Autor, A. A. (aasta). *Raamatu pealkiri: Alapealkiri*. Ilmumiskoht: Väljaandja.

Chiang, A. C. (1984). *Fundamental Methods of Mathematical Economics* (3rd ed.). New York, USA: McGraw-Hill.

Mereste, U. (1971). *Statistika üldteooria*. 1.osa. 3. tr. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

Kui raamatul ei ole autorit, kuid tiitellehel või selle pöördel on toimetaja ja/või koostaja nimi (nimed), siis on kirjes esikohal koostajad/toimetajad. Selle järel kajastatakse sulgudes vastav lühend „toim“ („Ed.“, „Eds.“) või „koost“ ja ilmumisaasta. Seejärel esitatakse raamatu pealkiri, ilmumiskoha ja väljaandja andmed.

Toimetaja, T. T. (toim) (aasta). *Raamatu pealkiri: alapealkiri*. Ilmumiskoht: Väljaandja.

Varblane, U., Ukrainski, K. (toim) (2004). *Eesti puidusektori konkurentsivõime*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Breznitz, S. M., Etzkowitz, H. (Eds.) (2016). *University Technology Transfer: The Globalization of Academic Innovation*. New York: Taylor & Francis Group.

Autorita ja toimetajata raamatu puhul algab kirje raamatu pealkirja ning ilmumisaastaga, muud andmed esitatakse vastavalt eespool kirjeldatud raamatukirje nõuetele.
Biogaasi tootmine ja kasutamine: käsiraamat. (2009). Tartu: Eesti Põllumeeste Keskliit.

Ilma autori või toimetajata raamatud on enamasti teatmeteosed, käsiraamatud või sõnaraamatud. Nende puhul võib viidatud allikate loetelus kirje ette panna tekstisiseses viites kasutatud lühendeid (nt EE8).
EE8 = Eesti Entsüklopeedia. (1995). 8. kd. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Sellise raamatu andmetele, mis on tasuta kättesaadav elektroonilises keskkonnas, viidatakse sarnaselt trükisega.
Sirkel, R., Uiboleht, K., Teder, J., Nikitina-Kalamäe, M. (koost) (2008). *Ideest eduka ettevõtteni: õppematerjal*. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium.

Artiklid
Artikli kirje, sõltumata kas on paberkandjal või elektroonilisest andmebaasist, koosneb järgmistest osadest:

- artikli autori perekonnanimi või nimed ja initsiaal(id);
- ilmumisaasta — ümarsulgudes;
- artikli pealkiri;
- kogumiku, ajakirja või ajalehe nimetus — kaldkirjas;
- kogumiku puhul sarja nimetus ja/või number (olemasolul), ajakirjal number, ajalehel ilmumiskuupäev;
- kogumiku puhul toimetaja või koostaja nimi (olemasolul) koos vastava lühendiga „(toim)“ , „(Ed.)“, „(Eds)“ või „(koost)“;
- kogumiku puhul väljaandmiskoht ja väljaandja (kirjastus; eraldatakse kooloniga);
- viidatud artikli lehekülgede vahemik.

Ajakirjas ilmunud artikli puhul tuleb esitada järgmised andmed:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. *Ajakirja nimi,* ajakirja number (köide), lehekülgede vahemik.
Alver, L., Alver, J., Sundgaard, E., Thomsen, J. (2010). Challenges for the Estonian Accounting Staff. *Journal of International Scientific Publications: Economy & Business*, 4, 129–138.
Pilvre, B. (2003) Kes räägib teleekraanil? Naised meedia kõverpeeglis. *Akadeemia*, 9, 1981–2000.

Kogumikus või raamatus ilmunud artikli puhul esitatakse järgmised andmed:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. T. T. Toimetaja (toim), *Kogumiku, sarja nimetus* (lehekülgede vahemik). Väljaandmiskoht: väljaandja.
Drechsler, W. (1997). Avalik haldus kui riigiteadus. W., Drechsler, R., Kattel, I., Palgi, I., Tallo (toim), *Avaliku halduse alused. Valimik Euroopa esseid* (11–22). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
Joamets, K., Grünberg E. (2017). Estonian Family and Inheritance Law. In: T. Kerikmäe, K. Joamets, J. Pleps, A. Rodina, T. Berkmanas, E. Gruodyté (Eds.), *The Law of the Baltic States* (136–148). Cham: Springer Nature.

Teatmeteose artikli kirje tuleb esitada sarnaselt kogumiku artiklile.
T.Erelt (toim.). Transliteerima. (1999). *Eesti keele sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 819.
Acquiescence. (2011) In *Merriam-Webster's online dictionary*. Retrieved from http://www.merriam-webster.com/dictionary/acquiescence, 20. märts 2018.

Ajalehes ilmunud artikli kirjele tuleb kanda lisaks artikli andmetele ka ajalehe nimi, kuupäev, number ja lehekülg.
Autor, A. A. (aasta, kuupäev). Artikli pealkiri. *Ajalehe nimi*.
Schultz, S. (2005, December 28). Calls made to strengthen state energy policies. *The Country Today*.
Karnau, A. (2007, 26. jaanuar). Töösturite idee leiab vastuseisu. *Postimees*.

Konverentsi ja seminari materjalide viitamisel tuleb esitada:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. T. T. Toimetaja (toim), *Kogumiku nimetus*. Konverentsi väljaande nimi, toimumise koht ja aeg (lehekülgede vahemik). Väljaandmiskoht: väljaandja.
Ulst, E. (2003). Kohaliku omavalitsuse missioon liitumisel Euroopa Liiduga *XI Teadus- ja koolituskonverents „Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu"*, 26.–28.06. 2003, Tartu – Värska (492–500). Berlin Verlag, Arno Spitz GmbH, Mattimar OÜ.

Õigusaktide viidete puhul tuleb esitada akti nimetus, vajadusel vastu võtnud asutus, ametliku avaldamise koht. Riigi Teataja kirjele viidatakse töö kirjutamise ajal kehtiva konkreetse õigusakti redaktsiooni alusel. Kui kasutatakse normi redaktsiooni, mis on kehtivuse kaotanud või jõustub tulevikus, siis viidatakse selle redaktsiooni täpsusega.
Maksukohustuslase käibemaksu igapäevase arvestuse pidamise kord. RT I, 29.12.2010, 127. Eesti Vabariigi töökaitseseadus. RT 1992, 25, 343.

Euroopa Liidu teisese õiguse õigusakti ja rahvusvahelise õigusallika puhul esitatakse viide vastava dokumendi keeles, mis sisaldab dokumendi vastu võtnud organi nime, dokumendi liiki ja pealkirja, avaldamisandmeid, kuupäeva, avaldamise kohta ja konkreetset viidatavat sätet. Euroopa Liidu õigusaktide viitamise õpetus on kättesaadav siit:
http://publications.europa.eu/code/et/et-10000.htm
Commission Regulation (EC) No 971/2005 of 24 June 2005 establishing the standard import values for determining the entry price of certain fruit and vegetables, OJ L 165, 25.6.2005, p 1–2 25.06.2005, art 1, p 1.
Euroopa Keskpanga otsus (EL) 2015/656, 4. veebruar 2015, tingimuste kohta, mille kohaselt krediidiasutused võivad kajastada vahe- või aastakasumit esimese taseme põhiomavahendites kooskõlas määruse (EL) nr 575/2013 artikli 26 lõikega 2 (EKP/2015/4), ELT L 107/76, 25.4.2015, art 2 p 3.

Muud allikad
Veebilehtede kirjed esitatakse samal põhimõttel kui trükiste kirjed, kuid täiendavalt lisatakse märked kättesaadavuse kohta ning kasutamise kuupäev. Kuupäev on oluline seetõttu, et veebilehe sisu võib ajas muutuda.

Veebimaterjali puhul:
Autor, A. A. (aasta). *Pealkiri.* Kättesaadav: http://...., kasutamise kuupäev.
Palo, M. (2007) *Avaliku teense kvaliteedist infoühiskonnas*. Kättesaadav: http://www.riso.ee/et/pub/2007it/?mn=5&prnt=2, 20. märts 2008.
Bernstein, M. (2002). 10 tips on writing the living web. *A List Apart: For People Who Make Websites, 149*. Kättesaadav: https://www.alistapart.com/articles/writeliving, 20. mai 2012.

Blogipostituse puhul tuleb märkida:
Põldoja, H. (2012, 2. juuni). Kursuse kokkuvõte [ajaveebipostitus]. Kättesaadav: http://oppematerjalid.wordpress.com/2012/06/02/kursuse-kokkuvote/, 20 märts 2014.

DVD, video või filmi puhul märgitakse kirjesse täiendvalt allika tüüp [DVD], [Video] ning tavalistesse sulgudesse videote ja filmide puhul autori(te) roll.
Veebipõhiste andmebaaside (EUROSTAT, Eesti Statistikaameti andmebaas jms) puhul märgitakse andmete avaldaja, ümarsulgudes andmete avaldamise või uuendamise aasta, tabeli number ja nimetus, andmebaasi nimetus, kuhu tabel kuulub (kui on), allika tüüp [Online] või [E-andmebaas], veebiaadress ning ümarsulgudes kasutamise kuupäev.
Eesti Statistikaamet (2010). IT011: haldustarkvara kasutavad ettevõtted tegevusala (EMTAK 2008) ja tööga hõivatud isikute arvu järgi [E-andmebaas]. Kättesaadav: http://www.pub.stat.ee, 20. aprill 2014.
OECD (2008). Social Expenditures aggregates. OECD Social Expenditure Statistics (database) [Online]. Kättesaadav: http://www.oecd-ilibrary.org, 20. aprill 2014.

Intervjuu kohta peavad viidatud materjalide loetelus olema järgmised andmed:
Intervjueeritava nimi, vajadusel ametikoht. Võimalusel intervjuu pealkiri. Intervjueerija nimi. Intervjuu jäädvustamise vorm (üleskirjutus, helisalvestis, videolindistus, e-kiri). Intervjueerimise koht. Intervjuu aeg.
Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi osakonna juhataja. Autori intervjuu. Helisalvestis. 1. aprill 2011.
Politsei endine töötaja. Autori telefoniintervjuu. Intervjueerija märkmed. 15. märts 2012.
Priske, M. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kantsler. Autori intervjuu. Intervjueerija märkmed. 1. mai 2012.

Arhiivimaterjalide kasutamisel tuleb allikakirjes esitada arhiiviühiku pealkiri ja kuupäev, võimalusel ka autor. Seejärel tuleb esitada arhiivi andmed: arhiivi nimetus, fondi, nimistu ja säiliku number ning lehe või lehekülje number.
Tartu linna ja ümbruse plaan. M 1:8400. Koostanud 1901–1902 ja 1920.a. mõõtmise alusel
L. Jakobson. — Ajalooarhiiv. EAA.2072.9.756.

Kasutatud aruannete, dokumentide jms kohta on vaja allikakirjes märkida dokumendi ja ettevõtte nimetus, võimalusel aeg (aasta või kuupäev), dokumendi liik jne.
Salvest AS majandusaasta aruanne 2013.

Lõputööde (bakalaureuse-, magistri-, doktoritööd) allikakirjes tuleb esitada autori nimi, aasta, töö pealkiri, ümarsulgudes töö liik, kõrgkooli ja allüksuse nimetus ning kaitsmiskoht.

Marton, L. (2019). *Euroopa pankade kapitaliseerituse taseme muutuse mõjutegurid stressitestide kontekstis*. (Magistritöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn

Kirja puhul, olenemata kas on tegu paberkandjal või e-kirjaga tuleb esitada asutuse nimetus/inimese nimi, vajadusel ametikoht, kirja kuupäev ja number.
Keskkonnaministeeriumi 14. märtsi 2004. a kiri nr 3–5/214.
Tõnu Loodus, Keskkonnaministeeriumi nõuniku 14. märtsi 2004. a e-kiri.

Kaardimaterjali kohta tuleb märkida kaardi nimetus ja mõõtkava, aeg, täpsustavad andmed ning materjali asukoht.
Eestimaa ja Liivimaa kubermangu topograafiline kaart M 1:126 000, 1871.

6.4. Suunis tekstiroboti kasutamiseks uurimistöö koostamisel ja vormistamisel

Roboti kasutamise juures on olulisel kohal eesmärgipärasus, eetilisus, läbipaistvus ja kriitiline lähenemine. Kirjaliku töö puhul tuleb kirjeldada tekstiroboti kasutamise viisi ja viidata tekstirobotile korrektselt. Tekstiroboti loodud teksti esitamine enda nime all on akadeemiline petturlus.

Kuigi tekstiroboti antud väljund tundub esmapilgul sisukas ja loogiline, võib see siiski sisaldada vigu. Tekstirobot võib tsiteerida väljamõeldud allikaid, teha loogika-, vormindus-, arvutus- ja grammatikavigu ning anda eelarvamuslikke vastuseid, mis ei arvesta kultuurierinevusi ega sotsiaalseid norme. Selle vastus võib eirata andmekaitsereegleid ja sisaldada valesid isikuandmeid. Seepärast tuleb esitatud fakte ja allikaviiteid kontrollida.

Tekstiroboti väljundi kasutamise eest vastutab selle kasutaja, kellel peavad selle väljundi hindamiseks olema sobivad teadmised.

6.4.1. Tekstiroboti kasutamisele viitamine

Tekstirobot ei ole teksti (kaas)autor, vaid vahend, mida kasutada teksti koostamisel. Selle või muu tehisintellekti rakenduse kasutamine motiveerimata mahus või sellele viitamata jätmine on akadeemiline petturlus.

Kui tekstirobotit kasutatakse uurimistöö kirjutamisel, tuleb metoodikat käsitlevas peatükis selgitada selle kasutusviisi: näiteks kirjeldada, milliseid küsimusi esitati, milline oli tekstirobotilt saadud väljund ja mil määral seda muudeti.

Näide 1. Kasutasin selle töö koostamise käigus ChatGPT-d ideede kogumiseks / teksti toimetamiseks. Tekstirobotisse sisestati järgmised viibad: „[---]“. Saadud väljund oli järgmine: „[---]“. Muutsin väljundit järgmiselt: [---].

Konkreetset kasutusviisi saab tekstis ka jooksvalt kirjeldada. Saadud väljundi täistekstid võib panna töö lisasse.

Näide 2. Järgnev definitsioon põhineb ChatGPT 22. aprilli 2023. aasta vastusel küsimusele „Mis on keelemudel?“. Tulemus oli järgmine: „[---]“ _(OpenAI, 2023; vt täisteksti lisas X).

Tekstiroboti kasutamise viisi kirjelduse järgi peab olema üheselt mõistetav, millises ulatuses ja millisel moel on seda töös rakendatud. Tekstisisene viitamine sõltub töös kasutatavast viitamisstiilist. Kohati soovitatakse tekstiroboti kasutamisele viidata kui suhtlusele sellega, sest tekstirobot ei ole avaldatud allikas, vaid tekstiloomise mudel, mis võib olenevalt suhtlusolukorrast anda erinevaid vastuseid.

Näide 3. Kasutasin uurimistöös ChatGPT-d (OpenAI, isiklik suhtlus, 28.04.2023), et saada ideid uurimismeetodite valikul. ChatGPT on tehisintellektil põhinev tekstigeneraator, mida arendab OpenAI (2023).

Kasutatud allikate loetelus tuleb ära märkida

- tekstiroboti looja;
- kasutatud tekstiroboti versiooni aasta;
- konkreetne tekstirobot ja selle versioon;
- keelemudeli tüüp või kirjeldus;
- tekstiroboti veebiaadress.

Näiteks: OpenAI. (2026, 1. juuni). ChatGPT (GPT-5.5) suur keelemudel, https://chat.openai.com/

7. LISAD

Lisa 1. Uurimistöö tiitellehe näidis

EBS Gümnaasium

Kati Karu

VÄIKEETTEVÕTETE KONKURENTSIVÕIME ANALÜÜS TURISMIMAJANDUSE NÄITEL EESTIS

Uurimistöö

Juhendaja: Villem Vaarikas, PhD
Kaasjuhendaja: Mari Maasikas, õp

Tallinn 2025

Lisa 2. Uurimistöö tiitellehe pöörde näidis

Deklareerin, et olen koostanud uurimistöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele selle koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele (sh tekstirobotile).

Töö pikkuseks on ..... sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Kati Karu .....
(allkiri, kuupäev)

Õpilase e-posti aadress: kati.karu@hot.ee
Juhendaja: Villem Vaarikas, PhD:
Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....
(allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja Mari Maasikas, õp:
Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....
(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:
Lubatud kaitsmisele

.....
(nimi, allkiri, kuupäev)

Lisa 5b EBS Gümnaasiumi ÄRIPLAANI JUHEND

EBS Gümnaasiumi äriplaani koostamise nõuded lähtuvad äriplaanile kui dokumendile kehtestatud nõuetest ning EBS Ülikooli kirjalike tööde vormistamise juhistest.

1. ÄRIPLAANI OLEMUS JA EESMÄRGID

Äriplaan on dokument, mis vaatleb ettevõtte kõiki olulisi külgi, analüüsib oletatavaid probleeme ja pakub nende lahendamise võimalusi. Äriplaan tuleb koostada loodavale ettevõttele – äriplaan ei saa olla juba turul tegutseva ettevõtte eduloo kirjeldus. Äriplaani koostab õpilane iseseisva tööna koostöös juhendajaga. Äriplaani koostamise kergendamiseks on olemas töövihik, mille küsimustikud aitavad oluliselt kirjutamisele kaasa. Äriplaani hinnatakse lisaks planeeritava ettevõtte potentsiaalile töö valmimise protsessi ja kaitsmise põhjal. Töö valmimise protsessist annab ülevaate vahekaitsmine, kus õpilasel on vaja tutvustada planeeritavat ettevõtet ja äriideed vastavalt etteantud küsimustele. Vahekaitsmine on eelduseks pääseda kaitsmisele.

Juhendaja ja õpilase roll

Juhendaja on enamasti EBS Gümnaasiumi õpetaja. Kui juhendaja on väljaspool kooli, lisandub õpilasele ka koolipoolne juhendaja. Õpilasel ja juhendajal on õigus kasutada konsultantide abi.

Juhendaja:
- aitab sõnastada äriidee kirjelduse ja kavandada töö ülesehituse;
- annab metoodilisi nõuandeid, jälgib töö koostamise käiku;
- nõustab teemakohaste allikate otsimisel;
- abistab probleemide lahendamisel, konsulteerib õpilast regulaarselt;
- selgitab töö sisule ja vormistamisele esitatavaid nõudeid;
- kontrollib töö valmimist osade kaupa ja tervikuna;
- valmistab õpilast ette töö kaitsmiseks;
- annab hinnangu äriplaani koostaja tegevusele ja tema töö tulemusele tervikuna ning annab tööle soovitusliku hinde.

Õpilane:
- leiab juhendaja;
- mõtleb välja äriidee ja ettevõtte nime;
- töötab oma loodava ettevõtte idee kohta välja kõik nõutavad struktuursed osad
- annab perioodiliselt juhendajale aru töö käigust;
- vastutab töös esitatud andmete õigsuse eest;
- vormistab töö nõuetekohaselt;
- esitab äriplaani paberkandjal ühes eksemplaris ja pdf-failina kaks nädalat enne kaitsmise kuupäeva;
- kaitseb äriplaani kaitsmiskomisjoni ees.

Vahekaitsmine

Vahekaitsmise edukas läbimine on eelduseks pääseda töö kaitsmisele. Õpilasel on 5 minutit aega, et rääkida komisjonile vabas vormis, kelle juhendamisel ja millise äriidee / ettevõtte kohta äriplaani koostab.

Ettekanne peaks sisaldama järgmist infot:

- Äriplaani koostaja, juhendaja nimi, ettevõtte nimi ja tegevusvaldkond
- Seos valdkonnaga (miks autor sellise ettevõtte valis?)
- Töö eeldatav sisukord ja struktuur (mitu peatükki ja mis nendes kirjutatakse
- Planeeritava ettevõtte toote/teenuse ja turu/sihtgrupi lühikirjeldus
- Mis on praeguseks ära tehtud
- äriplaani koostamise edasine ajakava tutvustamine (milliste töö etappidega ja kuidas kavatsetakse tööd jätkata);
- Kui on esinenud puudujääke juhendajaga paika pandud ajakavast kinnipidamisel, siis on oodatud asjakohane põhjendus ja selgitus.

Õpilastel on õigus saada tagasisidet ja vajadusel asjakohast nõu töö edasi arendamisel.

Kaitsmine

Õpilane lubatakse kaitsmisele juhul, kui järgmised tingimused on täidetud:

- on läbitud vahekaitsmine
- õpilane on oma töö juhendajale esitanud osade kaupa ning teinud vastavalt tagasisidele parandusi ja täiendusi.
- äriplaan on esitatud õigeaegselt
- äriplaan on nõuetekohaselt vormistatud;
- juhendaja ja komisjoni esimees on oma allkirjaga kinnitanud töö kaitsmisele lubamise.
- Retsensendi arvamus kaitsmisele lubatud tööst on positiivne.

Äriplaani kaitsmisel esitab õpilane komisjonile lühikokkuvõtte tööst. Kohustuslik on kasutada näitlikku abimaterjali (multimeedia, audiovisuaalsed materjalid ja muu). Ettekande pikkus on kuni seitse minutit. Kaitsekõne peab olema arusaadav ja tooma välja peamise. Tähtis on esinemisoskus (soovitatavalt peast) kui ka asjatundlikkus küsimustele vastamisel.

2. ÄRIPLAANI STRUKTUUR

1. Kokkuvõte/ülevaade
2. Ettevõtte üldandmed
3. Ettevõtte kirjeldus
    - 3.1. Ajalugu ja taust
    - 3.2. Missioon, visioon ja põhiväärtused
    - 3.3. Konkreetsed taktikalised eesmärgid missiooni ja visiooni täitmiseks
    - 3.4. Juhtkond ja personal
4. Ettevõtluskeskkonna kirjeldus
5. Tooted ja teenused

5.1. Toodete/teenuste kirjeldus
5.2. Tootmisprotsess
6. Klient, turg ja konkurents
6.1. Tüüpkliendi profiil
6.2. Turg
6.3. Turundus- ja jaotuskanalid
6.4. Konkurents
6.5. Konkurentsieelised
6.6. Hinnapoliitika
6.7. SWOT-analüüs
6.8. Turundus
7. Finantsplaan
7.1. Stardikapital, investeeringud ja rahastamine
7.2. Müügitulu ja müügikulu
7.3. Tegevuskulud
7.4. Finantsprognoosid
8. Tegevusplaan
9. Riskianalüüs
10. Lisad

3. ÄRIPLAANI ÜLDINE VORMISTAMINE

Äriplaani vormistamisel jälgitakse, et selle elementide esitusviis oleks ühtne kogu töö ulatuses.

Vormistamise põhinõuded on esitatud alljärgnevas loetelus:

- Kasutatakse valget paberit formaadis A4 (210×297 mm), tekst trükitakse lehe ühele küljele (v.a. tiitelleht ja selle pööre, mis trükitakse kahepoolsena). Töö esitatakse paberkandjal üks eksemplar kas kammköites või spiraalköites ning elektrooniline versioon pdf-vormingus.
- Lehekülje veerised peavad olema häälestatud järgnevalt: üleval ja all 2,5 cm, vasakul 3,8 cm ja paremal 2,5 cm.
- Kõik töö lehed nummerdatakse läbiva numeratsiooniga alates tiitellehest. Lehekülje numbrid lisatakse alates sissejuhatuse esimesest lehest. Tiitelleht võetakse numeratsioonis arvesse, aga nii sellele kui selle pöördele numbrit ei lisata. Numbrid paigutatakse lehekülje keskele 1,5 cm kaugusele alumisest servast kasutades kirjakuju *Times New Roman* tähesuurusega 12 punkti.
- Töö põhitekst esitatakse kirjakujuga *Times New Roman* tähesuurusega 12 punkti, reavahega 1,5 rida. Erandina lisades, tabelites ja joonistel võib kasutada 11-punktist kirja (v.a nende pealkirjad ja allkirjad).
- Tekstis ei ole üldjuhul lubatud kasutada rasvast või kaldkirja. Erandina peab kaldkirja kasutama võõrkeelse teksti ja võõrkeelsete terminite puhul (nt *controlling*). Rasvast kirja võib kasutada üksikute oluliste sõnade esiletoomiseks teksti sees.
- Teksti kirjutamisel kasutatakse nn plokk-stiili, kus tekstilõigud eraldatakse täiendava vaba ruumiga, st lõikude vahele jäetakse üks tühi rida. Taandrida ei kasutata uue lõigu alguse tähistamiseks.

- Tekstilõikude joondamisel kasutatakse rööpjoondust (*justified*), seejuures ei tohi tekstis tekkida põhjendamatuid sõrendusi ja lünki, vajadusel tuleb kasutada poolitamist. Üksikut rida ei jäeta eraldi lehele. (*Word*is kasutatakse valikut *orphan control*).
- Töö peatükke või muid iseseisevaid osi (sisukord, kokkuvõte jne) tuleb alustada uuelt leheküljelt. Alapeatükki tuleb jätkata eelneva (ala)peatükiga samalt leheküljelt. Kui leheküljele mahub alapeatüki teksti vähem kui kaks rida, alustatakse alapeatükki uuelt leheküljelt. Töö ühtki osa ei alustata ega lõppeda tabeli, joonise, valemi ega loeteluga.

Äriplaani pealkirjade vormistamisel tuleb järgida tabelis 1 esitatud põhimõtteid.

Tabel 1. Erineva taseme pealkirjade vormistamise reeglid

Dokumendi osa	Määrangud
1. taseme pealkiri ehk peatüki pealkiri (Heading 1)	• Trükitähtedes, Times New Roman, rasvane kiri 16 punkti, joondatud keskele. • Alustatakse uuelt lehelt, pealkirja ees ruumi 72 punkti • Töö põhiosa pealkirjad nummerdatakse araabia numbritega (1., 2. jne), muud pealkirjad (näit sissejuhatus, kokkuvõte jne) jäävad ilma numbrita.
2. taseme pealkiri ehk alapeatüki pealkiri (Heading 2)	• Kirjatähtedes, Times New Roman, rasvane kiri 14 punkti, vasakjoondus. • Alustatakse jooksvalt lehelt, pealkirja ees ruumi. • Nummerdatakse araabia numbritega (1.1., 1.2. jne).
3. taseme pealkiri ehk punkti pealkiri (Heading 3)	• Kirjatähtedes, Times New Roman, rasvane kiri 12 punkti, vasakjoondus. • Alustatakse jooksvalt lehelt • Nummerdatakse araabia numbritega (1.1.1., 1.1.2. jne).

Kõik pealkirjad algavad suurtähega. Pealkirjades ei kasutata üldjuhul poolitamist ega lühendeid ning pealkirjade lõppu ei panda punkti. Erineva tasemega pealkirjade vahele võib paigutada sissejuhatava tekstilõigu, mis ei sisalda teema arendust.

Kui pealkirjas on mitu lauset, siis pannakse lausete vahele punkt, rea lõppu aga mitte. Mitmerealised pealkirjad (ka sisukorras) kirjutatakse reavahega 1,0. Uut pealkirjastatud jaotist ei alustata lehekülje alläärest, kui pealkiri jääb lehekülje lõppu või kui pealkirja alla mahub ainult üks rida teksti.

Peatüki ja alapeatükkide pealkirja ning sellele järgneva teksti vahele jäetakse vähemalt kaks tühja rida. Alapealkirja ja sellele eelneva ning järgneva teksti vahele jäetakse üks tühi rida.

3.1. Äriplaani keelekasutus, lühendid ja arvud tekstis

3.1.1. Üldine keelekasutus

Oluline on äriplaani keeleline ja stiililine korrektsus. Töö tuleb kirjutada täpses ja selges oskuskeeles. Kasutatav sõnavara peab olema sobilik. Vältida tuleb slängiväljendite, ajakirjanduslike, populistlike, käibe- ja ka poeetiliste fraaside kasutamist. Samuti tuleks vältida (üli)emotsionaalsete omadussõnade tarvitamist nähtuste või protsesside iseloomustamisel. Töö kirjutamisel välditakse nii kõne- kui konspektistiili. Kõnestiilile on omane liialdamine mina-vormi kasutamisega, konspektistiili iseloomustavad liiga lakooniline sõnastus ja lühendite rohkus.

Töö korrektne vormistus eeldab veatut kirjakeelt, lubamatud on ka trükivead. Töö keel on rangelt teaduslik ja selle tagamisel peetakse silmas järgmisi nõudeid:

- Sõnastus peab olema korrektne ja loogiline ning vastama kasutatava keele ortograafiale. Väljenduslaad peab olema lihtne, tuleb hoiduda paljusõnalisusest
- Töös tuleb kasutada üldtunnustatud ja väljakujunenud terminoloogiat. Mitme paralleelselt käibel oleva termini puhul tuleb välja valida põhitermin, mida töös läbivalt kasutatakse. Uusi termineid võib kasutada, kui valdkonnas vajalik termin puudub.
- Tuleb hoiduda liialdamisest võõrkeelsete terminitega. Kui võõrkeelsele terminile ei õnnestu leida adekvaatset eestikeelset vastet või kaheldakse oma valikus, on soovitatav lisada eestikeelse vaste järele sulgudesse kaldkirjas ka vastav võõrkeelne termin.
- Võõrkeelse materjali tõlkimisel tuleb muuta lausete struktuuri vastavalt eesti keele süntaksile ning kasutada käsitletava valdkonna termineid õiges tähenduses ja kontekstis. Tõlkimisel tuleb taotleda mõtestatud lauset, mitte sõnasõnalist tõlget.
- Sõnakorduste asemel kasutatakse rikkalikumat sõnavara.
- Töö kirjutamisel tuleb eelistada kindlat kõneviisi ning umbisikulist tegumoodi (näiteks *töös käsitletakse / analüüsitakse / uuritakse / hinnatakse* või *on käsitletud / on analüüsitud* jne). Vältida tuleb mina-vormi kasutamist. Samuti tuleks vältida tingivat kõneviisi (vorme “oleks”, “peaks”, “teeks”), mis jätab ebakindla mulje.

3.1.2. Lühendid

Enne mistahes lühendi esmakordset kasutamist tekstis tuleb see defineerida täieliku kirjapildi kaudu, paigutades lühendi ümarsulgudesse täieliku kirjapildi järele. Näiteks sisemajanduse koguprodukt (SKP), Majanduskoostöö ja Arengu Orgnisatsioon (OECD — *Organization for Economic Co-operation and Development*). Võõrkeelsete sõnaühendite puhul võib kasutada kas lähtekeelset lühendit või tõlgitud sõnaühendist saadud eesti lühendit. Näiteks EL = Euroopa Liit, USA = *United States of America*. Kui lühend on üldlevinud ning selle puhul ei ole tavaks täisnime pruukida (näiteks USA, ÜRO, WTO jne) või tegemist on tavalühendiga (näiteks lk, jne, jt), siis ei ole lühendit vaja selgitada. Kõikidest kasutusele võetud lühenditest ja terminitest tuleb kogu töö ulatuses kinni pidada.

Vastavalt praegustele õigekeelereeglitele ei ole eestikeelsete lühendite lõppu (näiteks lk — lehekülg, nr — number, a — aasta) vaja punkti panna. Punkt pannakse juhul, kui ilma selleta on tekstist raske aru saada ning sisepunkt juhul, kui ilma punktita lühend langeb kokku mõne eestikeelse sõnaga (näiteks k.a — käesoleval aastal, kaasa arvatud, s.o — see on). Sobimatu on lühendada Eesti Vabariik (EV). Olenevalt kontekstist tuleb EV asemel kirjutada *Eesti Vabariik*, *riik* või loobuda riigi nimetatmisest.

Kogu töö ulatuses tuleb kinni pidada kõikidest kasutusele võetud terminitest ja lühenditest. Kui neid on üle kahekümne, on vaja koostada lühendite ja terminite loetelu ja paigutada see sisukorra järele. Üldkasutatavaid lühendeid ja tähiseid loetelus ei esitata. Lühendite ja/või tähiste loetelu vormistamisel järgitakse järgmisi põhimõtteid:

- lühendid ja tähised esitatakse tähestikulises järjekorras (tähiste puhul ladina tähed enne kreeka tähti, trükitähed enne kirjatähti);
- iga lühend ja tähis paigutatakse eraldi reale;
- kiri 12 punkti, vasakjoondus, reavahe 1,5.

3.1.3. Arvud

Tavalises tekstis on soovitatav arvud ühest kuni kümneni (1–10) kirjutada sõnadega, ülejäänud arvud numbritega. (Seitse firmat, 135 ettevõtet).

Kui tekstis on palju arve või suuri ja väikesi arve lähestikku, siis kirjutatakse need kõik numbritega. (Anu on töötanud 7 aastat põhikoolis ja 18 aastat gümnaasiumis, kokku on tal 25 aastat pedagoogistaaži).

Matemaatilises, statistilises ja rahanduslikus tekstis kirjutatakse kõik arvud numbritega. Kui arvule järgneb mõõtühik või tähis, siis kirjutatakse ta numbritega, seejuures jäetakse arvu ja mõõtühiku vahele üks tühik. Erandina ei panda tühikut arvule järgneva kraadi- või protsendimärgi ning nurgaminuti või -sekundi puhul. (Ruumi pikkus on 4 m ja laius 3 m. Ööpäeva keskmine temperatuud on +15°C. Intress on 8%).

Arv ja temale järgnev mõõtühik või tähis peavad paiknema ühel ja samal tekstireal. Viie- või suuremakohaliste arvude puhul kasutatakse arvu täisosa numbrite kolme kaupa grupeerimist alates lõpust (Ettevõtte käive 2024. aastal oli 25 567 396 eurot).

Nii tekstis kui ka tabelites peaks loobuma rohkema kui 3–4 tüvenumbriga arvude kasutamisest. Suurte arvude korral on soovitatav kasutada kombineeritud kirjutusviisi, mille puhul arv kirjutatakse numbritega ja suurusjärk sõnadega. Seda soovitust ei pea rakendama juhul, kui arvu täpne esitamine on oluline ja asjakohane, näiteks tuginevad nendele arvandmetele töös järgnevad arvutused (Eesti rahvaarv on 1,32 miljonit elanikku, linna rahvaarv 2021 aastal oli 52 660 elanikku, mis on 20% vähem kui 5 aastat tagasi).

Järgarvud kirjutatakse enamasti araabia numbritega, mille järel on punkt. Järgarvu kirjutamisel rooma numbritega arvule punkti ei järgne. Käändelõppe ei lisata põhi ega järgarvudele, kui kääne selgub järgnevast nimisõnast, nt *2014. aastal (mitte 2014-ndal aastal), 50 vastajast (mitte 50-st vastajast), 13. korrusele (mitte 13-ndale korrusele).*

Arvandmete kirjutamisel tuleb jälgida, et valitud stiili kasutataks ühtlaselt läbi kogu töö.

3.2. Töö iseseisvate osade vormistamine

3.2.1. Tiitelleht

Tiitelleht on äriplaani esimene lehekülg, mis vormistatakse töö keeles. Tiitellehel on töö kohta järgmised andmed: kooli ametlik nimi, autori ees- ja perekonnanimi, töö pealkiri ja liik (Äriplaan), juhendaja ees- ja perekonnanimi ning teaduskraad või kutse, kaasjuhendaja ja/või konsultandi ees- ja perekonnanimi (kui neid kasutati), töö kaitsmise koht(linn) ja aasta.

Iga element paigutatakse eraldi reale, kaitsmise koht ja aastaarv on samal real. Koha ja aastaarvu vahele koma ei panda. Tiitellehel ei kasutata lühendeid ega poolitata sõnu. Tiitellehe näidis on esitatud lisas 1.

Tiitellehe tekst kirjutatakse kirjatähtedega, töö pealkirja ja autori nime puhul võib kasutada trükitähti. Tekst kirjutatakse stiilis Normal, aga tavaliselt on tähesuuruseks 14 pt. Töö pealkirja võib kirjutada rasvases kirjas (bold). Ükski rida ei lõpe punktiga. Kooli nimi paigutatakse lehe ülemise serva keskele. Autori ees- ja perekonnanimi paiknevad pealkirja kohal. Töö pealkiri kirjutatakse lehe esimese kolmandiku lõppu. Pealkirja alla märgitakse töö liik (äriplaan). Töö juhendaja kraad või kutse (lühendina: PhD., MSc., õp, jne) ja nimi trükitakse lehe teise kolmandiku lõppu paremasse serva. Töö valmimise koht ja aasta paigutatakse lehe alumisse serva keskele.

Tiitellehe pöördel esitatakse autorideklaratsioon, juhendaja (ja kaasjuhendaja) kinnitus töö nõuetele vastavuse kohta ning kaitsmiskomisjoni esimehe kinnitus töö kaitsmisele lubamise kohta Tiitellehe pöörde näidis on esitatud lisas 2.

3.2.2. Sisukord

Sisukorras esitatakse kõik töö komponendid täpses vastavuses töös toodud pealkirjade ja leheküljenumbritega, millelt vastav alajaotus algab. Sisukorda ei märgita tiitellehte ja sisukorda ennast, küll aga loetletakse kõik lisad ükshaaval koos pealkirjadega.

Sisukorra vormindamisel tuleb järgida järgmisi põhimõtteid:

- Esimese taseme pealkirjad – trükitähtedes, kiri *Times New Roman* 12 punkti, vasakjoondus, reavahe 1.
- Teise ja madalama taseme pealkirjad – kirjatähtedes, kiri *Times New Roman* 12 punkti, joondus vasakult servast taandega (iga tase eelneva suhtes taandega), reavahe 1.
- Kui pealkiri ei mahu ühele reale, siis järgmisele reale ulatuva pealkirjaosa vasaktaane peab vastama pealkirja esimese rea tekstiosa algusele.
- Kui töö osade pealkirjad on vormistatud õigete stiilidega (*headings*), siis saab sisukorra genereerida arvuti tekstiredaktori abil automaatselt, aga selle vastavust nõuetele tuleb ise kontrollida.

3.2.3. Kokkuvõte / Ülevaade

Äriplaan algab kokkuvõttega, milleks on äriidee kirjeldus, kus igast peatükist on välja toodud kõige olulisem, et lugeja saaks kiire ülevaate, kust ta midagi leiab. Äriidee kirjeldus peab äriplaani lugejale andma võimaluse saada ülevaade ideest ja ettevõtte toimimise põhimõtetest ka siis, kui ülejäänud osi ei loeta. Soovituslik pikkus on üks lehekülg, kuid samas peab see olema väga sisukas ja andma ülevaate kogu tööst.

3.2.4. Töö põhiosa

Äriplaanid võivad üksteisest erineda nii ülesehituse kui ka sisu poolest. Oluline on see, et kirjapandu rõhutaks ettevõtte eripära ehk seda, mille poolest ta teistest erineb. Osutada tuleb nii positiivsetele kui ka negatiivsetele külgedele, kirjeldatakse nii võimalusi kui ka väljakutseid. Põhiosas oleva tavateksti vormistust puudutavad aspektid olid esitatud käesoleva juhendi 3. peatükis.

3.2.5. Loetelud

Loetelusid kasutatakse teksti liigendamiseks ning visuaalse jälgitavuse parandamiseks. Loetelud tähistatakse tavaliselt kas araabia numbrite (1.; 2.; 3. ...), väiketähtede (a); b); c); d) ...), mõttekriipsude või punktidega. Vormistamisel kasutatakse läbivalt reavahet 1,5. Kui loetelu koosneb üksikutest sõnadest või sõnaühenditest, siis kirjutatakse nad üksteise järele ja eraldatakse komaga. Järjekorda võib tähistada numbrite või tähtedega, mille järel on ümarsulg.

Näide:
Teenistujad jagunevad ametnikeks, abiteenistujateks ja koosseisuvälisteks teenistujateks.
Teenistujad jagunevad: 1) ametnikeks, 2) abiteenistujateks, 3) koosseisuvälisteks teenistujateks.
Teenistujad jagunevad: a) ametnikeks, b) abiteenistujateks, c) koosseisuvälisteks teenistujateks.

Kui loetelu sisuks on pikemad sõnaühendid või laused, võib iga punkti alustada uuelt realt. Numbri või tähe järel on ümarsulg, alustatakse väiketähega ja laused eraldatakse üksteisest semikooloniga.

Näide:
Hea sissejuhatus peab täitma nelja tingimust:
1) äratama lugejas huvi;
2) andma lugejale märku, millise nurga alt autor teemat käsitlema hakkab;
3) avama autori põhiidee;
4) olema lühike.

Loetelus kasutatakse nummerdamist tavaliselt siis, kui koostisosade järjekord on oluline. Muudel juhtudel võib numbrid asendada punkti või mõttekriipsuga (–).

Näide:
Kohalik omavalitsus rajaneb järgmistel põhimõtetel:

- kohaliku elu küsimuste iseseisev ja lõplik otsustamine ning korraldamine;
- igaühe seaduslike õiguste ja vabaduste kohustuslik tagamine vallas ja linnas;
- seaduste järgimine oma ülesannete ja kohustuste täitmisel jne.

Mitmelauselised loeteluelemendid esitatakse alati vertikaalselt, iga element algab suurtähega ning lõpeb punktiga. Kui mõni loetelu punkt sisaldab omakorda loetelu, siis tähistatakse üldisema loetelu punktide järjekorda tingimata numbritega, alluva loetelu punkte aga tähtedega (koos suluga).

Näide:
Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised ülesanded:

1. Anda kirjanduse põhjal ülevaade emotsioonidest. Selleks analüüsitakse töötajate ja klientide emotsionaalse rahuolu tegureid. Täiendavalt käsitletakse nendevahelisi seoseid.
2. Viia läbi empiiriline uurimus, milles uuritakse personali rahulolu oma tööga. Rahuolu hindamiseks kasutatakse eelnevalt mainitud uurimuse küsimustikku.
3. Analüüsida töötajate emotsionaalset rahulolu ning võrrelda töötajate ja klientide emotsionaalset rahulolu. Põhifookus on tulemuste kõrvutamisel.

Tuleb silmas pidada, et erinevalt vormistatud loetelud annavad edasi erinevat sisu ning, et kirjavahemärgid ei oleks vastuolus eesti keele grammatika reeglitega. Loetelu igal tasandil peab olema vähemalt kaks alapunkti. Kogu töö ulatuses tuleks kasutada ühtset loetelude esitust ning vältida liiga paljude erinevate stiilide kasutamist.

3.2.6. Tabelid

Tabeleid kasutatakse andmete süstematiseeritud ja ülevaatlikuks esitamiseks. Töötlemata andmete tabelid (autori kogutud või teiste autorite avaldatud andmed) ning töö käigus arvutatud või koostatud suuremahulised tabelid esitatakse üldjuhul eraldi lisana.

Igal tabelil on pealkiri, mis algab sõnaga „Tabel“, selle järele lisatakse tabeli järjekorra number ja punkt ning seejärel lakooniline tabeli sisu, objekti ja ajavahemikku kirjeldav pealkiri. Pealkirja sõnastamisel tuleb alustada tabeli sisust, millele järgneb objekti (ettevõtte, riigi jm) nimetus ja lõpuks ajavahemik. Kui kõik tabelis olevad arvandmed on mõõdetud sama mõõtühikuga, siis lisatakse see mõõtühik sulgudes tabeli pealkirja järele. Kõik töös esinevad tabelid nummerdatakse araabia numbritega kas kogu töö ulatuses (lihtnumeratsioon) või üksikute peatükkide ulatuses (liitnumeratsioon). Näiteks „Tabel 1.“ või „Tabel 3.4.“, kusjuures viimane tähendab kolmanda peatüki neljandat tabelit.

Vormistuslikult tuleb tabelite puhul järgida allolevaid nõudeid:

- Tabeli pealkiri joondatakse vasakule ning selle ette ja järele jäetakse ruumi vähemalt 1 rida. Pealkirja suurus on 12 punkti ning selle lõppu punkti ei panda.
- Tabelisse kantavad tähised, arvud ja sõnaline tekst sisestatakse suurusega 12 või 11 punkti, reavahega 1,0.

- Tabel joondatakse lehel vasakule, veergude pealkirjad joondatakse veeru keskele.
- Veergude ja ridade pealkirjad kirjutatakse esisuurtähega ning alaveergude pealkirjad väiketähega. Kui tabelis on esitatud erinevates mõõtühikutes mõõdetud arvandmed, siis lisatakse mõõtühik veergude või ridade nimetuste juurde sulgudesse või eraldades need nimetusest komaga.
- Tabeli veerge üldjuhul ei nummerdata. Veergude nummerdamine araabia numbritega on vajalik vaid juhul, kui tekstis viidatakse konkreetsele veerule või veeru nimetuses on näidatud, kuidas saadakse tulemus (näiteks veerg 2 x veerg 3).
- Tabelisse kantav tekst joondatakse tabelis vasakule ning arvud paremale, nii et koma koht oleks samal joonel. Arvandmete puhul jälgitakse, et samas veerus olevad arvandmed oleksid esitatud sama täpsusastmega.

Tabelile järgneb allikaviide, kus kasutatakse kirjasuurust 12 punkti ning reavahet 1,0. Allikaviide algab sõnaga „Allikas“, sellele järgneb koolon ning seejärel viide töös kasutatavas viitesüsteemis. Kui tabel on koostatud muudest allikatest võetud andmete alusel, kuid sisaldab autori arvutusi või kui tabeli andmed on kogutud mitmest allikast, siis lisatakse kooloni järel näiteks fraas „autori arvutused/koostatud lisas 3 toodud andmete alusel“. Tabeli alla võib lisada märkusi kasutades kirjasuurust 12 punkti ning reavahet 1,0. Tabeli allikaviite või märkuste järele jäetakse ruumi vähemalt 1 rida

Tabelites esitatud andmed tuleb siduda töö tekstiga, kõikidele tabelitele tuleb töös viidata üldjuhul enne nende esinemist töös. Selleks kasutatakse: otsest viitamist (alljärgnev tabel 3 iseloomustab ...) või kaudset viitamist (vt tabel 8). Peale sellist viidet peab töös kas kohe või järgmisel leheküljel järgnema tabel. Vältimaks tabeli poolitamist, tuleb vajadusel tabel ümber paigutada ning kasutada vabaks jäänud ruumi järgneva teksti paigutamiseks. Tabelite poolitamine on üldjuhul lubatud vaid töö lisades. Sellisel juhul korratakse tabeli päist lisa igal leheküljel. Töö teksti paigutatavad tabelid olgu võimalikult lihtsad ja lühikesed. Tekstis esitatakse tavaliselt tabelid, mille maht ei ületa ühte lehekülge. Mahukamad tabelid tuuakse lisades. Tabel tuleb lehele paigutada nii, et selle lugemine oleks võimalik ilma tööd pööramata või erandjuhul pöörates tööd 90° kellaosuti liikumise suunas (tabeli päis jääb siis köiteserva poole). Järgnevalt on esitatud näited tabeli võimalikust kujundusest.

Näide:

Tabel 1. Tabeli pealkiri sh sisu, objekt, ajavahemik (mõõtühik)

	Suur algustäht			
Suur algustäht	väike algustäht	väike algustäht	väike algustäht	väike algustäht
Suur algustäht	123,45	123	–	789
Suur algustäht	0,00	0	456	...

Allikas: Perekonnanimi (2013,27); autori arvutused

Märkused:

1. Esimene märkus tabeli sisu kohta. Kui on pikem märkus, mille tekst ei mahu ühele reale, siis järgmisel real paigutatakse tekst nii, et märkuste numbrid oleksid tekstist eristuvad.
2. Teine märkus tabeli andmete kohta, seekord veidi lühem ja mahub ühele reale.

Näide:

Tabel 2. Eesti elanike haridustase (alates 15. aastased) 2020 ja 2025 a. seisuga 1. jaanuar

Haridustase,vanuserühmad kokku	2020		2025	
	Mehed	Naised	Mehed	Naised
Hariduseta, alusharidus	1372	1170	1398	1082
Põhiharidus	73792	68291	79718	67201
Keskharidus või kutseharidus keskhariduse baasil	236062	234704	247576	239963
Kõrgharidus või keskeriharidus keskhariduse baasil	142822	241966	166266	273123
Magister	75878	124968	81403	135262
Doktor	4571	4382	5232	5215

Allikas: Eesti statistikaamet http://www.stat.ee/

3.2.7. Joonised

Joonisteks on kõik töös sisalduvad illustratsioonid, sh diagrammid, graafikud, geograafilised kaardid, projektid, eskiisid, plaanid, joonistused, skeemid, fotod jne.
Joonist koostades tuleb silmas pidada, et:

- seal olev informatsioon oleks selgelt eristatav ja kergesti jälgitav;
- kasutataks sobivaid joonise tüüpe ning arvjooniste puhul välditaks erinevaid moonutusi (näiteks 3D-efekti kasutamine)
- teisest allikast võetud joonise puhul oleks see üldjuhul töö autori poolt uuesti loodud (vältida võimalusel lõika-kleebi-lahendusi);
- teisest võõrkeelsest allikast võetud joonise puhul oleks sellel olev tekst üldjuhul eesti keelde tõlgitud.

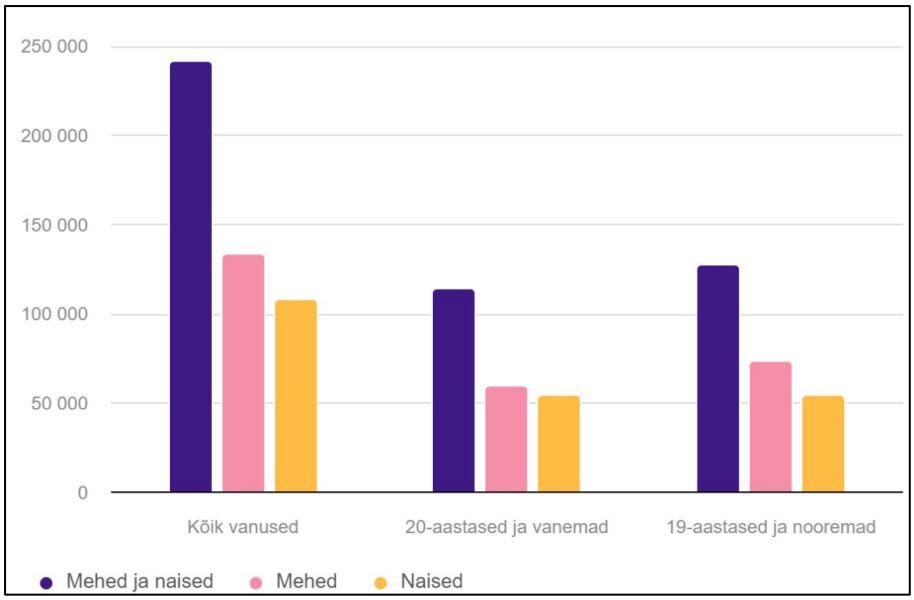
Igal joonisel on allkiri, mis tuleb paigutada joonise alla. Allkiri algab sõnaga „Joonis“, selle järele lisatakse joonise järjekorra number ja punkt ning seejärel lakooniline joonisel kujutatut kirjeldav pealkiri. Kõik joonised nummerdatakse analoogiliselt tabelitega. Näiteks „Joonis 1.“ või „Joonis 1.2.“, viimane tähistaks 1. peatüki 2. joonist.

Vormistuslikult tuleb joonise juures järgida allolevaid nõudeid:

- Joonise allkiri joondatakse vasakule ning selle ette ja järele lisatakse lõiguvahe 1 rida. Allkirja suurus on 12 punkti ning selle lõppu punkti ei panda.
- Joonisele kantavad tähised, arvud ja sõnaline tekst sisestatakse suurusega 12 või 11 punkti.
- Joonisel kasutatud tähiseid tuleb selgitada kas joonise väljal või tekstis joonise juures.
- Joonis joondatakse lehel keskele.
- Soovitatav on joonis ümbritseda raamjoonega.
- Kui joonis on koostatud tabeltöötlustarkvara abil, siis tuleb joonise kohale sageli automaatselt lisatav joonise pealkiri eraldi eemaldada.
- Kui joonis sisaldab arvtelgesid, siis peavad joonisel olema esitatud ka telgede nimetused.

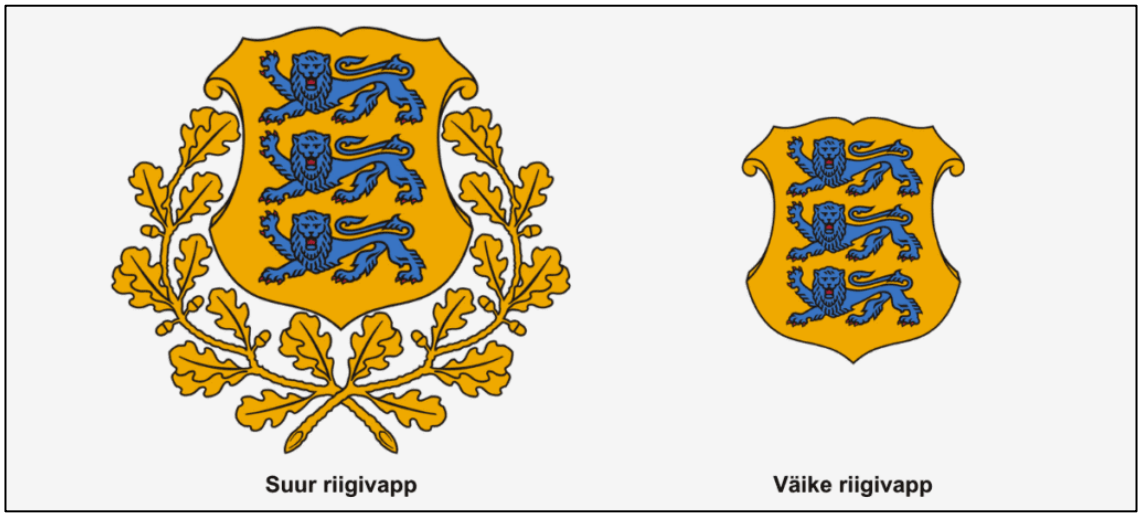
Joonise allkirjale järgneb allikaviide, kus kasutatakse 12-punktist kirja ning reavahet 1,0. Allikaviide algab sõnaga „Allikas“, sellele järgneb koolon ning seejärel viide töös kasutatavas viitesüsteemis. Kui joonis on koostatud muudest allikatest võetud andmete alusel, kuid sisaldab autori arvutusi või kui joonise andmed on kogutud mitmest allikast, siis lisatakse kooloni järel näiteks fraas „autori arvutused/koostatud lisas 3 toodud andmete alusel“. Joonise allikaviite järele jäetakse ruumi 1 rida.
Järgnevalt on esitatud näiteid joonise võimalikust kujundusest.

Näide:

Joonis 3. Spordiorganisatsioonides spordialade harrastajate arv soo ja vanuserühma järgi 2024. Allikas: Statistikaamet

Näide:

Joonis 4. Eesti riigivapid. Allikas: Riigikantselei

Kõik joonised ning sealt väljaloetav informatsioon peavad olema tekstis piisavalt lahti seletatud. Kui joonise kohta on vaja joonisel esitada täiendavaid märkusi, tuleb nende vormistamisel lähtuda samadest nõuetest, mis on esitatud tabelite märkuste osas.

Kõikidele joonistele tuleb töö tekstis viidata üldjuhul enne joonise esinemist töös. Selleks kasutatakse: otsest viitamist (alljärgnev joonis 1. iseloomustab ...) või kaudset viitamist (vt joonis 2). Peale sellist viidet peab töös kas kohe või järgmisel leheküljel järgnema joonis. Kui joonis nihkub järgmisele lehele, siis tuleks kasutada eelmisel lehel vabaks jäänud ruumi järgneva teksti paigutamiseks.

3.2.8. Valemid

Töö sisu seisukohalt olulised valemid kirjutatakse eraldi välja koos selgitustega ning kui töös esineb rohkem kui üks valem, numereeritakse need araabia numbritega. Suure hulga valemite korral võib kasutada sarnaselt tabelitele ja joonistele liitnumeratsiooni (näiteks: valem 2.3 oleks teise peatüki kolmas valem). Lihtsaid matemaatilisi avaldisi ei ole vaja töös välja tuua.

Üldjuhul kasutatakse valemi kirjutamiseks kasutatavas tekstitöötlustarkvaras olevat võrrandiredaktorit. Valem kirjutatakse eraldi reale ja joondatakse keskele. Valemis kasutatavad üksikud tähed ja sümbolid kirjutatakse tekstis kursiivis. Võimalusel kasutatakse valemites üldlevinud tähiseid. Kasutada tuleb korrektseid matemaatilisi sümboleid (näiteks * ei ole korrutusmärk). Valemi järele ei panda kirjavahemärki, aga sama rea paremasse serva märgitakse ümarsulgudesse valemi number. Järgmisel real defineeritakse esmakordselt kasutatavad sümbolid (reavahe 1,0), Valemi sümbolite seletus algab sõnaga “kus” ning seletused kirjutatakse üksteise alla. Kogu töö ulatuses tuleb järgida valemite ühtset kirjutusviisi. Valemid kirjutatakse kaldkirjas kirja suurusega 12 punkti. Vältida tuleb definitsioonide esitamist valemi kujul. Viidates tekstis valemile, paigutatakse selle number sulgudesse. Valemites ei tooda mõõtühikuid, need esitatakse valemites kasutatud sümbolite seletustes.

Näide:

$$\boldsymbol{b} = \frac{Y - \boldsymbol{na}}{X} \quad (1)$$

kus
a – püsivkulu,
b – muutuvkulude määr,
n – perioodide arv,
X – tegevusmaht,
Y – kogukulu.

3.2.9. Lisad

Lisadesse paigutatakse need töö materjalid, mis on vajalikud töö eesmärgi täitmisel, kuid mille esitamine tekstis ei ole otseselt vajalik või on tegemist mahuka materjaliga (näiteks töötlemata andmed, suuremahulised tabelid, ankeetküsimustikud, tarkvara genereeritud aruanded, intervjuude transkriptsioonid vms).
Kõikidele lisadele tuleb tekstis viidata, seejuures lisad järjestatakse viitamise järjekorras.

Vormistuslikult tuleb pöörata tähelepanu järgnevale:

- Lisad algavad töö lõpus esimese taseme pealkirjaga „LISAD“, mis võib olla paigutatud esimese lisaga samale leheküljele (sel juhul ei jäeta lehekülje algusesse 72 punktist tühimikku).
- Iga lisa alustatakse uuelt leheküljelt ning selle pealkiri esitatakse teise taseme pealkirjana kujul „Lisa 1. Pealkiri“.
- Kõik lisad tuleb nummerdada ja pealkirjastada ning esitada ka töö sisukorras.
- Kui lisa paikneb mitmel lehel, siis alates lisa teisest lehest tuuakse lehe ülemises paremas servas sellekohane märge (näiteks lisa 1 järg). Seda märget ei esitata töö sisukorras.
- Kui lisades esitatakse tabeleid või jooniseid, siis vormistatakse need üldjuhul igaüks eraldi lisana ning vastavale tabelile või joonisele enam eraldi pealkirja ei panda (lisa pealkirjaks on vastava tabeli või joonise pealkiri). Lisades esitatud joonistele, tabelitele, fotodele jne lisatakse allikaviide (sarnaselt tabelitele ja joonistele töö põhiosas), kust selgub materjalide päritolu (Autori erakogu; Autori andmete alusel koostatud tabel; J. Tamme eraarhiivist).

4. VIITAMINE

4.1. Nõuded viitamisele

Kõikidele äriplaanis kasutatud ja esitatud teiste autorite seisukohtadele, tsitaatidele, arvandmetele, valemitele, joonistele, illustratsioonidele jms või muudest allikmaterjalidest pärinevatele andmetele tuleb viidata.

Nimetatud põhimõtte rikkumist nimetatakse plagiaadiks. Kui tuvastatakse, et õpilane on teiste isikute loodud teose või selle osa avaldanud oma nime all ilma korrektse viitamiseta, siis on õpilane rikkunud akadeemilisi tavasid, millega võib kaasneda kaitsmisele mittelubamine ning hinne 1. Kuna karistatav on nii tahtlik kui tahtmatu plagiaat, siis on oluline, et õpilane oskaks korrektselt viidata. Alljärgnevalt käsitletakse viitamise põhimõtteid. Alapeatüki lõpus esitatakse olulisemad plagiaadi vormid (vead viitamisel, mida tuleks vältida).

Uurimistöös tuleb kasutada ühtset viitamissüsteemi, EBS Gümnaasiumis kasutatakse tekstisiseste viidete puhul nimelise viitamise süsteemi, st et viidatava teksti järele kirjutatakse ümarsulgudesse töö autor (selle puudumisel pealkirja esimene sõna või sõnad), aastaarv ning vajadusel lisatakse komaga eraldatutud viidatava allika lehekülje number. Tekstisisene viitamine ei välista joonealuste märkuste kasutamist, kui see peaks vajalikuks osutuma.

Teiste autorite materjale lisamiseks ehk „laenamiseks” on kaks viisi:

- tsiteerimine ehk otsene “laen”;
- refereerimine ehk ümbersõnastatud selgitus.

Tsiteerimine on teise autori väite täpne kordus, mis peab olema esitatud jutumärkides. See peab vastama originaalile täielikult nii sõnastuse, ortograafia, kirjavahemärkide kui ka rõhuasetuse (näiteks kursiiv, sõrendus, allakriipsutus jms) poolest. Tõlgitud tsitaadi puhul peab tõlge olema originaali võimalikult täpne koopia ning vajadusel viitama tõlkijale (kui selleks pole töö autor). Kui selguse või täpsuse huvides on vajalik, võib tõlgitud

tsitaadi originaalkeelse teksti lisada allmärkusena. Kui tsitaadi esitamisel jäetakse välja mõned sõnad, siis tuleb need markeerida kolme punktiga (...). Kui tsitaati täiendatakse selgitusega, siis tuleb kasutada nurksulgusid [ ]. Viide märgitakse kohe pärast tsitaati lõpetavaid jutumärke, sõltumata sellest, kas see asub lause lõpus või keskel.

Tsitaate kasutatakse üldreeglina juhul, kui on tegemist mingi eriti ilmeka, huvitava, värvika näitega. Tsitaat algab lehe vasakust äärest. Kui tsitaat on pikem kui 3 rida, siis tuuakse see välja eraldi lõigus. Lühemad tsitaadid esitatakse teksti sees. Vältima peab tsitaatide liigset kasutamist. Näiteks 10 lehekülje pikkuses töös ei tohiks kasutada rohkem kui 2–3 lühikest tsitaati. Erinevatest allikatest rohkete tsitaatide kokkukleepimine (ilma töö autori panuseta) ei ole lubatud. Erandiks on intervjuudele tuginevad uurimused, mille puhul on intervjuudest pärinevad tsitaadid illustratsiooniks autori järeldustele.

Refereerimine on teise autori või allika sisu vabas vormis (oma sõnadega) esitus. Refereerimise puhul ei anta teise autori või allika sisu edasi sõna-sõnalt, vaid töö autor sõnastab selle mõtte sobivaks (kokkuvõtlikus, kommenteerivas vormis). Refereeringu puhul ei tohi jutumärke kasutada, kuid tuleb viidata allikale. Refereeringu esitusest peab selguma, missugused mõtted kuuluvad refereeritavale autorile ja kust algavad töö autori enda kommentaarid. Kogu alapeatükki hõlmav refereering ei ole lubatud.

Näide tsiteerimise ja refereerimise kohta Martin Ehala õpikust "Kirjutamise kunst".
Ehala toob näite Kristjan Jaak Petersoni käsitlevast artiklist "Eesti kirjanduse biograafilises leksikonis".
Tsitaat:
"Andeka noormehena ilmutas P. silmatorkavat iseseisvust nii oma vaadetes kui ka kirjanduslikes taotlustes. Tema filoloogilised huvid ulatusid kuni Aasia ja Aafrika keelteni; artiklid eesti lauseõpetuse alal kannavad tõsist uurimuslikku iseloomu. P. Filosoofilistes ja kirjanduslikes põhimõtetes põimuvad klassikalised hariduselemendid Euroopa XVIII saj. teise poole vaimuelule iseloomulike uute tendentsidega." (EKBL 1975, 272)
Refereering:
Kuigi noor, olid Kristjan Jaak Petersoni vaated ja kirjanduslikud taotlused märkimisväärselt iseseisvad: neis olid ühendatud klassikalise hariduse väärtused Euroopa XVIII sajandi teise poole uuenduslike ideedega. Kristjan Jaak Peterson huvitus tõsiselt ka filoloogiast, niihästi eesti keelest kui ka eksootilistest Aasia ja Aafrika keeltest. Tema uurimused eesti süntaksist annavad tunnistust niihästi andekusest kui ka tõsisest teaduslikust suhtumisest. (EKBL 1975, 272)

Viitamise puhul tuleb täiendavalt arvestada, et:
Viidatakse kõigile allikatele, mida autor on tegelikult kasutanud. St kõik tekstis viidatud allikad peavad leiduma kasutatud allikate loetelus ning kõik kasutatud allikate loetelus olevad allikad peavad olema viidatud tekstis.

Viitama ei pea üldtuntud faktidele, andmetele, seisukohtadele, mis on teada valdavale osale inimestest ning kättesaadavad entsüklopeediates, sõnaraamatutes jms. Näiteks: „Eesti taasiseseisvumine tõi kaasa suuri muutusi riigikorralduses." Samas peab viitama allikale juhul, kui väited on vaieldavad või tegemist on tõlgendatava nähtusega.

Kirjalike materjalide kasutamisel tuleb viidata originaalallikale. Kui laused, mõtted ei ole originaalallikast kättesaadavad, võib neile viidata läbi teise allika. Selliste viidete vormistamisel tuleb viitekirjesse lisada nii originaalallikas kui ka allikas, mille kaudu viidatakse, näit (Serra 1963 viidatud Kattel 2007, 4).

Tsiteeringu või refereeringu mittekorrektse vormistamisega võivad kaasneda järgmised plagiaadi vormid:

- Sõnasõnaline plagiaat – teise autori tekst võetakse üle sõna-sõnalt, aga jäetakse lisamata jutumärgid. Sellisel juhul ei ole võimalik eristada autori panust teiste autorite omast.
- Veebiallikate lõika-kleebi kasutus – veebist võetud informatsioonile jäetakse korrektselt viitamata või ei lisata vastavaid allikaid kasutatud allikate loetellu. Ühtlasi peab arvestama, et erinevalt trükis ilmunutest ei ole veebiallikad eelretsenseeritud.
- Ebapiisav ümbersõnastamine – teiste töös kirjapandut kasutatakse nii, et muudetakse ainult üksikuid sõnu või nende järjekorda ning jäetakse piisavalt arusaadavalt viitamata algallikale. Sellisel juhul jäetakse mulje, et esitatav argument on autori oma, kui see tegelikult seda ei ole.
- Mittekorrektne viitamine – viite vormistamisel ei järgita viitamise reegleid, kasutatud allikate loetelus on allikaid, mida ei kasutatud, või kui viide ei pärine originaalallikalt, siis jäetakse lisamata, mille kaudu sellele viidatakse.
- Teiste poolt koostatud materjalide esitlemine enda omana – õpilane edastab kellegi teise poolt koostatud töö enda nime all. Isegi kui see toimub teise osapoole teadmisel, on see tegevus keelatud.

4.2. Tekstisisese viitamise näited

Oluline on jälgida, et viitamine oleks kogu töö ulatuses ühtne. Viidete koostamisel on soovitav kasutada tekstiredaktori vastavat töövahendit. Täpne viite koosseis ja paigutus sõltuvad sellest, mis tüüpi allikale viidatakse. Tekstisisese viite asukoht määratakse vastavalt sellele, mille kohta viide käib.

Sõna puhul tuleb viide paigutada lause sisse üksiku sõna järele:
Nn *karsikko*-kaljud (Vilkuna 1992) on seni veel laiemalt suhteliselt tundmatud.

Ühe lause puhul tuleb viide paigutada lause lõppu enne vastava lause lõppu tähistavat kirjavahemärki:
Soome traditsioonis tuntakse ka nn *karsikko*-kive ja *karsikko*-kaljusid (Vilkuna 1992).

Mitme lause puhul tuleb viide paigutada peale tsitaadi või refereeringu lõppu tähistavat kirjavahemärki ning viite lõpusulu järele punkti ei panda:
„Ainult siis rahvas väärib olemasolu õigust, kui tal on rahvuskultuurilisi väärtusi, millede kadumisest oleks kahju. Tähtsaim rahvuskultuuriline aare on arenenud ja väärtuslik kirjakeel.“ (Aavik 1936, 428)

Lõigu puhul tuleb viide paigutada lõigu lõppu peale lõigu lõppu tähistavat kirjavahemärki.
Loetelu puhul tuleb viide paigutada loetelu ette enne koolonit:
Varudesse tehtavate investeeringude tsüklilisuse hindamisel võib eristada järgmised varude grupid (Nurkse 1952):

- kodumaistelt ettevõtetelt ostetud toore;
- välismaistelt ettevõtetelt või pikaajaliste leingute alusel ostetud toore;
- lõpetamata toodang;
- tellimuse alusel tehtud valmistoodang;
- kiiresti riknevad põllumajandustooted;
- vastupidavad põllumajandustooted, mille varud sõltuvad pakkumisest;
- vastupidavad põllumajandustooted, mille varud sõltuvad nõudlusest;
- vastupidavad mittepõllumajandustooted, mille varud sõltuvad nõudlusest.

Kui viidatava autori nimi selgub tekstist, siis viites viidatava autori nime ei korrata ning viide ise paikneb siis üldjuhul lause sees:
Vilkuna (1992) on kasutanud võrdlusülevaate saamiseks Eiseni materjali ...

Mitmele allikale korraga viidates tuleb viited esitada samades ümarsulgudes, kusjuures viited eraldatakse omavahel semikooloniga. Viite enda asukoht sõltub sellest, kas viide esitatakse sõna, lause, lõigu või loetelu kohta:
„Uue voolu“ kirjanduses (Lewis 1987; Nathanson 1987) käsitletakse häbi afektina.
Häbi käsitlemiseks on erinevaid võimalusi, millest üks nn „uue voolu“ kirjandus käsitleb seda afektina. (Lewis 1987; Nathanson 1987)

Kui viidatakse kogu teosele (näiteks artikkel või veebidokument), siis leheküljenumbrit viites ei esitata. Kui viidatakse konkreetsele töö osale (näiteks tsitaadid, terminid), siis tuleb viites välja tuua ka vastava allika lehekülg või lehekülgede vahemik, kust võetu pärineb:
Kui viite allikaks on kahe autoriga teos, siis tuleb viites märkida mõlemad nimed:
Kaudkulud on tüüpiliselt käitumuslikult olemuselt püsikulud (Haldma, Karu 1999, 51).

Kolme või enama autori korral tuleb viites esitada esimese autori nimi koos lühendiga *et al.*:
Plagieerimine väljendub sageli puuduliku viitamisena (Hirsijärvi *et al.* 2005).

Sama autori töödele viidates tuleb viited järjestada kronoloogiliselt; ühel aastal ilmunud tööde puhul lisatakse aastaarvudele *a, b, c* jne:
Matemaatikaõpetajad on Jakob Tülki ... mälestanud oma päevadel 1978. (Prinits 1978) ja 1993. aastal Pärnus (Prinits 1993a, 1993b) ...

Kui autoritel on sama perekonnanimi, siis tuleb viide vormistada nii nagu erinevate perekonnanimedega autorite puhul:
Omakapitali muutuste aruanne on raamatupidamisaruanne, mis kajastab aruandeperioodil toimunud muutusi ettevõtte omakapitalis (Alver, Alver 2009).

Kui viite allikaks on autorita teos (millel võib olla küll toimetaja ja/või koostaja), siis tuleb viidet alustada pealkirja esimese sõna või sõnadega, vahel ka organisatsiooni nimega, millele järgneb kolm punkti, aastaarv ja lehekülje number:
Maapiirkonnas on primaarsektori osatähtsus tööhõives 1989. aastaga võrreldes vähenenud üle nelja korra (Põllumajandus ... 2007, 135).
Aruande kohaselt viimase aasta kasum kahanes (SEBE AS ... 2014).

Veebipõhisele allikale tuleb viidata analoogselt teistele allikatele. Viitesse tuleb märkida autor või pealkirja algus, seejärel materjali avaldamise või selle puudumisel kasutamise aasta ning võimalusel leheküljenumber. Internetiaadressi viites ei esitata.
Lööklaused manifestis muutuvad absurdseks, sest ... (Arrak 2012).

E-andmebaasile viitamisel tuleb märkida andmete avaldaja ja tabeli number, kood või nimetuse esimesed sõnad.
2016. aastal oli Eestis eluaseme hinnaindeks 169,34 (Eesti Statistikaamet, tabel IA028).
2016. aastal oli Belgia eluaseme hinnaindeks 109,94 (Eurostat, tabel *house price*...).

Kui viidatakse suulisele teatele, intervjuule, e-kirjale vms, siis tuleb märkida viitesse isiku nimi, kellelt on informatsioon saadud:
... (Kask 2018).

Õigus- ja normatiivaktide puhul tuleb viitesse panna õigusakti nime lühend, EL õigusaktide puhul akti välja andnud institutsioon ja number, paragrahv ning võimalusel ka lõige ja punkt:
EL liikmesriigid on kohustatud määrama oma territooriumil kaitsealused alad ning liigid, aidates sellega kaasa Natura 2000 võrgustiku tekkimisele (EN direktiiv 92/43/EMÜ art 3).

Viidatud allikad esitatakse kasutatud allikate (kirjanduse) loetelus. Viitekirjete koostamisel peab olema tagatud allika kontrollitavus ja identifitseeritavus. Kui viitekirjed on loodud tekstiredaktori vastava töövahendi abil saab allikate loendi samuti koostada tekstiredaktori töövahendi abil.

4.3. Kasutatud allikate loetelu vormistamine

Kasutatud allikate loetelus esitatakse kõik töös viidatud allikad. Loetelu vormistamisel tuleb järgida kindlaid nõudeid:

- Sissekanded tuleb joondada vasakule ning iga sissekande teine rida ning järgnevad read tuleb esitada taandega 1,5 cm.
- Sissekannete reavahe on 1,0 ning sissekannete vahele tuleb jätta tühi rida.
- Esmalt tuleb esitada ladinatähestikulised (nii eesti- kui võõrkeelne) ja seejärel slaavitähestikulised allikad.
- Allikad tuleb esitada alfabeetilises järjestuses autori perekonnanime või selle puudumisel pealkirja esimese sõna järgi. Mitme autori puhul esitatakse nimed allika tiitellehel esinevas järjekorras.
- Kui samalt autorilt on kasutatud mitut teost, tuleb need esitada kronoloogilises järjekorras.
- Viitekirje koostatakse viidatava algallika keeles ning kirjetes kasutatakse vastava võõrkeele traditsioonilisi lühendeid. Toimetaja märgitakse üldjuhul keelest olenevalt, näiteks eesti keeles (Toim.), inglise keeles (Ed.), saksa keeles (Hrsg..).
- Kasutatud allikate leheküljenumbrite esitamisel tuleb jätta ära lühendid lk või pp.

Kui viitekirjed on loodud tekstiredaktori vastava töövahendi abil saab allikate loendi samuti koostada tekstiredaktori töövahendi abil, aga automaatselt loodud allikaloendi vastavust nõuetele tuleb jälgida.

Raamatud

Autoriga raamatu kohta tuleb bibliograafilises kirjes esitada järgmised andmed:

- autori perekonnanimi või nimed ja initsiaal(id);
- ilmumisaasta – ümarsulgudes (sama autori samal aastal ilmunud teoste puhul lisatakse aastaarvule tähed *a*, *b*, *c* jne)
- raamatu pealkiri ja alapealkiri (selle esinemisel tiitellehel eraldatakse kooloniga) – kaldkirjas;
- ilmumiskoht ja väljaandja (kirjastus eraldatakse kooloniga)

Autoriga raamatu puhul tuleb esitada järgmised andmed:
Autor, A. A. (aasta). *Raamatu pealkiri: Alapealkiri*. Ilmumiskoht: Väljaandja.
Chiang, A. C. (1984). *Fundamental Methods of Mathematical Economics* (3rd ed.). New York, USA: McGraw-Hill.
Mereste, U. (1971). *Statistika üldteooria*. 1.osa. 3. tr. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

Kui raamatul ei ole autorit, kuid tiitellehel või selle pöördel on toimetaja ja/või koostaja nimi (nimed), siis on kirjes esikohal koostajad/toimetajad. Selle järel kajastatakse sulgudes vastav lühend „toim“ („Ed.“, „Eds.“) või „koost“ ja ilmumisaasta. Seejärel esitatakse raamatu pealkiri, ilmumiskoha ja väljaandja andmed.
Toimetaja, T. T. (toim) (aasta). *Raamatu pealkiri: alapealkiri*. Ilmumiskoht: Väljaandja.
Varblane, U., Ukrainski, K. (toim) (2004). *Eesti puidusektori konkurentsivõime*. Tartu: TÜ Kirjastus.
Breznitz, S. M., Etzkowitz, H. (Eds.) (2016). *University Technology Transfer: The Globalization of Academic Innovation*. New York: Taylor & Francis Group.

Autorita ja toimetajata raamatu puhul algab kirje raamatu pealkirja ning ilmumisaastaga, muud andmed esitatakse vastavalt eespool kirjeldatud raamatukirje nõuetele.
Biogaasi tootmine ja kasutamine: käsiraamat. (2009). Tartu: Eesti Põllumeeste Keskliit.

Ilma autori või toimetajata raamatud on enamasti teatmeteosed, käsiraamatud või sõnaraamatud. Nende puhul võib viidatud allikate loetelus kirje ette panna tekstisiseses viites kasutatud lühendeid (nt EE8).
EE8 = Eesti Entsüklopeedia. (1995). 8. kd. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Sellise raamatu andmetele, mis on tasuta kättesaadav elektroonilises keskkonnas, viidatakse sarnaselt trükisega.
Sirkel, R., Uiboleht, K., Teder, J., Nikitina-Kalamäe, M. (koost) (2008). *Ideest eduka ettevõtteni: õppematerjal*. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium.

Artiklid

Artikli kirje, sõltumata kas on paberkandjal või elektroonilisest andmebaasist, koosneb järgmistest osadest:

- artikli autori perekonnanimi või nimed ja initsiaal(id);
- ilmumisaasta — ümarsulgudes;
- artikli pealkiri;
- kogumiku, ajakirja või ajalehe nimetus — kaldkirjas;

- kogumiku puhul sarja nimetus ja/või number (olemasolul), ajakirjal number, ajalehel ilmumiskuupäev;
- kogumiku puhul toimetaja või koostaja nimi (olemasolul) koos vastava lühendiga „(toim)“ , „(Ed.)“, „(Eds)“ või „(koost)“;
- kogumiku puhul väljaandmiskoht ja väljaandja (kirjastus; eraldatakse kooloniga);
- viidatud artikli lehekülgede vahemik.

Ajakirjas ilmunud artikli puhul tuleb esitada järgmised andmed:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. *Ajakirja nimetus,* ajakirja number (köide), lehekülgede vahemik.
Alver, L., Alver, J., Sundgaard, E., Thomsen, J. (2010). Challenges for the Estonian Accounting Staff. *Journal of International Scientific Publications: Economy & Business*, 4, 129–138.
Pilvre, B. (2003) Kes räägib teleekraanil? Naised meedia kõverpeeglis. *Akadeemia*, 9, 1981–2000.

Kogumikus või raamatus ilmunud artikli puhul esitatakse järgmised andmed:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. T. T. Toimetaja (toim), *Kogumiku, sarja nimetus* (lehekülgede vahemik). Väljaandmiskoht: väljaandja.
Drechsler, W. (1997). Avalik haldus kui riigiteadus. W., Drechsler, R., Kattel, I., Palgi, I., Tallo (toim), *Avaliku halduse alused. Valimik Euroopa esseid* (11–22). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
Joamets, K., Grünberg E. (2017). Estonian Family and Inheritance Law. In: T. Kerikmäe, K. Joamets, J. Pleps, A. Rodina, T. Berkmanas, E. Gruodyté (Eds.), *The Law of the Baltic States* (136–148). Cham: Springer Nature.

Teatmeteose artikli kirje tuleb esitada sarnaselt kogumiku artiklile.
T.Erelt (toim.). Transliteerima. (1999). *Eesti keele sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 819.
Acquiescence. (2011) In *Merriam-Webster's online dictionary*. Retrieved from http://www.merriam-webster.com/dictionary/acquiescence, 20. märts 2018.

Ajalehes ilmunud artikli kirjele tuleb kanda lisaks artikli andmetele ka ajalehe nimetus, kuupäev, number ja lehekülg.
Autor, A. A. (aasta, kuupäev). Artikli pealkiri. *Ajalehe nimetus*.
Schultz, S. (2005, December 28). Calls made to strengthen state energy policies. *The Country Today*.
Karnau, A. (2007, 26. jaanuar). Töösturite idee leiab vastuseisu. *Postimees*.

Konverentsi ja seminari materjalide viitamisel tuleb esitada:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. T. T. Toimetaja (toim), *Kogumiku nimetus*. Konverentsi väljaande nimi, toimumise koht ja aeg (lehekülgede vahemik). Väljaandmiskoht: väljaandja.
Ulst, E. (2003). Kohaliku omavalitsuse missioon liitumisel Euroopa Liiduga *XI Teadus- ja koolituskonverents „Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu“*, 26.–28.06. 2003, Tartu – Värska (492–500). Berlin Verlag, Arno Spitz GmbH, Mattimar OÜ.

Õigusaktide viidete puhul tuleb esitada akti nimetus, vajadusel vastu võtnud asutus, ametliku avaldamise koht. Riigi Teataja kirjele viidatakse töö kirjutamise ajal kehtiva konkreetse õigusakti redaktsiooni alusel. Kui kasutatakse normi redaktsiooni, mis on kehtivuse kaotanud või jõustub tulevikus, siis viidatakse selle redaktsiooni täpsusega.
Maksukohustuslase käibemaksu igapäevase arvestuse pidamise kord. RT I, 29.12.2010, 127. Eesti Vabariigi töökaitseseadus. RT 1992, 25, 343.

Euroopa Liidu teisese õiguse õigusakti ja rahvusvahelise õigusallika puhul esitatakse viide vastava dokumendi keeles, mis sisaldab dokumendi vastuvõtnud organi nime, dokumendi liiki ja pealkirja, avaldamisandmeid, kuupäeva, avaldamise kohta ja konkreetset viidatavat sätet. Euroopa Liidu õigusaktide viitamise õpetus on kättesaadav siit:
http://publications.europa.eu/code/et/et-10000.htm
Commission Regulation (EC) No 971/2005 of 24 June 2005 establishing the standard import values for determining the entry price of certain fruit and vegetables, OJ L 165, 25.6.2005, p 1–2 25.06.2005, art 1, p 1.
Euroopa Keskpanga otsus (EL) 2015/656, 4. veebruar 2015, tingimuste kohta, mille kohaselt krediidiasutused võivad kajastada vahe- või aastakasumit esimese taseme põhiomavahendites kooskõlas määruse (EL) nr 575/2013 artikli 26 lõikega 2 (EKP/2015/4), ELT L 107/76, 25.4.2015, art 2 p 3.

Muud allikad
Veebilehtede kirjed esitatakse samal põhimõttel kui trükiste kirjed, kuid täiendavalt lisatakse märked kättesaadavuse kohta ning kasutamise kuupäev. Kuupäev on oluline seetõttu, et veebilehe sisu võib ajas muutuda.

Veebimaterjali puhul:
Autor, A. A. (aasta). *Pealkiri.* Kättesaadav: http://...., kasutamise kuupäev.
Palo, M. (2007) *Avaliku teense kvaliteedist infoühiskonnas*. Kättesaadav: http://www.riso.ee/et/pub/2007it/?mn=5&prnt=2, 20. märts 2008.
Bernstein, M. (2002). 10 tips on writing the living web. *A List Apart: For People Who Make Websites, 149*. Kättesaadav: https://www.alistapart.com/articles/writeliving, 20. mai 2012.

Blogipostituse puhul tuleb märkida:
Põldoja, H. (2012, 2. juuni). Kursuse kokkuvõte [ajaveebipostitus]. Kättesaadav: http://oppematerjalid.wordpress.com/2012/06/02/kursuse-kokkuvote/, 20 märts 2014.

DVD, video või filmi puhul märgitakse kirjesse täiendvalt allika tüüp [DVD], [Video] ning tavalistesse sulgudesse videote ja filmide puhul autori(te) roll.

Veebipõhiste andmebaaside (EUROSTAT, Eesti Statistikaameti andmebaas jms) puhul märgitakse andmete avaldaja, ümarsulgudes andmete avaldamise või uuendamise aasta, tabeli number ja nimetus, andmebaasi nimetus, kuhu tabel kuulub (kui on), allika tüüp [Online] või [E-andmebaas], veebiaadress ning ümarsulgudes kasutamise kuupäev.
Eesti Statistikaamet (2010). IT011: haldustarkvara kasutavad ettevõtted tegevusala (EMTAK 2008) ja tööga hõivatud isikute arvu järgi [E-andmebaas]. Kättesaadav: http://www.pub.stat.ee, 20. aprill 2014.

OECD (2008). Social Expenditures aggregates. OECD Social Expenditure Statistics (database) [Online]. Kättesaadav: http://www.oecd-ilibrary.org, 20. aprill 2014.

Intervjuu kohta peavad viidatud materjalide loetelus olema järgmised andmed: Intervjueeritava nimi, vajadusel ametikoht. Võimalusel intervjuu pealkiri. Intervjueerija nimi. Intervjuu jäädvustamise vorm (üleskirjutus, helisalvestis, videolindistus, e-kiri). Intervjueerimise koht. Intervjuu aeg.
Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi osakonna juhataja. Autori intervjuu. Helisalvestis. 1. aprill 2011.
Politsei endine töötaja. Autori telefoniintervjuu. Intervjueerija märkmed. 15. märts 2012.
Priske, M. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kantsler. Autori intervjuu. Intervjueerija märkmed. 1. mai 2012.

Arhiivimaterjalide kasutamisel tuleb allikakirjes esitada arhiiviühiku pealkiri ja kuupäev, võimalusel ka autor. Seejärel tuleb esitada arhiivi andmed: arhiivi nimetus, fondi, nimistu ja säiliku number ning lehe või lehekülje number.
Tartu linna ja ümbruse plaan. M 1:8400. Koostanud 1901–1902 ja 1920.a. mõõtmise alusel
L. Jakobson. — Ajalooarhiiv. EAA.2072.9.756.

Kasutatud aruannete, dokumentide jms kohta on vaja allikakirjes märkida dokumendi ja ettevõtte nimetus, võimalusel aeg (aasta või kuupäev), dokumendi liik jne.
Salvest AS majandusaasta aruanne 2013.

Lõputööde (bakalaureuse-, magistri-, doktoritööd) allikakirjes tuleb esitada autori nimi, aasta, töö pealkiri, ümarsulgudes töö liik, kõrgkooli ja allüksuse nimetus ning kaitsmiskoht.
Marton, L. (2019). *Euroopa pankade kapitaliseerituse taseme muutuse mõjutegurid stressitestide kontekstis*. (Magistritöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn

Kirja puhul, olenemata kas on tegu paberkandjal või e-kirjaga tuleb esitada asutuse nimetus/inimese nimi, vajadusel ametikoht, kirja kuupäev ja number.
Keskkonnaministeeriumi 14. märtsi 2004. a kiri nr 3–5/214.
Tõnu Loodus, Keskkonnaministeeriumi nõuniku 14. märtsi 2004. a e-kiri.

Kaardimaterjali kohta tuleb märkida kaardi nimetus ja mõõtkava, aeg, täpsustavad andmed ning materjali asukoht.
Eestimaa ja Liivimaa kubermangu topograafiline kaart M 1:126 000, 1871.

4.4. Suunis tekstiroboti kasutamiseks äriplaani koostamisel ja vormistamisel

Roboti kasutamise juures on olulisel kohal eesmärgipärasus, eetilisus, läbipaistvus ja kriitiline lähenemine. Kirjaliku töö puhul tuleb kirjeldada tekstiroboti kasutamise viisi ja viidata tekstirobotile korrektselt. Tekstiroboti loodud teksti esitamine enda nime all on akadeemiline petturlus.

Kuigi tekstiroboti antud väljund tundub esmapilgul sisukas ja loogiline, võib see siiski sisaldada vigu. Tekstirobot võib tsiteerida väljamõeldud allikaid, teha loogika-,

vormindus-, arvutus- ja grammatikavigu ning anda eelarvamuslikke vastuseid, mis ei arvesta kultuurierinevusi ega sotsiaalseid norme. Selle vastus võib eirata andmekaitsereegleid ja sisaldada valesid isikuandmeid. Seepärast tuleb esitatud fakte ja allikaviiteid kontrollida.

Tekstiroboti väljundi kasutamise eest vastutab selle kasutaja, kellel peavad selle väljundi hindamiseks olema sobivad teadmised.

4.4.1. Tekstiroboti kasutamisele viitamine

Tekstirobot ei ole teksti (kaas)autor, vaid vahend, mida kasutada teksti koostamisel. Selle või muu tehisintellekti rakenduse kasutamine motiveerimata mahus või sellele viitamata jätmine on akadeemiline petturlus.

Kui tekstirobotit kasutatakse äriplaani kirjutamisel, tuleb selgitada selle kasutusviisi: näiteks kirjeldada, milliseid küsimusi esitati, milline oli tekstirobotilt saadud väljund ja mil määral seda muudeti.

Näide 1. Kasutasin selle töö koostamise käigus ChatGPT-d ideede kogumiseks / teksti toimetamiseks. Tekstirobotisse sisestati järgmised viibad: „[---]“. Saadud väljund oli järgmine: „[---]“. Muutsin väljundit järgmiselt: [---].

Konkreetset kasutusviisi saab tekstis ka jooksvalt kirjeldada. Saadud väljundi täistekstid võib panna töö lisasse.

Näide 2. Järgnev definitsioon põhineb ChatGPT 22. aprilli 2023. aasta vastusel küsimusele „Mis on keelemudel?“. Tulemus oli järgmine: „[---]“ _(OpenAI, 2023; vt täisteksti lisas X).

Tekstiroboti kasutamise viisi kirjelduse järgi peab olema üheselt mõistetav, millises ulatuses ja millisel moel on seda töös rakendatud. Tekstisisene viitamine sõltub töös kasutatavast viitamisstiilist. Kohati soovitatakse tekstiroboti kasutamisele viidata kui suhtlusele sellega, sest tekstirobot ei ole avaldatud allikas, vaid tekstiloomise mudel, mis võib olenevalt suhtlusolukorrast anda erinevaid vastuseid.

Näide 3. Kasutasin äriplaani koostamisel ChatGPT-d (OpenAI, isiklik suhtlus, 28.04.2023), et saada ideid oma toote/teenuse kirjeldamisel. ChatGPT on tehisintellektil põhinev tekstigeneraator, mida arendab OpenAI (2023).

Kasutatud allikate loetelus tuleb ära märkida

- tekstiroboti looja;
- kasutatud tekstiroboti versiooni aasta;
- konkreetne tekstirobot ja selle versioon;
- keelemudeli tüüp või kirjeldus;
- tekstiroboti veebiaadress.

Näiteks: OpenAI. (2026, 1. juuni). ChatGPT (GPT-5.5) suur keelemudel, https://chat.openai.com/

5. ÜLEVAADE VIGADEST, MIDA TULEB VÄLTIDA:

1. kirjavigu on palju, kuigi tekstiredaktori kasutamine aitaks suurest hulgast vigadest hoiduda;
2. kasutatakse võõrsõnu vales kontekstis, sest nende tegelikku tähendust ei teata;
3. ei peeta kinni äriplaani akadeemilisest laadist ning teksti lisatakse rahvalikke ütlusi, slängi jms;
4. kirjutajal on oma parasiitsõnad või -väljendid, mida korratakse lausest lausesse;
5. esitatakse retoorilisi küsimusi;
6. lähtutakse rangelt äriplaani küsimustikust ning seetõttu kasutatakse palju eitavaid lauseid.

Töövihik ehk äriplaani küsimustik on koostatud võimalikult laiapõhjalisena. See ei sobi kellelegi 100%-liselt. Seega ei ole tarvis vastata nendele küsimustele, mis äriideega ei haaku. Näiteks, konsultatsioonifirma puhul ei ole vaja eitavalt vastata laovarusid puudutavatele küsimustele, vaid need tuleb lihtsalt vahele jätta.

Toote kirjelduse koostamise peamised vead tulenevad sellest, et äriplaani koostaja:
1. teab, mida ta pakkuda kavatseb, aga arvab, et pole mõtet detailidesse laskuda, kuid lugeja ei pruugi sellest valdkonnast teadmisi omada;
2. pole endalegi toodete spetsiifikat selgeks teinud.

Fotod tuleb paigutada äriplaani lisasse, kuid nendega peab piiri pidama, sest äriplaan ei ole tootekataloog. Spetsiifilised andmed ja pildid tootmisseadmetest tuleb samuti panna äriplaani lisasse.

Eeldatakse, et toode sobib kõigile. Oma klientideks loetakse kõik inimesed linnas, piirkonnas või riigis. Tegelikkuses ei ole see võimalik. Piirkonna rahvaarv ei ole automaatselt potentsiaalsete klientide arv.

Ei tohi unustada, et väga paljud asjad on üksteisega seotud ning seega muudatus ühes aspektis nõuab paratamatult muudatuste ja paranduste tegemist töö mitmetes teistes osades. Kui need aga tegemata jäävad, tekivad äriplaanis vastuolud.

Finantsosa koostamisel on soovitatav kasutada EAS-i pool väljatöötatud Exceli faile isegenereeruvate finantsprognoosidega. Tegemist on tabelitega, mis lihtsustavad oluliselt äriplaani finantspoole koostamist ja need leiab EAS-i kodulehelt.

6. LISAD

Lisa 1. Äriplaani tiitellehe näidis

EBS Gümnaasium

Kati Karu

LOODUSTURISMI ETTEVÕTE „Mine metsa“

Äriplaan

Juhendaja: Villem Vaarikas, PhD
Kaasjuhendaja: Mari Maasikas, õp.

Tallinn 2025

Lisa 2. Äriplaani tiitellehe pöörde näidis

Deklareerin, et olen koostanud äriplaani iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele selle koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele.

Töö pikkuseks on …….. sõna alates kokkuvõttest kuni kasutatud allikateni.

Kati Karu ……..……
(allkiri, kuupäev)
Õpilase e-posti aadress: kati.karu@hot.ee

Juhendaja: Villem Vaarikas, PhD:
Töö vastab kehtivatele nõuetele

……..……
(allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja Mari Maasikas, õp.:
Töö vastab kehtivatele nõuetele

……..……
(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:
Lubatud kaitsmisele

……..……
(nimi, allkiri, kuupäev)

Lisa 5c EBS Gümnaasiumi ÕPILASFIRMA JUHEND

EBS Gümnaasiumi õpilasfirma nõuded lähtuvad Junior Achievement Eesti SA ettevõtlusõppe gümnaasiumiastme programmi nõuetest ning EBS Ülikooli kirjalike tööde vormistamise juhistest.

1. ÕPILASFIRMA OLEMUS JA EESMÄRGID

JA õpilasfirma on ettevõtlusõppe programm gümnaasiumiastme õpilastele. Õpilasfirma on JA programmide tähtsa põhimõtte – tegevuse kaudu õppimise - üks kõige ilmekam realiseerimis vorm. Õpilasfirma (ÕF) luuakse ettevõtlusõppe programmi osana selleks, et:

1. paremini omandada äritegevuse põhimõtteid,
2. arendada õpilastes algatusvõimet
3. arendada soovi ise probleeme lahendada.

Programmi jooksul rakendatakse mitmeid teooriast tuttavaid kontseptsioone ja õpitakse praktiliselt tundma majandusmõistete tõelist tähendust. Õpilasfirma programm on ehitatud üles väikefirma tegutsemise põhimõtetele.

1. Õpilased loovad oma firma,
2. valivad toote,
3. jagavad ametid ja tööülesanded.

Alustamisel koostatakse äriplaan või ärimudel, mida tegevuse käigus järgitakse ja arendatakse. Õpilased toodavad ja müüvad oma tooteid või osutavad teenuseid.

Õpilasfirma toimimine

Tõelisest ärifirmast erineb ÕF selle poolest, et ta on õppeprotsessi osa. ÕF registreeritakse JA Eesti juures. Ta tohib tegutseda üksnes JA Eesti koolituse läbinud ja õpetamise õiguse omandanud õpetaja/konsultandi juhendamisel, kes vastutab ÕF tegevuse eest. ÕF lõpetatakse kooliaasta lõppedes. Minimaalne õpilasfirma liikmete arv on kolm. Õpilasfirmasse võivad kuuluda ainult õpilased.

Õpilasfirma praktilise tööna

- ÕF programm aktsepteeritakse praktilise tööna juhul, kui kõik õpilasfirmaliikmed on EBS Gümnaasiumi 11 klassi õpilased.
- Lepingu sõlmimine toimub esimese perioodi jooksul.
- Õpilane tutvub ÕF programmi etappidega ja mõtleb hoolega enne lepingu sõlmimist.
- Peale lepingu sõlmimist õpilane ei saa oma otsust ära muuta ja läbib ÕF programmi lõpuni.
- Õpilasel on kohustus registreerida ÕF opilasfirma.ee portaalis esimese perioodi jooksul.
- Kui õpilasfirma registreerimine ei toimu õigeaegselt, on juhendajal õigus loobuda õpilasfirma juhendamisest.
- Meeskonnatöö oskus on oluline ÕF programmi osa ja mõjub lõpphindele.

- Õpilasfirma liige läbib läbib kursuse „Õpilasfirmad“ (35 tundi aastas), mille hindamine ja puudumiste arvestamine toimub vastavavalt EBS Gümnaasiumi hindamiskorrale.
- Õpilasel on õigus saada juhendaja abi õpilasfirmade tundide ajal ja kokkuleppel tööaja jooksul.
- Õpilasfirma liikmed peaksid osalema vähemalt ühel õpilasfirmade laadal, koostama oma töö kohta kirjaliku aruande koos lisadega, koostama eneseanalüüsi oma isikliku panuse ja kogu meeskonna panuse kohta. Osalema jõululaadale eelneval õpilasfirmade tutvustusel. Koostama kaitsmiseks esitluse ja kaitsekõne.
- Väga edukad õpilasfirmad saavad kaitsekõnest vabastuse ja saavad oma töö kaitstud osalemisega vabariiklikul õpilasfirmade võistlusel.

Õpilasfirma aruande struktuur

1. Tiitelleht. (märgitakse kooli nimi, autori ees- ja perekonnanimi, klass, töö pealkiri (Firma nimetus), tööiseloom (Õpilasfirma), juhendaja ees- ja perekonnanimi, töö valmimise koht ja aasta.
2. Sisukord, mis peab vastama töös leiduvatele pealkirjadele ja leheküljenumbritele.
3. Sissejuhatus
4. Õpilasfirma toote või teenuse, juhtide ja nime valik.
5. Õpilasfirma liikmete rollide ja töökoormuse selgitus.
6. Õpilasfirma toote või teenuse turu-uuring (küsitlused, internetiuuring jms)
7. Õpilasfirma äriplaan, mis põhineb turu-uuringul ja sisaldab SWOT analüüsi ning kasumiplaani, bilansiprognoosi ning aja plaani.
8. Õpilasfirma registreerimine (asutamisdokumentide täitmine) www.opilasfirma.ee lehel
9. Õpilasfirma tegutsemise ülevaade. Toote tootmine või tellimine oma kavandi põhjal, teenuse osutamine.
10. Ülevaade turundustegevusest ja müügist.
11. Finantsarvestus.
12. Osavõtt vähemalt ühest laadast või müük muul avalikul üritusel. (Toote või teenuse iseloomust sõltuvalt võivad olla erandid lubatud).
13. Analüüs õpilasfirma tegevuse kohta, majandusaruanded (kasumiaruannet ja lõppbilanssi).
14. Lisad (vajadusel) sisaldavad töö põhiosa täiendavaid lisamaterjale: illustratsioonid, joonised, tabelid vms ning neile tuleb põhitekstis viidata

Juhendaja ja õpilase roll

Juhendajaks saab olla üksnes JA Eesti koolituse läbinud ja õpetamise õiguse omandanud õpetaja/konsultant, kes on ka EBS gümnaasiumi õpetaja. Õpilasel ja juhendajal on õigus kasutada kooliväliste konsultantide/mentorite abi.

Juhendaja:
- aitab kavandada tööprotsessi;
- annab metoodilisi nõuandeid, jälgib töö koostamise käiku;

- abistab probleemide lahendamisel, konsulteerib õpilast regulaarselt;
- selgitab aruande sisule ja vormistamisele esitatavaid nõudeid;
- kontrollib töö valmimist osade kaupa ja tervikuna;
- valmistab õpilast ette töö kaitsmiseks;
- annab hinnangu õpilase tegevusele firma liikmena ja tema töö tulemusele tervikuna ning annab tööle soovitusliku hinde.

Õpilane:
- leiab kaaslased ja juhendaja;
- registreerib õigeaegselt firma
- mõtleb koostöös kaaslastega välja toote/teenuse
- tegeleb toodete disainimise/tootmise/tellimise/transportimise jms
- osaleb laatadel selleks ettenähtud aegadel
- annab perioodiliselt juhendajale aru töö käigust;
- vastutab töös esitatud andmete õigsuse eest;
- vormistab töö nõuetekohaselt;
- esitab töö paberkandjal ühes eksemplaris ja pdf-failina kaks nädalat enne kaitsmise kuupäeva;
- kaitseb uurimistöö kaitsmiskomisjoni ees.

Kaitsmine

Õpilasfirma meeskond lubatakse kaitsmisele juhul, kui järgmised tingimused on täidetud:

- aruanne on esitatud õigeaegselt
- aruanne on nõuetekohaselt vormistatud;
- juhendaja ja komisjoni esimees on oma allkirjaga kinnitanud töö kaitsmisele lubamise.
- Retsensendi arvamus kaitsmisele lubatud tööst on positiivne.

Töö kaitsmisel esitavad õpilased meeskonnana komisjonile lühikokkuvõtte tööst. Kohustuslik on kasutada näitlikku abimaterjali (multimeedia, audiovisuaalsed materjalid ja muu). Ettekande pikkus on kuni seitse minutit. Kaitsekõne peab andma lühiülevaate firma tegevusega seonduvast ja tooma välja iga meeskonnaliikme rolli. Tähtis on esinemisoskus (soovitatavalt peast) kui ka asjatundlikkus küsimustele vastamisel.

2. ARUANDE ÜLDISED VORMISTAMISNÕUDED

Õpilasfirma aruande vormistamisel jälgitakse, et selle elementide esitusviis oleks ühtne kogu töö ulatuses.

Vormistamise põhinõuded on esitatud alljärgnevas loetelus:
- Kasutatakse valget paberit formaadis A4 (210×297 mm), tekst trükitakse lehe ühele küljele (v.a. tiitelleht ja selle pööre, mis trükitakse kahepoolsena). Töö esitatakse paberkandjal üks eksemplar kas kammköites või spiraalköites ning elektrooniline versioon pdf-vormingus.

- Lehekülje veerised peavad olema häälestatud järgnevalt: üleval ja all 2,5 cm, vasakul 3,8 cm ja paremal 2,5 cm.
- Kõik töö lehed nummerdatakse läbiva numeratsiooniga alates tiitellehest. Lehekülje numbrid lisatakse alates sissejuhatuse esimesest lehest. Tiitelleht võetakse numeratsioonis arvesse, aga nii sellele kui selle pöördele numbrit ei lisata. Numbrid paigutatakse lehekülje keskele 1,5 cm kaugusele alumisest servast kasutades kirjakuju *Times New Roman* tähesuurusega 12 punkti.
- Töö põhitekst esitatakse kirjakujuga *Times New Roman* tähesuurusega 12 punkti, reavahega 1,5 rida. Erandina lisades, tabelites ja joonistel võib kasutada 11-punktist kirja (v.a nende pealkirjad ja allkirjad).
- Tekstis ei ole üldjuhul lubatud kasutada rasvast või kaldkirja. Erandina peab kaldkirja kasutama võõrkeelse teksti ja võõrkeelsete terminite puhul (nt *controlling*). Rasvast kirja võib kasutada üksikute oluliste sõnade esiletoomiseks teksti sees.
- Teksti kirjutamisel kasutatakse nn plokk-stiili, kus tekstilõigud eraldatakse täiendava vaba ruumiga, st lõikude vahele jäetakse üks tühi rida. Taandrida ei kasutata uue lõigu alguse tähistamiseks.
- Tekstilõikude joondamisel kasutatakse rööpjoondust (*justified*), seejuures ei tohi tekstis tekkida põhjendamatuid sõrendusi ja lünki, vajadusel tuleb kasutada poolitamist. Üksikut rida ei jäeta eraldi lehele. (*Word*is kasutatakse valikut *orphan control*).
- Töö peatükke või muid iseseisevaid osi (sisukord, sissejuhatus jne) tuleb alustada uuelt leheküljelt. Alapeatükki tuleb jätkata eelneva (ala)peatükiga samalt leheküljelt. Kui leheküljele mahub alapeatüki teksti vähem kui kaks rida, alustatakse alapeatükki uuelt leheküljelt. Töö ühtki osa ei alustata ega lõppeda tabeli, joonise, valemi ega loeteluga.

Õpilasfirma aruande pealkirjade vormistamisel tuleb järgida tabelis 1 esitatud põhimõtteid.

Tabel 1. Erineva taseme pealkirjade vormistamise reeglid

Dokumendi osa	Määrangud
1. taseme pealkiri ehk peatüki pealkiri (Heading 1)	• Trükitähtedes, Times New Roman, rasvane kiri 16 punkti, joondatud keskele. • Alustatakse uuelt lehelt, pealkirja ees ruumi 72 punkti • Töö põhiosa pealkirjad nummerdatakse araabia numbritega (1., 2. jne), muud pealkirjad (näit sissejuhatus, kokkuvõte jne) jäävad ilma numbrita.
2. taseme pealkiri ehk alapeatüki pealkiri (Heading 2)	• Kirjatähtedes, Times New Roman, rasvane kiri 14 punkti, vasakjoondus. • Alustatakse jooksvalt lehelt, pealkirja ees ruumi. • Nummerdatakse araabia numbritega (1.1., 1.2. jne).
3. taseme pealkiri ehk punkti pealkiri (Heading 3)	• Kirjatähtedes, Times New Roman, rasvane kiri 12 punkti, vasakjoondus. • Alustatakse jooksvalt lehelt • Nummerdatakse araabia numbritega (1.1.1., 1.1.2. jne).

Kõik pealkirjad algavad suurtähega. Pealkirjades ei kasutata üldjuhul poolitamist ega lühendeid ning pealkirjade lõppu ei panda punkti. Erineva tasemega pealkirjade vahele võib paigutada sissejuhatava tekstilõigu, mis ei sisalda teema arendust.

Kui pealkirjas on mitu lauset, siis pannakse lausete vahele punkt, rea lõppu aga mitte. Mitme realised pealkirjad (ka sisukorras) kirjutatakse reavahega 1,0. Uut pealkirjastatud jaotist ei alustata lehekülje alläärest, kui pealkiri jääb lehekülje lõppu või kui pealkirja alla mahub ainult üks rida teksti.

Peatüki ja alapeatükkide pealkirja ning sellele järgneva teksti vahele jäetakse vähemalt kaks tühja rida. Alapealkirja ja sellele eelneva ning järgneva teksti vahele jäetakse üks tühi rida.

2.1. Keelekasutus, lühendid ja arvud tekstis

2.1.1. Üldine keelekasutus

Oluline on keeleline ja stiililine korrektsus. Töö tuleb kirjutada täpses ja selges oskuskeeles. Kasutatav sõnavara peab olema sobilik. Vältida tuleb slängiväljendite, ajakirjanduslike, populistlike, käibe- ja ka poeetiliste fraaside kasutamist. Samuti tuleks vältida (üli)emotsionaalsete omadussõnade tarvitamist nähtuste või protsesside iseloomustamisel. Töö kirjutamisel välditakse nii kõne- kui konspektistiili. Kõnestiilile on omane liialdamine mina-vormi kasutamisega, konspektistiili iseloomustavad liiga lakooniline sõnastus ja lühendite rohkus.

Töö korrektne vormistus eeldab veatut kirjakeelt, lubamatud on ka trükivead. Töö keel on rangelt teaduslik ja selle tagamisel peetakse silmas järgmisi nõudeid:

- Sõnastus peab olema korrektne ja loogiline ning vastama kasutatava keele ortograafiale. Väljenduslaad peab olema lihtne, tuleb hoiduda paljusõnalisusest
- Töös tuleb kasutada üldtunnustatud ja väljakujunenud terminoloogiat. Mitme paralleelselt käibel oleva termini puhul tuleb välja valida põhitermin, mida töös läbivalt kasutatakse. Uusi termineid võib kasutada, kui valdkonnas vajalik termin puudub.
- Tuleb hoiduda liialdamisest võõrkeelsete terminitega. Kui võõrkeelsele terminile ei õnnestu leida adekvaatset eestikeelset vastet või kaheldakse oma valikus, on soovitatav lisada eestikeelse vaste järele sulgudesse kaldkirjas ka vastav võõrkeelne termin.
- Võõrkeelse materjali tõlkimisel tuleb muuta lausete struktuuri vastavalt eesti keele süntaksile ning kasutada käsitletava valdkonna termineid õiges tähenduses ja kontekstis. Tõlkimisel tuleb taotleda mõtestatud lauset, mitte sõnasõnalist tõlget.
- Sõnakorduste asemel kasutatakse rikkalikumat sõnavara.

2.1.2. Lühendid

Enne mistahes lühendi esmakordset kasutamist tekstis tuleb see defineerida täieliku kirjapildi kaudu, paigutades lühendi ümarsulgudesse täieliku kirjapildi järele. Näiteks sisemajanduse koguprodukt (SKP), Majanduskoostöö ja Arengu Orgnisatsioon (OECD — *Organization for Economic Co-operation and Development*). Võõrkeelsete sõnaühendite

puhul võib kasutada kas lähtekeelset lühendit või tõlgitud sõnaühendist saadud eesti lühendit. Näiteks EL = Euroopa Liit, USA = *United States of America*. Kui lühend on üldlevinud ning selle puhul ei ole tavaks täisnime pruukida (näiteks USA, ÜRO, WTO jne) või tegemist on tavalühendiga (näiteks lk, jne, jt), siis ei ole lühendit vaja selgitada. Kõikidest kasutusele võetud lühenditest ja terminitest tuleb kogu töö ulatuses kinni pidada.

Vastavalt praegustele õigekeelereeglitele ei ole eestikeelsete lühendite lõppu (näiteks lk — lehekülg, nr — number, a — aasta) vaja punkti panna. Punkt pannakse juhul, kui ilma selleta on tekstist raske aru saada ning sisepunkt juhul, kui ilma punktita lühend langeb kokku mõne eestikeelse sõnaga (näiteks k.a — käesoleval aastal, kaasa arvatud, s.o — see on). Sobimatu on lühendada Eesti Vabariik (EV). Olenevalt kontekstist tuleb EV asemel kirjutada *Eesti Vabariik*, *riik* või loobuda riigi nimetatmisest.

Kogu töö ulatuses tuleb kinni pidada kõikidest kasutusele võetud terminitest ja lühenditest. Kui neid on üle kahekümne, on vaja koostada lühendite ja terminite loetelu ja paigutada see sisukorra järele. Üldkasutatavaid lühendeid ja tähiseid loetelus ei esitata.

Lühendite ja/või tähiste loetelu vormistamisel järgitakse järgmisi põhimõtteid:

- lühendid ja tähised esitatakse tähestikulises järjekorras (tähiste puhul ladina tähed enne kreeka tähti, trükitähed enne kirjatähti);
- iga lühend ja tähis paigutatakse eraldi reale;
- kiri 12 punkti, vasakjoondus, reavahe 1,5.

2.1.3. Arvud

Tavalises tekstis on soovitatav arvud ühest kuni kümneni (1–10) kirjutada sõnadega, ülejäänud arvud numbritega. (Seitse firmat, 135 ettevõtet).

Kui tekstis on palju arve või suuri ja väikesi arve lähestikku, siis kirjutatakse need kõik numbritega. (Anu on töötanud 7 aastat põhikoolis ja 18 aastat gümnaasiumis, kokku on tal 25 aastat pedagoogistaaži).

Matemaatilises, statistilises ja rahanduslikus tekstis kirjutatakse kõik arvud numbritega. Kui arvule järgneb mõõtühik või tähis, siis kirjutatakse ta numbritega, seejuures jäetakse arvu ja mõõtühiku vahele üks tühik. Erandina ei panda tühikut arvule järgneva kraadi- või protsendimärgi ning nurgaminuti või -sekundi puhul. (Ruumi pikkus on 4 m ja laius 3 m. Ööpäeva keskmine temperatuud on +15°C. Intress on 8%).

Arv ja temale järgnev mõõtühik või tähis peavad paiknema ühel ja samal tekstireal. Viie- või suuremakohaliste arvude puhul kasutatakse arvu täisosa numbrite kolme kaupa grupeerimist alates lõpust (Ettevõtte käive 2024. aastal oli 25 567 396 eurot).

Nii tekstis kui ka tabelites peaks loobuma rohkema kui 3–4 tüvenumbriga arvude kasutamisest. Suurte arvude korral on soovitatav kasutada kombineeritud kirjutusviisi, mille puhul arv kirjutatakse numbritega ja suurusjärk sõnadega. Seda soovitust ei pea rakendama juhul, kui arvu täpne esitamine on oluline ja asjakohane, näiteks tuginevad

nendele arvandmetele töös järgnevad arvutused (Eesti rahvaarv on 1,32 miljonit elanikku, linna rahvaarv 2021 aastal oli 52 660 elanikku, mis on 20% vähem kui 5 aastat tagasi).

Järgarvud kirjutatakse enamasti araabia numbritega, mille järel on punkt. Järgarvu kirjutamisel rooma numbritega arvule punkti ei järgne. Käändelõppe ei lisata põhi ega järgarvudele, kui kääne selgub järgnevast nimisõnast, nt *2014. aastal (mitte 2014-ndal aastal), 50 vastajast (mitte 50-st vastajast), 13. korrusele (mitte 13-ndale korrusele)*.

Arvandmete kirjutamisel tuleb jälgida, et valitud stiili kasutataks ühtlaselt läbi kogu töö.

2.2. Töö iseseisvate osade vormistamine

2.2.1. Tiitelleht

Tiitelleht on õpilasfirma aruande esimene lehekülg, mis vormistatakse töö keeles. Tiitellehel on töö kohta järgmised andmed: kooli ametlik nimi, autori ees- ja perekonnanimi, töö pealkiri (õpilasfirma nimi) ja liik (õpilasfirma), juhendaja ees- ja perekonnanimi ning teaduskraad või kutse, kaasjuhendaja ja/või konsultandi ees- ja perekonnanimi (kui neid kasutati), töö kaitsmise koht(linn) ja aasta.

Iga element paigutatakse eraldi reale, kaitsmise koht ja aastaarv on samal real. Koha ja aastaarvu vahele koma ei panda. Tiitellehel ei kasutata lühendeid ega poolitata sõnu. Tiitellehe näidis on esitatud lisas 1.

Tiitellehe tekst kirjutatakse kirjatähtedega, töö pealkirja ja autori nime puhul võib kasutada trükitähti. Tekst kirjutatakse stiilis Normal, aga tavaliselt on tähesuuruseks 14 pt. Töö pealkirja võib kirjutada rasvases kirjas (bold). Ükski rida ei lõpe punktiga. Kooli nimi paigutatakse lehe ülemise serva keskele. Autori ees- ja perekonnanimi paiknevad pealkirja kohal. Töö pealkiri kirjutatakse lehe esimese kolmandiku lõppu. Pealkirja alla märgitakse töö liik (uurimistöö). Töö juhendaja kraad või kutse (lühendina: PhD., MSc., õp, jne) ja nimi trükitakse lehe teise kolmandiku lõppu paremasse serva. Töö valmimise koht ja aasta paigutatakse lehe alumisse serva keskele.

Tiitellehe pöördel esitatakse autorideklaratsioon, juhendaja (ja kaasjuhendaja) kinnitus töö nõuetele vastavuse kohta ning kaitsmiskomisjoni esimehe kinnitus töö kaitsmisele lubamise kohta Tiitellehe pöörde näidis on esitatud lisas 2.

2.2.2. Sisukord

Sisukorras esitatakse kõik töö komponendid täpses vastavuses töös toodud pealkirjade ja leheküljenumbritega, millelt vastav alajaotus algab. Sisukorda ei märgita tiitellehte ja sisukorda ennast, küll aga loetletakse kõik lisad ükshaaval koos pealkirjadega.

Sisukorra vormindamisel tuleb järgida järgmisi põhimõtteid:

- Esimese taseme pealkirjad – trükitähtedes, kiri *Times New Roman* 12 punkti, vasakjoondus, reavahe 1.
- Teise ja madalama taseme pealkirjad – kirjatähtedes, kiri *Times New Roman* 12 punkti, joondus vasakult servast taandega (iga tase eelneva suhtes taandega), reavahe 1.

- Kui pealkiri ei mahu ühele reale, siis järgmisele reale ulatuva pealkirjaosa vasaktaane peab vastama pealkirja esimese rea tekstiosa algusele.
- Kui töö osade pealkirjad on vormistatud õigete stiilidega (*headings*), siis saab sisukorra genereerida arvuti tekstiredaktori abil automaatselt, aga selle vastavust nõuetele tuleb ise kontrollida.

2.2.3. Töö põhiosa

Põhiosa peab sisaldama peatükke vastavalt õpilasfirma aruande nõuetele (Vt. punkt 1.3. Õpilasfirma aruande struktuur). Põhiosas oleva tavateksti vormistust puudutavad aspektid olid esitatud käesoleva juhendi peatükis 2.

2.2.4. Loetelud

Loetelusid kasutatakse teksti liigendamiseks ning visuaalse jälgitavuse parandamiseks. Loetelud tähistatakse tavaliselt kas araabia numbrite (1.; 2.; 3. ...), väiketähtede (a); b); c); d) ...), mõttekriipsude või punktidega. Vormistamisel kasutatakse läbivalt reavahet 1,5.
Kui loetelu koosneb üksikutest sõnadest või sõnaühenditest, siis kirjutatakse nad üksteise järele ja eraldatakse komaga. Järjekorda võib tähistada numbrite või tähtedega, mille järel on ümarsulg.

Näide:
Teenistujad jagunevad ametnikeks, abiteenistujateks ja koosseisuvälisteks teenistujateks.
Teenistujad jagunevad: 1) ametnikeks, 2) abiteenistujateks, 3) koosseisuvälisteks teenistujateks.
Teenistujad jagunevad: a) ametnikeks, b) abiteenistujateks, c) koosseisuvälisteks teenistujateks.

Kui loetelu sisuks on pikemad sõnaühendid või laused, võib iga punkti alustada uuelt realt. Numbri või tähe järel on ümarsulg, alustatakse väiketähega ja laused eraldatakse üksteisest semikooloniga.
Näide:
Hea sissejuhatus peab täitma nelja tingimust:
1) äratama lugejas huvi;
2) andma lugejale märku, millise nurga alt autor teemat käsitlema hakkab;
3) avama autori põhiidee;
4) olema lühike.

Loetelus kasutatakse nummerdamist tavaliselt siis, kui koostisosade järjekord on oluline. Muudel juhtudel võib numbrid asendada punkti või mõttekriipsuga (–).
Näide:
Kohalik omavalitsus rajaneb järgmistel põhimõtetel:
- kohaliku elu küsimuste iseseisev ja lõplik otsustamine ning korraldamine;
- igaühe seaduslike õiguste ja vabaduste kohustuslik tagamine vallas ja linnas;
- seaduste järgimine oma ülesannete ja kohustuste täitmisel jne.

Mitmelauselised loeteluelemendid esitatakse alati vertikaalselt, iga element algab suurtähega ning lõpeb punktiga. Kui mõni loetelu punkt sisaldab omakorda loetelu, siis tähistatakse üldisema loetelu punktide järjekorda tingimata numbritega, alluva loetelu punkte aga tähtedega (koos suluga).

Näide:

Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised ülesanded:

1. Anda kirjanduse põhjal ülevaade emotsioonidest. Selleks analüüsitakse töötajate ja klientide emotsionaalse rahuolu tegureid. Täiendavalt käsitletakse nendevahelisi seoseid.
2. Viia läbi empiiriline uurimus, milles uuritakse personali rahulolu oma tööga. Rahuolu hindamiseks kasutatakse eelnevalt mainitud uurimuse küsimustikku.
3. Analüüsida töötajate emotsionaalset rahulolu ning võrrelda töötajate ja klientide emotsionaalset rahulolu. Põhifookus on tulemuste kõrvutamisel.

Tuleb silmas pidada, et erinevalt vormistatud loetelud annavad edasi erinevat sisu ning, et kirjavahemärgid ei oleks vastuolus eesti keele grammatika reeglitega. Loetelu igal tasandil peab olema vähemalt kaks alapunkti. Kogu töö ulatuses tuleks kasutada ühtset loetelude esitust ning vältida liiga paljude erinevate stiilide kasutamist.

2.2.5. Tabelid

Tabeleid kasutatakse andmete süstematiseeritud ja ülevaatlikuks esitamiseks. Töötlemata andmete tabelid (autori kogutud või teiste autorite avaldatud andmed) ning töö käigus arvutatud või koostatud suuremahulised tabelid esitatakse üldjuhul eraldi lisana (näiteks pearaamatu väljavõte).

Igal tabelil on pealkiri, mis algab sõnaga „Tabel“, selle järele lisatakse tabeli järjekorra number ja punkt ning seejärel lakooniline tabeli sisu, objekti ja ajavahemikku kirjeldav pealkiri. Pealkirja sõnastamisel tuleb alustada tabeli sisust, millele järgneb objekti (ettevõtte, riigi jm) nimetus ja lõpuks ajavahemik. Kui kõik tabelis olevad arvandmed on mõõdetud sama mõõtühikuga, siis lisatakse see mõõtühik sulgudes tabeli pealkirja järele. Kõik töös esinevad tabelid nummerdatakse araabia numbritega kas kogu töö ulatuses (lihtnumeratsioon) või üksikute peatükkide ulatuses (liitnumeratsioon). Näiteks „Tabel 1.“ või „Tabel 3.4.“, kusjuures viimane tähendab kolmanda peatüki neljandat tabelit.

Vormistuslikult tuleb tabelite puhul järgida allolevaid nõudeid:

- Tabeli pealkiri joondatakse vasakule ning selle ette ja järele jäetakse ruumi vähemalt 1 rida. Pealkirja suurus on 12 punkti ning selle lõppu punkti ei panda.
- Tabelisse kantavad tähised, arvud ja sõnaline tekst sisestatakse suurusega 12 või 11 punkti, reavahega 1,0.
- Tabel joondatakse lehel vasakule, veergude pealkirjad joondatakse veeru keskele.
- Veergude ja ridade pealkirjad kirjutatakse esisuurtähega ning alaveergude pealkirjad väiketähega. Kui tabelis on esitatud erinevates mõõtühikutes mõõdetud arvandmed, siis lisatakse mõõtühik veergude või ridade nimetuste juurde sulgudesse või eraldades need nimetusest komaga.

- Tabeli veerge üldjuhul ei nummerdata. Veergude nummerdamine araabia numbritega on vajalik vaid juhul, kui tekstis viidatakse konkreetsele veerule või veeru nimetuses on näidatud, kuidas saadakse tulemus (näiteks veerg 2 x veerg 3).
- Tabelisse kantav tekst joondatakse tabelis vasakule ning arvud paremale, nii et koma koht oleks samal joonel. Arvandmete puhul jälgitakse, et samas veerus olevad arvandmed oleksid esitatud sama täpsusastmega.

Tabelile järgneb allikaviide, kus kasutatakse kirjasuurust 12 punkti ning reavahet 1,0. Allikaviide algab sõnaga „Allikas“, sellele järgneb koolon ning seejärel viide töös kasutatavas viitesüsteemis. Kui tabel on koostatud muudest allikatest võetud andmete alusel, kuid sisaldab autori arvutusi või kui tabeli andmed on kogutud mitmest allikast, siis lisatakse kooloni järel näiteks fraas „autori arvutused/koostatud lisas 3 toodud andmete alusel“.

Tabeli alla võib lisada märkusi kasutades kirjasuurust 12 punkti ning reavahet 1,0. Tabeli allikaviite või märkuste järele jäetakse ruumi vähemalt 1 rida

Tabelites esitatud andmed tuleb siduda töö tekstiga, kõikidele tabelitele tuleb töös viidata üldjuhul enne nende esinemist töös. Selleks kasutatakse: otsest viitamist (alljärgnev tabel 3 iseloomustab …) või kaudset viitamist (vt tabel 8). Peale sellist viidet peab töös kas kohe või järgmisel leheküljel järgnema tabel. Vältimaks tabeli poolitamist, tuleb vajadusel tabel ümber paigutada ning kasutada vabaks jäänud ruumi järgneva teksti paigutamiseks. Tabelite poolitamine on üldjuhul lubatud vaid töö lisades. Sellisel juhul korratakse tabeli päist lisa igal leheküljel. Töö teksti paigutatavad tabelid olgu võimalikult lihtsad ja lühikesed. Tekstis esitatakse tavaliselt tabelid, mille maht ei ületa ühte lehekülge. Mahukamad tabelid tuuakse lisades. Tabel tuleb lehele paigutada nii, et selle lugemine oleks võimalik ilma tööd pööramata või erandjuhul pöörates tööd 90° kellaosuti liikumise suunas (tabeli päis jääb siis köiteserva poole). Järgnevalt on esitatud näited tabeli võimalikust kujundusest.

Näide:

Tabel 1. Tabeli pealkiri sh sisu, objekt, ajavahemik (mõõtühik)

	Suur algustäht			
Suur algustäht	väike algustäht	väike algustäht	väike algustäht	väike algustäht
Suur algustäht	123,45	123	–	789
Suur algustäht	0,00	0	456	…

Allikas: Perekonnanimi (2013,27); autori arvutused

Märkused:

1. Esimene märkus tabeli sisu kohta. Kui on pikem märkus, mille tekst ei mahu ühele reale, siis järgmisel real paigutatakse tekst nii, et märkuste numbrid oleksid tekstist eristuvad.
2. Teine märkus tabeli andmete kohta, seekord veidi lühem ja mahub ühele reale.

Näide:

Tabel 2. Eesti elanike haridustase (alates 15. aastased) 2020 ja 2025 a. seisuga 1. jaanuar

Haridustase,vanuserühmad kokku	2020		2025	
	Mehed	Naised	Mehed	Naised
Hariduseta, alusharidus	1372	1170	1398	1082
Põhiharidus	73792	68291	79718	67201
Keskharidus või kutseharidus keskhariduse baasil	236062	234704	247576	239963
Kõrgharidus või keskeriharidus keskhariduse baasil	142822	241966	166266	273123
Magister	75878	124968	81403	135262
Doktor	4571	4382	5232	5215

Allikas: Eesti statistikaamet http://www.stat.ee/

2.2.6. Joonised

Joonisteks on kõik töös sisalduvad illustratsioonid, sh diagrammid, graafikud, geograafilised kaardid, projektid, eskiisid, plaanid, joonistused, skeemid, fotod jne.
Joonist koostades tuleb silmas pidada, et:

- seal olev informatsioon oleks selgelt eristatav ja kergesti jälgitav;
- kasutataks sobivaid joonise tüüpe ning arvjooniste puhul välditaks erinevaid moonutusi (näiteks 3D-efekti kasutamine)
- teisest allikast võetud joonise puhul oleks see üldjuhul töö autori poolt uuesti loodud (vältida võimalusel lõika-kleebi-lahendusi);
- teisest võõrkeelsest allikast võetud joonise puhul oleks sellel olev tekst üldjuhul eesti keelde tõlgitud.

Igal joonisel on allkiri, mis tuleb paigutada joonise alla. Allkiri algab sõnaga „Joonis“, selle järele lisatakse joonise järjekorra number ja punkt ning seejärel lakooniline joonisel kujutatut kirjeldav pealkiri. Kõik joonised nummerdatakse analoogiliselt tabelitega. Näiteks „Joonis 1.“ või „Joonis 1.2.“, viimane tähistaks 1. peatüki 2. joonist.

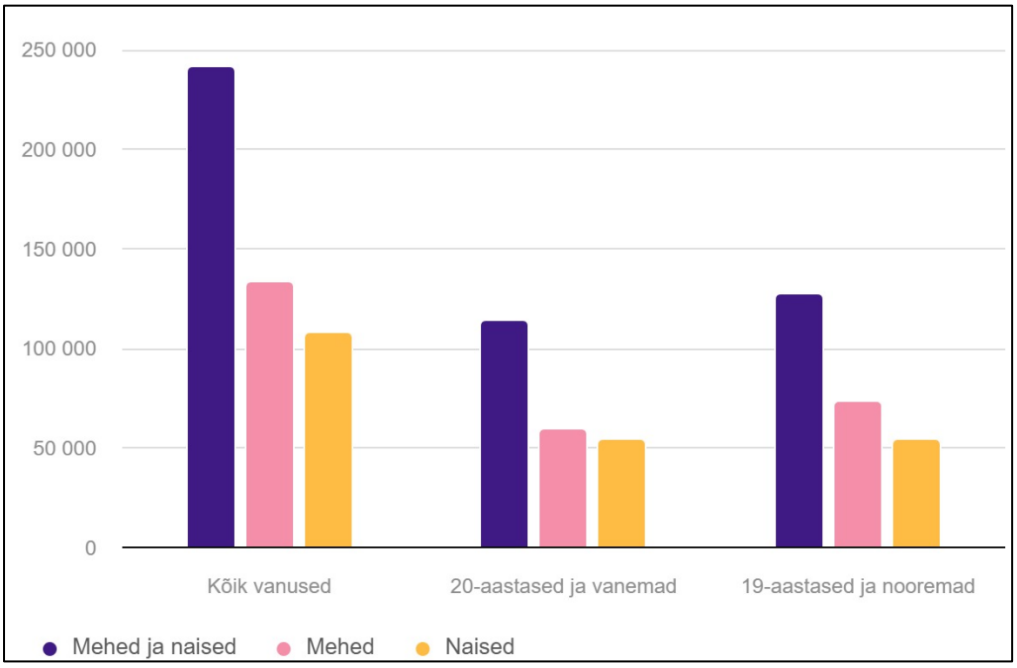
Vormistuslikult tuleb joonise juures järgida allolevaid nõudeid:

- Joonise allkiri joondatakse vasakule ning selle ette ja järele lisatakse lõiguvahe 1 rida. Allkirja suurus on 12 punkti ning selle lõppu punkti ei panda.
- Joonisele kantavad tähised, arvud ja sõnaline tekst sisestatakse suurusega 12 või 11 punkti.
- Joonisel kasutatud tähiseid tuleb selgitada kas joonise väljal või tekstis joonise juures.
- Joonis joondatakse lehel keskele.
- Soovitatav on joonis ümbritseda raamjoonega.
- Kui joonis on koostatud tabeltöötlustarkvara abil, siis tuleb joonise kohale sageli automaatselt lisatav joonise pealkiri eraldi eemaldada.

- Kui joonis sisaldab arvtelgesid, siis peavad joonisel olema esitatud ka telgede nimetused.

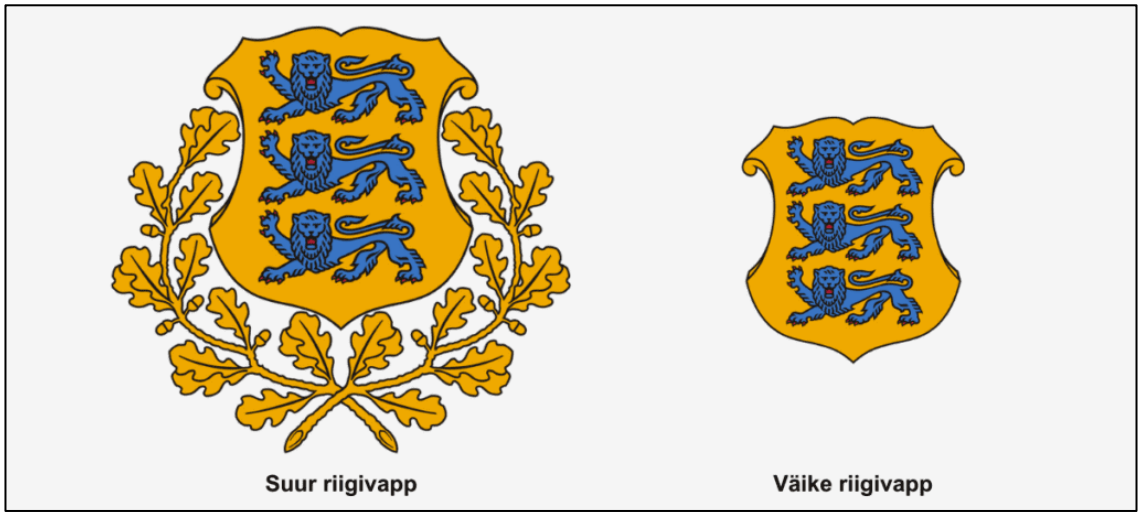
Joonise allkirjale järgneb allikaviide, kus kasutatakse 12-punktist kirja ning reavahet 1,0. Allikaviide algab sõnaga „Allikas“, sellele järgneb koolon ning seejärel viide töös kasutatavas viitesüsteemis. Kui joonis on koostatud muudest allikatest võetud andmete alusel, kuid sisaldab autori arvutusi või kui joonise andmed on kogutud mitmest allikast, siis lisatakse kooloni järel näiteks fraas „autori arvutused/koostatud lisas 3 toodud andmete alusel“. Joonise allikaviite järele jäetakse ruumi 1 rida. Järgnevalt on esitatud näiteid joonise võimalikust kujundusest.

Näide1:

Joonis 5. Spordiorganisatsioonides spordialade harrastajate arv soo ja vanuserühma järgi 2024
Allikas: Statistikaamet

Näide2:

Joonis 6. Eesti riigivapid. Allikas: Riigikantselei

Kõik joonised ning sealt väljaloetav informatsioon peavad olema tekstis piisavalt lahti seletatud. Kui joonise kohta on vaja joonisel esitada täiendavaid märkusi, tuleb nende vormistamisel lähtuda samadest nõuetest, mis on esitatud tabelite märkuste osas.

Kõikidele joonistele tuleb töö tekstis viidata üldjuhul enne joonise esinemist töös. Selleks kasutatakse: otsest viitamist (alljärgnev joonis 1. iseloomustab ...) või kaudset viitamist (vt joonis 2). Peale sellist viidet peab töös kas kohe või järgmisel leheküljel järgnema joonis. Kui joonis nihkub järgmisele lehele, siis tuleks kasutada eelmisel lehel vabaks jäänud ruumi järgneva teksti paigutamiseks.

2.2.7. Valemid

Töö sisu seisukohalt olulised valemid kirjutatakse eraldi välja koos selgitustega ning kui töös esineb rohkem kui üks valem, numereeritakse need araabia numbritega. Suure hulga valemite korral võib kasutada sarnaselt tabelitele ja joonistele liitnumeratsiooni (näiteks: valem 2.3 oleks teise peatüki kolmas valem). Lihtsaid matemaatilisi avaldisi ei ole vaja töös välja tuua.

Üldjuhul kasutatakse valemi kirjutamiseks kasutatavas tekstitöötlustarkvaras olevat võrrandiredaktorit. Valem kirjutatakse eraldi reale ja joondatakse keskele. Valemis kasutatavad üksikud tähed ja sümbolid kirjutatakse tekstis kursiivis. Võimalusel kasutatakse valemites üldlevinud tähiseid. Kasutada tuleb korrektseid matemaatilisi sümboleid (näiteks * ei ole korrutusmärk). Valemi järele ei panda kirjavahemärki, aga sama rea paremasse serva märgitakse ümarsulgudesse valemi number. Järgmisel real defineeritakse esmakordselt kasutatavad sümbolid (reavahe 1,0), Valemi sümbolite seletus algab sõnaga “kus” ning seletused kirjutatakse üksteise alla.

Kogu töö ulatuses tuleb järgida valemite ühtset kirjutusviisi. Valemid kirjutatakse kaldkirjas kirja suurusega 12 punkti. Vältida tuleb definitsioonide esitamist valemi kujul. Viidates tekstis valemile, paigutatakse selle number sulgudesse. Valemites ei tooda mõõtühikuid, need esitatakse valemites kasutatud sümbolite seletustes.

Näide:

$$\boldsymbol{b} = \frac{Y - \boldsymbol{na}}{X} \quad (1)$$

kus
a – püsivkulu,
b – muutuvkulude määr,
n – perioodide arv,
X – tegevusmaht,
Y – kogukulu.

2.2.8. Lisad

Lisadesse paigutatakse need töö materjalid, mis on vajalikud töö eesmärgi täitmisel, kuid mille esitamine tekstis ei ole otseselt vajalik või on tegemist mahuka materjaliga (näiteks töötlemata andmed, suuremahulised tabelid, ankeetküsimustikud, tarkvara genereeritud

aruanded, intervjuude transkriptsioonid vms). Kõikidele lisadele tuleb tekstis viidata, seejuures lisad järjestatakse viitamise järjekorras.

Vormistuslikult tuleb pöörata tähelepanu järgnevale:

- Lisad algavad töö lõpus esimese taseme pealkirjaga „LISAD“, mis võib olla paigutatud esimese lisaga samale leheküljele (sel juhul ei jäeta lehekülje algusesse 72 punktist tühimikku).
- Iga lisa alustatakse uuelt leheküljelt ning selle pealkiri esitatakse teise taseme pealkirjana kujul „Lisa 1. Pealkiri“.
- Kõik lisad tuleb nummerdada ja pealkirjastada ning esitada ka töö sisukorras.
- Kui lisa paikneb mitmel lehel, siis alates lisa teisest lehest tuuakse lehe ülemises paremas servas sellekohane märge (näiteks lisa 1 järg). Seda märget ei esitata töö sisukorras.

Kui lisades esitatakse tabeleid või jooniseid, siis vormistatakse need üldjuhul igaüks eraldi lisana ning vastavale tabelile või joonisele enam eraldi pealkirja ei panda (lisa pealkirjaks on vastava tabeli või joonise pealkiri). Lisades esitatud joonistele, tabelitele, fotodele jne lisatakse allikaviide (sarnaselt tabelitele ja joonistele töö põhiosas), kust selgub materjalide päritolu (Autori erakogu; Autori andmete alusel koostatud tabel; J. Tamme eraarhiivist). Lisade näiteid leiab selle juhendi peatükist 4. LISAD

3. VIITAMINE ÕPILASTÖÖDES

3.1. Nõuded viitamisele

Kõikidele õpilastöödes esitatud teiste autorite seisukohtadele, tsitaatidele, arvandmetele, valemitele, joonistele, illustratsioonidele jms või muudest allikmaterjalidest pärinevatele andmetele tuleb viidata.

Nimetatud põhimõtte rikkumist nimetatakse plagiaadiks. Kui tuvastatakse, et õpilane on teiste isikute loodud teose või selle osa avaldanud oma nime all ilma korrektse viitamiseta, siis on õpilane rikkunud akadeemilisi tavasid, millega võib kaasneda kaitsmisele mittelubamine ning hinne 1. Kuna karistatav on nii tahtlik kui tahtmatu plagiaat, siis on oluline, et õpilane oskaks korrektselt viidata. Alljärgnevalt käsitletakse viitamise põhimõtteid. Alapeatüki lõpus esitatakse olulisemad plagiaadi vormid (vead viitamisel, mida tuleks vältida).

Aruandes tuleb kasutada ühtset viitamissüsteemi, EBS Gümnaasiumis kasutatakse tekstisiseste viidete puhul nimelise viitamise süsteemi, st et viidatava teksti järele kirjutatakse ümarsulgudesse töö autor (selle puudumisel pealkirja esimene sõna või sõnad), aastaarv ning vajadusel lisatakse komaga eraldatutud viidatava allika lehekülje number. Tekstisisene viitamine ei välista joonealuste märkuste kasutamist, kui see peaks vajalikuks osutuma.

Teiste autorite materjale lisamiseks ehk „laenamiseks” on kaks viisi:

- tsiteerimine ehk otsene “laen”;
- refereerimine ehk ümbersõnastatud selgitus.

Tsiteerimine on teise autori väite täpne kordus, mis peab olema esitatud jutumärkides. See peab vastama originaalile täielikult nii sõnastuse, ortograafia, kirjavahemärkide kui

ka rõhuasetuse (näiteks kursiiv, sõrendus, allakriipsutus jms) poolest. Tõlgitud tsitaadi puhul peab tõlge olema originaali võimalikult täpne koopia ning vajadusel viitama tõlkijale (kui selleks pole töö autor). Kui selguse või täpsuse huvides on vajalik, võib tõlgitud tsitaadi originaalkeelse teksti lisada allmärkusena. Kui tsitaadi esitamisel jäetakse välja mõned sõnad, siis tuleb need markeerida kolme punktiga (...). Kui tsitaati täiendatakse selgitusega, siis tuleb kasutada nurksulgusid [ ]. Viide märgitakse kohe pärast tsitaati lõpetavaid jutumärke, sõltumata sellest, kas see asub lause lõpus või keskel.

Tsitaate kasutatakse üldreeglina juhul, kui on tegemist mingi eriti ilmeka, huvitava, värvika näitega. Tsitaat algab lehe vasakust äärest. Kui tsitaat on pikem kui 3 rida, siis tuuakse see välja eraldi lõigus. Lühemad tsitaadid esitatakse teksti sees. Vältima peab tsitaatide liigset kasutamist. Näiteks 10 lehekülje pikkuses töös ei tohiks kasutada rohkem kui 2–3 lühikest tsitaati. Erinevatest allikatest rohkete tsitaatide kokkukleepimine (ilma töö autori panuseta) ei ole lubatud. Erandiks on intervjuudele tuginevad uurimused, mille puhul on intervjuudest pärinevad tsitaadid illustratsiooniks autori järeldustele.

Refereerimine on teise autori või allika sisu vabas vormis (oma sõnadega) esitus. Refereerimise puhul ei anta teise autori või allika sisu edasi sõna-sõnalt, vaid töö autor sõnastab selle mõtte sobivaks (kokkuvõtlikus, kommenteerivas vormis). Refereeringu puhul ei tohi jutumärke kasutada, kuid tuleb viidata allikale. Refereeringu esitusest peab selguma, missugused mõtted kuuluvad refereeritavale autorile ja kust algavad töö autori enda kommentaarid. Kogu alapeatükki hõlmav refereering ei ole lubatud.

Näide tsiteerimise ja refereerimise kohta Martin Ehala õpikust "Kirjutamise kunst".
Ehala toob näite Kristjan Jaak Petersoni käsitlevast artiklist "Eesti kirjanduse biograafilises leksikonis".
Tsitaat:
"Andeka noormehena ilmutas P. silmatorkavat iseseisvust nii oma vaadetes kui ka kirjanduslikes taotlustes. Tema filoloogilised huvid ulatusid kuni Aasia ja Aafrika keelteni; artiklid eesti lauseõpetuse alal kannavad tõsist uurimuslikku iseloomu. P. Filosoofilistes ja kirjanduslikes põhimõtetes põimuvad klassikalised hariduselemendid Euroopa XVIII saj. teise poole vaimuelule iseloomulike uute tendentsidega." (EKBL 1975, 272)
Refereering:
Kuigi noor, olid Kristjan Jaak Petersoni vaated ja kirjanduslikud taotlused märkimisväärselt iseseisvad: neis olid ühendatud klassikalise hariduse väärtused Euroopa XVIII sajandi teise poole uuenduslike ideedega. Kristjan Jaak Peterson huvitus tõsiselt ka filoloogiast, niihästi eesti keelest kui ka eksootilistest Aasia ja Aafrika keeltest. Tema uurimused eesti süntaksist annavad tunnistust niihästi andekusest kui ka tõsisest teaduslikust suhtumisest. (EKBL 1975, 272)

Viitamise puhul tuleb täiendavalt arvestada, et:

- Viidatakse kõigile allikatele, mida autor on tegelikult kasutanud. St kõik tekstis viidatud allikad peavad leiduma kasutatud allikate loetelus ning kõik kasutatud allikate loetelus olevad allikad peavad olema viidatud tekstis.
- Viitama ei pea üldtuntud faktidele, andmetele, seisukohtadele, mis on teada valdavale osale inimestest ning kättesaadavad entsüklopeediates, sõnaraamatutes jms. Näiteks: „Eesti taasiseseisvumine tõi kaasa suuri muutusi riigikorralduses."

Samas peab viitama allikale juhul, kui väited on vaieldavad või tegemist on tõlgendatava nähtusega.

- Kirjalike materjalide kasutamisel tuleb viidata originaalallikale. Kui laused, mõtted ei ole originaalallikast kättesaadavad, võib neile viidata läbi teise allika. Selliste viidete vormistamisel tuleb viitekirjesse lisada nii originaalallikas kui ka allikas, mille kaudu viidatakse, näit (Serra 1963 viidatud Kattel 2007, 4).

Tsiteeringu või refereeringu mittekorrektse vormistamisega võivad kaasneda järgmised plagiaadi vormid:

- Sõnasõnaline plagiaat – teise autori tekst võetakse üle sõna-sõnalt, aga jäetakse lisamata jutumärgid. Sellisel juhul ei ole võimalik eristada autori panust teiste autorite omast.
- Veebiallikate lõika-kleebi kasutus – veebist võetud informatsioonile jäetakse korrektselt viitamata või ei lisata vastavaid allikaid kasutatud allikate loetellu. Ühtlasi peab arvestama, et erinevalt trükis ilmunutest ei ole veebiallikad eelretsenseeritud.
- Ebapiisav ümbersõnastamine – teiste töös kirjapandut kasutatakse nii, et muudetakse ainult üksikuid sõnu või nende järjekorda ning jäetakse piisavalt arusaadavalt viitamata algallikale. Sellisel juhul jäetakse mulje, et esitatav argument on autori oma, kui see tegelikult seda ei ole.
- Mittekorrektne viitamine – viite vormistamisel ei järgita viitamise reegleid, kasutatud allikate loetelus on allikaid, mida ei kasutatud, või kui viide ei pärine originaalallikalt, siis jäetakse lisamata, mille kaudu sellele viidatakse.
- Teiste poolt koostatud materjalide esitlemine enda omana – õpilane edastab kellegi teise poolt koostatud töö enda nime all. Isegi kui see toimub teise osapoole teadmisel, on see tegevus keelatud.

3.2. Tekstisisese viitamise näited

Oluline on jälgida, et viitamine oleks kogu töö ulatuses ühtne. Viidete koostamisel on soovitav kasutada tekstiredaktori vastavat töövahendit. Täpne viite koosseis ja paigutus sõltuvad sellest, mis tüüpi allikale viidatakse. Tekstisisese viite asukoht määratakse vastavalt sellele, mille kohta viide käib.

Sõna puhul tuleb viide paigutada lause sisse üksiku sõna järele:
Nn *508ärsikki*-kaljud (Vilkuna 1992) on seni veel laiemalt suhteliselt tundmatud.

Ühe lause puhul tuleb viide paigutada lause lõppu enne vastava lause lõppu tähistavat kirjavahemärki:
Soome traditsioonis tuntakse ka nn *karsikko*-kive ja *karsikko*-kaljusid (Vilkuna 1992).

Mitme lause puhul tuleb viide paigutada peale tsitaadi või refereeringu lõppu tähistavat kirjavahemärki ning viite lõpusulu järele punkti ei panda:
„Ainult siis rahvas väärib olemasolu õigust, kui tal on rahvuskultuurilisi väärtusi, millede kadumisest oleks kahju. Tähtsaim rahvuskultuuriline aare on arenenud ja väärtuslik kirjakeel.“ (Aavik 1936, 428)

Lõigu puhul tuleb viide paigutada lõigu lõppu peale lõigu lõppu tähistavat kirjavahemärki.

Loetelu puhul tuleb viide paigutada loetelu ette enne koolonit:
Varudesse tehtavate investeeringude tsüklilisuse hindamisel võib eristada järgmised varude grupid (Nurkse 1952):

- kodumaistelt ettevõtetelt ostetud toore;
- välismaistelt ettevõtetelt või pikaajaliste leingute alusel ostetud toore;
- lõpetamata toodang;
- tellimuse alusel tehtud valmistoodang;
- kiiresti riknevad põllumajandustooted;
- vastupidavad põllumajandustooted, mille varud sõltuvad pakkumisest;
- vastupidavad põllumajandustooted, mille varud sõltuvad nõudlusest;
- vastupidavad mittepõllumajandustooted, mille varud sõltuvad nõudlusest.

Kui viidatava autori nimi selgub tekstist, siis viites viidatava autori nime ei korrata ning viide ise paikneb siis üldjuhul lause sees:
Vilkuna (1992) on kasutanud võrdlusülevaate saamiseks Eiseni materjali ...

Mitmele allikale korraga viidates tuleb viited esitada samades ümarsulgudes, kusjuures viited eraldatakse omavahel semikooloniga. Viite enda asukoht sõltub sellest, kas viide esitatakse sõna, lause, lõigu või loetelu kohta:
„Uue voolu“ kirjanduses (Lewis 1987; Nathanson 1987) käsitletakse häbi afektina.
Häbi käsitlemiseks on erinevaid võimalusi, millest üks nn „uue voolu“ kirjandus käsitleb seda afektina. (Lewis 1987; Nathanson 1987)

Kui viidatakse kogu teosele (näiteks artikkel või veebidokument), siis leheküljenumbrit viites ei esitata. Kui viidatakse konkreetsele töö osale (näiteks tsitaadid, terminid), siis tuleb viites välja tuua ka vastava allika lehekülg või lehekülgede vahemik, kust võetu pärineb:
Kui viite allikaks on kahe autoriga teos, siis tuleb viites märkida mõlemad nimed:
Kaudkulud on tüüpiliselt käitumuslikult olemuselt püsikulud (Haldma, Karu 1999, 51).

Kolme või enama autori korral tuleb viites esitada esimese autori nimi koos lühendiga *et al.*:
Plagieerimine väljendub sageli puuduliku viitamisena (Hirsijärvi *et al.* 2005).

Sama autori töödele viidates tuleb viited järjestada kronoloogiliselt; ühel aastal ilmunud tööde puhul lisatakse aastaarvudele *a, b, c* jne:
Matemaatikaõpetajad on Jakob Tülki ... mälestanud oma päevadel 1978. (Prinits 1978) ja 1993. aastal Pärnus (Prinits 1993a, 1993b) ...

Kui autoritel on sama perekonnanimi, siis tuleb viide vormistada nii nagu erinevate perekonnanimedega autorite puhul:
Omakapitali muutuste aruanne on raamatupidamisaruanne, mis kajastab aruandeperioodil toimunud muutusi ettevõtte omakapitalis (Alver, Alver 2009).

Kui viite allikaks on autorita teos (millel võib olla küll toimetaja ja/või koostaja), siis tuleb viidet alustada pealkirja esimese sõna või sõnadega, vahel ka organisatsiooni nimega, millele järgneb kolm punkti, aastaarv ja lehekülje number:

Maapiirkonnas on primaarsektori osatähtsus tööhõives 1989. aastaga võrreldes vähenenud üle nelja korra (Põllumajandus ... 2007, 135).
Aruande kohaselt viimase aasta kasum kahanes (SEBE AS ... 2014).

Veebipõhisele allikale tuleb viidata analoogselt teistele allikatele. Viitesse tuleb märkida autor või pealkirja algus, seejärel materjali avaldamise või selle puudumisel kasutamise aasta ning võimalusel leheküljenumber. Internetiaadressi viites ei esitata.
Lööklaused manifestis muutuvad absurdseks, sest ... (Arrak 2012).

E-andmebaasile viitamisel tuleb märkida andmete avaldaja ja tabeli number, kood või nimetuse esimesed sõnad.
2016. aastal oli Eestis eluaseme hinnaindeks 169,34 (Eesti Statistikaamet, tabel IA028).
2016. aastal oli Belgia eluaseme hinnaindeks 109,94 (Eurostat, tabel *house price*...).

Kui viidatakse suulisele teatele, intervjuule, e-kirjale vms, siis tuleb märkida viitesse isiku nimi, kellelt on informatsioon saadud:
... (Kask 2018).

Õigus- ja normatiivaktide puhul tuleb viitesse panna õigusakti nime lühend, EL õigusaktide puhul akti välja andnud institutsioon ja number, paragrahv ning võimalusel ka lõige ja punkt:
EL liikmesriigid on kohustatud määrama oma territooriumil kaitsealused alad ning liigid, aidates sellega kaasa Natura 2000 võrgustiku tekkimisele (EN direktiiv 92/43/EMÜ art 3).

Viidatud allikad esitatakse kasutatud allikate (kirjanduse) loetelus. Viitekirjete koostamisel peab olema tagatud allika kontrollitavus ja identifitseeritavus. Kui viitekirjed on loodud tekstiredaktori vastava töövahendi abil saab allikate loendi samuti koostada tekstiredaktori töövahendi abil.

3.3. Kasutatud allikate loetelu vormistamine

Kasutatud allikate loetelus esitatakse kõik töös viidatud allikad. Loetelu vormistamisel tuleb järgida kindlaid nõudeid:

- Sissekanded tuleb joondada vasakule ning iga sissekande teine rida ning järgnevad read tuleb esitada taandega 1,5 cm.
- Sissekannete reavahe on 1,0 ning sissekannete vahele tuleb jätta tühi rida.
- Esmalt tuleb esitada ladinatähestikulised (nii eesti- kui võõrkeelne) ja seejärel slaavitähestikulised allikad.
- Allikad tuleb esitada alfabeetilises järjestuses autori perekonnanime või selle puudumisel pealkirja esimese sõna järgi. Mitme autori puhul esitatakse nimed allika tiitellehel esinevas järjekorras.
- Kui samalt autorilt on kasutatud mitut teost, tuleb need esitada kronoloogilises järjekorras.
- Viitekirje koostatakse viidatava algallika keeles ning kirjetes kasutatakse vastava võõrkeele traditsioonilisi lühendeid. Toimetaja märgitakse üldjuhul keelest olenevalt, näiteks eesti keeles (Toim.), inglise keeles (Ed.), saksa keeles (Hrsg..).
- Kasutatud allikate leheküljenumbrite esitamisel tuleb jätta ära lühendid lk või pp.

Kui viitekirjed on loodud tekstiredaktori vastava töövahendi abil saab allikate loendi samuti koostada tekstiredaktori töövahendi abil, aga automaatselt loodud allikaloendi vastavust nõuetele tuleb jälgida.

Raamatud

Autoriga raamatu kohta tuleb bibliograafilises kirjes esitada järgmised andmed:

- autori perekonnanimi või nimed ja initsiaal(id);
- ilmumisaasta – ümarsulgudes (sama autori samal aastal ilmunud teoste puhul lisatakse aastaarvule tähed *a*, *b*, *c* jne)
- raamatu pealkiri ja alapealkiri (selle esinemisel tiitellehel eraldatakse kooloniga) – kaldkirjas;
- ilmumiskoht ja väljaandja (kirjastus eraldatakse kooloniga)

Autoriga raamatu puhul tuleb esitada järgmised andmed:
Autor, A. A. (aasta). *Raamatu pealkiri: Alapealkiri*. lmumiskoht: Väljaandja.
Chiang, A. C. (1984). *Fundamental Methods of Mathematical Economics* (3rd ed.). New York, USA: McGraw-Hill.
Mereste, U. (1971). *Statistika üldteooria*. 1.osa. 3. tr. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

Kui raamatul ei ole autorit, kuid tiitellehel või selle pöördel on toimetaja ja/või koostaja nimi (nimed), siis on kirjes esikohal koostajad/toimetajad. Selle järel kajastatakse sulgudes vastav lühend „toim“ („Ed.“, „Eds.“) või „koost“ ja ilmumisaasta. Seejärel esitatakse raamatu pealkiri, ilmumiskoha ja väljaandja andmed.
Toimetaja, T. T. (toim) (aasta). *Raamatu pealkiri: alapealkiri*. Ilmumiskoht: Väljaandja.
Varblane, U., Ukrainski, K. (toim) (2004). *Eesti puidusektori konkurentsivõime*. Tartu: TÜ Kirjastus.
Breznitz, S. M., Etzkowitz, H. (Eds.) (2016). *University Technology Transfer: The Globalization of Academic Innovation*. New York: Taylor & Francis Group.

Autorita ja toimetajata raamatu puhul algab kirje raamatu pealkirja ning ilmumisaastaga, muud andmed esitatakse vastavalt eespool kirjeldatud raamatukirje nõuetele.
Biogaasi tootmine ja kasutamine: käsiraamat. (2009). Tartu: Eesti Põllumeeste Keskliit.

Ilma autori või toimetajata raamatud on enamasti teatmeteosed, käsiraamatud või sõnaraamatud. Nende puhul võib viidatud allikate loetelus kirje ette panna tekstisiseses viites kasutatud lühendeid (nt EE8).
EE8 = Eesti Entsüklopeedia. (1995). 8. kd. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Sellise raamatu andmetele, mis on tasuta kättesaadav elektroonilises keskkonnas, viidatakse sarnaselt trükisega.
Sirkel, R., Uiboleht, K., Teder, J., Nikitina-Kalamäe, M. (koost) (2008). *Ideest eduka ettevõtteni: õppematerjal*. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium.

Artiklid

Artikli kirje, sõltumata kas on paberkandjal või elektroonilisest andmebaasist, koosneb järgmistest osadest:

- artikli autori perekonnanimi või nimed ja initsiaal(id);
- ilmumisaasta — ümarsulgudes;

- artikli pealkiri;
- kogumiku, ajakirja või ajalehe nimetus — kaldkirjas;
- kogumiku puhul sarja nimetus ja/või number (olemasolul), ajakirjal number, ajalehel ilmumiskuupäev;
- kogumiku puhul toimetaja või koostaja nimi (olemasolul) koos vastava lühendiga „(toim)“ , „(Ed.)“, „(Eds)“ või „(koost)“;
- kogumiku puhul väljaandmiskoht ja väljaandja (kirjastus; eraldatakse kooloniga);
- viidatud artikli lehekülgede vahemik.

Ajakirjas ilmunud artikli puhul tuleb esitada järgmised andmed:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. *Ajakirja nimetus,* ajakirja number (köide), lehekülgede vahemik.
Alver, L., Alver, J., Sundgaard, E., Thomsen, J. (2010). Challenges for the Estonian Accounting Staff. *Journal of International Scientific Publications: Economy & Business*, 4, 129–138.
Pilvre, B. (2003) Kes räägib teleekraanil? Naised meedia kõverpeeglis. *Akadeemia*, 9, 1981–2000.

Kogumikus või raamatus ilmunud artikli puhul esitatakse järgmised andmed:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. T. T. Toimetaja (toim), *Kogumiku, sarja nimetus* (lehekülgede vahemik). Väljaandmiskoht: väljaandja.
Drechsler, W. (1997). Avalik haldus kui riigiteadus. W., Drechsler, R., Kattel, I., Palgi, I., Tallo (toim), *Avaliku halduse alused. Valimik Euroopa esseid* (11–22). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
Joamets, K., Grünberg E. (2017). Estonian Family and Inheritance Law. In: T. Kerikmäe, K. Joamets, J. Pleps, A. Rodina, T. Berkmanas, E. Gruodyté (Eds.), *The Law of the Baltic States* (136–148). Cham: Springer Nature.

Teatmeteose artikli kirje tuleb esitada sarnaselt kogumiku artiklile.
T.Erelt (toim.). Transliteerima. (1999). *Eesti keele sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 819.
Acquiescence. (2011) In *Merriam-Webster's online dictionary*. Retrieved from http://www.merriam-webster.com/dictionary/acquiescence, 20. märts 2018.

Ajalehes ilmunud artikli kirjele tuleb kanda lisaks artikli andmetele ka ajalehe nimetus, kuupäev, number ja lehekülg.
Autor, A. A. (aasta, kuupäev). Artikli pealkiri. *Ajalehe nimetus*.
Schultz, S. (2005, December 28). Calls made to strengthen state energy policies. *The Country Today*.
Karnau, A. (2007, 26. jaanuar). Töösturite idee leiab vastuseisu. *Postimees*.

Konverentsi ja seminari materjalide viitamisel tuleb esitada:
Autor, A. A. (aasta). Artikli pealkiri. T. T. Toimetaja (toim), *Kogumiku nimetus*. Konverentsi väljaande nimi, toimumise koht ja aeg (lehekülgede vahemik). Väljaandmiskoht: väljaandja.
Ulst, E. (2003). Kohaliku omavalitsuse missioon liitumisel Euroopa Liiduga *XI Teadus- ja koolituskonverents „Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu“*, 26.–28.06. 2003, Tartu – Värska (492–500). Berlin Verlag, Arno Spitz GmbH, Mattimar OÜ.

Õigusaktide viidete puhul tuleb esitada akti nimetus, vajadusel vastu võtnud asutus, ametliku avaldamise koht. Riigi Teataja kirjele viidatakse töö kirjutamise ajal kehtiva konkreetse õigusakti redaktsiooni alusel. Kui kasutatakse normi redaktsiooni, mis on kehtivuse kaotanud või jõustub tulevikus, siis viidatakse selle redaktsiooni täpsusega.
Maksukohustuslase käibemaksu igapäevase arvestuse pidamise kord. RT I, 29.12.2010, 127. Eesti Vabariigi töökaitseseadus. RT 1992, 25, 343.

Euroopa Liidu teisese õiguse õigusakti ja rahvusvahelise õigusallika puhul esitatakse viide vastava dokumendi keeles, mis sisaldab dokumendi vastuvõtnud organi nime, dokumendi liiki ja pealkirja, avaldamisandmeid, kuupäeva, avaldamise kohta ja konkreetset viidatavat sätet. Euroopa Liidu õigusaktide viitamise õpetus on kättesaadav siit:
http://publications.europa.eu/code/et/et-10000.htm
Commission Regulation (EC) No 971/2005 of 24 June 2005 establishing the standard import values for determining the entry price of certain fruit and vegetables, OJ L 165, 25.6.2005, p 1–2 25.06.2005, art 1, p 1.
Euroopa Keskpanga otsus (EL) 2015/656, 4. veebruar 2015, tingimuste kohta, mille kohaselt krediidiasutused võivad kajastada vahe- või aastakasumit esimese taseme põhiomavahendites kooskõlas määruse (EL) nr 575/2013 artikli 26 lõikega 2 (EKP/2015/4), ELT L 107/76, 25.4.2015, art 2 p 3.

Muud allikad
Veebilehtede kirjed esitatakse samal põhimõttel kui trükiste kirjed, kuid täiendavalt lisatakse märked kättesaadavuse kohta ning kasutamise kuupäev. Kuupäev on oluline seetõttu, et veebilehe sisu võib ajas muutuda.

Veebimaterjali puhul:
Autor, A. A. (aasta). *Pealkiri.* Kättesaadav: http://...., kasutamise kuupäev.
Palo, M. (2007) *Avaliku teense kvaliteedist infoühiskonnas*. Kättesaadav: http://www.riso.ee/et/pub/2007it/?mn=5japrnt=2, 20. märts 2008.
Bernstein, M. (2002). 10 tips on writing the living web. *A List Apart: For People Who Make Websites, 149*. Kättesaadav: https://www.alistapart.com/articles/writeliving, 20. mai 2012.

Blogipostituse puhul tuleb märkida:
Põldoja, H. (2012, 2. juuni). Kursuse kokkuvõte [ajaveebipostitus]. Kättesaadav: http://oppematerjalid.wordpress.com/2012/06/02/kursuse-kokkuvote/, 20 märts 2014.

DVD, video või filmi puhul märgitakse kirjesse täiendvalt allika tüüp [DVD], [Video] ning tavalistesse sulgudesse videote ja filmide puhul autori(te) roll.

Veebipõhiste andmebaaside (EUROSTAT, Eesti Statistikaameti andmebaas jms) puhul märgitakse andmete avaldaja, ümarsulgudes andmete avaldamise või uuendamise aasta, tabeli number ja nimetus, andmebaasi nimetus, kuhu tabel kuulub (kui on), allika tüüp [Online] või [E-andmebaas], veebiaadress ning ümarsulgudes kasutamise kuupäev.
Eesti Statistikaamet (2010). IT011: haldustarkvara kasutavad ettevõtted tegevusala (EMTAK 2008) ja tööga hõivatud isikute arvu järgi [E-andmebaas]. Kättesaadav: http://www.pub.stat.ee, 20. aprill 2014.

OECD (2008). Social Expenditures aggregates. OECD Social Expenditure Statistics (database) [Online]. Kättesaadav: http://www.oecd-ilibrary.org, 20. aprill 2014.

Intervjuu kohta peavad viidatud materjalide loetelus olema järgmised andmed: Intervjueeritava nimi, vajadusel ametikoht. Võimalusel intervjuu pealkiri. Intervjueerija nimi. Intervjuu jäädvustamise vorm (üleskirjutus, helisalvestis, videolindistus, e-kiri). Intervjueerimise koht. Intervjuu aeg.
Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi osakonna juhataja. Autori intervjuu. Helisalvestis. 1. aprill 2011.
Politsei endine töötaja. Autori telefoniintervjuu. Intervjueerija märkmed. 15. märts 2012.
Priske, M. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kantsler. Autori intervjuu. Intervjueerija märkmed. 1. mai 2012.

Arhiivimaterjalide kasutamisel tuleb allikakirjes esitada arhiiviühiku pealkiri ja kuupäev, võimalusel ka autor. Seejärel tuleb esitada arhiivi andmed: arhiivi nimetus, fondi, nimistu ja säiliku number ning lehe või lehekülje number.
Tartu linna ja ümbruse plaan. M 1:8400. Koostanud 1901–1902 ja 1920.a. mõõtmise alusel
L. Jakobson. — Ajalooarhiiv. EAA.2072.9.756.

Kasutatud aruannete, dokumentide jms kohta on vaja allikakirjes märkida dokumendi ja ettevõtte nimetus, võimalusel aeg (aasta või kuupäev), dokumendi liik jne.
Salvest AS majandusaasta aruanne 2013.

Lõputööde (bakalaureuse-, magistri-, doktoritööd) allikakirjes tuleb esitada autori nimi, aasta, töö pealkiri, ümarsulgudes töö liik, kõrgkooli ja allüksuse nimetus ning kaitsmiskoht.
Marton, L. (2019). *Euroopa pankade kapitaliseerituse taseme muutuse mõjutegurid stressitestide kontekstis*. (Magistritöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn

Kirja puhul, olenemata kas on tegu paberkandjal või e-kirjaga tuleb esitada asutuse nimetus/inimese nimi, vajadusel ametikoht, kirja kuupäev ja number.
Keskkonnaministeeriumi 14. märtsi 2004. a kiri nr 3–5/214.
Tõnu Loodus, Keskkonnaministeeriumi nõuniku 14. märtsi 2004. a e-kiri.

Kaardimaterjali kohta tuleb märkida kaardi nimetus ja mõõtkava, aeg, täpsustavad andmed ning materjali asukoht.
Eestimaa ja Liivimaa kubermangu topograafiline kaart M 1:126 000, 1871.

3.4. Suunis tekstiroboti kasutamiseks õpilafirma töös ja aruande koostamisel ja vormistamisel

Roboti kasutamise juures on olulisel kohal eesmärgipärasus, eetilisus, läbipaistvus ja kriitiline lähenemine. Kirjaliku töö puhul tuleb kirjeldada tekstiroboti kasutamise viisi ja viidata tekstirobotile korrektselt. Tekstiroboti loodud teksti esitamine enda nime all on akadeemiline petturlus.

Kuigi tekstiroboti antud väljund tundub esmapilgul sisukas ja loogiline, võib see siiski sisaldada vigu. Tekstirobot võib tsiteerida väljamõeldud allikaid, teha loogika-, vormindus-, arvutus- ja grammatikavigu ning anda eelarvamuslikke vastuseid, mis ei arvesta kultuurierinevusi ega sotsiaalseid norme. Selle vastus võib eirata andmekaitsereegleid ja sisaldada valesid isikuandmeid. Seepärast tuleb esitatud fakte ja allikaviiteid kontrollida. Tekstiroboti väljundi kasutamise eest vastutab selle kasutaja, kellel peavad selle väljundi hindamiseks olema sobivad teadmised.

3.4.1. Tekstiroboti kasutamisele viitamine

Tekstirobot ei ole teksti (kaas)autor, vaid vahend, mida kasutada teksti koostamisel. Selle või muu tehisintellekti rakenduse kasutamine motiveerimata mahus või sellele viitamata jätmine on akadeemiline petturlus. Kui tekstirobotit kasutatakse õpilasfirma planeerimisel või aruande kirjutamisel, tuleb selgitada selle kasutusviisi: näiteks kirjeldada, milliseid küsimusi esitati, milline oli tekstirobotilt saadud väljund ja mil määral seda muudeti.

Näide 1. Kasutasin selle töö koostamise käigus ChatGPT-d ideede kogumiseks / teksti toimetamiseks. Tekstirobotisse sisestati järgmised viibad: „[---]“. Saadud väljund oli järgmine: „[---]“. Muutsin väljundit järgmiselt: [---].

Konkreetset kasutusviisi saab tekstis ka jooksvalt kirjeldada. Saadud väljundi täistekstid võib panna töö lisasse.

Näide 2. Järgnev definitsioon põhineb ChatGPT 22. aprilli 2023. aasta vastusel küsimusele „Mis on keelemudel?“. Tulemus oli järgmine: „[---]“ _(OpenAI, 2023; vt täisteksti lisas X).

Tekstiroboti kasutamise viisi kirjelduse järgi peab olema üheselt mõistetav, millises ulatuses ja millisel moel on seda töös rakendatud. Tekstisisene viitamine sõltub töös kasutatavast viitamisstiilist. Kohati soovitatakse tekstiroboti kasutamisele viidata kui suhtlusele sellega, sest tekstirobot ei ole avaldatud allikas, vaid tekstiloomise mudel, mis võib olenevalt suhtlusolukorrast anda erinevaid vastuseid.

Näide 3. Kasutasin õpilasfirma loomisel ChatGPT-d (OpenAI, isiklik suhtlus, 28.04.2023), et saada ideid tootearenduseks. ChatGPT on tehisintellektil põhinev tekstigeneraator, mida arendab OpenAI (2023).

Kasutatud allikate loetelus tuleb ära märkida

- tekstiroboti looja;
- kasutatud tekstiroboti versiooni aasta;
- konkreetne tekstirobot ja selle versioon;
- keelemudeli tüüp või kirjeldus;
- tekstiroboti veebiaadress.

Näiteks: OpenAI. (2026, 1. juuni). ChatGPT (GPT-5.5) suur keelemudel, https://chat.openai.com/

4. LISAD

Lisa 1. Õpilasfirma aruande tiitellehe näidis

EBS Gümnaasium

Kati Karu, Mati Karu, Rein Rebane, Harri Hunt
ÕPILASFIRMA NIMI
Õpilasfirma

Juhendaja: Villem Vaarikas, PhD
Kaasjuhendaja: Mari Maasikas, õp.

Tallinn 2025

Lisa 2. Õpilasfirma tiitellehe pöörde näidis

Deklareerime, et oleme koostanud õpilasfirma aruande ühistööna ja oleme viidanud kõikidele selle töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele.

Töö pikkuseks on ..... sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Kati Karu .....
(allkiri, kuupäev)
Mati Karu .....
(allkiri, kuupäev)
Rein Rebane .....
(allkiri, kuupäev)
Harri Hunt .....
(allkiri, kuupäev)

Õpilase e-posti aadress: kati.karu@hot.ee
Õpilase e-posti aadress: mati.karu@hot.ee
Õpilase e-posti aadress: rein.rebane@hot.ee
Õpilase e-posti aadress: harri.hunt@hot.ee

Juhendaja: Villem Vaarikas, PhD:
Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....
(allkiri, kuupäev)
Kaasjuhendaja Mari Maasikas, õp.:
Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....
(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:
Lubatud kaitsmisele

.....
(nimi, allkiri, kuupäev)